

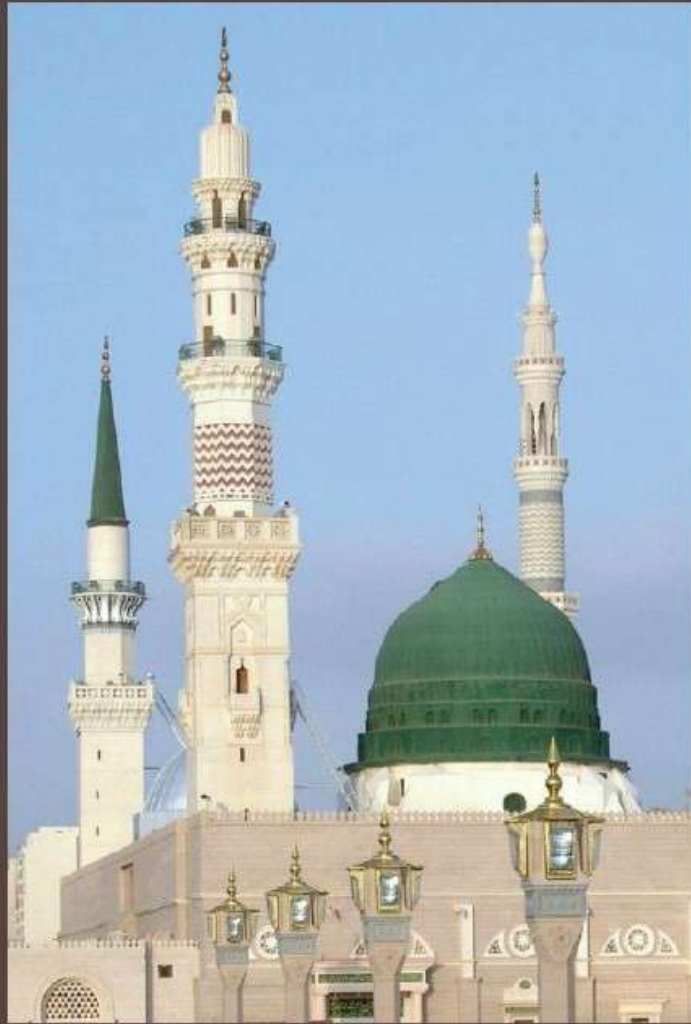
SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED

MUHAMMED

صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ

DİN ve DEVLET

Prof. Dr. Abdulaziz b. İbrahim el-Ömerî

Çevriyi Gözden Geçiren
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED

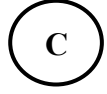
DİN ve DEVLET

Prof. Dr. Abdulaziz b. İbrahim el-Ömerî

Riyad Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi Emekli Siyer Hocası

Çevriyi Gözden Geçiren

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Abdulaziz Ibrahim Alomary,2025

Alomary, Abdulaziz Ibrahim

Son Peygamber hz Muhammed din ve devlet. / Abdulaziz

Ibrahim Alomary.-Riyadh, 2025

490 p; 17 × 24 cm

L.D.no. 1447/10170

ISBN: 978-603-06-1142-3

الإصطفاء من سيرة المصطفى

اختصره من كتابه

رسول الله وخاتم النبيين دين ودولة

(اللغة التركية)

تأليف

أ. د. عبد العزيز بن إبراهيم العُمري

أستاذ السيرة النبوية (سابقاً)

بجامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية بالرياض

مراجعة الترجمة:

أ. د. محمد أكوش

الطبعة الأولى

١٤٤٧ هـ - ٢٠٢٦ م

بسم الله الرحمن الرحيم

“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”
(Ahzâb: 40)

“Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah’ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, mü’minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (Âl-i İmrân: 164)

ÖNSÖZ

Bütün hamd ve senalar âlemlerin Rabbi Cenâb-ı Hakk'a aittir. Salât ve selâm, bütün Rasûllerin ve Enbiyânın en şereflişi efendimiz Hz. Muhammed b. Abdullah'a, onun ashâbına ve onların yoluna sâdık kalanların üzerine olsun.

Öncelikle şunu belirtelim ki, Hz. Peygamber'in siyeri konusunda birçok eser telif edilmiş ve bu konuda çok büyük gayretler sarf edilmiştir. Çeşitli zamanlarda bu hususta yazılmış sayılamayacak kadar çok değerli eserler yayınlanmıştır. Genel olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) siyerini ahlakî, ilmî ve sair açılardan ele alan çeşitli seviyedeki ve dillerdeki eserler onu insanlara sevdirmek için farklı üsluplarla sunmaya çalışmışlardır.

Siyer-i Nebî konusunda benden önce eser yazanları takdir ediyor, bu konudaki gayretlerini şükür ve dua ile yâd ediyorum. Böylece umulur ki bütün peygamberlerin imamı Hz. Muhammed 'in (s.a.v.) kıldırıldığı bir namazda kendine yer bulmaya çalışan bir insan gibi ben de onların safına katılmış olurum.

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nin siyeri hakkında eser yazmak, bana, O'nun (s.a.v.) imameti arkasındaki saflarda yer tutmakla, belki şefaatine nail olma ve onunla bir nevi buluşma fırsatı sağlayacaktır. Ben bu çalışmayla Cenâb-ı Haktan bunu temenni ediyorum.

Siyer-i Nebeviyeyi mütâlâa etmek ve o konuda eser yazmak, insanı her hal ve davranışlarında zahiren de olsa insanı Hz. Peygamber'in (s.a.v.) muhabbetine götürür. Hz. Peygamber'in evsafını ve durumunu okuduğun zaman kalbindeki muhabbetin arttığını ve imanın kuvvet ve yakîn bakımından kuvvetlendiğini hissedersin. Onun Sîretinin ve yaşayışının örnek alınıp uygulanmasının kolay olması bütün insanların kendisine uymasına imkan sağlamaktadır. Bu durum sadece belli bir kavim ve topluluk veya toplumun mahdud bir tabakası için olmayıp bütün insanlara cazip gelmektedir.

Beni siyer-i Nebî konusunda eser yazmaya iten sebep, Allah Rasûl'üne (s.a.v.) olan muhabbetim ve böylece Allah'a yakınlaşma arzumdur. Bu Benim için iftihar edeceğim, anlatacağım, isteyeceğim, tekrar tekrar dillendireceğim bir husûstur. Bununla - *Allah'ın izni ve rahmetiyle* – onun Havz-ı Kevser'i başına vardığımda Allah ve Rasûl'ünün muhabbetini kazanmış olmayı ümit ediyorum.

Bu konuda kendimi âlim ve yeni bir şey yaptığımı iddia etmiyorum. Ancak siyer-i nebeviyyeyi okuyanlara ifadesi kolay bir eser ortaya koymak istiyorum. Bunun için ben bu kitapta belli bir metot takip ederek Müslümanların Siyer-i Nebîyi okuyacak olanlarına hizmet etmek -fazla değil -sadece hakikatleri yazmayı düşündüm.

Allah'ın fazl u keremiyle siyer-i nebeviyye konusunda yazmak benim için zor bir şey değil. Çünkü ben *-Allah'a hamd olsun-* yirmi beş seneden daha fazla zamandan beri Riyad'taki İmam Muhammed b. Suud el-İslamiyye Üniversitesi ve diğer bazı üniversitelerde, ayrıca dünyanın birçok İslam merkezlerinde Arapça ve İngilizce dersler verdim. Bundan dolayı siyer kaynaklarına, bu konuda yazılanların üslubuna ve konuyla yakından ilgili ilimlere dair oldukça malumatım var. Konu etrafında yapılan inceleme ve araştırmalara ulaştım, kaynaklara ihtimam gösterdim. Böylece Allah'a hamd olsun O'nun fazlı ve keremiyle bu iş bana kolay geldi.

Bu kitabı telif ederken özellikle sünnet kaynaklarında siyerle ilgili rivayetleri ve özellikle şeriat hükümleriyle alakalı olanları öne almak suretiyle istifade etme yolunu seçtim. Bunların başında Sahih-i Buharî'nin içindeki siyerle ilgili konu başlıkları ve muhtelif bâblarından; bunun dışındaki hadis kaynaklarından yararlandım. Yine diğer siyer-i nebevî ve şerhlerinden, muhtelif tarih kitaplarından, siyer-i nebeviyye sahasında yeni yayınlanmış burada sayısını zikretmek zor olan nice eserlerden istifade ettim. Müracaat ettiğim dört yüze yakın kaynak eser ve araştırmaların isimlerini dipnotlarda işaret ettim ve ayrıca kitabın sonundaki kaynakçada kaydettim.

Kitabı yazarken olayları kendime has bir üslupla ele almayı düşündüm. Bunun için uygun gördüğüm yerlerde Kur'ân-ı kerim ayetlerinden ve peygamber hadislerinden olaylarla ilgili örnekleri Arapça metinleriyle birlikte yazdım. Genel ve özel olarak insanların hayatlarında ders almaları bakımından olayları ve bunlardan alınacak fıkhi dersleri birlikte zikretmeyi düşündüm. Hz. Peygamber'in yaşayışındaki idare tarzını, düzenlemeleri ve dünya medeniyetinin çeşitli yönlerine örnek teşkil edecek hususları açıkça ortaya koydum; insanların peygamberle olan davranışlarını, olaylar karşısındaki bazı tavırlarını sahih rivayetlere dayanarak kaleme aldım. Eseri yazarken genel olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumundan önceki asırları kapsayacak şekilde, İslam'dan önce dünyadaki muhtelif olaylarla ilgili durumları, insanlığın ve özellikle ehl-i kitabın Hâtemü'l-enbiyâyı bekleyişlerini konu edindim.

Bu kitabın aslı, **Peygamberlerin Sonuncusu Hz. Muhammed** genel adı ve her cilde mahsus bir ad ve başlık olmak üzere beş cilt halinde basılmıştır.

Birçok dostum, okunmasını ve tercümesini kolaylaştırmak için kitabın muhtasar bir şekli üzerinde çalışmamı talep etmişti. İşte elinizdeki bu eser, orijinal kitaptan çıkarılması, bırakılması ve düzeltilmesi gereken yerler üzerine gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra ortaya çıkmıştır.

Bu kitapta, siyerle ilgili “sünnet kaynakları”ndan istifade etme ve özellikle

şer'î hükümler mevzubahis olduğunda onları diğer kaynakların önünde tutma, dipnotlarda kaynakları detaylı zikretme şeklinde özetlenebilecek bir metot takip edilmiştir.

Tarihi olayların anlatılmasının yanında, delalet ettiği manayı da arz etmeye, avâm-havâs her tabakadan ve seviyeden insanın hayatında istifade edebileceği ders ve ibretleri sunmaya, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) siyerinin sivil, insanî, idarî ve içtimaî düzenle alakalı yanlarına da değinmeye çalıştım.

Asr-ı Saadetteki İslamî teşkilatlara ve Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) İslam devletini kurma sürecine, toplumda yaydığı kalkınma ve medeniyetle ilgili değerlerine atıfta bulundum. Ayrıca bu peygamber çağının, söz konusu süreçleri başarı ile yönetip insanlık ve insanî bir sistem ve idare için yolumuzu aydınlatan bir fener olma özelliğine değindim.

Gerçi Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)i görme şerefine nail olamadım; ancak sevgi ve duygu dolu bu kitabın sayfaları ve kalemin nabızları ile O'nu (s.a.v.) seven müminlere ve tanımak isteyen herkese aktarmaya çalışarak hiç değilse siyer ve hayatına eşlik etme şerefini kaçırmamayı ümit ediyorum.

Zamanın uzaklığına rağmen, ona yakınlığımı, insanlığın bukağılarını kırarak putperestliğin esaretinden kurtulup özgürlüğüne kavuştuğu, tevhid dinine girdiği, ona boyun eğdiği ve ona kul olduğu o kutlu zaman dilimi ile irtibatımı her zaman hissettim.

Burada saygıdeğer kardeşim Prof. Dr. Ali b. İbrahim b. Hamd en-Nemle'ye, Beni beş cilt halindeki **Son Peygamber Hz. Muhammed: Din ve Devlet** adlı kitabım üzerinde çalışmaya, tek ciltte özetleyip gün yüzüne çıkarmaya teşvik ettiği ve değerli mülahazalarından istifade etme imkânı sunduğu için kendisine teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Kendisine ve eserin başarıyla basım ve neşrinde katkısı olan herkese Allah'tan hayır ve mükâfatlar diliyorum.

Riyad, Büreyde, Recep 1434 / Mayıs 2023

Kısaltmalar:

(a.s.) = Aleyhi's-selâm (Selâm onun üzerine olsun).

(c.c.) = Celle Cellâluhû (Allâh celîl oldu, yüce ve azim olsun, Cenâb-ı Allâh'ı yüceltmek).

(r.a.a.)= Radıyallâhu 'anh (Allah ondan razı olsun), Radıyallâhu 'anhüma (Allah ikisinden de razı olsun), Radıyallâhu 'anhüm (Allah onlardan razı olsun).

(s.a.v.) = Sallallâhü Aleyhi ve Sellem (Peygamber Efendimize salât ve selâm olsun).

SİYER ÇALIŞMALARININ AMAÇ VE FAYDALARI

Hız. Muhammed (s.a.v.), Cenâb-ı Hakk'ın kulları arasından seçtiğı, mesajını yüklediğı en sevgili kuludur. Allah ve Rasûl'üne olan sevgimiz, bizi onun siyerini öğrenme ve araştırmaya sevk etmektedir.

Bu, onun bizim üzerimizdeki haklarından bir parça, aynı zamanda Allah ve Rasûl'üne olan sevgimizin gerçek bir delilidir:

“(Ey Resûlüm) De ki: “ Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Âl-i İmran Sûresi 3/ 31).

Siyer araştırmaları vasıtasıyla, İslam'ın bizzat Hız. Peygamber (s.a.v.) tarafından tatbik edilmiş canlı bir örneğini öğrenmiş oluyoruz. Zira O, hem dünya hem de ahiret yörüngeli yaşamış, Allah'ın muazzam bir kuludur. Bunu, tüm davranışlarında, İslam'ı, şeriatı, hükümlerini hayatında fiilî olarak tatbik etmesinde, malını ve canını Allah yolunda harcamasında açık bir şekilde müşahade ederiz.

Siyer, bize insanlığın en iyi ve ulu şahsiyetlerinin hayatlarını öğrenme fırsatı sunar. Büyük ve ulu şahsiyetlerin hayat hikâyelerini bilme ve öğrenme isteğı genelde bütün insanların tabiatında vardır. Bunun için her toplum, kendi büyüklerini ön plana çıkarır ve bunların sayılarını verir, onların hayat hikâyeleri üzerinden dünya milletleri ile fikrî mücadele verir. Hatta bazen insanlar, onur duydukları büyük şahsiyetlere sahip olduklarını dile getirir ve onları olduğundan daha fazla parlatır, haklarında aslı astarı olmayan hikâyeler de uydururlar.

Biz Müslümanlara gelince, bizim sevgi odağıımız, her konuda önderimiz ve rehberimiz olan Hız. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), insanlığın en üstünü ve en güzeldir. Böylece bizler, insanlarda olan bu fitrî ihtiyacı, yalan yanlış bilgilerle değil, siyer çerçevesinde gerçek ve doğru bilgilerle ve hayatlarını okumakla, ilgi ve alaka duymakla mükellef olduğumuz bu kutlu insanın ve bahtiyar arkadaşlarının hayatlarını etüt ederek karşılarız. Burada şunu da vurgulamamız gerekir ki, gayri müslimler bile Hız. Peygamber Efendimizi (s.a.v.) tarihin en mümtaz şahsiyeti olarak tayin ve tespit etmişken, bizlerin bu hususta ne kadar hassas davranmamız gerektiğı her türlü izahtan varestedir. İster kral, ister bakan, ister âlim, kim olursa olsun herkesten önce O'nun (s.a.v.) siyer ve hayatını öğrenmemiz ve en azından onlardan geri kalmamamız gerekmektedir.

Amerikalı tarihçi **Michael Hart**, *The 100 A Ranking of the Most Influential Persons in History (Tarihte En Çok Değıştiren 100 Kişi Listesi)* adlı kitabında Hız. Peygamber Efendimizi (s.a.v.) ilk sıraya yerleştirmiştir. Mezkûr kitabında aynen şunları söylemektedir:

“Dünyanın en etkili insanlar listesinin başına Hz. Muhammed'i koymam haklı olarak bazı okurları şaşırtabilir, bazılarını da kuşkuya düşürebilir; ancak Hz. Muhammed tarihte hem dini hem de dünyevi düzeyde üstün başarı sahibi olan tek insandı. Hz. Muhammed dünyanın en büyük dinlerinden birini kurmuş, yaymış ve çok etkili siyasi, askeri ve dini bir lider olmuştur. Bugün, ölümünden on üç yüzyıl sonra, etkisi hâlâ güçlü ve yaygındır.”¹

Evet bu, bizlere Cenâb-ı Hak'ın şu ayetini hatırlatıyor:

“*Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?*” (İnşirah Sûresi, 94/ 4)

Gustave Le Bon ise “*Arap Medeniyeti*” kitabında onun hakkında şöyle demektedir:

“*İnsanların kıymeti, yaptıkları işlerle ve eserleri ile doğru orantılı olduğuna göre, Hz. Muhammed tarihin tanıdığı en büyük şahsiyettir.*”²

William Muir ise,

“*Hayatını hangi yönden ve ne kadar etüt edersek edelim şunu göreceğiz: Onun hayatı mücessem faziletler yumağıdır; tertemiz bir iç dünya, mükemmel bir ahlak... Bu faziletler, bütün zamanlar boyunca eşsiz ve benzersiz kalmaya devam edecektir.*”³

Allahu Teâlâ, geçmiş peygamberlerin hayatını, kavimlerinin onlara ve çağrılarına karşı takındıkları tavra göre cereyan eden ilahî yasaları etüt etme ve araştırmayı İslam ümmeti için “ibadet” kılmıştır. Cenâb-ı Hak, peygamberleri, karanlıkları aydınlatan birer kandil, kavimlerine örnek ve önder; yâd-ı cemil, yâd edilen bir zikir, Rasûlullah için sebat, direnme ve dayanma kaynağı yapmıştır. Dolayısıyla, Allah Rasûl'ünün hayatı ve özellikle de, bu hayatın Allah'ın kitabı, Peygamber'in Sünneti ile irtibatını da dikkate alırsak onu öğrenen Müslümanlar için de bir sebat kaynağı olduğu anlaşılır.

Bu hususlar ayet-i kerimelerde şöyle ifade edilmektedir:

“(Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin.” (Yusuf Sûresi, 12/3)

“(Ey Muhammed!) İşte bu, (halkı helâk olmuş) memleketlerin haberlerindendir. Biz onu

¹ Michael Hart, *A'zamu mi'eti raculin fi't-Târîh* (Tercüme: Enis Mansur), el-Mektebü'l-Misrî, Kahire 1979, s. 14. (Türkçe çevrilerinden: *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, Çevirmen: Nurşan Üstütaş, İstanbul, 2006, *En Etkin 100, Hz. Muhammed'den Gorbaçov'a Özgün Bir Değerlendirme*, Çev. Mehmet Harmanlı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1995).

² Gustave Le Bon, *Hadâratü'l-Arab*, Tercüme eden: Adil Zuayter, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1399, s. 14. (Türkçe çevirisi: *Arapların Medeniyeti*, Çevirmen: Haktan Bırsel, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2014).

³ Muhammed Hayr ed-Dir', *Nebiyü'l-İslam, Şahsiyyetühû, Hayâtühû, Risâletühû*, Dârül-Fikr, Dimaşk (Şam), 2002, s. 6.

sana anlatıyoruz; onlardan (bugüne kadar izleri) kalan da vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır.” (Hûd Sûresi 11 /100)

“İşte o ülkeler... Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi. İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.” (A'raf Sûresi 7/101)

“(Resûlüm!) İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.” (Tâhâ Sûresi 20/99)

Bütün bu ayetler ve benzerleri, önceki peygamberlerin başına gelenlerin, Kur'ân-ı Kerim, din, Hz. Muhammed ve ümmetinin hayatını yönlendiren şer'i ilimden bir parça olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca onun hayatını araştırmak, bu ümmet için bir eğitim ve kıyamete kadar lazım olacak ilmi ihtiva etmektedir.

Diğer yandan, Peygamber'in siyerini araştırmak, Allah'ın (c.c.) şu emrine itaat ve ona kulluktur. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

“Andolsun ki sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.” (Ahzâb Sûresi, 33/21)

O, Allah'ın emri ile bizim ilk muallimimizdir: Allahu Teâlâ:

“Nitekim size ayetlerimizi okuması, sizi tertemiz hale getirmesi, size kitap ve hikmeti ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik.” (Bakara Sûresi 1/151) buyuruyor.

Tabii ki, onu rehber ve model edinmek, ancak sünnetini - siyer ve şemâil de sünnetinin bir parçasıdır - bilmekle olur. Zira O'nun (s.a.v.) sünnet ve davranışlarında inananlar için örnekler vardır.

O (s.a.v.); çile, ıstırap ve aksiyon, hedef ve gaye yüceliği, insanlara iyilik dileme ve yapma, şefkat ve merhamet kanatlarını germe hususlarında dava adamları için bir rehber ve önderdir.

Eşler için, karşılıklı davranışlar, merhamet, şefkat ve gerçek sevgide rehberdir.

Önder ve liderler için; yönetim, halkın menfaat ve maslahatlarını önceleme, insanlara merhamet, bencillikten uzaklık, emanete vefa, ihlas ve samimiyet, Allah'ın rızası çerçevesinde siyaset ve insanlara en uygun yönetici seçmede rehberdir.

Komşular için, birbirlerinin hak ve hukukunu tanıma, karşılıklı güzel ve yumuşak davranış, yol gösterme, haklarını koruma ve iyi ilişkiler kurmada örnek ve rehberdir.

Islahatçılar için; sabır ve tahammül, mefkûre yüceliği, önceliklere göre hareket, daha iyiye doğru sakin ve etkin bir sosyal değişim, insanın gelişim ve haklarını korumak için çabalamada örnek ve rehberdir.

O (s.a.v.), şefkatte, merhamette, gerçek sevgide, terbiye ve eğitimde babalara; açlığa sabırda, iffet ve emanette fakirlere; sadakat ve tevazuda, başkalarını nefesine tercih etmede, emanet ve ahde vefada, isrâftan uzak durmakta zenginlere; mükâfat ve ücreti Allah'tan beklemede, helal dairesinde çare aramakta, başkalarına yük olmamakta hastalara örnek ve rehberdir.

Aslında genel manada O (s.a.v.), Allah'ı ve ahiret gününü uman diğer ümmetlerin tüm fertleri için de rehberdir. Tabii ki bilmeden, tanımadan modelleme yapmak, ittiba etmek mümkün değildir.

Rasûlullah'ın Siyerini Araştırmak, Muhabbetini Kazanmaya Vesiledir

Onun (s.a.v.) sevgisi her şeyin önünde gelir. Onu sevmek demek, onun sahip olduğu güzel ahlak ve faziletleri sevmek, iyilik yapılan kişinin iyilik yapana karşı muhabbeti demektir. Nasıl olmasın ki! Onun biz Müslümanlara ve tüm insanlığa ilahî bir hidayet olması, ihsan ve armağanı kıyamete kadar geçerli olacak ve devam edecektir. Onun muhabbeti her türlü sevgiden daha büyük ve üstündür. O, bizim hayatımızda en büyük etkiye sahip olan yegâne şahsiyettir. Öyleyse bize düşen, onun üzerimizdeki hakkını yerine getirmek ve onu kendi nefsimize ve başka her türlü şeye tercih etmektir. Başkasından değil, hayatımızın rotasını belirleyecek emir ve direktifleri ondan almalıyız. Cenâb-ı Hak: “Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Muhakkak ki Allah'ın cezası pek çetindir.” (Haşr Sûresi, 59/7) buyurmuştur.

Allah Rasûl'ü (s.a.v.) ise: “Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz ben ona anne-babasından, çoluk- çocuğundan, (bir rivayette tüm insanlardan) daha sevimli olmadıkça iman etmiş olmaz” buyurmuştur.¹

İşte bütün bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın elçisine ve bizlere olan fazl ve kereminin göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Yüce Rabbimiz: “İşte böylece sana da emrimizden Kur'ân'ı vahyettik. Hâlbuki sen daha önce kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Lakin biz onu, kullarımızdan dilediklerimize doğru yolu gösteren bir nur kıldık. Sen gerçekten insanlara doğru yolu göstermekteisin. O yol göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. İyi bilin ki bütün işler eninde sonunda Allah'a döner.” (Şûrâ Sûresi, 42/52-53) buyurmaktadır.

Bütün Müslümanlar, hatta geçmişten bugüne tüm insanlar, peygamberler tarihini araştırmanın ne kadar büyük ehemmiyete haiz olduğunu bilirler.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

“And olsun (geçmiş peygamberler ve ümmetlerin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'ân) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendilerinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır). İman eden toplum için bir rahmet ve hidayettir.” (Yusuf Sûresi 12/ 111)

Hiz. Peygamber'in siyer ve hayatını araştırıp öğrenmemiz sayesinde, geçmişteki farklı milletleri, İslam'dan önce dünyaya hükmeden ve egemen olan siyasî, fikrî, dinî ve ahlakî sistemlerini öğrenir, böylece İslam'ın insanların hayatında meydana getirdiği o değişim nimetinin ne kadar muazzam olduğunu tam manasıyla hissederiz. Hiz. Ömer'in dediği gibi: “Cahiliye dönemini iyi bilmeyen İslam'ı da bilemez”.

¹ Sahihu'l-Buhârî, Kitâbu'l-İman, Bâbu Hubbu'r-Rasûl mine'l-İman, 1/9.

Hiz. Peygamber Efendimizin doğruluk ve sadakatini kim olursa olsun başka bir şahsiyette görmek/göstermek mümkün değildir.

Siyeri öğrenmekle, bazı şahsiyetlerde olduğu gibi her türlü tasannu ve sahtekârlıktan uzak, gerçek sıdk ve doğruluğun kriterini öğrenir ve başkası için müyesser olmayacak şekilde, bu meselenin tüm detaylarına ve hakikatlerine ulaşma imkânını elde ederiz.

Efendimizin bahsi, kendi zamanından çok öncesine kadar uzanıp gider. Zira geçmiş ümmetler ve topluluklar da ondan bahsetmişlerdir. Örneğin Hiz. İsa dönemiyle alakalı Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah’ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler.” (Saff Sûresi 61/6.)

Hiz. Musa (a.s.) da kendi zamanında ondan bahsetmiştir. Allahu Teâlâ buyuruyor:

“Onlar ki, o ümmî Peygamber’e uyarlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılmış bulacakları o Peygamber’e uyup, onun izinden giderler ki, o, onlara iyiyi emreder ve onları kötülüklerden alıkoyar, temiz ve hoş şeyleri kendilerine helâl kılar, murdar ve kötü şeyleri de üzerlerine haram kılar, sırtlarından ağır yükleri indirir, üzerlerindeki bağları ve zincirleri kırar atar, işte o vakit ona iman eden, ona kuvvetle saygı gösteren, ona yardımcı olan ve onun peygamberliği ile birlikte indirilen nuru izleyen kimseler var ya, işte asıl murada eren kurtulmuşlar onlardır.” (A’râf Sûresi 7/157)

Hiz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), henüz dünyayı teşrif buyurmadan asırlar önce nitelik ve vasıfları biliniyordu. Bundan dolayı bütün Ehl-i Kitap onun gelişini intizar etmekteydi. Hatta bugün bile Hristiyanların bazı kitaplarında gaybın son Habercisi ve ahir zaman Peygamber’ine çok güçlü ve açık işaretler bulunmaktadır.¹

Siyeri araştırmakla yüce Allah’ın kitabı Kur’ân’ı öğrenmiş oluruz. Çünkü Kur’an farklı münasebetlerle inmiş ve Hiz. Peygamber’in hayatı ile alakalı hadiselerin ele alındığı çok sayıda ayet bulunmaktadır.

Hatta bazı Kur’ân surelerinin adları, *Enfâl*, *Tevbe*, *İsrâ*, *Tâhâ*, *Ahzâb*, *İnşirah*, *Alak*, *Hümeze*, *Fil*, *Kureyş*, *Kevser*, *Kâfirun*, *Nasr*, *Felak* surelerinde olduğu gibi siyer olayları ile ilintilidir. Tabii ki siyer olayları ile alakalı ayetler bundan ibaret değildir. Başka surelerde de siyer olayları ile alakalı ayetler vardır.

Diğer yandan, siyeri etüt etmek, insana Kur’ân ayetlerinin inişiyle ilgili sebepler hakkında doğru bir tas.a.vvur verir ve öyle özel bir intiba bahşeder ki,

¹ Bu Kitâbın “Dünya ve Peygamber Beklentisi” bölümüne bakınız.

insan sanki Kur'ân'ın iniş anını, Allah Rasûl'ünün İslam ümmeti ve toplumu ile beraber maruz kaldığı meydan okumaları yaşar gibi olur, başlarına gelen hadiseler aracılığıyla Cenâb-ı Hakk'ın onların imanlarını nasıl sağlamlaştırdığını idrak eder.

Siyeri araştırmakla sahabe neslini, faziletlerini, Allah'ın (c.c.) kitabında “*Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcıyı savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı vâdetmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır.*” (Hadid Sûresi 57/10) ayeti ile işaret ettiği makam ve derecelerini öğrenir ve onlara karşı muhabbetimizi artırır.

İmam Buhârî ve diğerleri sahih hadis kitapları sahabe efendilerimizin bu menkıbelerini izah etmişlerdir.

Hz. Musa (a.s.) bi'setten bin yıldan daha fazla bir süre önce İsrâîl Oğullarına Kur'ân'ın Rasûlullah ve arkadaşları hakkında naklettiği şu sözü söylemiştir. Cenâb-ı Hak buyuruyor:

“*Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar.*” «*Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmî Peygamber'e tâbi olurlar.*” (A'raf Sûresi 7/157)

İşte bunlar Allah Rasûl'ünün raşit halifeleri, dahi liderleri, siyasileri, kahraman fatihleri, dünyaya yön veren, adalet, tevhit ve rahmet götüren âlimleri ve öğrencileridir.

Siyeri araştırmakla, Allah'ın (c.c.) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir nimet olarak bahşettiği sıfat ve özelliklerini öğreniriz.¹

Onun çok farklı ve çeşitli hususiyet ve özellikleri vardır, en birincisi âlemlere rahmet oluşudur. Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“*(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.*” (Enbiyâ Sûresi 21/107)

“*Onlara bir âyet geldiğinde, Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız, dediler. Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hilelere karşılık Allah tarafından aşağılık ve çetin bir azap erişecektir.*” (Enâm Sûresi 4 /124)

O (s.a.v.), bütün insanların en büyüğüdür. Onu âlemlerin rabbi terbiye etmiştir. Kendisinin de ifade ettiği gibi:

“*Benî rabbim en güzel şekilde terbiye etmiştir.*”²

Allah onu seçmiş “Mustafa” kılmıştır. Kur'ân'da şöyle buyuruluyor:

“*Ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı*

¹ Geniş bilgi için bkz: *el-Hasâisu'n-Nebevîyye*, İmam Süyûtî; *Hâze'l-Habîb Yâ Muhammed*, Ebubekir el-Cezairi.

² Birçok âlim sahih olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu manayı destekleyen başka hadisler (şevâhid) de vardır. Hadisin tahrici için bkz: Ahmed el-Haddâd, *Ahlâku'n-Nebîyyi fi'l-Kur'âni ve's-Sünne*, 2/1033.

ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (Cuma Sûresi 62/2)

O (s.a.v.), Peygamberlerin sonuncusu, insanların en merhametlisi, en cömerdi, en doğru sözlüsü, en safı ve temiz idi.

Mucizeler, deliller, burhanlar ve kerametlerle teyit edilmiş, çağdaşları bunları bizzat müşahede etmiş, âlimler ve sevenleri idrak etmiş ve yâd-ı cemili bütün yaratılmışların fevkinde bir makam ihraz etmiş ve her şeyin ötesinde Cenâb-ı Hakk'ın lütuf, ihsan ve vaatlerine mazhar olmuştur.

Allahu Teâlâ ve melekleri ona salat ü selam etmiş ve kullara da böyle yapmalarını emretmiştir:

“Allah ve melekleri, Peygamber’e çok salevât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salevât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.” (Ahzâb Sûresi 33/56)

Allahu Teâlâ, ona zaferler ve fetihler nasip etmiş ve mağfîret-i ilâhîyeye en üst seviyede mazhar etmiştir. Yüce Allah buyuruyor:

“Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.” (Fetih Sûresi 1-2)

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatını ve siyerini okuyup anlamak, müminlerin azim ve gayretlerini güçlendirir, hakkın batıla, hak dininin diğer tüm sahte dinlere galip geleceği, Allah'ın (c.c.) inananların zafiyetini giderip güçle donatacağı, kıyamet gününe kadar dininin, Peygamber'inin ve ümmetinin hep yanında ve yardımında olacağı ümidini canlı tutar.

Siyer-i Nebevî başlı başına bir ilim olduğu gibi, diğer farklı ilimlerin de sırlı bir anahtarıdır. Müslüman, onun sayesinde ahlaki kuralları ve onların realite zemininde tatbik keyfiyetini, inanç ve esaslarını, şer'î hükümler ve âdâb-ı muaşeret kurallarını, adaleti, İslamî sistemleri, şer'î siyaseti, Allah'ın (c.c.) dinine insan kazanma sanatını ve yolunu öğrenir.

Yine siyer çalışması yapan ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayat-ı seniyelerini araştırıp öğrenenler, siyer olayları ile irtibatlı diğer hakikatleri de öğrenmelerinin yanı sıra O'nun (s.a.v.) hayat çizgisini, insanları İslam'a davet aşamalarını ve takip ettiği yol ve yöntemi de kavrama fırsatını elde ederler.

SİYER-İ NEBEVİYİ ARAŞTIRMA KEYFİYETİ

Her siyer araştırmacısı ve okuyucusunun Rasûlullah'ın mübarek şahsiyetini; Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği hak ve hususiyetleri; vahiy ve risalet için özel seçildiğini; din, ahlak ve tevhitte şek ve şüphenin sirayet edemeyeceği ebedi bir ismete mazhar olduğunu; risaletinden önce ve sonra şirkten, yalandan korunduğunu; adalet, insaf, emanet, insanlara rahmetle serfiraz kılındığını; Allah'ın (c.c.) inayet, hıfz ve terbiyesine nail olduğunu, *Abese* suresinde âmâ kişiyle veya Bedir esirleriyle ilgili kıssasında olduğu gibi Allah'ın (c.c.) kitabında Efendimizi eğitme bağlamında zikrettiği hususlar haricinde ona hiç kimsenin bir hata isnadında bulunamayacağını her an hissetmesi ve aklında tutması gerekir.

Yine siyer araştırmacısının, Efendimizden, siyerinden, üzerimizdeki hak ve hukukundan, gönüllerimizde ona karşı olan muhabbetten bahsederken gereken edep kurallarına kılı kırk yararcasına bağlı kalması gerekir.

Şer'î delillerle sıkı irtibat halinde olup Allah'ın (c.c.) kitabında, Hz. Peygamber'in sünnetinde “*onun, Allah'ın (c.c.) hem kulu hem de peygamberi*” olduğu, insanlardan bir insan, ancak onların en üstünü olduğunu her an hatırdan tutmak icap eder. Kendisinin bizzat ifade ettiği gibi:

*“Ben kıyamet gününde âdemoğlunun seyyidi ve efendisiyim ama buna övünme ve gurur yok; hamd sancağı Benim elimdedir ancak buna övünme ve gurur yok. Ancak Âdem ve diğerleri sancağım altında olacaktır. Ve yer yarılıp ilk dirilecek olan insan da Benim.”*¹

Büyükliklerin en zirvesindeki tahtta o oturmaktadır, onun önünde hiç kimse yoktur. Ne var ki o (s.a.v.) her zaman Allah'ın (c.c.) kullarından bir kul olduğunu vurgulamıştır. Bu husus birçok ayette açıkça geçmektedir:

“Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.” (İsrâ Sûresi 17/1)

Onun kulluğuna vurgu, onun kadrinin yüceliği ve Mescid-i Aksa'ya yükselişi İsrâ hadisesi anlatılırken yapılmaktadır ki, Hristiyanlıkta olduğu gibi birileri gelip de onu beşeriyetin dışında bir sıfatla anmasın, Hz. İsa (a.s.) hakkında

¹ Tirmizî, *Sahih*'inde (*el-Câmi'u's-Sahîh*) Hz. Peygamber'in fazileti konusunda rivayet etmiştir. Hadis No.: 615. Buhârî ve Müslim de *Sahih*'lerinde bu hadisten parçalar rivayet etmiştir.

yapılan ifrat ve aşırılık tehlikesine düşülmesin. Evet, Allah Rasûl'ünün eşsiz keramet ve saygınlığının anıldığı bir sırada onun ubudiyet ve kulluğuna vurgu yapılmaktadır.

Eğer ayet “*Rasûl'ünü Mescid-i Aksa'ya götürdü*” deseydi yine doğru olacaktı, fakat hem onun için hem de insanlık için bir saygınlık olan “kulluk” makamına dikkat çekiliyor:

“*De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, Sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.*” (Kehf Sûresi 18/110)

Onun makamına hiç kimse ulaşamadığı halde kulluğu hatırlatıyor. Dolayısıyla hiçbir Müslüman, ne ailesinden, ne de çoluk çocuğundan hiçbirisini onun muhabbetinin önünde tutamaz.

Cenâb-ı Hak, onu seçip vahiy ve risaletle görevlendirdiği gibi aynı zamanda “kulluk” ve ubudiyetle de şereflendirmiştir. Bunda Rasûlullah için bir nakîse, eksiklik ve aşağılama kesinlikle yoktur, bilakis onun kul olması, kendisi için bir kemal ve üstünlüktür. Hatta diğerleri gibi normal bir kul değil, Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye gece ayakları çatlayıncaya kadar namaz kılarken ifade buyurduğu gibi “*şekûr; şükreden bir kul*”dur o. Hz. Aişe validemiz “neden bu kadar kendini yoruyorsun” der gibi olduğunda “*şükreden bir kul olmayayım mı?*” şeklinde cevap vermiştir.¹

Şükreden bir peygamber veya elçi dememiş, kul demiştir. Zira o Cenâb-ı Hakk'ın «*Bilakis, sen yalnız Allah'a kulluk et ve O'na şükredenlerden ol!*» (Zümer Sûresi 39/66) ayetini doğrular mahiyette, kulluğu, peygamberliğinin bir kemal ve olgunluğu olarak görmektedir.

Fakat o yine de insanlığın efendisi ve onları gerçek kulluğa sevk etmek için gelmiş, ilâhî emirlere itaat konusunda önlerinde yürüyüp yol gösteren yüce bir rehber olmuştur.

Bununla beraber o, diğer insanlar gibi normal bir hayat sürmüş, onlar gibi yemiş, uyumuş, evlenmiş, alışverişte bulunmuş, Allah için dostluklar kurmuş, yine Allah için gerektiğinde düşmanları olmuştur. Bütün bunlar onun kulluğunun bir parçası ve boyutudur. Allah Teâla buyuruyor:

“*De ki: Şüphesiz Benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir.*” (Enam Sûresi 3/162)

Siyer çalışan ve olaylarını araştıran her insanın, Allah Rasûl'ünün ve arkadaşlarının karşılaştığı zorlukları, konjonktürü, atmosferin sıcaklığını, diğer

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Bâbu Kıyâmi'l-leyl; *Sahîh-i Müslim*, Sıfâtü'l-Kıyâme, Bâbu İksâri'l-A'mâl ve'l-İctihâdi fi'l-İbâde, Hadis no:2820.

bölgelere nazaran sınırlı bir coğrafyada sınırlı ekonomik ve insanî kaynaklara sahip olduğunu iyi idrak edebilmesi için yaşadığı asrı, imkânlarını ve şartlarını iyi bilmesi ve göz önünde bulundurması gerekir. Böylece hem coğrafi şartları hem de İslam öncesi Arapların âdet, gelenek, görenek ve yaşam şartlarını bilecek ve Allah Rasûlü ve arkadaşlarının yaşadığı çağ hakkında doğru bir tas.a.vvura sahip olacaktır.

Yine siyer çalışanlarının, Allah Rasûlü 'in (s.a.v.) hayat-ı seniyelerinin ve davetinin farklı aşamalarını iyi bilmesi; siyer olaylarını Kur'ân-ı Kerim'de geçen ayetler çerçevesinde değerlendirmesi; tefsir kitapları ve gerektiğinde nüzul sebeplerine müracaat etmesi; asr-ı saadetteki olayları günümüzdeki İslamî ve insanî toplumlarda müşahede edilen olaylarla bağlantı kurması; Peygamber çağının modern çağımıza etkilerini ve toplumlara hâkim olan ilahî kanunları bilmesi gerekir¹.

Bütün bunların yanında siyer araştırmacısı, Allahu Teâlâ tarafından seçilmiş bir şahsiyetin karşısında olduğunu, yalan söylemenin haram kılındığını ve Hz. Peygamber'in "*Benim hakkımda bilerek yalan söyleyen cehennemdeki yerine hazırlansın*"² tehdit ve uyarısını bir anaklından çıkarmamalıdır. Zira o, ne lehinde ne de aleyhinde yalan söylenmesine muhtaç değildir.

Siyer araştırmacısı, Hz. Peygamber'in büyük küçük bütün hadiselerinin en ince detayına kadar kaydedildiğini görecektir. Bundan dolayı birçok âlim, siyeri müstakil bir ilim dalı ve sünnet-i nebeviyenin bir parçası olarak görmüşlerdir.

H. Peygamber'in Siyerinin Özellikleri

Şüphesiz siyer, Rabbülalemin tarafından seçilmiş bir şahsiyetin hayatını ele alan, olaylarına kıyamete kadar baki kalacak Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin şahitlik ettiği büyük bir ilimdir. Hz. Peygamber'in siyerinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah'ın insanların en faziletlisi kıldığı, şanını yücelttiği, ilâhî terbiyeye mazhar kıldığı, kıyamete kadar gelecek bütün insanların efendisidir.
2. Olayların çoğunluğu ve gazvelerin geneli itibariyle Kur'ân-ı Kerim destekli Allah Rasûl'ünün siyer, ahlak ve âdâbının kaynağı, yüce ve kutsidir.

¹ Sırrü'l-Hatm Osman Ali, *Tedrisü'es-Sireti'n-Nebeviyye fî Menâhici et-Târih el-Medresiyye*, Dârü'l-Ulûm yayınevi, Riyad, 1982, s.35.

² Müttefekun aleyh, (Hem Buhârî hem Müslim'in *el-Câmi 'u's-şâhih*'lerinde yer almış bir hadistir). Buhârî, *Sahîh*, Kitâbu'l-ilm, 1/ 36.

3. Onun siyeri, Peygamber ve salih insan siyerleri arasında en detaylı ve kapsamlı olanıdır; zira sahabe-i kiram Hz. Peygamber efendimizin özel-genel hayatının bütün yönlerini hassasiyetle takip etmiş ve hiçbir beşere nasip olmayacak şekilde son derece dikkatle bizlere nakletmişlerdir.
4. İnsanlığın tanık olduğu en doğru ve sağlam siyerdir; sâdık-ı emin olan o büyük şahsiyetin hayatını yine sâdık insanlar en sağlam senetlerle nakletmişlerdir. Hz. Peygamber'in siyeri, hem kulluk yönünü hem de güttüğü şerî siyaset, cihat, savaş, çağdaşı olan insanlar ve toplumlarla münasebetler gibi dünyevi işlerini de kapsamaktadır.
5. Siyer ve olayları, doğruluğunu destekleyen ve ispatlayan belirli, bilinen ve takip edilebilir bir coğrafyada meydana gelmiştir.
6. Konum ve durumu ne olursa olsun özelde Müslümanın, genelde her insanın istifade edip başarının kurallarını öğrenebileceği, dünya ve ahiret saadetini gerçekleştirebileceği ders ve ibretlerle doludur.
7. Hz. Peygamber'in hayatı, yetimlik döneminde Allah tarafından sahip çıkılması, insanlardan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı ilâhî inayet ve sıyanetle korunması, dinin tebliğ edilmesi ve davetinin hiçbir engele takılmadan insanlar arasında yayılması başlı başına büyük bir mucizedir ve Cenâb-ı Hakk'ın Peygamberi ve o dönemdeki salih insanlara verdiği sözü tuttuğunun açık göstergesidir.
8. Hz. Peygamber'in siyeri, ümmetin âlim, fakih ve muhaddisleri tarafından büyük bir ilgi ve alakaya mazhar olmuştur.
9. Hz. Peygamber'in siyeri, kâinat ve hayatta hâkim olan ilâhî yasaların ve peygamberlere Rabbânî yardımın canlı bir örneği ve pratiğidir. Yüce Allah buyuruyor:

“Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hemşahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.” (Mü'min/Gâfir Sûresi 40/51)

10. Siyer, Allah Rasûl'ünün hayatını bütün yönleriyle ele almaktadır.

“De ki: Şüphesiz Benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (Enam Sûresi 3/162)

Bütün hayatını, sıfatlarını, maddî - manevî şemailini kapsamakta olup bunu onun risalet ve nübüvvetine ve Cenâb-ı Hakk'ın onu seçmesine bağlayarak anlatmaktadır.

11. Siyer, bütün insanlığın hayatını değiştiren, insanları putperestlikten tevhide, şirkten tek bir Allah'a ibadete, cahiliyeden İslam'a ulaştıran evrensel bir değişimin tarihini içermektedir.
12. Siyer, kendisine muttali olanlar üzerinde muazzam derecede bir tesir bırakır; davranışlarına etki eder, aşırılıklarını düzeltir ve gerçek kıvamına

getirir, nefsi terbiye eder, ahlakı yüceltir ve Allah Rasûl'ünün muhabbetini elde etmek için eğitir.

13. Siyer aracılığıyla, Peygamber Efendimizin arkadaşlarının oynadığı büyük rolü, ona mal, can, eş-dostlarıyla verdikleri desteği, Allah'a, elçisine ve takipçilerine gösterdikleri muhabbet, onları düşmanları karşısında nasıl müdafaa ettiklerini somut bir şekilde öğrenme fırsatını yakalarız. Onlar, Allah'ın onlardan razı, onların da Allah'tan razı oldukları, Allah Rasûl'ünün sevdikleri ve akrabaları, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, müminlerin anneleri, diğer Âl-i Beyt (Onlardan Allah razı olsun) mensupları ve sahabelerdir.
14. Siyerin güzelliği, hakikati, mükemmeliyeti, gerçekliği ve sahibinin hayatının güzelliğindendir.
15. Siyer-i Nebevî, Kur'ân-ı Kerim'i ve Rasûlullah'a (s.a.v.) hayatınınçeşitli aşamalarında inen ayetleri anlamanın en doğru anahtarıdır.

CAHİLİYE ÇAĞINDA ARAPLARIN DURUMU

Allah Rasûl'ünün (s.a.v.) bi'seti ile nur ortaya çıkıp karanlık dağılıp gitti; tevhid, ilim, marifet, hak ve adalet geldi. Bundan dolayı İslam öncesi dönem cahiliye çağı olarak adlandırıldı. İslam'ın genelde bütün dünya, özelde Araplar üzerindeki olumlu etkisini öğrenmek için İslam öncesi dönemin ahval ve şeraitinin bütün yönleriyle bilinmesi gerekmektedir. Zira İslam, sadece din alanını değil, ahlak, muamelat, gelenek, görenek ve diğer bütün yaşam alanları ve davranışları da kapsayacak şekilde dünyevî alanı da tanzim etmiştir. Arap yarımadası, birinci dereceden siyer olaylarının cereyan sahası olduğuna göre, biset-i Nebvîyeden önceki durum ve şartların bilinmesi iktiza etmektedir. Arap ülkeleri, batı, güney ve doğu olmak üzere üç tarafı denizlerle çevrili büyük bir yarımadadır. Ortası sınırlı su kaynakları olan kupkuru bir çölden ibarettir. İç kısımlarında yerleşme alanları olsa da geniş ve büyük alanına kıyasla son derece sınırlıdır. Ancak verimli ziraat alanları da vardır. Güneyinde zor arazi şartları ve nispeten orta dereceli dağlık ziraat bölgeleri olan Yemen ve Uman yer almaktadır.

• Dini Yönleri

Arapların çoğunluğu değişik putlara tapan putperestlerden oluşuyordu. Putlar, Arap beldelerinin meşhur merkezlerinde yayılmış durumdaydı. İnsanlar buralara gelip onlara ibadet eder, kurbanlar sunar, herkes kendi yöntemine göre onlardan yardım dilerdi. O kadar yaygındı ki Arap yarımadasında hiçbir yer, hatta hanifliğin merkezi ve beşiği bile bu durumdan müstesna değildi.

Medine-i Münevvere (Yesrib) ve Hayber'de Yahudi grupları vardı. Hayber, Teyma, Fedek ve Vâdi'l-Kurâ Yahudileri azımsanmayacak bir topluluk oluşturuyordu.¹

Farklı medeniyet merkezlerinde genelde Arap olmayan köklere mensup "Mevâlî" olarak bilinen grup ve kişiler de vardı. Arap, Yahudi ve Mevâliden oluşan bu grupların hepsinin siyer olaylarının meydana gelmesinde payı vardır.

Bazı Arap kabileleri arasında Hristiyanlık da yayılmıştı. Arap beldeleri arasında Necran bölgesi en önemli merkezlerinden biriydi.² Hristiyanlık, diğer bölgelerde olduğu gibi Araplar arasında da tahrife uğramış ve putperestliğe dönüşmüştü. Meryem oğlu Hz. İsa (a.s.) 'ya tapıyor, rahip ve papazlarını kutsuyor, onların emirlerini Allah'ın emirlerinin önünde tutuyorlardı.

¹ Sâbir Tu'yme, et-Târîhu 'l-Yahudiyyi 'l-Âm, 2/14.

² Muhammed b. Avvâz el-'Uteybî, *Necrân fî Asrı'n-Nübüvveti vel-Hilâfeti'r-Râşide*, İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesine sunulan yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Riyad 1430)

Diğer gruplara nazaran Arap Hristiyanlarında ilim ve kültür adına bir şeyler vardı ve özellikle Menâzire (Münziroğulları) ve Gassâsine (Gassânoğulları) olmak üzere Rum (Bizans) yanında, Şam ve Irak Arapları ile kültür alışverişi yapmışlardı.¹

• Sosyal Hayat

Tabii olarak sosyal hayat, dini yaşam ve inançların etkisinde şekilleniyordu. İstisnasız bütün Araplar arasında içki, kumar, faiz hâkimdi; erkekler, özgür kadınların sevmediği zinadan hiç çekinmezlerdi.²

Kız çocuklarından nefret eder, onlara varis olma hakkı vermez³ kadınlarla evlenmede sayı sınırı koymaz, hatta bazı kadınlar birden fazla koca ile evlenebilirdi.⁴

Bazıları da babalarının karısı ile evlenebiliyor ve aynı anda iki kız kardeşi nikâhı altına alabiliyordu.⁵ Bununla beraber cahiliye döneminde bazı Arapların, misafirperverlik, kahramanlık, binicilik, güçlü zekâ ve özgürlük sevgisi gibi kendilerine ait bir takım güzel ahlak ve adetleri de vardı.⁶

Dil alanında ise Arapça, lehçelerdeki sınırlı farklılıkla beraber belagat ve fesahat bakımından gücünün zirvesinde idi.⁷ Beyan ve belagat ilimlerinde de dorukta idi.

İşte bundandır ki, Rasûlullah'ın (s.a.v.) en büyük mucizesi, Arapların en güçlü olduğu bu alanda gelmiş ve Kur'ân-ı Kerîm ile onlara meydan okumuştur. Ayrıca Hz. Peygamber'in belagati da onların ulaşamayacağı bir seviyede idi. Değil Kur'ân-ı Kerim'in bir benzerini getirmeleri, Hz. Peygamber'in belagat seviyesine bile ulaşmaktan aciz kalmışlardır.

“Yoksa, «Onu (Kur'ân'ı) kendisi uydurdu» mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.” Hûd Sûresi 11/13)

CAHİLİYE ÇAĞINDA DÜNYADAKİ DİNİ DURUM

Dünya, genel bir kapsama alana girmeyecek kadar büyük ve geniştir, ancak Asr-ı saadette Arap ülkelerine sınır ve karşılıklı etkileşimde bulunmuş o zamanki

¹ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslam*, 3/155, 387.

² Mahmud Şükrî el-Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb fî Marifeti ahvâli'l-Arab*, 2/4.

³ İbn Kesîr, *Tefsir*, 1/1116.

⁴ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 5/539; Buhârî, *Sahih*, Kitâbu'n-Nikâh, 6/132.

⁵ İbn Kesîr, *Tefsir*, 1/453; Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 5/529.

⁶ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 5/402; Mahmud Şükrî el-Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb*, 1/46.

⁷ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, Cahiliye Dönemi, s:123.

dünyanın genel durumunu şu ayette özet bir şekilde izah etmiştir:

“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.” (Rum Sûresi 30/41)

İnsanların davranışlarında temel belirleyici unsur olan din açısından baktığımızda o dönemde iki semavi din olan Yahudilik ve Hristiyanlığı görüyoruz.

• Yahudilik

Yahudilik, Yakub b. İsrâîl'in zürriyetinden olan Hz. Musa'nın (a.s.) tâbilerinin Benimsediği bir diyanettir. Hz. Musa (a.s.)'ya Tevrat indirilmiş ve ona tâbi olanlar da tevhide bağlı insanlardı. Farklı zaman ve mekânlarda kendilerine peygamberler gelmiş, ancak onlar daha sonra Tevrat'ı hakve hakikatten uzak bir şekilde tahrif etmişlerdir.

Peygamberlerinin vasiyetlerine sadakat göstermemiş ve Allah'a karşı takınılması gereken edebi takınmamışlardır. Kendilerine Tevrat ve ilâhî buyrukları içeren bir takım sayfeler verildiği için “Ehl-i Kitap” olarak meşhur olmuşlardır. Tabii ki putperestlerden hakka daha yakındırlar, ne var ki Allah'a karşı su-i edeplerinden dolayı onun gazabına çarptırılmışlardır.

Rahiplerine kutsiyet atfetmiş ve onların emir ve direktiflerini ilâhî emir ve direktiflerin önünde tutmuşlar, bile bile Tevrat'ı tahrif etmişlerdir.

Bununla beraber ahir zaman Peygamber'ini beklediklerini iddia ediyor, kendisi ile gönderilecek hakka inanacaklarını ve ona tâbi olacaklarını söylüyorlardı. Ancak bekledikleri peygamber kendi soylarından ve tanıdıklarından gelmeyince kıskançlıklarına yenik düşerek ahir zaman Peygamberi Hz. Muhammed'e inanmadılar.

• Hristiyanlık

Hz. İsa'nın (a.s.) tâbilerinin takip ettikleri diyanettir ve farklı fırkalara sahip günümüzdeki en yaygın dinlerden biridir. Şam, Irak, Mısır, Habeşistan, Güney ve Doğu Avrupa'da hâkim idi. Ayrıca Rum (Bizans)'un siyasî, askerî ve malî gücü arkasında idi.¹ Büyük Konstantin eliyle Miladi dördüncü asırdan itibaren Rumların Hristiyanlığa girmeleri, bu dinin içerisinde putperestlik ve şirk unsurlarının yayılmasıyla sonuçlanmıştır. Tevhid inancından uzaklaşmış, Hz.

¹ Faruk ed-Dehlûcî, *Târîhu'l-edyân*, s. 583.

Mesih'e (a.s.) ilahlık atfetmeye başlamış ve ona ibadet etmeyen herkes kilisenin resmi inancının dışına çıkmış ve karşı gelmiş kabul ediliyordu. Rum, Hristiyanlığın siyasi gücünü, Gassanî Arapları ve Habeşistan kralları ise hizmetçilerini teşkil ediyordu. Sonra Hristiyanlar arasında Hz. Mesih'in doğası hakkında tartışma ve ihtilaflar çıktı, birbirlerini tekfir etmeye başladılar, Nihâyet Rum Hristiyanları ile Mısır Hristiyanları arasında çatışma çıktı ve düşmanlık baş gösterdi.¹

Cahiliye döneminde Hristiyanların çoğu Yakubîler'den idi.² İran ve özellikle Irak Arapları Hristiyanlığın Nastûri³ fırkasından idi ve Rum Hristiyanlarından farklılık arz ediyorlardı.

Sözün özü: Cahiliye dönemindeki Hristiyanların hepsi, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesinden önce tepeden tırnağa putperestliğe girmişlerdi.

• Mecûsîlik

Mecûsîlik esas olarak ateşe, ayrıca yıldız, güneş vb bazı tabiat fenomenlerine tapma üzerine kurulmuştur.⁴ İran ve değişik şehirlerinde yayılmış kendilerine özgü mabetleri vardı. Fars (Eski İran) devleti, mecûsîliği desteklemiş, korumuş ve imparatorluk ve ona tâbi olan her şehirde yaymıştır. Arap ülkelerine girmiş ve esas olarak Farslı bir grubun yerlilere etkisi ile Arap Yarımadasının doğusundaki Bahreyn bölgesinde çeşitli mabetleri, hurafeleri ve kâhinleri ile yayılmıştır.

Zerdüştlük de Mecûsîlikten önce zuhur etmiş ve ondan etkilenecek teşekkül ettiği söylenmektedir.⁵

• Budizm

Putlara ibadet üzerine kurulu putperest bir inançtır. İbadet için çeşitli heykel ve mabetler kurulmuş, bunlara kâhinler, sihirbazlar ve şarlatanlar bakıyor ve hizmet ediyordu.²³ Budizm, Hindistan, Asya'nın güney ve doğusundan Çin'e kadar yayılmıştı.

Bu inanç, aralarında çatışma olduğu iddia edilen çok tanrılı bir inançtır. Cenâb-ı Hak buyuruyor:

¹ Daha fazla bilgi için bkz: Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s: 26.

² Bkz: *el-Mevsû'atü'l-Müeyyessere fi'l-Edyâni ve'l-Mezâhibi'l-Muâsıra*, En-Nedvetü el-Âlemiye li's-Şebâbi'l-İslâmi (Dünya Müslüman Gençlik Teşkilâtı) yayınları, Riyad, s: 503.

³ *el-Mevsû'atü'l-Müeyyessere*, a.g.e., s.502.

⁴ Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.26.

⁵ Mehdi Rızkullah, *Safvetü's-Sîreti'n-Nebeviyye fî Sireti Hayri'l-Beriyye*, s.51.

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.” (Enbiyâ Sûresi 22/22)

Çok tanrılı inanç esasına dayalı Hinduizm ile aynı mekânlarda beraber yayılmıştır.²⁴

Arap putperestliği ve putlara tapma geleneği değişik Arap ülkelerinde yaygın olmasına rağmen diğer putperestler gibi felsevî derinlikten yoksundu. Zira Arapların uydurdukları tanrıları hakkında yazılı bir kültürleri yoktu, genelde kör bir taklide ve putların Allah’a yaklaştıran birer aracı oldukları iddiasına dayanıyordu.

Cenâb-ı Hak buyuruyor:

“Dikkat et, hâlis din yalnız Allah’ındır. O’nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler: Onlara, bizi Sadece Allah’a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez.” (Zümer Sûresi 39/3)

Yeniden dirilişi de inkâr ediyorlardı. Ayet-i kerimede şöyle buyuruluyor:

“Âhireti inkâr eden kâfirler bir de şöyle dediler: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar Sadece zanna göre hüküm veriyorlar.” (Câsiye Sûresi 45/24)

CAHİLİYE ÇAĞINDA SİYASİ DURUM

Aklı başında olan herkes bilir ki Rasûlullah (s.a.v.), tevhid dini ve kulluğu yalnızca Allah'a tahsis etme inancı ile gelmiş, devlet kurmuş, din ve şeriatla yönettiği adalet temelli bir sistem ikame etmiş, hayatının son demlerine doğru güçlü bir yapıya kavuşmuş; vefatının hemen ardından birçok komşu devleti yıkmayı başarmış, bazılarını zaafa uğratmış ve çok geniş bir bölgeye hâkim olmuştur. Nihâyet tevhit inancı her tarafta neşv u nema bulmuş, insanları tağutlara kul köle olmaktan kurtarıp tek bir yaratıcıya ibadet etme şerefine kavuşturmuş ve böylece onları adeta yeniden ihya etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bi'setinden önce Arap ve komşu ülkelerin siyasi durumlarına bir göz atmamız gerekir.

Arapların Siyasi Durumları

Arap yarımadasında belirli bir sistem, gösterilebilecek bir devlet yoktu, aksine kabile yönetmelikleri ve adetleri hâkimdi. Bununla beraber yarımadaanın ortasında sistemden uzak kâğıt üzerinde olsa da Benî Hanife (Hanife Oğulları) krallığının olduğu bilinmektedir. Rasûlullah, kralları Hevze b. Ali el-Hanefi'ye bir mektup yazmıştır.¹

Bahreyn'de de İranlılara ve büyük ölçüde onların nüfuzuna tâbi belirsiz bir krallık vardı.² Hz. Peygamber, o dönem kralları olan el-Münzir b. Sâvi el-Abdi'ye³ mektup göndermiş, kendisi ile beraber Arap ve Bahreyn halkı İranlılardan bir grup Müslüman olmuştur.⁴

Bu çerçevede, Yemen vb. yerlerde bulunan krallıklar ile İslam öncesi Mekke ve Medine vb. yerlerde bulunan, sistem ve idare bakımından daha zayıf siyasi yapıya sahip şehirler arasında bir fark gözetmeden Arap ülkelerinin siyasi durumlarını ve idari sistemlerini ele alıp inceleyemeyiz.

• Bedeviler

Arap ülkelerinde birçok boy ve oymaklara ayrılmış farklı kabileler vardı ve onları birleştiren veya ayıran temel unsur kan ve akrabalık bağları idi.

¹ Bu kitabımızda Hz. Peygamber'in Dünya Krallarına Mektupları bölümüne bakınız.

² Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 89.

³ Bu kitabımızda Hz. Peygamber'in Dünya Krallarına Mektupları bölümüne bakınız.

⁴ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 89-90.

Her kabile işlerini kendisi deruhte ediyor, problemlerini kabilenin lider ve hakemleri çözüyordu. Bu kabileler, belirli bir siyasi sisteme uymayı reddediyor, ancak her kabile ihtiyaç halinde liderlerine müracaat ediyor, aralarında istişare ettikten sonra bu liderin meclisinde toplu karar alınıyordu.¹ Bununla beraber, idare ve yönetmelik işlemlerini takip eden resmi yürütme organları yoktu. Cahiliye döneminde genelde olduğu gibi, düşman bir kabilenin saldırısına maruz kalındığı durumlarda bütün kabile fertleri harekete geçer ve kendi kendini müdafaa ederdi. Ne var ki, kabile işlerini titizlikle idare eden siyasi bir sistemden bahsetmek mümkün değildir.

Arap Yarımadasında bazı kabilelerin kabile fertlerinden birine tac giydirmek suretiyle krallık veya monarşi kurma girişimleri olmuş, ancak bunların çoğu başarısızlıkla sonuçlanmıştır².

• Mekke ve Medine

İslam öncesi Mekke ve Medine’de hâkim olan siyasi durumlara göz atmamız gerekir. Zira bu durumların daha sonra oluşacak olan bazı İslami sistemlerin uygulamalarına etkisi vardır. Özellikle Mekke ve Medine’nin İslam’ın ilk anayurdu olması hasebiyle bu konu büyük bir öneme haizdir.

İslam öncesi dönemde başta Kureyş olmak üzere bazı kabileler yaşamaktaydı.³ Mekke öteden beri Araplar için hacıların gelip gittiği mukaddes bir mekândı. Ayrıca Mekke halkı, *Kureyş Suresi*’nde yaz ve kış yolculukları olarak nitelenen Yemen, Hicaz, Şam, Irak gibi ülkeler arasında ticaret yapan tecrübeli ve başarılı tüccarlardı.

“*Kureyş’e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler.*” (*Kureyş Sûresi* 106/1-4)

Şehrin işlerini deruhte eden sorumlu merkezi bir hükümet olmadığından kabile sisteminin hâkim olduğu bir yapıya sahip olmasına rağmen, bu ticari yolculuklar sayesinde kendilerine özgü siyasi ve sosyal tecrübeler kazanıyorlardı. Darü’n-Nedve olarak bilinen Kureyş kabilesinin önde gelenlerinin Kâbe etrafında halkalar halinde toplandığı, savaş, sosyal ve ticari⁴ konuların yanında daha ehemmiyetsiz konuların da görüşüldüğü bir yapı veya kurul vardı.⁵ Savaş

¹ Salih Ahmed el-Ali, *Muhâdarât fî Târihi’l-Arab, ed-Devletü’l-Arabiyye Kable’l-İslam*, 1960, 1/158; Subhi es-Sâlih, *en-Nüzümü’l-İslamiyye, Neş’etühâ ve Tetavvuruhâ*, 5. baskı, Beyrut, 1980, s. 50.

² Salih Ahmed el-Ali, *Muhâdarât fî Târihi’l-Arab*, 1/160.

³ el-Mes’ûdî, Ebu’l-Hasen Ali b. Hüseyin, *Mürücü’z -Zeheb ve Me’âdinü’l-Cevher*, (Düzenleyen: Yusuf Es’ad Dağır, 2. Baskı, Dârü’l-Endülüs, Beyrut, 1973, 2/33.

⁴ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târihi’l-Arab Kable’l-İslam*, 4/44.

⁵ Mevlevî, S. A. Hüseyinî, *el-İdâretü’l Arabiyye*, s. 28.

durumunda bayrak belirli bir kişi veya kişilere verilirdi. Ayrıca ticari kabileleri yönlendiren rehberler vardı. Neredeyse bunun dışında Arap şehirlerine komşu krallıklarda olduğu gibi şehrin işlerini idare eden siyasi bir sistem göremiyoruz. Aksine Mekke halkı, Rum (Bizans) Kayserinin başlarına kendilerinden bir kral tayin etmesini reddetmiş ve onunla alay etmiştir.¹

Belki de bu, Mekke toplumunda zulüm ve fesadın yaygınlaşmasında rol oynayan etkenlerden biridir.²

Medine-i Münevvere'nin durumu ise Mekke'den biraz farklı idi. Şehir sakinleri, çeşitli Evs ve Hazreç Arapları ve Yahudi çeşitli gruplardan oluşuyordu.³ Bu nüfus çeşitliliğinin, şehirdeki durumların karışıklık ve kargaşasında, Yahudilerin kışkırtması ile Evs ve Hazreç arasında zaman zaman çıkan savaşların büyük rolü vardı.⁴

Medine Yahudilerinin ise düzenli kalelerinin ve düzenlerinin ve onlar adına konuşan liderlerinin olmasının da gösterdiği gibi kendi aralarında bir nevi örgütlenmeleri ve düzenleri vardı.

Medine'deki Evs ve Hazreç Araplarına gelince, çöl bedevilerinde hâkim olan kabile sistemini uyguluyorlardı. Şehir ve köylerde ikamet etmelerine rağmen yönetimlerinde kabile sistemi hâkimdi. Bu da Yahudilerin onların üzerinde hâkimiyet kurmasını ve aralarında problemlerin çıkmasını kolaylaştırıyordu.⁵ Medine'de sorumlu bir idare ve yönetim olmaması hali İslam'ın ortaya çıkışına kadar devam etmiştir.

İslam öncesi dönemde Fırat nehrine mücavir bölgelerde yeralan Irak'ın Hıra şehrinde Münzirliler krallığı vardı. Burada Arapların yanında bazı Fars (Eski İranlılar) ve Nabatiler ikamet ediyordu⁶, ancak hâkimiyet tammanasıyla Farslılara tâbi olan Münzirlilere aitti.

Yine İslam'dan çok uzun zaman önce Şam'da Gassânî Krallığı bulunmaktaydı⁷. Şam'ın Müslümanlar tarafından fethedilmesi gibi büyük olaylara sahne olduğundan dolayı bu Arap Krallığının adı kaynaklarda sıkça geçmektedir. Krallığın Rum ile irtibatından dolayı Rumlar fatih İslam ordusuna karşı koymaları

¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/244, haşiye 2; İbn Habîb, *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, s. 154; ez-Zübeyri, *Nesebü Kureyş*, s. 210; Rauf Çelebi, *el-Mücteme'ü'l-Arabî Kable'l-İslam*, Darü'l-Kütübi'l-Hadîse, Kahire, 1977, s. 137.

² Mahmud Şakir, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, s. 33.

³ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 4/131; Muhammed el-İd el-Hatrâvî, *el-Medinetü fî'l-Asrı'l-Câhilî*, s. 55, 68.

⁴ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 4/138; Subhi es-Sâlih, *en-Nüzümü'l-İslamiyye*, s. 48; Muahammed el-İd el-Hatrâvî, *el-Medinetü fî Asrı'l-Câhilî*, s. 146.

⁵ Muhammed Umâre, *el-İslam ve Felsefetü'l-Hükm*, 2.baskı, Beyrut 1979, s.50.

⁶ Corci Zeydan, *el-Arabu Kable'l-İslam*, Müracaat ve Talik Hüseyin Mü'nis, Darü'l-Hilal, Kahire, Târihsiz, s. 224; Salih Ahmed el-Ali, *Muhâdarât fî Târîhi'l-Arab*, 1/74.

⁷ Muhammed A. Başmeyil, *Al-Arap fî eş-Şâm kable'l-İslam*, 1.kaskı, Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut, 1973, s.186.

için Yermuk'te olduğu gibi ya sadece onları öne sürmüşler veya din birliğinden dolayı beraber savaşmışlardır.

Yine cahiliye döneminde Yemen'de güç ve kudreti ve farklı kralları ile meşhur Arap krallıkları vardı. Ancak İslam öncesi Yemen'de durumlar değişmişti. Rum'un kışkırtması ile Habeşliler krallığı işgal etmiş, Araplar ve Farslılar ile çatışmışlardır.

İran'da ise çeşitli medeniyet aşamalarından geçmiş güçlü bir devlet vardı. Ancak bizi ilgilendiren zaman dilimi Fars krallığının İslam ile buluşmasından önceki son yıllarıdır.

İran'da yönetim, insanlar arasında sınıf ayrımcılığına dayalı otoriter bir krallıktı. Rumların¹ da Mısır, Şam, Kuzey Afrika, Doğu ve Orta Avrupa'da hüküm sürmüş vilayetleri vardı. Merkezi Kostantiniye olan Rum imparatorluğuna bağlı vilayetler vardı. Yönetimde fiilen hâkim olan ve karar alma yetkisine sahip imparatorun kendisi idi². Ayrıca onunla beraber çalışan yan bir kurul bulunmaktaydı. Genel kabul gören inanç Hristiyanlıktı. Din adamlarının devlette özel bir konumu vardı ki Kur'ân-ı Kerim buna şu şekilde işaret etmektedir:

“Elif, Lâm, Mîm. Rumlar yakın bir yerde mağlup oldular. Ama bu yenilgilerinden sonra galip gelecekler.” (Rum Sûresi 30/1-3).

¹ Kur'ân-ı Kerim surelerinden birinin adı “*er-Rûm*” (Rum) dur ve Rumlar ile düşmanları İranlı Sasaniler arasında vuku bulansavaşları ele alır. Kur'ân bu hususa şu ayeti ile işaret eder:

² Steven Runciman, *el-Hadâratü'l-Bizantiyye*, Arapçaya çeviren: Abdülaziz Tefvik Cavid, Kahire, 1961, s.8

DÜNYA VE PEYGAMBER BEKLENTİSİ

Hız. İbrahim ve daha sonra gelen oğulları muvahhid idiler. Allahu Teâlâ, Hız. İbrahim'i, oğullarını ve Beytu'l-Haram halkını tevhid inancınadavet etmekle mükellef kılmıştı. Onun bu daveti Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde yer almaktadır:

“ Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin. ” (Bakara Sûresi 2/129)

• Yahudiler

Yahudilerden bazıları yeni peygamberi beklemek maksadıyla Medine ve Hayber'de ikamet etmişlerdir. Ancak peygamber kendilerinden gelmeyince onu inkâr ettiler. Kur'ân-ı Kerim bu hususa şöyle işaret etmektedir:

“Daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşlarına dikilince onu inkâr ettiler. İşte Allah'ın lâneti böyle inkârcıdır. ” (Bakara Sûresi 2/89)

Yahudi ve âlimlerinin Hız. Peygamber'in sıfatlarını çok iyi bildiklerine dair birçok rivayet vardır.

Cenâb-ı Hak buyuruyor:

“ Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır. ” (A'râf Sûresi 7/157)

Ayrıca Allah Teâlâ, onların Hız. Peygamberi tanıyıp bildiklerini şu ayetle de vurgulamıştır:

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler. ” (Bakara Sûresi 2/146)

Hız. Peygamber'e düşmanlık edenler onun peygamber olduğunu kesin bir bilgi ile biliyorlardı. Bunların başında Huyeyy b. Ahtab ve diğer Medineli Yahudi liderleri gelmektedir. Rasûlullah'ın (s.a.v.) doğru söylediğini ve ahir zaman peygamberi olduğunu bildikleri halde düşmanca bir tavır takınmışlardı.¹

¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2/ 220.

Tevrat'ta Mezâmîr'de (84:5-76) Beytullah ve Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğine dair bulunan işaretler günümüze kadar gelmiştir.

“Blessed is the man whose strength is in thee in whose Heart are: the ways of them passing through the valley of (Baca) make it well” (Psalms 89-5-76)”

Anlamı:

“Onurları Bekke olan insanlara müjdeler olsun. Onların kalplerinde evini tavaf et. Onların yolu Bekkeliler vadisinden geçer.” (Psalms 89-5-76)¹

Görüldüğü gibi bu metin Mekke, Beytü'l-Haram ve tavafa işaret etmektedir.

Arapça Tevrat'ta hak ve hakikat adına kalan metinlerde İsmail oğullarından bir Peygamber'in geleceğine dair açık bilgiler yer almaktadır. *Sifrü't-Tekvin*'de (17-20) şöyle denilmektedir:

“İsmail'e gelince, onu işittim ve işte ben onu kutsuyor, geliştiriyor ve çoğaltıyorum. On iki reis doğuracak ve onun neslini büyük bir ümmet kılacağım.”²

“Tanrınız “Rab” size aranızdan, kendi kardeşlerinizden Benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin... Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan Peygamber'in ilettiği sözleri dinlemeyeni Ben cezalandıracağım.” (Sifrü't-Tesniye: 15-18)³

İsmail (a.s.) zürriyeti veya soyundan maksat Hz. İshâk'ın (a.s.) kardeşidir. Yahudiler, kitaplarının muharref olduğunu ve kendi akıl, heva ve heveslerine göre düzeltmeler yaptıklarını itiraf etmektedirler.⁴

Yine Yahudilerin kitaplarında (*esfâr*)larında şöyle geçmektedir:

*“Bütün ümmetleri sarsacağım ve bütün ümmetlere onun “**hamde**” gelecek ve bu evi şerefle dolduracağım. İşte böyle söyledi, hükmetti bütün insanların Rabbi.” (Sifru hacı 9/7-9)⁵*

¹ Bkz.: Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 52 (Bu bilgiler, *Jewish Encyclopedia*, Y. 11P, p. 415'den nakl edilmiştir.)

² *el-Kitâbu'l-Mukaddes*, el-Ahdu'l-Kadîm, s. 19.

³ *el-Kitâbu'l-Mukaddes*, s. 237; Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 54.

⁴ *el-Kitâbu'l-Mukaddes*, el-Ahdu'l-Kadîm, s. 19, Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 55. (Bu bilgiler, *Jewish Encyclopedia*, Volum 9P, p. 589'den nakl edilmiştir.)

⁵ Abdülehad Davud, *Muahammed Kemâ Verede fî Kitâbî'l-Yahûd. (Hamde)* yani Muhammed ismine işaret etmiş ve bazı yeni nüshalarda bunun tahrif edildiğini ve “ümniye” ile değiştirildiğini belirtmiştir. s. 37.

• Hristiyanlar

Hristiyanlar, Mısır, Şam ve Rum imparatorluğunun geneline hâkim idi. Araplar arasında özellikle yarımadanın kuzeyinde olan Temîm, Kuzâ'a ve diğer kabileler arasında yayılmıştı. Güneyde yer alan Necran ise Hristiyanların merkezi durumunda idi. Kur'ân-ı Kerim, Hz. İsa'nın (a.s.) takipçilerinin Hz. Muhammed'den bahsettiğini ve ona uyulmasını istediğine işaret etmektedir.

*“Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler.” (Saff Sûresi 61/6)*¹

İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde İslam'a giriş kıssasında anlattığı gibi, Hz. Selman el-Farisi (r.a.a.)'ye Şam'daki Hristiyan âlimlerden biri kendisine ahir zaman Peygamber'inin gelmesinin yakın olduğunu, ona tâbi olmasını istediğini, daha sonra kendisinin Medine'de bir Yahudi'nin eline esir düştüğünü, Rasûlullah'ın (s.a.v.) davetini duyduğunu ve Hristiyan âlimlerini peygamber alametlerine dair verdiği bilgilerin doğru çıkması üzerine Allah Rasûl'üne iman ettiğini ve ona tâbi olduğunu belirtmektedir.

Modern çağda Hristiyan iken hidayete eren birçok kişi Hristiyanlara ait kitaplarda Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili yer alan bilgiler hakkında araştırmalar yapmışlardır. Bunlardan birisi de *“Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed”* adlı kitabın yazarı eski papaz Mısırlı İbrahim Halil Ahmet'tir. Kitabında Kitab-ı Mukaddes'in iki kısmını; yani hem Ahd-i Kadîm hem de Ahd-i Cedid'i esas almıştır.

Kitabında belirttiği hususlardan birisi de şudur:

*“Kitab-ı Mukaddes'te, hiç bir karışıklık ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ümmi Hz. Peygamber'in şahsiyetini ele alan açık metinler vardır”*²

Ehl-i Kitap olan Yahudi ve Hristiyanlar hakkında Kur'ân-ı Kerim'de şu ayet yer almaktadır:

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler.” (Bakara Sûresi 2/146)

Hristiyan bir papaz iken Müslüman olan Abdülehad Davud (eski ismi David Benjamin Keldani) konu hakkında *“Yahudi ve Hristiyanların kitaplarında*

¹ Mehdi Rızkullah, *es-Siretü'n-Nebeviyye fî Davi'l-Masâdiri'l-Asliyye*, 1/132.

² İbrahim Halil Ahmed, *Muhammed Fi't-Tevrâti ve'l-İncil*, Dârü'l-Menâr, 1989, s. 30.

Hz. Muhammed” adlı bir kitap telif etmiştir.¹ Konu hakkında birçok Müslüman yazar ve âlim de kitaplar kaleme almıştır. Bunlardan biri de merhum şeyh Ahmet Deedat’ın “*Kitab-ı Mukaddes Hz. Muhammed hakkında ne diyor?*” adlı eseridir. Kitaptan Arapça ve İngilizce milyonlarca nüsha basılmış ve neşredilmiştir.

Günümüze kadar gelen metinlerden birisi de *Yuhanna İncili*’nde (5: 16) geçen şu ifadedir:

“Ben, Benî gönderene gidiyorum. Kimse bana nereye gidiyorsun diye sormasın! Şimdi size belirtiyorum ve kalplerinize hüznün doluyor, ancak inanın bana, eğer ben gitmezsem size teselli verecek olan “Muazzî” gelmez!”

Matta İncili’nde ise şöyle geçmektedir (21: 42 ve 43, 44):

“İsa onlara şunu sordu: *Kutsal Yazılar*’da şu sözleri hiç okumadınız mı?

‘*Yapıcıların reddettiği taş, işte köşenin baş taşı oldu.*’

“*Rabbin işidir bu, ne harika bir iştir bu! Bu nedenle size şunu söyleyeyim, Tanrı’nın egemenliği sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştiren bir halka verilecek. Bu taşın üzerine düşen, paramparça olacak; taş da kimin üzerine düşerse, onu ezip toz edecek.*”

Ebû Hüreyre (r.a.a)’den Rasûlullah’ın (s.a.v.) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misali, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, Sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk, evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): “Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?” der. İşte ben bu kerpiçim, ben peygamberlerin sonuncusuyum.”²

Yuhana İncili’nde (16: 7 ve 8) ise şöyle denilmektedir:

“Size gerçeği söylüyorum, Benim gidişim sizin yararınızdır. Gitmezsem, Yardımcı size gelmez. Ama gidersem, O’nu size gönderirim. O gelince günah, doğruluk ve gelecek yargı konusunda dünyayı suçlu olduğuna ikna edecektir.”

Matta İncili’nin bir başka nüshasında ise şöyle denilmektedir:

“Bunları size şimdiden bildiriyorum. Öyle ki, saati gelince bunları size söylediğimi hatırlayasınız. Başlangıçta bunları size söylemedim. Çünkü sizinle birlikteydim. Şimdiye Beni gönderenin yanına gidiyorum. Ne var ki, içinizden hiçbiri bana, ‘Nereye gidiyorsun?’ diye sormuyor. Ama bunları söylediğim için yüreğiniz kederle doldu. Size gerçeği söylüyorum, Benim gidişim sizin yararınızdır. Gitmezsem, Yardımcı (Mu’in) size gelmez. Ama gidersem, O’nu size gönderirim.” (48. *Yuhanna İncili*, 16: 4-7)

Enteresan olan ise, İncil ve Ahd-i Kadîm yorumcuları söz konusu metnin yorumuna gelince burayı görmezden gelerek atlamaları ve Hz Mesih’in insanların

¹ Prof. Abdülehad Davud, *Muhammedün Kemâ Verede fî Kitâbî’l-Yahud ve’n-Nasâra*, çeviri, Muhammed Faruk ez-Zeyn, 1. Baskı, Mektebetü’l-Ubeykân, Riyad, 1998.

² Buhârî, *Menakib* 18; Müslim, *Fedâ’il* 21, (2286).

günahlarına karşılık ve kefaret olması konusuna geçmeleridir.¹

Araştırmalar Yuhanna İncilindeki orijinal lafzın “Periglytos” yani Ahmed ve Muhammed olduğunu ancak kasıtlı bir şekilde Latincedeki “Paraclete” ile değiştirilip gerçeğin tahrif edildiğini ortaya koymaktadır.²

Söz konusu metinde şöyle denilmektedir:

*“Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek.”*³

Bu metin, Cenâb-ı Hakk’ın şu sözü ile örtüşmektedir:

“O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor. O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm Sûresi 53 /3-4)

İncil’de Hz. Peygamber’den bahsedildiğine dair birçok kanıt vardır. Yuhanna İncili (15: 25-27) te şöyle denilmektedir:

“Baba’dan size göndereceğim Yardımcı (Muizzî), yani Baba’dan çıkan Gerçeğin Ruhu geldiği zaman, bana tanıklık edecek. Siz de tanıklık edeceksiniz. Çünkü başlangıçtan beri Benimle birliktesiniz.”

Yuhanna 16: 13’te ise şöyle denilmekte:

“Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek.”

Kur’ân-ı Kerim ise Hz. Peygamber ve arkadaşlarının sıfatlarının Tevrat ve İncil’de geçtiğini şu ayetle vurgulamıştır:

“ Muhammed Allah’ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah’tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat’taki vasıflarıdır. İncil’deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir.” (Fetih Sûresi 48/29)

Eş’iyâ Sifrinde (21: 13) yer alan metinlerden biri de “Araplar Üzerine”

¹ *et-Tefsîru’t-Tatbîkî li’l-Kitâbi’l-Mukaddes Şerhu İncîli Yuhanna*, (16: 6-7), s. 2296-2297. Bu metnin açıklamasında daha fazla bilgi için bkz.: Abdülehad Davud, *Muhammedün Kemâ Verede fî Kitâbi’l-Yahud ve’n-Nasâra*, s. 23.

² Abdülehad Davud, *Muhammedün Kemâ Verede fî Kitâbi’l-Yahud ve’n-Nasâra*, s. 142. Abdulvehhâb en-Neccâr: “ 1894 yılında İtalyan müsteşrik Carlo Alfonso Nallino (v. 1938) ile tartıştığını, “Paraclete”in manasını sorduğunu, onun da “papazlar, manasının yardımcı olduğunu söylüyorlar” şeklinde cevap verdiğini belirtiyor. Bunun üzerine “Ben size; eski Yunan dili ve edebiyatında doktora sahibi Carlo Alfonso Nallino’ya soruyorum, papaza değil” şeklinde karşılık verdiğini, onun da: “Çok hamdi, övgüsü olan insan” manasına geldiğini söylediğini ifade ediyor. en-Neccâr devamla şunları söylüyor: “Bu kelime, hamd kelimesinin ism-i tafdil “ef’al” kalıbıyla örtüşüyor mu? “Evet” dedi. Hz. Muhammed’in isimlerinden birinin Ahmed olduğunu söylediğimde “kardeşim sen çok şey biliyorsun” dedi ve sonra ayrıldık. Benim Cenâb-ı Hakk’ın Hz. İsa’nın ağzından aktardığı “Benden sonra gelecek adı Ahmed olan peygamberi müjdeleyici olarak...” ayetinin doğruluğuna olan inancım daha da artmıştı.” dedi. Abdulvehhâb en-Neccâr, *Kıyasu’l-Enbiyâ*, Daru’t-Tûras, Kahire, s.473.

³ *el-Kitâbu’l-Mukaddes*, s. 473; *Yuhanna*: 16: 13.

unvanını taşımakta ve şu bilgi yer almaktadır:

“Ey Dâdânîler kabileleri! Arap çöllerinde geceleyin bakalım! Ey Teyma sakinleri, susamışlara su getirin, kaçan açlara ekmek verin, onlar kılıçların önünden kaçmaktalar, çekilmiş kılıçların, gerilmiş yayların ve savaşın yıkımından.”¹

Belki de bu metin Hz. Muhammed’e indirilen vahye işaret etmektedir. Farklı görüşlere açık olmakla beraber bana göre bu, Yahudilerin Hz. Peygamber’in ve ondan sonra gelen sahabeler ile yapılan savaşlar neticesinde Arap ülkelerinden kaçışlarına ve sonra da Hz. Ömer (r.a.a.) döneminde fetih öncesinde Teyma’ya uğrayarak Şam tarafına doğru kaçmalarına işaretir.²

Yine Müslümanların Hz. Ömer döneminde Beyt-i Makdis’e hâkim olacaklarından bahsedildiğini Matta İncilinde (21: 5) görmemiz mümkün.

“Siyon kızına deyin ki, ‘İşte, alçak gönüllü Kralın, eşeğe, evet sıpaya, eşek yavrusuna binmiş sana geliyor.’”

Bilindiği gibi Beyt-i Makdis’de bulunan Hristiyan âlimlerinin Hz. Ömer (r.a.a.)’ın eşeği sırtında mütevazı bir şekilde şehre gireceğini kendi kitaplarında gördüklerini ifade etmişlerdir.³ Belki de bu metin, kanaatime göre bu olaya işaret etmektedir.

Yukardaki metni tahlil eden Abdülehed Davud gibi şahsiyetler, Beyt-i Makdis’in Hz. Ömer (r.a.a.) döneminde fethedilmesi ile irtibatlandırmamış olduklarını gördüm. Aksine bazıları bunu Hz. Peygamber’in Mekke’den kuzeyde Medine’ye hicreti ile irtibatlandırmışlardır ki bu da yoruma açık bir konudur.⁴

Hiç şüphesiz Yahudi ve Hristiyanların kitaplarında Müslümanların ülke fetihlerine dair çeşitli bilgiler yer almaktadır. Cenâb-ı Hakk’ın şu ayette belirttiği husus belki de bunun kanıtı mesabesinde.

“Andolsun Zikir’den sonra Zebûr’da da: «Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır» diye yazmıştık.” (Enbiyâ Sûresi 25/105)

Zebûr, Hz. Peygamberden önce gelen Hz. Dâvûd’a indirilmiş ve Yahudilerin okuduğu bir kitaptır. Eş’iyâ sifrinde şu ayet yer almaktadır:

“İşte Benim desteklediğim, seçtiğim ve razı olduğum kul! Ruhumu onun üzerinde kıldım, ümmetlere adalet getirecek, çığırtkanlık yapıp sesini yükseltmeyecek, sokaklarda bağırıp çağırmayacak, kırılmaz bir asası, sönmez bir ışığı var. Adalet ve emanetle hükmeder. Yeryüzünde adaleti ikame edene kadar eğilmez, bükülmez, kırılmaz. Şeriatı halkların ümididir. İşte gökleri yaratan, yeryüzünü hayırlarla donatan, üstünde yürüyen canlılara ruh ve hayat

¹ el-Kitâbu’l-Mukaddes, s.485.

² el-Belâzûri, *Fütûhu’l-Büldan*, s. 145; *Taberî Târîhi*, 4/159. Hayber’in fethi konusu için bkz: el-Belâzûri, *Fütûhu’l-Büldan*, s. 48.

³ el-Belâzûrî, *Fütûhu’l-Büldan*, s. 145; *Taberî Târîhi*, 4/159.

⁴ Abdülehad Davud, *Muhammedün Kemâ Verede fi Kitâbı’l-Yahud ve’n-Nasâra*, s. 89-90.

bahşeden Rabbin sözüdür.”

“Ben Rabbim, seni sıdk ve samimiyyetle çağırdım, elinden tuttum ve korudum. Seni halkların ahdi, sözü, ümmetlerin hidayeti için nur kıldım. Böylece kör gözleri açarsın, zindanlardaki esirleri çıkarırsın, zulmetleri mesken tutanları çıkarır aydınlığa kavuşturursun. Ben Rabbim ve bu Benim ismimdir.” (Eş’iyâ sifri: 42: 1-8)

Aşağıdaki metin de Matta İncilinde (12: 18) Peygamber Eş’iyâ’ya atfedilmiş, ancak orada geçen sıfatları Hz. Mesih (a.s.) ile irtibatlandırmaya çalışmışlardır.¹

Bu metinde Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında Kur’ân-ı Kerim’de yer alan “Mustafa/Seçilmiş” ve “ışık saçan kandil” sıfatlarına işaret edilmektedir.

“İşte bu İsrâil peygamberi Allah Adamı Hz. Musa’nın vefatından önce kıldığı berekettir. Şöyle demiştir: Allah insanlığa Sina’da teveccüh etti. Sâîr’de tecelli buyurdu. Fârân dağlarında zuhur edip kemaliyle ortaya çıktı.” (Sifr-i Tesniye, Bab: 33, âyet: 2).

Bu metin şu an tedavülde olan Ahd-i Kadîm’de bulunmaktadır. Hz. Peygamber’e vahyin nazil olduğu Fârân, Mekke bölgesidir.² Tahrif edilmiş olmasına rağmen bu metinde Kur’ân-ı Kerim’de geçen Cenâb-ı Hakk’ın şu sözüne işaret var:

“İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye yemin ederim. (Tîn Sûresi 95/1-3)

Sifr-i Tekvin (21: 8-20)’de yer alan metinde Fârân, Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail’in, Hz. İbrahim tarafından alınıp çöle yerleştirdiği yerin adı olarak geçmektedir. Metinde ayrıca Zemzem kuyusu, Hz. Hacer ve çocuğunun ondan içtiğine işaret edilmektedir.

H. Hacer ve H. İsmail’in Kovulması

“Çocuk büyüdü. İshâk’ın sütten kesildiği gün İbrahim büyük bir şölen verdi. Ne var ki Sâre, Mısırlı Hacer’in İbrahim’den olma oğlu İsmail’in alay ettiğini görünce, İbrahim’e, “Bu cariyeyle oğlunu kov” dedi, “Bu cariyenin oğlu, oğlum İshâk’la mirasa ortak olmasın.” Bu İbrahim’i çok üzdü, çünkü İsmail de öz oğluydu. Ancak Allah İbrahim’e, “Oğlunla cariyen için üzülmeye” dedi, “Sâre ne derse, onu yap. Çünkü senin soyun İshâk’la sürecektir. Cariyenin oğlundan da bir ulus yaratacağım, çünkü o da senin soyun.”

“İbrahim ertesi sabah erkenden kalktı, biraz yiyecek, bir tulum da su hazırlayıp Hacer’in omuzuna attı, çocuğunu da verip onu gönderdi. Hacer Bi’r-Sebi (Beerşeba) Çölü’ne gitti, orada bir süre dolaştı. **Tulum**’daki su tükenince, oğlunu bir çalının altına bıraktı. Yaklaşık bir ok atımı

¹ el-Kitâbu’l-Mukaddes, s. 21.

² Bkz. el-Hamavî, Mü’cemü’l-Büldân, 4/225; www.ar.wikipedia.com ansiklopedisi Faran’ı “Hira dağı” diye nitelemiştir.

uzaklaşıp, “Oğlumun ölümünü görmeyeyim” diyerek onun karşısına oturup hıçkırarak hıçkırarak ağladı.”

“Allah çocuğun sesini duydu. Allah’ın meleği göklerden Hacer’e, “Neyin var, Hacer?” diye seslendi, “Korkma! Çünkü Allah çocuğun sesini duydu. Kalk, oğlunu kaldır, elini tut. Onu büyük bir ulus yapacağım.” Sonra Allah Hacer’in gözlerini açtı, Hacer bir kuyu gördü. Gidip tulumunu doldurdu, oğluna içirdi.”

“Çocuk büyürken Tanrı onunlaydı. Çocuk çölde yaşadı ve okçu oldu. Fârân/Paran Çölü’nde yaşarken annesi ona Mısırlı bir kadın aldı.” (Yaratılış, 21: 8-21)

Şüphesiz bu metin birçok tahrifata uğramış, ancak yine de Hz. İsmail (a.s.) ve Fârân yani Mekke’de suyun fışkırması hadisesine işaretler kalmıştır. Aynı zamanda Hz. Peygamber’in Hz. İsmail (a.s.) hakkında: “Ey İsmail oğulları, haydi sizi göreyim ok atın. Zira gerçekten sizin (büyük) babanız da iyi bir ok atıcı idi.”¹ sözünü de doğrulamaktadır.

Kesin olan şu ki Hz. İsa’dan sonra hiç bir insan Mekke’de peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmamıştır. Allah (c.c.) bu mekânı böyle bir iddia ile çıkacak insanlara karşı korumuştur. Hz. Peygamber’den sonra Yemen, Necid ve Yemâme’de yalancı peygamberler zuhur etmiş, ancak ne Hz. Peygamber’den önce ne de sonra Mekke’de peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan olmamıştır. Cenâb-ı Hak böyle bir şeye karşı bu mekânı korumuştur.

Tevrat, Sifr-i Habkuk (3-6) da şu ayet geçmektedir.

“Tanrı Teman’dan, kutsal Tanrı Faran Dağı’ndan geldi. Sela Görkemi kapladı gökleri, O’na sunulan övgüler dünyayı doldurdu. Güneş gibi parıldıyor, Elleri ışıltı saçıyor. Gücünün gizi ellerinde. Yayılıyor salgın hastalıklar önüsira, Ardisira da ölümcül hastalıklar. Duruşuyla dünyayı sarstı, Titretti ulusları bakışıyla, Yaşlı dağlardarmadağın oldu, Dünya kurulalı beri var olan tepeler O’na baş eğdi. Tanrı’nın yolları değişmezdir.”

Birçok kaynak, bu Sifr’in sahiplerinin son baskılarında değişiklikler yaptıklarını ve Beyrut 1884 orijinal baskısında içeriğinin şu şekilde olduğunu belirtmektedirler:

“Yeryüzü Ahmed’in hamd ve tahmidi ile dolup taşı, ümmetlerin dizgini onun sağ elinin mülküdür.”

Londra 1848 baskısı ve Beyrut 1884 baskısında ise:

“‘Muhmmmed’in mecd ve ışıltı ile sema aydınlandı, yeryüzü nehirlerdeki hamdin, denizlerdeki sesinin yankısı ile doldu. Yaklaş ey Muhammed! Dağlar seni gördü ve korku ile doldu.”²

¹ Buhârî, Kitâbu’l-Cihâd ve’s-Siyer, 3/227.

² Bkz: Mecelletu’l-Bişârat, 1. Sayı. 27/11/2010. Târihli <http://www.hurras.org>’dan naklen).

Bu metin adetâ Rasûlullah'ın (s.a.v.) ““Bir yıllık mesafeden düşmanların kalplerine korku salmak ile şerefyağ edildim.””¹ sözünün tasdiki gibidir.

Yine *Matta İncili*'nde (11: 14) şu ayeti görüyoruz:

“Eğer bunu kabul etmek isterseniz, gelecek olan İliya odur.”

Luka İncili'nde ise (1: 14)

“Göklerde mecd ve hamd Allah'ındır, yeryüzünde barış ve insanlarda sevinç vardır.” ayeti yer almaktadır.

Âlimler bu tercümenin tahrif edildiğinin ve orijinal metnin “Yeryüzüne barış yaklaştı, onu insanlar arasında yayacak olan Muhammed'dir.” şeklinde olduğunun altını çiziyorlar.²

Barnaba İncili “*Gospel of Barnaba*”³ de bilinen İnciller arasında yer almaktadır. Miladi 16. asrın başlarında Vatikan'da bulunmuş meşhur bir İncil'dir.

Ardından Miladi 17. Ve 18. çağda İtalyan, İspanyol, İngilizce dillerinde neşredilmiştir.⁴

Bazı araştırmalar, papa Gelacejus'un, Hz. Peygamber'in bi'steinden önce m. 492'de *Barnaba İncil*'ine işaret ettiğini ve yasaklı kitaplar olarak sınıflandırdığını göstermektedir.⁵ İlk baskıları yaklaşık 300 yıl önce Avrupa dilleri İspanyolca, İtalyanca ve İngilizce olmasına, Arap ve İslam dünyası da yaklaşık yüzyıl önce bu Avrupa baskıları aracılığı ile tanımış olmasına rağmen, ilerde geleceği üzere, açık bir şekilde Hz. Peygamber Muhammed'den bahsettiği için kiliseye mensup birçok kişi bu İncil ve içeriğini ısrarla inkâr etmeye kalkışmışlardır.

Bu İncil'i incelediğimizde en dikkat çeken husus, Kur'ân-ı Kerim'de yer aldığı üzere, Tevhid inancına çağırması, şirki yasaklaması, Hz. Mesih'in (a.s.) beşeriyetini vurgulaması, kendisine tapılmasını veya Allah'a oğul olarak isnat edilmesini reddetmesi ve Hz. İsa'nın (a.s.) et ve kandan yaratılmış bir insan peygamber olduğunun altının çizilmesidir.

Barnaba İncili'nde Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Bârîz

¹ Buhârî, 4/12.

² Abdülehad Davud, *Muhammed Kemâ Verede fî Kitâbî'l-Yahud ve'n-Nasâra*, s. 138; Ahmed Ahmed Ali es-Sakkâ, *Gusnu'r-Rabb fî Sifri Eşiyâ en-Nebi*, s. 54.

³ *İncilü Barnaba*, İngilizce'den Arapça'ya çeviren Dr. Halil Saâde, 1908. Vatikan kütüphanesinden sızdırıldıktan sonra Laura ve Lonsdale Ragg tarafından Orijinal İtalyanca nüshasından İngilizceye çevrilen nüshadan naklen. Ahmed Hicazi es-Sakkâ Arapçaya tercüme etmiş ve 2005'te Ürdün'de Dârü'l-Emel tarafından basılmıştır. İlk baskısı çıktığında özellikle “Menâr” (h. 1326/1909) Tefsirinde Muhammed Reşid Rıza'nın büyük ilgisine mazhar olmuştur.

⁴ Bkz.: www.ar.wikipedia.com.

⁵ *İncilü Barnaba*, Çeviren: Halil Saâde, s. 98)

işaretler vardır. Hatta açıkça ismi “Muhammed” olarak zikredilmektedir. Bu metinlerden biri de *İshâh* 163. ayettir:

“İsa havarileriyle Erden'in ötesindeki çöle gitti ve öğle namazı kılınca bir palmiye ağacının yanına oturdu. Palmiye ağacının gölgesine de havarileri oturdular. Sonra İsa dedi: «Takdir öylesine gizlidir ki ey kardeşler, size diyorum ki bakın, o yalnızca bir kişiye açıkça bilinecektir. O, milletlerin aradığı, Allah'ın gizliliklerinin kendisine öylesine açık olacağı kimsedir; o dünyaya geldiği zaman, onun sözlerini dinleyecek olanlar kutsanacaktır. Çünkü bu palmiye ağacının bizi gölgelendirdiği gibi, Allah da onları rahmetiyle gölgelendirecektir. Yaa, nasıl bu ağaç bizi güneşin yakıcı ısısından koruyorsa, Allah'ın rahmeti de, o kişiye inananları şeytan'dan öyle koruyacaktır.» Havariler karşılık verdiler: «Ey muallim sözünü ettiğiniz bu dünyaya gelecek kişi kim olacak?» İsa kalp coşkusuyla cevap verdi: «O, Allah'ın Elçisi Muhammed'dir. Ve o dünyaya geldiği zaman, yağmurun, uzun bir süre yağmur almadıktan sonra yere meyve verdirmesi gibi, o da getireceği bol rahmetle insanlar arasında salih ameller için bir fırsat olacak. Çünkü O, Allah'ın rahmetiyle yüklü beyaz bir buluttur. Bu rahmeti Allah, mürşitler üzerine yağmur gibi fışkırtacaktır.»¹

Bu ayet bizlere Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân-ı Kerim'deki şu sözlerini hatırlatıyor:

(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik. (Enbiyâ Sûresi 107)

“Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler.” (Saff Sûresi 61/6)

İshâh 124. ayette ise şöyle denilmektedir:

“Biliyorsunuz, Allah birdir, gerçek birdir; buradan giderek deriz ki, akide birdir ve akidenin anlamı birdir ve dolayısıyla din birdir. Bakın, size diyorum ki, eğer gerçek Musa'nın kitabından silinip çıkarılmamış olsaydı, Allah, babamız Dâvûd'a ikinciye vermeyecekti. Ve Dâvûd'un kitabı tahrif edilmemiş olsaydı, Allah İncil'i bana emanet etmeyecekti; çünkü Allah'ımız Rabb değişmez ve tüm insanlara tek bir mesajla konuşmuştur. Bu bakımdan, Allah'ın elçisi geleceği zaman, dinsizlerin Benim kitabımda yaptıkları tahrifatın tümünü temizlemek için gelecektir.” Sonra, bu satırları yazan karşılık verdi: “Ey muallim, kanunun tahrif edildiği ve yalancı Peygamber'in konuştuğu zamanlarda insan ne yapsın?” İsa cevap verdi: “Güzel bir soru ey Barnaba Bu nedenle sana diyorum ki, böyle bir zamanda, insanlar sonunda Allah'a varacaklarını düşünmediklerinden pek az kişi kurtulur. Ruhumun huzurunda durduğu Allah sağ ve diridir ki; insanı amacından, yani, Allah'tan yüz çevirten her akide en kötü akidedir. Onun için, akidede göz önünde bulunduracağınız üç şey vardır, Allah'a karşı sevgi, kişinin komşusuna acıması ve Allah'a karşı gelen, O'na her gün karşı gelen kendinden nefret etmesi. Öyleyse, bu üç temele zıt olan her akideden kaçın. Çünkü o en şerli olandır.”

Bu konudaki delillerden birisi de *İshâh* 208. ayette geçmektedir:

¹ İncilü Barnaba, s.293.

“Ona söyle: İbrahim'in bu oğlu kimdi?” İsa cevap verdi: “Senin şanının ateşi ey Allah, Benî tutuşturuyor ve konuşmadan edemiyorum. Bakın diyorum, İbrahim'in oğlu İsmail'di. Ondan, kendisiyle yeryüzünün tüm kabilelerinin kutsanacağı İbrahim'e, va'd edilen Mesih gelecektir.»⁷⁰

*Barnaba İncil'*inde Hz. Peygamber'e ait bazı özelliklere de işaret edilmiştir. Bunlardan bir tanesi de kıyamet gününde Hz. Peygamber'e verilecek büyük şefaathakkı ile ilgilidir. Metinde tahrifatın olduğuaçık olmakla birlikte, sahih hadisler çerçevesinde gelen bilgilerle çelişmemek kaydı ile bize gerçek adına bazı fikirler verebilir.

Barnaba İncili, Hz. Peygamber'e verilecek bu konum ile ilgili olayı *İshâh* 54 ve 55 ayette uzun uzadıya anlatmaktadır. Lafız bakımından bazı farklılıklar olsa da özü itibari ile şefaathadisi ile örtüşmektedir. Bu metin Hz. İsa (a.s.)'nın öğrencilerinin - ki *Barnaba da bunlardan biridir* - Hz. Peygamber'e verilecek bu özelliği bildiklerini göstermektedir:

“Sonra Allah tüm seçkin kullarını diriltecek ve şöyle bağıracaklar: “Ey Muhammed, bizi hatırlıdan çıkarma!” Bu bağrışmalar üzerine Allah'ın elçisinde acıma duygusu uyanacak ve kurtuluşları için endişelenecek, ne yapması gerektiğini düşünecek. Bunun ardından, Allah her yaratılmışı diriltecek ve önceki varlıklarına dönecekler, fakat herkes, ayrıca konuşma gücüne sahip olacak. Sonra, Allah tüm günahkârlara hayat verecek, yeniden dirildiklerinde çirkinliklerine bakarak, Allah'ın tüm yaratıkları bağıracaklar: “Rahmetin bizi bırakmasın, ey Allah'ımız Rabb.” Bunun ardından, Allah şeytanı diriltecek ve onu görünce, görünümünün iğrençliğinden korkarak, her yaratık ölü gibi olacak. “Allah'tan dilerim ki” dedi İsa, “bu canavarı ben o gün görmem, yalnızca Allah'ın Elçisi bu tür şekillerden korkuya kapılmayacak, çünkü O Sadece Allah'tan korkacak.”

“Allah'ın elçisi tüm peygamberleri toplamaya çıkacak, onlarla konuşup, kendilerinden mü'minler için birlikte Allah'a yalvarmaya gitmelerini rica edecek. Ve hepsi de korkuyla özür dileyecek; Allah sağ ve diridir ki, bildiğim şeyi bilerek ben de gitmeyeceğim. Sonra Allah bu durumu görüp, Elçisi'ne her şeyi nasıl O'nun sevgisi için yarattığını hatırlatacak ve böylece korkusu gidecek ve melekler, “Ey Allah, Allah'ımız, Senin kutsal adını tesbih ederiz.” diye söyleşirken, sevgi ve saygıyla tahta yaklaşacak.” Tahta yaklaştığında, Allah Elçisi'ne, uzun zamandır bir araya gelmemiş bir dostun bir dosta açtığı gibi açacak. İlk konuşan Allah'ın elçisi olacak ve şöyle diyecek: “Ey Allah'ım, seni seviyor ve sana ibadet ediyorum. Bütün kalbim ve ruhumla, Benî kulun olarak yaratmak lütfunda bulunduğun ve her şeyde, her şey için ve her şeyin üstünde seni seveyim diye her şeyi Benim sevgim için yarattığından dolayı sana hamd ederim; bu bakımdan, bütün yaratıkların Sana sena etsinler, ey Allah'ım.” Sonra, Allah'ın yarattığı her şey, “Sana hamd ederiz ey Rabb ve kutsal adını tesbih ederiz.” diyecek.

Bakın, size diyorum ki, şeytanla birlikte cinler ve tövbe etmeyenler o zaman öyle ağlayacaklar ki, her birinin gözlerinden akan su, Erden/Ürdün ırmağının suyundan daha çok olacak. Ve Allah'ı da görmeyecekler. “Ve Allah Elçisi'ne konuşarak, diyecek: “Hoş geldin, ey Benim imanlı kulum; şimdi ne dersen iste benden, çünkü her şeyi elde edeceksin.” Allah'ın Elçisi cevap verecek; “Ey Rabbim, hatırlıyorum ki, Benî yarattığın zaman, Benim sevgim için, ben kulun aracılığıyla Seni yüceltsinler diye dünyayı ve cenneti, melekleri ve insanları yaratmak istediğini

söylemiştin. Bu bakımdan rahîm ve adil olan Rabbim Allah, sana, kuluna yapılan va'di hatırlaman için yalvarıyorum.”

“Ve Allah, dostuyla şakalaşan bir dost gibi cevap verecek ve diyecek: “Buna şahitlerin var mı dostum Muhammed?” Ve o saygıyla diyecek: “Evet Rabbim.” Sonra, Allah cevap verecek, “Git, çağır onları ey Cebrail.” Melek Cebrail Allah'ın Elçisi'ne gelip, diyecek: “Efendi, şahitlerin kimdir?” Allah'ın Elçisi cevap verecek: “Âdem, İbrahim, İsmail, Musa, Dâvûd ve Meryem oğlu İsa.” Sonra, melek gidecek ve adı geçen şahitleri çağırarak, korkuyla oraya gidecekler.

Ve hazır olduklarında, Allah onlara diyecek; “Elçimin iddia ettiği şeyi hatırlıyor musunuz?” Cevap verecekler; “Hangi şeyi ey Rabbimiz?” Allah diyecek: “Bütün şeyler kendi aracılığıyla bana sena etsinler diye, her şeyi O'nun sevgisi için yarattığımı.” Sonra, onların hepsi cevap verecekler: “Bizimle birlikte, bizden daha iyi üç şahit daha var, Rabbimiz.” Bunun üzerine, Allah cevaplayacak: “Kimlerdir bu üç şahit?”

Sonra, Musa diyecek : “Bana verdiğin kitab ilkidir”; ve Dâvûd diyecek: “Bana verdiğin kitab ikincisidir”; ve size konuşan diyecek: “Rabbim, şeytan tarafından aldatılan tüm dünya, Benim senin oğlun ve yoldaşın olduğumu söyledi ve fakat bana verdiğin kitab, gerçekte Benim senin kulun olduğumu söylüyordu¹ ve bu kitab, “Bana verdiğin kitap da böyle der, ey Rabbim.” Ve Allah'ın Elçisi bunu söyleyince Allah konuşup, diyecek: «Şimdi yapmış olduğum şeylerin hepsini herkesin seni ne kadar çok sevdiğimi bilmesi için yaptım.” Ve böyle konuştuktan sonra, Allah Elçisine, içinde bütün seçilmiş kulların adı yazılan bir kitab verecek. Bunun üzerine, her yaratık Allah'a saygı gösterisinde bulunup, diyecek: “Yalnızca Sanadır, ey Allahımız şan ve izzet. Çünkü bize Elçi'ni Sen gönderdin”²

Bozulmuş olmasına rağmen yukardaki ifadeler şu ayet ile örtüşmektedir:

“Allah: Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, «Benî ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin» diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, «Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen Benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin. - Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Benî vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensın. - Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarıdır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin» dedi. - (Bu konuşmadan sonra) Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.” (Mâide Sûresi 5/116-119.)

Barnaba İncil’inde Hz. Peygamber'in hadislerine Hz. Mesih (a.s.)’e ait sözler de nakledilmektedir. Buna örnek İshâh 169. ayette geçen cennet vasfıdır. Şöyle denilmektedir:

“Allah kendisini sevenler için hiç beşerin gözüünün görmediği, kulağının işitmediği, akıl ve hayaline bile gelmediği şeyler hazırlamıştır.”³

¹ Bu ifade İsa (a.s.)’ın berâetini ve Allah’a kul olduğunu tekid etmektedir.

² İncilü Barnaba, s. 184-186.

³ İncilü Barnaba, s. 298.

Bu söz Cenâb-ı Hakk'ın şu sözü ile aynı mahiyettedir:

“Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez.” (Secde Sûresi 32/17)

Ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) Kudsi hadiste geçen şu beyanı tasdik etmektedir:

*“Salih kullarıma hiç beşerin gözünün görmediği, kulağının işitmediği, akıl ve hayaline bile gelmediği şeyler hazırladım ”.*¹

Ayrıca Barnaba İncil'inde, Kur'ân-ı Kerim ve sünnette Hz. Mesih (a.s.) ile ilgili konularda ve onun göğe çıkarılması hususunda yer alan bilgilerle örtüşen ayetler vardır. *İshâh* 216. ayette şöyle denilmektedir:

*“Kutsal melekler gelip, İsa'yı güneşe bakan pencereden çıkardılar. Onu götürüp, üçüncü göğe, daima Allah'ı tesbih ve takdis etmekte olan meleklerin yanına bıraktılar.”*²

İncildeki bu ayet, Kur'ân-ı Kerim'deki şu ayet ile örtüşmektedir:

“Ve «Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük» demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.” (Nisa Sûresi 4/157)

Yahudi ve Hristiyanların kitaplarının ve onlara göre diğer kutsal metinlerin orijinallerinde kendilerinin de itirafı ile çeşitli tahrifatlar olduğunda şüphe yoktur. Bununla beraber bazı hakikatleri içerdikleri de açıktır. Hz. Peygamber onları tevhid inancına davet ettiği gibi biz, Müslümanları da önceki peygamberlere saygılı olmayı, getirdikleri prensipleri uygulamayı ve şeriatlarının aslına uymayı tavsiye etmiştir.

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“(Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz.” (Âl-i İmran Sûresi 3/ 64)

Hz. Peygamber'in kendi zamanındaki Herakliyas ve diğer Hristiyan liderlerle yazışmaları bunun açık örneğidir.

¹ Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Bkz: *Buhârî*, 6/21.

² *İncilü Barnaba*, s. 334.

ÇAĞIMIZ BATI AYDINLARI VE Hz. PEYGAMBER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İçerikleri itibarıyla farklı düşündüğümüz konular olmakla beraber, geçen iki asır boyunca bir dereceye kadar insaflı olan bazı batılı aydınlar, Efendimizin doğruluğuna şahitlik eden beyanlarda bulunmuş veya bu meyanda sözler sarf etmişlerdir. Hz. Peygamber'in kişiliğini ele alıp inceleyen azımsanmayacak sayıda Avrupalı araştırmacı efendimiz hakkında - maalesef - insaflı davranmamıştır.¹

Emile Dermenghem şöyle demektedir:

*“Bu konularda uzman olan araştırmacıların eleştiride mübalağa etmeleri gerçekten üzücüdür. Bundan dolayı da yazdıkları kitaplar şekli olmaktan öteye geçememiş, dahası yıkıcı rol oynamışlardır.”*²

Çok sayıda eser bu konuya ihtimam göstermiş ve farklı açılardan meseleyi izah etmişlerdir. 18. asrın Avrupalılar nazarında Rasûlullah (s.a.v.) hakkında insaflı ilmîhakikatlerin en çok ortaya çıkmaya başladığı zaman dilimi olduğunu söylemek mümkündür. **Rudensn Maxim** “18. Asırda Avrupalı aydın tarihçilerin ortaya çıkması ile birlikte bir portrenin netleşmeye başladığını görmekteyiz, hoşgörülü yönetici, bilgin, hukuk düzenleyen, kanun koyan Muhammed'in portresi.”³ demektedir.

İngiliz yazar **George Bernard Shaw** ise itibarını karalama kampanyalarına rağmen Avrupalının Hz. Muhammed'i anlamaya başlama zamanına işaret ederek şunları belirtiyor:

*“Avrupa, şimdi Hz. Muhammed'in hikmetini duyup hissetmeye ve tebliğ ettiği dini yaşamaya başladı. Ve gelecekte orta çağ insanlarının İslam inancı aleyhinde söyledikleri yalan ve iftiraları da temizleyecektir.”*⁴

Marcel Pourzar da bütün karalama kampanyalarına rağmen Hz. Muhammed hakkındaki gerçeklerin ortaya çıkmaya başladığını ifade ederek dikkatleri şu hususa çekiyor:

“Daha önce İslam peygamberi hakkında her şeyi yazmıştım. Bütün detayları ile

¹ el-Kürdi, Racih Abdulhamid, *Şuâ'ün Mine's-Sireti'n-Nebeviyye fi'l-Ahdi'l-Mekki*, 1. Baskı, Darü'l-Furkan, Amman, 1406 h, s. 15.

² Emile Dermenghem, *Hayatü Muhammed*, Mütercim: Adil Zuayter, İkinci baskı, el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-dirâsât, 1988 m.

³ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 129.

⁴ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 105.

bildiğimiz hayatı, tarihin aydınlatıcı tayfları altında vuzuha kavuşmakta ve aleyhteki bilinçli kampanyalara rağmen geride bıraktığı portresi iyice zuhur etmektedir. Onun hayatı, dini bir kavram olarak İslam olgusu ile tam bir bütünlük arz etmekte ve gerçek büyüklüğünü idrak etme imkânı sunmaktadır. Hz. Muhammed tarihi açıdan Sadece bir dinin müjdecisi değil, aynı zamanda tarihin akışını değiştiren ve daha sonra İslam'ın en geniş çapta yayılmasına etki eden politikanın da kurucusudur”¹

Hz. Peygamber'in hayatını etüt etme istek ve arzusu, araştırma kaynaklarının sınırlı olması ve gerçeklerin çarpıtılmasına rağmen batılilar üzerinde büyük ve derin etkiler bırakmıştır. Satır aralarında gerçeğin ışığı onların üzerinde güçlü ve samimi bir intiba bırakmış ve hayatlarının akışı üzerinde büyük bir etkiye neden olmuştur. **Alphonse De Lamartine** onlardan sadece biri ve şu ifadeleri kullanmakta:

“Hayatımdaki en büyük olay, Hz. Muhammed'in hayatını bilinçli bir şekilde etüt etmem ve büyüklük ve ölümsüzlük nedir idrak etmemdir. Kim bir başka tarihi şahsiyeti Hz. Muhammed'e benzetmeye ve onunla mukayese etmeye cesaret edebilir ki! Beşer büyüklüğünün ölçüldüğü bütün mikyaslarla hangi insan daha büyüktür! Zafer anındaki davranış şekli, bütünüyle mesajını tebliğ etmeye adanmış gaye-i hayali ve mefkûresi, duaları ve namazları onun inancının temel rükünleridir. Peygamber, hatip, kanun koyucu, fatih, diğer inançları tashih ve ıslah eden put ve resimleri kutsama temeline dayanmayan ibadetin kurucusu olan Hz. Muhammed'dir ki yaratıcı ile yaratan arasında aracı koyan bütün inançları yerle bir etmiştir.”²

Eduard Perroy ise Hz. Muhammed'in gaybın son habercisi Hâtemü'l-Enbiyâ, şeriatının ilahî kaynaklı, herkese şâmîl ve yaratıcı bir sosyal sistem olduğunu vurguluyor ve ekliyor:

“Peygamberlerin sonuncusu Arap Peygamber Muhammed b. Abdullah geldi ve Arapları ve bütün insanları yeni bir din ile müjdeledi. Bir tek Allah inancına davet etti, şeriatı akide veya imandan farklı değildi. Ancak bağlayıcı ilâhî otoriteye sahipti, Sadece din işlerini değil aynı zamanda dünya işlerini de disipline ediyordu. Müslümana zekâtı, düşmanlarına karşı cihat etmeyi farz kılıyordu. Ve Hanîf dini yaydı. Miladi 632 yılında Arap peygamber vefat ettiğinde davetini yayma ve İslam öncesi Araplarda hâkim olan kabilecilik sisteminin çok ötesinde sosyal bir sistem kurma işlemini tamamlamış ve onları güçlü bir birlik içinde eritmişti. Böylece Arap yarımadası, daha önce görülmemiş bir şekilde tutarlı bir dini birliğe kavuştu.”³

Leitner, Hz. Peygamber ve ona indirilen vahyi savunma sadedinde Onun hakkaniyetini ve doğruluğunu gösteren bir çok işaretin olduğunu vurgulamakta ve şöyle izah etmektedir:

““Yahudilik ve Hristiyanlık hakkındaki bilgilerime dayanarak söylüyorum ki Hz. Muhammed'in bildiği şeyler herhangi bir yerden alıntı değil, aksine Aziz ve Alîm olan Cenâb-ı Hak tarafından bizlere vahiy geldiğine inandığımıza göre O'nun ilmi ona indirilen ilâhî vahye dayandığı hususunda kesinlikle bir şüphe yoktur. Bütün saygım ve tevazuumla beraber şunları

¹ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 114.

² el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife* s. 42.

³ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife* s. 152.

ifade ediyorum ki: Fedakârlık ve diğerkâmlık, maksat ve amaca bağlılık ve sadakat, sarsılmak bilmeyen sağlam bir kalbi; iman, dalalet ve yanlış en ince teferruatları ile beraber gören bir bakış açısına ve uz bakışa sahip olmak, bunları ortadan kaldıracak en güzel araçları kullanmak. Bütün bunlar Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve O'na indirilen vahyin gerçekliğini ortaya koyan apaçık delil ve işaretlerdir. Hz. Muhammed'in, Hz. Mesih'in müjdelediği orijinal şekline irca etmeyi istediği Hristiyanlık Dini, Paul'un yaydığı gizli öğretiler ve bazı grupların sonradan Hristiyanlığa soktuğu korkunç yanlışlarla tezat teşkil etmektedir. Hz. Muhammed'in ümit ve temennisi, Hz. İbrahim (a.s.)'in dininin bereketinin sadece kendi kavmi ile sınırlı kalmaması, bütün insanlığı da kapsaması idi. Onun getirdiği din, milyonlarca insanın irşadına ve medenileşmesine vesile olmuştur. Eğer bu din olmasaydı vahşilik ve barbarlıklarında boğulup gidecek ve İslam dininde etkin bir şekilde yaşanan aralarındaki kardeşlik olmayacaktı.¹

Tevhid inancı meselesi bazı batılı bilgelerin dikkatini çeken en önemli husus olmuştur. Zira tevhid inancı, ayet ve hadislerde geldiği üzere, Hz. Peygamber'in çağrıda bulunduğu ve diğer tüm peygamberlerin haber verdiği bir hakikattir.

Voltaire şöyle diyor: *“Muhammed'in inancında hiç bir şüphe, kapalılık ve anlaşılamayan bir nokta bulunmamaktadır, Kur'ân da Allah'ın (c.c.) birliğinin şanlı belgesidir.”²*

Rom Landau ise şu hususların altını çiziyor:

“Hz. Muhammed hiç bir zaman ne ulûhiyet sıfatı ne de harika ve mucizevî güçler kendisinin aksine her zaman kendisinin ve sadece insanlara vahy-i ilâhîyi tebliğ etmesi için yüce Allah'ın (c.c.) seçip gönderdiği bir elçi olduğunu vurgulamaya hususi bir özen göstermiştir.”³

Arnold J. Toynbee de Hz. Peygamber'in tevhid inancı ve bu inanç temeline dayanan sistem ve yürütme erkinin adaleti ikame etme mekanizmalarına şu sözleriyle dikkatleri çekiyor:

“Hz. Muhammed bütün hayatını Arapların sosyal ortamındaki bu iki olguyu (dinî düşüncede birlik/tevhid ve yönetimde kanun ve nizam) idealini gerçekleştirmeye adanmıştır. Bu da içinde tevhid/birlik ve yürütme erkini birlikte kapsayan İslam'ın kuşatıcı teşkilatları sayesinde fiilen gerçekleşmiştir.”⁴

Washington Irving ise Mekke'nin fethi hadisesini şahit göstererek Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Muhammed, peygamberlerin sonuncusu ve Allah'ın (c.c.) insanları kendisine ibadet etmeye çağrıda bulunsunlar diye gönderdiği bütün peygamberlerin en büyüğüdür. Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi akabindeki davranışları, onun muzaffer bir kumandan değil Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu göstermektedir. Güçlü bir

¹ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s.152.

² el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 167.

³ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 150.

⁴ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 116.

konumda olmasına rağmen insanlara karşı merhamet ve şefkatle muamele etmiş ve zafer ve başarısını af ve merhametle taçlandırmıştır”.¹

Edward Ramsey de Hz. Peygamber'in misyonuna ve tevhid inancı üzerinde odaklaştığına şu sözleriyle değiniyor:

“Hz. Muhammed, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Vahid ü Kakhâr olan Allah'ın (c.c.) risaleti ile dünyaya gelmiştir. Ufukta görünmekte olan yeni fecir Nihâyet sükûn etti. Büyük ıslahçı Muhammed yeryüzünde kaybolan adalet ve hürriyeti yeniden ikame ettiği gün, şerefli bir elçiye Allah (c.c.) tarafından vahiy geldi, sağlam aklı delillerle cahil bir ümmetin gözlerini açtı, Araplar uyanışa geldi ve o ana kadar köleliğin kucağında uyuduklarının farkına vardılar.”²

Karen Armstrong şöyle diyor:

“Hz. Muhammed'in gerçekleştirdiği tek başarı bu siyasi zafer olsa bile yine de ona hayran olmamız için yeterli bir nedendi. Ne var ki Muhammed, Arapların bize aktardığı ve imparatorluk halklarının Benimsediği bir dini görüş ve vizyona dayanmıştır. Zira bu dini vizyon onların ruhi ihtiyaçlarını tam manasıyla karşılamıştır. Ancak Muhammed ve ilk Müslümanlar, bazılarının hayal ettiği gibi zaferlerini kolay bir şekilde gerçekleştirmemişlerdir, aksine bunun için çok çetin savaşımlara girmişlerdir. Ve eğer peygamber ve yakın arkadaşlarının ilk önceliği ve çıkış noktası din eksenli olmasaydı varlıklarını bugüne kadar devam ettiremezlerdi.”³

Birçok batılı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) inanmadığı halde onu ıslahçı ve vizyon sahibi olarak nitelemekte ve övgüler yağdırmaktadır. **Goldziher** şöyle demektedir:

“Hiç şüphe yok ki Muhammed, tarihi yönden Arap halkının ilk gerçek ıslahçısıdır. O çağda Peygamber, kendi vatanında ve dış çevrede amaç ve gayelerini gerçekleştirmeye karşı çıkan hasımlarına karşı akıl dolu hikmeti, ince vizyonu ve yüksek basîretini kullanarak mukavemet etmiştir.”

“İslam Dini aldaticıdır” diyene kulak veren herkes çok büyük ve utanılacak bir ayıp işlemektedir.”⁴

Amerika'da “tarihin babası” olarak nitelenen meşhur tarihçi **Will Durant** ise şunları dile getiriyor:

““Öyle gözüküyor ki Hz. Muhammed'in okuma-yazma eğitimi ile kimse ilgilenmemiştir. Kendi kendine bir şey yazdığı da bilinmemektedir. Fakat o buna rağmen en eğitimli insanların bile nadiren ulaşabileceği bir seviyede insanlarla alakalı meseleleri çok iyi biliyordu. Peygamber mahir komutanlardandı, aynı zamanda barış yoluyla savaşa nasıl devam edilir konsunu çok iyi bilen yetkin ve etkin bir siyasetçi idi. Büyüklük ve azamet hakkında bir yargıya varacak olursak Muhammed tarihin tanıdığı en büyüklerden daha büyük idi.”⁵

¹ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 111.

² el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 103.

³ Karen Armstrong, *Sîretü'n-Nebi Muhammed*, s. 73.

⁴ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin*, s. 148.

⁵ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 128.

Kimileri de Hz. Peygamber'in ideal ve kemalde zirveyi tuttuğunu ve Avrupa'nın onun getirdiği öğretilerin bir benzerini getirmekten aciz olduğunu beyan etmişlerdir.

Johann Wolfgang von Goethe ise şunları söylemektedir:

““Biz Avrupalılar, bütün kavramlarımızla Hz. Muhammed'in vardığı noktaya henüz varamadık... Hakikatte de onu bu meyanda kimse geçemeyecektir. Tarihte en ideal insan kimdir diye araştırıp durdum ve onun Hz. Muhammed'in şahsında temessül etmiş olarak buldum.. İşte böylece hakkın ortaya çıkması ve yücelmesi gerek, aynen Hz. Muhammed'in bütün dünyayı tevhid sözüne boyun eğdirmeye başarılı olduğu gibi...”¹

Meşhur İngiliz yazar **Bernard Shaw**, Hz. Peygamber'in öğretilerinin modern çağ ile ilişkisi bağlamında, 1400 yıl önce gelen şariat-ı Muhammediye'ye ve bütün zamanlar için geçerli olduğuna inandığını gösteren şu sözleriyle dikkat çekmektedir:

“O insanlığın kurtarıcısı olarak adlandırılmalıdır, onun gibi bir şahsiyet modern çağıma hükmetmiş olsaydı bugün insanlığın çok ihtiyaç selamet ve saadeti netice verecek şekilde bütün problemlerin üstesinden gelmeyi başaracaktı.”²

Fransız **Gustave Le Bon**, Hz. Peygamber'e karşı insaflı yaklaşımların oluşmaya başladığı ilk dönemlere değinerek şunları ifade etmektedir:

“Eğer insanların değeri yaptığı işlerin büyüklüğü ile doğru orantılı ise Muhammed tarihin tanıdığı en büyük insandır. Dini taassup kimi tarihçilerin basîretini bağlamış ve onun üstünlüğünü kabullenmemiş olsa bile birçok batılı bilim adamı onun hakkında insaflı davranmaya başlamıştır... O, yüce ideallerle hiç tanışmamış olan Arap halklarına yüce ve güçlü bir ideal ve mefkûre insanı modeli sunmuştur. İşte Muhammed'in büyüklük ve azameti özellikle onun bu yaratıcılığında ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayıdır ki tâbileri bu mefkûre insanının yolunda canlarını kolayca feda etmişlerdir... Arap yarımadasının paramparça olduğu günlerde Muhammed'in sivil, savaş ve dini bütün otoriteleri tek bir kişide toplamasından daha doğru bir şey olamazdı. Bunun değerini sonuçlarıyla beraber ölçüp biçip değerlendirmiş değiliz henüz. Muhammed'in ortaya çıkışından önce Araplar kendi aralarında savaşan barbarlar gibi olmalarına rağmen bir asır gibi bir süre içinde dünyayı fethettiler.”³

Alphonse-Étienne Dinet ise Hz. Peygamber ve kişiliğini överken şu ifadeleri kullanıyor:

“Muhammed, harikulade bir kişiliğe ve gerçekten güçlü bir etkiye sahipti. Bu da getirdiği şeriata güçlü bir karakteristik özellik katmış, yaratıcılık ve yenilenme ruhu vermiştir.”⁴

Kimi Avrupalı yazarlar da Hz. Peygamber'e karşı derin hayranlıklarını

¹ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 174.

² el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 167.

³ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 154

⁴ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 127.

ifade etmişlerdir. Onlardan biri de **Jacques Augustin Berque**'dir ve şöyle demektedir: “Şüphesiz yaratıcının İslam için Muhammed'i ve Muhammed için de İslam'ı seçmesi en layık olanı idi.”¹

Alman **Carl Brockelmann** ise şöyle diyor: “İslam Peygamberi, Arap yarımadasını, tarih boyunca ve bugün de savaşılar maruz kalan büyük misyonuna başlangıç noktası yapmıştır. Ne var ki zafer hep hakkın olmuştur, Hz. Muhammed'in getirdiği de hak ve hakikatten başka bir şey değildir.”⁹⁷

Bazı batılının Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna dair kanaatleri vardır, hatta bazıları onun son peygamber olduğunu ve bu büyük onur ve payeye layık olduğunu vurgulamıştır. Fransız bilim adamı **Clement**: “Muhammed normal bir peygamber değildi, o bihakkın peygamberlerin sonuncusu olmayı hak etmiştir. Eğer Müslümanlar peygamberlerini örnek ve rehber edinseler ve onun davetini yaysalardı, bütün bir dünya Müslüman olurdu.” demiştir.”⁹⁸

Ayrıca kimi batılınlar da, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hristiyanlık ve diğer semavi dinlere karşı tavrını, müntesiplerine karşı insafı davranışını ve Hz. Mesih'e saygısını övmüşlerdir. **George Bernard Show**:

“Müthiş bir insan olarak Muhammed'in hayatını araştırdım ve İsa ile kavga etmeyen bir insan olarak gördüm. Onun insanlığın kurtarıcısı olarak adlandırılması lazım. Avrupa bu çağda tevhid inancını anlamaya başlamıştır, belki vaziyeti daha da ileriye götürecek ve bu inancın selamet ve saadeti sağlayacak şekilde problemlerini çözebileceğini kabullenecektir. Geleceğe dair öngörümü bu ruh çerçevesinde anlamalısınız... Azamet ve ululuk insanlar üzerinde bırakılan olumlu etki ile doğru orantılı ise Müslümanların peygamberi Muhammed tarihin en büyük şahsiyetidir; taassup ve hurafelerin önünü almış, Yahudilik, Hristiyanlık ve kendi halkının dininden daha net ve güçlü ve bugüne kadar varlığını devam ettiren bir din ikame etmiştir. İşte muhteşem güç budur.

Tarih, Muhammed dışında bir tek insanın hem peygamberlik sahibi, hem bir toplum inşa edicisi hem de bir devlet kurucusu olarak kaydetmemiştir. Muhammedin gerçekleştirdiği bu üç unsur etle kemik gibi birbiriyle uyum ve ahenk içinde idi. Tarih boyunca bu üç unsurun bir arada tutan güç de din idi.”²

Hz. Peygamber'in sünnet ve Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İsa'ya karşı takındığı tavır ve ona gösterdiği saygıya bir kısım batılının özellikle dikkatini çekmiştir. Fransız oryantalist **Louis Pierre Sédillot** şöyle demektedir:

“Bir zamanlar Asya'nın kuytu köşelerinde bilinmez iken, sonraları en yüksek makamlara çıkan ve adı yedi asır boyunca dünyanın her tarafına ulaşan bu topluluğun tarihine bakma ve araştırma zamanı gelmiştir. Bu mucizenin kaynağı tek bir adamdır, Muhammed. Ondan önce Arap kabile ve topluluklarının bir önem ve ağırlığı yoktu, o gelince mucizevimsi bir şekilde bu topluluğu yeniden diriltti ve dünyaya galebe çaldı ve nesiller boyunca dünyayı yönetti.”³

¹ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl fî (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 171.

² el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl(s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 175.

³ el-Hüseynî Mu'addî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, s. 175.

PEYGAMBER ÇAĞI (ASR-I SAADET)

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) siyeri hakkında konuşabilmek için araştırmacıların "zamansal çerçeve" dediğı yaşadığı çağı ve zaman dilimini iyi belirlemek gerekir. Ancak Siyer-i Nebeviye ile irtibatlı hadiseler, Hız. Peygamber'in (s.a.v.) doğumundan önce başlamaktadır. Bundan dolayı Asr-ı Saadetin başlangıç zamanı, Kureyş ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) anne-babasının hayatı ile bağlantılı olduğu için sınırlarını tam olarak belirlemenin zor olduğu doğumundan önceki dönemi de kapsamaktadır.

Kâinatın iftihar tablosu Hız. Muhammed'in (s.a.v.) dünyayı teşrif ettiği gün, Fil Yılı'nın Pazartesi günüdür. Bu husus bizzat Hız. Peygamber'in (s.a.v.) sözü ile sâbittir:

"Pazartesi doğduğum gündür."¹ buyurmaktadır. Birçok âlim, doğum gününün m. 571'e tekabül eden Fil Yılı'nın 12 Rebiülevvel'i olduğunu belirtmiştir.

Peygamber çağını, doğumundan ölümüne kadar tam olarak belirlemek mümkün olsa da onu kendisinden önceki zaman diliminden ayırmak mümkün değildir.²

Peygamber çağının sonu hakkında ise tam bir ittifak vardır. Zira Hız. Peygamber, 8 Hazirana 633'e tekabül eden 12 Rebiulvvel'in pazartesi sabahı dar-ı bekaya irtihal etmiştir.³

Belki de bu kutlu çağın ortası, bu kitapta iki bölümde incelediğimiz ve m. 622 yılında gerçekleşen hicret hadisesidir.⁴

• Hız. Peygamber'in Vatanı

Mekke veya Kur'ân-ı Kerim'in ifadesi ile Ümmü'l-Kurâ, Peygamberimiz Hız. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu, büyüüp geliştiğı, evlendiğı, çalıştığı, hayatının çoğunluğunu geçirdiğı, evlatlarını yetiştirdiğı, arkadaşlarını seçtiğı ve kendisine peygamberliğin verildiğı yerdir.

Mekke, Hız. İbrahim'in (a.s.) eşi Hacer ve oğlu Hız. İsmail'i (a.s.) bıraktığı vadinin ortasında bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle geçmektedir:

"Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını

¹ Sahih-i Müslim, Hadis no.: 1162.

² Abdusselam et-Termâninî, Ezminetü't-Târîhi'l-İslami, c. 1, s. 29.

³ Abdusselam et-Termâninî, Ezminetü't-Târîhi'l-İslami, c. 1, s. 344.

⁴ Abdusselam et-Termâninî, Ezminetü't-Târîhi'l-İslami, c. 1, s. 344.

senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler.” (İbrahim Sûresi 14 /37)

Mekke, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'den (aleyhimüsselam) beri Arap diyarında tevhid inancının ilk yurdu oldu. Hz. İbrahim ona ve sakinlerine dua etmiş, Kâbe'yi inşa etmiş, kendisinden sonra da peygamberler bu evi ve harem-i şerifi hacetmişlerdir. Ayet-i kerîmede Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

(Yahudiler ve Hristiyanlar müslümanlara:) Yahudi ya da Hristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanîf olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi. «Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbirisi arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz Sadece Allah'a teslim olduk» deyin. Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar; dönerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O iştiridir, bilendir. Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin). Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu halde, O'nun hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Biz O'na gönülden bağlananlarız. (Bakara Sûresi 2/135-139)

Mekke, Kureyş kabilesinin farklı grup ve fraksiyonları arasında dörde bölünmüştü. Bundan dolayı onların yurtlarını, evlerini, Mekke içinde toplanma yerlerini belirlemek mümkündür. Ayrıca kabilede bu grupların her birine ait belirli bir görevi vardı. Sikâye, (Kâbe hizmetlerinden hacılara su içirme vazifesi) rifâde (hacılara yemek dağıtma görevi) ve râye (savaşlarda başkumandanlık mevkii) bunlardan sadece bir kaçıdır.¹ Diğer yandan Mekke'ye gelen tacirlere bir nevi vergi demek olan öşür uygulanıyordu.

Ayrıca Mekke, Kureyş kabilesi fertleri arasında “Mele” olarak bilinen düşünce ve görüş adamlarının toplandığı Dârü'n-Nedve² ile de meşhur olmuştur. Bunlar Kureyş'in güç ve birliğini sağlamaya çalışan liderlerdi. Bu iderler, atalarından miras aldıkları puta tapmak vb. inançları korumak için Kureyş'in sapıklıklarını savunuyor ve cahiliye adetlerine sınıksız bağlılık gösteriyorlardı. Batıl bir taassupla hak ve hakikatten uzak her türlü cehalet ve körlüğe inanıyorlardı. Hak Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Hayır! Ne bilgileri var, ne kitapları! Sadece şöyle derler: Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerinden gidiyoruz.” (Zuhruf Sûresi 43/22)

Bundan dolayı düşünce yapı ve kabiliyetleri zayıf ve aklın fonksiyonlarını kullanmayan kör bir taklide dayanıyordu. Sınırlı sayıda konuları anlayabiliyor,

¹ Bkz: ez-Zübeyri, Nesebü Kureyş; İbn Habîb, el-Muhabber.

² el-Ezrakî, Ahbâru Mekke, s. 107 -110; İbn Habîb, el-Münemmak fî Ahbari Kureyş, s. 87.

ancak ana ve kritik meseleleri kaçırmıyorlardı.¹

Ölümünden sonra diriliş ve hesap vermeye inanmadıklarından zina yapıyor, içki içiyor, faiz yiyor, her türlü çalgı, dans, insanı heva ve hevesine kul ve köle eden her şeyi yapıyorlar, arzu ve şehvetlerinin önünde yaprak gibi savruluyorlardı. Yüce Allah buyuruyor:

"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz." (Mâide: 90)

Şirk, Mekke'nin her tarafına yayılmıştı.²

• Hz. Muhammed Mustafa'nın Nesebi

Hiz. Muhammed Mustafa'nın nesebi Şu Şekildedir:

"Muhammed b. Abdullah, Abdülmuttalib (asıl ismi Şeybe), HâŐim, Abd-i Menâf (MuĒîre), Kusay, Kilab, Mürre, Kâ'b, Leyy, Galib, Fihir (Kureyş), Mâlik, Nadr, Kinâne, Huzeyme, Mdrike (Âmir), İlyas, Mudar, Nizar, Mead, Adnan, Üdd (veya Üded), Mukavvim, Nahur, Teyrah, Ya'rub, YeŐcub, Nâbit, İsmâil (a.s.), İbrâhim (a.s.)."³

Hiz. İsmail (a.s.) ile baĒı müstesna olmak üzere, birĒok âlim iĒin Adnan sonrası ihtilaflı bir konudur.

Efendimizden (s.a.v.) Şöyle dediĒi rivayet edilmiştir:

*"Allah, İbrahim OĒullarından İsmail'i, İsmail OĒullarından Kinane OĒullarını, Kinane OĒullarından da Kureyş'i, Kureyş'ten de Benî HaŐîm'i Benî HaŐîm'den de Benî ŐeĒmiŐtir."*⁴

• Peygamberimizin DoĒumu

Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) babası, Muttalib oĒlu Abdullah; Efendimizin (s.a.v.) annesi Vehb kızı Âmine ile evlenmiş ve belli bir dönem onunla beraber kalmıştı. Kâinatın efendisine hamile olduĒu anlaşılmış ve hamilelik dönemi birkaĒ ay geĒmiŐti ki Hiz. Peygamber'in babası Abdullah hamilelik dönemi bitmeden vefat etti.⁵ Cenâb-ı Hak, doĒumun Mekke'de gerĒekleŐmesini takdir

¹ İbn Hişâm, *es-Siretü 'Nebeviyye*, 1/ 78; Bkz: İbn Kesîr, *Tefsîr 'l-Kur'ânî 'l-'Azîm*, *Sûretu'n-Nr*, 2/1679.

² İbn Hişâm, *es-Siretü 'Nebeviyye*, 1/ 78.

³ İbn Kesîr, *es-Siretü'n Nebeviyye*, 1/183. Buhârî, nesep silsilesinde bulunan bazı ataların ismini atlayarak soyunu Adnan b. İbrahim'e (as) baĒlamaktadır. Bkz: 4/238.

⁴ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Me'âd*, 1/71.

⁵ İbn Sa'd, *es-Siretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakâti'l-Kübrâ*, 1/99; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/158.

etmişti. Hz. Peygamberden rivayet edildiği gibi, annesi doğumundan önce bir rüya görmüştü. Efendimiz bu rüya hakkına şöyle buyurmuştur:

“Hz. Âdem henüz çamur ve balçık arasında iken, ben Allah (c.c.) katında peygamberlerin sonuncusu idim. Ben İbrahim’in duası, İsa’nın müjdesi ve annemin rüyasıyım. Bütün Peygamberlerin anneleri böyle rüya görürler.”¹

Doğum esnasında annesi, sanki kendisinden bir nurun çıkıp Şam topraklarından Busra’yı aydınlattığı şeklinde bir rüya gördüğü nakledilmiştir.²

Allah Rasûl’ünün (s.a.v.) “Pazartesi doğum günüdür.”³ sözü sâbit olmakla birlikte doğum tarihi hakkında farklı görüş bildirenler de olmuştur.⁴

Efendimizin doğum şartları dikkate alındığında doğum tarihinin tam olarak belirlenmesinin zorluğu ortaya çıkar. Zira o, Allah (c.c.) katında insanların en seçkini, peygamberlerin sonuncusu, kulların en faziletlisi olsa da insanlar nezdinde normal ve yetim bir çocuk idi. Doğum veya hamilelik esnasında hiçbir insan bunu bilmiyordu. İnsî ve cinnî şeytanlar bilselerdi ona zarar vermeye kalkarlardı, onun için yüce Allah (c.c.) bu sırrı Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bizzat kendisinden bile gizledi. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“İşte böylece sana da emrimizle Kur’ân’ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” (Şûrâ Sûresi 42/52)

Âlimler doğum günü hakkında farklı görüşler belirtmişler, bazıları m. 571 yılına denk gelen Fil Yılı’nın⁵ 12 Rebiülevvel günü olduğunu belirtmişlerdir.⁶ Efendimizin (s.a.v.) doğum günü hakkındaki bu ihtilaf tabii ki onun kadr u kıymetini eksiltmemektedir. Şüphesiz o bütün bir insanlığın efendisidir, ancak kendisinden doğum gününün belirlenmesi için bir çaba sarf ettiğine dair hiçbir şey zikredilmemiştir.

Hz. Peygamber'in doğum yeri ise Haşim oğulları vadisinde bulunan amcası Ebû Talib'in evidir. Bu ev tam iki asır boyunca Harem'e bitişik evler arasında yer almaktaydı. Ev birkaç kez el değiştirmişti, ta ki Harun Reşid'in annesi Hayzeran, oğlunun hilafeti döneminde hac farızasını eda ettikten sonra evin bir kısmını mescit haline getirdi. Ev bugün hala bilinmekte olup Sa'y mahalline bitişik olan alanın doğusuna doğru olan yerinde Mekke-i Mükerrerme Kütüphanesi

¹ İbn Kesîr, *Tefsir*, 1/212; Bkz. *Sahihu'l-Buhârî*, Kitâbu'l-Menâkıb, Babu Hatemü'n-Nebiyyin, 4/162 ve İbn Hacer'in konu hakkındaki yorumu.

² İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/158; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/206; Bkz: Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Siretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/101.

³ *Sahîh-i Müslim*, s. 1162.

⁴ Doğum Târîhi hakkındaki ihtilafın detayları için bkz: İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/200; et-Tarhûnî, *Sahîhu's-Sîre*, 1/271.

⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/158; Muhammed Ebu Şehbe, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1/173; Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, s. 99.

⁶ Bkz: et-Termânîni, *Ezmineti't-Târîhu'l-İslami*, s. 11.

bulunmaktadır. Bu konu Mekke âlimleri ve halkı nezdinde tevatür ile sâbittir.

Kutlu doğumdan hemen sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), amcası Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe tarafından emzirilmiştir.¹ Babası Abdullah'ın cariyesi Habeşli Bereket (Ümmü Eymen) ise ona dadılık yapmış ve ona ömür boyu iyi davranmıştır. Kendisi de Müslüman olup Medine'ye hicret etmiş ve Rasûlullah'ın vefatında hazır bulunmuştur.

Annesi ve yanındaki kadınların Hz. Muhammed Mustafa'nın doğumunu müteakiben yaptıkları ilk şey, dedesi Abdulmuttalib'e aziz oğlu Abdullah'ın yetim oğlunun müjdesini vermek olmuştur. Abdulmuttalib ise sevgili torununun yetimliğini ve babasızlığını anımsayarak koşup bağrına basmış, onu alarak Kâbe'ye götürmüş, Allah'a (c.c.) şükretmiş ve ona dua ederek adını Muhammed koymuştur.¹¹⁹ Muhammed ismi, o dönemde Arapların nadiren hatta hiç kullanmadıkları bir isimdi.¹²⁰

• Yüce Allah'ın (c.c.) Barındırdığı Yetim

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yetimliğinden bahsetmeden önce aklımıza hemen yetimliği döneminde inayet-i ilâhîyye ve riayet-i Rabbaniyenin onu nasıl sarıp sarmaladığını görüyoruz. Cenâb-ı Hak minnet makamında ileride ona şöyle hitap edecekti: "*O, seni yetim bulup barındırmadı mı?*" (Duhâ Sûresi 93/6)

Annesi Âmine bnt. Vehb, babası Abdullah'ın ölümünden sonra dünyaya getirdiği için ona merhamet ve şefkat besliyor, aynı şekilde dedesi Abdulmuttalib de hayatta olduğu müddetçe babasının yerini alıyor, ayrı bir özen gösteriyor ve şefkatle üzerinde titriyordu. Rasûlullah 8 yaşına basmış ve Sa'd Oğulları yanında süt emzirilmeye verilmişti.

Yetim olarak dünyaya gelen Hz. Muhammed, altı yaşına gelince Annesi Amine'yi de bir Medine yolculuğunda kaybederek öksüz kalmıştı. Medine dönüşü Ebvâ denen yerde vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

Dadısı Ümmü Eymen, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) alarak Mekke yoluna devam etmiştir. Dedesi Abdulmuttalib'e götürmüş, durumu öğrenince torununa rahmet ve şefkati daha da artmış ve her türlü özeni göstermeye devam etmiştir. Dadısı Ümmü Eymen, dedesi Abdulmuttalib'in gözetiminde Hz. Muhammed'in her durumunu titizlikle takip ediyordu.

Dadısı onu çok seviyor ve şefkatle muamele ediyordu. Bu sevgi karşılıksız

¹ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n -Nebeviyye Mine't-Tabakât*, 1/108; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 1/223.

da kalmadı, zira bunu hep bir yad-ı cemil olarak andı ve hicretten sonra Medine’de sıla-i rahimde bulunuyor ve şöyle diyordu: “*O anamdan sonra anamdır.*”¹

• Hz. Peygamber'in Gençliği

Rasûlullah (s.a.v.), dedesi Abdulmuttalib’in gözetiminde yetişti. Sekiz yaşında dedesi vefat ettiğinde amcası Ebû Talib onu gözetimine aldı. Çocukluk ve gençliğini onun yanında geçirdi. Onu seviyor ve gerekli ilgi ve alakayı gösteriyordu. Rivayetler, amcasının onu bir seferinde Şam’a götürdüğünü göstermektedir.² Bazı raviler, Ebû Talib’in Şam yolculuğunda meydana gelen rahip Bahira olayına değinmişlerdir. İmam Tirmizî ve diğerleri makbul senetlerle olayı nakletse de birçok âlim olaya ihtiyatla yaklaşmış, hatta Zehebî³ ve Zâdü’l-Me’âd’da⁴ İbn el-Kayyim ve bazı çağdaş siyer âlimleri⁵ olay hakkında şüphelerini izhar etmişlerdir.

Bazı müsteşrikler bu olayı suistimal etmiş, yolculuk ile ilgili rivayetin sahih olması bir yana akıl ve kıyasın en basit ilmi kurallarını ve Hz. Muhammed’in yaşının küçüklüğünü görmezden gelerek İslam öğretilerini rahipten öğrendiğini iddia etmişlerdir. Ayrıca tevatürle sâbit olan Kur’ân-ı Kerim’in ayetlerinin farklı zaman ve mekânlarda Rasûlullah (s.a.v.) hayatının son demlerine kadar inmeye devam etmesini ne ile açıklayacakları da merak konusudur. Ancak cehalet, hak ve hakikate karşı körlük ve hevaperestliktir ki onları en basit bilimsel kuralları bile bir kenara bırakarak bu rivayete sarılmaya ve olayları çarpıtmaya sevk etmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), amcasının omuzlarına yüklenen mesuliyetin ağırlığını vicdanında hissediyor ve ciddi bir şekilde çocuklarının bakım ve gözetiminde ona elinden gelen yardımı yapmaya çalışıyordu. Bunun için erken yaşta koyun gütmüş ve karşılığında aldığı para ile amcasına yardımcı olmuştur.

Bu hususta kendisi daha sonraları şöyle buyuracaktır: “*Allah’ın gönderdiği her Nebi mutlaka koyun gütmüş, çobanlık etmiştir.*” Ashâbı “*Siz de mi yâ Rasûlallah (s.a.v.)?*” diye sorunca “*Evet, ben de Mekke’nin Kararî⁶ mevkiinde Mekkelilerin koyunlarını güderdim.*” buyurmuştur.⁷

Çobanlık işi, ondaki izzet-i nefis ve başkalarından istiğna ruhuna en bârîz

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/432.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/180; İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye Mine’t-Tabakât*, 1/121; en-Nedevi, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, s. 105; Bkz, İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 91.

³ Zehebî, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, s. 55.

⁴ İbn el-Kayyim, *Zâdü’l-Me’âd*, 1/76.

⁵ Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü’n-Nebeviyye es-Sahîha*, 1/111; en-Nedevi, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, s. 105.

⁶ Kararî: kırat’ın çoğuludur, bir parça dinar (para) demektir. (İbn Hacer, 10/5.); Bkz: İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye Mine’t-Tabakât*, 1/125.

⁷ *Sahihu Buhârî*, 3/48.

delil teşkil etmenin yanısıra amcası Ebû Talib’e yardım konusunda ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir. Evet, Efendimiz (s.a.v.) kendisi böyle davrandığı gibi, ashabına da çalışmayı, kazanmayı, üretmeyi, başkalarından istignayı ve hayat mücadelesini öğretiyor ve öğütlüyordu.¹

Hız. Peygamber (s.a.v.), her zaman putlardan nefret etmiş ve o dönemde putlarla alakalı düzenlenen hiçbir şeye katılmamıştır.

Cenâb-ı Hak, peygamberlik öncesi çocukluğunda da gençliğinde de olgunlaştığında da onu her türlü günaha ve çirkinliğe karşı ismetine almış ve korumuştur.²

Ayrıca Mekke’de çok yaygın olmasına rağmen içkiden de nefret ediyordu. İçki içtiği kesinlikle vaki olmamıştır.

Sıdk ve emanet (doğruluk ve güven) çocukluğunda da gençliğinde de onun en belirgin ve ayrılmaz vasıflarındandı.³ Küçük yaşına rağmen herkese karşı çok merhametli ve şefkatli idi. Gerçekten tam da kendisini nitelediği gibiydi: “*Benî Rabbim terbiye etti ve ne güzel terbiye etti.*”

Yüce Allah onu özel bir şekilde seçmiş, peygamberlik öncesi ve sonrası hususi koruma ve riayetne almıştır.⁴ Bu, sadece Hz. Muhammed’e (s.a.v.) nasip olan ilahî bir koruma, Rabbani bir terbiye ve eğitimidir. Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle buyuruyor: “*Allah peygamberliği kime vereceğini pek iyi bilir.*” (Enam Sûresi 5/124)

• Olgunluk Çağı

Rasulullah (s.a.v.) olgunluk çağına geldiğinde bütün insanların güven ve saygısını kazanmıştı. Mekke, ondan daha sadık, doğru, daha güvenilir kimseyi tanımamış ve “Sâdik-ı Emin” vasfını almıştı.⁵

Sıla-i rahime son derece önem verir, fakir ve ihtiyaç sahiplerine karşı çok şefkatli davranırdı. Onun en önemli sıfatlarını onu en yakından tanıyan Hz. Hatice validemizin şu sözü ile özetlemek mümkündür:

“*Hayır, asla Allah (c.c.) seni zâyi etmeyecektir. Şüphesiz sen sıla-i rahim yapıyor, ihtiyacı olanın elinden tutuyor, yoksula bakıyorsun...*”⁶

En güzel insanî sıfatlar ile bezenmiş, şefkat abidesi ve fazilet timsali,

¹ Muhammed Gazâlî’nin *Fıkhu’s-Sîre* adlı kitâbında çalışma ve mücadele konusunda yazdıklarına bkz.s. 59.

² en-Nedevî’nin *es-Sîretü’n-Nebeviyye* adlı Kitâbında “İlahi Terbiye” başlığı altında yaptığı güzel değerlendirmeye bakın, s. 109.

³ İbn Hişâm, *es- Sîretü’n -Nebeviyye*, 1/188.

⁴ İbn Hişâm, *es- Sîretü’n -Nebeviyye*, 1/183.

⁵ İbn Hişâm, *es- Sîretü’n -Nebeviyye*, 1/183.

⁶ Sahihu Buhârî, *Babu Keyfe Kâne Bed’u’l-Vahy*, 7/128.

insanların en temiz, en iyisi, en adaletlisi ve en yüce ahlaklısı idi.

Gençlik ve olgunluk çağından beri, peygamberliğinden önce de sonra da, bütün dert ve tasası adalet ve insaf, insanlara zulüm ve haksızlık etmeyi engellemekti. Bundan dolayı henüz yirmi¹ yaşında iken “*Hilfu'l-Fudul*” (Erdemliler Sözleşmesi) olarak bilinen ve bazı Kureyş’in önde gelenlerinin kurduğu pakta katılmıştı. Mekke’nin eşrafından Abdullah b. Cud’ân’ın evinde kurulan bu paktın amacı, mazlumun zalimden hakkını alıncaya kadar tek el ve yürek olmaktı.

Bu dönemde başta Efendimizle (s.a.v.) hemen hemen aynı yaşta olan ve Kureyş tarafından sevilen Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.a.)² olmak üzere doğruluk ve yüce ahlakı ile tanınmış seçkin arkadaşları olmuştu. Yine Hz. Peygamber’in (s.a.v.) medh ü senasına mazhar olmuş başka emin arkadaşları da vardı.

Hz. Muhammed (s.a.v.) güvenilirliği çok dikkat çekici bir unsurdur. Zira Kureyşliler arasında belli bir ücret karşılığında mallarını çalıştırmak isteyenler vardı. Huveylit kızı Hatice (r.a.a.) de birçok erkeğin istemesine rağmen malları ile ticaret yapma konusunda ulu orta herkese güvenmeyen Kureyş’in zengin hanımlarından biri idi. Bu nedenle kendisi ile çalışacak güven noktasında en sağlam, bu işte tecrübesi olan bir insan arıyor ve soruşturuyordu. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) doğruluk ve güvenilirliğini işitmişti. Bir ücret karşılığında malını çalıştırmasını çok istiyordu ve sonunda istediği de oldu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) onun malları ile ticaret yapmak için Arap yurdunun Mekke’ye mücavir birçok pazarına ticari seferler düzenledi.

Hz. Hatice (r.a.a.), kölesi Meysere’den Hz. Muhammed’in (s.a.v.) güvenilirlik ve doğruluğunu vurgulayan şeyler işitti. Kendisi de bizzat bunu çeşitli vesilelerle test edip gördü. Hoşgörülü ve iyi davranış sahibi, başkalarının hak ve hukukunu gözeten birisiydi. Hz. Hatice (r.a.a.), Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ahlakına, güvenilirliğine, ahlak ve edebi mala tercih etmesine hayran kaldı. Rivayetler, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bereketi ile Hz. Hatice’nin mallarının arttığını ve ticaretinin daha da geliştiğini belirtmektedirler.

Şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hatice’nin mallarını işletmesi için çıkmış olduğu ticari seferlerden, Arapların pazarlarına girip çıkmaktan, halk, Arap liderleri ve kabilelerin eşrafı ile buluşmak ve iletişim kurmaktan son derece istifade etmiştir. Çünkü böylece dönemin insanları, kabileleri, şehirleri ve bunlar hakkındaki bilgileri iyice gelişmiş oluyordu.

¹ İbn Sa’d, *es-Sirîre’n-Nebeviyye Mine’t-Tabâkat*, s. 128.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/250.

- **Hiz. Hatice ile Evlenmesi¹**

Huveylit b. Esed b. Abdul'uzzâ b. Kusay b. Kilâb'ın kızı Hz. Hatice, şereflî, akıllı ve zeki bir hanımdı.² Babası, Huveylit b. Esed de Mekke'ninönde gelen eşrafındandı. Ficâr savaşıları esnasında öldürölmüştü. Allah Rasûl'ünden (s.a.v.) önce evlenmiş, kocası vefat edince de dul kalmıştı. Mekke'nin sayılı zenginlerinden çok malı olan biriydi. Mallarını işletmesi için tüccarla işbirliği yapıyordu. Bunlardan biri de Hz. Peygamberdi. Bu ticari ilişki esnasında Hz. Peygamberi (s.a.v.) çeşitli testlerden geçirmiş ve sonunda emin bir insan olduğu konusunda kesin bir kanaate varmıştı.

Hiz. Hatice, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile görüşmeler yapmış, istişare ve görüş alış verişinde bulunmuş ve yüksek ahlak ve övgüye layık bir tabiat ve yapıya sahip olduğunu görmüşdür. Kavmi onu “*Temiz ve İffetli Kadın*” olarak adlandırmıştı.³

Kırk yaşlarına varmıştı ve o yaşa kadar Kureyş eşrafından birçok erkek onunla nişanlanmak ve evlenmek için can atıyordu, ancak edebine uygun bir şekilde bu talepleri geri çeviriyordu. Bazılarının da sırf mal ve mülk sahibi olduğu için kendisi ile evlenmek istediğini biliyordu.

Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.) ile çalışmasından onun mala karşı istişnasını, iffetini, nezahetini ve yüksek ahlakını çok iyi öğrenmiş ve bundan dolayı onunla evlenmek istiyordu.⁴

Şüphesiz Allahu Teâlâ elçisi için hayır ve güzellikler murad etmiş ve hazırlamıştı; onun için salih bir kadını seçmiş, ilahî hikmetin yönlendirmesi ve Hiz. Hatice'nin bizzat kendi talebi ile evlenmek istemişti.

Son derece edep çerçevesinde hanım arkadaşlarından birisini konuyu arz etmek ve imalarda bulunmak üzere Hiz. Muhammed'e (s.a.v.) gönderdi. Arkadaşı dürüstlük ve soyluluğu ile beraber Hiz. Hatice (r.a.a.)'nin güzel ahlaklı ve doğru sözlü olduğu için kendisiyle evlenmek istediğini ilettil. Hiz. Hatice kendisiyle evlenmek isteyip istemeyeceğini anlamak üzere, yoklama yapmak için, rivayete göre Nefise binti Münve'yi Hiz. Muhammed'e (s.a.v.) gönderdi. Olayı kendisinden dinleyelim: Ona:

“*Ey Muhammed! Seni, evlenmekten alıkoyan nedir?*” diye sordum. “*Elimde evlenecek imkanım yok.*” dedi. “*Eğer sana, evlenme masrafı sağlansa da, sen cemale, mala, şerefe ve*

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/187; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakât*, 1/131.

² *Sahîh-i Buharî*, Bâbu Tezevvüci'n-Nebî Hatice ve Fadluhâ, 4/230; Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ, *Ezvâcu'n-Nebî*, (Tahkik Yusuf Ali Bedîvî, Dârü Mektebeti't-Terbiye Beyrut 1410 h., s. 55.

³ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakât*, s. 1/130; İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimaşk*, s. 109; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/263.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/189; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakât*, s.1/131; et-Tarhûnî, *Sahîhu's-Sîre*, 1/167.

dengine davet olunsan, icâbet etmez misin?” diye sordum. “Kim bu kadın?” dedi. “Hatice'dir!” dedim. “Bu sence Benim için nasıl olabilir?” dedi. “Orası, bana düşen bir vazifedir!” dedim. “O halde, ben de dediğini yaparım” dedi. Hemen gidip durumu Hatice'ye bildirdim.”¹

Böylece Hz. Peygamber (s.a.v.), Cenâb-ı Hakk'ın kendisi için hazırladığı ve seçtiği temiz ve iffetli hanım Hz. Hatice ile evlenmeyi kabul etmişti.

Hz. Nefise böylelikle tüm zamanların en mübarek ve en mutlu yuvasının kurulmasına aracılık etmişti.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hemen amcalarına koştu. Amcaları Hamza ve Ebû Talib ve Kureyş'in bazı önde gelenleri, Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed'e gittiler ve Hz. Hatice'yi Hz. Muhammed'e nişanladılar ve evlendirdiler. Böylece Hz. Hatice (r.a.a.) müminlerin annesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sevip saydığı, hem dünya hem de cennette eşi, kız ve oğullarının annesi oldu.

Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) yaşı yirmi beş idi. Hz. Hatice (r.a.a.) validemizle yaklaşık yirmi dört yıl beraber yaşadı ve İbrahim dışında bütün çocukları ondan oldu. Hz. Hatice vefat ettiğinde altmış beş yaşında idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu evlilik sayesinde rahat ve huzura, konumuna uygun bir yuvaya kavuşmuştu. Allah (c.c.), Hz. Hatice'yi erkekler arasından başkasına değil Hz. Muhammed'e (s.a.v.); Hz. Muhammed'i (s.a.v.) de Hz. Hatice'ye (r.a.a.) seçmişti. Hz. Hatice (r.a.a.), vahyin iniş anında Allah'ın izni ve inayeti ile Hz. Peygamber'in yanında durmuş, aklını ve zekâsını kullanarak ona gereken desteği vermiş ve Allah'ın (c.c.) iyi ve salih insanları asla zayi etmeyeceğini vurgulamıştır.

Semanın kapıları ilk kez vahiy ile açılınca Hz. Hatice (r.a.a.), o dönemin az sayıdaki ilim ehlinden biri olan Varaka b. Nevfel'e Peygamber efendimizi götürmüş, o da “*Varlığı Kudret elinde bulunana yemin ederim ki: Ey Hatice, ona gelen Nâmûs-ı Ekber'dir ki, o Musa'ya da gelmişti.*” demiş ve kendisine sebat telkin etmişti. Bütün bunlar bu mübarek evliliğin meyveleriydi.

¹ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakât*, 1/132.

KÂBE’NİN İNŞA EDİLMESİ HADİSESİ

Peygamberlikten yaklaşık beş yıl önce yaşanan iki hadise sonrasında Kâbe’de çatlaklıklar oluşmuştu. Kureyş ise Kâbe’yi deri ve yünle örtüyor ve perdelerini onlardan yapıyor ve uçlarını birbirine bağlıyordu. Cahiliye dönemindeki adetlerine göre, Kâbe’de tütsü yakmış, derken bir kıvılcım Kâbe’nin örtüsüne sıçrayarak onun yanmasına sebep olmuştu. Ayrıca meydana gelen bir sel neticesinde yine Kâbe’nin bazı kısımları yıkılmıştı. Bunun üzerine Kureyş Kâbe’yi yeniden yapmaya karar verdi.¹

Mekke’de mimari yapı basitti. Taş, çamur ve basit ahşap çatıdan oluşmaktaydı. Rum’dan gelip Habeşistan’a gitmekte olan ahşap yüklü bir gemi, Mekke’nin batısında bulunan ve cahiliye döneminde liman olan “Şuaybe”nin¹⁴² karşısına gelince parçalandı.² Gemide Bakum adında meşhur bir marangoz da vardı. Kureyşliler gidip bu ahşapları satın aldılar ve Kıpti marangozu da Kâbe’ye çatı yapması için çağırdılar. Kureyş yeniden yapmak için Kâbe’nin sağlam kalan kısmını da yıkmaya başlamıştı.³ Sonunda Kâbe’nin bilinen temellerine ulaştıklarında ne onları geçebildiler ne de dokunabildiler.⁴

Kureyş, Kâbe’nin inşası için helal paradan harcama yapıyordu. Kıpti Bakum’dan da yardım alıyordu.⁵ Şeref ve onur meselesi olarak gördüklerinden Kureyş’in boyları, aralarında Kâbe’nin rükün ve köşelerini paylaştılar, her bir kavim Kâbe’nin bir parçasını aldı. Böylece bu onur ve şeref tek bir kabile veya boyun tekeline verilmemiş oluyordu.

Tamir işlemi bitince Hacer-i Esved’i yerine koyma konusunda aralarında anlaşmazlık çıktı. Kureyş’in bütün grupları Hacer-i Esved’i yerine koyma şeref ve onuruna kendileri nail olmak istiyor ve neredeyse savaşacak hale gelmişlerdi.⁶

Bunun üzerine birbirlerine: “*Gelin, Harem’e ilk giren kişiyi hakem tayin edelim*” dediler. İçeriye ilk giren Hz. Muhammed (s.a.v.) oldu. Hep bir ağızdan “*Bu el-Emin, Muhammed (s.a.v.)! el-Emin’in hakemliğine razıyız.*” dediler. Bu olay Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kavminin, hatta ona daha sonra düşmanlık edenlerin bile, kendisi hakkında olumlu bir şehadeti idi.⁷

Efendimiz (s.a.v.), hemen elbisesini yere serdi, Hacer-i Esved’i içine koydu, her kabilenin önde gelenlerinden elbisenin bir tarafından tutmalarını istedi,

¹ el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/160

² Mekke’nin karşısında Kızıl Deniz üzerinde bir liman ve bugün hâlâ bu isim ile anılmaktadır.

³ el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/157; es-Sâlihi eş-Şâmî, *Sübülü’l-Hüdâ ve’r-Reşâd*, 2/228.

⁴ İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye Mine’t-Tabakât*, 1/145.

⁵ İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye Mine’t-Tabakât*, 1/124.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/197.

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/197.

hep beraber kaldırdılar, Hacer-i Esved'in Kâbe'deki asıl yerinin hizasına gelince Hz. Peygamber mübarek elleriyle alıp yerine koydu. Herkes memnun ve mesrur olmuştu.¹

Siyer âlimleri bu olay gerçekleştiğinde Hz. Peygamber'in otuz beş yaşında olduğu konusunda kesin kanaat bildirmektedirler.²

Peygamberlik Öncesi İrhâsât (meydana gelen Hârikulâde Olaylar, olağanüstü bazı hadiseler)

Allah (c.c.), Peygamber'ini seçmiş, onu peygamberlik öncesinde, hatta doğumundan önce de sonra da ilâhî terbiye ve talime mazhar kılmıştı.³ Ancak genelde bütün insanlık, özelde semavi din mensupları onu beklemelerine rağmen ilâhî bir hikmete binaen hiç kimse bunun farkında değildi. Peygamberlik öncesi onun gönderileceği anın yaklaştığını gösteren birçok hadise olmuştu. Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.), son zamanlarda kendisini Allah'a daha da yaklaştıracak ve eşyanın içyüzü hakkında derin tefekkürlere sevk edecek davranışlar içine girmişti.

Bu irhasattan (olağanüstü bazı hadiseler, hârikulâde Olaylardan) biri de Allah Rasûl'ünün (s.a.v.) gördüğü salih rüyalar. Hz. Aişe (r.a.a.)'den rivayet edildiğine göre “*Rasûlullah (sas)'e vahyin ilk gelişi uykuda Rüya-yı Sâliha (sâdıka) görmekle olmuştur. Rasûlullah'ın gördüğü bütün rüyalar sabah aydınlığı gibi apaçık rüyalar*” demiştir.⁴

Yine Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin sokak ve vadilerine çıkıp Allah'ın yaratıkları hakkında düşüncelere dalar, O'nu zikrediyor ve Hz. İbrahim'in (a.s.) hanif ve bir tek Allah inancına dayanan dininden kalan sahih ibadetlerde bulunuyordu.⁵

Vahiy gelmeden önce Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün şahit olduğu durum ve yaşadıklarına rağmen onun böyle bir beklentisi ve isteği mevcut değildi. Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle buyurmaktadır:

“*De ki: “Eğer Allah dileseydi ben Kur'ân'ı size okuyamazdım, hiçbir suretle de size onu bildirmezdi. Bilirsiniz ki, daha önce, bir ömür boyu aranızda yaşadım, böylesi bir iddiada bulunmadım. Aklınızı kullanıp bunu anlamaz mısınız?”* (Yunus Sûresi 10/16)

Daha sonra Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yalnızlık sevdirdi. Kureyşlilerin

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/189; *Müsned-i İmam Ahmed*, 3/425.

² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/324; ez-Zehebi, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 77.

³ en-Nedevi, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 109; Ali Muhammed es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/76.

⁴ Buhârî, *Kitâbu Bed'i'l-Vahy*, No: 3; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/234.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/235.

içinde bulunduğu putperestlik ortamından kaçıyor, Hz. İbrahim'in (a.s.) tevhid dini üzerine ibadet ediyor, kâinattaki varlıklar üzerinde tefekkür ediyor ve bir tek Allah'a (c.c.) inanıyordu. Nihâyet kendisine yalnızlık sevdireldi ve bunun için Mekke'nin doğusunda Tâif'e giden Seyl yolunun solunda yer alan Nur dağındaki Hira mağarasını seçmişti. Allah'a yakınlaşmak maksadıyla oruç tutuyor, günlerce mağarada tek başına kalıyordu. Bu konuda herhangi bir emir almamıştı ama fitri bir şekilde Cenâb-ı Hak onu bu yola sevk etmişti. Hz. Aişe (r.a.a.) validemizin de ifade buyurduğu gibi:

*“Sonra ona yalnızlık sevdireldi. Artık Hira mağarasında yalnızlığa çekilir, oradan ailesinin yanına gelinceye kadar sayısı belirli gecelerde ibadet eder ve (ailesinin yanına döndükten bir süre sonra) yine azık alıp mağaraya geri dönerdi. Sonra yine Hatice'nin yanına dönüp, bir o kadar zaman için azık tedarik ederdi. Sonra beklemediği bir anda mağarada iken hak geldi”*¹

Cenâb-ı Hakk'ın buyurduğu gibi bu dönemde henüz peygamberlik gelmemişti:

“İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erıştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” (Şûrâ Sûresi 42/52)

Peygamberlik öncesinde uzlet ve oruç bakımından Rasûlullah (s.a.v.) için en sevimli ay Ramazan ayıydı. Uzlet döneminde Hz. Hatice eşinden uzak kalmaya sabrediyor, onun iyi bir insan olduğunu, Allah'tan (c.c.) ona hayırdan başka hiçbir şey gelmeyeceğini iyibiliyordu. Bundan dolayı onu teselli ve teşvik ediyordu. Uzleti bitip Mekke'ye döndüğünde ilk önce Harem'i ziyaret eder, putlardan uzak durarak Kâbe'yi tavaf ederdi.²

Mağara, coğrafi konumu itibarıyla yüksekten evreni ve yeryüzünü mütalaa ve yüce Allah'ın yaratma sıfatının azamet ve büyüklüğünü anlama imkânı sunuyordu.³

Hz. Peygamber, kendini bildi bileli hep cömert ve veren el idi. Yaşı kırka yaklaştığında kerem ve cömertliği iyice artmış, muhtaçlara yardımları iyice çoğalmıştı. Bu vasıf onun ayrılmaz bir parçası haline gelmişti. Vahyin inişi esnasında Hz. Hatice validemiz onu bu vasfıyla anmıştı. Belki de sadaka verme âdeti peygamberlikten önce de Ramazan'da ayrı bir boyut kazanıyordu. Buhârî'de gelen rivayette belirtildiği gibi *“En cömert olduğu zaman Ramazan ayı idi.”*⁴

¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Sahîh-i Buhârî Şerhi*, 26/197; *Sahîh-i Müslim*, 1/139-140.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/234.

³ Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 256.

⁴ *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbu Bed'i'l-Vahy, (5) 1/4.

Peygamberlik

Vahiy

Sözcük manası, gizli ve hızlıca bildirmek¹ olan vahyin şer’î bir terim olarak manası, Allah’ın peygamber ve elçilerine doğrudan veya bir aracı vasıtasıyla kitap göndermesi veya emir ve yasaklarını içeren şeri konularda bilgi vermesidir.¹⁵⁸ Kısaca Allah’ın (c.c.) peygamberlerine indirdiği her şey demektir.

Vahyin Gelişi

Efendimize (s.a.v.) vahiy gelmeden önce bu konuda ne bir konuşmuşluğu vardır ne de bir sözü. Haşa ne kendiliğinden bir şey uydurmuştur ne de önceki peygamberlere indirilen vahiylerden birşey öğrenmiştir. Allahu Teâlâ:

“İşte böylece sana da emrimizle Kur’ân’ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erıştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” (Şûrâ Suresi 52) buyuruyor.

Ramazan ayında Hz. Peygamber (s.a.v.) 40 yaşına vardığında Mekke-i Mükەرreme’de bulunan Nur Dağı’ndaki Hira mağarasında ilk kez vahiy geldi. Allah (c.c.) buyuruyor:

“Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’ân’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah’ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.” (Bakara Sûresi 2/185).

“Biz onu (Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indir dik.” (Kadir Sûresi 93/1)

"Apaçık olan Kitab’a andolsun ki, biz onu (Kur’ân’ı) mübarek bir gecede indirdik." (Duhan Sûresi 44/3)

İşte bu mübarek gecede Rasûlullah’a (s.a.v.) vahiy geldi. Buhârî’nin Urve b. Zübeyr’in teyzesi müminlerin annesi Hz. Aişe’den naklettiğine göre olay şu şekilde cereyan etmiştir:

“Rasûlullah (a.s.)’e vahyin ilk gelişi uykuda Rüya-yı sâliha (sâdika) görmekte olmuştur. Rasûlullah’ın (s.a.v.) gördüğü bütün rüyalar sabah aydınlığı gibi apaçık rüyalardı. Sonra ona

¹ Ebû Şehbe, *el-Medhal li Diraseti’l-Kur’âni’l Kerim*, s. 73; Ebû Şehbe, *es- Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/267.

yalnızlık sevdirdi. Artık Hira mağarasında yalnızlığa çekilir, oradan ailesinin yanına gelinceye kadar sayısı belirli gecelerde ibadet eder ve (ailesinin yanına döndükten bir süre sonra) yine azık alıp mağaraya geri giderdi. Sonra yine Hatice'nin yanınadönüp, bir o kadar zaman için azık tedarik ederdi. Sonra beklemediği bir anda mağarada iken hak geldi. Melek gelerek "İkra'= Oku!" dedi. O da "Ben okuma bilmem" dedi. "Bunun üzerine melek Benî aldı; dayanabileceğim son noktaya kadar sıktı. Ardından Benî bırakıp tekrar "Oku!" dedi. Cevaben yine "Ben okuma bilmem" deyince tekrar son noktaya kadar sıktı ve "Oku!" dedi. Ben "Ne okuyayım?" diye cevap verince melek Benî üçüncü defa takatim kesilinceye kadar sıktı ve bıraktıktan sonra şu ayetleri okudu: (Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılarmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.) (Alak Sûresi 96/1-5)¹

Bu olay üzerine heyecanlanıp korkuya kapılan Hz. Muhammed (s.a.v.), Hira'dan ayrılarak evine gitti, yatağa girerek eşi Hz. Hatice (r.a.a.)'den üstünü örtmesini istedi ve uyandıktan sonra başından geçenleri ve duyduklarını anlattı. Hz. Hatice (r.a.a.) "Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmeyecektir. Çünkü sen akrabanı gözetir, doğruyu söyler, âcizlerin elinden tutarsın; yoksullara yardım eder, misafirleri ağırlarsın; haksızlığa uğrayanların yanında yer alırsın." demek suretiyle samimi duygularını dile getirip teselli etti ve kendisine inandığını belirtti. Ardından Hz. Peygamber'i (s.a.v.), kendi amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Kitâb-ı Mukaddes'i bilen ve cahiliye döneminde yaşlı bir Hristiyan olan Varaka, İbraniceyi bilir, İncil'i bu yazıyla istediği kadar yazardı. Yaşlı ve daha sonra âmâ olan bu zata, Hz. Hatice: "Ey amcamın oğlu! Yeğenini dinlesene."

Peygamber efendimiz başından geçenleri anlatınca kendisine gelen meleğin Hz. Musa ve diğer bütün peygamberlere vahiy getiren melek olduğunu söyledi. Ardından da şunları ekledi:

"Keşke kavmin seni bu şehirden kovduğunda genç ve güçlü olsam". Rasûlullah (s.a.v.) ise "Onlar Benî şehrimden mi çıkaracaklar" diye sordu. Varaka: "Senin getirdiğin bu mesajı getiren herkese düşmanlıkla mukâbele edilmiştir. Ben o günlere ulaşırsam Allah için sana yardımcı olacağım." dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve daha sonra da vahiy bir müddet kesildi.²

Yine Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dediği riavyet edilmiştir:

"Ben yürürken birden semadan gelen bir ses işittim. Bakışlarımı (o tarafa) çevirdim. (Sesin sahibi) bana Hira'da gözükmüş olan melekti, arz ve sema arasına kurulmuş bir kürsi üzerinde oturuyordu. O manzaradan korktum. Hemen (eve) döndüm ve: "Benî örtün!" dedim. Allahu Teâlâ: (Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve inzarda bulun...) (Müddessir Sûresi 74/1-2) diye vahyetti.³

Vahyin bu ilk ayetleri, diğer tüm ayetler gibi ilm-i ilâhînin ve diğer ilim çeşitlerinin kapısını insanlığa açan büyük bir rahmetin ürünüdür. Okumakla başlamaktadır.. Nasıl bir okuma? Rabbinin adıyla okuma. Rabbin kim? Seni ve

¹ Buhârî, *Bed'u'l-Vahy*, Hadis No: 3, 1/3; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de açıklamasına bakın. İbn Kesîr *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 2/2010.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 103.

³ İbn Kesîr, *Tefsîri*, 1/1934.

tüm mahlûkatı yaratan! Hz. Muhammed (s.a.v.) kendi arzu ve isteği ile değil, Allah'ın emri ile vahy-i ilâhîyi almıştır, aynen kendisinden önceki peygamberlere indirilen vahiyler gibi. “Biz Nuh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, esbâta (torunlara), İsa’ya, Eyyûb’e, Yunus’a, Harun’a ve Süleyman’a vahyettik. Dâvûd’a da Zebûr’u verdik.” (Nisa Sûresi 4/163)

Kur’ân-ı Kerim’in ayetleri bundan sonra art arda inmeye başladı ve vahiy bütün vasıf ve çeşitleri ile anlaşılır hale geldi.

Allahu Teâlâ buyuruyor:

“İşte böylece sana da emrimizle Kur’ân’ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” (Şûrâ Sûresi 42/52).

“De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?” (Yunus Sûresi 10/16)

“Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşku duyarlardı.” (Ankebût Sûresi 29/48)

“Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir. Muhakkak ki o (Kur’ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir. (Resûlüm!) Onu Rûhu’l-emîn (Cebrail) uyarıcılardan olasin diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir.” (Şuarâ Sûresi 191-194)

“(Resûlüm!) Şüphesiz ki bu Kur’ân, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından sana verilmektedir.” (Neml Sûresi 6)

“O (Kur’ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş’in sahibi (Allah’ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrail’in) getirdiği sözdür. O orada sayılan, güvenilen (bir elçi)dir. Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir. Andolsun ki, onu (Cebrail’i) apaçık ufukta görmüştür. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz? O, herkes için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür.” (Tekvir Sûresi 81/19-27)

“O’nu (Kur’ân’ı) şeytanlar indirmedir. Bu onlara düşmez; zaten güçleri de yetmez. Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.” (Şuarâ Sûresi 210-212)

“Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir.” (Necm Sûresi 53/3-4)

Rasûlullah (s.a.v.), vahyin başlangıç anında - ve hayatının bütün aşamalarında - Kur’ân-ı Kerim’i öğrenme ve ezberlemeye karşı derin bir istek ve iştihak hissediyordu . Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

“(Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphelen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir.” (Kıyamet Sûresi 75/16-19)

“Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O’nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur’ân’ı (okumakta) acele etme ve «Rabbim, Benim ilmimi artır» de.” (Tâhâ Sûresi 20/114)

DAVETİN BAŞLAMASI

Müddessir Suresi indiğinde, Rasûlullah'ın (s.a.v.) peygamber olarak gönderildiği ve insanları uyarmak ve Allah'a davet etmekle mükellef kılındığı aşikârdı.

“Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)!Kalk, ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı.Elbiseni tertemiz tut.Kötü şeyleri terket.Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret.” (*Müddessir* Sûresi 74/1-7)

Mesaj, davet bu ve bunun gereği çalışma, çabalama, gayret gösterme, uyarma, sabret etme ve maddi-manevi temizlik! İnsanları uyarma Allah'a ve onu tevhide, birlemeye, şirkten kurtulmaya yönlendirme. Bunun için temizlenme, arı duru hale gelme,kötülüklerden uzaklaşma, insanlara iyiliği sevmek, Allah'ın emrini yerine getirme. Evet *“Ayağa kalk ve insanları uyar”*. Bu Allah'ın elçisine kullarla beraber kendisini uyulmasını emretmesidir.

Müminlerin annesi Hz. Hatice (r.a.a.), ilk Müslüman ve Rasûlullah'a (s.a.v.) inanan ilk kişi olmuştur.¹ Ondan önce ne bir erkek ne de bir kadın iman etmişti. Yine Rasûlullah'la (s.a.v.) beraber ilk namaz kılan da o olmuştur.²

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızları da anneleri Hz. Hatice'ye uyarak ve babalarını tasdik ederek İslam'a ilk koşanlar arasına girdiler. Belki de onların İslam'a davetine icabetlerinde anneleri büyük rol oynamıştır. Alimler *“Allah, elçisine peygamberlik verir vermez Hz. Hatice ve kızları Müslüman olmuştur.”*³ demişlerdir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evinde babasının yükünü hafifletmek için eğitim ve bakımını üstlendiği Hz. Ali (r.a.a.) de vardı. Dolayısıyla o da hemen Rasûlullah'a (s.a.v.) icabet edenler arasına katıldı, henüz on yaşına bile varmamıştı.⁴

Hz. Ali'nin (r.a.a.) peygamberlik öncesinde Rasûlullah'ın (s.a.v.) evinde kalıp onunla yaşama şerefine nail olmuş ve başkalarının görüp bilmediği şeyleri görüp bilme fırsatını elde etmişti. Onun gibi bu şerefe nail olan başka birisi daha vardı, kölesi Zeyd b. Hârise. Rasûlullahın (s.a.v.) yanında kalmayı ailesine dönmeye tercih etmişti. Ailesi karşılığını verip onu yanlarına almak istediklerinde onlara şöyle demişti: *“Ondan kendisini bırakıp gidemeyeceğim şeyler gördüm.”* Rasûlullah'a (s.a.v.) karşı ince davranışlıydı. Allah Rasûlü (s.a.v.) onu azat etti ve ismi ile çağırmaya başladı.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/240; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/426.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/244; es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/126.

³ Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/284.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Meğâzi*, s. 130; Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/248; es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/137.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) evindeki herkes, anne, çocuklar, amcasının oğlu ve köle, hepsi iman etmiş, namaz kılarken imamlarının arkasında saf tutuyorlardı.¹ Nübüvvet evindeki herkesin iman etmesi, Yüce Allah'ın rahmet ve lütfunun ve Hz. Muahmmmed'in (s.a.v.) sıdk ve emanetinin eseri idi.

Olgun erkeklerden Rasûlullah'a (s.a.v.) ilk inanan ise Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.a.) oldu.² Öteden beri Rasûlullah'ın (s. av) arkadaşı idi ve aralarında özel ilişki olduğundan birbirlerini tecrübe etmişve doğruluk ve güvenirliliklerini öğrenmişlerdi.³

Hz. Ebûbekir (r.a.a.), müslüman olduğu ilk günden beri insanları İslam ve Rasûlullah'a (s.a.v.) davet etmiş mübarek bir insandı. İnsanlar arasından doğru ve akıllı olanlarını seçiyor ve onları Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.v..) inanmaya davet ediyordu. Cennetle müjdelenen on sahabenin çoğunluğu Hz. Ebû Bekir'in eliyle Müslüman olmuştu. Osman b. Affan, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Mikdad b. Esved, Talha b. Ubeydullah, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah ve Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (r.a.a.) onun eliyle Müslüman olanlardan bazılarıdır. Allah onlardan razı olsun.⁴

İslam, Kureyş arasında gizli bir şekilde yayılmaya, Müslümanların sayısı artmaya başladı. Hatta bazı Müslümanlar birbirlerinin Müslüman olduklarını bilmiyorlardı. İslam'la tanışan herkes doğal olarak Allah ve Rasûl'ünün davetçisi oluyor ve etraflarındaki güvendikleri kişileri İslam'a davet ediyorlardı.⁵

İlk Müslümanlar Mekke'nin eşrafından ve çoğunluğu gençlerden oluşuyordu. İçlerinde Bilal b. Rabah, Ammâr b. Yasir, Habbâb b. Erett gibi mazlum ve mustazaf kesimden insanlar da vardı.

Müslüman olanlar arasında birçok kadın da vardı. Ebûbekir es- Sıddîk'ın kızı Esmâ, Fâtıma binti Hattab, Fâtıma Binti el-Muhallel, Fekîhe binti Yesar, Ramle binti Ebi Avf, Halid b. Said b. el-Âs'ın eşi Emine binti Halef, Ammâr'ın annesi Sümeyye (Allah onlardan razı olsun) bunlardan sadece bazıları.⁶ Böylece büyük Mekke toplumunda Müslüman aileler oluşmuştu.

İlk Müslümanlar Kur'ân okurken ve namaz kılarken vadilerde ve evlerde gizlenerek kılıyorlardı.⁷ Kur'ân öğretileri ve Hz. Muhammed'den (s.a.v.) peygamber yolunun yolcularının tarih boyunca her zaman bu gibi eza ve cefalara

¹ Buhârî, *Fedailu's-Sahâbe*, hadis no: 3661; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 1/437.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 130.

³ Buhârî, *Fedâ'ilu's-Sahabe*, Babu Menâkıbı Ebî Bekrini's-Sıddîk, 5/192.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 125- 138; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/250.

⁵ Salih Ahmed eş-Şâmi, *Min Me'îni's-Sîre*, 1/198.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/256; İbrahim el-Ali, *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyye*, s. 54; Salih Ahmed eş-Şâmi, *Min Me'îni's-Sîre*, s. 38.

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/246,263.

hatta öldürölme eylemlerine maruz kalacaklarını öğrenmişlerdi.

Hız. Peygamber (s.a.v.), ashabını tevhid, ibadeti yalnızca Allah'a tahsis etme (ihlas), insanlığın kurtuluşu için mukaddes çileyi göğüsleme, tüm insanlığı yüce yaratıcıya bağlama ve şirkten kurtarma¹, O'na tam icabet ve teslimiyet, kalp temizliği, insanlara karşı hep iyilik hisleri taşıma, takva dairesinde yaşama, sadece Allah katındakileri isteme, ahiret yurdunu ana gaye edinme, sebeplere başvurma'nın yanı sıra Allah'a (c.c.) tam tevekkül ve teslimiyet gibi yüce değerler üzerine yetiştiriyordu.

Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi (Darü'l-Erkam), müminlerin Rasûlullah (s.a.v.) ve birbirleri ile buluşma yeri idi. Orada doğrudan rahmet Peygamber'inin havuzundan Kevser yudumluyor sonra da susamış gönüllere boşaltıyorlardı. İşte onlardı bugün dünyanın dört bir bucağına yayılmış olan büyük İslam ümmetinin ilk çekirdek kadrosu. Onlardı hayrın ve iyiliğin davetçileri ve insanlığa taşıyıcıları. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme" (Kehf Sûresi 18/ 28).

Müslümanlar birbirlerini tanımayacak kadar son derece gizlilik içinde İslam'ı anlatmaya çalışıyorlardı.² Davetin başlamasının ve Kureyş boyları arasında yayılmasının üzerinden üç yıl geçmişti ki şu ayet-i kerime nazil oldu:

"(Önce) en yakın akrabayı uyar. Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir." (Şuarâ Sûresi 214-215)

Cenâb-ı Allah'tan Peygamber'ine daveti açıktan yapması ve kavmini uyarması emrediliyordu:³

"Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!" (Hicr Sûresi 15/94)

Bu ve benzeri ayetlerin inmesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) boş bir alan olan Harem'e gitti. Sonra Safâ tepesinde yüksekçe bir kaya üstüne çıktı ve Mekkelilere yüksek ve gür bir ses ile *"Vâ Sabâhâh! Ey Kureyş topluluğu! Buraya geliniz, toplanınız; size mühim bir haberim var!"*⁴ diye seslendi. Bu Arapların kullandığı bir yöntemdi. Bunun manası sizlere çok önemli şeyler söyleyeceğim demektir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle nida buyurdu: *"Ey Fihri oğulları! Ey Abd-i Menaf oğulları! Abd-i Abdulmuttalib oğulları! Ey falan oğulları! Ey filan oğulları!"*

Sesi duyan herkes oraya toplanmıştı. Hız. Peygamber şöyle devam etti:

¹ Ali es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/144.

² Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/140..

³ Bkz: İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/1053.

⁴ Buhârî, *Kitâbu't-Tefsîr, Babu Sureti Tebbet*, 6/94.

“Size, ‘Bu dağın ardında veya şu vadide düşman atlıları var; sabaha veya akşama üzerinize hücum edecekler!’ desem, bana inanır mısınız?” Hep bir ağızdan, “Evet” dediler. “Biz senin doğruluğunu tasdik ederiz. Çünkü şimdiye kadar sende doğruluktan başka bir şey görmedik. Sen yanımızda yalanla itham edilmiş bir insan değilsin.” dediler. Bu, adeta onun sıdk ve hakkaniyetine umumi bir şehadetti.

Bu umumî hitabından sonra Resûl-i Ekrem, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Öyle ise, ben size önünüzde gelecek büyük bir azabın bildiricisiyim!”

Gelenler arasında amcası Ebû Leheb de vardı ve sertlik ve ceberutluk kokan şu karşılığı verdi: “Helâk olasıca! Bizi bunun için mi çağırdın?” diye âdice bağırdı.¹

Rasûlullah (s.a.v.), bütün Mekke halkına Allah’ın emrini açık bir şekilde tebliğ ettikten sonra Safâ tepesinden aşağıya indi. Ebû Leheb, Hz. Peygamber’in amcası ve insanların en yakını olmasına rağmen verdiği karşılık çok sert ve çirkin idi. Bundan dolayı kıyamete kadar okunmaya devam edecek olan Kur’ân’dan *Tebbet* Sûresi nazil oldu:

“Ebû Leheb’in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek).” (*Tebbet* Sûresi 111/1-5).

Bu inatçı tutum sadece Ebû Leheb’e has değildi, zira eşi de Allah Rasûl’üne eziyete iştirak ediyordu.²

Peygamberimiz bu birinci davetinde şunları da söylemişti:

“Ey Kureyş topluluğu, nefsinizi Allah’tan satın alın; ben, Allah katında size bir fayda sağlayamam. Ey Abdi Menâf oğulları, nefsinizi Allah’tan satın alın. Ben, Allah katında size hiçbir fayda veremem. Ey Abbâs ibn Abdülmuttalib, Benim Allah katında sana hiçbir faydam dokunmaz. Ey Allah’ın elçisinin halası Safiyye, Benim Allah katında sana hiçbir faydam dokunmaz. Ey Fâtıma, benden ne istersen iste ama Allah katında sana hiçbir faydam dokunmaz.”³

Hz. Peygamber’in sözü açık, net ve güçlü idi. İnsanları Allah’adavet ediyor ve kesin bir dille uyarıyordu. Allah ile olan bağ ve irtibattan ve onun rıza ve hoşnutluğunu talep etmekten başka hiçbir şey insana fayda vermez. Ona salt maddi yakınlığın ve akrabalık bağlarının kimseye faydası yoktur. İman, tevhid ve tasdik ile rızay-ı ilâhîyi talep edip sa’y u gayret etmeyene Hz. Peygamber’in yapabileceği bir şey yoktur.

¹ Bkz: İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye mine’t-Tabakât*, 1/200; İbrahim el-Ali, *Sahîhu’s-Sîre*, s. 56.

² İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye mine’t-Tabakât*, 1/200

³ Sahih-i Buhârî, *Tefsîru Sûrati’ş-Şuarâ*, Babu “*Ve Enzir Aşireteke’l-Akrabîn.*”, 6/16. Hadisin tahriri için bkz: İbrahim el-Ali, *Sahîhu’s-Sîretü’n-Nebeviyye*, s. 56.

MÜŞRİKLERİN RASÛLULLAH'A YAPTIKLARI EZİYETLER¹

Ebû Leheb ve karısı Rasûlullah'a (s.a.v.) eziyet edenlerin başında geliyordu. İlerleyen günlerde bu eziyete Mekke'nin azgın ve inatçı diğer önde gelen liderler de iştirak etmeye başladı. Bunların başında ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) küfür ve inadında ısrar ettiği için "Ebû Cehil" (*Cehaletin Babası*) olarak adlandırdığı Amr b. Hişâm gelmekteydi. Halbuki bu şahsın cahiliye dönemindeki adı Ebu'l-Hakem b. Hişâm idi.²

Rasûlullah'a (s.a.v.) eziyet eden kadınların başında ise Ebû Leheb'in Cemile Bint-i Harp adlı karısı gelmekteydi.³

Açıktan daveti müteakip Rasûlullah'a (s.a.v.) yapılan bu eziyetler on yıl boyunca kesintisiz bir şekilde devam etti. Buna hicretten sonra Mekke fethine kadar devam eden sekiz yıllık dönemi de eklemek icap etmektedir. Eziyetin başını halkın önde gelen azgınları çekiyordu ve Bedir Savaşı'nda olduğu gibi ölenlerin yerini başkaları alıyordu. Bu durum Cenâb-ı Hakk'ın Mekke'nin fethine ve küfrün gücünün tamamen ortadan kaldırılmasına izin vereceği ana kadar sürüp gitti. Açıktan davetin başlangıç yıllarında Ebû Leheb ve Karısı Ümmü Cemil Rasûlullah ve Müslümanlara en çok eziyet edenler arasında geliyordu ta ki kâfir olarak helak olup gittiler.

Kureyş kâfirleri, Rasûlullah'ı (s.a.v.) İslam'dan vazgeçirmek için bir yandan ona akla hayale gelmedik eziyetler yaparken diğer yandan da onunla iletişim kurmamaları için insanları men ediyor ve ondan uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Dinden ve Allah yolundan çevirmek için toplantılar yapıyor, komplolar kuruyor, maddi ve psikolojik işkencelerin her çeşidini uyguluyorlardı.

Rasûlullah (s.a.v.), kavminden birçok eza görmekle birlikte amcası Ebû Talib gücü yettiğince bunlara engel olmaya çalışıyordu. Ebû Talib hâlâ Kureyş'in dinini Benimsiyor, dolayısı ile onlar tarafından itibar görüyor ve hesaba katılıyordu. Özellikle İslam davetinin başlangıcında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) diğer amcası Ebû Leheb gibi kendilerine yardımcı olur ümidi ile böyle davranıyorlardı. Ancak o her fırsatta Hz. Peygamber'e yardımcı oluyor ve onu müdafaa ediyordu.⁴ Bu sebepten kendisi de ona yapılan eziyetlerden nasibini alıyordu.

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 125-138, Bâbu mâ Cae fi ezâ'n-Nebi ve mâ Lakıye minhüm, s. 107; *Sahîh-i Buhârî*, Bâbu mâ Lakıye'n-Nebıyyü mine'l-Müşrikine fi Mekke, 4/238; Ayrıca bkz.: Süleyman b. Abdullah es-Süveykit, *Mihnetü'l-Müslimîn fi'l-Ahdi'l-Mekkî*, Mektebetü't-Tevbe, Riyad 1992.

² İbn Habîb, *el-Münemmak fi Ahbâri Kureyş*, s. 340 ve 366.

³ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 2/2045.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/265; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/201; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/464.

İnen Kur'ân ayetleri bu zorba ve inatçı kâfirlerin durumlarını açığa vuruyor, dediklerini kayda geçiriyor ve her şeye hükmeden ve her şeyi bilen Yüce Allah tarafından gerekli cevapları veriliyordu. İnsan, kâfirlere verilen bu ilâhî cevapları düşündüğü zaman Kur'ân'ı Cenâb-ı Hak tarafından elçisine ceste ceste ve olaylara göre indirilmiş ve ayetleri muhkem kılınmış ilâhî bir beyan olduğunu vicdanının derinliklerinde hiç bir şüpheye mahal vermeyecek şekilde idrak eder. Küfür yobazları ve Mekke'nin mütekebbir efendileri, Allah'ın kitabını dinlememeleri konusunda birbirlerine telkin ve tavsiyelerde bulunuyor, ne var ki her şeyi bilen ve gören yüce Allah onların bu niyet, düşünce ve faaliyetlerini inzal buyurduğu ayetler vasıtasıyla ifşa ediyordu. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“İnkâr edenler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız, dediler.” (Fussilet 41/26).

Bu ayetleri duyduklarında kibir ve büyüklük duygusuna kapılıyorlardı. Ayetler de onların bu hallerini deşifre ediyordu. Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle buyuruyor :

“İnkâr edenler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız, dediler.” (Fussilet Sûresi 41/26)

“Ve dediler ki: Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (istediğini) yap, biz de yapmaktayız!” (Fussilet Sûresi 41/6)

Bazıları, Rassulullâh'ı alaya almaya, insan olması hasebiyle noksan olduğunu söylüyorlardı. Kur'ân-ı Kerim bunları apaçık reddediyordu:

“Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!” (Furkan Sûresi 25/7)

Kimileri de Peygamber'in yanında onu tasdik ve teyid eden bir melek olmasını istiyordu, bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

“Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.” (En'am Sûresi 6/9)

Hakkı bulmak amacıyla değil, inat ve kibirlerinden dolayı mucize ve deliller istiyorlardı. Allah ise şöyle karşılık veriyordu:

«Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?» derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise Sadece apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler (var ya), işte ziyana uğrayacaklar onlardır.” (Ankebût Sûresi 29/50-52)

Ayrıca “Muhammed Kur’ân’ı Mekke’deki bazı Hristiyan veya onların gençlerinden öğrendi.”¹ suçlamasını yöneltmişlerdi. Kur’ân onlara şöyle cevap verdi:

“Şüphesiz biz onların: «Kur’an’ı ona ancak bir insan öğretiyor» dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancısıdır. Halbuki bu (Kur’an) apaçık bir Arapçadır.” (Nahl Sûresi 16/103).

Kâfirler Müslümanların birliğini bozmaya çalıştılar ve Rasûlullah’a (s.a.v.) tâbi olanların zayıf kişiler olmakla suçladılar ve kendilerine ayrı muamele yapılmasını istediler. Ancak Kur’ân efendimizi böyle bir şey yapmaktan men etti ve onlarla beraber sabır ve sebat etmeyi emreden şu ayetleri inzal buyurdu:

“Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki bunları kovup da zalimlerden olasın!” (Enam Sûresi 6/52)

İşte bu şekilde Kur’ân ayetleri her münasebette nazil oluyor, kâfirlere gerekli cevapları veriyordu.

Ayrıca kâfirler, Rasûl-i Ekrem’i (s.a.v.) öncekilerin masallarını anlatmakla itham ettiler. Allah (cc.) bu asılsız iddiaya şu ayetle cevap vermiştir:

“Yine onlar dediler ki: (Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır. (Resûlüm!) De ki: Onu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.” (Furkan Sûresi 25/5-6).

Diğer bir asılsız suçlama ise Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “mecnûn” - hâşâ - olduğu

Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez, ve onu geciktiremez. Dediler ki: «Ey kendisine Kur’an indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun!” (Hicr Sûresi 15/5-6)

Bir başka şekilde - hâşâ - o “sihirbaz”dır dediler:

“Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaşıtlar ve kâfirler: Bu pek yalancı bir sihirbazdır! dediler” (Sâd Sûresi 38/4)

Müşrikler Allah Rasûlü’nden (s.a.v.) daha başka olmayacak şeyler de istediler:

“Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yeyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye

¹ İbn Kesîr, Tefsîr, 1/1077.

tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler." (Furkan Sûresi 25/8)

Kur'ân-ı Kerim, her zaman Allah Rasûlü'nü (s.a.v.) müdafaa etmiş ve önceki peygamberlerin de bu gibi alaylarla karşılandıklarını, işkence ve eziyetlere maruz kaldıklarını bildirmiştir.

"Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti." (En'âm Sûresi 6/10)

"Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: "Hem Bana, hem de annene babana şükret, unutma ki sonunda Bana döneceksiniz ". Eğer onlar seni, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmadığı şeyleri, Bana ortak saymaya zorlarlarsa sakın onlara itaat etme! Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık! Bana yönelen olgun insanların yolunu tut! Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim." (Lokman Sûresi 14-15)

ZULÜM GÖREN İLK MÜSLÜMANLAR VE ŞEHİTLER

Müşrikler Hz. Peygamber'e eziyet yapmakla yetinmediler, ashabına kinlerini kustular. Onları İslamdan döndürmek, Allah'ın dininden uzaklaştırmak, özellikle Kureyş'in gençlerinden Müslüman olacaklara daha önce Rasûlullâh'a ve müminlere yaptıkları gibi korkutup yıldırma için aralarında düşünmeye başladılar. Rasûlullâh'a tâbi olanları Allah'ın dininden dönürmek, insanları dinden uzaklaştırmak için bedenî işkencelere başladılar. Fakat bu işkenceler, yiğitlerin kararlı duruşları onları onları döndürmede tesirli olmadı. Erkek ve kadınlardan bu örnek şahsiyetler, zorluklara sabretmede, ağır işkencelere tahammülde, Allah yolunda şehit olmada, dinde sabırlı olmada tarih boyunca Müslümanlara örnek olmuşlardır.

Eza ve cefa gören erkek ve kadın Müslümanlardan bazıları: Sümeyye b. Yâsir, Ammâr bi Yâsir, Bilâl-i Habeşî. Kureyş'in efendileri tarafından zulüm gören cariyeler de vardır: Hamâme Ümmü Bilal b. Rabah, Ümmü Uneys, Züneyre, Câriyetü Benî el-Mücemmel, Kureyş Abduddâr oğullarından birinin cariyeleri Nehdiye ve kızı.¹ Bu kölelerin hepsi dinlerinden döndürülmeleri için çok eziyet görmüşlerdir. Hz. Ebû Bekir bunları satın alıp Allah rıza için azat etmiştir.

Sa'd b. Ebî Vakkas Rasulullah'a ilk iman edenlerdendir. Müslüman olmadan önce annesine çok iyi bakardı. Müslüman olduktan sonra da ona olan hürmeti, saygısı azalmadı, daha da arttı. O kadar saygılı olduğu halde oğlunun müslüman olduğunu öğrendiği zaman dininden dönmesini istedi.

"Ey Sa'd! Vallahi, sen bu dini bırakmazsan ben ölünceye kadar hiçbir şey yeyip içmeyeceğim."

Sa'd: *Anneciğim sakın böyle yapma, ben bir şey için dinimi terk etmem.*

Annesi oğlunun ısrarını görünce yemeği içmeyi bıraktı. Halimi ve kararlılığını görür de dinini terk eder diye üç gün hiçbir şey yemedi. Sa'd:

*"Anneciğim! Senin yüz canın olsa, birer birer çıksa ben bu vaziyette bile dinimden dönmem. İster ye, istersen yeme."*²

Sa'd biliyordu ki bu durumda dini terk etmek olmaz. Allahu Teâlâ ayet-i kerimede şöyle buyuruyor:

¹Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/346.

² Ez-Zehabî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/109; İbn Kesîr, *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*), 2/1426.

“Biz insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.” (Lokman Sûresi 31/14-15)

Habeşistan’a İlk Hicret¹

Hiz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabına yapılan eziyet gittikçe şiddetlenmeye başlamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) ise arkadaşlarını teselli etmeye çalışıyor, önceki kavimlerinin yaşadıklarından ve başına gelenlerden örnekler vererek sabretmelerini emrediyordu. Diğer yandan da Kur’ân-ı Kerim, nazil olan ayetler aracılığıyla, önceki ümmetlerin hikâyelerini, Allah’ın (cc.) müminlere yardımını anlatmış ve onlara şükür ve sabır kanatlarıyla geleceğin aydınlık ufuklarına giden yolda seba sebat etmelerini öğütlemiştir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kendisine uyan tâbilerine ümit aşıyor, bir gün muhakkak muzaffere olacaklarını, Allah’ın kendi dinini dünyanın her tarafına ulaştıracağını vurguluyordu. Bu aşamada müminlerin ana gayeleri, dini korumak ve onu herşeyin üzerinde tutmaktı. Hatta gerekirse bu uğurda fitne ve fesat yurdu Mekke’den güvenilir ülkelere hicret etme bile göze alınıyordu.² Hiz. Peygamber (s.a.v.), Arap topraklarına komşu olan ülkelerin krallarını, din, siyaset, yönetim şekli, adalet sistemi, insana bakış ve insan haklarına saygı bakımından durumlarını çok iyi biliyordu.

Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) Allah ile irtibatı, ona güven ve tevekkülü tam olmakla beraber maddi sebeplere başvurusu da eksiksizdi.

Tabii ki arkadaşlarına da hep bunu emrediyordu; zira bu dinin ayrılmaz bir parçasını teşkil etmekteydi. Bu çerçevede Hiz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanların sığınabilecekleri güvenli bir liman, geçici veya kalıcı bir hicret yurdu bulmak için düşünmeye başladı. Bu bağlamda nazil olan ayetler de Allah yurdunun ve yeryüzünün genişliğine dikkatleri çekiyor ve sabır tavsiye ediyordu:

“(Resûlüm!) Söyle: Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah’ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.” (Zümer Sûresi 39/10)³

¹ Bkz: el-Avde, Süleyman b. Hamed, *el-Hicretü'l-Ülâ fi'l-İslam*, 1. Baskı, Darü Tayyibe, Riyad, 1419 h.; Ebû Bekir, Ali eş-Şeyh Ahmed, *Me'âlimü'l-Hicreteyn ilâ Ardi'l-Habeşe*, 1. Baskı, Mektebtü't-Tevbe, Riyad, 1413 h.

² Bkz: *Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî*, Babu Hicretü'l-Habeşe, 4/244.

³ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 2/1616

“Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, Benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin.” (Ankebût Sûresi 56).¹

Daha sonra inen ayetlerde de hicret konusu ele alınmıştır:²

“Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: «Ne işde idiniz!» dediler. Bunlar: «Biz yeryüzünde çaresizdik» diye cevap verdiler. Melekler de: «Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!» dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.” (Nisa Sûresi 4/ 97)

Hz. Peygamber (s.a.v.), önceki kavimlerin başına gelenlerden çıkarımda bulunarak ashabına şöyle tavsiyede bulunmuştu:

“Allah (cc.) sizi içinde bulunduğunuz durumdan kurtaracak bir çıkış yolu gösterinceye kadar Habeşistan'a gitseniz; zira orada kimseye zulmetmeyen bir kral var, orası sıdk ve Sadakatıyla nam salmış bir yurttur.”³

Bu hicret emri, fitne ve eziyete maruz kalıp da gücü yeten bütün müslümanlara yönelikti. Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v.) ailesi bu duruma uyan Müslümanların başında geliyordu . Bu sebepten ilk hicret edenler kızı Rukiyye ve kocası Osman b. Affan ve diğer müslümanlar olmuştu.⁴ Hicret edenler Sadece mustaz'af müslümanlardan oluşmamaktaydı. İçlerinde eşraftan olanlar da vardı. Her kesimden müslümanlar, fakiri zengini, küçüğü genci, kadını erkeği, on dört erkek ve kadın gizli bir şekilde yola koyulup Habeşistan'a hicret ettiler. Kral Necâşî Eshame onlara her türlü ikramı yaparak karşıladı, onları dinledi ve himaye etti, eza ve cefaya maruz kalmalarını engelledi. Necâşî sonunda müslüman oldu ve öldüğünde Rasûlullah cenaze namazını kıldı.⁵

Necâşî, Hristiyan alimlerinden biriydi. Bunun için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirdiği ilahî mesaj ve davet hakkında Müslümanlarla tartıştı ve neticede İslam'a girip Hz. Peygamber'e iman etti. İmam Buhârî, Megâzi bölümünde “Habeşistan'a Hicret” konusunu “Necâşî'nin Ölümü” konusu ile birleştirip tek başlık altında toplamış ve müslüman olduğunu gösteren beş tane hadis-i şerif zikretmiştir.

Müslümanların Habeşistan'a ilk hicreti, peygamberliğin 5. senesinde

¹ İbn Kesîr, *Tefsîr*., 2/1441.

² İbn Kesîr, *Tefsîr*., 1/522.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/30.

⁴ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/204.

⁵ Sahih-i Buhârî, *Babu Mevti'n-Necâşî*, 4/296; Necâşî ve Müslüman olması hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 165.

gerçekleşmişti.¹ Hicret, bir kaç ay sürdü ve Kureyş'in Müslüman olduğuna dair doğru olmayan bilgiler gelmesi üzerine bir çokları Mekke'ye geri döndü.²

Habeşistan'a İkinci Hicret

Kureyş'in Hz. Peygamber'e (s.a.v.) karşı inatlarının devam ettiği, ashabına eziyet ve işkencede ısrarcı oldukları, Müslüman olduklarına dair gelen bilgilerin doğru olmadığı ve özellikle Habeşistan'a ilk hicret edenlerin orada emniyette olduğu anlaşıncı Mekke'de sayıları iyice artan Müslümanlardan bir kısmının daha Habeşistan'a hicret etme ihtiyacı hasıl oldu. Bunun üzerine Rasûlullah'ın (s.a.v.) amcasının oğlu Cafer b. Ebi Talib bir grup müslümanla beraber yola çıktılar. Böylece hicret edenlerin sayısı 83 erkek ve 11 kadına çıktı.³ Bazı rivayetler bu sayının daha fazla olduğunu belirtmektedir.

Habeşistan'a varan müslümanlar emniyet içinde yaşadılar. Necâşî ile bir çok kez görüştüler, doğru ve hakkaniyetli bir insan olduğunu bizzat gördüler. Kureyş'in müslümanları Mekke'ye geri getirme çabaları olsa da Necâşî onları barındırdı ve korudu. Başta Cafer (r.a.a.) olmak üzere müslümanlarla birçok görüşme yaptı, onları dinledi ve Kureyş'in talebini reddederek onları himayesine aldı.⁴

Bu olayların ardından Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcası Hz. Hamza (r. anh) İslamla müşerref oldu. Bunu Hz. Ömer b. Hattab'ın (r.a.a) müslüman oluşu izledi. Müslüman olduğu günden beri Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yardım etme ve destek verme konusunda son derece hassasiyet göstermiş ve bu nedenle Kureyş'i kızdırmıştı. Güçlü ve seçkin bir kişiliğe sahip olduğundan İslami faaliyetlerde pek etkindi.

Hz. Ömer'in (r.a.) İslam'la buluşması Müslümanlar için bir şeref ve büyük bir destek ve moral olmuştu. İbn Mesûd (r.a.a) şöyle diyor: “Ömer müslüman olduğundan beri hep izzetimizle yaşadık.”⁵ Ayrıca “Ömer müslüman oluncaya dek Kâbe'de namaz kılamazdık. O müslüman olunca onlarla mücadele etti ve bizim namaz kılmamıza izin vermek zorunda kaldılar.” demiştir.⁶

¹ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/206.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/364; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/205.

³ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/206.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/334-338. Metin ona ait; Bkz: İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 165 -169; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/24.

⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, 14/186.

⁶ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/370.

Zalim Boykot¹

Kureyş, Hz. Peygamber'e (s.a.v.), ona inanan arkadaşlara, kendisini ve tâbilerini müdafaa eden herkese eziyet ve işkencenin en katısını uyguluyorlardı. İstedikleri sonucu elde etmek için her türlü eza ve cefaya başvurmuş, sonunda Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öldürmeye karar vermişlerdi. Ancak amcası Ebû Talib bu konuda Hz. Peygamber'i (s.a.v.) savunmuş, Haşim ve Muttalib oğulları da buna katılmıştır.

Yapılan baskılar ve Efendimiz (s.a.v.) adına endişelerden dolayı, onu savunan müslümanlar Haşim Oğulları vadisinde (Şi'b-i Beni Haşim)² toplanmaya mecbur kaldılar.

Bu esnada müşrik liderler Mekke'de toplandılar. Olay peygamberliğin 10. Yılında gerçekleşmişti.³ Aralarında görüşükten sonra bir anlaşma metni yazma kararı aldılar. Anlaşma, Haşim ve Muttalib oğulları ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) savunan herkesi boykot etmeyi içeriyordu. Anlaşmada karşılıklı olarak evlenmeme, bir şey satıp almama ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öldürmeleri için teslim edecekleri ana kadar barış tekliflerini kabul etmemeyi de içeriyordu. Anlaşma metnini "sahife" olarak adlandırılan bir kağıda yazarak Kureyş ve müttefikleri nezdinde meşruiyet kazınması ve yürürlüğe girmesi için Kâbe'nin ortasına astılar. Bu boykot üç yıl sürdü.⁴

Müslüman halkın, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) akraba ve müdafilerinin çektiği açlık ve eziyet iyice artmıştı. O kadar ki şiddetli ihtiyaçtan dolayı kuşatma ve boykota maruz kalanlar, ağaç yaprakları ve derileri yemeye mecbur kalmışlardı. Ebû Leheb hariç, Muttalib ve Haşim oğullarının sahip oldukları hamiyet duygusu onları, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber bu boykot ve kuşatmaya girmeye ve onların çektiklerini çekmeye itmiştir.⁵

Kuşatmaya maruz kalanların Kureyş'li akrabaları şefkat ve merhamet saiki ile geceleri gizli bir şekilde onlara yiyecek götürüyorlardı.²⁰¹

Üç yıl süren kuşatmadan sonra Kureyş'in akil adamları birbirlerini kınamaya başladılar. Sonunda bir grup boykotu iptal etme ve anlaşmanın yazılı olduğu "sahife"yi yırtma çağrısında bulunma konusunda anlaştılar. Boykotu

¹ es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 2/127.

² es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 2/127.

³ Bkz: Ekrem el-Ömeri, *es-Sîretü'n-Nebeviyye es-Sahîha*, s. 182.

⁴ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/209.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/351.

reddedenlerin ve kaldırılmasını isteyenlerin başında kavmin ileri gelenlerinden Hişâm b.Amr b. Rabia geliyordu. Kureyş'ten destek alacağını ve boykota hayır diyeceğini umduğu kişilerin yanına giderek *“anlaşmayı bozmak ve sahifeyi yırtmak, bu zalim ittifaktan çıkmak için onların hamiyet ve insanlık duygularını harekete geçirdi. Sayıları beş kişiyi bulunca toplanıp Sahife’yi yırtmaya karar verdiler.”*¹

Ebû Cehil, Sahife’nin yırtılıp anlaşmanın bozulmasını engellemek için elinden geleni ardına, ancak bu düşüncede olanlar konuşmalarında ona baskın çıktılar. Durum böyle olunca Ebû Cehil o meşhur sözünü söyledi: *“Bu, gece tertiplenmiş bir komlodur!”*²

Bu hadisenin ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) ve beraberindeki arkadaşları, Mekke toplumundaki normal hayatlarına, ticari faaliyetlerine, karşılıklı alış-verişe geri döndüler. Ekonomik, sosyal, manevi ve psikolojik çok ciddi bir boykota maruz kaldıktan sonra tekrar eski zenginliklerine kavuşmaya başladılar.³

¹ Ebû el-Hasen en-Nedevi, es- Sîretü’n-Nebeviyye, s. 139

² İbn Hişâm, es- Sîretü’n-Nebeviyye, 1/374; İbn Kesîr, es-Sîretü’n-Nebeviyye, 2/45.

³ İbn Sa’d, es-Sîretü’n-Nebeviyye mine’t-Tabakât, 1/209.

H. Hatice'nin Vefatı¹

Müminlerin annesi Hz. Hatice (r.a.a.), Hz. Peygamber için çok iyi bir eş, aynı zamanda çok iyi bir arkadaş, yoldaş, destekçi ve yardımcı idi. Malı ve canı ile ona her türlü yardım ve desteği verdi; ona ilk inanan ve mesajını tasdik eden oldu. Çok hayırlı ve iyi ahlaklı bir hanımefendi idi. Ali b. Ebi Talib (r.a.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) onu şöyle övmektedir:

*“Kendi döneminin en hayırlı kadını Hz. Meryem binti İmran’dır; bu ümmetin en hayırlı kadını Hz. Hatice binti Huveylid’dir.”*²

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hatice validemiz vefat edinceye kadar başka kadınla evlenmedi. Kadınların en ahlaklısı ve Rasûlullah (s.a.v.) tarafından en çok sevileni Hz. Hatice idi. Eşine gelebilecek birçok eza ve cefayı bizzat kendi çabaları ile, bazen de kızlarını bu konuda yönlendirerek engelledi. Kimi akrabaları da onu memnun etmek, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğruluğunu bildikleri ve kendileri ile iyi geçindiği için Hz. Hatice validemizin Rasûlullah'ı (s.a.v.) savunma çabalarına onlarda katılmışlardır.³

Müminlerin annesi Hz. Hatice binti Huveylit (r.a.a.) Peygamberliğin 10. yılında vefat etmiştir.⁴ Rasûlullah (s.a.v.) ondan razı, hoşnut ve ona karşı muhabbetle dopdoluydu. Farklı münasebetlerle onu cennet ile müjdelemişti. Müminlerin annesinin vefatı, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) en iyi mudafaa edenlerden amcası Ebû Talib'in vefat ettiği aynı yıla denk geldiği için bu yıl *“hüzün yılı”* olarak adlandırıldı.⁵

Ebû Talib'in Vefatı

Peygamberliğin 10. yılında vefatından önce Ebû Talib rahatsızlanmıştı.⁶ Rasûlullah (s.a.v.) amcasına karşı son derece şefkat besliyor, peygamberlik ile müşerref olduğundan beri onu hayra ve İslam'a davet ediyordu. Ancak o açık bir şekilde iman ve islam'ını ilan ve ifade eden bir beyanda bulunmamıştı. Bununla

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/415.

² Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Menâkıb (Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evlenmesi ve fazileti), 4/230

³ Bu kitaptaki “Allah Rasûl'ünün evliliği” bölümüne Bkz..

⁴ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/211.

⁵ es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/367.

⁶ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/211.

beraber Hz. Peygamber'i desteklemek, himaye etmek ve yanında yer almaktan hiç geri durmadı. İmam Buhârî şöyle rivayet etmektedir:

“Ebû Talib'in ölüm anı geldiğinde Hz. Peygamber yanına geldi. Orada Ebû Cehil de bulunuyordu. Hz. Peygamber: “Ey amca! ‘Lâ ilâhe illah’ de ki Allah katında sana şehadet ve şefaet edeyim.” Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebi Ümeyye ise: “Ey Ebû Talib! Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun?” dediler. Onunla bu şekilde konuşmaya devam ettiler ve Ebû Talib'in ağzından son olarak şu sözler çıktı: “Abdulmuttalib'in dini üzerine.” Rasûlullah ise şöyle buyurdu: “Allah yasaklamadıkça senin için ondan af ve mağfiret talep edeceğim.”¹

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu ayetleri inzal buyurdu:

“(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber'e yaraşır ne de inananlara.” (Tevbe Sûresi 9/113)

“(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.”(Kasas Sûresi 28/56)²

Hz. Peygamber (s.a.v.), amcasını çok seviyor ve şefkat besliyor, kendisi için yaptığı iyilikleri görüyor ve yanında yer alıp desteklediği için ona teşekkür ediyordu. Ancak kim olursa olsun, insanı cehennemden kurtaracak olanın yalnızca Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek olduğunu da çok iyi biliyordu. Ebû Talib'in kelime-i şehadeti söylemesi için elinden geleni yapmıştı, ne var ki Ebû Cehil ve onun gibi cinnî şeytanların orada bulunması ve Abdulmuttalib'in dinini vurgulamaları onun son sözünün *“Abdulmuttalib'in dini üzerine”* olmasına neden olmuştur.³

Ebû Talib bu şekilde vefat edince Rasûlullah (s.a.v.) çok üzüldü. Bazı âlimler, yüce Allah'ın müşrikler için af ve mağfiret dileme yasağının Ebû Talib hakkında olmadığını belirtmiş iseler de Hz. Peygamber'e (s.a.v.) en yakın insan bile olsa bu yasak İslam dışında bir din üzerine ölen herkesi kapsayan genel bir hükümdür. Ayetin zahiri ve açık manası da bunu teyit etmektedir.

Ebû Talib, Rasûlullah'ın (s.a.v.) önemli destekçilerinden biri idi. Onun ölümü ile Hz. Peygamber'e destek verenlerin sayısı azalmış oldu. Vefatı Hz. Hatice validemizin vefatıyla aynı zamanadenk geldiği için bu yıl *“hüzün yılı”* olarak anıldı.⁴

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Menâkıb*, 4/264.

² İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/1421.

³ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Menâkıb*, 4/427.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/416.

İsrâ ve Mirac Hadisesi (H. 9. yıl)

İsrâ ve Mirac, Hz. Peygamber efendimize özgü önemli hadiselerden ve kerametlerinden birisidir. Kur'ân-ı Kerim'in surelerinden birinin “İsrâ” olarak adlandırılması ve bu konuda birçok hadisi şerifin rivayet edilmesi bu olayın Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatı, nübüvvet ve risaleti açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir .

İsrâ, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke-i Mükkerreme'deki Mescid-i Harem'den Beytü'l- Makdis'deki Mescid-i Aksâ'ya gecenin bir kısmında mucizevî bir şekilde gitmesi ve aynı gece geri dönmesidir.¹

Mirac ise Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) Beyt-i Makdis'ten yedi kat semâvâta çıkması, yüce Allah'ın en büyük ayetlerini müşahade etmesi ve aynı gece Beyt-i Makdis'e geri dönmesidir.²

İsrâ hadisesinde, Mekke'deki Kâbe ile Beyt-i Makdis'teki Mescid-i Aksâ; Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ile önceki peygamberler arasında onun getirdiği tevhit daveti ile kendisinden önceki peygamberlerin getirip tebliğ ettiği davet arasında bir irtibat ve bağ söz konusudur. Rab bir, din bir ve bütün insanlığın menşei de birdir. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“(Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.” (İsrâ Sûresi 17/3))

Amaçları da birdir:

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: «Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hâla sakınmayacak mısınız?» (A'raf Sûresi 7/65).

Allahu Teâlâ, İsrâ hadisesini şu ayette anlatmaktadır:

“Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir” (İsrâ Sûresi 17/1).

İsrâ hadisesinin beden ve ruh ile birlikte gerçekleştiği izahtan varestedir.

Olay, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'deki evinde uyumakta iken vuku

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/95; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/49; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 233; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/213.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Meğâzi*; s. 120; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/213.

bulmuştur. Cibril aleyhisselam Rasûlullahın yanına gelerek onu Zemzem kuyusuna götürmüş, göğsünü yarmış, kalbini temizlemiş, iman ve hikmet ile doldurmuştur. Burada göğsünün yarılması, farklı olaylar neticesinde birden fazla yarılması ile tezatlık teşkil etmez.¹ Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber'e (s.a.v.), Allah'tan başka kimsenin bilmediği hususi bir hız gücüne sahip olan Burak adlı binit getirmiş, ona binerek çok hızlı bir şekilde Beyt-i Makdis'e varmıştır.² Efendimiz (s.a.v.) binitini Mescid-i Aksa'nın yanındaki diğer peygamberlerin binitlerini bağladığı halkaya bağlamıştır.³

Hz. Peygamber (s.a.v.), burada iki rekât namaz kıldıktan sonra Cibril (a.) birinde süt diğerinde içki olan iki kap getirmiş, Hz. Peygamber ise sütü tercih etmişti. Bunun üzerine Melek: “*Allah seni fitrata irşat etti, sevk etti. Eğer şarabı alsaydın seninle beraber ümmetin de fitratın dışına çıkardı*”⁴ dedi.

İbn İshâk, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa'nın da bulunduğu bir grup peygamber ile buluşup beraber namaz kıldıklarını rivayet etmektedir.⁵

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) semaya çıkarılmıştır. İmam Buhârî, “Bâbu'l-Mirac”⁶ adı altında bir başlık açmış ve orada Enes b. Mâlik'ten uzunca bir hadis nakletmiş, İsrâ ve Miraç ile ilgili özet bilgiler vermiştir. Bu konuyla ilgili farklı rivayetlerde detaylı bilgiler vardır.

Rasûlullah (s.a.v.), kendisinden rivayet edilen birçok hadis-i şerifte Miraç esnasında gördüklerini nakletmiştir. Cennet ve cehennemın vasıflarını, kendisine verilen büyük ilim hazinelerini, gördüğü Allah'ın büyük ayetlerini anlatmıştır. Hayatı boyunca farklı zamanlarda Miraç esnasında gördüklerini aktarmış, dolayısıyla bu konu ile ilgili bilgiler tek bir hadiste değil farklı hadislerde toplanmıştır.⁷

Birçok âlim, *Necm* Suresinde geçen ayetleri şahit göstererek onlar ile Rasûlullah'ın (s.a.v.) miracı arasında bağ kurmuşlardır. Cenâb-ı Hak şöyle ferman buyuruyor:

"Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtila inanmadı; o, arzusuna göre de konuşma. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebrail) öğretti. Sonra en yüksek ufukta iken asıl

¹ Bu Kitâbın “Hz. Peygamber'in Beni Sa'd yurdunda göğsünün yarılması” bölümüne bkz. (s.)

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/397.

³ Müslim'in rivayetinden. Bkz: İbn Ebi Şeybe, *el-Meğâzi*, s. 120.

⁴ Müslim'in rivayeti. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/387.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/398; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/99.

⁶ *Sahih-i Buhârî*, 4/248.

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/272; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s. 120.

şekliyle doğruldu. Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız? Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. Andolsun o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü." (Necm Sûresi 53 /1-18)

Hiz. Peygamber (s.a.v.), miracından sonra tekrar Beyt-i Makdis'e, oradan da aynı gece Mekke'ye dönmüş, ertesı gün yaşadıklarını Mekke halkına anlattı ve ancak onlar bu anlatılanları çok garipsediler.

İsrâ hadisesi sabahı, Hiz. Ebû Bekir es-Sıddîk farklı ve eşsiz tavrı ile dikkatleri üzerine çekti. Onun mantık ve muhakemesini iyi bilen müşrikler bu hadiseye çok sevinmişlerdi, ne var ki Hiz. Ebû Bekir'in Rasûlullah'a (s.a.v.) bakışı onlarınkinden çok farklıydı.

Mekke müşriklerinden bir grup hemen Hiz. Ebû Bekir'in yanına koşuştular ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) miraç hakkında söylediklerini aktardılar. Hiz. Ebû Bekir ise:

"Allah'a kasem olsun, eğer bunları o söyledi ise doğrudur. Bunu neden garipsiyorsunuz ki! O bana gece gündüz semadan vahiy haberlerini getiriyor, bu sizin garip gördüğünüzden daha öte bir şey!" cevabını verdi.¹

Bu olayın ardından Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına geldi, insanların yanında kendisini tasdik etmek için olayın içyüzünü sordu. Hiz. Peygamber (s.a.v.) anlattıkça o *"doğru söyledin"* diyordu. Efendimiz ise ona *"Sen de ey Ebû Bekir, es-Sıddîk'sın, yani doğruluk timsalisin"* buyurdu.²

İsrâ hadisesinin tam ne zaman olduğu ihtilaflıdır; bazıları Rebiülevvel, kimileri de Recep ayı olduğunu söylemiştir. Farklı görüşte olanlar da vardır.³ Ancak burada önemli olan olayın tam ne zaman cereyan ettiği değil, olayın bizzat kendisi, Rasûlullah'ın (s.a.v.) bununla şereflendirilmesi, alınması gereken dersler, İsrâve Mirac'ın gerçekleşme şartları ve neticeleridir.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/399; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/97.

² el-Hakim, *el-Müstedrek*, 3/63; İmam Zehebi "sahih" demıştır. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/399.

³ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1/213; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/107; Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/418.

İSLAM'IN KABİLELERE ARZ EDİLMESİ:¹

Cenâb-ı Hakk'ın elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) en önemli rahmet eserlerinden biri de Arap kabileleri ve mekânlarını öğrenebileceği bir donanım bahşetmesi ve bu amaçla hayat deneyiminin ilâhî terbiye ve talim yörüngesinde gelişmesi idi. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hatice (r.a.a.)'nın ticaretini yönetmiş, bu şekilde Mekke halkını tanıma fırsatı bulmuş ve onlar arasında önemli bir konum elde etmişti. Farklı kabilelerden Mekke'ye ticaret maksadıyla gelen bir insanlarla bir araya geldiği gibi Tâif yakınlarındaki mevsimlik Pazar Ukaz panayırına gelen ve sonra da hac vazifesini yapmaya giden Araplarla da görüşüyordu.²

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kavmi, peygamberlik verilip davet ve mesajı ayan beyan ortaya çıkmaya başladığı ilk andan itibaren kendisine harp ilan etmişti. Ancak onun dava ve mesajı Mekke şehri ve halkına mahsus değildi, bilakis bütün insanlığa gönderilmiş evrensel bir mesajdı.

Daha peygamberliğin ilk anlarından itibaren onun mesajının evrenselliğine vurgu yapan birçok ilâhî beyan nazil olmuştur:

"(Rasûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107).

Ayrıca yüce Allah:"*Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.*" (Fatıha Sûresi 1/2). buyurmuştur.

Dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.), kendisini ve mesajını Mekke'ye hapsedecek değildi. Aksine ta baştan pazar ve panayırlarda ve Mekke dışından gelen kabileler arasında davetini yayıyordu. Hac mevsiminde kabilelerin toplantılarına katılıyor, onlara İslam'ı arz ediyor, ancak Ebû Leheb, Peygamberimizi takip ederek insanları ondan uzaklaştırmaya ve dinlemelerini engellemeye çalışıyordu.

Hz. Peygamber şöyle diyordu:

"Ey falan oğulları! Ben Allah'ın sizlere gönderdiği bir elçiyim. Sizlere yalnızca O'na ibadet etmenizi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, O'ndan gayrı taptığınız bütün putlardan vazgeçmenizi, bana inanıp tasdik etmenizi ve tebliğ etmemi istediği mesajı iletene kadar Benî korumanızı emrediyor."

¹ İbn-İ Ebi Şeybe, *el-Meğâzi*, s. 124.

² Bkz: Nâsır er-Reşîd, *Sûku Ukâz fî'l-Cahiliyyeti ve'l-İslam*, 1.Baskı, Darü'l-Ensâr, Kahire, 1397 h.

Ebû Leheb ise, insanları Hz. Peygamber'den (s.a.v.) uzaklaştırmaya çalışıyor, onu taşıyor ve insanlara onun -hâşâ- “deli” olduğunu söylüyordu. Bu kara propaganda ve telkinler neticesinde bazıları Efendimize bir şekilde karşılık veriyor ve şöyle diyordu: “*Kavmin seni daha iyi bilir.*”¹

Hiz. Ebû Bekir-i Sıddîk, özellikle hac mevsiminde kabileleri dolaşırken Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında olur, böylece kabileler, sayıları ve güçleri hakkında sahip olduğu bilgi ve deneyimi ile Hiz. Peygamber'e katkıda bulunurdu. Hatta Hiz. Ebû Bekir kabilelere şöyle soruyordu: “*Sayınız kaç? Savunma ve savaş kabiliyetiniz nasıl?*”²

Peygamberliğin onuncu ve ertesi yılında, özellikle bir yolculuk dönüşü esnasında kendini kabilelere daha çok anlatma fırsatı buldu. Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) bu buluşmalarına dair rivayetlerde detaylar bulunmaktadır.

Efendimiz'in (s.a.v.) kendisini sunduğu kabilelerden birisi de Âmir b. Sa'sa'a oğulları idi. Kavmin eşrafından olab Bahira b. Firas şöyle dedi:

“*Ben bu delikanlıyı (Hiz. Peygamberi) yanıma alabilirsem bütün Arapları yer bitiririm*”. Sonra Hiz. Peygamber'e şunu sordu: “*Biz şimdi sözünü dinleyip sana biat etsek, sonra Allah seni muhaliflerine üstün ve galip kılsa sonrasında yönetim bizde olacak mı?*”.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle cevap verdi: “*Yönetim ve her şey Allah'ındır ve dilediğine verir.*” Bunun üzerine Bahira: “*Boyunlarımızı seni korumak için Araplara boğazlatalım, sonra da Allah seni muzaffer kıldığında yönetim bizden başkasına verilsin ha?! Sen bize lazım değilsin, bizim seninle işimiz olmaz.*” dedi.³

Ensâr heyeti ise Recep ayında gelmiş ve Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmüştür. Ayrıca Bekir b. Vâil oğullarından Şeyban b. Salebe oğulları da Rasûlullah ile görüşen Arap kabileleri arasındaydı.⁴ Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) şöyle cevap vermişlerdi:

“*İstersen seni barındırır ve Araplar karşısında sana yardım ederiz*”. Rasûlullah ise “*Doğru ve gerçek olanı apaçık dile getirdiniz. Şüphesiz ki her tarafından emin olmayan kimseler Allah'ın dinine yardım etmeye kalkamazlar. Kısa bir zaman içinde Allah onların yerlerini yurtlarını size miras eylese, kadınlarını size hazırlasa Allah'ı teşbih u takdis eder misiniz?*” dedi. Bunun üzerine Numan şöyle dedi: “*Ey Kureyşli kardeş! Tamam, senin için bunu yapacağız.*”

Bu söz üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şu ayeti okudu ve kalktı: “*Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik*”. (Fetih Sûresi 48/8)

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/185; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/424.

² Müsned-i İmam Ahmed, 3/492; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/166.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/171; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/425.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 125; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/424.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) davet ve mesajı evrenseldi; belli bir coğrafya, insan topluluğu veya zaman ile sınırlı değildi. Bundan dolayı, Şeyban oğullarının İranlılara sınır veya siyaset bakımından yakın olma şartlı desteğini kabul etmemiş ve kesin cevap istemiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), öyle bir İslam devleti kuruyordu ki tabanı veya çekirdeği olan Mekke'den hiçbir etnik nüfusla sınırlı olmayan tüm dünya ülkelerine açılıyordu. Yönetimin kendisinden sonra bellibir kabileye veya lidere verilmesini isteyen hiçbir şartı kabul etmiyordu. Zira İslam, evrensel bir davet ve devlettir. Orada kulluğun yalnızca Allah'a tahsis edilmesi gerektiği gibi, emir ve yasaklarına itaat edilecek tek merci de yine tüm evren ve insanların yaratıcısı yüce Allah'tır. Öyle görünüyor ki Rasûlullah (s.a.v.), bir gün bu mesaj ve davetin, İran Kısra'sına ulaşacağını bilerek Şeyban'ın istisnasını ve şartını kabul etmemiştir.

ENSÂR İLE İLK BULUŞMA

Evc ve Hazreç, Medine-i münevvere sakinlerinden iki kabile idi.¹ Aralarında bazı savaşlar olmuştu. Bunların en meşhur olanı “Buas” savaşı idi.² Her iki taraf da kendisine müttefik olacak, yardım ve destek çıkacak birilerini arıyorlardı. İşte İslam hakkında ilk duydukları şeyler bu zamana denk geliyordu.³

Bu savaş, onların Mekke'ye yardım talebinde bulunmak üzere geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v.)'i dinlemelerine sebep olmuştur. Savaşın yiyip tükettiği bu iki kabile İslam'ın gölgesinde birlik ve beraberliklerine kavuşacaklardı.

Medine'de Evs ve Hazreç ile birlikte yaşayan Yahudiler vardı. Yahudiler, onlara son zaman Peygamber'inin gelme vaktinin yaklaştığını söyler ve bununla onları tehdit eder dururlardı. Yahudiler ile komşuları Evs ve Hazreç arasında savaş vuku bulduğu zaman Yahudiler “*Şafağı çok sükün etmiş bir Peygamber'in gelmesi çok yakındır. Ona uyup sizleri Ad ve İrem kavimlerini öldürüldükleri gibi biz de onunla beraber sizi öldüreceğiz*” diyerek tehdit ettikleri belirtilmiştir. Hz. Peygamber Evs ve Hazreç ile karşılaşp onlara kendisini ve davasını sunduğu anda kabile fertleri aralarında şöyle fısıldaşmışlardı: “*Anladınız değil mi? Allah'a yemin olsun bu Yahudilerin*

¹ İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, s. 109; en-Nüveyri, *Nihâyetü'l-Ereb*, 1/311; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/428; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/172.

² Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 4/140.

³ *Sahih-i Buhârî*, Menakıbu'l-Ensâr, 4/221.

*bizi kendisi ile korkutup durdukları peygamber! Onlar sizden önce davranmasınlar, siz önce iman edin”.*¹

Rasûlullah (s.a.v.) onlarla karşılaştığı zaman şöyle buyurdu: “Sizler kimsiniz?” Onlar şöyle karşılık verdiler: “Hazreç’ten bir grup topluluk.” Rasûlullah (s.a.v.): “Yahudilerin mevalisinden/komşularından mısınız?” dedi. Onlar da “evet” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Oturmaz mısınız, sizinle konuşmak isterim” buyurdu. “Olur” dediler. Onlar Hz. Peygamber (s.a.v.)’le birlikte oturunca, onları Allah’a davet etti ve İslam’ı arz etti. Onlara bazı ayetler okudu.

Ardından birbirlerine şöyle dediler: “Ey insanlar! Gördüğünüz gibi bu Yahudilerin sizi korkutup durduğu peygamber. Sakın ona iman ve tasdikte sizlerin önüne geçmesinler.”

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davetine icabet edip İslam adına anlattıklarını da tasdik ve kabul ettiler. Sonra Hz. Peygamber'e:

“Biz kavmimizi hem birbirlerine karşı hem de kavmimizden olmayan bir kavme (Yahudilere) karşı aralarında düşmanlık ve kötülük olduğu halde geride bırakmış bulunuyoruz. Umulur ki Allah onları da senin sayende bir araya toplar. Şimdi onların yanına dönüp senin bizi davet ettiğin, bizim de icabet ettiğimiz şeylere onları da davet edeceğiz. Eğer Allah onları senin etrafında toplarsa senden daha aziz ve değerlisi yoktur.”

Böylece iman ve tasdik etmiş olarak Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanından ayrılıp şehirlerine geri döndüler.² Medine'ye vardıklarında Hz. Peygamber ile buluşmalarını anlattılar ve onları İslam'a davet ettiler. Ta ki, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ad ve namının ulaşmadığı hiçbir ev kalmadı.³

BİRİNCİ AKABE BİATİ

Rasûlullah (s.a.v.), ashabına belli bir mekâna hicret etme zamanının geldiğini haber vermişti. Hatta hicret etme niyetinde olanlar ile bu konuda çeşitli toplantılar yapmıştı. Bunların arasında daha önce Habeşistan'a hicret etmiş insanlar da vardı ve hâlâ orada bulunmakta idiler. Ancak herkes, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicret etmek için izin vereceği ortak bir yeri beklemekteydi. Rasûlullah (s.a.v.)'i Mekke'den çıkarmak için Kureyş'in yaptığı baskı iyice artmaya başlamıştı. Cenâb-ı Hak *İsrâ* suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar edecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.” (*İsrâ* Sûresi 17/76)

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 1/429.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 1/429

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 1/176; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye fî Davi 'l-Masâdiri 'l-Asliyye*, 1/288.

Rasûlullah (s.a.v.), hicret edilecek mekânı rüyasında gördüğünü belirtmişti. Malum olduğu üzere peygamberlerin rüyaları gerçek çıkıyordu. İmam Buhârî Sahih-inde şu hadisi rivayet etmiştir:

*“Rüyamda kendimi Mekke'den hurma ağaçları bulunan bir beldeye hicret ediyor gördüm. Ben bunu, hicretimin Yemâme'ye veya Hacer'e olacağı şeklinde tahmin etmiştim, meğer Yesrib şehrine imiş.”*¹

Yahudiler, gelecek Peygamber'in hicret edeceği yeri bildikleri için onu beklemek maksadıyla Medine ve çevresindeki hurmalık alanlara yerleşmişlerdi.

Peygamberliğin 12. yılında daha önce Hz. Peygamber ile görüşüp tanışmış ve davetine inanmış Ensâr'dan bir grup Müslüman, Rasûlullah (s.a.v.) ile özel bir görüşme ayarlama konusunda anlaştılar. Birinci Akabe Biatı olarak bilinen bu olayda Hazreç'ten on, Evs'ten iki olmak üzere on iki kişi bulunmaktaydı.² Akabe gecesı olayın şahitlerinden biri olan Ubâde b. Samit konuyu şöyle rivayet etmiştir:

*“Etrafında arkadaşları olduğu halde Rasûlullah: “Gelin hiçbir şeyi Allah'a şirk koşturmak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, ırz ve namuslarınıza iftira atmamak, iyilikte bana isyan etmemek üzere bana biat edin. Kim vereceği bu sözlere sâdik kalır, ahbine vefa gösterirse karşılığını Allah'tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işleyecek olursa artık işi Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azab verir, cezalandırır” buyurdu. Biz de bu şartlar üzerine biat ettik”*³

Bu biat, tevhit inancı ve itaat üzerine dayalı barışçıl bir davet biatı idi; zira biat şartları arasında savaş konusu hiç geçmemişti. Bu yüzden bazı sahabeler bu biat için *“kadınların biatı”* demişlerdir.

Ensâr topluluğu Akabe'den ayılınca Rasûlullah (s.a.v.) onlarla beraber Musab b. Umeyr'i de gönderdi. Onlara namazlarında imamlık yapıyordu. Ensâr'ın ilk Müslümanları, Musab'ı karşılamış, gerekli yardımı yapmış ve onu savunmuşlardı.

Musap, Ensâr'dan Müslümanların yardımı ile İslam'ın Medine'de, özellikle topluma etki etme gücüne sahip lider ve kanaat önderleri arasında özellikle yayılması için çok büyük gayretler sarf etti.

Musap, tam bir yıl boyunca elinden gelen gayreti göstermiş ve Ensâr'dan birçok insan onun eliyle Müslüman olmuştu. Peygamberliğin 13. yılında hac mevsiminde Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmelerini sağlamak için onları hazırlıyordu. Musap, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ciddi sadakat ile çalışıp çabaladı ve Yüce Allah'ın haklarında (Ahzâb:) dediği kimseler arasına

¹ Buhârî, Hz. Peygamber ve Ashabının Medine'ye hicreti, 4/252.

² Dr. Ekrem el-Ömeri, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/197.

³ Buhârî, Ensar heyetleri, 4/251.

girdi.¹

İKİNCİ AKABE BİATI

İslam, Medine’de Ensâr arasında iyice yayılmaya başladı. Müslümanlar, evlerinde Kur’ân’ı etüt ediyor, Musab’ın arkasında namaz kılıyor ve Rasûlullah (s.a.v.) ile buluşma günün bekliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) ile Musap arasında sürekli bir koordinasyon vardı. Ensâr, Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmek için müthiş bir iştiaqla bekliyor ve o gün için hazırlık yapıyorlardı. Diğer yandan Rasûlullah (s.a.v.) da bu sadık müminleri bekliyordu. Öyle anlaşıyor ki Cabir b. Abdullah’ın da rivayet ettiği üzere Ensâr’lı Müslümanlar bu buluşmalar esnasında birbirlerine şöyle diyorlardı: “*Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’i Mekke dağlarında korkulu bir halde insanlara davet yapacağım diye dolaşıp durmasına daha ne kadar seyirci kalacağız.*”²

İbn İshâk, *siyerinde*, ikinci Akabe Biatı hakkında olayın şahitlerinden Kâ’b b. Malik’ten uzun ve detaylı bilgiler içeren bir rivayet nakletmektedir:

“Hac mevsiminde bineklerimize atlayıp yanına vardık. Rasûlullah (s.a.v.) Akabe mevkiini buluşma yeri olarak ayarladı. Biz de birer ikişer oraya gelerek Efendimizin yanında toplandık. Cabir’in babası Abdullah b. Amr b. Haram vardı. Bizim önde gelen lider ve kanaat önderlerinden biri idi. Bizimle beraber getirmişti. Bizimle birlikte olanları, kavmimizden müşrik olanlardan gizliyorduk. Onunla konuştuk ve şöyle dedik: “Yâ Ebâ Cabir! Sen bizim lider ve şeriflerimizdensin. Biz senin yarın cehenneme odun olmanı istemiyoruz.” Sonra onu İslam’a davet ettik, Rasûlullah’ın (s.a.v.) bizimle Akabe’de buluşacağını söyledik. O da Müslüman oldu ve Akabe’de hazır bulunarak “nakip” oldu.”

O gece kavmimizle beraber eşyalarımızın arasında uyuduk. Gecenin üçte biri geçince eşyalarımızın yanından ayrılarak Rasûlullah (s.a.v.) ile sözleştiğimiz yere doğru yola koyulduk. Keklik kuşları gibi sinerek, saklanarak yol alıyorduk. Ta ki Akabe’de kavadide toplandık. Yetmiş üç kişi idik. Aramızda iki tane de kadınlarımızdan vardı: Mazin b. Neccar oğulları kadınlarından Umâre’nin annesi Nüseybe binti Ka’b ve Seleme oğulları kadınlarından savaşçı bir kadın olan Amr b. Adiy’in kızı Esmâ .

Vadide toplandık ve Rasûlullah (s.a.v.)’i beklemeye koyulduk. Biraz sonra amcası Abdulmuttalib ile beraber geldiler. O zamanlar henüz kavminin dinini Benimsiyordu. Ancak kardeşinin oğlunun bu önemli toplantısında bulunmak, güç ve destek vermek istedi. Oturunca ilk konuşan Abdulmuttalib oldu. Şöyle dedi:

¹ Taberî, *Tefsîr, Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 10/280; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 2/1488.

² Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü’n-Nebeviyyetü’s-Sahîha*, 1/198.

“Ey Eys ve Hazrec topluluğu! Bildiğiniz gibi bu zat bizdendir ve Benim kardeşimin oğludur. Onu bugüne kadar kavmimize karşı koruduk. O şu anda kavmi arasında izzeti ile yaşamakta ve kendi şehrinde güvendedir. Ancak ne var ki o size meyletmıştır, size katılmak istemiştir. Eğer onu şehrinize çağırıp muhaliflerine karşı koruyacağınıza dair sözünüzü tutacağınızı düşünüyorsanız sizi sözünüzle baş başa bırakıyorum. Ama yok eğer onu buradan çıkarıp sonra da teslim edeceğinizi ve yalnız bırakacağınızı düşünüyorsanız şimdiden onu bırakın, zira o şu an kavmi içinde izzet ve onuru ile yaşamakta ve kendi şehrinde korunmaktadır.”

Bunun üzerine biz de, “Söylediklerini işittik, şimdi sen konuş ey Allah’ın elçisi! Bizden kendin ve Rabbin için ne söz alacaksan al,” dedik.

Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) konuşmaya başladı, Kur’ân’dan ayetler okudu, bizleri Allah’a davet etti ve İslam’a teşvikte bulundu. Ardından şöyle ferman buyurdu: “Kadınlarınız ve çocuklarınızı koruyup gözetlediğiniz gibi Benî koruyup gözetlemeniz üzerine sizinle biatlaşıyorum.”

Sonra Bera b. Ma’rur efendimizin elini tuttu ve “Seni hak ile peygamber olarak gönderene and olsun ki seni onlara karşı koruyacağız. Çoluk-çocuğumuz ve kendi nefislerimizi nelerden koruyorsak seni de onlardan koruyacağız. Biatımızı bu şartlar dâhilinde kabul et ey Allah’ın Rasûlü. Allah’a yemin ederim ki biz savaştan anlayan bir topluluğuz. Biz bunu babalarımızdan miras olarak aldık.” dedi.

Berâ b. Ma’rûr bu şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.)’le konuşurken araya Ebû’l-Heysem b. Teyyihan girdi ve şunları söyledi: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Bizimle Medine’deki Yahudiler arasında bazı bağlar, ilişkiler vardır. Biz bu bağları koparacağız. Acaba biz bu işi yapıp da sen de galip gelersen bizi bırakıp tekrar memleketine döner misin?’

Bu sözler üzerine Hz. Peygamber gülümseyerek şöyle buyurdular:

“Benim kanım sizin kanınız; Benim helal saydığım kan sizin de helal saydığınız kandır. Ben sizdenim, siz de bendensiniz. Siz kime savaş açarsanız ben onunla savaşırım, kiminle barış yaparsanız ben de onunla barış yaparım!”¹

Ensâr’dan biat edenler (Allah hepsinden razı olsun) bu biatın önemini ve gereklerini çok iyi idrak etmişlerdi. Zira bu yeni biatın şartları birincisinden farklı idi. Çünkü bu biat “kadınların biatı”ndan farklı olarak savaş şartını da içeriyordu.² Herkes bunun farkında idi. Ancak buna rağmen Ensâr’ın ne yapacaklarını iyice kavramaları için şöyle soru yöneltti: ‘Ey Hazrecliler topluluğu! Şu kişiye (Hz. Peygamber) hangi konularda biat ettiğinizi biliyor musunuz ’ diye sordu. Onların ‘Evet!’ demesi üzerine de şunları söyledi:

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/440-442.

² Muhammed Gazâlî, *Fıkhu’s-Sîre*, s. 160.

“Siz kızıl, siyah ne kadar insan varsa hepsiyle sa.vaşmayı göze alarak ona biat ediyorsunuz. Eğer mallarınıza birmusibet dokunduğunda, ileri gelenleriniz öldürüldüğünde onu düşmanlarına teslim edecekseniz hiç götürmeyiniz daha iyi . Çünkü andolsun ki böyle bir şey hem bu dünyada hem de ahirette sizin için bir utanç olacaktır. Fakat siz mallarınız elinizden çıksa, ileri gelenleriniz öldürülse dahi onun söylediklerini harfiyen yerine getireceğinize söz veriyor ve bu konuda kendinize güveniyorsanız onu götürebilirsiniz. Allah’a yemin ederim ki işte bu durum sizin için hem bu dünyada hem de ahirette bir hayır olacaktır”.

Ensâr ‘Biz onu, mallarımızın elimizden alınması ve ileri gelenlerimizin öldürülmesi ihtimaline rağmen kabul ediyoruz’ dediler. Sonra da Hz. Peygamber ’e (s.a.v.) dönerek ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Bu söz verdiklerimizi yerine getirirsek bizim için ne vardır.’ diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ‘Cennet vardır.’ buyurdular. Bunun üzerine Ensâr ‘Elinizi uzatınız ey Allah’ın Rasûlü!’ dediler . Hz. Peygamber elini uzattı, onlar da biat ettiler.¹

Ensâr, biatlarında son derece samimi idiler. Rasûlullah'a (s.a.v.) şöyle dediler: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Seni hak peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederiz ki eğer istersen yarın kılıçlarımızla Mina’dakilere hücum ederiz’. Hz. Peygamber (s.a.v.) de buna karşılık ‘Biz henüz böyle bir şey için Allah’tan emir almadık. Siz eşyalarınızın başına dönünüz!’ buyurdu.²

Onlar da kalkıp eşyalarının yanına gittiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) aralarından on iki başkan seçmelerini istedi. Onlar da dokuz Hazreç ve üç Evs’ten olmak üzere kavimlerinin başına on iki başkan seçtiler.³

Ensâr, Mina’dan ayrıldıktan sonra Kureyş kabilesi böyle bir biatın yapıldığı bilgisine ulaştı. Onlardan bazılarını yakalamaya çalıştılar. Nihâyet Sa’d b. Ubâde’yi yakalayıp ellerini boynuna bağladılar, sürükleyerek Mekke’ye götürdüler ve onu dövmeye ve küfretmeye başladılar.

Bu biatın gerçekleşmesi için müthiş bir tertip ve koordinasyona ihtiyaç vardı ve bu görevi Musab b. Umeyr ve Ensâr’dan bir avuç inanmış insan başarıyla yerine getirmişti.

Mesele Hz. Peygamber (s.a.v.) için de açıktı; Ensâr kendisinin yanında yer alacağı gibi o da onların yanında yer alacaktı. “Benim kanım sizin kanınız; Benim helal saydığım kan sizin de helal saydığınız kandır.” buyurmuştu.

Peygamber (s.a.v.) onlara tertip, nizam ve sorumluluk ve şûrâyı öğretmişti. Bunun pratiğini başlarına on iki başkan seçmelerini isteyerek bizzat göstermişti. Zira yeni süreç öncekinden farklı olacaktı. Tertip, düzen, sorumlulukların

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n Nebeviyye*, 1/446.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü’n Nebeviyye*, 1/446.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/198.

belirlenmesi ve başkalarıyla istişare etmek onun sünnetinin önemli buutlarından biriydi.¹ İşte Ensâr, düzenli bir şekilde davranıyor ve hicret yurdu Medine’de onu karşılamak için şimdiden her türlü hazırlığı yapıyorlardı.

Bu biat, ileride Allah’ın izni ile Hz. Peygamber için hicret kapısının açılması anlamına geliyordu. Diğer yandan da müminler için de hicret kapısının açılıp Medine’de İslam toplumunu, peygamber devletini, sivil ve askeri düzenin kurulması demektir.

Müşrikler, biatın detaylarını öğrendikçe baskının dozajını iyice artırmışlardı. Mekke’de Kureyş ve diğer kabileler, sahabelere baskıları artırdılar. Durumu Rasûlullah’a (s.a.v.) aktaran Müslümanlara hicret emrini vererek şöyle buyurdu: “Allah sizlere kardeşler ve emin bir şekilde yaşayacağınız bir yurt nasip etti”.²

Sahâbelerin Hicreti

Arap dili bakımından “hicret”, bir yerden diğer bir yere göç etmek anlamına gelir. Bir din terimi olarak ise; şirk diyarından İslam diyarına veya İslam’ı yaşayabileceği bir yurda göç etmek demektir. Bu hususu şu ayet izah etmektedir:

“Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah’a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Nisa Sûresi 4/100)

Hicretin amacı, dini koruma, uygulama ve güçlendirmenin yanında Hz. Peygamber (s.a.v.) ile arkadaşlarının beraberce yaşadığı bir yerde bulunmak, dini yaymaya hazırlanmak, Allah yolunda mal ve nefis cihadı yapmak ve bir sistem kurarak kulların Allah’a ibadet etmelerini kolaylaştırmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke’de ve Mekke dışındaki sahabelerini, diğer müslümanların bulunduğu Medine’ye hicret etmelerini emretti. Şüphesiz Kureyş müşriklerinin zorbalığı olmasaydı hicret olayı gerçekleşmezdi. Ancak muhacirler diyarlarını terk etmek zorunda kalmışlardı. Cenâb-ı Hak bu konuya şu ayetle temas etmektedir:

“(Allah’ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah’tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve Peygamber’ine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.” (Haşr Sûresi 59/8)

Ensâr ise muhacirlere gönüllerini açıp onları şehirlerinde en iyi şekilde ağırladılar ve teselli ettiler. Bundan dolayı Yüce Allah onları şu şekilde övmüştür:

¹ Muhammed el-Gazâlî, *Fıkhu’s-Sîre*, s. 159.

² Muhammed el-Gazâlî, *Fıkhu’s-Sîre*, s. 160.

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir..” (Haşr Sûresi 59/9)

Şüphesiz ilk muhacirler ve onlara gerekli desteği veren Ensâr bu işin öncüleri ve diğerlerine göre daha yüksek manevi makamlar elde etmişlerdir. Kur’ân bu durumu şu ayetle izah etmektedir:

“(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve Ensâr ile onlara güzellikle tâbi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” (Tevbe Sûresi 9/100)

İlk muhacirler arasında İbnü Ümm-i Mektum, Ömer b. Hattab, Talha b. Ubeydillah, Ammâr b. Yasir, Sa’d b. Ebî Vakkas, Abdullah b. Mes’ud, Bilal b. Rebah, Zeyd b. Hârise, Hamza b. Abdulmuttalib, Abdurrahman b. Avf, Ebû Kebşe, Ubeyde b. Hâris b. Abulmuttalib, Zübeyr b. Avvâm, Ebû Huzeyfe İbnü Utbe b. Rebâa, Utbe b. Gazvan, Osman b. Affan ve diğerleri (Onlardan Allah razı olsun) bulunmaktaydı.¹ İslam kaynakları, muhacir ile Ensâr’ın makamlarından pek çok bahsetmiştir. Cenâb-ı Hak onlar hakkında şu ayeti inzal buyurmuştur:

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Haşr: 9)

Bazı bekârlar da, Sa’d b. Hayseme el-Ensâri gibi bekârlara misafir oldular. Muhacirleri karşılama ve konukseverlik hususunda Ensâr arasında tatlı bir yarış ve rekâbet vardı. Hatta bir ihtilaf çıktığı zaman aralarında kura çekerlerdi.² Nitekim Kur’ân-ı Kerim’in birçok ayette muhacirlerden övgü ile bahsetmektedir.³

“Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür. (Onlar) Sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir..” (Nahl Sûresi 16/41-42)

“Bundan sonra şunu bil ki: Şüphesiz ki senin Rabbin, mihnet ve işkenceye, zulme ve

¹ Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/329-331.

² Abdülhamid Tahmaz, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, s. 246

³ Ahmed Abdülgani en-Necûlî, *Hicretü’r-Rasûl ve Sahâbetihi fi’l-Kur’ân ve’s-Sünne*, Dârü’l-Vefâ, el-Mansûra. 1998.

*baskıya uğradıktan sonra mücahede edip sabreden, ardından da hicret edenlerle beraberdir. Evet Rabbin, onların bütün bu güzel hareketlerine karşılık elbette onları bağışlayıp ihsanda bulunacaktır. Çünkü O Gafûr'dur, Rahîm'dir.” (Nahl Sûresi 16/110)*¹

Kur'ân-ı Kerim, farklı mekan ve siyakhlarda muhacirlerden bahsetmiştir.²

Ehl-i Suffe

Ehl-i Suffe olarak bilinen muhacirlerden bir grup, Mescid-i Nebevi'nin bir köşesine yerleşti. Bunlar, bekâr ve yoksul şahıslardan oluşuyordu. Yiyecekleri bile yoktu.³ Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanların ihtiyaçlarına kullanmak amacıyla kendisine gelen sadakalardan onlara da gönderirdi. Ehl-i Suffe İslam'ın misafirleri idi. Ne kimseleri ne de malları vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine gelen sadakaları onlara gönderir, kendisine getirilen armağanı onlarla paylaşırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onlardan her iki kişiye günde birer avuç hurma gönderirdi.⁴

H. Peygamber (s.a.v.), ailesi ve evi-barkı olan ailelerden onlara ikramda bulunmalarını isterdi. Ensâr da Ashab-ı Suffe'den bazı kimseleri evinde ağırlar, onları yedirir içirir ve teselli edip maneviyatlarını yükseltirdi. Ehl-i Suffe, yoksul insanlardan oluşuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): “İki kişilik yemeği olan üçüncü birisiyle, dört kişilik yemeği olan beşinci ya da altıncı birisiyle yesin” buyurmuştur. Hz. Ebû Bekir üç kişi, Hz. Peygamber (s.a.v.) on kişi davet etmişti.⁵ Ensâr'dan kimileri pazarda hamallık, kimileri de odunculuk ya da basit alışveriş işleri ile uğraşır ve durumlarının iyi olmamasına rağmen arkadaşlarına yemek getirirlerdi.⁶

¹ Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/21.

² Ahmed Abdülgani en-Necûli, *Hicretü'r-Rasûl ve Sahâbetihi fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, Dârü'l-Vefâ, el-Mansûra, 1409 h

³ Ebû Tûrâb ez-Zâhiri, *Eshâbu Suffe*, Dâru'l-Kıble, Cidde 1403 h.

⁴ *Müsned-i Ahmed*, 3/287.

⁵ Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 2/22-33; Es-Sûyânî *Siyer-i Nebeviye*, 2/32.

⁶ Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 2/22-33; Es-Sûyânî *Siyer-i Nebeviye*, 1/348.

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in Hicreti

Hiz. Ebû Bekir ve Ailesinin Hicretteki Rolü

Hiz. Muhammed hicret eden ilk peygamber değildi. Ondan önce Hiz. İbrahim (a.s.) de hicret etmişti. Kur'ân-ı Kerîm hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

“Bunun üzerine Lût ona iman etti ve (İbrahim): Doğrusu ben Rabbim'e (emrettiği yere) hicret ediyorum. Şüphesiz O, mutlak güç ve hikmet sahibidir, dedi.” (Ankebût Sûresi 29/26)

Yüce Allah katında en sevimli şehirlerden olmasına ve Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) de çok sevmesine rağmen Mekke'den hicret etmesinin nedeni, müşriklerin zorbalığı, sıkıştırmaları ve onu hapse atmak ya da öldürmek istemeleri idi. Kur'ân olayı şöyle tasvir ediyor:

“Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir..” (Enfâl Sûresi 8/30)

“Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar edecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar..” (İsrâ Sûresi 17/76)

Kureyş kâfirlerinden olan akrabaları, Efendimizi Mekke'den çıkarmak için dayanışma içine girmişlerdi. Bu hususa şu ayette işaret edilmiştir:

“Senin şehrinde -ki ora (halkı) seni çıkardı- daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı..” (Muhammed Sûresi 47/13)

Hicret ve sahabelerle ilgili ayet, kâfirlerin Hiz. Peygamber'i (s.a.v.) Mekke'den çıkardığını ve Yüce Allah'ın Peygamber'ine yardım ettiğini vurgulamaktadır:

“Eğer siz ona (Rasûlallah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” (Tevbe Sûresi 9/40)

Birçok hadis-i şerif de Hiz. Peygamber'in Mekke'den çıkarıldığını ve kendisini çıkaranlara beddua ettiğini belirtmektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), doğup büyüdüğü, yetiştiği, evlendiği ve rızkını

kazandığı ve Yüce Allah katındaki yeri ve saygınlığından dolayı Mekke'yi çok seviyordu. Bunun en açık delili de iki cihan güneşinin (s.a.v.), hicret etmek için yola çıkınca Mekke'ye dönüp bakarak söylediği sözlerdir:

“Vallahi sen en çok sevdiğim ve Allah'ın en çok sevdiği yersin. Eğer halkın Beni çıkarmasaydı senden asla ayrılmak istemezdim” buyurmuştur.¹

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in bazı arkadaşları, birinci Akâbe Biatı sırasında Zilhiccenin 12'si peygamberliğin 13. yılında Mekke'den Medine'ye hicret ettiler. Bunların sayıları giderek arttı. Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in emrine uyarak hicrete hep hazırlıklı bulundu. Yalnızca Cenâb-ı Hak ve kendisinin bildiği bir sebepten dolayı Hiz. Peygamber, Hiz. Ebû Bekir'den biraz beklemesini istedi.

Hiz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.a.), Hiz. Peygamber (s.a.v.)'le beraber hicret edeceğini bilmeden hazırlıklarını yapmış, özellikle de yük hayvanlarını ve onların ihtiyaçlarını ayarlamıştı.

Kureyş müşrikleri, Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in hicretini engellemek ve onu öldürmek için çeşitli planlar kurdular. Onun için Cebrail (a.s.) Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip: *“Bu gece kendi yatağında yatma”* diye haber verdi. Müşrikler, gece karanlığında kapısının önünde toplanıp onu öldürmek için uyumasını beklediler. Hiz. Peygamber (s.a.v.), onları bulundukları yerde görünce Hiz. Ali (r.a.a.)'ye: *“Benim yatağında uyu ve Hadramî yeşil yorganımı da üstüne örtün. Onların sana hiç bir zararı dokunmayacaktır.* (Hiz. Peygamber (s.a.v.) bu yorganla uyurdu).

Hiz. Peygamber (s.a.v.) bir avuç toprak aldı ve müşriklere görünmeden yüzlerine ve başlarına şu ayetleri okuyarak, toprak saçtı:

“Yâsîn, Hikmet dolu Kur'an hakkı için, Sen şüphesiz peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin. (Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir. Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir. Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar. Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır. Önerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler.” (Yasin Sûresi 36/1- 9)

Bu ayetlerin okumasını bitirince orada bulunan her müşrikin yüzüne mutlaka bir toprak parçası değdi ve Hiz. Peygamber de onlara hiç görünmeden istediği istikamete giderek yoluna devam etti.

Bu olayın ardından orada bekleyen müşriklerin yanına birisi geldi ve:

¹ ez-Zürkânî, Şerhü'l -Mevâhibi'l-Ledüniyye, 1/328; İbn Mâce, Sünen-i İbn Mâce, Kitâbü's-Siyer, s. 239. e

“Burada ne bekliyorsunuz” diye sordu. “Muhammed’i!” cevabını alınca: “Allah sizi muvaffak kılmadı! Muhammed sizin yanınızdan geçerek yoluna devam etti, hem de her birinizin başına toprak saçarak. Kendi halinizi görmüyor musunuz?” diye sordu. O anda herkes başını elleyerek gerçekten toprağın bulunduğunu fark etti. Peygamberimizin örtüsüne bürünerek uyuyan Hz. Ali’ (r.a.a.)yi gördüklerinde onu Hz. Peygamber zannettiler ve sabaha kadar beklediler. Ancak sabahleyin yataktan Hz. Ali’nin kalktığını görünce “Vallahi gece bizimle konuşan şahıs doğruyu söylemiş” dediler.

İbn İshâk anlatıyor: O gece Cenâb-ı Hakk’ın inzâl buyurduğu ve Efendimize kurulan kumpası anlatan ayetlerden biri de şu ayettir:

“Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.” (Enfal Sûresi 8/30)

“Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar? De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.” (Tûr Sûresi 9/ 30-31)¹

Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber (s.a.v.) için bu yolculukta mükemmel bir yoldaş oldu ve birçok kez kendini O’na feda edecek hadiselerle tanıklık etti. Bu hadiselerden bir tanesi şudur:

Hz. Ebû Bekir (r.a.a.), Sevr mağarasına girmek isteyince Hz. Peygamber’den beklemesini istedi ve ilk önce kendisi girip mağaranın güvenli olup olmadığını kontrol etti. Mağarada otururken bir delik gören Hz. Ebû Bekir kendi ayağıyla deliği kapatıp Hz. Peygamber (s.a.v.)’e şöyle dedi: “Sokan bir yaratık varsa zararı size değil bana dokunsun”²

Mağaradeyken Hz. Peygamber (s.a.v.) için endişeleniyor ve sevgi ve şefkatini ızhar ediyordu. Enes b. Mâlik’in rivayet ettiği hadiste Hz. Ebû Bekir şöyle der:

“Mağarada Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikteyken başımı kaldırdım ve müşriklerin geldiğini gördüm. Hz. Peygamber (s.a.v.)’e dedim ki ‘bunların birisi aşağıya bakarsa bizi görür’. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) de: ‘Sus Ebû Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi ne sanıyorsun) dedi.’”³

Bu bekleyiş ve endişe, Hz. Peygamber’in Rabbisine güveni, Hz. Ebû Bekir

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/484; İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye Mine’t-Tabakât*, 1/227; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/734.

² İbn Ebi Şeybe, *Megâzi* 151.

³ *Sahîh-i Buhârî*, Bâbu’l-Hicre.

(r.a.a.)’ı güven ve itminan aşılması Kur’ân’da şöyle anlatılmaktadır:

“Eğer siz ona (Rasûlallah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir..” (Tevbe Sûresi 9/40)

Evet, Yüce Allah sekinesini onların kalplerine indirmişti. Yol boyunca Ebû Bekir Hz. Peygamber (s.a.v.)’e hizmet etmişti.

Hz. Ebû Bekir (r.a.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)’in dostuydu. Bilâdüşşâm’a çok gittiği için insanlar tarafından bilinen birisiydi. Bu yüzden aranmakta olan Efendimizi (s.a.v.)’i insanlardan gizliyordu. İbn Ebî Şeybe şu olayı rivayet etmektedir:

“Ebû Bekir’in kızları da Efendimizin hicretine katkıda bulunanlardandı. Hz. Esmâ (r.a.a.)’da şöyle rivayet edilmiştir: ‘Hz. Peygamber Medine’ye hicret için hazırlandığında Ebû Bekir’in evinde sofrasını hazırladım, ancak yemeği ve içeceği bağlayacak bir şey bulamadık . Ebû Bekir’e dedim ki: ‘Vallahi kemerimden başka bağlayacak bir şey bulamıyorum.’ O da dedi ki: ‘Kemerini ikiye böl, birisiyle içeceği; diğeriyle yemeği bağla.’ Bundan ötürü Hz. Esmâ, “Zâtünnitâkayn” yani iki kuşaklı kadın diye anılmaya başlandı.”¹

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hicrete için yola çıkışının ardından Mekke müşriklerinin sıkıştırmasına uğrayan Hz. Esmâ şöyle anlatıyor:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) hicret yoluna çıktıktan sonra yanımıza, aralarında Ebû Cehil’in de bulunduğu kimi Kureyşliler gelip Ebû Bekir’in kapısına dayandılar. Kapıyı açtığımda: ‘Baban nerede?’ dediler. Ben de ‘Vallahi babamın nerede olduğunu bilmiyorum’ deyince kaba ve saygısız olan Ebû Cehil bana bir tokat atarak kulağımdaki küpeyi düşürdü .”²

Diğer yandan Ebû Bekir’in oğlu Abdullah ise Sevr Mağarası’nda bulunan Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Bekir’e yemek götürüp meydana gelen olayları aktarıyordu. Ayrıca kölesi Âmir b. Fuheyre de Ebû Bekir’in koyun sürüsünü oraya götürüp onlara süt ikram ediyor ve bu şekilde onlara yoldaşlık ediyordu.³

¹ İbn Ebi Şeybe, s. 144; Ayrıca Buhârî, Babü'l-Hicre, 4/258

² İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/487.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, 150. Buhârî, 4/256.

H. Ali'nin Fedakarlığı ve H. Peygamber (s.a.v.)'in Emanetlerini Yerini Getirmesi

Kureyş müşrikleri hicret gecesi H. Peygamber (s.a.v.)' i öldürmek isteyince, Cenâb-ı Hak onların niyetlerini Peygamber'ine (s.a.v.) bildirdi ve Cebrail (a.s.) kendisine yatağında yatmamasını talep etti. Bunun için H. Peygamber (s.a.v.), kendi yatağına yatmak üzere Ali'yi çağırdı. O da H. Peygamber'in (s.a.v.) yeşil yorganına bürünerek yattı. H. Peygamber (s.a.v.) de çıkıp gitti ve kapıda bekleyen müşriklerden hiç kimse onu göremedi. Halbuki müşrikler yatakta uyuyan kişinin H. Peygamber olduğunu zannettiklerinden sabaha kadar beklediler. Ancak daha sonra yatakta uyuyanın H. Ali olduğunun farkına vardılar. Böylece H. Peygamber (s.a.v.) ile H. Ebû Bekir mağaraya gidebildiler.

Amcasının oğlu, damadı ve Aşere-i Mübeşşere'den olan, H. Peygamber (s.a.v.) ve İslam uğrunda gösterdiği bu feragat, fedakârlık vekahramanlık, H. Ali'nin en önemli icraatlarından biri sayılır. O Peygamber evinde ve iman ile yetişen bir şahsiyetti. H. Ali'nin Efendimizin hicretinin gerçekleşmesi için yaptıkları ile H. Ebû Bekir ve ailesinin bu uğurda yaptıkları birbirini tamamlamıştır. Bunda çelişkili bir durum söz konusu değildir; bilakis bu, iyilik yapmak, Allah'ın elçisini sevmek, ona hizmet etmek ve korumak için birbiri ile yarışmak demektir.

H. Ali (r.a.a.), Efendimizin emrine uyarak hicret edenlere sonradan katıldı. Zira H. Peygamber'in yanında içlerinde Kureyşli müşriklerin de bulunduğu bazı kimselere ait emanetler vardı. H. Ali (r.a.a.), bu işe tam ehil ve Peygamber, müminler ve tüm insanların güvenlerini kazanmıştı. Dolayısı ile ondan bu emanetlere sahip çıkmasını ve sahiplerine vermesini istedi.¹ Mekke'de üç gün kalıp emanetleri teslim ettikten sonra H. Peygamber (s.a.v.)'in ardından Medine'ye kavuştu.²

Medine Yolu³

¹ Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/482.

² Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/493.

³ Buhârî'nin H. Ayşe'den naklettiği uzun hadis. Urve b. Zübeyr'in rivayet ettiği bu hadis hicret hakkındaki en ayrıntılı hadistir. *Sahîh-i Buhârî, Bâbu Hicreti'n-Nebî ve Ashâbihi ile'l-Medine*, 4/254-258.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Bekir (r.a.a.), gizlilik ve gözden uzak olmak amacıyla Mekke'nin güneybatısında yer alan Sevr Dağı'ndaki mağarada üç gün kaldılar. Kureyş ise Hiz. Peygamber (s.a.v.)'i sağ ya da ölü getirene ödöl olarak yüz deve vereceğini duyurmuştu.¹ Dolyısıyla birçok kişi Hiz. Peygamber (s.a.v.)'i Mekke'ye yakın olan bütün yollarda aramaya başladı. Müşrikler mağaraya birkaç kez ulaştıysa da Cenâb-ı Hak Peygamber (s.a.v.)'ini korudu. Müşriklerin aramaları azalması üzerine Hiz. Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Bekir gece mağaradan çıkıp iki yük hayvanı getiren Abdullah b. Uraykıt ile buluştular. Onun kılavuzluğunda Mekke'nin güneyine doğru yol alarak deniz kıyısıyla paralel olarak yürüdüler, sonra herkesin bilmediği yol ve vâdilerden geçtiler.

Hicret yolundaki yaşanan önemli olaylardan birisi de Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in uğradığı çadırın sahibi Ümmü Ma'bed ile yaşanan olaydır.

Sürâka b. Malik'in olayı da hicret yolunda gerçekleşen en çok bilinen olaylar arasındadır. Onun yeğeni Abdurrahman'ın rivayetine göre, babasından şöyle işitmiştir:

“Kureyş kâfirlerinin elçileri bize gelip Hiz. Peygamber (s.a.v.) ya da Ebû Bekir'i sağ ya da ölü getirenin ödölünü anlattılar. Nitekim aşiretim olan Mudlic oğulları arasında bir sohbetteyken bize birisi gelip ‘Deniz kıyısında bir karaltı gördüm, zannederim onlar Muhammed ve arkadaşları’ dedi. Sürâka sözüne şöyle devam ediyor: ‘İçimden ‘işte bunlar onlar!’ dedim, sonra adama: ‘Onlar olamaz, sen az önce bizim ayrılıp giden falanca ile filancayı görmüşsündür, gidebilirsin’ dedim. Biraz dahakaldıktan sonra oradan çıktım. Eve girip cariyeme kısrağımı çıkarıp bir tepenin arkasında Benî beklemesini emrettim. Kargımı da aldım ve ucunu aşağıya çevirdim, sonra kısrağıma bindim ve onlara doğru hareket ettim. Yaklaşınca kısrağımın ayağı kaydığından dolayı yere yıkıldım. Bir daha kalkıp fal oklarımı sadaktan çıkarıp peşlerine düşeyim mi düşmeyeyim mi diye şansımı denedim fakat sevmediğim ok çıktı. Buna rağmen yoluma devam ettim ve Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e yaklaşarak sesini işittim. O arkasına bakmıyordu, ama Ebû Bekir sürekli bakmıyordu. O sırada kısrağımın ön ayakları dizlerine kadar toprağa battı ve yere çakıldım. Bir daha kalktım ve kısrağıma kızdım. Ayakları topraktan çıkınca üzerinde duman gibi yükselen toz vardı. Fal oklarımı bir kez daha denedim yine sevmediğim ok çıktı. Nihâyet onlara güven vererek seslendim, onlar da durdular, ben de kısrağıma binip yanlarına gittim. Rasladığım bu olaylar yüzünden Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in dininin yayılacağını düşündüm. Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e dedim ki: ‘Kendi kavmin seni yakalayana ödöl vadetmiştir. Ardından insanların onları yakalamakiçin kurdukları planları anlattım. Kendilerine biraz yemek ile eşya vermek istedim, ne var ki hiç bir şey almadılar ve yollarını gizlemekten başka bir

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Babu'l-Hicre 4/256. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/211.

şey istemediler. Ben de bana güvencemi sağlayacak bir yazı yazmasını istedim. Âmir b. Fuheyre'ye bir parça deri üzerine yazı yazdırdı ve yoluna devam etti.¹

Ayrıca Hz. Peygamber'in Sürâka'ya, Kistrâ'nın tahtının devrileceğini ve onun iki bileziğinin Sürâka'ya takılacağını bildirmiştir.²

Rivaetlere göre Sürâka, Hz. Peygamber 'e (s.a.v.) verdiği söze sadık kalarak onu arayanları yanlış yönlendirip Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gittiği istikameti gizlemiştir.³

Ne ilginçtir ki Hz. Peygamber (s.a.v.), müşrikler tarafından takip edilip sağ ya da ölü istenirken, kendisini yakalayana ödül konulurken İran'ın fethedileceğini ve Kistrâ'nın iki bileziğini bu bedevinin takacağını müjdelemiştir. Hâlbuki Araplar onları görmeyi ve Kistrâ'nın başkenti olan Medâin'e varmayı hayal bile edemezlerdi. Bu deve çobanı olan Sürâka nasıl olur da bunları koluna taksın. Hz. Peygamber (s.a.v.), Huneyn ve Tâiften dönerken Ci'râne denilen bir yerde Sürâka'ya rastlar. Sürâka kendisine deri üzerindeki yazıyı gösterince Hz. Peygamber (s.a.v.) ona der ki: *“Bugün sadâkat ve vefa günüdür, yaklaş. O da yaklaşıp Müslümanlığını ilan eder.”*⁴

Hz. Peygamber'in dediği bir mucize olarak Hz. Ömer devrinde gerçekleşti. Medâin fethinden sonra getirilen ganimetler arasında Kistrâ'nın iki bileziği, tacı, keçesi ve değerli mücevherleri bulunmaktaydı. Hz. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sürâka'ya verdiği sözü hatırlar ve Sürâka'ya Kistrâ'nın iki bileziğini takar, sonra yüksek sesle şunu der: *“Allahü Ekber! Hüzmüz oğlu Kistrâ'dan alıp Mudliclilerden Ca'şem oğlu Sürâka'ya taktıran Allah'a hamdolsun”*.⁵

Sonra Sürâka bir ata bindirilir, herkes onu görsün diye Medine çarşılarında dolaştırılır ve Hz. Ömeri'nin o sözünü tekrarlar durur. Böylece Medineliler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in on beş yıl önce Sürâka'ya verdiği sözün gerçekleşme mucizesine tanık olurlar.

Hicret yolunda yaşanan olaylardan bir tanesi de Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Ebû Bekir, Şam topraklarından gelen Müslüman bir gruba rastlar. Grup içerisinde Zübeyr b. Avvam bulunmaktaydı ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile yol

¹ *Sahîh-i Buhârî, Bâbu Hicreti'n-Nebî ve Ashâbihi ile'l-Medine*, 4/256; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 146.

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/19.

³ Bkz: Buhârî, *Babü'l-Hicre*, 4/257; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s.146.

⁴ Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, 2/489; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/19.

⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/19; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/68.

arkadaşı Ebû Bekir'e beyaz elbise giydirir.¹

Bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Cuhfe olarak bilinen yerde Eslem oğullarından birisinin develerine rastlar. Develeri güden çobana sorar: “*Bu develer kimin?*” O da: “*Eslem oğullarından birisinin*” der. Hz. Peygamber Ebû Bekir'e bakarak: “*İnşallah selametli (Müslüman) olursun*” der. Akabinde çobana sorar: “*Adın ne?*” O da: “*Mes'ûd*” cevabını verir. Hz. Peygamber (s.a.v.) yine Ebû Bekir'e bakarak: “*İnşallah mesud olursun*” buyurdu.² Evet, Hz. Peygamber (s.a.v.) işte iyimserliği böyle severdi.³

Medine'ye Varış

Muhacir ile Ensâr, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'den çıktığını haber aldıktan sonra her sabah çıkıp öğle sıcaklığına kadar onu beklerlerdi. Uzun bir bekleyişten sonra tekrar evlerine dönerlerdi. Sonra bir gün Yahudi'nin biri tepe üzerinde bulunan evlerinin çatısına çıkıp bakındı ve beyaz giyinmiş olan Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Bekir (r.a.a.)'ın silüetini görünce en yüksek sesiyle: “*Ey Araplar! işte beklediğiniz lider*” diye bağırdı. Müslümanlar ise silahlarını kuşanıp Rasûlullah (s.a.v.)'i karşıladılar. Hz. Peygamber (s.a.v.), sağ taraftan yürüyerek Amr b. Avf oğullarının yanında durdu. Bu olay, 8 Rebiülevvel Pazartesi günü,⁴ yani 21 Eylül 622 yılında⁵ yaşanmıştır. Ebû Bekir kalkıp insanlarla sohbet etmeye başladı, Hz. Peygamber (s.a.v.) ise oturuyordu. Üzerine güneş vurunca gelince Ebû Bekir gelip kürküyle kendisini gölgelendirdi. İşte ancak o zaman herkes O'nun Hz. Peygamber (s.a.v.) olduğunu anladı.⁶

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Medine girişinde karşılayan Ensâr'ın sayısı beş yüz kişi idi.⁷ Dolayısıyla Kubâ'ya gelip kendisini karşılamak isteyenlerin sayısı ya aynı sayıda ya da bu sayıya yakındı. Rivayetlere göre bunların arasında sayıları yüzden az olmayan Muhacirler de bulunmaktaydı. İbn Ömer (r.a.a.)'den rivayet eden Buhârî'ye göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tehlikede olduğunu gören Muhacirler O'na biat ettiler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i korumaya,

¹ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 7/1936.

² Bkz: Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/495.

³ Bkz: İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/256.

⁴ Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, Bâbu'l-Hicre, 4/258.

⁵ Bkz: et-Tirmanîni, *Ezminetü't-Târîh'il-İslami*, s. 15.

⁶ Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, Babu'l-Hicre, 4/258; Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/343.

⁷ Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/218.

ona itaat etmeyeve onun için her türlü fedakârlığa hazırlardı. Hz. Peygamber, Medine'ye geldikten sonra Ensâr da ikinci kez O'na biat etti.¹

Nitekim bu olayın en güzel ayrıntılarından olan bir hadise de Buhârî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği diğer bir rivayette zikredilmektedir: Enes b. Mâlik diyor ki:

*“Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye gelince on dört gece yüksek bir yerde oturan Amr b. Âmir oğullarının konuğu oldu. Sonra Neccar oğullarına haber gönderildi, kılıçlarını kuşanıp geldiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) binitine binmiş, Hz. Ebû Bekir de yanında bulunuyordu. Etraflarını ise Neccar oğulları sarmıştı”.*²

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kubâ'da Amr b. Avf oğullarından Gülsüm b.el-Hedm ile Sa'd b. Hayseme'nin konuğu olmuş ve insanları Sa'd'ın evinde karşılamıştı. Bu evde aynı zamanda Mühacirlerden birçok bekâr da kalıyordu.³

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'de Kubâ'ya geldiği gün o kadar özeldir ki İslam tarihindeki yüzlerce önemli hadise değil de bu gün Hicri takvimin başlangıcı kabul edilmiştir.⁴

Bu tarihî gün, Kubâ Mescidinin yapımıyla bağlantılı olarak Kur'ân'da bizzat zikredilmiştir:

“Dirâr mescidinde) asla namaz kılma! İlk günden takvâ üzerine kurulan mescit (Kubâ Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.” (Tevbe Sûresi 9/108)

İşte bu ayet, bizzat o güne işaret etmektedir. Belki de Müslümanların Hicri Tarihi bu günden itibaren başlatmalarının nedeni budur. Çünkü o gün Kur'ân'da zikredilmiştir. Dolayısıyla diğer görüşleri bir tarafa bırakarak Hicri Tarihin o günden başlatılmasını istediler. Hz. Ömer: *“Hicret, hakkı batıldan ayırdı, dolayısı ile ona razı olun”* buyurdu.⁵ Bu sebeple Sahabiler, o günü İslamiyet'in izzet ve ikbal günlerinin başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kubâ'da on dört gece kalarak⁶ bu sürede bazı işler yaptı. Bunların en önemlisi bahsettiğimiz gibi Kubâ Mescididir. Bu mescit,

¹ Buhârî, hadis no: 3916.

² Buhârî, hadis no: 3932.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/343.

⁴ Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/758. Bkz. Buhârî, Ba'ü't-Târîh 4/67.

⁵ Buhârî, Bâbu't-Târîh 4/67. Bkz. *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/253; Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/758.

⁶ Buhârî, Bâbu Makdemi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-Medîne, 4/466.

İslamiyet'te yapılan ilk mescittir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat kendisi de yapımına katılmış ve Müslümanlara burada imamlık yaparak namaz kıldırmıştır. Ayrıca “*Kubâ Mescidinde namaz kılmak bir umreye bedeldir.*” buyurarak bu camide namaz kılmayı teşvik etmiştir.¹

Kubâ Mescidini bu ayet ile ilişkilendirmek onun Mescid-i Nebevi'den daha üstün olduğunu göstermez, her ikisi de takva üzerine yapılmıştır, ne var ki birincisinin ilk olma özelliği vardır. Bu ayette kastedilen Kubâ mescididir. “*Mutahharîn*” (tertemiz olanlar) diye nitelenenler ise birçok hadiste temizlik yönleri ile övülen Ensâr'dan Kubâ halkıdır.²

Hz. Peygamber, ilk cuma namazını Medine'ye varmadan önce Salim b. Avf oğullarında kılmıştır. Orada kılınan bu namaz da İslamiyet'teki ilk Cuma namazıdır.³ Bu cami bugüne kadar kalmış Medine'nin en belirgin ve meşhur eserlerinden bir tanesidir.⁴

Hz. Peygamber'i (s.a.v.) koruma ekibi sadece Neccar oğullarından oluşmamaktaydı. Onların yanı sıra sayıları beş yüzü aşan Ensâr ile Muhacirlerden oluşan bir ekip vardı.⁵

Medine'yi teşrif etmek, Rasûlullah (s.a.v.) ve O'nunla beraber olan Muhacirler için başlangıç tarihi olduğu gibi, ailelerin çoğunluğunun İslam'ı kabul etmesinden dolayı Ensâr için de mutluluk, sevinç ve nurlu günlerin başlangıcı idi. Tüm Medineliler iki cihan güneşi; kâinatın iftihar tablosunu karşılamaya çıkmış, hatta bayanlar bile evlerin damlarına çıkıp “*Hangisi Muhammed*”dir diye soruşturup onu dört gözle bekliyorlardı. O'nu gördüklerinde ise daha önce hayatlarında O'nun gibisini görmemişlerdi.

Neccar oğullarının cariyeleri çıkıp şu anlamda bir ezgi söylediler:

“*Neccar oğullarının cariyelerindeniz
Muhammed bizim için ne güzel bir komşudur!*”

Bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) o cariyelere şöyle sorar: “*Benî sever misiniz?*” onlar da “*Evet, vallahi severiz,*” karşılığını verirler. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurur: “*Ben de vallahi sizi severim.*”⁶

¹ Buhârî ve Müslim. Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/908.

² İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/908.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/493; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/271.

⁴ Abdülaziz Ka'kî, *el-Mecmûatü'l-Musavvere li Eşheri Me'âlimi'l-Medineti'l-Münevvere*, 1/148

⁵ *Müsned-i Ahmed*.. Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/25.

⁶ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 15/125.

İşte bu olay, büyük-küçük Ensâr'dan herkesin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) karşı beslediği samimi ve şefkati açıkça göstermektedir. O Medine'ye varınca sokaklarda, evlerde, köle ve hizmetçilerde herkeste, dalga dalga sevgi ve muhabbet halleri oluştu. Herkes şöyle diyordu: “*Allahü Ekber! Allah'ın elçisi geldi; Allahü Ekber! Allah'ın elçisi geldi*”.¹

Başka bir rivayete göre ise Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde erkek ve kadınlar evlerin damlarına çıktılar, köle ve hizmetçiler sokaklara dağıldılar ve “*Yâ Muhammed yâ Rasûlallah, yâ Muhammed yâ Rasûlallah*” diye çağırdılar.² Kimileri ise: “*Allah'ın Rasûlü geldi, Allah'ın Rasûlü geldi*” diye ilanda bulundular.³ Ensâr'dan olan Bera' b. Âzib, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye girişine tanıklık etmiş ve Medinelilerin o andaki duygularını şöyle dile getirmiştir: “*Medinelilerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye gelişi üzerine yaşadıkları sevinç gibisini başka hiçbir zaman yaşadıklarını görmedim.*”⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye girince Ensâr arasında bir konukseverlik yarışı başlamıştı. Zira herkes onu kendi evine davet edip bu şerefe nail olmak istiyordu. Evet, herkes cömertlik ve savunma gücüne işaret ederek O'nu misafir etmek istiyor ve “*Bize buyurun, sayımız da silahımız da koruma gücümüz de var*” diyorlar ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) devesinin yularını tutmak istiyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise onlara: “*Deveyi bırakın; zira o memurdur (Allah'ın emri tahtında hareket etmektedir)*” buyurmuştu. Deve bir kaçkez döndükten sonra Neccar oğullarından iki kişiye ait olan develere özgü bir yere gidip çöktü. Daha sonraları bu mekânda Mescid-i Nebeviyapılacaktı. Hatta sahabeden bir grup, Hz. Peygamber (s.a.v.) gelmeden önce de buranın etrafında namaz kılardı.⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini misafir etmek isteyenler çok olduğu ve herkesi memnun edemeyeceğinden dolayı üzülmüyordu; çünkü herkesi sevindirmek isterdi. Ancak O, dedesi Abdulmuttalib'in dayıları olan Neccar oğullarının konuğu olmak istiyordu. İşte tam bu esnada Ebû Eyyüp Ensârî Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşyasını evine götürmek için yüklendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): “*İnsan eşyalarıyla olmalıdır*”⁶ buyurarak gönlünün nerede olduğunu belirtmiş oldu. Böylece Ebû Eyyüp, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i misafir etme şerefini kazanmış

¹ Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/25.

² Müslim, *Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rakâik*, Babü Hadisi'l-Hicre 4/2311.

³ Buhârî, *Bâbu Makdem'in-Nebî ve Ashâbihi el-Medine*, 4/264.

⁴ Buhârî, *Bâbu Makdem'in-Nebiyyi ve Ashâbihi*, 4/266. Bkz. İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/272.

⁵ Buhârî, *Bâbu Makdem'in-Nebiyyi ve Ashâbihi el-Medine*, 4/266. Bkz. İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/273.

⁶ Bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/491; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/273.

oldu.¹

Medine Ve Sakinleri

Cahiliyede Arapları, Medine'ye Yesrib adını vermişlerdi.² Kur'ân-ı Kerim'de de bu adla anılmıştır. Bir kısmı:

"Onlardan bir gurup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, Sadece kaçmayı arzuluyorlardı." (Ahzâb Sûresi 33/13)

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gelişinden sonra bu ad değiştirilmiş ve "Medine" olmuştu. Medine ismi Kur'ân'da dört kez zikredilmektedir.

"Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medine halkından birtakım münaфіklar vardır ki, münaфіklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir." (Tevbe Sûresi 9/101)

"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa dâçar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez." (Tevbe: 120)

Medine'nin başka adları da vardır: Taybe, Taba, el-Mübareke, el-Müşerreffe ve Darü'l-Hicre. Medine ve fazileti hakkında birçok kitap yazılmıştır.³ Allah Rasûlü'nün buraya hicret etme ve duasına nail olma şerefini elde etmiştir: "Allah'ım! Bize Medine'yi Mekke kadar veya daha fazla sevdire."⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allahum, bize Medine'mizi, meyvelerimizi, müddümüzü, sâ'imızı⁵ bereket üzerine bereketle mübarek kıl. Allah'ım, İbrahim senin kulun, Peygamber'in ve halilindir. Ben de senin kulun ve Peygamber'inim. O sana Mekke için dua etti. Ben de Medine için, onun Mekke hakkında yaptığı duayı bir misli ziyadesiyle aynen yapıyorum." dedi.⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'yi çok sevmiş ve her türlü ihtiramı göstermiştir. Buhârî'nin Enes b. Malik'ten bir rivayetinde göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Medine, şuradan şuraya, oraya kadar haremdir. Buralarda ağaç kesilmez, bir

¹ İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakâti'l-Kübrâ*, 1/137. Bkz. İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/280.

² Tefsîr-i İbn Kesîr, 1/908.

³ Salih b. Hâmid er-Rifâ'i, *el-Ehâdisü'l-Vâridetü fi Fadâ'ili'l-Medine, Cem'an ve Dirâseten*, 1. Baskı, h. 1413.

⁴ Buhârî, *Kitâbu Fedâ'ili'l-Medine*, 2/220.

⁵ Sâ' ve müdd, tahıl ölçü birimi.

⁶ Müslim, *Kitâbü'l-Hac, Fedâ'ili'l-Medine* 2/10.

*değişiklik yapılmaz. Kim bu Medine Haremi içinde bir değişiklik yapar, (Kitâb ve sünnete aykırı) bir bid'at ortaya koyarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti o kimse üzerine olsun”.*¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de yerleşmesinden itibaren bu şehir, İslam Devleti'nin “*başkenti*” vasfını almış ve raşit halifeler döneminde de böyle kalmıştır. O dönemde ve sonraki tüm dönemlerde tüm dünya üzerinde en büyük etkiyi bırakan şehir Medine olmuştur.

Evs ve Hazreç, kabile boylarının toplu konutlarında ikamet etmekteydiler.² Bu iki kabile genellikle barış içerisinde yaşamışlar ve birbirleri ile evlenmişlerdir. Bazen de aralarında “*Buas Savaşları*” gibi ünlü savaşlar da yaşanmıştır.³

Ayrıca Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde güç ve nüfuz bakımından Evs ve Hazreç'ten geriye kalmayan Yahudi topluluk ve boyları da bulunmaktaydı.⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.), bu realiteyi en iyi şekilde değerlendirmiş, güzel sonuçlar çıkarmış ve saygın bir hayat isteyen herkesin barış içinde yaşadığı sivil bir toplum inşa etmiştir. İnanç bağı, Müslümanlar arasında sadakat ve bağlılık konusunda temel olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda Yahudileri de içeren diğer Medine sakinleri ile barış ve birlikte yaşama köprüleri kurulmuş ve aralarındaki bu ilişkileri düzenleyen hukukî metne “*Vesîkatü'l-Medine*” (*Medine Vesikası*) denilmiştir.⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mescid-i Nebevi'yi ve ona bağlı odaları inşa edene kadar Ebû Eyyüb'ün evinde kalmıştır. Şüphesiz Hz. Ebû Eyyüb bu kıvançla kıyamete değin anılacaktır. Diğer sahabe efendilerimiz bu yüzden ona gıpta ederlerdi. Zira bu ev, aylar boyunca Hz. Peygamber'in ikametgâhı, semavî vahyin sağanak sağanak indiği ve müminler ile Hz. Peygamber'in buluştuğu mübarek bir mekân haline gelmişti. İşte bu şerefe herkes nail olmak istiyordu, ancak o insan Hz. Ebû Eyyüb el-Ensâri oldu.

Hz. Ebû Eyyüb ve Ensâr'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Muhacirlere gösterdikleri bu ikram, bir yandan Allah'ın bir rahmeti ve lütfü; diğer yandan da müşriklerin muhacirlere çektiirdikleri acıların bir nevi telafisi mahiyetinde idi. Zira müşrikler, Hz. Peygamber ve muhacirleri Mekke'den kovmuşlar, evlerine ve

¹ Buhârî, *Kitâbu Fedâ'ilü'l-Medine*, hadis no: 1867.

² en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûnî'l-Edeb*, 1/311.

³ Buhârî, Bâbu Makdemi'n-Nebî ve Ashâbih e'l-Medine, 4/265.

⁴ Bkz. Muhammed b. İbrahim el-Hamed, *el-Hivâr fî's-Sireti'n-Nebeviyye*, 187.

⁵ Ahmed Kâid eş-Şü'aybî, *Vesikatü'l-Medine, el-Mazmun ve'd-Dilâle*, Kitâbu'l-Ümme, Vezâretü'l-Evkâf, ed-Devha, Katar, 1426, sayı 110, s. 29.

mallarına el koymuşlardı. Fakat daha sonra Ensâr onlara kucak açtı, yerlerini-yurtlarını, evlerini- barklarını onlarla paylaştı. İşte tam da bu yüzden bu ümmet Hz. Peygamber’i konuk eden Ebû Eyyüb ve Ensâr’ın diğer fertlerini kıyamete kadar hep hayır ve minnetle yâd edecektir.¹

MESCİD-İ NEBEVİ’NİN İNŞASI

Allah Rasûlü (s.a.v.), Medine-i Münevvere’ye geldiği zaman ilk yaptığı şey, mescidi için bir yer tayin etmesi olmuştur.² Kusvâ adlı devesinin çöktüğü yer, mescidin yeri olarak belirlenmiş ve bugüne kadar da bu şekilde gelmiştir. Daha önceleri orada bir grup müslüman namaz kılıyordu. Bu mekân, İbn Zürrâre hücrelerinde iki yetim çocuk olan Süheyl ve Sehl’e ait hurma deposu olarak kullanılıyordu. Mübarek devesi buraya çökünce Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*İnşallah duracağımız yer burası!*” Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) iki çocuğu çağırdı ve onlarla depoyu mescide çevirme konusunda görüşmeler yaptı. Bu iki delikanlı “*Hayır ya Rasûlallah! Bilakis burayı size hibe ediyoruz.*” dediler. Ancak Efendimiz (s.a.v.), buranın hibe edilmesine karşı çıkarak satın aldı ve sonra da mescidi buraya inşa etti.³

Hz. Peygamber’in bütün derdi, şirk koşulmadan içinde yalnızca Allah’a ibadet edilecek bir mescit yapmaktı.⁴ Bu sebeple, ne bu yetimlerden ne de bir başkasından mal almak istemedi. Rasûlullah (s.a.v.) hediye ve hibe kabul etmesine rağmen burada böyle yapmadı vekendi malından parasının ödemesini istedi. Böylece mekânın değeri biçilerek ödemesi yapıldı. Bu mescit, İslam’da ilk vakıf ve Hz. Peygamber (s.a.v.) de ilk vakfeden kişi oldu.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ilk yaptığı şey mescidin yerini seçmek olduğu gibi Muhacir ve Ensâr ile birlikte ilk yaptığı şey de Medine’ye gelirken yolunun üzerindeki Kubâ Mescidi’ni, daha sonraları da Medine içindeki Mescid-i Nebevi’yi yapmak olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Mescid-i Nebevi iki defa inşâ edilmiştir: Birincisi; hicretin 1. yılında Efendimiz’in (s.a.v.) Medine’ye gelmesinin hemen ardından, diğeri ise hicretin 7. yılında gerçekleşmiştir. İkinci inşaat, birincisinden alan açısından daha geniş ve sağlamlık bakımından daha sağlam olmuştur. HZ. Peygamber (s.a.v.), inşaat yapımına elverişli hale gelmesi için yerin düzeltilmesini istedi, mescidin yapımında kendisi de arkadaşları ile beraber bizzat çalıştı. Çalışma esnasında

¹ Bkz: İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye mine’t-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 1/237; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/402. Ez-Zehebî, *Siyerü A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/402.

² İbn Sa’d, *es-Sîretü’n-Nebeviyye mine’t-Tabakât*, 1/237.

³ *Sahih-i Buhârî*, 4/254.

⁴ Suad Mâhir, *Mesâcidün fi’s-Sireti’n-Nebeviyye*, el-Heyetü’s-Mısriyyetü’l-Âmme li’l-Kitâb, Kahire, 1987.

onlara şiirler okuyordu. Mescidin kiblesi, kible değişiminden önce yapıldığı için Mescid-i Aksa'daki Beyti'l-Makdis'e doğru yapılmıştı.

Hayber savaşı'ndan sonra mescidin alanı biraz daha genişletilerek yeniden restore edildi.”¹

Efendimiz (s.a.v.) dönemindeki Mescid-i Nebevi'nin sınırları, bugün hâlâ bellidir ve yeşil işaretlerle belirlenmiştir. Bugün mescidi ziyaret eden herkes açık bir şekilde üzerlerindeki yazıları okuyabilir ve görebilir.

Kardeşlik Akdi²

Efendimiz (s.a.v.), müslümanlık ve hicretin gereği olarak müslümanlar arasında özel ilişkiler kurma, birbirlerine destekleme, teselli etme, hal ve hatırını sorma, eksiklikleri telafi etme konusunda vb. konularda çok hassas ve gayretliydi. Bu maksada matuf olarak, hicretten önce daha henüz Mekke'de iken bazı Müslümanlar arasında kardeşlik kurmuştu. Bunlardan bazıları, Hz. Ömer, Ebûbekir, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Osman b. Affan'dır. O zamanlar Mekke'de iken Hz. Ali, Peygamber'imize (s.a.v.) şöyle demişti: “*Ey Allah'ın elçisi, sen arkadaşların arasında kardeşlik kurdun, peki Benim kardeşim kim?*” Bu soru üzerine “*Senin kardeşin Benim.*” buyurmuştu.³

Müslümanlar hicretten sonra Medine'ye yerleşince Hz. Peygamber (s.a.v.), Muhacirler ile Ensâr arasında kardeşlik akti kurdu. Rivayetler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kimi kime kardeş kıldığını teker teker zikretmiştir. Kardeşlik, genellikle bir Ensâr ile muhacir arasında yapılıyordu.⁴ Bununla birlikte, muhacirlerin diğer muhacirlerle birlikte kardeşlik yaptığı da vaki olmuştur. Ancak bu, son dönemler itibarıyla veyahut özel şartlar gereği olmalıdır, zira tercih edilen görüşe göre bu kardeşlik, muhacir ve Ensâr arasında yapılıyordu.

Efendimiz'in (s.a.v.) Hz. Aişe Validemiz (r.a.a.) İle Evlenmesi

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zevcelerinin Yüce Allah tarafından seçilip tayin edilmesi, hem kendisi hem de ümmeti için büyük bir rahmettir. Hz. Hatice (r.a.a.)

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/345; el-Vakidî, *el-Megâzî*, 2/636.

² Medine'de Ensâr ile Muhâcirîn arasında tesis edilen kardeşlik için bkz.: Buhârî, 4/267.

³ Muahmmmed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/52; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/270. Daha fazla bilgi için bkz: Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/240.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/505.

Hız. Peygamber için hem eş, hem en hayırlı yardımcı ve destekçi olmuştu. Hayatı boyunca hep yardımcı olacak görüş ve öneriler sunmuştur. şüphesiz bu, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara gönderdiği elçisi için bir inayet ve yardımı idi.

Hız. Aişe (r.a.a.)'ye gelince, Efendimiz'in (s.a.v.) zevceleri içerisinde tek bkire o idi. Zevceler arasında yaş bakımından en küçüğü, ancak hıfz ve zeka bakımından en kuvvetli olanı idi. Cenâb-ı Hak onu adeta özel bir donanımla elçisi için özellikle hazırlamış ona ve müminlerin diğer annelerine şeriat-ı İslamiye'yi Allah'ın elçisinden duyup hıfz u himaye etme, sonra da bütün mmet ve insanlığa nakil ve tebliğ etme misyonunu yüklemiştir. Kur'an bu hususu şu ayet ile tasvir etmiştir:

“Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. şüphesiz Allah, her şeyin i yüzünü bilendir ve her şeyden haberi olandır.” (Ahzâb Sresi 33/34)

Hız. Peygamber'in Hız. Aişe validemiz (r.a.a.) ile nişanlanması, Hız. Hatice validemizin vefatından kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir.

Efendimiz'in (s.a.v.) Hız. Aişe validemizle evlilik akdi, peygamberliğin onuncu senesinde şevval ayında gerçekleşmiştir. Ancak aralarındaki fiilî evlilik ilişkisi hicretin birinci yılında şevval ayında başlamıştır.¹ Bazı rivayetler ise bu tarihten sonra gerçekleştiğini belirtmektedir.

Hız. Aişe validemizin yaşının küçük olması, Efendimiz'in (s.a.v.) tabiatıyla uyumlu olmasında ve eğitilmesinde büyük rol oynamıştır. Hatta vefatı ile neticelenen hastalığında Hız. Peygamber, Hız. Aişe'den hemşirelik yapmasını istemiş ve onun kuşağına başını koyarak bu halde iken vefat etmiştir.²

Hız. Aişe (r.a.a.), Efendimiz'den (s.a.v.) diğer sahabelerden daha çok ilim ve sünnet-i seniyyeyi öğrenmiş ve kadın-erkek ümmetin fertlerine öğretecek kadar da ömür srmştir.

Hız. Aişe (r.a.a.), Efendimiz'in (s.a.v.) zevceleri arasında en çok sevdiği kadındı, ne var ki ondan bir ocuk dünyaya gelmemiştir. Kız kardeşinin oğlu Abdullah b. Zübeyr'e nisbeten “mm Abdullah” künyesini almıştır. Hız. Ebûbekir es-Sıddîk'ın kızı olması hasebiyle hem Allah Rasûlü'nden hem de babasından terbiye ve eğitim aldığı gibi diğer yandan da hem babasının evinde kalma hem de yolculuklarda bile Hız. Peygamber'in yanında bulunma fırsatını elde etmiştir.

Hız. Aişe ve Ebûbekir ailesi (r.a.a.), bu akrabalık bağı sayesinde büyük bir onur ve şeref kazanmıştır. Aynı zamanda Aişe validemiz, Efendimiz'in (s.a.v.) bir

¹ Taberî, *Trih'l-meme ve'l-Mülûk*, 1/340.

² Bu Kitâbın “Hız. Peygamber'in vefatı” bölümüne bakınız..

hadis-i şeriflerinde buyurduğu gibi, O'nun hem dünyada hem de ahirette hanımı olma payesine ermiştir.¹

MEDİNE VE MEDİNE TOPLUMUNUN GELİŞMESİ

İslam, insanlığa, öncelikle tevhid inancı ve Allah'a (c.c.) itaati sevdirmek, saygınlığını yükseltmek, yeryüzünde yeni bir nizam kurmak, üretimi artırmak, çevreyi ve yeryüzünü fesattan koruyup insanlığa faydalı bir hale getirmek için

¹ Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/135.

gelmiştir. Bu idealin realize olduğu en bârîz ve en güzel örnek, Medine şehri ve Medine toplumdur. Kâinatın iftiharı Hz. Peygaber, şehirde farklı hukukî düzenlemeler uygulamış, sivil toplumu geliştirmiş, özgürlüklerin alanları genişletmiş, şehir planlaması çerçevesinde sistemli mimarî değişiklikler yapmış, böylece herkes negatifikten, pasiflikten ve parazitçe yaşamaktan kurtulup aktif, üretken ve veren insanlar haline gelmiştir. Hicretten sonra Medine-i Münevvere'nin şekli-şemaii değişmiş ve gelişmiş, Nihâyetinde bambaşka bir şehre dönüşmüştür.

Medine'de değişim manevi gibi görünen ancak büyük bir önemi haiz olan faaliyetlerle başlamıştır.

1. İsmnin Değiştirilmesi

Medine-i Münevvere, İslam'dan önce araplar arasında “*kötülenmiş*”, “*yerilmiş*” demek olan “Yesrib” adını taşıyordu. Ancak Hz. peygamber bu ismi kerih görmüş ve “Medîne” ismiyle değiştirilmesini emretmişti.¹

Bilindiği gibi Medine, haddizatında medenileşmek, yerleşmek ve buna bağlı ilim, çalışma, nizam, sistem, adalet ve şehir ile alakalı diğer konuları da içermektedir. Rasûlullah (s.a.v.) bu şehre başka isimler de vermiştir. Bunlardan bazıları: Tâbe, Tayyibe, Mübareke, Müşerreffe, Darü'l-İman, Hasîne. Bütün bu isimler, olumlu bir mana taşımakta, iyimserlik ve güzel bakış açısına davet etmektedir.²

2. Medine Sevgisi Harem Kılınması

Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine-i Münevvere'ye hürmet ve saygı gösterilmesi konusunda son derece hassas davranmış, Harem kılmış, sınırlarını belirlemiş ve bereketli olması için dua etmiştir. İmam Buhârî'nin Sahih'inde yer rivayetine göre Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

*“İbrahim aleyhisselam Mekke'yi harem kılmış ve halkı için dua etmiştir. Ben de Medine'yi iki dağ arası ile birlikte harem kıldım.”*³ Aynı zamanda şöyle dua etmiştir: *“Allah'ım, bizlere Medine'yi Mekke kadar veya daha fazla sevdire.”*⁴

Kuşkusuz bir yerin sevilmesi, onu ve hakkını-hukukunu korumaya ve orada

¹ Bkz: er-Rifâ'i, *el-Ehâdisü'l-Vâridetü fi Fadâ'ili'l-Medine*, s. 301.

² Bkz: er-Rifâ'i, *el-Ehâdisü'l-Vâridetü fi Fadâ'ili'l-Medine*, s. 305.

³ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, 4/40.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Hadis no: 3926; *Sahih-i Müslim*, Hadis no: 1376.

ikamet etmeye davettir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'de çevre ve doğal hayatın korunması için koyduğu kanunlardan bir tanesi de şu hadiste geçmektedir:

*“İbrahim Mekke'yi harem kıldı, ben de iki dağı arası ile birlikte Medine'yi harem kıldım. Bu alanların otu yolunmaz, av hayvanı ürkütülmez, ilan etme maksadı dışında yitiği alınmaz, deveyi otlatma hariç kimse ağaç kesemez ve savaş ve öldürme maksadıyla silah taşıyamaz.”*¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine halkını, orada oturanları, ona sığınanları ve hicret edenleri övmüş ve şöyle buyurmuştur: *“(Gün gelir, ehl-i iman, yılanın yuvasında toplanması gibi iman da Medine'ye toplanır.”*²

Yine Rasûl-i Ekrem uzun bir hadis-i şerifin bir kısmında şöyle buyurmuştur: *“Medine onlar için daha hayırlıdır, keşke bilselerdi”*.³

3. Nüfus Gelişimi

Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'de müslümanların doğum ve nüfus oranının artması konusunda son derece hassasiyet gösteriyordu. Bu nedenle hicret-i Nebeviyeden sonra mühacirlerden ilk çocuğun doğumuyla birlikte (Abdullah b. Zübeyr) çok sevindiler.⁴ Kur'ân'dan nazil olan ayetler de çocukların korunmasını emretmiş, insanların ve çocuklarının rızıklarının Allah'ın teminatında olduğunu vurgulamıştır:

“Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur.” (İsrâ Sûresi 17/31)

Diğer yandan, Hz. Peygamber (s.a.v.) de güzel, sağlam bir terbiye ve geleceğe iyi hazırlık şartıyla Müslümanların evlenip çoğalması gerektiğinin altını çizmiştir. Bir hadis-i şeriflerinde şöyle emir buyuruyor:

*“Sevimli ve doğurgan kadınlarla evlenin; zira ben kıyamet gününde sizin diğer ümmetleden daha fazla olmanızla iftihar edeceğim.”*⁵

İslam'da bilinen ilk nüfus sayımı, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapılmıştır. Rasûl-i Ekrem'in şöyle dediği rivayete dilmıştır: *“Bana insanlardan Müslüman olanların sayısını yazıpgetirin.”* Huzeyfe b. Yeman (r.a.a.), 1500 erkeğin

¹ İmam Ahmed, *el-Müsned*, 1/119.

² Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Hadisin tahriri için er-Rufâi'nin *el-Ehâdîsu'l-Vâride fî Fedâ'ili'l-Medine* adlı eserine bkz. s. 3

³ İmam Ahmed, *Müsned*, 3/245

⁴ Buhârî, Hadis no: 3909; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 152.

⁵ İmam Ahmed, *el-Müsned*, 3/245.

ismini yazdık, demiştir.¹ Hiç şüphesiz bu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) insan kaynakları ve enerjisine ne kadar önem verdiği göstermektedir. O, ümmetinden her kişinin sahip olduğu kabiliyet ve istidatları çok iyi bilip onları buna göre istihdam ederdi.

Bilindiği gibi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Medine'ye hicreti teşvik etmiştir. Bununla beraber, işlerin çığırından çıkmaması, Medine'de şehir yapısı ve demografik kompozisyonunda kargaşa zuhur etmemesi için olayları kendi kontrolünde tutmaya çok özen gösteriyordu. Bundan dolayı Müslüman olan bazı kabileler Medine'ye hicret etmek istediğinde, Hz. Peygamber yurtlarında kalmalarını, dinin hükümlerini birbirlerinden öğrenmelerini ve ileride vereceği emirlere hazırlıklı olmalarını emretti.²

Yine Hz. Peygamber Medine ve diğer şehirlerdeki nüfus dengesini sağlamak amacıyla Mekke'nin fethinden³ sonra hicreti durdurmuştur .⁴

Mesele sadece bundan ibaret de değil, zira şehir içi nüfus dağılımı da çok önemli idi. Bu gayeye matuf olarak, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) mescidini inşa ettiğinde ve Ensâr orada namaz kılmanın faziletini öğrendiğinde Seleme oğulları şehrin eteklerinde bulunan evlerini terk edip mescit yakınlarına göçmek istemişlerdi. Ama Efendimiz (s.a.v.) bunu hoş karşılamadı. Olay Hz. Enes'in rivayetinde şöyle anlatılır:

“Ey Seleme oğulları! Yerinizden ayrılmayın. Zira (cemâatle namaz kılmak için attığınız) adımlarınız (için size sevab) yazılacaktır.”

Allah Rasûlü'nün bu uyarısı üzerine Seleme oğulları taşınmaktan vazgeçtiler.⁵

4. Manevi Gelişim

Nüfus artışına önem verip, nitelik ve kaliteyi ihmal etmenin hiçbir kıymeti yoktur. Bunun için Hz. Peygamber, her müslüman ferdin, kibire sevk etmemek, Allah'a karşı saygı ve haşyet, müminlere karşıda şefkatla dolu olmak kaydı ile yerini ve ayrıcalığını bilip bunu ruhunun derinliklerinde hissetmesine aşırı hasasiyet gösterirdi. Bu da her ferdin, manevi beslenme, ruha kendi gücünü kazandırma, daha ilkgünlerinden beri çağırıldığı isimden başlayarak kendine

¹ el-Huzâ'î, *Tahrîcü'd-Dilâlâti's-Sem'îyye*, s. 230.

² Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/482-488.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 347; Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/483.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Bâb 54, Hadis No.: 3405, 3406, 3407.

⁵ *Buhârî*, Hdis no: 1887.

güveni inşa etmeyi zorunlu kılar. İnsan davranışlarına olumlu etkisi nedeniyle, Hz. Peygamber arkadaşlarına en güzel isimleri vermeye dikkat ederdi.¹ Hatta çirkin anlamlar içeren isim ve künyeleri güzelleri ile değiştirirdi. Abdullah b. Zübeyr² ve Hz. Ali b. Ebi Talib (r.a.a.)'ın oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi hicret sonrası Medine'de doğan bazı çocukların isimlerini Hz. Peygamber koymuştur. Bunların haricinde bazı sahabelerin isimlerini de değiştirmiştir.³

Ayrıca Hz. Peygamber, gençlere ve insanların geneline kendi sevdikleri isim ve künyelerle çağrıda bulunmak suretiyle onlara manevi motivasyon veriyordu. Küçüklere “Evladım!” ve Enes b. Mâlik (r.a.a.)'ın küçük kardeşine “Ey Ömercik” diye seslenirdi. Bütün insanlara bu şekilde seslenirdi. Ümmet-i Muhammed'in geneli hakkında ise Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

“Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.” (*Al-i İmran* Sûresi 3/110).

Diğer yandan, Hz. Peygamber (s.a.v.), bütün ümmetine birbirlerini, dünyayı ve canlı her varlığa karşı sevgi beslemeyi de öğretmiştir.

5. Eğitimde Gelişme

İslam, Kur'ân'ın inmeye başladığı ilk günden itibaren ve ümmî Peygamber'e (s.a.v.) indirilen ilk ayetlerde ilim ve kalemin önemine dikkatleri çekerek başlamıştır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

“Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini öğretendir.” (*Alak* Sûresi 96/3-5)⁴

Cehalet, ümmîlik, batıl hurafe ve inançların hakim olduğu dönemlerde Arapları başka ülkeler ve komşu topluluklarla, hatta Arap ülkelerindeki y Yahudi ve Hristiyan toplumları ile kıyaslamak bile mümkün değildir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), özellikle Medine'de iken ilim öğrenme ve öğretmeye teşvikte bulunmuştur.⁵ Hiç şüphesiz bu nebevî teşvikin Medine toplumu ve ilmî gelişimine etkisi büyüktü. Onun oturup kalktığı her yer bir ilim ve irfan meclisine dönüşüyordu.

¹ Dr. Adnan el-Vezzân, *Mevsû'atü Hukukî'l-İnsân fî'l-İslâm*, 5/35.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 153; Bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî bi Sahîh'l-Buhârî*, 15/104.

³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/245, Cuâl b. Surâka'nın hal tercümesi.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz: Muhammed b. Ahmed el-Harbî, *İkra' Bism-i Rabbik*, 1. Baskı, Câzân Edebiyat Kulübü, 1422.

⁵ Daha geniş bilgi için bkz: Muhammed es-Seyyid el-Vekil, *el-Hareketü'l-İlmiyyetü fî Asrı'r-Rasûl ve Hulefâ'ihî*, 1. Baskı, Darü'l-Müctema', Cidde, 1406 h.

Sahabe efendilerimiz aralarında Kur'ân'ın şu ayetini okurlardı:

"Ey iman edenler! Size «Meclislerde yer açın» denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size «Kalkın» denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Mücadele Sûresi 58/11)

Böylece onlar dünya ve ahiret yüceliklerine kavuşturacak yolları keşfediyorlardı.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Kur'ân'ı Kerîmi, hayat nizamı olan şariat kanunlarını ve dini meseleleri Medine'de müslümanlara öğreten ilk muallimdir.

İmam Buhârî, Sahih'inde "Kitabu'l-İlm" diye bir başlık açmış ve orada elli üç ayrı konu belirlemiş, ilgili ayet ve hadisleri zikrederek şerh ve açıklamasını yapmıştır. Mesela:

"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." (Zümer Sûresi 39/9)

"Bir de sana "rûh" hakkında soru sorarlar. De ki: "Rûh Rabbimin emrindedir, O'nun bileceği işlerdendir. Size Sadece az bir ilim verilmiştir." (İsrâ Sûresi 17/85)

"İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır." (Fâtır Sûresi 35/28)

Buhârî, bu vb. ayetleri zikrederek ilim ve öğrenmeye dikkatleri çekmiştir. Hiz. Peygamber ise şöyle buyurmuştur:

*"Ancak iki şeye imrenilebilir: Biri, Allah'ın kendisine mal verip, bu malı hak yolunda harcamaya muvaffak kıldığı kimse. Diğeri de, Allah'ın kendisine ilim verip, bununla amel eden ve başkalarına da öğreten kimse."*¹

Hiz. Peygamber, bilenlerin bilmeyenlere öğretmesini emrederdi. Mesela, Abdulkays heyetini "Halkınıza dönün ve onlara ilim öğretin"² buyurarak onları kavimlerine öğretmeye teşvik etmiştir.

Medine'de yazma işlerinde ilk sırada yahudiler gelmekte idi.³ Arapçayı İbranî harfleri ile yazıyorlardı. Evs ve Hazreç'ten bazı kimseler Yahudilerden okuma-yazma öğrenmişlerdi.⁴

¹ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 73.

² Sahih-i Buhârî, Hadis No: 87.

³ Muhammed el-İd el-Hatrâvî, el-Medinetü fi'l-Asrı'l Cahilî, s. 99.

⁴ Bkz: Mustafa el-A'zamî, Küttâbu'n-Nebî, el-Mektebû'l-İslamî, 1. Baskı, Beyrut, 1401 h.

Ne var ki Müslümanlar hicretten önce yazmanın önem ve kıymetini biliyorlardı; zira Hz. Ömer (r.a.a.), Mekke’de kızı Fâtıma ve kocası Sa’d b. Zeyd’in müslüman olduğunu duyup evlerine geldiğinde onlar Habbab b. Eret’le beraber bir sayfadan Kur’ân okuyorlardı.¹ Ubâde b. Samit (r.a.a.)de Ashâb-ı Suffe’ye okuma-yazma öğretiyordu.²

Bedir savaşı sonrası esir düşen müşrikler arasında okuma-yazmayı iyi bilen bir grup da vardı. Esaretten kurtulmak için verebilecekleri bir malları da yoktu, bundan dolayı Hz. Peygamber, Medine’li on çocuğa okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakılmalarını kabul etmişti.³ Bu şekilde Ensâr’dan bir grup çocuk okuma-yazma öğrenmişti. Rasûlullah (s.a.v.) döneminde başlayan Kur’ân ve Sünneti yazma ve kayda geçirme işlemi, belki de Medine halkının yazmayı çok iyi bilmelerinin başlıca nedenlerinden biridir. Aynı husus, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sayıları altmışa kadar varan ve O’nun emîrlere dünya kırallarına gönderdiği mektupları yazan katipleri için de geçerlidir.⁴

Başkalarının hak ve hukuku kayıt altına alınmasının zarureti de yazmanın ana motivasyonlarından biridir. Kur’ân’da en uzun ayet olan ve “Müdâyene” (Borçlanma) ayeti olarak bilinen şu ayet de bunun göstergelerinden biridir.

“Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmamasın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirsiniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah’tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.” (Bakara Sûresi 2/282)

Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bazı kadınların yazmayı çok iyi bildiği ve kadınlara öğrettiği de bilinmektedir. Belki de bu öğretme işlemi Hz. Peygamber’in (s.a.v.) teşvikleri ile gerçekleşmiştir. Zira Efendimiz’in (s.a.v.) müslüman olup Medine’ye hicret etmiş Kureyş’in Adiy b. Ka’b oğullarından

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1/345.

² Dr. Ekrem el-Ömerî, *el-Müctemeu’l-Medeniyyi fi Ahdi’n-Nübüvve*, s. 96.

³ Bu kitaptaki Bedir savaşı bölümüne Bkz..

⁴ Mustafa el-A’zamî, s.179; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ’iku’s-Siyâsiyyetü li’l-Ahdi’n-Nebevî ve’l Hilâfeti’r-Râside*, Darü’l-Liva, 1. Baskı, Riyad, 1400 h.; Cemaleddin Ebî Abdillâh Muahmmmed b. Ebî Hudeyde, *el- Misbâhu’l-Mudî’ fi Küttâbi’n-Nebî*.

Abdullah'ın kızı Şifâ'ya şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Hafsa'ya yazmayı öğrettiğin gibi Nemle Rukyesi'ni (duasını) de öğretmez misin?*”¹

Onun dışında asr-ı saadette Medine'de okuma-yazmayı öğreten hanım öğretmenler de vardı.² Kur'ân ve Sünnet'te ilim öğrenme ve öğretmeye yapılan teşviklerin sadece erkelere özgü olmadığını, aksine cinsiyet, yaş ve grup farkı gözetilmeksizin ümmetin bütün fertlerine yapıldığı malumdur.

Hicretten önce Medine'de okuma-yazma bilenlerin sayısı ve bu sayının hicretten yaklaşık dört yıl sonra yükseldiği seviye düşünüldüğünde, hicretten sonra ve doğrudan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etkisi ile ne kadar yaygın hale geldiği hakkında bir fikir verir zannederim. Zira bu sayı, üç veya dört kat artmıştır. İlmin ilk ve temel aracı olan okuma ve kalem konusuna Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) indirilen ilk ayetlerde şu şekilde değinilmiştir:

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.” (Alak Sûresi 96/1-5).

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ümmî olduğu dikkate alınırsa okuma ve kaleme yapılan bu vurgunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

“Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtila uyanlar kuşku duyarlardı.” (Ankebût Sûresi 29/48)

6. Sosyal Gelişim

İslam ve hicretten önce Medine toplumunda, her cahiliye dönemi Arap toplumunda olduğu gibi, bazı güzel yönleri olmakla birlikte genelde cehaletin eseri kabilevî örf ve adetler hakimdi.

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bulunduğu her yere onunla beraber getirdiği ve insanlar arasında yayılmasını istediği yüce ahlak ve seciyeler de yerleşiyor ve neticede sosyal değişim Medine toplumunun bütün katmanlarına sirayet etmeye başlıyordu.

Sosyal değişimin temel dinamikleri, iffet ve başkalarına karşı istiğna ruhuyla dopdolu olma bağlamındaki nebevî irşat ve yönlendirmelerin yanı sıra, sosyal uyum, sorumlulukların tayin edilmesi, muhtaç ve fakirlere sahip çıkma, Ensâr ve Muhacir ve diğer müslümanlar arasında sosyal dayanışmayı destekleme, hatta gayr-i müslimlere bile Sadaka ve ihsanda bulunma şeklinde tezahür ediyordu. Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmaktadır:

¹ İbnu'l-Kayyim, *Zâdu'l-Me'âd*, 3/24.

² Abdulaziz el-Ömeri, *el-Hiref ve's-Sinâ'âtü fi'l-Hicâz fi'l-Asrı'n-Nebevi, el-Kirâetü ve'l-Kitâbe*, s. 35.

“Onlar o kimselerdir ki mallarında isteyen ve yoksun olanların haklarını ayırırlar.” (Meâric 70/24-25).

Hız. Peygamber’in (s.a.v.) mücadele ettiğı ahlakî ve sosyal dejenerasyona kaynaklık eden problemler vardı. Zina bunların başında gelmekteydi ve İslam kesin bir şekilde haram kılıp şiddetli cezai müyyideler koymuştur. Zira zina, sosyal dejenarasyon, nesebin yok olması, soy-sopun birbirine karışması, psikolojik hastalıkların yayılması, sorumluluk bilincinin kaybolması ve sıla-i rahimin ortadan kalkması gibi problemlerin ana kaynağıdır. Bu sebeple zinaya ağır bir ceza getirilmiştir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır:

“Ve onlar ki, iffetlerini korurlar; Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.” (Müminûn 23/5-6)

Aynı zamanda eşler için belirli haklar koyup birbirlerine karşı saygı, iyi ilişki, sevgi, rahmet ve karşılıklı yardımlaşmayı emretmiş; emretmekle de kalmamış bizzat kendisi kendi eşleri ile ilişkisinde bunlara bağlı kalmış ve ümmetine bu konuda canlı bir örnek olmuştur.¹

Diğer yandan, farklı problemlerin kaynağı olmasına rağmen içkiler, toplum üzerinde büyük bir yük teşkil ediyor ve Araplar nezdinde övünülecek bir husus olarak kabul ediliyordu. Ancak İslam geldi ve aşamalı bir şekilde bütün içkileri yasakladı, hatta büyük günahlar arasında saydı.² İçkinin haram kılınması ile birlikte birçok insanın davranışları olumlu manada değişti.

İslam, sosyal bağları artırmak ve güçlendirmek amacıyla gelmiş ve akrabalık bağlarına saygıyı Allah’a yaklaştıran en büyük iyiliklerden saymış; tevhit inancı ve adalet ilkesi ile birlikte onları sorup gözetmeyi, ihsan ve infakta bulunmayı büyük sevap kapılarından biri kabul etmiştir. Bu konuda Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

“Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarına vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. Bir de sözleşme yaptığınızda Allah’ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah’ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te’kid ettikten sonra bozmayın. Hiç şüphe yok ki Allah yaptığınız her şeyi bilir.” (Nahl Suresi 16/90-91).

Yine anne-babaya iyiliğı, Allah’a itaat ve ona yakınlaşma ile birlikte zikrederek dini bir görev addetmiştir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

¹ Edib el-Kemdânî, *Fennü Te’âmüli’n-Nebiyyi fi’l-Hayati’z-Zevciyye*, 1. Baskı, Daru’l-Beşâiri’l-İslamiyye, Dimaşk, 1425 h., s. 17.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbu’l-Eşribe*. Hadis no.: 5575-5602.

“Rabbin, Sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine «of!» bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.” (İsrâ Sûresi 17/23).

Komşularla iyi geçinmeyi de dini bir görev görmüştür. Bu konuda Nisâ Sûresinde şöyle buyurulmaktadır:

“Yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anneye, babaya, akrabalara, Yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, Yol arkadaşına, garip ve yolculara, Ellerinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de Güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez.” (Nisa Sûresi 4/36).

Diğer yandan, iyilik ve takvada yardımlaşmayı İslam toplumunun sosyal ve genel bir özelliği kılmıştır. Bu konuda yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir..” (Mâide Sûresi 5/2).

Bütün zikredilen bu hususlar, hicretten sonra Medine'de toplumun gelişmesine, sosyal uyum ve ahengin artmasına, fertlerin birbirini gözetip kollamasına ve aralarında af ve müsamahanın yayılmasına neden olmuştur.¹ Bu konu Kur'an'da şöyle vafedilmiştir:

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şûra Sûresi 42/40).

Bu nebevî ortamın oluşmasında Rasûlullah'ın (s.a.v.) ahlak, güzel davranış ve dilden halden anlamayan cahillerden yüzçevirme vb. konulardaki genel tavsiyeleri de büyük rol oynamıştır. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) «Selam!» derler (geçerler); (Furkan Sûresi 25/63).

“(O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler.” (Furkan Sûresi 25/72)

Yüce Rabbimiz, zaruret halinde iyilik ile savmayı emertmiştir.

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle

¹ Hz. Peygamber'in siyeri aracılığı ile meydana gelen sosyal değişim hakkında birçok eser yazılmıştır. Hanân el-Lahhâm, *Hedyü's Sireti'n-Nebeviyyeti fi't Tağyiri'l-İctima'i*, Daru'l-Fikr, Beyrut ve Şam, 2. Baskı, 1423 h, bunlardan biridir.

arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.” (Fussilet Sûresi 41/34).

Rasûlullah (s.a.v.), yüksek ahlakı, fert ve toplum için gerçekleştirilmesi gereken yüce bir gaye haline getirmiştir.

Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir. (Hucurât Sûresi 49/12)

Kur’ân, insanları bir tarağın dişleri gibi eşit kılmış, aralarında hiç bir ayırım yapmamış ve insanlığın tek bir asıldan neşet ettiğini ilan etmiştir:

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır..” (Hucurât 49/13)

Kibir ve başkalarına üstünlük taslamayı haram kılmıştır. Bu konuda Kur’ân-ı Kerim’de şu ayet vardır:

“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.” (Lokman Sûresi 31/18)

Toplumların ve genel manada bütün yeryüzünün ıslahını müslümanın gaye-i hayali kılmıştır. Bir başka ayet-i kerimed de şöyledir:

“İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah’a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah’ın rahmeti çok yakındır.” (A’raf Sûresi 7/56)

Hakkı ve hakta sabır ve sebat etmeyi birbirine tavsiye etmeyi, her insanın yapması gereken insanî bir vecibe olarak görmüştür.

“Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” (Asır Sûresi 103/1-3)

Ayrıca İslam’daki bütün ibadetler, insanı yüksek değer ve davranışlara motive ettiği gibi her türlü ahlaksızlık ve kötülükten de alıkoyar. Kur’ân’ın da ifade ettiği gibi bu ibadetlerin başında namaz gelmektedir:

“(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.” (Ankebût Sûresi 29/45)

İşte bütün bu sosyal değerler, hicretten sonra Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Medine’de yerleşmiş ve tarihin örneğine şahit olmadığı bir sosyal gelişim

meydana getirmiştir.

6. SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hicretinden önce Medine sakinlerinin bir çok sağlık sorunu vardı. Bunlardan bazıları çevre ile alakalıydı. Özellikle çiftlikler ve bunlarla ilintili bataklıklardan dolayı halk arasında yayılan humma hastalığı bunların başında geliyordu. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dua etmişti:

“Allah'ım bize Medine'yi sevdin. Tıpkı Mekke'yi sevdiğimiz gibi, hatta fazlasıyla! Allah'ım onun havasını sıhhatli kıl. Onun müddünü, sâ'ını hakkımızda mübarek eyle. Onun hummasını al, Cuhfe'ye koy!”¹

Efendimizin bu duası, onun Medine ve halkının sağlık ve sıhhatine verdiği önemi göstermektedir.

H. Peygamber (s.a.v.) de her beşer gibi hastalanmış,² insanları tedaviye³ ve hastalıkların izalesi için ilaçlar kullanmaya ve bulmaya teşvik etmiştir. Şu hadis-i şerif bu meyanda söylediği sözlerden bir tanesidir: *“Allah verdiği her hastalığın devasını da yaratmıştır.”⁴*

Karamsarlık ve kötümserlik gibi bedenî ve psikolojik hastalıklara sebebiyet veren hurafelere karşı ise net ve kesin tavır koymuş; buna mukabil güzel düşünce, iyiye ve hayra yormayı teşvik etmiştir. Yine bazı hastalıkların tedavisi için çörek otu gibi bitkileri kullanmayı istemiştir.⁵

H. Peygamber (s.a.v.), koruyucu hekimliğin temelini ise şu sözü ile koymuştur:

“Bir yerde tâun hastalığı olduğunu duyarsanız oraya gitmeyiniz. Eğer bir yerde tâun hastalığı meydana gelmiş ve siz orada iseniz hastalıktan kaçmak maksadıyla çıkmayınız.”⁶

H. Peygamber (s.a.v.) aynı zamanda sağlık, koruyucu hekimlik ve tedavi hususunda önemli kurallar koymuştur. Bunların başında diyet, yeme-içmede isrâftan kaçınma, farz ve nafil oruçlar gelmektedir. Bu konuda bize ulaşan hadislerinden birisi de şudur:

“Ademoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. Oysa ki Ademoğlu için belini doğrultacak birkaç lokma yeterlidir. Şayet mutlaka yemesi gerekiyorsa, o zaman (midesinin)

¹ Sahih-i Buhârî, Kitâbu Fedâ'ili'l-Medine, 2/225.

² Hüseyin Mü'nis, et-Târihu's-Sihhiyyü Li'r-Rasûl, Silsiletu Ikra', Daru'l-Maârif, Kahire, 2000.

³ Ebû Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Yakub Fîrûzâbâdî, Min Hedyi'n-Nebiyyi'l-Müsemma "Sifri'-Seâde", Tahkik: Ahmed Abdurrahim es-Sâyih ve Ömer Hamza, Merkezü'l-Kitâb, 1. Baskı, 1417 h., s. 228.

⁴ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî i, 21/250.

⁵ İbn Kayyim, et-Tıbbü'n-Nebevî, s. 229.

⁶ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 21/303.

üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de nefes için ayırsın.”¹

Sa’d b. Ebi Vakkas (r.a.a.)’ın vedâ haccı esnasında hastalandığında olduğu gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) hastalar için doktor çağrılmasını onaylamıştır.²

Aynı zamanda Kur’ân ve Sünnet destekli rukye-i şer’iyyeyi (hastalara okumayı) da tavsiye etmiştir.

Efendimiz (s.a.v.) henüz hayatta iken İslam’da ilk hastane kurulmuştur. Rufeide el-Eslemiyeye (r.a.a.) Hendek Savaşı’nda yaralıları tedavi etmek için Mescid-i Nebevi’de bir çadır kurmuş ve Hz. Peygamber savaşta yaralanan Sa’d b. Muaz (r.a.a.)’ı bu çadıra koymuş ve şöyle buyurmuştu: “*Onu Rufeide’nin çadırına koyun ki yakın zamanda ziyaret edeyim.*”³ Diğer taraftan Rasûlullah’ın (s.a.v.) temizlik ve yıkanma konusundaki direktifleri hastalıkların ortaya çıkması ve yayılmasının önlenmesine büyük katkı sağlamıştır.

Yine yiyeceklerin temizlenmesi, korunma yolları ve kapların üzerlerinin kapatılması gibi hususlardaki yönlendirmelerinin insanın genel sağlığını korumasında büyük rol oynamıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), sünnet olma ve hastalık ve mikroplara engel olan bazı bedeni faaliyetleri yapmayı şu sözü ile teşvik etmiştir:

“Beş şey fitrattandır; sünnet olmak, etek tıraşı olmak, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve bıyıkları kısaltmak.”⁴

“Tıbb-ı Nebevi” konusunda çok sayıda kitap yazılmış ve hepsi Allah Rasûlü’nden (s.a.v.) rivayet edilen hadislere dayanmaktadır.⁵

Bu Nebevî öğretilerin Medine’de çok geniş etkisi olmuştur. Bütün ümmete yöneltilmekle beraber bunları özel ve genel hayatlarında ilk uygulayan Medine halkı olmuş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde etkisi günümüze kadar devam etmiş ve kıyamete kadar da devam edecek olan sağlık alanında büyük bir sıçrama yaşanmıştır.

7. Ekonomik Gelişme

Hz. Peygamber (s.a.v.), çocukluğundan beri üretken bir insandı. Kazanıp amcası Ebû Talib’in çocuklarının iâşesine yardımcı olmak maksadıyla Kararî’te Mekke halkının koyunlarını gütmüştür. Kendisi de daha sonraları şöyle ferman buyuracaktır: “*Allah’ın gönderdiği hiç bir peygamber yoktur ki koyun gütmüş, çobanlık*

¹ İbn Kayyim, *Zâdu’l-Me’âd*, 3/68.

² İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 3/147; Sahih-i Buhârî, *Kitâbu’l-Megâzî*, Bâbu Hacceti’l-Vedâ, Hadis No.: 4409.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 3/238.

⁴ *Sahih-i Müslim*, 1/152

⁵ Bkz: İbn Kayyim, *et-Tıbbü’n-Nebevi*; ez-Zehebî, *et-Tıbbü’n-Nebevi*; İbn Cülcül, *Tabakâtü’l-Etubbâ*; İbn Ebi Usaybia, *Tabakâtü’l-Etubbâ*.

yapmış olmasın.” Sahabeler “*Sen de mi yâ Rasûlallah ?*” diye sorduklarında şöyle cevap verdi: “*Ben de Mekke halkı için Kararit’te¹ çobanlık yapardım.*”² Olgunluk çağına erdiğinde ise Hz. Hatice (r.a.a.), malını işletmesi için onunla çalışmış³ ve ticaret gayesi ile bir çok yolculuk yapmıştır.

Rasûlullah’ın (s.a.v.) çalışma ve üretimi teşvik eden altın sözlerinden bir tanesi şudur:

“*Kişi kendi el emeğinden elde ettiği yiyecekten dahagüzel ve hayırlı bir yiyecek yememiştir. Allah’ın peygamberi Hz. Dâvûd’da kendi el emeğinden yerdi.*”⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.), meslek sahibi peygamberlerin hayatından sahabelere örnekler verirdi. Efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Hz.Zekeriya marangoz idi.*”⁵

Muhaddisler, kitaplarında, kazanma, üretme ve çalışma ile ilgili hadis-i şerifleri içeren farklı başlıklar açmışlardır. İmam Buhârî “*Kişinin el emeği ile kazanması.*” şeklinde bir başlık açmıştır.⁶

İbn Mâce de “*Kazanmaya teşvik*” adlı bir konu başlığı koymuştur. İmam Dârimî ise “*Kazanç ve insanın kendi el emeği ile çalışması*” konu başlığını kullanmıştır.⁷

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Medine’de çalışan ve meslek sahibi sahabelere karşı davranışı, onları teşvik etme şeklinde idi. Bir terzinin yemek davetine icabet ettiği gibi⁸ oğlu İbrahim’i demirci bir şahsın hanımının yanına emanet bırakıyordu.⁹

Rasûl-i Ekrem’in (s.a.v.) bu ve benzeri davranışları, Medine halkının demircilik gibi hakir gördüğü bazı mesleklere olan bakış açılarının değişmesinde rol oynamıştır.¹⁰

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) uyguladığı değişik İslamî kanunlar,Medine’de üretimin artmasına ve bütün alanlarda ekonomik gelişmenin yaşanmasına neden olmuştur. Bunlardan bazılarını başlıklar haalinde sunmaya çalışalım.

8. Ticari Gelişme

¹ Kararit, kırat’ın çoğuludur ve dinar parçası demektir. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, 10/5.

² *Sahih-i Buhârî*, 3/48, Hadis No.: 2262.

³ Bu kitaptaki Hz. Peygamber’in Hz. Hatice ile evlenme bölümüne bkz.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, 3/48, Hadis No.: 2072

⁵ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, 2/773.

⁶ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu’l-Büyû’, 2070-2075 arası hadisler.

⁷ İbn Hacer, *el- İsbâbe*, 4/98.

⁸ *Sahih-i Buhârî*, 3/13.

⁹ İbn Hacer, *el- İsbâbe*, 4/98.

¹⁰ Abdulaziz el-Ömerî, *el-Hiref ve’s-Sinâ’âti fi’l-Asrı’n-Nebevi*, s. 43.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde ticaret Yahudilerin hakimiyeti altında idi. Kaynukâ oğullarının kendi adlarını taşıyan pazar - *ki Medine'nin en meşhur pazarı idi* - başta olmak üzere pazarlarda onların sözü geçiyordu. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), Medine'nin pazar ve ekonomisinde Müslümanların söz sahibi olması için özen göstermiş ve bu amacı gerçekleştirmek için çalışmıştır.

Bilindiği gibi, hicretten önce de sonra da Medine temel olarak bir tarım şehri idi. Ancak bu durum bazılarının ticaretle iştiğal etmesine engel teşkil etmemiştir.

Kaynukâ oğulları pazarı, ticaretle uğraşan insanlarla doluydu. Aynı zamanda Müzâhim pazarı¹ gibi kendilerine özgü pazarları olmakla beraber, Evs ve Hazreç'ten bu pazarda aktif olanlar da vardı. Fakat genel olarak Medine pazarları Mekke'dekilerden çok daha azdı.

Medine, hurma ve diğer tarım ve basit sanayi ürünleri ile öne çıkmaktaydı. Bu da şehre ticari bir canlılık katıyordu. Medine Yahudileri, sermayeye hükmediyor, insanlara faiz karşılığı borç veriyor ve bu şekilde şehirde güçlü bir pozisyon elde ediyorlardı.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabı Medine'ye hicret ettiklerinde onunla birlikte hicret edenlerin çoğunluğu ticarete meyilli Kureyş kabilesinin fertlerinden oluşuyordu. Bunlardan birçoğu Medine'ye varır varmaz pazarın yerini sormuş ve rızkını temini için alış-verişe atılmıştır. Mesleâ Abdurrahman b. Avf (r.a.a.) Medine'ye geldiğinde Hiz. Peygamber (s.a.v.) onu Sa'd b. Rebî' ile kardeş kıldı. Sa'd b. Rebî' şöyle demişti: “*Ben Ensâr'dan en çok mal sahibi olan insanım. Malımı senin ve Benim aramda ikiye böleceğim. İki eşime de bak, hangisini istersen onu sana bırakayım. İddeti bitip sana helal olduğunda da onunla evlenirsin.*” Abdurrahman b. Avf ise “*Böyle bir şeye gerek ve ihtiyacım da yoktur. Fakat burada ticaret yapılan bir pazar var mı sen bana onu söyle.*” Sa'd: “*Kaynuka oğulları pazarı var.*” dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, pazara gelip gitmeye başladı ve nihâyetinde zengin olup evlendi.²

Hiz. Ömer (r.a.a.) de hicretten sonra pazarlarda ticaret yaptı. Hatta bir keresinde Hiz. Peygamber'in bir hadisini dinlemeyi kaçırdığı için “*Benî pazarlarda dolaşmak oyaladı.*” demişti.³

Hiz. Peygamber (s.a.v.), ashabına sadaka vermeyi emrettiğinde amelelik bile olsa çalışıp kazanmak için hemen pazarlara koşarlardı. Sahabelerden biri

¹ es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, 4/1306.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, Hiz. Peygamber ashabı arasında nasıl kardeşlik yaptı bahsi, hadis no: 3937.

³ Sahih-i Buhârî, 3/19.

şöyle diyor: “Allah Rasûlü (s.a.v.) birimize sadaka vermeyi emrettiği zaman çalışıp çabalar ve bir müd (ölçü birimi) kazanır hatta bazıları yüz bin kazanırdı.”¹

Hız. Peygamber (s.a.v.), Kaynuka oğulları pazarını ellerinde tuttuklarından Medine’de Yahudilerin ticarete hakim olduklarını anlamış ve şehirde onların hakimiyeti altında olmayan yeni bir pazar yeri kurmaya karar vermiştir. Efendimiz (s.a.v.), Hız. Zübeyr b. Avvâm’a (r.a.a.) ait arazinin bir tarafına Müslümanlar için çarşı ve pazar yeri kurdurup “Sizin Pazar yeri ve çarşınız şimdilik burasıdır.” buyurmuştu.

Efendimiz’in (s.a.v.) bu girişiminden rahatsız olan Ka’b b. Eşref, pazar yerine gelmiş ve oraya kurulan çadırların iplerini kesmişti. Efendimiz (s.a.v.) onun bu davranışına ses çıkarmamış; Müslümanların çarşı ve pazarlarını ayrı bir yere taşıtmıştı. Zira “Pazarı onları daha da rahatsız edecek bir yere taşıyacağım.” demiş ve bugün hâlâ “Eski Medine Çarşısı” olarak bilinen yere pazarı kurmuştu. Ardından şöyle buyurdu: “Burası sizin pazarınızdır; burada bir noksanlaştırma veya daraltma yapılamaz ve haraç alınamaz.”²

Hız. Peygamber (s.a.v.), yeni Medine pazarında insanlardan kira alınmasını yasakladı. Bu da pazarın gelişmesine ve ziyaretçilerin artmasına neden oldu. Hız. Peygamber’in (s.a.v.) bu yeri pazar olarak tayin etmesi, çok doğru ve başarılı bir seçimdi. Zira mekân, şehrin girişi mesabesinde idi ve Medine’ye gelen heyet ve tüccarları Kaynuka oğulları pazarına varmadan ilk olarak müslümanların pazarı karşılıyordu. Bu durum haliyle Yahudileri kızdırdı. Yeni Pazar, müslümanlar ile diğerleri arasında ticaret ve alış-verişin gelişmesinde ve ekonominin canlanmasında büyük bir rol oynamıştır.

Damarlarında ticaret dolaşan muhacirlerin faaliyetleri sayesinde Medine pazarının ticaret hacmi gittikçe artmaya ve gelişmeye başladı. Hız. Ebû Bekir, Hız. Ömer ve Hız. Osman (r.a.a.) bu çalışanlar arasındaydı. Hız. Osman ve Hız. Talha b. Ubeydullah Medine pazarında kumaş satanlardan idi.

Hız. Peygamber (s.a.v.), Medine çarşısındaki satıcıların yanına uğrar, onlardan alışveriş yapar ve aldatmaya karşı uyarılarda bulunurdu. O’nun döneminde sahabe efendilerimiz farklı zamanlarda Şam’a ticari yolculuklar düzenlerlerdi. Hatta Hız. Zübeyr hicret yolculuğu sırasında bir grup tüccarla Şam’dan gelirken Rasûlullah ile karşılaşmıştır.³

Bir gün Rasûlullah (s.a.v.) minberde hutbe verirken Medine’ye Şam’dan bir grup tacir gelmişti. On iki kişi dışından bütün cemaat Rasûlullah (s.a.v.)’i

¹ Sahih-i Buhârî, 3/52. Bu hadisten sahabelerin kısa sürede zengin olduğu hatta bazılarının yüz bin dirhem veya dinar kazandığı anlaşılmaktadır.

² es-Semhûdî, *Vefâu’l-Vefâ*, 2/749; Ömer b. Şebbe, *Târihu’l-Medîne*, 1/304; Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, s. 28.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/249.

bırakıp çarşıya gitmişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu ayeti inzal buyurdu:

"Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten daha yararlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Cum'a Sûresi 62/11)¹

Medine pazarında, Hicaz'ın diğer pazarlarında olduğu gibi gerek yerli gerekse Şam ve benzeri bölgelerden ithal edilen mallar sergilenirdi. Hz.Peygamber (s.a.v.), Allah (c.c.) yolunda cihad ile meşgul olmakla beraber aynı zamanda Medine pazarını da kontrol ediyor ve çarşıya gelenlere yönlendirmelerini yapıyordu. Pazarı ziyaretlerinden birinde satıcının birinin yanında yiyecek gördü ve hoşuna gitti. Ancak elini içine daldırıp çıkardığında alt tarafının üstünden farklı olduğunu farketti, rahatsızlığını ifade etti ve ekledi: *"Müslümanlar arasında aldatma olmaz, bizi kandıran bizden değildir."*²

Hadis ve fıkıh kitaplarında geçtiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.) müslümanların rehber edildiği ve İslam'da alış-veriş hukunun temelini teşkil eden bir çok direktif ve yönlendirmeleri olmuştur.³

9. Zirai Gelişim

Tarım, insanoğlunun öğrendiği en eski ve en önemli zanaatlardan biridir. Zira insanoğlu, temel kaynaklarının en mühimi olan tarıma doğal olarak daima ihtiyaç duymakta ve onun sayesinde gıda ihtiyacını temin etmektedir. Yine tarım sayesinde insanoğlunun birçok ihtiyaçları temin edilmektedir. Tarımın her zaman ve her yerde uygulanan kanun ve nizamına ilaveten beşeri ve tabii birçok faktörlerle etkileşim halinde olduğu bilinmektedir.

Belki de bu noktada birçok hatalı kavram ve anlayışlar bulunmaktadır. İslam dini geldiğinde diğer sanatlarla birlikte tarımı ve tarımla uğraşmayı teşvik etmiş, Müslüman'ı diğer ibadetlerden alıkoymaması koşuluyla bu çalışmalarını ibadet saymıştır.

Diğer yandan İslam dini çiftçileri tarlalarından çıkan mahsullerin zekâtını vermeye davet etmiştir. Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabı Medine'de çiftçiliği biliyorlardı. Ensâr-ı kiram zaten çiftçi idiler. Muhacirler Medine'ye geldiklerinde Ensâr-ı kiram Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *"Ey Allah'ın Rasûlü! Hurma bahçelerini bizimle kardeşlerimizin arasında taksim et"* dediler. Muhacirler ise bunu kabul etmedi ve *"Size yardım etmemiz ve meyvesine ortak olmanız bize yeter"* dediler. Bunun üzerine

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Büyu*, 2/3

² Tirmizî, *Sünen veya (el-Câmi'u's-Sahîh)*, 3/606, *Dârimî*, Sünen, 2/248.

³ Bkz: İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4. 5. ve 6. ciltlerin ilgili bölümleri; *Fetâvâ İbn Teymiye*, 29. cilt satış hukukubölümü.

Ensâr-ı kiram “*Peki öyle olsun*” deyip kabul ettiler.¹

Rasûlullah (s.a.v.), sahabelerden bazısına ve diğer bazı şahıslara çiftçilikte kullanmaları için araziler tahsis ederdi.² Mesela, Rasûlullahın (s.a.v.) hayatı boyunca tarımla meşgul olması için Zübeyr b. Avvam’a (r.a.a.) Medine’de bir arazi tahsis etmişti.³ Aynı şekilde Hz. Ali b. Ebi Talib (r.a.a.)’a Yenbu’ tarafında bazı pınarları tahsis etmiş ve daha sonraları Hz. Ali (r.a.a.)’nin de bizzat çalıştığı bu pınarlar, ürünlerinin çokluğu ile meşhur olmuştu.⁴

Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabına tarım arazilerini işletmelerini emretmiş ve buna teşvik ederek “*Kim ölü bir araziye diriltirse ona ibadet sevabı vardır. Canlıların ondan yediği şeylerde ise sadaka sevabı vardır.*” buyurmuştur.⁵ Böylece tarımla uğraşmanın bir nevi ibadet olduğunu dile getirmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), arazileri işletmeye teşvik etmiş ve ümmetin daha sonraları uygulayacağı birtakım şerî kurallar koymuştur.

Arazilere sahip çıkma hakkında Efendimiz (s.a.v.) “*Her kim ölü bir araziye diriltirse o arazi ona aittir.*”⁶ buyurmuştur.

Müslümanları çiftçiliğe teşvik eden birçok hadis-i şerif bulunmaktadır. İmam Buhârî, Kitabu'l-Muzâraa isimli bölümde “*Yenilen şeyleri dikmenin ve ziraatin fazileti hakkında*” bir konu başlığı bulunmaktadır.

Enes b. Mâlik (r.a.a.)’ten rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır; “*Herhangi bir müslüman yoktur ki, bir fidandiker veya bir şeyler eker ve bunlardan herhangi bir kuş, insan veya canlı ondan yerse, ancak onun için bu bir Sadaka olur.*”⁷ Yine Enes b. Mâlik (r.a.a.)’ten rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; “*Kıyamet kopacak olsa ve sizden birinin elinde bir fidan bulunsa, eğer onu dikmeye güç getirebiliyorsa bunu yapsın.*”⁸

10.Madenciliğin Gelişimi

Madencilik, araziye kazma ve kaynaklardan maden hammaddelerini çıkartarak bunlardan faydalanmaktan ibarettir. Hicaz topraklarında da bazı

¹ Bu Kitâbın Allah Rasûlü’nün (s.a.v.) Medine’ye hicreti bölümüne Bkz.. Sahîh-i Buhârî, 3/67

² Bkz: Mesud Yahya Ağa, *el-Iktâ’u’l-İslami Fi’l-Asri’n-Nebevî*, Cahiliye dönemindeki toprak ağalığı ve orta asırlarda Avrupa’daki feodalizmin karşılaştırıldığı akademik bir çalışmadır. Suudi Arabistan Tarih Cemiyeti Silsilesi, Riyad, İkinci Baskı, 1427 h.; el-Ömeri Ekrem Ziya, *el-Hayâtü’l-İktisadiyye fi’l-Asri’n Nübüvve*, Dârü İşbiliya, Riyad, 1417 h., s. 17.

³ Tahriri için bkz; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ’iku’s-Siyâsiyyetü Li’l-Ahdi’n-Nebevî ve’l-Hilâfeti’r-Râşide*, s. 319.

⁴ Ömer b. Şebbe, *Târihu’l-Medîne*, 2/267.

⁵ *Sünen-i Dârimî*, 2/267.

⁶ *Sahîh-i Buhârî*, 10/84.

⁷ *Sahîh-i Buhârî*, 10/67.

⁸ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 3/191. Ayrıca bkz: Abdülaziz el-Ömeri, *el-Hıref ve’s-Sinâ’ati fi’l-Hicâz*, s. 85-87.

madenler bulunmaktadır. Metinlerden anlaşıldığı üzere madencilik gerek cahiliye dönemi gerekse de Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde de uygulanıyordu. Ebû Hüseyin Selmâ'nın madenden altın çıkarttığı ve Efendimiz'e (s.a.v.) getirdiği rivayet edilmektedir.¹ O dönemde maden kelimesi ile maden kaynakları ve madenlerden çıkarılan ürünler kastedilmekteydi. Peygamberimiz (s.a.v.) Bilal b. Hâris el-Müzeni'ye Medine ile Yenbu' dağları arasında bulunan kabilesinin madenlerini tahsis etmiştir.² Hicaz bölgesinde daha birçok maden bulunmaktadır.

Yine bu madenlerin işletiminin bölgenin gayet az olan imkanlarına ve o günlerde kazma ve delme işlemlerinin zorluğuna nazaran son derece ilkel olduğu bilinmektedir. Zira çalışmaların tamamı el ile yapılıyordu ve deneyimleri gayet azdı.³

Rasûlullah (s.a.v.) bu madenlerde çalışanları teşvik ettiğinde şüphe yoktur. Maden kaynaklarının belli kimselere tahsis edilmesi ise, işletilmesi, çalıştırılması, geliştirilmesi ve madenlerin çıkartılması amaçlıdır. Ayrıca şer'î nisabınca madenlerin zekatının verilmesinin, ekonomik yönden müslümanların hayatının gelişmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Müslümanlar madenleri işletmeye teşvik edilerek, madenlerden zekât alınması da ekonomik faaliyetler kapsamında sayılmıştır.

11. Sanayi Gelişim:

• Demircilik:

Diğer Hicaz şehirlerinde olduğu gibi Medine'de de, özellikle üretime yönelik basit sanayi mevcuttu. Araplar bu sanayi faaliyetlerden bazısını çok küçük görüyorlar ve bu üretimi de birinci dereceden köleler ve yahudiler yapıyordu. Demircilik de böyle sanatlardan biriydi.

Ancak İslam dini geldiğinde bu bakış açısını değiştirdi. Kur'ân'ı Kerim, Zekerîyya (a.s.)'ı marangoz, Dâvûd (a.s.)'ı ise zırh ustası ve *Enbiyâ* suresinde demirci olarak tanıtmıştır:

"Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?" (Enbiyâ Sûresi 17/80).

Rasulullah (s.a.v.), Dâvûd (a.s.),'dan bahsettikten sonra *"Hiç kimse kendii elinin emeğinden yediğinden daha hayırlısını yiyemez. Allah'ın peygamberi Dâvûd (a.s.), da kendi elinin*

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/44.

² İbn Sellâm, *el-Emvâl*, s, 348.

³ Abdülaziz el-Ömerî, *El Hıref ve's- Sınâ'ati fi'l-Hicâz*, S:279-280.

amelinden yerdi.”¹ buyurmuştur.

Habbâb b. Erett (r.a.a.) hicretten önce Mekke'de demirci idi. Rasûlullah (s.a.v.) bu konuda kendisini hiç ayıplamamış ve belki de hicretten sonra Medine'de aynı mesleğine devam etmiştir .

Rasûlullah (s.a.v.) oğlu İbrahim'e Medine'de demirci olan Ebû Seyf'in hanımını sûtannesini edinmiş, Ebû Seyf'in yanına geldiğinde kendisinin körük işlediği ve odanın içerisinde dumanla dolu olduğu rivayet edilmiştir.²

Kur'ân'ı Kerim'de *Hadid* (demir) suresinin böyle isimlendirilmesi, konunun önemine dikkat çekmekte ve yüce Allah *Hadid* suresinde şöyle buyurmaktadır;

"Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."
(*Hadid* Sûresi 57/25)

Dolayısıyla İslam ile birlikte bu mesleğe olan bakış açısı değişmiş bulunmaktadır.³

• Dericilik ve Kunduracılık

Dericilik, hayvan derilerinin tabaklanması, işlenmesi ve kullanıma uygun hale getirilmesidir.⁴

Medine'de birçok kadının dericilik ve kunduracılık ile meşgul olduğu bilinmektedir. Cafer b. Ebû Talib (r.a.a.)'ın hanımı Esmâ Binti Umeys (r.a.a.) da bunlardan biriydi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine Cafer (r.a.a.) şehit olduğunu haber vermek için geldiğinde “*Kırk heybe dikmişti.*”⁵

Müminlerin annesi Sevde binti Zem'a (r.a.a.)'nın Tâif derisi işlediği, yine Zeynep binti Cahş validemizin deri tabaklayıp, ayakkabı yaptığı ve parasını fakirlere tasadduk ettiği rivayet edilmiştir.⁶

Zeynep validemiz çok güzel kunduracılık yapar, ayakkabı üretir ve parasını

¹ Sahih-i Buhârî, 3/9

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/98.

³ Bkz: Abdülaziz el-Ömerî, *el-Hiref ve's Sınâ'âtü fi'l-Hicâz fi Asr'r-Rasûl*, s. 273.

⁴ ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs*, 4/313.

⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/314, 5/486; el-Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, 2/57.

⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/314.

tasadduk ederdi.¹ Peygamberimiz (s.a.v.) hicret ettikten sonra dericilik ve kunduracılık gelişti. Özellikle de Ehl-i beytten bazı hanımların bu mesleklerle uğraşması, diğerlerini de bu mesleği öğrenmek ve uygulamak hususunda teşvik ediyordu.

• Dokumacılık ve Dikiş

Dokuma ve dikiş, birbirini destekleyen ve tamamlayan iki önemli zanaattır. Dikiş yapabilmek için öncesinde dokuma yapılmalıdır. Zaten sonrasında dikiş yapılmayan dokumanın herhangi bir yararı bulunmamaktadır. İbn Haldun, “*Bu ikisi medeniyet için zaruri ve beşeriyetin başından beri muhtaç olduğu sanatlardır.*” demektedir, ardından “*Bunlar yaradılışın başından beri var olan iki sanattır. Zira mûtedil medeniyetlerde insanoğlu için ısınmak zaruridir.*”² diye devam etmektedir.

Asr-ı saadette hayvancılığın çok olması nedeniyle çok fazla yün bulunuyordu. Dolayısıyla bu yünlerden istifade ediliyor ve dokuma yapıyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında Medine'de kadınlar dokuma işi ile meşgul oluyorlardı.³

İmam Buhârî *Sahîh*'inde bu hadisi şerif için “*Dokumacılık*” isimli bir konu başlığı oluşturmuştur.⁴ Bu hadis-i şerif Medine'de bazı kadınların dokuma işi ile meşgul olduklarını, yapılan bu dokumalardan bazı elbiseler diktiklerini, Rasûl-i (s.a.v.)'in gerek bu kadınlar gerekse Medine toplumunda dokumacılık ile uğraşan diğerleri için bir övünç ve kendilerine bir teşvik olarak kadınların bu hediyelerini kabul ettiğini göstermektedir.

Kirman, kendisiyle yün eğrilene alet olup, kirman ile eğrilene ve ip haline getirilen yünler daha sonra dokunmaktaydı.

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında dokuma ve dikiş işleri ile meşgul olanlar vardı. Mesela, Sinan b. Sa'd (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir: “*Allah Rasûlü (s.a.v.) için siyah yünden çizgili bir cübbe dokunmuştu. Efendimiz (s.a.v.) onu giydiğinde “Görüyor musunuz ne kadar güzel!” buyurdu. Bedevilerden biri kalkıp şöyle seslendi; “Yâ Rasûlallah, onu bana ver!” Efendimiz (s.a.v.) kendisinden bir şey istendiğinde asla cimrilik etmezdi. Cübbeyi ona verdi. Kendisi için bir başka cübbe dikilmeye başlandı ama dikimi bitmeden vefât etti.*”⁵

Sahabelerden Zübeyr b. Avvâm ve Amr b. As (r.a.a.) gibi bazılarının

¹ Bkz: Dr. Abdulaziz el-Ömerî, *el-Hıref ve's Sinâ'âtü fi'l-Hicâz fi Asrı'r-Rasûl (s.a.s)*, s. 126-131.

² İbn Haldûn, *el-Mukaddime*, s:411-412.

³ *Sahih-i Buhârî*, 3/14.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, 3/13.

⁵ el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-İdâriyye*, 2/59

ibrişim ve yün dokuma yaptıkları rivayetlerde geçmektedir .

Medine'deki dokuma faaliyetleri müslümanların bazı basit giyim ihtiyaçlarını karşılıyordu. Ayrıca işlenmemiş yünlerden yatak ve yastık gibi eşyalarda yararlanılıyordu. Ensârdan bir kadın Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) yün doldurulmuş bir yatak göndermişti. Efendimiz (s.a.v.) yatağın yumuşak olması nedeniyle gece namazına kalkamamaktan korkarak Hz. Aişe validemize “*Onu geri verin!*” buyurdu.¹

Ayrıca gerek seferde gerekse şehirde iken iplere ihtiyaç duyuluyor ve bu ipler yün ve derilerden yapılıyordu.

Sahabelerden bazıları ise ipleri hurma lifinden imal ediyordu. Sonrasında savaşlarda bu ipleri infak ettikleri meşhurdur. Yine yünlerden halı ve kilim gibi bazı basit eşyaları yaptıkları bilinmektedir. Bu eşyalar keçi ve diğer hayvanlardan elde ettikleri sert tüylerden ilkel imkânlarla yapılıyordu .

Dikiş işi, dokunan kumaşların bedene uygun şekillerde kesilerek birbirine iğne ve iplikle birleştirilmesinden ibarettir.

Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında Medine'de dikiciliğin meşhuru olduğu bilinmektedir. Medine'de dikiş sanatıyla uğraşan ve geçimini bu şekilde sağlayan bazı kimseler bulunuyordu. İmam-ı Buhârî, Sahih’inde “*Dikicilik*” konulu bir başlık oluşturmuştur. Enes b. Mâlik (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir; “*Bir terzi Rasûlullah (s.a.v.)’i yemeğe çağırdı. Ben de onunla birlikte bu yemeğe gittim.*”² Hadis böylece devam etmiş ve insanların gözündeki bu türden sanat sahiplerinin hakir görme düşüncesini ortadan kaldırmak, ayrıca toplumun ihtiyacından bir kısmını karşılayan bu tür üretim faaliyetlerini teşvik etmek için Efendimiz (s.a.v.) bu terzinin davetine icabet etmiştir.

Efendimiz (s.a.v.) çoğunlukla elbisesinin söküğünü kendisi dikerdi. Hz. Aişe validemize Rasûlullah (s.a.v.) sorulduğunda; “*Terliğini kendisi yamar, elbisesini kendisi diker ve sizden herhangi birinin ev işlerinde uğraştığı gibi o da uğraşırdı.*” buyurmuştur.³

Efendimiz (s.a.v.) bu sözü ile çalışmaya, kendi kendine bakabilmeye, üretimde bulunarak insanların ihtiyaçlarını gidermeye ve tembellik yapmamaya teşvik etmiştir .

• Hasırcılık

¹ ez-Zehebî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.331.

² İbn Hacer, *Sahih-i Buhârî Şerhi, Fethu'l-Bârî*, 2/60.

³ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu'l-Büyû', Dikiş Bölümü, 3/13; Bkz.: ez-Zehebî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.324.

Hasırcılık Efendimiz (s.a.v.) zamanında Medine'de meşhur olan sanatlardan biridir. Medine'de hasırcılık, hurma ağaçların yaprakları kullanılarak yapıliyordu. Hurma yapraklarından Rasûlullah'ın (s.a.v.) evinde kullandığı, üzerinde uyuduğu ve mübarek yüzünde izleri çıkan hasır gibi ürünler elde ediliyordu.¹ Medine'de Ensâr-ı kiram hasırcılık yaparlardı. Selman-ı Farisi (r.a.a.) bu zanaat ile geçimini sağlardı. Kendisi Medâyin'de emir olduktan sonra bile hasırcılık ile uğraşmaya devam etmiş ve Allah Rasûlü'nün (s.a.v.)'in buyurduğu gibi “*Ben kendi elimden yemeyi seviyorum*” demiştir.²

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bazı kadınlar hasır ipi eğirirler ve mescitte dokulardı. Bu durum böyle üretimin teşvik edildiğinin bir göstergesidir. Özellikle de hasırın temiz ve kullanımı rahat bir eşya olduğunu bilmekteyiz .

Ayrıca hurma lifinden, yastık ve yatakları doldurma noktasında da istifade edilmiştir. Adiyy b. Hâtem şöyle nakletmektedir:

“*Ben Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber evine girinceye kadar yürüdüm. İçi doldurulmuş deri bir yastığa uzandı ve bana uzatarak “Otur buna!” buyurdu.*”³

Hiz. Enes (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına girdiğinde başının altında hurma lifi doldurulmuş yastık bulunduğunu rivayet etmiştir.⁴

Elbise üretimi gibi bu türden farklı hizmetler hakkında Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetinden birçok rivayet varit olmuştur. Bu rivayetler aynı zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bu tür faaliyetler hakkında bireyleri maddi olarak destekleyerek teşvik ettiğini, böylece müslüman Medine toplumunun ekonomik kalkınmasını ve günlük ihtiyaçlarını karşıladığını göstermektedir.

12. Hayvancılığın Gelişimi Ve Hayvan Yetiştirilmesi

Bu konuda yüce Allah *Nahl* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“*Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz. Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik (bir zevk) vardır. Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlüklerle katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir. Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zinet olsun diye (yarattı). Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır.*” *Nahl Sûresi* 16/5-8)

Bu ayet-i kerimeler hayvanların, özellikle de besi hayvanlarının terbiyesi noktasında insanoğlunun ne kadar fayda sağladığının bir göstergesi olup, İslam dini insanoğlunun yaptığı her türlü ekonomik faaliyete önem göstermiştir.

¹ ez-Zehbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.329.

² Bkz; Abdülaziz el -Ömerî, *el-Vilâyetü ale'l-Büldân fî Asrı'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*, s.177; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/18.

³ Bu Kitâbın “Heyetler” bölümünde Adiyy b. Hatem heyeti konusuna akınız.

⁴ ez-Zehbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.328.

Besi hayvanlarının yetiştirilmesi, bakımı ve gelişimine verilen önemin bir göstergesi de Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Medine'de öğrenilen zanaatlardan biri olmasıdır.

• Çobanlık

Çobanlık, insanoğlunun hayatında en eski meslek sayılmaktadır.Çobanlar, insanların zihninde nübüvvet ve peygamberlikle ilişkili bulunmaktadır. Zira tüm peygamberler, yüce Allah kendilerine peygamberlik vermeden önce çobanlık yapmış, bu tecrübeden geçmiş ve istifade etmişlerdir.

Sahih-i Buhârî'de Ebû Hureyre (r.a.a.)'dan Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir; “*Allahü teâlânın gönderdiği hiçbir peygamber yoktur ki koyun gütmüş olmasın.*” Ashabı kiram “*Sende mi ya Rasûlallah?*” diye sorduğunda Efendimiz (s.a.v.) “*Evet, ben de Kararit mevkiinde Mekke halkının koyunlarını güderdim*” diye cevap vermiştir.¹

İslam dini, en önemli ekonomik kaynaklardan biri olan besi hayvanlarının zekât hükümlerinin düzenlenmesine,değerlendirilmesine ve nisap miktarlarının belirlenmesine de önem göstermiştir .

Asr-ı saadette her sabah güdülmek için Medine'den dışarı çıkarılan ve akşama doğru Medine'ye geri dönen birçok davar sürüsü bulunuyordu. Medine ahalisi akşamları bu sürülerin sütünden istifade ediyor, sonra sabah vakti tekrar yayılmaya çıkarılıyordu.Bu davar sürüleri “serh” adıyla anılıyordu. Rasûlullah (s.a.v.) döneminde yayılmak için Medine dışına çıkarılan ve akşam vakti geri getirilen birçok sürü vardı. Fazileti hakkında birçok hadisi şerif rivayet edilen sütün temini noktasında bu sürüler birçok katkı sağlıyordu. Efendimiz (s.a.v.)'in teşvikleri neticesinde davar sürülerine daha fazla önem verilmiş, üretim ve süt tüketimi artmıştır.

Bir keresinde bedeviler, Medine'nin sürülerini gasp etmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) bu sürüleri geri almak için Medine'den çıktı ve Bedir taraflarında Sefvan isimli bir vadiye ulaştı.² Ancak bedevilere yetişilemedi. Bu gazveye Bedru'l-Ûlâ (Birinci Bedir) adı verildi.

Yüce Rabbimiz *Nahl* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“*Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fişkı ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.*” (*Nahl* Sûresi 16/66)

¹ *Sahîh-i Buhârî*, 3/48.

² İbn Hişâm, *es- Sîretü 'n-Nebeviyye*, 2/600; es-Süheylî, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 3/22; İbn Kesîr *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*

Rasûlullah'ın (s.a.v.) yedi baş koyun ve keçisi bulunuyordu. Bu sürüyü Eymen b. Ümmü Eymen güdüyor, Efendimiz (s.a.v.) ise bunların sütünden içiyordu.¹

Rasûlullah (s.a.v.) hayvan sahiplerinin haklarının korunması adına başkasına ait bir süt hayvanının sahibinin izni bulunmaksızın sağılmasını yasaklamıştır. Abdullah b. Ömer (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir;

“Hiçbir kimse başkasının hayvanını, izni olmadan sağmasın. Sizden biriniz deposuna girilip dolapları kırılarak bütün yiyeceklerinin saçıp s.a.vrulmasını hiç ister mi? Bu insanlara ait olan hayvanlar memelerinin içinde onlara yiyeceklerini depolamaktadırlar. Hiçbir kimse başkasının hayvanını sağmasın, ancak izni ile sağsin.”²

Hayvancılığa ve onun gelişimine gösterilen önem ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayvancılıktan istifade edilerek üretim yapılmasına teşvik etmesi, hicretten sonra sivil toplumun en önemli ihtiyaçlarından birini karşılamıştır. Zira hayvancılığa gösterilen önemin artması, hayvanların eti ve sütü ile toplumun yiyecek ihtiyacı, derileri, yünleri ve tüyleriyle de toplumun diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunmuştur. Bu konuda Kur'ân'ı Kerim'in ayetlerinde birçok işaretler varit olmuş, aynı zamanda insan hayatındaki önemine binaen Kur'ân'ı Kerim'in surelerinden biri *Enâm* (besi hayvanları) diye isimlendirilmiştir.

13.Odunculuk Ve Kerestecilik

Dünya üzerinde insanoğlunun toplayarak istifade ettiği şeylerin başında odun gelmektedir. Odun, bazı insanlar için de geçim kaynağı teşkil etmektedir. Bu konuda Rasûlullah (s.a.v.) *“Sizden birinizin eline ip alıp, sonrasında bir bağ odun getirerek satması ve Allah'ın bu şekilde onun yüzünü tozlandırması, insanlardan isteyip vermeleri ya da vermeden çevirmelerinden (dilenmesinden) daha hayırlıdır buyurmuştur.”³* Bu tür bir çalışma için sermaye gerekmemektedir. Odunculuk yapacak kimse sadece bir balta ve ipe ihtiyaç duyar. Hatta odun toplamak için bunlara bile gerek yoktur. Odunculuk, şerî bir hedef olan insanoğlunun rızkını temin etmesi ve insanlara muhtaç kalmaması bağlamında gelir getiren en basit mesleklerden biridir.

Aynı şekilde ot toplayıp kuyumculara ve ihtiyaç duyan diğer kimselere satmak da Rasûlullah (s.a.v.) zamanında Medine'de çok yaygın idi. Bazı sahabiler limon otu topluyor ve satıyorlardı. İmamı Buhârî, Sahih'inde *“Odun ve Ot Satışı”*

³ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 10/119; İmamı Mâlik, Muvatta, s.47

isimli bir bâp oluşturmıştır.¹

Ensâr-ı kiramdan bazıları odun topluyor, onları satıyor ve parasıyla yiyecek satın alarak bunları ashab-ı suffaya tasadduk ediyorlardı.² Efendimiz (s.a.v.) ihtiyaç sahiplerine odun toplamalarının ve onu satmalarının dilenmekten daha hayırlı olduğunu söylerdi. Ensâr'dan birisi Efendimiz'e (s.a.v.) gelerek muhtaç durumda olduğunu söyledi. Allah Rasûlü (s.a.v.) ona “*Git ve evinde bulduğun ne varsa getir*” buyurdu. Ensâr'dan olan bu şahıs bir kilim ve bardak getirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) bunları iki dirheme sattı ve bu iki dirhemi o şahsa vererek “*Bir dirhem ile ailene yiyecek al. Diğer dirhem ile bir balta al ve sonra yanıma gel*” buyurdu.

Adam bunları yapıp Efendimiz'e (s.a.v.) geldiğinde “*Şimdi vadiye git, odun topla ve on gün sonra yanıma gel*” buyurdu. On gün sonra Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına gelen bu Ensârî artık ihtiyaç sahibi değildi. Efendimiz (s.a.v.) ona “*İşte bu senin için kıyamet gününde dilenme nedeniyle yüzünde bir leke ile gelmenden daha hayırlıdır*” buyurdu.³

Rasûlullah'ın (s.a.v.) muhtaç olan bu kimseye verdiği emirler, aslında nefsin izzetini koruma, insanlara muhtaç olmama ve dilenmekten sakınması istenmektedir. Şahsi ihtiyaçlarını karşılayacak ve kendisini diğer insanlara muhtac etmeyecek şekilde üretim gayreti içinde olmaya teşvik etmektedir. Böylece kıyamet gününe kadar gelecek olan tüm ümmetine ders vermiş olmaktadır. Efendimiz (s.a.v.)'in ifadelerinden insanın gücü yettiğince üretime katılması ve başkalarının yardımına bağımlı olmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Müslümanlardan başka yeryüzündeki diğer milletlerin hiçbirinde insanı üretme ve çalışmaya teşvik eden bu türden şer'î ve ilahî peygamber talimatları bulunmamaktadır.

14. İşçilik:

Bilindiği gibi işçi, hizmet vermek ve çalışmak için kiralanan şahıstır. İşçilerin çalışma türleri; herhangi bir hizmet, hamallık, suculuk ve diğer ihtiyaç sahiplerinin işçilerden yapmasını istedikleri yaygın olan iş türlerinden olmak üzere işçi ile iş sahibinin anlaşmasına göre değişmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) döneminde Medine'de kiralama gayet yaygın idi. Hadis kitaplarında “İcâre” (kiralama) hakkında birçok bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümlerde asr-ı saadette işçiler hakkında varit olan birçok hadis-i şerif dile getirilmiştir.⁴

¹ Sahih'i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 10/118.

² Dr. Ekrem el-Ömerî, el-Mücteme'u'l Medenî fi Ahdi'n-Nübüvve, Birinci Bölüm, s.101.

³ Bkz., el-Huzâ'î, Tahrîcü'd-Dilâlâtî's-Semiyye, s.716.

⁴ Bkz. el-Huzâ'î, Tahrîcü'd-Dilâlâtî's-Semiyye, s.716.

Sahabelerden bazıları, belirli bir ücret karşılığında insanların eşyalarını sırtlarında taşıyor, kimisi bununla geçimini sağlıyor, kimisi ise tasadduk ediyordu.

Bazı sahabeler ise, Rasûlullah (s.a.v.) ashabına nasihatlerde bulunduğunda sadaka vermek istiyor, ancak bir şey bulamadığından çarşıya giderek ücret karşılığında hamallık yapıyorlardı. Sonrasında kazandıklarını Rasûlullah'a (s.a.v.) getiriyor ve tasadduk ediyorlardı. Ebû Mesud el-Ensârî (r.a.a.) bir hadisi şerif'te şöyle rivayet etmektedir;

*“Allah Rasûlû (s.a.v.) bize Sadaka vermekle emrettiğinde aramızdan biri çarşıya gider, sırtında yük taşıyarak bir müd (yiyecek) kazanır ve ondan infak ederdi. Bugün onlardan birinin yüz bin (dinarı) var.”*¹ Böylece Ebû Mesud (r.a.a.) kendilerinin eskiden fakir olduklarını, ancak sonradan zenginleştiklerini ifade etmiştir .

Sahabenin içerisinde Ebû Akîl denilen Huşman isimli fakir bir kimse vardı. Kendisine *Sahibü's-Sâ'* lakabı takılmıştı. Sırtında su taşır, kazandığı ücretin yarısını tasadduk ederdi. Rasûlullah (s.a.v.) insanlara sadaka vermeyi emrettiğinde Ebû Âkil kendisine gelerek bir sâ' hurma getirdi ve onu sadaka mallarına kattı. Rasûlullah'a (s.a.v.) *“İki sâ' hurma karşılığında sırtımda su taşıdım. Bir tanesini kendime ve aileme ayırdım, diğerini getirdim tasadduk ediyorum.”* dedi. Bunu gören münafıklar gülüşüler ve *“Allah bu sadakaya muhtaç değildir.”* dediler. Bunun üzerine *Tevbe* suresinin şu ayet-i kerimesi nazil oldu;

“Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır.” (Tevbe Sûresi 9/79)²

Rasûlullah (s.a.v.) işçilere ücretinin verilmesini teşvik etmiş ve şöyle demiştir;

“Allahü teâlâ şöyle buyurmuştur; Üç kişi vardır ki kıyamet gününde ben onların hasmıyım. Benim için hibe verip sonra vazgeçen, bir kimseyi (köleyi) satıp parasını yiyen, bir işçi kiralayıp ihtiyacını görüp ücretini vermeyen”.

Bu hadisi kudsi de, işçileri çalıştırarak ücretlerini vermeyen ve işçilerin hakkını gasp edenleri yüce Allah ve Rasûlû (s.a.v.) tehdit etmektedir.

İşçilik yaparak rızkını temin etmek çok şerefli bir iştir. Rasûlullah (s.a.v.) bunu sözlerinde belirtmiş ve ashab-ı kiram Efendimiz (s.a.v.)'in teşvikiyle bunu hayatlarında uygulamışlardır. Bu teşviklerle kişinin özgücünü geliştirmesi

¹ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 10/16.

² eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 2/368; İbn Abdilberr, *el-İstiâb el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 4/130; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/136; İbn Kesîr, *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*), 1/297.

hedeflenmiş ve insanın izzet ve değeri insanların gözünde yüceltilmiştir.¹

¹ Abdülaziz el-Ömerî, *el-Hıref ve's Sinâ'âti fî'l-Hicâz*, s.293-295.

MEDİNE ANLAŞMASI

Efendimiz (s.a.v.) İslam dinini, toplumda insan haklarını koruyan, değerini yücelten ve güvenliğini sağlayan adil insani bir toplum oluşturmak üzere getirip tebliğ etmiştir. Bu konuda yüce Allah *Âl-i İmran* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“Kim, İslâm’dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.” (Âl-i İmran Sûresi 3/85)

Bununla birlikte insanlar, İslam dinine girmek hususunda muhayyer ve özgür bırakılmışlar, hiçbir kimse dine girmek için zorlanmamıştır. Yüce Rabbimiz *Bakara* suresinde;

"Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğutu reddedip Allah’a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir." (*Bakara Sûresi 2/256*) buyurmuş ve insanlar kendilerine tebliğ yapıldıktan sonra hür bırakılmışlardır.

Ancak düzenin sağlanması, insanların hayatı, emniyeti, aralarındaki adalet ve herkesin hakkının korunması hususunda hiç bir tercih hakkı bulunmamakta ve bu ilkeler herkesi bağlayıcı sayılmaktadır. Hicret esnasında Medine'deki Yahudiler ve müşriklere oranla müslümanların sayısı daha azdı. Bununla birlikte Rasûlullah (s.a.v.) herkes ile anlaşmak ve Medine'deki ortak hayatta hukukun temini ve korunmasını sağlamak, böylece güvenli bir yaşam sürmek için onlarla sözleşme yapmak istemişti.

Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) dostluk ve sadakati, ilişkilerin temeli kabul etmiştir. Zira başkaları ile birlikte yaşayabilmek ve ortak çıkarları gözetebilmek ancak dostluk ve sadakatin varlığına bağlıdır. Bu nedenle Efendimiz (s.a.v.) müslüman olsun veya olmasın ahali arasında düzenli bir ilişki kurmaya çalışmış ve ilk aşamada bu konuda bir anlaşma metni yazmıştır.¹ Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Yahudilerle anlaşma yaptı ve bir metin yazılarak düşmanlarına destek olunmaması ve Medine'ye saldırılara karşı birbirlerine yardım edilmesi şartları ile anlaşma yazıldı. Bu anlaşma “Medine Belgesi” veya “Medine Anlaşması” isimleriyle bilinmektedir.²

Medine belgesinin Rasûlullah (s.a.v.) hicret ettikten sonra ilk günlerde yazıldığı bilinmektedir. Ancak Efendimiz (s.a.v.) ve Müslümanlarla, Yahudiler ve diğer Medine ahalisi arasında birinci Medine belgesine ters düşmeyen ya da

¹ Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/1 501. Medine belgesinin farklı rivayetlerinin tarihçileri için geniş çaplı araştırma hususunda bkz; Ekrem Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 1/ 267.

² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/ 86.

çelişmeyen birçok belge ve yazıların bulunduğu farklı rivayetlerde geçmektedir.

Bu yazı ve belgelerin bir kısmı özel olarak birinci Medine belgesini teyit etmekte, bazıları ise asıl konu çerçevesinde yeni belgeler teşkil etmektedir.

Bazı Yahudi toplulukları tarafından anlaşmanın kimi maddelerinin ihlal edilmesi nedeniyle daha önce yapılmış anlaşmayı yenilemek için böyle belgeler yazılmış veya yeni anlaşmalar tesis edilmiş olabilir .

Medine belgesi iyi komşuluk, barış ve güvenlik belgesi olup, düşmanlara yardımda bulunmama ve Medine-i Münevvere'nin güvenliğini tehdit ederek saldırıda bulunan düşmanlara karşı birbirinin yanında durma ve ortak müdafaa üzerine tesis edilmişti.¹

Yapılan bu anlaşma, başında Peygamberimiz'in (s.a.v.) bulunduğu adil bir düzenin kurulması ve hiç kimse dini değiştirmeye zorlanmaksızın Medine ahalisinin ortak güvenlik ve savunma sorumluluklarının belirlenmesi anlamına geliyordu.

Medine anlaşması veya vesikası; adil bir düzen, sosyal sorumluluk ve toplumun kontrolünü sağlayan yazılı bir düzen ve referans olarak her zaman başvurulabilecek güzel bir örnektir. Bu açıdan Medine anlaşması, kimseyi zorlamadan din özgürlüğünü tanınması, bununla birlikte, güvenlik, ortak düzen ve sosyal sorumluluğa bağlı kalınması suretiyle birçok modern ülkelerin kanunlarına benzemektedir. Bu anlaşmanın yapılması Peygamberimiz'in (s.a.v.) Medine'de kurduğu devletin temeli sayılmış, bu anlaşma ile birlikte sorumluluk Rasûlullah'ın (s.a.v.) eline geçmiştir. Böylece İslam dininin yüce Allah'tan indirildiği gibi uygulanması için bir zemin oluşmuş ve yönetim sorumluluğunun insanların en adili olan Efendimiz (s.a.v.)'in elinde olduğunun bir göstergesi olmuştur.

Savaş İzni

Bilindiği ibi Rasûlullah (s.a.v.) din ve şariat ile ilgili tüm iş ve faaliyetlerde Allahü Teâla'nın emri ve izniyle hareket ediyordu. Din adına savaşmak en riskli konulardan biridir. Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabı, Mekke'de İslam davetine başlandığından beri en ağır işkence türlerine maruz bırakılmışlar, Allah yolunda eziyet görmüşler, malları ellerinden alınmış, kanları akıtılmış, birçoğu hapsedilmiş, diğer bir kısmı ise yurtlarından sürülmüş, evlerini ve mallarını Mekke'de bırakarak Habeşistan'a ve sonrasında Medine-i Münevvere'ye hicret etmeye mecbur bırakılmışlardı.²

Tüm bunlara rağmen Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de iken ashabını

¹ Abdülhamid Tahmaz, *Siretü'n-Nebi*, s. 273.

² Bu Kitâbın Medine-i Münevvere'ye Hicret bölümüne bakınız.

sabretmeye ve tahammül göstermeye davet ediyor, karşılığını Allah'tan beklemelerini söylüyor ve geçmiş ümmetlerden eziyet görmüş, şehit edilmiş olan müminlerin hallerini ashabına anlatıyordu. Aynı zamanda ashabının kalplerini İslam'ın yayılma arzusu ve müjdeleri ile hazırlıyor, İslam dininin gelecekte dünyanın tüm ufuklarına yayılacağını, taştan ve tuğladan her bir eve gireceğini söylüyordu.¹ “*Elbette ve muhakkak Allah bu dini tamamlayacaktır. Ta ki binekli bir kimse Sana'dan Hadramut'a kadar yolculuk yapacak ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacaktır.*”² 435 buyurarak güvenli günlerin geleceğini müminlere müjdeliyordu.

Zira yüce Allah'a *Tevbe* suresinde şöyle buyurmaktadır;

"O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir." (Tevbe Sûresi 9/33)

Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra müşrikler halen daha kendisini ve ashabına tehdit ediyor ve aşağılıyorlardı. Aynı zamanda gerek Mekke'de kalmış olan müslümanlara, gerekse Kureyşlilerden ve diğerlerinden müslümanları ziyaret edenlere taşkınlık yapmaya devam ediyorlardı.

Medine'ye yapılan hicret, müslümanların kuvvet bulması ve İslam dini ile ahaliyi savunabilmek için ordu oluşturulmasında yeni bir aşamaydı.

Bu nedenle İkinci Akabe biatının şartlarından biri “*Sizinle kendi hanımlarınızı ve çocuklarınızı koruduğunuz şeylere karşı Benî de korumanız üzerine biat ediyorum*” şeklinde gerçekleşmişti. Bu biat sonunda savaşa götürecek olsa bile Efendimiz (s.a.v.)'i savunacaklarını ifade ediyordu. Bu manayı Es'ad b. Zürâre anlamış, Ensâra “*Siz onunla kızıl veya siyah tüm insanlarla savaşma üzerine biat ettiniz.*” diye seslenmişti.³

Hicretten sonra bu yeni aşamanın anlaşılması konusunda durum gayet açıktı. Bu nedenle gerek Muhacirler gerekse Ensâr farz olunmadığı halde cihad etmek ve kendilerini feda etmeye tamamen hazır idiler.

Ashab-ı kiram nefisleri ve malları hususunda kendilerine düşen sorumluluğun farkında oldukları gibi, Kureyş kabilesi de geline aşamanın sonuçlarını idrak etmekteydiler. Bu nedenle Efendimiz (s.a.v.)'i hicret etmekten engellemeye çalıştılar. Zira Efendimiz (s.a.v.)'in kuvvetlendikten sonra mazlum için savaşacağını farkındaydılar. Bu konuda yüce Allah *Enfal* suresinde şöyle buyurmaktadır;

¹ Bu Kitâbın Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabının müşriklerden gördüğü eziyetler bölümüne bakınız.

² *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 7/19; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 5/110.

³ Bu Kitâbın “İkinci Akabe Biati” bölümüne Bkz..(s.)

"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir." (Enfâl Sûresi 8/30)

Müşrikler Rasûlullah'ın (s.a.v.) Mekke'de iken savaşımadığını ve ashabına savaşmayı emretmediğini biliyorlardı. Şer'î ıstılahta "cihad" olarak anılan müşriklerle savaşma izni, bizzat Kur'ân'ı Kerim'de dile getirilen Rabbânî bir kanun olup, Rasûlullah'ın (s.a.v.) davet görevlilerine karşı haddi aşan, "lâ ilâhe illallah" kelimesine kulak vermekten genel olarak insanları engelleyen, müslümanların evleri ve yurtlarına tecavüz edenlere karşı cihat ederek, hak kelimesi ve İslam dinini insanlara duyurmaya ve mazlumları savunmaya yöneliktir. Cihad Allah yolunda, Allah'ın kelimesini yükseltmek için yapılmakta olup, bu konuda gerekirse can, mal ve her şey feda edilirdi .

Rabbimiz Nisâ suresinde şöyle buyurmaktadır;

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tâğut (bâtıl davalar ve şeytan) yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır." (Nisâ Sûresi 4/76)

Medine'de bir müddet istikrar sağlandıktan sonra, savaş yasağı hususunda ashab-ı kiramın sabrı ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın emrine bağlılıkları neticesinde, yine Allah'ın mümin kullarına yardımıyla Allah Rasûlü (s.a.v.)'e Kur'ân ayetleri nazil olarak savaş izni verildi ve yüce Rabbimiz Hac suresinde şöyle buyurdu;

"Kendileriyle savaşılana (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kâdirdir." (Hac Sûresi 22/39)

Bu ayet-i kerimeden savaşma izninin bir yasak sonrasında geldiğine ve farz ya da zorlama manası ifade etmeyip, yüce Allah tarafından bir izin kabilinden olduğu anlaşılmaktadır. Ayet-i kerimde açıkça müminlerin zulüm görmüş olduğu ifade edilmiş ve yüce Allah tarafından kullarına yardım edileceği ve Rabbimizin buna kadir olduğuna açık bir şekilde dile getirilmiştir. Müslümanların maruz kaldığı zulümler hakkında ise yüce Rabbimiz şu ayeti kerimeyi inzâl buyurmuştur;

"Onlar, başka değil, sırf «Rabbimiz Allah'tır» dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir." (Hac Sûresi 22/40)

Bu, yeryüzünde Allah'tan başka kimsenin kalmayacağı güne kadar geçerli olan bir hakikat olup, Bakara suresinde yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır;

"Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Dâvûd da Câlût'u öldürdü. Allah ona

(Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savaşması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu. Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir.” (Bakara Sûresi 2/251)

Rasûlullah (s.a.v.) hâkimiyet ve cihadın bir güce muhtaç olduğunu, öncelikle askeri neferlerin hazırlanması gerektiğini, sonrasında diğer teçhizat ve çalışmaların tamamlanması gerektiğini biliyordu.

Savaşmak haddi aşmak için değil bilakis zulmü engellemek içindir. Bu konuda yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır;

“Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.” (Bakara Sûresi 2/193)

“Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.” (Bakara Sûresi 2/190)

“Size ne oldu da Allah yolunda ve «Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!» diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!” (Nisâ Sûresi 4/75)

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatı şirk ile mücadele içinde, genel anlamda cihat ve özellikle savaşmaya izin verildikten sonra müşriklerle çarpışmalarla geçmiştir. Hatta Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatı ve siyer hakkında kitap yazanlar, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in gündelik yaşamında en çok cihat ve savaşları hakkında nakiller yapmaktadırlar. Allahu Teâla'nın;

“... müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekûn savaşın ve bilin ki Allah (kötülükten) sakınanlarla beraberdir.” (Tevbe Sûresi 9/36) buyurduğu üzere müşrikler Efendimiz (s.a.v.) ile savaşırken, o neden onlara cevap vermesin ki? Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatı boyunca altmıştan fazla gazve ve seriyye gerçekleştirilmiş, Efendimiz (s.a.v.) on sekiz gazayı bizzat kendisi komuta etmiş, bunlardan sekiz tanesinde ise çarpışma gerçekleşmiştir.¹

Gazve ve seriyyelerin sayısı hakkında ulema arasında ihtilaf bulunmaktadır. Olayların adı gazve mi yoksa seriyye mi tartışılrsa da, olayların meydana gelişi hakkında asla bir ihtilaf bulunmamaktadır.²

Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatı boyunca gerçekleştirdiği cihat ve gazvelerin gayesi, hâkimiyetin Allah ve Rasûl'üne ait olduğunu göstermenin yanı sıra insanlara yapılan zulmü engellemek ve “Dinde zorlama yoktur”³ ayeti kerimesinin

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/353. Sayı hakkında farklı görüşler için Bkz.; Büreyk b. Muhammed Ebû Mâyile el-Ömerî, *es-Serâya ve'l-Bü'üsü'n-Nebeviyye Havle'l-Medine ve Mekke, Dirâsetün-Nakdiyye*, s.58.

² İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/353. Sayı hakkında farklı görüşler için Bkz.; Büreyk Ebû Mâyile el-Ömerî, *es-Serâya Ve'l-Bü'üsü'n-Nebeviyye Havle'l-Medine ve Mekke*, s.54; Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî, Fî Gazevâti'n-Nebî (s.a.v.) Kem Gazâ*, s.169.

³ İbn Kesîr, *Tefsir*, 1/321.

tespit ettiği hakikat ve prensip mahfuz, hak kelimesini işitmek isteyen insanlara fırsat tanımaktır. İşte bu cihat ve gazveler, büyük İslam fetihleri yürüyüşünün en önemliyağını oluşturmıştır.

Yüce Rabbimiz *Tevbe* suresinde; “*O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir.*” (*Tevbe Sûresi 9/33*) ayeti kerimesi ile vaatle bulunmakta, *Kasas* suresinde ise; “*Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk.*” (*Kasas Sûresi 28/5*) buyurmaktadır .

Cihad, âlemlerin Rabbi tarafından emredilen ve Kur’ân’ı Kerim’de yirmiden fazla yerde dile getirilen şerî bir hükümdür. Ayrıca fukaha da Kur’ân ve Sünnet ışığında bu husus ile alakalı bütün hükümleri ele alıp incelemiş ve müstakil eserler telif etmişlerdir .

Efendimiz (s.a.v.) geçmiş birçok peygamberden, cihad etmesi, birçok farklı muharebelerde kendini ileri sürmesi, ordu düzeni kurması ve komutanlık yapması ile öne çıkmıştır.¹ Efendimiz (s.a.v.)’in cihadı, hem güç ve şefkati hem de adalet ve hürriyeti aynı anda içeriyordu

Hem müslümanlara hem de diğer insanlara karşı haddi aşan bazıları her ne kadar cihat kavramını suç teşkil eden bir takım fiiller için kullanıyor olsalar da, bu durum bu şahıslar tarafından yapılan bir hata ve safsatadan ibarettir. Bunlar, asırlar boyunca istisnasız süregelen gerçek ve şerî islam cihadının ve ümmeti Muhammed’in Allah (azze ve celle)’nin emrettiği surette kendisini savunmaya daima hazır olarak beklemesi gerektiğinin görmezden gelinmesine neden olamaz. Aksi takdirde İslam toplumu düşmanları tarafından zayıf görülecek ve saldırıya uğrayacaktır. Bugün her yerde müslümanlara neler yaptıklarını hepimiz görmekteyiz. Cihad, düşmanların karşısında vatanını korumak ve dini savunmak, yüce Allah’ın farz kıldığđı bir ibadettir. Allahu Teâlâ ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:

“Onlar, başka değil, sırf «Rabbimiz Allah’tır» dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah’ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir.” (*Hac Sûresi 22/40*)

Cihad kavramını unutmamamız gerekmektedir. Zira düşmanlar ancak güç ve cihad ile caydırılabilir. Sadece cihadın adının geçmesi bile İslam düşmanlarına korku salmaktadır.

¹ Mahmud Şit Hattâb, *er-Rasûlü'l-Kâ'id*, 2. Baskı, Dârü Mektebeti’l-Hayât, Bağdat 1960, s. 6.

Maalesef bazıları İslamdaki cihad kavramının anlamını değiştirmeye ve bu ümmeti cihattan soyutlayarak cihadı dinin dışında bir şeymiş gibi göstermeye çalışmaktadırlar. Hatta bazı müslümangençleri, taşkın örgütleri ve teröristleri basında göstererek cihadı çirkin görmektedirler.

RAMAZAN ORUCU

Oruç, İslam'dan önce ehl-i kitap tarafından da biliniyordu. Halen daha ehl-i kitaptan bazıları orucu, asıl şariatlarındaki vakitleri ve şekillerini değiştirerek dahi olsa tutmaktadırlar. Oruç, Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in hicretinin ikinci yılı Şaban ayında müslümanlar üzerine farz kılındı ve yüce Allah *Bakara* suresinde şöyle buyurdu ;

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz." Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakiri doyuracak fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Bakara Sûresi 2/183-185)

Böylece oruç, İslam'ın şartlarından dördüncüsü oldu. Oruç ve kuralları ile ilgili birçok hüküm bulunmaktadır. Küçük büyük herkes kıymetli Ramazan ayına özen göstermekte, oruç ve teravîh gibi Ramazan ayına özel birçok ibadetle meşgul olmakta, sadaka ve yardımları çoğaltmaktadırlar. Günümüze kadar Ramazan ayı hakkında birçok kitap yazılmış, dersler okunmuş, çalışmalar ve bilimsel araştırmalar yapılmıştır.

Aynı zamanda yüce Rabbimizin; *"Biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar."* (Kadir Sûresi 93/1-5) buyurduğu üzere, Ramazan ayında Kadir gecesi de bulunmaktadır. Ümmeti Muhammed bu geceyi namaz, sadaka, sıla-i rahim ve itikaf gibi salih amellerle geçirmeye çalışır.

Böylece oruç, namaz ve Kur'ân tilavetinin yakın arkadaşı olmuş, Ramazan ayı ise ibadet, Allah'a yakınlık, sadaka ve diğer hayır işlerinin yapıldığı bir ay haline gelmiştir. Kıyamete kadar da İslam ümmeti tarafından böylece uygulanacaktır.

Ramazan ayında müslümanların halini gözetleyen kimse, gerek bireysel gerekse toplumsal olarak müslümanlarda yaşanan değişiklik ve düzelmeyi, müslümanların yaptıkları hayır ve hasenatı görecek ve bu ayın ümmet-i Muhammed'in hayatındaki önemini anlayacaktır.

KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ

Müslümanların kiblesi, hem hicretten önce hem de hicretten sonra doğrudan Beytü'l-Makdis yönündeydi. Hicretin ikinci yılı Şaban ayında Allahu Teâla müminlerin kiblesini Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Haram'a çevirdi. ⁴⁴³ Yüce Rabbimiz *Bakara* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir..” (Bakara Sûresi 2/144)

Yahudiler ve onların yolundan giden münafıklar, kible değiştirildiğinde müslümanlar arasında fitne yaymaya çalıştılar. Bu davranışları nedeniyle yüce Rabbimiz onları akılsızlar olarak niteledi ve *Bakara* suresinde şöyle buyurdu ;

“İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları kiblelerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir..” (Bakara Sûresi 2/142)

Kible konusu, müslümanlar için basit bir şey değildir. Dünyanın her yerinde asırlar boyunca müminler kibleyi bulmaya çalışıyor ve her namazda kibleye yönelmektedirler. Farklı ülkelere yolculuk yapanlar mescitlerde mihrapları Allah'ın emrettiği kibleye yönelmiş halde bulurlar ki, yüce Rabbimiz *Bakara* suresinde şöyle buyurmuştur;

“(Ey müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphesiz ki, ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir” (Bakara Sûresi 2/144)¹

Bu nedenle günümüzde gerek müslüman ülkelerde gerekse diğerlerinde bazı otellerde, havalimanlarında ve diğer bazı yerlerde kible işaretlerine rastlamaktayız. Kible müslümanların bir alameti ve her yerde yöneldikleri bir odak haline gelmiştir.

Seriyye Ve Gazaların Başlaması

Kureyş kabilesi, Medine'ye hicret ettikten sonra dahi müslümanlara eziyet

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, *Sarfü'l-Kible ile'l-Kâ'be*, 2/606; İbn Kesîr, *Tahvîlü'l-Kible*, 2/372.

etmekten geri durmadılar. Mekke'de kalmış olan müslümanları hapsediyorlar, ellerindeki müslümanlara eziyet ediyorlar, Ensâr'a ise Mekke'ye ulaşmaya izin vermiyorlardı. Kureyşlilerin tehditleri Medine'deki Muhacirlere kadar ulaşmıştı. Hatta Muhacirlerden bazıları Medine'de iken Mekkeliler tarafından kaçırıldılar.¹

Kureyş'liler daima Rasûlullah (s.a.v.) ve ona tâbi olanlara tehditler savuruyorlardı.

Savaş izni bu koşullar altında verildi. Ancak savaşabilmek için kişisel teçhizat, silah, binek, eğitim ve bilgi gibi hazırlıklar gerekiyordu. Ardından Rasûlullah'ın (s.a.v.) seriyye ve gazvelerine adımlar atıldı.²

Kureyş'in müslümanlara yaptığı düşmanlık gayet ortadaydı. Dolayısıyla müslümanların elleri boş beklemeleri düşünülemezdi. Kureyşlilerin müslümanlara ve çıkarlarına zarar verdiği gibi, savaş izni verildikten sonra müslümanlar da Kureyş'in çıkarlarını vurmaya çalıştılar. Zira Kureyş'in ticaret yolu Medine'nin yakınından geçiyordu. Müminler, Kureyş'in ticaret yolunu tehdit etmeyi ve bu yolu sıkıştırmayı tercih ettiler. Böylece Kureyş'e müslümanların büyümüş, gelişmiş, düşmanlarına zarar verecek güce ulaşmış olduğunu hissettiriyorlardı.

Seriyyeler belirlenen hedeflerinin yanında, Rasûlullah'ın (s.a.v.) ordusunun askeri bir hazırlığı ve eğitim tatbikatı niteliği taşıyordu.

Aynı zamanda ashab-ı kiramın erkeklerini, özellikle de gençlerini pratik olarak harekete geçiriyor ve enerjilerini ortaya çıkarıyordu. Zira Medine-i Münevvere'ye göç etmiş olan Muhacirlerden bazılarının uğraştıkları belirli işleri yoktu. Seriyyeler vasıtasıyla genel olarak herkes askeri çalışmalara hazırlanıyor, sabır, yolculuk, tahammül gücü, savaş ve tüm bunlar için hazırlık kabiliyetlerini geliştiriyorlar, özellikle de bazıları komuta konusunda eğitilmiş oluyordu.

İLK SERİYYELER³

Savaş izni verilmesinin ardından büyük Bedir savaşı'ndan önce yapılmış olan seriyye ve gazalar “ilk seriyyeler” kapsamında sayılmakta olup, bu seriyyelerde müslümanlar herhangi bir üstünlük sağlamamamış, ancak Bedir Savaşı öncesinde belirli bazı hareket ve eğitim faaliyetleri niteliğinde olmuştur .

¹ Bu kitabın hicret bölümünün İyaş b. Ebi Rebia'nın kaçırılması kıssasına bakınız.

² *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, Bâbu Kem Merre Gaza'n-Nebî, 5/145

³ Bkz; Büreyk Ebû Mâyile el-Ömerî, *es-Serâya ve'l-Bu'ûsü'n-Nebeviyye Havle'l-Medine ve Mekke, Dirâsetün-Nakdiyye*, Dârü İbn'l-Cevzî, Demmâm 1417 h.; İmadeddin Halil, *Dirâsetün fi's-Sîre*, s.143.

İlk Seriyyelerin En Önemlileri

Sîfü'l-Bahr'e Gönderilen Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.a.) Seriyyesi

Peygamberimiz'in (s.a.v.) hicretinden yedi ay sonra, yani hicret-i Nebeviyenin birinci yılı Şevval ayında gerçekleşmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) İslam ordusunun ilk sancağını Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.a.) komutasında bağlamıştır. Bu seriyyedekilerin büyük çoğunluğu Muhacirlerden oluşuyordu.¹ Bu seriyyeyi bizzat Allah Rasûlü (s.a.v.) düzene koymuştu. Ordunun görevi, Şam'dan Mekke'ye giden Kureyş kervanını karşılamaktı. Kervanda Ebû Cehil Hakem b. Hişâm da dahil olmak üzere Kureyş'ten üç yüz kadar kişi bulunuyordu. Bazı rivayetlerde bu sayının daha az olduğu söylenmektedir. Hz. Hamza ordusu ile birlikte Cüheyne (kabilesi) yakınlarındaki İys denilen yere yöneldi. Çevre kabilelerin liderlerinin de kervana katılması nedeniyle taraflar arasında herhangi bir çarpışma olmadı ve belki de bu müslümanların yararına oldu.²

Ubeyde b. Hâris b. Abdülmuttalib (r.a.a.) Seriyyesi

Kendisi Allah Rasûlü Rasûlullah (s.a.v.)'ın amcasının oğlu olup Bedir şehitlerinden biridir.³ Bu seriyye, hicretin birinci yılı Şevval ayında gerçekleşmiştir.

Seriyyede seksen kişi bulunuyordu ve tamamen Muhacirlerden oluşuyordu.⁴ Seriyye için beyaz bir sancak bağlandı. Seriyye Ebû Süfyan b. Harp ve İkrime b. Ebû Cehil komutasında gelen Kureyş kervanını karşılamak için Râbiğ taraflarına doğru yöneldi.⁵ Taraflar karşılaştılar ve birbirlerine ok attılar. Ancak taraflar arasında doğrudan savaşma olmadı. Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.a.) oklarını tam bir ustalıkla atıyordu. Attığı oklarla birkaç müşriğin yaralanmasına neden olmuştu. Böylece Sa'd b. Ebi Vakkâs (r.a.a.) Allah yolunda ilk ok atan ve ilk kan döken kimse olmuştur.⁶

Müşriklerin kafilesinde iki müslüman zat vardı ve bunlar Kureyş'ten kaçarak Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabına katıldılar.⁷

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/595.

² Taberî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.105; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.2/172; Ahmet b.Muhammed el-Emin eş-Şinkîti, *el-Bu'ûs ve'l-Gazavâti'n-Nebeviyye*, s.28.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/706.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/591.

⁵ İbn Hişâm, bu seriyyenin Hicaz tarafında bir subaşı olan "Seniyyetü'l-Merre'ye" gittiğini dile getirmektedir. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/591.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/591.

⁷ Bkz: İbn Sad, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/7.

Abdullah b. Cahş (r.a.a.)'ın Nahle'ye Seriiyesi¹

Rasûlullah (s.a.v.) Abdullah b. Cahş (r.a.a.)'ı Muhacirlerden on iki kişi ile birlikte Nahle tarafına gönderdi. Yanlarında Muhacirlerden seksen kişi de bulunuyordu.²

Efendimiz (s.a.v.) kendisine bir hedef belirledi ve bir mektup verdi. Mektubu belirlenen hedef yönünde iki gün yol aldıktan sonra açmasını emretti. Abdullah b. Cahş (r.a.a.) iki gün yol aldıktan sonra Efendimiz (s.a.v.)'in mektubunu açtı. Mektupta şöyle yazıyordu; “*Bu mektubu okuduğunda Tâif ile Mekke arasındaki Nahle'ye kadar git . Orada Kureyş'i gözetle ve onlardan haber al.*”³

Mektubu okuduğunda “*İşittik ve itaat ettik Ey Allah'ın Rasûlü.*” dedi, sonra arkadaşlarına Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubunda verdiği emri ilettiler. Rasûlullah'ın (s.a.v.) beraberindekileri kendisiyle birlikte yola devam etmeye zorlamasını yasakladığını bildirdi ve onlara “*Sizden her kim şehit olmayı murat ediyor ve istiyorsa yürüsün. Her kim ise bunu kerih görüyor ise geri dönsün. Ben Rasûlullah'ın (s.a.v.) emri gereği yoluma devam edeceğim.*” dedi. Arkadaşları da onunla birlikte yola devam ettiler ve içlerinden hiç kimse geriye kalmadı.⁴

Abdullah b. Cahş (r.a.a.) beraberindekiler ile birlikte Nahle'ye vardı.⁵

Rasûlullah (s.a.v.)'ın emri ile hedeflenen yere ulaştıklarında Kureyş'in deri ve kuru üzüm taşıyan kervanı ile karşılaştılar. Tâif'ten dönen Kureyş'e ait bu ticaret kervanında Amr b. Hadramî de vardı. Araplara göre harem ay sayılan Recep ayının son günüydü. Seriiyede bulunanlar harem aylar içerisinde savaşmak istemediklerinden çarpışmaya girip girmemek hususunda istişare yaptılar. Aynı zamanda Mekke'ye yakın bir yerde bulunmaları nedeniyle kervanın harem bölgesine girmesinden veya Kureyş'in aksi yönde saldırıda bulunmasından endişeleniyorlardı. Sonunda Kureyş kervanı ile çarpışmaya karar verdiler ve bu konuda oy birliğine vardılar. Çatışmada Amr b. Hadramî öldürüldü ve iki kişi esir alındı.⁶

Kervanı ve alınan esirleri Medine-i Münevvere'ye getirdiler. Medine'ye geldiklerinde bazıları harem ayı içerisinde savaşmaları nedeniyle seriiyedekiler hakkında ileri geri konuşmaya başlayınca, Rasûlullah (s.a.v.) “*Ben sizi harem ayında savaşmanızı emretmedim.*” buyurdu. Abdullah b. Cahş (r.a.a.) ve beraberindekiler bu

¹ Nahletü'l-Yemâniyye, Mekke'den bir gece uzaklıkta bir yerin adıdır. Bkz; Büreyk Ebû Mâyile el-Ömerî, *es Serâyâ Ve'l-Bu'ûsü'n-Nebeviyye*, s. 95

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/601.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/601.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/601.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/602; İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, 3/274

⁶ Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/603; Muhammed Ebi Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/119.

seriyye nedeniyle çok üzüldüler ve helak olduklarını zannettiler. Sahabe-i kiramdan olan kardeşleri kendilerine çok fazla sitemde bulundular. Münafıklar ve müşrikler müslümanlara karşı bunu bir hamle sayarak “*Bunlar haram ayları helal sayıyorlar diyorlar ve ortalığı karıştırıyorlar.*” demeye başladılar.

Seriyyedekiler için bu zor koşullar altında Rasûlullah'a (s.a.v.) yüce Rabbimizin şu ayet-i kerimesi nazil oldu;

“Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahdır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar.” (Bakara Sûresi 2/217)

Bu ayet-i kerimeler ile hem Efendimiz (s.a.v.) hem de ashabı çok sevindiler. Abdullah b. Cahş (r.a.a.) ve arkadaşları düştükleri üzüntüden kurtuldular.¹ Rasûlullah (s.a.v.) ganimeti aldı ve gereken yerlere harcadı. Ardından Kureyş'in iki esir için gönderdiği fidyeyi kabul etti.²

Bu ilk seriyyelere bakıldığında temelini Muhacirlerin teşkil ettiğini, askerlerin büyük çoğunluğunun Kureyş'ten olduğunu, komutanlarının müminler içerisinde Efendimiz'e (s.a.v.) en yakın kimselerden olduğunu görmekteyiz. Bu seriyyeler Muhacirlere eziyet eden, onları yurtlarından çıkaran, evlerine ve mallarına el koyan Kureyş'in ticaret kabilelerine zarar vermeyi ve adamlarıyla kervanlarını tazyik etmeyi hedefliyordu. Bu nedenle Muhacirler bu seriyyelere katılmak için adeta yarışmışlar ve omurgasını teşkil etmişlerdir. ⁴⁶³

Müminlerden hiç kimse seriyyelere katılmak için zorlanmamış, aksine tamamı kendi tercihleri ile katılmışlardır. Bununla birlikte Ensâr-ı kiram henüz bu aşamada seriyyelere katılmamıştır. Belki de Rasûlullah (s.a.v.) Muhacirleri meşgul etmek istiyor ve bazıları için yeni denebilecek bir yer olan Medine-i Münevvere ve çevresindeki yolları ve mevkileri tanıtıyor, onları eğitiyordu.

Zaten Ensâr-ı kiram tarlalarıyla ve kendi aileleri ile meşgul idiler. Aynı zamanda ikinci Akabe biatı esnasında verdikleri söz gereği Medine'yi ve Rasûlullah (s.a.v.)'i s.a.v.unma görevini üstleniyorlardı.

Şüphesiz bu seriyyelere katılanlar belirli bir güç, tecrübe ve dayanma kabiliyeti kazanmışlar, yolları ve kabileleri öğrenmişler ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşlara katılabilmek için psikolojik ve askeri açıdan deneyim kazanmışlardır.

¹ İbn Kesîr, Tefsir, 1/271.

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/286.

Bu seriyyeler, Kureyş kervanlarını hedef alma hususunda başarı göstermiş, Kureyş'in Mekke'de bulunan ya da oradan geçen müslümanlara dinlerinden döndürmek için yaptıkları saldırılar gibi müslümanların da saldıracak güce sahip olmaları noktasında karşılaştıkları tehlikeyi Kureyş'e hissettirmiştir.

İlk seriyyelerden bazıları, Mekke ile Tâif arasını ve Mekke'ye daha yakın bölgeleri hedef alırken, bazıları ise Mekke'nin batı ve kuzeyinde kalan sahil bölgelerini hedef almıştır. Kureyş'in ticaret yollarını tutarak ve özellikle de doğudan, batıdan ve kuzeyden dört biryanını kuşatarak Kureyş'i doğrudan tehdit etmiştir.

İLK GAZVELER

Siyer-i Nebvîde ve belkide dünya tarihinde olayları birbirinden ayıran bir dönüm noktası sayılan Bedir Savaşı öncesinde Rasûlullah (s.a.v.) birçok gazveyi bizzat kendisi komuta etmiş, ayrıca sahabelerin komuta ettiği birçok seriyye göndermiştir. Bu aşamada gazve ve seriyyelerin hedefleri birbirine yakın olup, genel olarak Kureyş'in ticaret yollarını kesmek, ticaret kervanlarına ve adamlarına saldırıda bulunarak müslümanların gücünü, kendilerini savunmaya yeterliliklerini ve Mekke'lilerin mallarını almaya kadir olduklarını hissettirmektedir.

Ebvâ Gazvesi¹

Buvat² adıyla da anılan bu gazve, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hicretinden yaklaşık on iki ay sonra, hicretin ikinci yılı Safer ayında gerçekleşmiş, Efendimiz (s.a.v.)'in sancağını Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.a.) taşımıştır.

Efendimiz (s.a.v.) Kureyş kervanını hedef alarak Muhacirler ile birlikte yola çıktı.³ Cüheyne topraklarında Cebel-i Radvâ denilen yere vardı.⁴

Kureyş kervanının başında Efendimiz'e (s.a.v.) en fazla düşmanlık edenlerden biri olan Ümeyye b. Halef bulunuyordu.

Efendimiz (s.a.v.) herhangi bir taktik veya çatışmaya girmede. Gazve esnasında Abd Menât oğullarından Benî Damre aşireti ile karşılaştı ve onlarla ahit yaptı.⁵

¹ Ebvâ: Medine'ye yirmi mil uzaklıkta bir köyün adıdır. Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.591.

² Yenbu' yakınında Cüheyne dağı. Abdullah b. Abdülaziz el-Bekrî, *Mu'cemü Me'sta'cem*, 1/283; Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 1/503.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/356.

⁴ Radvâ Dağı; Hicaz'da Yenbu' taraflarında Tihâme'de bir dağın adıdır. Yenbu'ya bir gün, denize iki gün, Medine'ye ise yedi gün uzaklıktadır. Abdullah b. Abdülaziz el-Bekrî, *Mucemü Me'sta'cem*, 1/655.

⁵ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâik'u's-Siyâsiyye L'il-Ahdi'n-Nebevi Ve'l-Hulâfeti'r-Râşide*, s.262, Belge No:159;

Böylece Efendimiz (s.a.v.) hiçbir çarpışma olmadan dönmüş oldu.

Uşeyre Gazvesi¹

Burası Medine'nin batısında Yenbu' taraflarında bir yer olup, Benî Müdlic oğullarının yurdudur. Rasûlullah (s.a.v.) ashabından ikiyüz kişi ile birlikte bu bölgeye doğru yola çıktı. Sancağı yine amcası Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.a.) taşıyordu. Rasûlullah (s.a.v.) bu gazveye hicretin ikinci yılı Cemaziyelevvel ayında çıkmış² ve hiç kimseyi kendisiyle beraber çıkmaya zorlamamıştır .

Gazvenin hedefi Kureyş'e ait büyük bir kervandı. Şam tarafına giden bu kervanda Kureyş'e ait birçok mal bulunuyordu. Efendimiz (s.a.v.) kafileye yetişemedi. Benî Damre aşiretinin dostları olan Benî Müdlic'in yurduna vardı ve onlarla anlaşma yaptı.³

Sefvân Gazvesi (Birinci Bedir Gazvesi)⁴

Peygamberimiz (s.a.v.) Uşeyre gazvesinden döndükten birkaç gün sonra Kürz b. Câbir el-Fihri, yayılmak için Medine'den çıkarılan ve “serh” diye isimlendirilen koyun sürüleri kaçırdı ve sürdü.⁴⁷⁴ Rasûlullah (s.a.v.) beraberinde müslümanlardan bir grup ile birlikte hızlıca peşlerinden yola çıktı. Sancağı Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) taşıyordu. Efendimiz (s.a.v.) Kürz b. Câbir el-Fihri'ye ulaştı ancak yetişemedi. Bedir'de bulunan Sefvân denilen yere kadar gidip Medine'ye geri döndü. Kürz ise sonrasında iyi bir müslüman oldu ve Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber cihada katıldı. Mekke'nin fethi günü şehit oldu. ⁴⁷⁵

Bedir Savaşı (Hicretin İkinci Yılı 17 Ramazan) ⁴⁷⁶

Bu savaş genel olarak İslam tarihinde en meşhur savaş olup, yüce Allah bu savaşı Kur'ân'ı Kerim'de;

Allah'a ve hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir." (Enfal Sûresi 8/41) buyurarak hak ile batılın ayrıldığı gün olarak isimlendirmiştir .

Ahmed eş-Şinkîti, *el-Bu'ûs ve'l-Gazavât*, s. 31.

¹ Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/591-598.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/174.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/591; Bkz; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/362.

⁴ İbn Sa'd, 2/9; Sefvân; Bedir tarafında meşhur bir vadidir.

Bu savaşın, “*Fakat biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız..*” (Duhan Sûresi 44/16) ayet-i kerimesinde yüce Allah tarafından dile getirildiği de rivayet edilmektedir .

Savaşın sebeplerinden biri şudur; Rasûlullah (s.a.v.) Kureyş'in haberlerini takip ediyor ve onları gözetliyordu. Zira Kureyş'liler ona ve ashabına eziyet etmişler, yurtlarından çıkarmışlar, mallarını gasp etmişler, bazılarını da hapsederek işkence yapmışlardı. Kureyş'e ait bir kervanın Şam tarafından Mekke'ye doğru yola çıktığı haber alındı. Kervan Medine'ye yakınlarındayken Rasûlullah (s.a.v.) Medine'de bulunan sahabelerden kendisiyle birlikte çıkmalarını istedi.¹ Öncesinde hazırlık yapılmaksızın acele bir şekilde yola çıkıldı. Efendimiz (s.a.v.)'in yanında üç yüz on küsur sahabe bulunuyordu.² Çoğu yayan idi, yanlarında sadece iki at ve yetmiş deve bulunuyordu.³ Kervanı karşılamaya gittiklerini ve savaşmayacaklarını zannettiklerinden savaş için tam bir hazırlık yapılmamıştı.

Kureyş kabilesinin başında Ebû Süfyan b. Harb vardı. Kervanın malları hakkında endişeli ve dikkatliydi. Bu nedenle müslümanlar tarafından gelecek haberleri dikkatle takip ediyordu. Efendimiz(s.a.v.)'in kervanın önünü kesmek için ordu çıkarmalarına dair haber gönderdi. Kureyş kuvvetleri kervanı kurtarmak için hızlıca yola çıktılar. Başlarında Ebû Cehil Hakem b. Hişâm bulunuyordu. Ordu ile birlikte Kureyş'in eşrafı ve yiğitleri ile Allah ve Rasûl'üne (s.a.v.) karşı inatçı tavır takınan küfürün elebaşları da çıkmıştı.⁴ Ebû Süfyan kervanı müslümanlardan kurtarmayı başardı. Mekke'ye yaklaştı ve kervanı güvenli bir yere ulaştırdı. Mekke'lilere haberci göndererek kervanın kurtulduğunu söyledi ve Mekke'ye dönmelerini istedi.

Kureyş kâfirlerinin lideri olan Ebû Cehil, azgınlığı, kibri ve boş hayalleriyle ısrarcı davranarak Bedir kuyusuna varmadıkça dönmeyeceğine dair yemin etti. Orada develer kesilecek, yemekler yenilecek, şarap içilecek, cariyeler şarkı söyleyecek, Araplar zaferini işitecek ve böylece üstünlüğün her zaman Kureyş'e ait olacağı ortaya çıkacaktı. Yüce Rabbimizden *Enfal* suresinde bu hakikate işaret ederek şöyle buyurmuştur;

“*Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (insanları) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (kâfirler) gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.*” (Enfal Sûresi 8/47)

¹ *Sahih-i Buhârî Şerhi, Fethu'l-Bârî*, 15/147; İbn Hacer'in bu hadis için şerhine Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/606.

² *Sahih-i Buhârî, Fethu'l-Bârî*, 15/156.

³ el -Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/27; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/12.

⁴ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/147; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/609; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/13.

Nihâyetinde Kureyş ordusu, dillerine doladıkları hedefleri Bedir'e kadar vardılar.¹

Ebû Cehil, Rasûlullah (s.a.v.)'ın doğruluğunu biliyordu. Arkadaşları Bedir günü Efendimiz (s.a.v.) ile savaşmak için giderken ona; “*Muhammed'e karşı konumunu görüyor musun? Onun peygamber olduğunu düşünüyor musun?*” diye sorduklarında Ebû Cehil “*Evet, ancak bizim Abdülmenaf oğullarına tâbi olduğumuz ne zaman görülmüş?*” diye cevap verdi.²

Kureyş'in hareketi haber alınınca sahabe-i kiram istişare yapmak üzere toplantılar. Rasûlullah (s.a.v.) her türlü günahattan masumdu. Yine de mühim olan konularda ashabı ile istişare yapardı. Böylece iki hedefi birden yerine getirirdi. Birincisi; müslümanların saflarını sıklaştırmak ve bu aşamada özellikle de Medine'nin yerlisi olan Ensâr-ı kiram için gönülleri hoş tutmak gibi gayet mühim olan bir şeydi. İkincisi ise; istişare yoluyla en doğru ve en güzel karara ulaşmak.

Efendimiz (s.a.v.) konuyu yanında bulunan sahabilere sundu ve “*Ey insanlar bana fikir veriniz!*” buyurdu. Muhacirlerden içlerinde Ebû Bekir ve Ömer (r.a.a.) gibi kimseler bulunan bir grup konuştu. Konuşanlardan biri olan Mikdad b. Amr (r.a.a.) şöyle dedi; “*Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın emrettiği şeyi yerine getir! Biz senin yanındayız! Vallahi, biz sana, İsrâil oğullarının Musa (a.s.)'a dediği gibi; “Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız.” (Mâide 5/24) demeyiz. Seni Hak ile peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederiz ki, sen bizi Birkü'l-Gimâd'a kadar yürütecek olsan, oraya varıncaya kadar seninle birlikte gider, senin önünde savaşırız!*”³

Rasûlullah (s.a.v.) onun için dua etti ve bir kez daha “*Ey insanlar bana fikir veriniz!*” buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) Medine'nin yerli ahali olan Ensâr'ın görüşünü almayı ve çoğunluğun görüşünü murat ediyor, ashabının kalplerini kazanarak İslam safını korumaya gönülden ikna olmalarını istiyordu. Bu savaş, Rasûlullah (s.a.v.), Muhacir ve Ensârdan oluşan ordusuyla küfürün elebaşıları arasında gerçekleşecek ilk karşılaşma idi. Savaş da olabilirdi ölüm de. Sa'd b. Muaz (r.a.a.) söz aldı ve “*Ey Allah'ın Rasûlü! Sen galiba bizi kastediyorsun?*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) onun bu sorusunu “*Evet!*” diye cevapladı. Bunun üzerine Sa'd (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'i övdü ve kendilerinin bir söz verdiklerini dile getirdi. Ardından şöyle dedi:

“*Ey Allah'ın Rasûlü! Sen, istediğini yap! Seni hak ile peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, sen bize şu denizi gösterip dalsan, seninle birlikte biz de dalarız, içimizden hiç kimse de geri kalmaz! Senin yarın bizi düşmanımızla karşılaştırmandan dolayı da asla hoşnutsuzluk göstermeyiz. Savaşta sabır ve sebat göstermek, düşmanla karşılaşınca da*

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/618; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/13; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/42; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Masâdiri'l-Asliyye*, s.340.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.199.

³ İstişare hakkında Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/215; *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/151. (Birkü'l-Gimâd: Kızıldeniz sahilinde bir şehir, Mekke'nin 560 km güneyinde bulunmaktadır.).

Sadakatten ayrılmamak, bizim şiarımızdır. Umulur ki Allah, sana bizden yana gözünü aydın edecek şeyler gösterecektir! Allah'ın bereketiyle yürü!”¹

Sa’d (r.a.a.)’ın bu sözleri üzerine Efendimiz (s.a.v.) mesrur oldu ve Muhacirlerle Ensâra dua buyurdu. Artık savaş karşısında ordusunun konumundan emin idi.

Efendimiz (s.a.v.) beraberindeki sahabelere “Yürüyün ve müjdelenin! Muhakkak Allah iki Tâifeden birini bana vaat etti” buyurdu ve yürüdüler. Bu, yüce Rabbimizin,

“Hatırlayın ki, Allah size, iki Tâifeden (kervan veya Kureyş ordusundan) birinin sizin olduğunu vadediyordu; siz de kuvvetsiz olanın (kervanın) sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (Kureyş ordusunu yok ederek) kâfirlerin ardını kesmek istiyordu. (Bunlar,) günahkârlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve bâtili ortadan kaldırmak içindi.” (Enfal: 7-8) ayet-i kerimesinin tezahürüydü.

Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı, Kureyş kervanı veya ordusuna nail olacaklarından emin bir şekilde Bedir’e doğru yürüdüler. Müslümanlar, düşmanlarının durumları ve hareketleri hakkında gerekli bilgileri toplayarak Bedir yakınlarına indiler. Bu sürede müşrik ordusunun dokuz yüz ile bin kişi olduğu haberi alındı. Ordu içerisinde Kureyş’in önde gelen kişilerinin bulunduğu haberi gelince Efendimiz (s.a.v.) “İşte! Mekke ciğerparelerini önünüze attı.” buyurdu. Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabı, kervanın kaçtığını, Mekkenin yiğitleri ve süvarileri ile karşılaşacaklarını yakinen anladılar.

Müslümanlar Bedir’de kuyulara yakın bir yere inmişti. Habbab b. Münzir (r.a.a.) Rasûlullah’a (s.a.v.) geldi ve gayet edepli bir şekilde İsâbetli bir görüş sunmak üzere şöyle sordu; “Ey Allah’ın Rasûlü! Burası, Allahu Teâlânın size karargâh kurulması için emrettiği ve mutlaka kalınması gereken bir yer midir? Yoksa şahsi bir görüş neticesi ve bir harp tedbir ve taktiği olarak mı seçildi?” Peygamber efendimiz (s.a.v.); “Hayır! Bir harp tedbiri icabı burası seçildi” buyurdu.

Habbab (r.a.a.); “Ey Allah’ın Rasûlü! Burası harp için doğru yer değildir. İnsanları şu Kureyş’lilerin konacağı yerin yakınındaki kuyuda tatlı ve bol suyun yanına götürseniz ve oraya karargâh kurdursanız. Ardından Etraftaki kuyuların hepsini kapatalım. Sonra bir havuz yapıp, içini su ile dolduralım. Böylece biz su içeriz. Düşman ise su bulamaz.” dedi.

Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.) ona dua etti ve; “Doğru olan görüş senin işaret ettiğindir.” buyurdular.² Bu duruş, bir komutan olan Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından büyük bir ders idi. Zira bir komutan en doğru kararı vermek için askerlerinden birinin görüşünü dinliyordu. Rasûlullah’ın (s.a.v.) hareketlerinin temelinde Allah’a tevekkül etmekle birlikte dünyevi ve maddi sebeplere sarılmak da yatmaktaydı.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/615; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.177 ; Olayın detaylı tahriri için Bkz.: Dr. Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü’n-Nebeviyyetü’s-Sahîha*, 2/359; Dr. Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü’n-Nebeviyye fî Dav’i’l-Masâdiri’l-Asliyye*, s.341.

² İbn İshâk’ın *Sîretü İbni İshâk*’te Rivayeti; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/620.

Efendimiz (s.a.v.) Kureyş müşriklerinin bazı liderlerinin düşüp öleceği yerleri haber veriyor ve Allah'ın yardımına olan yakini inançları daha da artsın diye müşriklerin öldürülecekleri yerleri ashabına gösteriyordu.¹

Sahabe-i kiram, Efendimiz (s.a.v.) için bir gölgelik kurdu. Vaktinin bir kısmını orada dua ve namaz ile geçiriyordu.² Ancak yiğitlerin en yiğidi olan Efendimiz (s.a.v.) savaş esnasında en ön saflarda bulunuyordu.

Kureyş de savaş meydanına gelmiş, ancak savaş henüz başlamamıştı. Efendimiz (s.a.v.) Kureyş ordusuna baktı ve “*Ey Allah'ım işte Kureyş! Kibir, gurur ve kendini beğenmişlikleriyle gelmişler. Sana başkaldırıyor ve Rasûl'ünü yalanlıyorlar. Allah'ım! Bana verdiğin sözünü yerine getir! Ey Allahım! Sabahleyin onları helak et.*”³ diye dua etti.

Kureyş'in bazı ileri görüşlülere savaşı engellemeye ve Mekke'ye geri dönmeye ikna etmeye çalıştılar. Ancak Ebû Cehil ve benzeri küfür elebaşları ise insanları feSa'da düşürdüler ve Kureyş'i ayak direyerek Allah'ın takdir buyurduğu şeyin ortaya çıkması için savaşımaya ikna ettiler.⁴

Müslümanlar, Bedir gecesini, düşmanlarına karşı Allah'ın yardımı ve zaferi için dua ve yakarış içerisinde geçirdiler. Allahu Teâla müslümanlar üzerine sükûnet indirdi ve endişesiz bir şekilde uykuya daldılar. Ardından ise hafifçe bir yağmur yağdı. Bu olanları yüce Rabbimiz *Enfal* suresinde şöyle anlatmaktadır:

“O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.” (*Enfal* Sûresi 8/11)

Rasûlullah (s.a.v.), o geceyi Allah'ın mü'minlere yardım etmesi için dua ve yakarış içerisinde, namaz kılarak ve ağlayarak geçirdi. Bedir gecesini veya sabahında Rasûlullah'ın (s.a.v.) çadır içerisinde yaptığı dualardan biri şöyle idi: “*Allah'ım bana yaptığın vaadini yerine getir. Allah'ım eğer diler (de bu azgınlara fırsat verirken) artık sana ibadet eden kimse kalmayacak.*”. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) Efendimiz (s.a.v.)'in elinden tutup “*Yeter Ey Allah'ın Rasûlü! Rabbine yaptığın dua yetişir artık.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) ridasına bürünmüş halde çadırından çıkarken şöyle diyordu;

“O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.” (*Kamer* Sûresi 54/45)⁵

¹ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/49 / İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/615; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.206.

² *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethul-Bârî*, 18/254; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/49; Bedir'i ziyaret edenlerin de bildiği gibi burada bir cami inşa edilmiştir.

³ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/59; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.18.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/622; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/63.

⁵ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, *Fethul-Bârî*, 18/254.

Kureyş müşrikleri ise yemek yiyerek, şarap içerek ve cariyelere şarkı söyleterek gecelediler. Güçleriyle ve getirdikleri maddiyat ile böbürleniyorlar, Allah'a ve Rasûl'üne karşı küfür, şirk ve inatlarında ısrar ediyorlardı. Ebû Cehil ise kendi kendine beddua ediyor ve şöyle diyordu;

“*Ey Allah'ım! Kim haklıysa onu galip getir, haksız olanı da mağlup perişan kıl!*” Onun bu bedduası müslümanlar için bir fetih oluyor ve yüce Rabbimiz *Enfal* suresinde şöyle buyuruyordu;

“*(Ey kâfirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! (Yenelim derken yenildiniz.) Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine (Peygamber'e düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz. Topluluğunuz çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi s.a.v.amaz. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.*” (*Enfal Sûresi 9/19*)¹

Savaşın gerçekleştiği günün sabahı müslümanlar Allah Rasûlü (s.a.v.)'in arkasında namaz kıldılar. Namazdan sonra Efendimiz (s.a.v.) bir hutbe vererek müslümanlara savaş esnasında sabretmeyi öğütledi.²

Rasûlullah (s.a.v.) konuşmasından sonra müslüman saflarını bizzat kendisi düzenledi ve talimatlarını verdi; “*Düşman size yaklaştığında onlara ok atın ve oklarınızı İsrâf etmeyin.*” buyurdu.³ Efendimiz (s.a.v.) ok atmaya sever ve buna teşvik ederdi. Müslümanların saflarını düzeltirken Sevâd b. Gazîyye (r.a.a.) sıradan biraz dışarı çıkmıştı. Efendimiz (s.a.v.) elindeki bir ok ile onu düzeltti ve “*Düz dur Ey Sevâd!*” buyurdu.⁴

O da; “*Canımı acıttın Ey Allah'ın Rasûlü! Bırak da senden hakkımı alayım.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) hakkını alması için ona mübarek karnını açtı. Rasûlullah'ın (s.a.v.) karnını öptü. Efendimiz ona “*Bunu sana yaptıran nedir Ey Sevâd?*” diye sordu. “*Ey Allah'ın resûlü! Gördüğün gibi savaş önümüzde. Seninle geçen son anımın tenimin tenine değmesi olmasını istedim.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) ise ona dua buyurdu.⁵

Ashâb-ı kirâm savaşa başlamak için Peygamberimiz'in (s.a.v.) emrini beklediler. Efendimiz (s.a.v.) gölgeliğine döndü ve Rabbine dua etmeye başladı:

“*Ey Allahım! Eğer bugün şu bir avuç müslümanı helak edersen sana ibadet eden kimse kalmayacak. Ey Allahım! Bana olan vadini yerine getir!*”⁶

O kadar dua etti ki yanında bulunan Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) dayanamadı ve

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.184

² Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) rivayeti, İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.187.

³ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/173.

⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/95; İbn el-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, 2/374.

⁵ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/56-57; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/95.

⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 18/254.

“Yâ Nebiyyallah! Rabbine ettiğin niyaz yetişir. Şüphesiz O sana olan vadini yerine getirecektir.” dedi. Efendimiz (s.a.v.) bir süre daldıktan sonra “Müjdeler olsun Ey Ebû Bekir! Sana Allah'ın yardımı geldi. İşte bu Cebrail'dir. Atının dizginlerini tutmuş onu çekiyor.” buyurdu.¹ Ashabının yanına çıktıktan sonra:

“O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Bilakis kıyamet onlara vâdedilen asıl saattir ve o saat daha belâlı ve daha acıdır.” (Kamer Sûresi 54/45-46) ayeti kerimesini okuyarak müjdeledi.²

Efendimiz (s.a.v.) dua etmeye, onları savaşa cesaretlendirmeye, cenneti anlatmaya ve meleklerin yardımı geleceğini müjdelemeye başladı. Meleklerin yardımı gelişini yüce Rabbimiz şu ayeti kerimelerde dile getirmiştir:

“Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu. Allah bunu (meleklerle yardımı) Sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu. Hani Rabbin meleklerle: «Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun; Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına! diye vahyediordu. Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı şiddetli olandır”. (Enfal Sûresi 8/9-13)

Aynı şekilde Kureyş de saflarını düzenledi ve savaşa hazırlandı. Rasûlullah (s.a.v.) belki içlerinde akıllı bir kimse vardır diye onlara baktı. Aralarında kırmızı deveye binmiş bir adam kavmi ile münakaşa ediyordu. Efendimiz (s.a.v.) “Eğer bunların içerisinde akıllı başında biri varsa o da şu kırmızı deveye binmiş olandır.” buyurdu. Hz. Hamza (r.a.a.) “O, Utbe b. Rebia'dır.” dedi. Kendisi Kureyş'i savaştan engellemeye çalışmış, ancak başarısız olmuştu.³

Kureyş'ten bir kimse müslümanların saflarını geçerek kuyudan su içmeye çalıştı, ancak Hz. Hamza b. Abdumuttalib onu karşıladı ve öldürdü.⁴

Savaş mübâreze (karşılıklı dövüşme) ile başladı. Mübâreze müşriklerden Utbe b. Rebia, kardeşi Şeybe ve oğlu Velid b. Utbe ile müslümanlardan Hamza b. Abdumuttalib, Ali b. Ebû Talib ve Ubeyde b. Hâris (r.a.a.) arasında gerçekleşti. Üçü de ehl-i beytten idi. Mübâreze müşriklerin üçünün ölümü, Ubeyde b. Hâris (r.a.a.)'ın ise yaralanması ve sonrasında şehit olması ile son buldu.⁵ Dolayısıyla ilk savaşanlar ve ilk şehit ehl-i beytten oldu.

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s.180

² Bkz.: *Sahih-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Sûretü'l-Kamer, 5/54; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 16/24; İbn Ebi Şeybe, el-Megâzi, s.180.*

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, s.187.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye, 2/624; el-Vâkıdî, el-Megâzi, 1/68.*

⁵ *Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) rivayeti, 15/161.*

Ardından iki topluluk karşılaştı ve savaş başladı. Efendimiz (s.a.v.) yerden bir avuç çakıl taşı aldı ve müşriklerin üzerine atarak “Yüzleri kara olsun.” buyurdu.¹ Bu olay hakkında yüce Rabbimiz *Enfal* suresinin 17. ayetini inzal buyurdu:

“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.” (*Enfal* Sûresi 8/17)

Taraflar arasında savaş iyice şiddetlenmişti. Efendimiz (s.a.v.) en ön safta bulunuyor ve sahabe-i kiram etrafında toplanıyorlardı. Sahabelerden birçoğu bu savaşta nice kahramanlıklar göstermişlerdir.

Müslümanlar için zafer alametleri belirmeye başlamış, müşrikler hezimete uğramış ve Ebû Cehil,² Utbe b. Rebîa, Ümeyye b. Halef ve diğer birçokları gibi Kureyş eşrafı öldürülmüştü. Kureyş ölümlerinin sayısı yetmiş buluyordu. Diğerleri ise ne olduğuna bakmadan arkalarını dönmüş kaçıyorlardı.³

Müslümanlar Peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte Bedir'de savaş meydanında üç gün kaldılar. Sayıları on dört kadar olan şehitleri defnettiler.⁴

Zeyd b. Hârise (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) devesiyle Medine ahalisine müjdeci olarak gönderildi. Gelen haber müslümanları çok sevindirdi, Yahudi ve münafıklar ise habere inanmadı ve kinleri arttı.⁵

Ardından Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki mücahitler Medine'ye sağ salim ve ganimetler elde ederek döndüler. Apaçık bir zaferle dönen mücahitleri Medine'deki müslümanlar büyük bir sevinçle karşıladılar.⁶

Mücahitlerin yanında yetmiş kadar esir vardı. Efendimiz (s.a.v.) ashâbı ile onlara ne yapılacağı hakkında istişare buyurdu.

Sahabe-i kiram “Ey Allah'ın Rasûlü! Onlardan fidye alalım, böylece Allah yolunda güçleniriz.” dediler. Efendimiz (s.a.v.) “Sizler fakirsiniz. Onlardan ya fidye alır ya da boyunlarını vurursunuz.” buyurdu.⁷

Müslümanlar esirlere çok güzel davrandılar. Yediklerinden yedirdiler ve giydiklerinden giydirdiler. Esirlerin Mekke'den akrabaları geldi ve serbest

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/706.

² *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, “Ebû Cehil'in öldürülmesi” babında, Abdullah b. Mesut (r.a.a.)'ın Ebû Cehil'in ölümü ile ilgili hadisine Bkz.. 15/158.

³ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/167 (Enes b. Malik (r.a.a.) rivayeti.); İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/631,634,638,642 s.708; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/82,85,88,92,100.

⁴ Bedir şehitlerinin isimleri için Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/706-707; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.204-206; Muhammed b. Abdullah Gabbân es-Subhî, *Şühedâü Gazveti Bedri'l-Kübrâ*, el-Cem'iyyetü't-Târihiyyetü's-Suûdiyye, 14. Baskı, Rebiülevvel 1424.

⁵ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.92.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/643; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/144.

⁷ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.196.

bırakılmaları karşılığında fidye verdiler.¹

Esirler Medine'de kaldıkları sürede çok etkilendiler, müslümanların Sadakatine ve İslam'ın güzelliğine şahit oldular. Daha sonra birçoğu müslüman oldu .

Bedir savaşı hakkında nazil olan ayet-i kerimeler şunlardır;

“(Onların bu hali,) müminlerden bir gurup kesinlikle istemediği halde, Rabbinin seni evinden hak uğruna çıkardığı (zamanki halleri) gibidir. Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi (cihad hususunda) seninle tartışıyorlardı. - Hatırlayın ki, Allah size, iki Tâifeden (kervan veya Kureyş ordusundan) birinin sizin olduğunu vadediyordu; siz de kuvvetsiz olanın (kervanın) sizin olmasını istiyordunuz. - Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (Kureyş ordusunu yok ederek) kâfirlerin ardını kesmek istiyordu. (Bunlar,) günahkârlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve bâtlı ortadan kaldırmak içindi. - Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu. - Allah bunu (meleklerle yardımı) Sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.- O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu. - Hani Rabbin meleklere: «Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun; Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına! diye vahyediordu. - Bu söylenenler, onların Allah’a ve Resûlüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı şiddetli olandır. - İşte bu yenilgi size Allah’ın azabı! Şimdilik onu tadın! Kâfirlere bir de cehennem ateşinin azabı vardır. - Ey müminler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. (Korkup kaçmayın). - Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşip mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah’ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir! - (Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. - Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzağını bozar. - (Ey kâfirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! (Yenelim derken yenildiniz.) Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine (Peygamber’e düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz. Topluluğunuz çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi s.a.v.amaz. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.” (Enfal Sûresi 8/ 5- 19)

Aynı surenin bir başka yerinde Allahü Teâla Bedir savaşındaki olaylar hakkında şöyle buyurmaktadır;

Eğer Allah’a ve hak ile bâtlın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir. - Hatırlayın ki, (Bedir savaşında) siz vâdinin yakın kenarında (Medine tarafında) idiniz, onlar da uzak kenarında (Mekke tarafında) idiler. Kervan da sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Eğer (savaş için) sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz

¹ İbn Ebi Şeybe, el-Megâzî, s. 216.

vakit hususunda ihtilâfa düşerdiniz. Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helâk olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı). Çünkü Allah hakkıyla işitendir, bilendir. - Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir. - Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Bütün işler Allah’a döner.” (Enfal Sûresi 8/ 41- 44)

Bedir savaşı Mekke müşriklerine karşı müslümanların ilk zaferi idi. Haberler Araplar arasında dilden dile yayıldı. Bedir savaşı sonrasında Araplar müslümanların artık gözle görülür bir güce sahip olduklarını anladılar .

BEDİR VE UHUD SAVAŞLARI ARASI

Bedir savaşının sonucu, Medine ve ahalisinin güvenliği noktasında çok titiz olan Rasûlullah (s.a.v.) ile Kureyş ve eşrafı arasındaki çatışmaların boyutunu çok fazla değiştirdi. Artık durum müslümanların lehine dönmüştü.

Aynı zamanda Rasûlullah Efendimiz (s.a.v.) Bedir'de müslümanların zaferi neticesinde Kureyş'in ve diğer düşmanların göstereceği reaksiyonu azaltmak veya herhangi bir zafiyet oluşmasını engellemek istiyordu. Kureyş'in bu hezimet, adamlarının öldürülmesi ve esir alınması neticesinde daima takip edilmesi ve askeri faaliyetler ile seriyye ve gazvelere devam edilmesi gerekiyordu. Bedir savaşı sonrasında ve Uhud'dan önce gerçekleştirilen bu tür faaliyetlerin en meşhurları şunlardır.

Benî Kaynukâ Gazvesi

Benî Kaynukâ Yahudileri, Rasûlullah (s.a.v.) hicret etmeden önce Medine'de yaşayan birtakım Yahudi kabileleri ve topluluklarından oluşuyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) hicret ettikten sonra kendileri ile “Medine Belgesi”¹ çerçevesinde sözleşmiş, Medine-i Münevvere ve ahalisinin ortak s.a.v.unması noktasında anlaşma yapmıştı.

Yahudiler Rasûlullah (s.a.v.)'ın hak peygamber olduğunubiliyorlardı. Medine döneminde Rasûlullah'a (s.a.v.) Yahudilerden bahseden, Yahudilerin peygamberleri, tarihleri ve dinlerinde yaptıkları tahrifatları ele alan birçok ayeti kerime ve sureler nazil olmuştu.

Peygamberimiz (s.a.v.) çok defa Yahudilerin âlimlerini yerlerinde ziyaret

¹ Bu kitapta “Medine Belgesi” bölümüne bakınız.

etmiş ve kendilerini Allah'ın dinine ikna etmeye çalışmıştır. Ancak en meşhurları Abdullah b. Selam (r.a.a.)¹ gibi çok az sayıda Yahudi âlim Müslüman olmuştur .

Bedir savaşı, Müslümanların Kureyş üzerine açıkça üstünlüğü ile sonuçlanınca bu durum Medine'de Müslümanların güç kazanması anlamına gelmiş ve yüce Allah'ın kullarına vadettiği yardımın tezahürü olmuştu. Efendimiz (s.a.v.) Yahudilere acıyor ve hakkı görmüş ehl-i kitaptan olmaları nedeniyle hidayete ermelerini çok arzuluyordu.

Efendimiz (s.a.v.) Bedir savaşından döndükten sonra Yahudileri Benî Kaynukâ pazarında topladı ve kendilerine; *“Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın Kureyş'e indirdiği gibi bir belayı size indirmesinden korkun! Müslüman olun, zira sizler Benim gönderilmiş peygamber olduğumu biliyor ve Allah'ın sizden söz aldığı kitaplarınızda bunu buluyorsunuz.”* buyurdu. Bunun üzerine Yahudiler *“Ey Muhammed! Sen bizi kendi kavmin gibi zannediyorsun. Savaşmayı bilmeyen bir kavim ile karşılaşmış olman seni aldatmasın. Vallahi eğer biz seninle savaşırsak, biz nasıl insanlarmışız görürsün”* dediler.²

Peyamberimiz (s.a.v.) Kaynukâ oğullarına merhametli davranır, hidayete ermelerini ister ve kendilerine Kureyş'in başına gelenleri hatırlatırken, onlar Rasûlullah (s.a.v.)'i gayet açık bir lisan ile savaşmakla tehdit ediyorlar, kendilerinin yiğit kimseler olduklarını ve savaşmayı çok iyi bildiklerini söylüyorlardı. İbn Abbâs (r.a.a.) yüce Rabbimizin Yahudiler ve onların Rasûlullah'a (s.a.v.) karşı bu tehditleri hakkında:

“(Resûlüm!) İnkâr edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası kalınacak ne kötü bir yerdir!” (Âl-i İmran Sûresi 3/12) ayet-i kerimesini indirdiğini rivayet etmektedir.³

Bu tehdit Rasûlullah (s.a.v.) ile yaptıkları sözleşmeye açıkça aykırılık teşkil etmekteydi. Böylece Kaynukâ oğulları Efendimiz (s.a.v.) ile yaptıkları sözleşmeyi bozan ilk Yahudi kabilesi oldular.⁴

Ayrıca tarafların arasındaki düşmanlığı ateşleyen bir başka olay daha meydana geldi. Araplardan bir kadın Benû Kaynukâ pazarına gelmiş, elindeki kumaşını satmış ve bir kuyumcu dükkânına oturmuştu. Bu sırada orada bulunan Yahudiler kadının yüzünü açmak istediler. Kadın bunu istemeyince kuyumcu, kadının elbisesinin bir kenarını gizliden sırtına bağladı ve kadın kalktığında uygunsuz yerleri açıldı. Bunun üzerine Yahudiler gülüşüler ve kadın feryat etti. Oradan geçen bir Müslüman, Yahudi olan kuyumcuya saldırdı ve onu öldürdü. Ardından Yahudiler de bu Müslümana saldırdılar ve onu şehit ettiler. Bunun üzerine Müslümanlar birbirlerine nida etiler ve Yahudilere karşı hışımla

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/352; İbn el-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 3/264; Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/413.

² İbrahim el-Âli, *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyye*, s.197.

³ Ebû Dâvûd, *es-Sünen: Kitâbü'l-Harâc*, Hadis No:3001; Bkz: İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/47.

⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/47; Salih Ahmed eş-Şâmî, *Min Me'îni's-Sîre*, s.244.

toplantılar. Böylece Müslümanlarla Benû Kaynukâ arasında şer kıvılcımı ateşlenmiş oldu.¹

Bu konu hakkında,

*“(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah, hainleri sevmez..” (Enfal Sûresi 8/58) ayet-i kerimesinin nazil olduğu rivayet edilmektedir.*²

Hiz. Peygamber (s.a.v.) hemen ashabını toplayarak Kaynukâ oğullarını kalelerinde on beş gün kadar muhasara altına aldı.³ Yüce Allah Yahudilerin kalplerine korku saldı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hükmüne teslim olarak kalelerinden indiler. Kaynukâ oğulları Ensâr'dan bazılarının dostları idiler. Ancak Ensâr onlardan berî ve uzak olduklarını ifade ettiler. Özellikle de Ubâde b. Sâmit (r.a.a.) Allah'a ve Resûlüne karşı Yahudilerden berî olduğunu söyledi. Bunun üzerine münafıklar Rasûlullah'a (s.a.v.) eziyet etmeleri hususunda yardım ettikleri Yahudilerin akıbetleri hakkında korkmaya başladılar.

Abdullah b. Übey b. Selül, Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek *“Ey Muhammed! Akrabalarımı iyi davran!”* dedi. Zira Yahudilerin Hazreç ile akrabalığı bulunuyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona karşı ağırdan aldı. Sonra tekrar *“Ey Muhammed! Akrabalarımı iyi davran!”* dedi. Efendimiz (s.a.v.) ondan yüzünü çevirdi. Ardından Abdullah b. Übey eliyle Allah Rasûlü (s.a.v.)'in zırhının yakasını tuttu. İbn Hişâm, Abdullah b. Übey'e bu nedenle *“Zâtül-Fudul”* dendiğini rivayet etmektedir.

İbn İshâk'ın rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) gazaplandı ve *“Bırak Benî!”* buyurdu. Tâ ki Efendimiz (s.a.v.)'in yüzünde kızgınlık alametlerini gördüler. Sonra tekrar *“Yazık sana, bırak Benî!”* buyurunca Abdullah b. Übey; *“Bırakmam vallahi! Benî, Hadâik ve Buas günlerinde kızıl ve karalara karşı koruyan, bir sabahta kesip biçmek istediğin bu mütteliklerimden dört yüz zırhlı ve üç yüz zırhlıya lütuf ve iyilik etmedikçe yakarı bırakmam! Ben, vallahi bu kadar insan yüzünden felaketin aleyhimize döneceğinden korkuyorum!”* Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); *“Onları sana bıraktım”* buyurdu.⁴

Sonuç olarak Yahudiler öldürülmediler, ancak Medine'den sürgün edildiler. Malları ve yurtları Müslümanlara ganimet kaldı. Üç gün içerisinde Medine'den çıktılar ve Şam taraflarına yöneldiler.

Abdullah b. Übey'in bu davranışı hakkında Yüce Rabbimiz şu ayetleri inzal buyurmuştur;

¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/48.

² İbn Sa'd, *es-Siretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakâti'l-Kübrâ*, 2/29.

³ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/49.

⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/49; İbn Kesîr *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*), 1/627.

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez. - Kalblerinde hastalık bulunanların: «Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz» diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır. - (O zaman) iman edenler: «Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?» diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kaybedenlerden olmuşlardır. - Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. - Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resûlüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.- Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır. - Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz." (Mâide Sûresi /51-57)

Kaynukâ oğullarının sürgün edilmesi Medine'deki diğer Yahudilere büyük bir darbe olmuştu. Zira gelinen aşamada Yahudi kardeşlerine yardım edememişler ve Yüce Rabbimiz kendilerine zillet ve korku damgasını vurmuştu.¹

Ayrıca Müslümanlar Kaynukâ oğullarından birçok silah, kuyumculuk malzemeleri ve farklı malları ganimet olarak almışlardır. Ashab-ı kiram bu ganimetlerden büyük fayda elde ettiler. Efendimiz (s.a.v.) ganimetin beşte birini ayırarak⁵²¹ kalan kısmını Müslümanlar arasında dağıttı ve sonrasında gerçekleşen gazvelerde bu silahlardan istifade etti.

Hız. Ali (r.a.a.) ve Fâtıma (r.a.a.) Validemizin Evlenmesi²

Rasûlullah (s.a.v.), kızı Fâtıma (r.a.a.)'a hakkında, "Fâtıma Cennet kadınlarının efendisidir."³ demiş, bir başka seferinde, "Fâtıma benden bir parçadır, onu kızdıran Benî kızdırmış olur!" buyurmuştu.⁴

Hız. Fâtıma, Efendimiz (s.a.v.)'in kızlarının en küçüğüydü ve çocuklarının ona en sevgili olanıydı. Efendimiz (s.a.v.)'in hayatının sonuna kadar yaşayan tek kızıydı. Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra sadece birkaç ay yaşamış ve ondan

¹ İbn Sa'd, *es-Sîre Mine't-Tabakât*, 2/29; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/7.

² *Sahih-i Buhârî*, Bâbu Menkabeti (r.nhâ), 5/209; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, Zevâcu Fâtıma (r.a.a), s.230. *Sahih-i Buhârî*, Bâbu Menkabeti (r.nhâ), 5/209; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, Zevâcu Fâtıma (r.a.a), s.230.

³ *Sahih-i Buhârî*, 4/209.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, 4/210.

birçok hadis rivayet etmiştir. Bu nedenle ümmet-i Muhammed'in zihninde Efendimiz (s.a.v.)'in diğer kızlarından çok daha fazla yer tutmuştur. Ayrıca Efendimiz (s.a.v.)'in neslinin sadece Fâtıma (r.a.a.) validemizden devam etmesi, kendisinin kardeşlerine göre daha fazla zikredilmesine neden olmuştur.

Hız. Fâtıma (r.a.a.), Efendimiz'e (s.a.v.) peygamberlik gelmeden yaklaşık iki sene önce doğmuştu.¹ Mekke'de gördüğü eziyetlere karşı (s.a.v.)'i savunmuş, Kureyş müşriklerinin Efendimiz (s.a.v.)'in mübarek başına attığı pislikleri kaldırmış, onlara kızarak Rasûlullah (s.a.v.)'den uzaklaştırmıştı.²

Hız. Aişe validemiz, Hız. Fâtıma (r.a.a.) hakkında birçok hadisi şerifte rivayetlerde bulunmuştur. Şöyle ki bir defasında “*Babası müstesna Fâtıma'dan daha faziletli hiç kimseyi görmedim.*” buyurmuştur.³

Hız. Aişe validemiz şöyle nakletmektedir:

“Fâtıma yürüyerek geldi. Yürümesi aynı Peygamberimiz'in (s.a.v.) yürümesi gibiydi. Efendimiz (s.a.v.), “Merhaba kızım” buyurdu ve onu sağ tarafına ya da sol tarafına oturttu. Sonra ona bir şeyler fısıldadı ve Fâtıma ağladı. Ben ona “Niye ağladın diye sordum.” Ardından Allah Rasûlü (s.a.v.), bir şeyler daha fısıldadı bu defa Fâtıma güldü. Ben, “Bu günkü kadar hüzne yakın bir sevinç görmedim” dedim ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) ne dediğini ona sordum. Fâtıma, “Allah Rasûlü (s.a.v.)'in sırrını ifşa edemem” dedi. Peygamberimiz Vefât ettikten sonra tekrar sordum. Fâtıma cevaben; “Bana Cibril (a.s.)'ın kendisiyle her yıl bir defa Kur'ân-ı Kerim'i mukâbele ettiğini, ancak bu sene iki defa mukâbele ettiğini, bunu ancak ecelinin yaklaşması olarak yorumladığını” söyledi. Ardından “Bana ehl-i beyten ilk kavuşacak kişi sensin” dedi, ben de ağladım. Sonra “Cennet ehli hanımların veya mümin hanımların efendisi olmaya razı olmaz mısın?” diye sordu ben de güldüm.”⁴

Hız. Fâtıma genç yaşında Medine'ye hicret ederek Efendimiz (s.a.v.)'in yanına gelmişti.⁵

Hız. Ali (r.a.a.) de Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Medine'ye hicret etmiş bir gençti. Kendisi soy, anlayış ve iman bakımından insanların Rasûlullah (s.a.v.)'ne en yakını idi. Efendimiz (s.a.v.)'in evinde büyümüşü, gençlerden kendisine ilk

¹ Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/118; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 8/19; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/377.

² Hadisin tümüyle tahriri için bu Kitâbın “Efendimiz (s.a.v.)'in Vefâtı” bölümüne bakınız.

³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/378.

⁴ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-İstizan*, 7/14; *Kitâbü'l-Megâzî*, Bâbu Marazî'n-Nebî ve Vefâtuhu, 5/138; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/378.

⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/19; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/378; ez-Zehabî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/118.

iman edendi, insanlar içinde onun sadakatini en iyi bilendi. Hicret günü kendisini ona feda etmişti. Gerek Rasûlullah (s.a.v.) gerekse diğer müminlerin gözünde hiç kimsenin olmadığı kadar büyük bir yere sahipti.

Hicretin 2. yılı Muharrem ayında Hz. Ali (r.a.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'nün kızı Fâtıma (r.a.a.) ile evlenmek istedi. Ancak kendisi henüz çok genç olup Efendimiz (s.a.v.)'den çekiniyordu. Ayrıca bu konularda herhangi bir tecrübesi yoktu.

Daha önce sahabelerden bazısı Fâtıma (r.a.a.) validemizle evlenmek istemişler, ancak Efendimiz (s.a.v.) kendilerini kibarca reddetmişti. Rasûlullah (s.a.v.) sanki Hz. Ali (r.a.a.)'ın gelip istemesini bekliyordu. Hz. Ali (r.a.a.), Ensâr'dan bazı arkadaşlarının cesaretlendirmesiyle Efendimiz'e (s.a.v.) geldi.¹

Devamını kendisi şöyle rivayet etmektedir:

“Efendimiz (s.a.v.)'in önüne oturduğumda dilim tutuldu ve vallahi hiçbir şey konuşamadım. “Seni buraya getiren nedir?” diye sorduğunda sustum. “Belki de Fâtıma'yı istemek için geldin?” dediğinde “Evet” diye cevap verdim. Bunun üzerine “Ona mehir olarak verebileceğin bir şeyin var mı?” diye buyurdu.

Ben; “Vallahi hiçbir şey yok ey Allah'ın Rasûlü!” dedim. “Peki sana verdiğim zırhı ne yaptın?” buyurdu. Ben; “O yanımdadır” deyince. “Onu (mehir olarak) ver” buyurdu.”²

Rasulullah (s.a.v.)'in Fâtıma validemizin yanına girerek kendisine Ali (r.a.a.)'ın talebini haber verdiği, Fâtıma validemizin sustuğu ve Efendimiz (s.a.v.)'in bunu ikrar olarak kabul ettiği rivayet edilmektedir.

Kendilerine son derece basit ve mütevazı bir düğün yapılmış, Hz. Ali (r.a.a.) elinde olduğu kadarını harcamıştır.

Hz. Ali (r.a.a.)'ın, Medine kuyumcularından birine odun toplayıp getirdiği rivayet edilmektedir. Bir rivayette Hz. Ali (r.a.a.) şöyle der:

“Allah Rasûlü (s.a.v.)'in kızı Fâtıma ile evlenmek istediğimde Benî Kaynuka'dan bir kuyumcu ile Benimle gelip limon otu toplaması konusunda anlaştım. Topladığım otları kuyumculara satmak ve böylece düğün yemeğimde harcamak istiyordum.”³ Ensâr ve muhacirlerden bazıları da bu mütevazı düğün yemeğine katkıda bulunmuşlardır.

¹ Bkz; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/19; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2/544.

² İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/21; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2/543.

³ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Büyû'*, *Bâbu mâ Kîle fi's-Savvâğ*, 3/13.

Peygamberimiz (s.a.v.), gayet basit bir çeyiz ve iki su ibriği hazırladı.¹ Efendimiz (s.a.v.)'in Hz. Ali'ye, Fâtıma (r.a.a.) ile evlendiği gece, “*kendisi gelinceye kadar hiç bir şey konuşmamasını.*” söylediği, geldiğinde ise su isteyip abdest aldığı, sonrasında suyu üzerlerine serptiği ve “*Allah'ım onlar hakkında, onlar üzerinde ve bunların nesilleri hakkında bu evliliği mübarek kıl!*” diye dua ettiği rivayet edilmektedir.²

Rasûlullah sülû (s.a.v.), Hz. Fâtıma ve Ali (r.anhumâ)'nın kendisine komşu olmasını istiyordu. Bunu anlayan Hârise b. Numan el-Ensâri (r.a.a.) Hz. Aişe validemizin hücresinin kuzeyinden Allah Rasûlü (s.a.v.)'in mescidine komşu olan hücresinin boşalttı ve Rasûlullah (s.a.v.)'den burayı Hz. Ali ve Fâtıma (r.anhumâ) için kabul etmesini istedi. “*Vallahi burayı kabul eden kişi, bırakan kişiden bana daha sevgilidir,*” dedi. Rasûlullah (s.a.v.), “*Doğru söyledin*” buyurdu ve hücre boşaltılarak yerine Hz. Ali ile Fâtıma yerleşti. Böylece Rasûlullah'ın (s.a.v.) devamlı uğradığı, içli dışlı olduğu, dua ettiği ve yönlendirmelerde bulunduğu komşuları oldular.³

Cennet ehli gençler Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.anhumâ) ile Hz. Ali (r.a.a.)'ın yine Fâtıma validemizden kızları olan Ümmü Gülsüm ve Zeynep (r.anhumâ)'nın çıktığı bu mübarek eve gerçekleştirilen mübarek ziyaretler hakkında birçok rivayetler nakledilmiştir.⁴

Hz. Fâtıma validemiz Hz. Ali (r.a.a.) ile birlikte son derece zor ve sıkıntılı bir hayat yaşamış, lakin dünya umurlarında olmamıştır .

Ancak yine de çok çalışmaktan dolayı sıkıntı çekmekteydiler. Bu konuda Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde şöyle rivayet etmektedir:

Hz. Ali (r.a.a.) bir gün Hz. Fâtıma'ya “*Vallahi, değirmen taşı döşemek ve bilemekten göğsüm rahatsızlaştı, ağrır oldu .*” dedi. Hz. Fâtıma da, “*Vallahi Benim de arpa öğütmek için el değirmenini çevirmekten avuçlarımın içi kabardı*” dedi. Peygamberimiz'e (s.a.v.) geldi. Efendimiz (s.a.v.) “*Seni buraya getiren nedir ey kızcağızım?*” diye sordu. Ancak Fâtıma validemiz utanıp isteyemedi ve “*Selam vermek için geldim,*” dedi.

Sonra ikisi birlikte geldiler. Hz. Ali; “*Ey Allah'ın Rasûlü! “Vallahi, değirmen taşı*

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/23.

² İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/24.

³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/488; ez-Zehabî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/380.

⁴ ez-Zehabî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/122-134; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2/544.

döşemek ve bilemekten göğsüm rahatsızlaştı, ağır oldu.” dedi. Hz. Fâtıma da, “Vallahi Benim de arpa öğütmek için el değirmenini çevirmekten avuçlarımın içi kabardı.” dedi. “Allah'ın sana nasip ettiği esirlerden bize hizmetçi versen.” dediler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “Vallahi, onu size veremem! Ben daha Ehl-i Suffa'yı çağırıp da karınlarına sokacak, kendilerini giydirecek bir şey bulamadım. Ben onları satıp Ehl-i Suffa'yı geçindireceğim.” buyurdu.¹

Hz Fâtıma (r.a.a.) ve Hz. Ali (r.a.a.) evlerine döndüler. Peygamberimiz (s.a.v.) onların yanlarına vardı ve: “Ben size istediğiniz şeyden daha hayırlısını haber vereyim mi? ” diye sordu. “Olur, ver” dediler. Peygamberimiz (s.a.v.); “Cebrail bana bazı kelimeler öğretti. Her namazın ardından on defa “Sübhane Allah”, on defa “Elhamdülillah” ve on defa da “Allahuekber” deyin. Döşegınıza gireceğiniz zaman otuz üçdefa “Sübhane Allah” diyerek tesbih ediniz. Otuz üç defa “Elhamdülillah” diyerek Allah’a hamd ediniz. Otuz dört defa da “Allahuekber” diyerek Allah’ı tekbir ediniz.” buyurdu.²

Diğer insanlarda olduğu gibi eşler arasında meydana gelen bazı olaylar Hz. Ali ve Fâtıma arasında da meydana gelirdi. Rasûlullah (s.a.v.) de onların aralarını düzeltirdi. Hatta bir defasında Hz. Ali (r.a.a.) “Vallahi bir daha senin hoşuna gitmeyen hiçbir şey yapmayacağım.” demişti.

İbn Hacer’in bir rivayetinde şöyle geçmektedir; Hz. Ali ile Fâtıma arasında bir tartışma yaşanırken Efendimiz (s.a.v.) içeri girdi ve aralarını düzeltinceye kadar oradan çıkmadı. Çıktığında kendisine “Ey Allah'ın Rasûlü! Sen öyle bir halde içeri girmiştin ki, şimdi ise çıktığında biz senin yüzünü güleç görüyoruz.” dediler. Efendimiz (s.a.v.) “Benî güleç olmaktan ne tutuyor ki, bana en sevgili iki insanın arasını düzeltmişim.” buyurdu.³

Ümmü Seleme (r.a.a.) validemiz, *Ahzap* suresindeki şu ayeti kerimenin kendi evinde nazil olduğunu rivayet etmektedir;

“Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, Sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” (Ahzâb Sûresi 33/33)

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e işaret ederek “Bunlar Benim ehl-i beytimdir.” Buyurmuştur.⁴

Bununla birlikte bu ayet-i kerime tüm ehl-i beyti ve Efendimiz (s.a.v.)’in hanımlarını da kapsamaktadır. Zira ayet-i kerime aslında onlardan bahsederek söze başlamıştır. Müminlerin annelerine çirkin sözler söyleyenlerin bu ayet-i kerimelerin Sadece Hz.Ali, Hz. Fâtıma ve evlatları hakkında nazil olduğunu

¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/25.

² İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/25.

³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/379; İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/26.

⁴ İbn Kesîr *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*), 2/1497.

söylemeleri hiç de makul değildir. Bunların ayet-i kerimenin kapsamına girmesi diğer ehlibeyti ayetin kapsamından çıkarmaz ve müminlerin anneleri diğer insanlar gibidir anlamına gelmez.

Efendimiz (s.a.v.)'in hanımları bu ayet-i kerimenin kapsamındadır ve ayet-i kerime baş tarafında bizzat onlardan bahsetmiş ve hatta bizzat onlar hakkında nazil olmuştur.

Belki de Rasûlullah'ın (s.a.v.), Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve çocukları hakkında söylediği bu söz onların da ehl-i beyt içerisinde olup olmamaları noktasında şüphe kapısını kapatmak içindir. Zira ayet-ikerime hanımlarının ehl-i beyten olduğunu açıkça ispat etmektedir.

Uhud Savaşı (Hicret'in Üçüncü Yılı, Şevval Ayı)¹

Kureyş kabilesi Bedir'de aldıkları yenilgi sonrasında sakinleşmedi ve Medine'ye Müslümanlara saldırı yapmak için planlar yapmaya başladı. Her biri kendisine biçilen rolü oynuyor, Bedir'de babaları, evlatları ya da akrabalarından biri öldürülenler insanlar arasında dolaşarak Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindekilere karşı savaşılmaya teşvik ediyorlardı.² Yahudiler de Mekke'ye uğruyorlar ve Mekke liderlerini cesaretlendirerek planlara ortak oluyorlardı. Medine'deki münafıklar ise “*Eğer Muhammed ve beraberindeki Müslümanların kökünü kazımak için gelerseniz biz de yardım edeceğiz.*” diyerek maddi ve manevi destek olma rolünü üstleniyorlardı. Münafıkların bu davranışı hakkında Yüce Rabbimiz:

“*Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcayacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlûp olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır.*” (Enfal Sûresi 836) ayet-i kerimesini inzal buyurdu.³

Kureyş kabilesi, anlaşma yaptığı Tihâme ve diğer kabileler hazırlıklarını tamamlayarak adamları, silahları, köleleri ve bazı kadınlardan oluşan ordularını Medine'ye doğru çevirdiler. Sayıları üç bin kişiyi geçiyordu.⁴

¹ İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s. 301; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/60.

² İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s.301; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 3/60; Bkz. Bamdehic Muhammed, *Gazvetü Uhud*, Dârü İşbiliya, Riyad 1420 h.

³ Bkz; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/60; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/199; es- Sâlihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/271.

⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, s. 302; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/202-203; es- Sâlihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*

Bu esnada Mekke'deki gözcüleri aracılığıyla Kureyş kabilesinin hareketi hakkındaki haberler Efendimiz'e (s.a.v.) detaylıca geliyordu.¹

Rasûlullah (s.a.v.), âdeti üzere ashabını topladı ve onlarla istişare yaptı. Ancak bir takım farklı görüşler ortaya atıldı. Bazıları düşmanı karşılamak için Medine dışına çıkmayı uygun görüyordu ki bunlar ekseriyyeti teşkil ediyordu. Bazıları ise Medine içerisinde kalmayı ve eğer Medine'ye girerlerse müşriklerle Medine içerisinde çarpışmayı uygun görüyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) de ikinci görüşü destekliyor, yani Medine içerisinde kalmak istiyordu.²

Düşmanı Medine dışında karşılama fikrini savunan sahabeler Müslümanların en yiğitleri ve gençleri idiler. Sözleriyle Efendimiz'e (s.a.v.) baskı yaptılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) evine girdi, sonrasında üzerine giyinmiş, kılıcını kuşanmış ve savaş hazırlıklarını yapmış olduğu halde yanlarına çıktı. Efendimiz'e (s.a.v.) karşı Medine'nin dışına çıkma hususunda çokça söz söyleyenler pişman oldular ve “*Ey Allah'ın Rasûlü! Biz seni bunalttık ve bunu yapmaya hakkımız yoktu. Eğer dilerse otur (çıkmalıyım)*” dediler. Ancak Rasûlullah (s.a.v.); “*Bir peygamber zırhını giydiğinde savaşmadıkça onu çıkarmaz.*” buyurdu.³

Rasûlullah (s.a.v.) bir rüya görmüştü ve bunu ashabına anlattı. Buhârî'nin rivayetine göre Efendimiz (s.a.v.)'in rüyası şöyleydi:

“*Rüyamda kılıcı yere çarptım; ağız kırıldı. Bu, Uhud günü Müminlerden bazılarının şehit düşeceklerine işarettir. Kılıcı tekrar yere çarptım; eski, düzgün haline döndü. Bu da, Allah'tan (c.c.) bir fetih geleceğine, Müminlerin toplanacağına işarettir. Boğazlanmış sığır, ashabımdan bir kısmının şehit edileceğine işarettir.*”⁴

Kureyş ordusu Medine yakınlarındaki bir vadiye gelmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.), beraberinde Medine ahalisinden bin kişi ile birlikte Medine'den çıktı. Uhud yolundayken münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selül ve beraberindeki üç yüz kişi Rasûlullah (s.a.v.)'i yarı yolda bırakıp geri döndüler. İbn Übey bunu ancak kendisinin Medine'de hayatta kalacağı ve müminlerin Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yok olacağı düşüncesiyle yapmıştı.

Uhud dağı Peygamberimiz (s.a.v.) ve beraberindeki müminlerin menziliydi. Efendimiz (s.a.v.) ordugâhın kurulacağı mevkiyi bizzat kendisi seçti ve Müslümanların saflarını düzelitti. Ordunun merkezini Şi'b (vadi) denilen yere

ve'r-Reşâd, 4/273.

¹ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/207; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/37; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/273.

² İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s.302; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/310; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/275.

³ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 3/351.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu'l-Megâzî, Bâbu Men Kutile mine'l-Müminîn Yevme Uhud, 5/39; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 242.

kurdu ve ordunun arkasını Uhud dağına verdi. Kureyş'in önünde kalan küçük bir tepeye okçuları yerleştirdi ve başlarına Abdullah b. Cübeyr (r.a.a.)'ı tayin etti. Kendilerine Rasûlullah'ın (s.a.v.) emri gelmedikçe yerlerinden asla ayrılmamalarını, arkadan gelme tehlikesine karşı müşriklere ok atarak Müslümanlara saldırmalarını engellemelerini söyledi. Savaşın sonucu ne olursa olsun yerlerinden ayrılmamalarını ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın gelecek emrini beklemelerini emretti.¹

Sahih-i Buhârî'de Berâ' b. Âzib (r.a.a.)'dan şöyle rivayet edilmektedir:

“O gün müşriklerle savaşıyorduk. Peygamber (s.a.v.) okçu birliğini yerleştirmiş ve başlarına Abdullah'ı emir tayin etmişti. Ardından “Yerinizden asla ayrılmayın, galip geldiğimizi görseniz de yerinizden ayrılmayın. Yenildiğimizi görseniz de bize yardıma gelmeyin buyurdu.”²

Efendimiz (s.a.v.) Müslümanların sancağını taşımak için Musab b. Umeyr (r.a.a.)'ı seçti. Mücahitlerin saflarını düzenleme görevini ise bizzat kendisi üstlendi. Onlara Allah'ın vadettiği Cenneti hatırlattı, çarpışma esnasında sabır ve sebat göstermeyi tavsiye etti. Sonra bazı yaşı küçük olanları Medine'ye geri gönderdi.³

Müşrikler tarafında ise ordunun başında Ebû Süfyan b. Harp bulunuyordu. Yaklaşık üç bin kişiydiler, yani Müslümanların dört katından fazlaydılar. Ebû Süfyan ordusunu taksim etti, sağ tarafa Halit b. Velid'i yerleştirdi. Ordu içerisinde münadiler insanları savaşımaya, Muhammed (s.a.v.) ve beraberindeki Müslümanların kökünü kazımaya teşvik ediyorlardı. Kureyş kadınları ise erkeklerini savaşımaya teşvik ediyorlar ve geçen sene Bedir'de öldürülen akrabalarını hatırlatıyorlardı.⁴

Savaş başlamış ve herkes yerini almıştı. Rasûlullah (s.a.v.) yanındaki bir kılıcı çıkardı ve *“Bu kılıcın hakkını kim verir.”* buyurdu. Ebû Dücane Semmâk b. Hareşe (r.a.a.) kalkarak *“Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kılıcın hakkı nedir?”* dedi. Efendimiz (s.a.v.);

¹ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/219; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/39; *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/232.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî, Bâbu Gazveti Uhud*, 5/31; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s. 305; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/219; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/282.

³ İbn İshâk, *es-Sire*, s. 302-308; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/221; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/282-283

⁴ İbn İshâk, *es-Sire*, s.306; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/220; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/282-283

“Eğilinceye kadar müşriklerin kafasına vurulmasıdır.” buyurdu. Bunun üzerine Ebû Dücane (r.a.a.) kılıcı aldı, kızıl bir sarık çıkardı, başına bağladı ve kılıç ile salına salına yürümeye başladı. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) “İşte bu Allah ve Rasûl’ünün sevmediği bir yürüyüştür, ancak bu savaş yeri müstesna.” buyurdu.¹ Savaş başladı ve Ebû Dücane (r.a.a.) Rasûlullah’ın (s.a.v.) kılıcıyla kahramanca savaştı.² Hz. Hamza (r.a.a.) ise eşi görülmemiş bir yiğitlikle savaşıyordu. Diğer Müslüman yiğitleri de aynı şekilde saldırdılar ve müşrik saflarında hezimet baş gösterdi. Müslümanlara açıkça zafer ışığı görüntü ve müşrikler savaş meydanı terk etmeye başladılar. Müslümanlar müşrikleri peşlerinden kovalıyor, yakaladıklarını öldürüyorlar ve ganimetleri topluyorlardı.

Okçular, tepenin üzerinden bu durumu gördüklerinde yerlerinden ayrıldılar. Abdullah b. Cübeyr (r.a.a.), Rasûlullah’ın (s.a.v.) emrini hatırlatarak kendilerini engellemeye çalıştı, fakat dinlemediler, sebat etmediler ve yerlerinden ayrıldılar. Ancak on kadar okçu yerinde sebat etti.³

Halit b. Velid, Kureyş ordusuna ait bir süvari birliğinin başında uzaktan savaş meydanını gözetliyordu. Okçuların azaldığını ve atları engelleyemeyecek sayıda kaldıklarını görünce onlara hücum etti ve komutanları ile birlikte hepsini şehit etti. Daha sonra atlarıyla Müslümanlara saldırdı. Müslümanlar açıktaydı ve atlar arkadan gelmişti. Kureyş ordusu da süvarilerin yardımıyla savaş alanına geri döndü. Savaşın seyri değişti ve Kureyş müşriklerinin lehine döndü.⁴

Müşrikler bizzat Rasûlullah (s.a.v.)’i öldürmek için ona ulaşmaya çalıştılar ve Kureyş’in yiğitleri bunun için öne atıldı.

Rasûlullah (s.a.v.) ise sebat etti ve kahramanca savaştı. Kendisini öldürmeye çalışan ve bu konuda inat ederek “Muhammed...! O kurtulursa bana kurtuluş yok.” sözlerini tekrar eden inatçı kâfir Übey b. Halefi bizzat kendisi öldürdü. Efendimiz (s.a.v.) onun bu sözlerine ashabından biri cevap vermeden bizzat kendisi cevap verdi ve küçük mızrağını fırlatarak onu karşıladı. Mızrak boynuna

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 236

² İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s.305; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/241; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/58.

³ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, 15/225; İbn İshâk, *es-Sire*, s. 306; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/229.

⁴ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, 15/225; İbn İshâk, *es-Sire*, s.307; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/235; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/41.

İsâbet etti ve sonrasında bu yaradan öldü.¹

Sonra Efendimiz (s.a.v.) bir çukura düştü, mübarek başı yarıldı, dişi kırıldı ve dudağı yaralandı.² Bazı sahabeler Rasûlullah (s.a.v.)'in etrafında sebat gösterdiler ve onu korumak için kendilerini feda ettiler. Ebû Talha el-Ensâri, Sehl b. Hanif, Efendimiz (s.a.v.)'in gözlerinin önünde şehit olan Müslümanların sancaktarı Musab b. Umeyr, Ali b. Ebi Talib, Ebû Dücane ve Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.a.) bunlardan bazıları idi. Rasûlullah (s.a.v.) ok atarak kendisini savunan Sa'd (r.a.a.)'a “*At ey Sa'd! Anam babam sana fedâ olsun!*” diyordu.³ Efendimiz (s.a.v.)'i savunanlar arasında Ümmü Umâre (r.a.a.)'a da vardı.⁴

Müşrikler arasında Rasûlullah (s.a.v.)'i öldürdükleri haberi yayıldı. Bu haber Müslümanların direncini iyice kırdı. Sahabelerden Enes b. Nadr (r.a.a.) “*Niye oturuyorsunuz?*” diye sordu. “*Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a.v.) şehit edildi.*” dediler. “*Peki o zaman siz hayatı ne yapacaksınız! Kalkın ve Rasûlullah (s.a.v.)'in öldüğü şey için siz de ölün.*” dedi ve müşriklerin arasına daldı, şehit edilinceye kadar savaştı. O gün Enes (r.a.a.) yetmiş kadar yara almıştı ve onu kız kardeşi ancak parmaklarından tanıyabildi.⁵

Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabından yetmiş kadarı şehit edilmişti. Aralarında Efendimiz (s.a.v.)'in amcası Hamza b. Abdulmuttalib (r.a.a.) da bulunuyordu. Onu Habeşistan'lı bir köle olan Vahşi şehit etmişti.⁶ Şehitler arasında Sa'd b. Rebî',⁷ Musab b. Umeyr,⁸ Abdullah b. Cahş,⁹ Hanzala el-Gasil ve diğer birçok sahabe (r.a.a.) bulunuyordu.

Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindekiler Şi'b (vadi) tarafında dağa sığındılar. Ebû Süfyan Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindeki müminlerin peşlerinden dağa

¹ İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, 310; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/252 / es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/307; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 239.

² Bkz; *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/243; İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 311; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/247; es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/310; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 245

³ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/225; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 238.

⁴ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/235; İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 307; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/240, 243, 278.

⁵ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.309; *Taberî Tarihi*, 3/18.

⁶ Bkz.: Hamza (r.a.a.)'ın şehit edilişi: *Sahih-i Buhârî*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/245; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s. 308; es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/318; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 241.

⁷ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/293; Es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/326.

⁸ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/229.

⁹ Es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/322.

doğru tırmandı. Rasûlullah (s.a.v.) “*Ey Allah'ım, bize ulaşmasınlar!*” diye dua etti. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.a.) ve bazı sahabeler müşriklere karşılık vererek taş attılar ve onları geri indirdiler. Ebû Süfyan “*Muhammed aranızda mı?*” diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) “*Cevap vermeyin*” buyurdu. Sonra “*İbnü Ebi Kuhafe (Ebû Bekir) aranızda mı?*” dedi. Yine cevapsız kalınca ardından “*Ömer b. Hattab aranızda mı?*” diye sordu. Kimse cevap vermeyince Ebû Süfyan “*İşte, hepsi öldürüldüler. Eğer hayatta olsalardı cevap verirlerdi*” dedi.

Bunun üzerine Ömer b. Hattab (r.a.a.) kendini tutamadı ve “*Yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı. Seni rezil edecek kimseleri Allah yaşatmıştır!*” buyurdu. Bunun üzerine Ebû Süfyan “*Hübel yücedir.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “*Sözlerine cevap verin.*” buyurdu. Bunun üzerine sahabeler “*Allah daha büyük ve daha yücedir.*” diye cevap verdiler. Ebû Süfyan “*Bizim Uzza'mız var, sizin Uzza'nız da yok.*” dedi.

Efendimiz (s.a.v.) cevap verin buyurdu. Sahabeler “*Ne diyelim ya Rasûlallah!*” diye sorduklarında, “*Allah bizim Mevla'mızdır. Sizin Mevla'nız da yok!*” deyin buyurdu. Ebû Süfyan: “*Bugün Bedir gününün intikamıdır,*” dedi . Sahabeler: “*Hayır, aynı değil. Bizim şehitlerimiz cennette, sizin ölümlerinizi ise cehennemdedir,*” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Ebû Süfyan: “*Sizinle randevumuz bir sonraki yıl Bedir'dedir,*” dedi.¹

Müslüman kadınlar da Uhud savaşına katılmışlar, yaralıların yaralarını sarmışlar, su içirmişler ve yaralarını tedavi etmişlerdir.²

Kureyş ordusu yirmi dört ölü bıraktıkları savaş meydanından ayrıldılar. Müslümanlar Rasûlullah'ın (s.a.v.) de aralarında bulunduğu yaralıların tedavi ettiler. Efendimiz (s.a.v.) sayıları yetmişi bulan şehitlere cenaze namazı kıldırdı ve onları defnetti.³

Ardından Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki sahabeler Medine'ye döndüler. Medine'ye geldiklerinde kadınlar şehitlerin arkasından ağlıyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) çok müteessir oldu ve gözleri yaşardı.⁴

¹ *Sahih'i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/227; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, 313; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/297; es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/325.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 232.

³ *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/225; İbn İshâk, *es-Sîre*, 313; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/301-310; es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/330; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 239.

⁴ Bkz.; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/311, 315-316; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/98; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/25-256 ; es-Salihi eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/334.

Peygamberimiz (s.a.v.) Kureyş'in tekrar Medine'ye dönmesinden endişeleniyordu. Bu nedenle düşmanı takip etmek ve bir daha Medine'ye dönmeleri için korkutmak adına bir sonraki gün Medine'den çıktı ve: “*Sadece dün bizimle birlikte olanlar bizimle çıksın,*” diye emir buyurdu.¹

Müslümanlar Medine'ye on mil uzaklıkta olan Hamrâ'ü'l-Esed'e kadar gittiler.² Burada üç günden fazla kaldılar .

Kureyşliler Efendimiz (s.a.v.)'in Medine'den çıktığı haberini aldılar. Aslında tekrar Medine'ye saldırmak için dönmeyi planlıyorlardı. Ancak Rasûlullah'ın (s.a.v.) arkalarından takip etmesi onları vazgeçirdi ve bir an önce Mekke'ye dönmek için harekete geçtiler.³

Uhud günü Müslümanların başına gelen olaylar hakkında Yüce Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de şu ayeti kerimeleri inzal buyurmuştur:

“Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihâyet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamber'in verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütfkârdır. - O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. (Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.- Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hali bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, «Bu işten bize ne!» diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. «Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik» diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. - (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmişti. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, halîmdir.” (Âli İmrân Sûresi 3/152-155)

Aynı surede bir başka yerde ise Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

“(Bedir'de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhud'da) kendi başınıza geldiği için mi «Bu nasıl oluyor!» dediniz? De ki: O, kendi kusurunuzdandır. Şüphesiz

¹ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/253; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/334; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/48; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/101 .

² Hamrâ'u'l-Esed, Medine'nin güneybatısında günümüzde Medine'nin mahallelerinden biri haline gelmiş bölgenin adıdır.

³ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/253; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/334; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/104; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/438-442; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n- Nebeviyye*, 3/52.

Allah'ın her şeye gücü yeter. - **İki** birliğin karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da, müminleri ayırdetmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlara: «Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da s.a.v.unma yapın» denildiği zaman, «Harbetmeyi bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik» dediler. Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler. Ağzlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir. - **(Evlerinde)** oturup da kardeşleri hakkında: «Bize uysalardı öldürülmezlerdi» diyenlere, «Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım!» de. - **Allah** yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. - **Onlar**, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler. - Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır. **Bir** kısım insanlar, müminlere: «Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!» dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve «Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!» dediler. - **Bunun** üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir.” (Âli İmrân Sûresi 3/165-174)

Uhud savaşı Müslümanlara bir imtihan ve sınav niteliği taşımaktaydı . Yüce Allah bu savaşta bazı sahabeleri şehit olarak seçmiş, münafıkların çirkin yüzünü ortaya çıkarmış, müminlere ise tevbe nasip etmiştir. Uhud savaşı Rasûlullah'ın (s.a.v.) katıldığı en önemli gazalardan biridir. Efendimiz (s.a.v.) Uhud savaşında bizzat vurmuş ve yaralanmış, müminler birçok yara almışlar ve ağır imtihanlarla karşılaşmışlardır. Yüce Rabbimiz Efendimiz (s.a.v.)'in hayatı boyunca sahabelere en çok sayıda şehadeti bu savaşta nasip etmiştir.

Recî' Ashabı¹

Recî', Mekke ile Usfân arasında Hüzeyl oğullarına ait bir yerin adıdır.² Hicretin dördüncü yılı Safer ayında Mudar oğullarından Hevn koluna ait Adal ve Kâre kabilelerinin bir heyeti Medine'ye Rasulullah (s.a.v.)'e geldi. Dediler ki “Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda Müslüman olanlar var. Bize ashabından bir heyet gönder ki bize din hususunda önderlik etsinler ve İslamın kurallarını bize öğretsinler.” Efendimiz (s.a.v.) onlara çok güzide bir seriyeye gönderdi ve başlarına Asım b. Ömer b. Hattab (r.a.a.)'ın dedesi olan Asım b. Sâbit (r.a.a.)'ı emir tayin etti.³

Heyet Mekke ile Usfan arasına vardığında haberleri Hüzeyl kabilesinden bir

¹ Beni Lihiyan Gazvesi, İbn Ebi Şeybe, el-Megâzî, s. 295; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Gazveti Recî', Rual veZekvân, 5/40. (Recî', Mekke-i Mukerreme'nin yaklaşık yetmiş kilometre kuzey doğusunda, günümüzde Vataniye isimli bölgede bulunan Hüzeyl oğullarına ait bir subaşıdır.) Bkz: Büreyk el-Ömerî, es-Serâyâ ve'l-Bü'üsü'n-Nebeviyye Havle'l-Medine ve'l-Mekke, s.225.

² el-Bekrî, Mu'cemü Me'sta'cem, 1/641.

³ İbn Hacer, el-İsâbe, 2/244.

kol olan Benî Lihyân'a ulaştı. Yüz okçu ile peşlerinden geldiler ve ayak izlerini takip ettiler. Konakladıkları yere varınca orada Medine'de yetişen hurmalara ait çekirdekleri buldular. *“Bunlar Medine hurmalarıdır.”* dediler ve peşlerinden takip etmeye devam ettiler. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'ın gönderdiği heyete ulaştılar. Benî Lihyân'ın geldiğini gören Asım b. Sâbit (r.a.a.) ve arkadaşları Fedfed denilen yere sığındılar.¹ Müşrikler geldi ve etraflarını kuşattılar. Sonra *“Eğer bizim diyarımıza gelerseniz sizden birini öldürmememiz için herhangi bir ahit veya eman almışlığınız var mı?”* diye sordular. Asım (r.a.a.) *“Bizler bir kâfirin emanı ile hareket etmeyiz.”* dedi ve *“Ey Allah'ım, bizim bu durumumuzu Peygamber'ine haber ver.”* diye dua etti. Müşrikler saldırdılar. Âsım (r.a.a.) ve beraberindeki yedi kişiyi ok ile şehit ettiler; Hubeyb b. Adiy ve Zeyd b. Desinne (r.a.a.) ile bir başka sahabe hayatta kaldı.²

Müşrikler onlara ahid ve eman verdiler. Bunun üzerine bulundukları yerden inince, kendilerini yakaladılar, elbiselerini çıkarttılar ve elbiselerle kendilerini bağladılar. Yanlarındaki üçüncü sahabe *“Bu bir aldatmadır.”* dedi ve inmeyi kabul etmedi. Onu gelmeye ikna etmeye çalıştılar, kabul etmeyince onu da şehit ettiler. Hubeyb b. Adiy ve Zeyd b. Desinne (r.a.a.)'ı alarak Mekke'de sattılar. Hubeyb (r.a.a.)'ı Hâris b. Âmir b. Nevfel oğulları satın aldı. Hubeyb b. Adiy (r.a.a.) Bedir günü Hâris'i öldürmüştü.

Ellerinde bir müddet esir kaldı. Sonunda onu öldürme kararı aldıklarında Hubeyb b. Adiy (r.a.a.) Hâris'in kızlarından, temizlenmek için ustura istedi. Onlar da ustura verdiler. Hâris'in kızı der ki; *“Gafil davrandım ve küçük çocuğum onun yanına kadar vardı. Usturayı götürüp bacağına koydu. Bunu görünce hemen bağırdım. Elinde ustura ile benim neden korktuğunu anladı ve “Onu öldürmemden mi korkuyorsun? İnşallah ben böyle bir şey yapmayacağım.” dedi. “Ben hayatımda Hubeyb kadar hayırlı bir esir görmedim. O günlerde Mekke'de hiçbir meyve yokken o salkım salkım üzüm yerdı. Hâlbuki kendisini demire bağlamışlardı. Bu Allah'ın ona nasip ettiği bir rızıktı.” demiştir.*

Öldürmek için bağladıkları yerden çıkardıklarında *“Benî bırakın da iki rekat namaz kılayım.”* dedi. Namaz kıldıktan sonra müşriklere döndü ve *“Vallahi, eğer*

¹ Fedfed veya Fedâfid; Huzeyl oğulları yurdunun yakınında bulunan bir subaşıdır. Bkz; el-Bekrî, *Mucemü Me'sta'cem*, 2/1015.

² Bu sahabî Abdullah b. Tarık (r.a.a.)'dır. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/244; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/357.

ölümünden korktuğundan yapıyor demeseydiniz daha fazla kılardım.” dedi. Öldürülmeden önce iki rekat namaz kılmayı ilk başlatan kimse Hubeyb b. Adiyy'dir (r.a.a.).

Sonra “*Ey Allah'ım onları yok et!*” diye beddua etti ve şu şiiri okudu;

Ben Allah yolunda Müslüman olarak öldürülürken, Canıma suretle kıyılacağına ehemmiyet vermem; Benim ölümüm Hak Teâlâ uğrındadır ve O dilerse Benim tarumar olan vücudumu mübarek kılar

Daha sonra Ukbe b. Hâris kalktı ve Hubeyb'i (r.a.a.) şehit etti. Kureyş müşrikleri öldüğünden emin olmak adına Âsım (r.a.a.)'ın bedeninden bir parça getirmesi için adam gönderdiler. Zira Âsım (r.a.a.) Bedir savaşında Kureyş eşrafından birini öldürmüştü. Ancak yüce Allah bir gölgelik göndererek onun bedenini Kureyş müşriklerinden korudu ve cenazesini bulamadılar.¹

Bu büyük sahabeler Rasûlullah (s.a.v.)'ın sevgisi uğruna şehit oldular. İslam dini için canlarını feda ettiler ve bedeli ne olursa olsun onu korudular. Rivayet edildiğine göre Zeyd b. Desinne (r.a.a.) öldürülmek için getirildiğinde Ebû Süfyan ona şöyle dedi; *“Ey Zeyd! İster miydin Muhammed şimdi senin yerinde olsaydı da, sen onun boynunu vursaydın ve ailene kavuşsaydın.”* Zeyd (r.a.a.) ise şöyle cevap verdi; *“Vallahi şu an ailemin yanında olabilmek için Muhammed'in Benim yerimde olup, ona bir diken batmasına bile razı olmazdım.”* Bunun üzerine Ebû Süfyan *“İnsanlardan Muhammed'in ashabının Muhammedi sevdiği kadar, hiç kimsenin bir kimseyi sevdiğini görmedim!”*² dedi. Ayrıca Hubeyb b. Adiyy (r.a.a.) hücresinde beklerken ve yanında ustura varken çocuk yanına geldiğinde takındığı tavır nasıl günahsız bir kimsenin kanının döküldüğünün açıkça göstergesidir. Zira annesi çocuğu için korkmuş, telaşa kapılmış, hatta dehşete düşmüş, ancak Hubeyb (r.a.a.) Sadece kadına *“Onu öldürecekimden mi korktun?”* diye sormuş ve aynı zamanda cevabını kendisi vererek *“İnşallah böyle bir şey yapmayacağım.”* demiştir. Bu davranış ilkeli bir davet erbabının davranışı olup, intikam düşüncesi olan bir kimsenin davranışı değildir. Takındığı bu tavır çocuğun annesine etki etmiş ve daha sonra bu olayı insanlara anlatıp durmuştur .

Bu büyük kayıplar Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabına çok ağır gelmiş, ancak bu sahabeler davet yolundaki şehitler kafilesine katılmışlardır.

Ma'ûne Kuyusu Olayı

4. yılı Safer ayında Âmir oğullarından, başında Ebû Bera Âmir b. Malik'in (*Mülâ'ibü'l -Esinne*) bulunduğu bir heyet gelmiş ve Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara İslam'ı anlatmıştı. (Kendisi Müslüman olmadı ancak uzak da durmadı.) Ebû Bera Allah Rasûlü (s.a.v.)'den bazı hafız (Kurrâ) sahabeleri Necid ahalisini

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Gazveti Recî', Rual ve Zekvân, 5/40-41.* Adal Ve Kârâ Kabileleri İle Asım b. Sabit ve Hubeyb b. Adiyy (r.anhümâ) hadisleri, ; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n- Nebeviyye*, 3/108; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 65.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 3/248; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n Nihâye*, 8/76; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/418; ez-Zehebî, *Siyerü A 'lâmi'n-Nübelâ*, 1/248. Ayrıca bkz; Muhammed Ebi Şehbe, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 2/237.

islama davet etmek için kendisiyle birlikte göndermesini talep etti. Efendimiz (s.a.v.), göndereceği sahabeler hakkında endişe duyunca Ebû Bera, “*Ben onları emanıma aldım,*” dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) güvendi ve Âmir b. Tufeyl'e bir mektup yazdı. Ensâr ve Muhacirlerden oluşan yetmiş kişilik bir heyeti Enes b. Mâlik (r.a.a.)'ın dayısı Haram b. Milhân (r.a.a.) öncülüğünde gönderdi. Aralarında Âmir b. Führeyre (r.a.a.) de vardı.¹

Necid taraflarında Ma'ûne kuyusunun başına gelinceye kadar yürüdüler. Burada Harâm b. Milhân (r.a.a.) Âmir b. Tufeyl ile karşılaştı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubunu ona teslim etti. Âmir daha mektubu okumadan adamına işaret etti ve Harem (r.a.a.)'ı ok ile sırtından vurdurttu. Harâm (r.a.a.) yere düşerken “*Kâbe'nin rabbine yemin olsun ki ben kazandım.*” dedi.

Âmir b. Tufeyl sonrasında Âmir oğullarına seslendi. Ancak onlar kendi kavimlerinden olan Berâ'nın eman verdiği kimselere hainlik etmeyi reddettiler. Bunun üzerine Âmir komşuları olan Beni Süleym aşireti (Ri'l, Zekvân ve Usayye)'yi çağırdı. Onlar hemen Âmir ile birlikte çıktılar. Âmir b. Tufeyl ve etrafındaki Arap başı bozukları Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabının etrafını sardılar. Etraflarını kuşatıp saldırdılar ve tümünü şehit ettiler. İçlerinden Sadece ölülerin arasında kalan iki kişi kurtuldu. Bunlar Amr b. Ümeyye ad-Damrî (r.a.a.) ve Münzir b. Muhammed b. Ukbe (r.a.a.) idi. Ardından Munzir b. Muhammed (r.a.a.) da şehit edildi. Amr b. Ümeyye ad-Damrî (r.a.a.) ise esir alındı. Onun Mudar oğullarından olduğunu anlayınca Âmir b. Tufeyl saçını kestikten sonra onu serbest bıraktı.

Amr b. Ümeyye hemen Medine'ye Rasûlullah'a (s.a.v.) doğru yola çıktı. Yolda karşılaştığı Âmir oğullarından iki kişiyi Efendimiz (s.a.v.) ile anlaşmalı olmalarına (ahit ve eman vermiş) rağmen öldürdü. Ancak kendilerinin anlaşmalı olduklarını bilmiyordu ve onları Ma'ûne kuyusunda saldıranlardan diye öldürmüştü. Efendimiz'e (s.a.v.) gelip, Ma'ûne kuyusu başında Kurrâ (geceleleri namazla geçiren) sahabelerin başına gelen olayları ve yolda öldürdüğü iki kişiyi anlatınca Rasûlullah (s.a.v.), “*Sen arkadaşları nedeniyle iki kişiyi öldürdün (ne kötü iş yaptın)*” buyurdu.²

Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabına eman vermiş olan Ebû Berâ ise amcaoğlu Âmir'in yaptıkları nedeniyle çok üzüldü. Oğlu Rebia babasının ahit ve emanına hiyanet eden Âmir b. Tufeyl'den intikam almak istedi. Mızrağıyla Âmir'i yaralasa da öldüremedi ve Âmir kendisini öldürdü.

Rasulullah (s.a.v.) bu hainlere bir ay boyunca beddua etti. Enes b. Mâlik

¹ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu'l- Megâzî, Bâbu Gazveti Recî', Rual ve Zekvân, 5/40; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/120.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/121; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/143.

(r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir; “*Rasulullah (s.a.v.), Maûne kuyusu başında ashabını şehit edip, Allah ve Rasûl'üne isyan eden Ri'l, Lihyan ve Usayye hakkında otuz sabah beddua etti.*”¹

Âmir b.Tufeyl hakkında ise bizzat ismen beddua etti. Âmir'in boynunda bir çıban çıktı. Selûl oğullarından yaşlı bir kadının evinde yatıyor ve avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. Kadının evinde yatarak ölmeyi istemedi, atına bindi ve “*Deve çıbanı gibi çıban, yaşlı kadının evinde ölüm.*” diye söylenmeye başladı. Atının sırtında öldü ve cesedini yırtıcı hayvanlar ve kuşlar yediler.²

Sahih-i Buhârî, Efendimiz (s.a.v.)'in şehit edilen bu Kurrâlar hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

“*Arkadaşlarınız şehit oldular! Ölmezden önce Allah'a dua edip ondan şöyle dilekte bulundular: “Ey Allah'ım, bizim Rabbimiz olarak senden razı olduğumuzu, senin de bizlerden razı bulunduğunu kardeşlerimize ulaştır! Onları bundan haberdar kıl!” İşte ashabım, onların Rablerinden bu dilek ve duaları kabul olunmuştur, onların bu güzel haberi de sizlere ulaştırılmıştır!”*³ Allah'ım! Rasûlün vasıtasıyla kavmimize haber ver ki; biz Rabbimiz'e kavuştuk. Rabbimiz bizden hoşnud oldu ve bizi de hoşnud kıldı.” dediler.

Efendimiz (s.a.v.), Recî' şehitlerine üzüldüğü gibi Ma'ûne kuyusu şehitlerine de çok fazla üzüldü. Zira her iki olayın haberi de aynı gün gelmişti. Bu nedenle sahabeler çok fazla sarsıldılar. Zira savaşlarda bile bu denli sayıda sahabe bir anda şehit edilmemişti. Kur'ân hafızı ve İslam davetçisi olan bu sahabeler daha ilk anda kalleşçe katledilmişlerdi . Bu sahabelerin, kalleşlerin eliyle ve din için kendilerinin ifeda etmeleri, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in ashabının risaleti taşımak ve İslam daveti için neleri ortaya koyabildikleri hususunda bizlere bir ders vermektedir.

Harâm b. Milhân (r.a.a.) ise yaralı haliyle ve öldürülen kişi olmasına rağmen kendisini muzaffer saymıştır. Yüce Rabbimiz *Tevbe* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“*De ki: Siz bizim için ancak iki iyilikten birini beklemektesiniz. Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber beklemekteyiz.*” (*Tevbe Sûresi 9/52*)

¹ *Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî, Bâbu Gazveti Recî', Rual ve Zekvân, 4/44.*

² Bu kitaptan Beni Âmir Heyeti bölümüne Bkz..

³ *Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l- Megâzî, Bâbu Gazveti Recî', Rual ve Zekvân, 5/64; İbn Hişâm, es-Sîretü 'n- Nebeviyye, 3/140.*

Zira o şehadetin manasını biliyordu. “*Kâbenîn rabbine yemin olsun ki ben kazandım.*” buyurarak oradakilerin gönüllerinde büyük bir etki bırakıyordu. Yaralı, yenilmiş ve ölmek üzere olan bir kişi nasıl kazanmış olabilirdi. Bunlar ancak Harâm b. Milhân (r.a.a.) ve beraberindeki Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabının anlayabileceği büyük manalardı.

Nadîroğulları Gazvesi (Hicri Dördüncü Yıl, Rebiülevvel Ayı)

Nadîroğulları Rasûlullah (s.a.v.) Medine-i Münevvere'ye hicret etmeden önce burada yaşayan Yahudi kabilelerden biriydi. Rasûlullah (s.a.v.) ile anlaşma yapan Yahudi kabilelerinden biri olup, Medine anlaşması çerçevesinde Medine'nin korunması ve savunması hususunda işbirliği yapacakları ve adam öldürme diyetlerini ödeyeceklerine dair söz vermişlerdi.¹

Rasûlullah (s.a.v.) Bi'r-i Ma'ûne olayından kurtulduktan sonra Amr b. Ümeyye ad-Damrî tarafından öldürülen iki kişinin diyetini talep etmek üzere Nadîr oğullarının Medine etrafında bulunan evlerine varmıştı. Efendimiz (s.a.v.), Nadîr oğullarına ait duvarlardan birinin altında otururken Yahudilerden biri durumu fırsat bilerek duvarın üzerinden Efendimiz'e (s.a.v.) taş yuvarlamaya ve öldürmeye çalıştı. Cebrail (a.s.) onların niyetini Rasûlullah'a (s.a.v.) haber verdi. Taşı yuvarlamak için duvarın üzerine çıktıklarında Efendimiz (s.a.v.) kalktı oradan ayrıldı, ancak yanındaki sahabelere durumu haber vermedi. Onlar da geri gelecek diye beklemeye başladılar. Uzun süre bekledikten sonra sahabe-i kiram Efendimiz (s.a.v.)'i aramak için kalktı ve Medine'de kendisine yetiştiler.

Rasûlullah (s.a.v.) Yahudilerin alçaklığını ve kendisini öldürmeye niyetlerini ashabına haber verdi. Ardından Muhammed b. Mesleme (r.a.a.) onlara elçi olarak göndererek, kendisinin onların hainliklerini bildiğini haber verdi. On gün içerisinde Medine'den çıkmalarını aksi takdirde kendileriyle savaşacağını ve helak olacaklarını onlara bildirdi. Bunun üzerine Yahudiler hayret ettiler ve yüce Allah'ın Efendimiz'e (s.a.v.) onların hainliğini bildirmesinden dolayı şaşkına döndüler.²

Bir yardım ve çözüm yolu bulma ümidiyle Medine'deki münafıklar ve özellikle de reisleri olan Abdullah b. Übey ile iletişime geçtiler. Münafıklar yahudileri sakınleştirdiler, sabretmelerini ve Medine'den çıkmamalarını, ihtiyaç duyarlarsa kendileriyle birlikte savaşacaklarını vaad etiler.³ Yüce Rabbimiz ise şu ayeti kerimleri inzal buyurdu;

¹ Bu kitaptan Medine belgesi bölümüne bakınız.

² İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 2/682

³ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu't-Tefsir, *Haşr* Suresi, ayet:5, Hadis No: 4884.

“Münafıkların, kitap ehlinde inkâr eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz, dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder. - Andolsun, eğer onlar çıkarılırsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler; yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.” (Haşr: 11-12)

Rasûlullah (s.a.v.) Yahudilerin inadını ve savaş hazırlığı yaptıklarını hissedip münafıkların onlara yardım vaadini öğrenince, ashabından oluşan ordusuna hazırlık yapmalarını emretti. Abdullah b. Ümmi Mektum (r.a.a.)'ı Medine'de halife bıraktı ve sancağını Ali b. Ebi Talib (r.a.a.)'a verdi.¹

Nadîr oğullarını on kûsur gün kuşatma altında tuttu ve bu günler içerisinde bazı çatışmalar oldu. Efendimiz (s.a.v.) bu esnada ümitlerini yitirmeleri, kalplerine korku ve pişmanlık inmesi ve daha kısa sürede teslim olmalarını sağlamak için Rabbinin izniyle hurma ağaçlarını kesmeye başladı. Bunun üzerine Nadiroğulları *“İşte! Muhammed güya fesadı engelliyordu, şimdi hurma ağaçlarımızı yakmaya ve kesmeye başladı”* dediler. Bunun üzerine yüce Rabbimiz;

*“Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.” (Haşr Sûresi 59/5) ayet-i kerimesini indirdi.*² Efendimiz (s.a.v.) muhasaranın şiddetini gitgide artırdı. Münafıklar ise sözlerinde durmadı ve Yahudilere yardım etmedi. Yahudiler sözlerinden dönmenin neticesini anladılar.

Efendimiz (s.a.v.) yahudilere baskısını daha da arttırdı. Yüce Allah da kalelerine sığınmaları ve hazırlık yapmalarına rağmen kalplerine korku saldı. Allah Rasûlü (s.a.v.)'den sadece develerine yükleyecekleri silah haricindeki mallarıyla Medine'den çıkmalarına izin vermesini ve canlarını bağışlamasını istediler.³ Bu koşullar altında teslim oldular ve kendilerine yola çıkmaları için birkaç gün mühlet tanındı.

Haşr suresindeki şu ayet Nadîr oğulları hakkında:

“Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. (Haşr Sûresi 59/2)”⁴ buyurmaktadır.

Medine'den öyle büyük bir gösterişle çıktılar ki, süslenip püslenmişler, umurunda değilmiş gibi sabırlı bir görüntü veriyorlardı. “Kadınlar, çocuklar ve

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/58.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/683.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/190.

⁴ İbn Abbâs (r.a.a) *Haşr* suresine Beni Nadîr suresi demektedir. *Sahih-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr*, Haşr suresinin tefsiri babı, Hadis No: 4882; İbn Kesîr *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*), 2/1844

mallarını develere yüklemişler, def çalıp şarkı söylüyorlar, şarkıcı kadınlar arkalarında oynuyorlardı. Gayet gururlu ve kibirli idiler. Medineliler bu kadar eşya yüklü deve kervanı daha önce hiç görmemişlerdi.¹

Nadîr oğullarının Medine'den çıkmasıyla Allahü Teâlâ Müslümanları onların şerrinden emin eyledi ve eziyetlerini Müslümanların üzerinden çekti. İçlerinden müslüman olan iki kişiye Rasûlullah (s.a.v.) mallarını geri verdi.² *Haşr* suresinin tamamı Nadîroğulları hakkında indirilmiş olup, özellikle de surenin başkısımları yahudilerden şöyle bahsetmektedir:

"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir. - Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. - Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır. - Bu, onların Allah'a ve Peygamber'ine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir. - Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir. - Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamber'ine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir." (*Haşr Sûresi* 59/1-6)³

Surenin devamında ise fey ve hükümlerinden bahsedilmiş olup, savaş yapılmaksızın düşmanlardan elde edilen ganimetler hakkında yapılacak işlemler şu ayeti kerime ile mali açıdan bir düzen ve şerî bir hükme bağlanmıştı;

"Savaş olmaksızın fethedilen ülkelerin halklarına ait mallardan Allah'ın, Peygamber'ine Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamber'ine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir. - (Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamber'ine yardım eden fakir muhacirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır. - Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. - Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (*Haşr Sûresi* 59/7-10)⁴

Ayet-i kerimelerde Muhacir ve Ensârdan övgü ile bahsedilmiş,

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/192.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/192.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/192.

⁴ İbn Kesîr *Tefsirinden Haşr suresinin tefsirine* Bkz., 2/1844.

Muhacirlerin fakirliği Ensâr'ın ise onları kendilerine tercih edişi dile getirilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Ensâr-ı kirama “*Dilerseniz Nadir oğullarından Allah'ın bizlere feyy (ganimet) olarak verdiklerini sizlerle Muhacirler arasında taksim edeyim ancak onlar sizin oturduğunuz evlerinizde oturmaya ve malınızı kullanmaya devam etsin. Dilerseniz Sadece onlara vereyim ve sizin evlerinizden çıksınlar.*” buyurdu. Ensâr-ı kiramın liderlerinden Sa'd b. Ubâde ve Sa'd b. Mu'âz (r.a.aç): “*Ey Allah'ın Rasûlü! Sen malları Muhacirler arasında taksim et ve onlar olduğu gibi bizim evlerimizde kalmaya devam etsinler.*” dediler. Ensâr'ın diğerleri de “*Biz razıyız, sana teslim olduk ya Rasûlallah!*” dediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.): “*Allah'ım Ensâr'a ve Ensâr'ın çocuklarına merhamet eyle,*”¹ diye dua etti.

Efendimiz (s.a.v.) malları ve evleri Muhacirler arasında taksim etti. Ensârdan fakir olan iki kimseye de pay verdi. Nadîr oğullarının zenginlerinden biri olan Muhayrik isimli bir şahıs Uhud savaşından önce müslüman olmuş, ancak bu savaşta müminlerle savaşmıştı. Kendisi, “*Eğer öldürülürsem malım Muhammed'in olsun, onunla dilediğini yapsın demişti.*” Öldürüldüğünde yedi tane tarlası vardı ve Rasûlullah (s.a.v.) bu tarlaları muhtaç müslümanlara dağıttı.² Ensâr-ı kiram bu savaşta yüce Allah'ın kendilerini *Haşr* suresinde vafettığı:

“*Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.*” (*Haşr Sûres* 59/9) ayet-i kerimesine layık olduklarını ispat ettiler.

Ömer b. Hattab (r.a.a.),³ hilafeti esnasında topraklara haraç koymak ve divan kararlarının yazılmasını istediğinde Medine'deki sahabe-i kiramın görüş sahiplerini topladı. Kendileri ile arazilerin fetheden askerler arasında dağıtılması ya da olduğu gibi bırakılarak arazilerden haraç toplanması, böylece bunlardan elde edilecek gelirlerden tüm Müslümanların istifade etmesi konusunda istişarelerde bulundu. Kurulan divan aracılığıyla müslümanların tamamı bu arazilerin gelirlerinden istifade ettiler. Hz. Ömer (r.a.a.) Nadîroğulları savaşındaki olaylara işaret etti ve bu konuda geçen ayet-i kerimleri delil aldı. Yüce Rabbimizin *Haşr* suresindeki;

“*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*” (*Haşr Sûresi* 29/10) ayet-i kerimesinden yola çıkarak fey' malı üzerinde tüm müslüman nesillerinin hakkı olduğunu söyledi.

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/394; *el-Vâkıdî*, *el-Megâzî*, 3/378.

² ez-Zürkânî, *Şerhü'l-Mevâhibi'l-Ledüniyye*, 2/82; Bkz; Salih eş-Sâmî, *Min Ma'îni's-Sîre*, 287; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye, fi Dav'i'l-Masâdiri'l-Asliyye*, s. 417

³ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu't-Tefsîr, 6/58.

İmamı Ebû Yusuf, “*el-Harâc*” isimli kitabında; “Ömer b. Hattab (r.a.a.)’ın Sevad arazisi fethedildiğinde insanlarla istişare yaptığını ve istişareye katılanların genelinin arazinin dağıtılması görüşünde olduğunu söylemiştir. Hatta bu konuda aralarında en şedit olan Bilal b. Rebah (r.a.a.) idi. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.a.) ise bu arazilerin bırakılmasını, dağıtılmamasını uygun görüyordu ve “*Ey Allahım! Bilal ve arkadaşlarına karşı Beni yeterli kıl*” diye dua etti. Bu görüş üzerinde iki üç gün veya daha az bir süre sonrasında Hz. Ömer (r.a.a.) “*Ben bir delil buldum*” dedi ve yüce Rabbimizin;

“*Allah’ın, onlardan (mallarından) Peygamber’ine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.*” (Haşr Sûresi 59/6) ayet-i kerimesini okudu. Nadîroğulları hakkında inen bu ayet-i kerimeden fey’in (çarpmadan elde edilen ganimetin) tüm müslümanlara ait olduğu anlaşılmış ve Mevla Teâla ayet-i kerimenin devamında;

“*Allah’ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamber’ine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın azabı çetindir.*” (Haşr Sûresi 59/7) buyurmuş sonra da;

“*(Allah’ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah’tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve Peygamber’ine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.*” (Haşr Sûresi 59/8) hükmü gelmiştir. Ancak sonra bununla da yetinmeyip halkayı daha da genişletmiş ve ayetin devamında şöyle buyurmuştur:

“*Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.*” (Haşr Sûresi 59/9) Ve nihayetinde “*Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!*” (Haşr Sûresi 59/10) buyurarak son noktayı koymuştur.

Dolayısıyla fey’ malı sadece o günkü Müslümanlara değil kendilerinden sonra gelen tüm müslümanlara aittir. Fey’ malını o an orada bulunanlara taksim edip, onlardan sonra gelenlere pay vermeksizin bırakmak doğru olmazdı. Böylece sahabe-i kiram fey’ arazilerinin olduğu gibi bırakılması ve oralardan haraç toplanması konusunda oy birliğine vardılar. İmam Ebû Yusuf bu konuda şöyle der:

“*Hz. Ömer (r.a.a.)’ın, arazileri orayı fethedenler arasında dağıtmama fikri, yaptığı işlerde yüce Allah’ın onu ne kadar muvaffak kıldığını göstermektedir. Zira fey’ malında bütün müslümanların hakkı bulunmaktadır. Fey’ arazilerinden haraç toplayarak bu haracın*

müslümanlar arasında taksim edilmesi genel olarak toplumun faydasıdır. Eğer haraç ile vergi ve erzaklar toplanmasaydı, ambarlar doldurulamazdı ve İslam ordusu cihad etmeye devam edemezdi.”¹

Haşr suresi, münafıkların halleri ve Yahudilerle olan ilişkilerini belirterek şu ayeti kerimelerle son bulmuştur;

“Münafıkların, kitap ehlerinden inkâr eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz, dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder. - Andolsun, eğer onlar çıkarılırsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler; yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.” (Haşr Sûresi 59/11-12)

Ayrıca Yahudilerin karakterlerini, korkaklıklarını ve savaş hususundaki üsluplarını dile getirerek Rabbimiz sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Onlar müstahkem şehirlerde veya siperler arkasında bulunmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki savaşları ise çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın, halbuki kalpleri darmadağındır. Böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.” (Haşr Sûresi 59/14)

Günümüzde yahudilerin Filistin'de inşa ettiği duvarlar, Nadîroğulları ve genel anlamda tüm Yahudilerden bahseden bu ayet-i kerimelerin her zaman ve her yerde sa’dık olduğunun birg östergesidir.

Ahzâb (Hendek) Savaşı²

Medine'deki Yahudi liderlerinden bir grup Mekke'ye gittiler ve Kureyş'i Medine'ye, Rasûlullah'a (s.a.v.) saldırmaya teşvik etiler. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) ve beraberindekileri yakalamaları için Kureyş'e yardım edeceklerini söylediler. Kureyş'e “Sizin dininiz Muhammed'in dininden daha hayırlıdır.” dediler .

Onların bu sözleri hakkında şu ayet-i kerime nazil olmuştur:

“Kendilerine Kitap’tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtila (tanrılara) iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: «Bunlar, Allah’a iman edenlerden daha doğru yoldadır» diyorlar!” (Nisa Sûresi 4/51)³

Kureyş kabilesi Ebû Süfyan liderliğinde Yahudilerin talebine cevap verdi.

¹ Bkz.: Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 23 / Ebû Ya'lâ el-Ferrâ', *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, s. 166.

² *Sahîh-i Buhârî*'de Ahzâb (Hendek) Savaşı isimli bir bâb bulunmaktadır. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/274; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, Hendek Savaşı, s. 246.

³ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/442; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/215; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/513.

Bu Yahudi heyeti ardından Gatafân ve diğer Necid kabilelerine giderek kendilerini Medine'de müslümanlarla savaşmaya çağırdılar. Aynı şekilde Kureyş'e dedikleri sözleri söylediler ve yardım etmeyi vaad ettiler. Yahudiler bu çalışmalarıyla Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki müslümanlarla savaşmak için ordu toplamayı başardılar.¹

Rasûlullah (s.a.v.) âdeti üzere düşmanlarının haberlerini takip ederdi. Herhangi biri harekete geçtiğinde gözcüleri Rasûlullah'a (s.a.v.) haber getirirdi. Bu olay üzerine Efendimiz (s.a.v.) istişare etmek üzere ashabını topladı ve muhtemel bir saldırı karşısında ne yapacaklarını konuştular. Zira düşmanların sayısı çoktu ve Medinebelki de bu kadar büyük kuvvete karşı s.a.v.unmaya dayanamazdı.

Sunulan görüşlerden biri de Selman-i Farisi (r.a.a.)'ya ait Medine etrafına Hendek kazılması fikri idi. Böylece gerek süvari gerekse yaya askerlerin Medine'ye girişi engellenmiş olur, aynı zamanda Medine'yi s.a.v.unma imkânı bulunabilirdi. Özellikle de Medine'nin coğrafi konumu buna çok uygundu. Rasûlullah (s.a.v.) bu fikri beğendi² ve önerilen hendeğin yerini planladı. Çalışmaları ashabı arasında paylaştırdı. Her on kişiye kırk zira' (yaklaşık 30 m.) düştü. Rasûlullah (s.a.v.) de hendek kazımında ashabı ile birlikte bizzat çalıştı. Kazma ile kazıyor ve mübarek elleriyle toprak taşıyordu.

Efendimiz (s.a.v.) hendek günü toprak taşıyordu ve karnı tozlanmıştı. Ashabı ile birlikte şu sözleri tekrar ediyordu.

*Namaz kılamaz, zekât veremezdik. Sen üzerimize sekinet indir
Ve düşmanla karşılaşsak bizim ayaklarımızı kaydırma. Kâfirler saldırdı bize
Geri durduk fitne çıkarmak istediklerinde.”³*

Münafıklardan iki kişi kendine verilen görevi yapmadan kaçıp sıvıştılar. Yüce Rabbimiz onların durumunu şu ayeti kerimede dile getirdi;

“(Ey müminler!) Peygamber’i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.” (Nur Sûresi 24/63)

Müminlerden herhangi birinin bir işi olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) 'den izin almadan ayrılmıyorlardı. Yüce Rabbimiz onların bu davranışını övmüş ve şöyle buyurmuştur;

¹ Bkz; İbn Hacer, *Fethu-l-Bârî*, 15/275; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/215; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/443; es-Salihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/513.

² İbn Hacer, *Fethu-l-Bârî*, 15/275; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/445; es-Salihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/513.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 257.

"Müminler, ancak Allah'a ve Resûlüne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Resûlüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resûlüne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiret edicidir, merhametlidir." (Nur Sûresi 24/63).

Hendek kazma esnasında müslümanlar büyük bir kaya ile karşılaştılar. Efendimiz (s.a.v.) kayayı kırmak için kalktı ve kayaya bir darbe indirdi. Kayadan büyük bir kıvılcım sıçradı. Efendimiz (s.a.v.) ve ashab-ı kiram tekbir getirdiler. Sonra ikinci defa vurdular, yine büyük bir kıvılcım çıktı ve Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı tekbir getirdiler. Üçüncü defa vurduğunda da büyük bir kıvılcım çıktı ve Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı tekbir getirdiler. Efendimiz (s.a.v.) ilk vurduğunda; *"Allahu Ekber! Bana Şam'ın anahtarları verildi! Vallahi, şu bulunduğum yerden, oranın kızıl köşklerini görüyorum."* buyurdu. İkinci bir darbeye ise; *"Allahu Ekber! Bana Fars (İran)'ın anahtarları da verildi! Vallahi şu bulunduğum yerden, Medâin'i ve onun beyaz köşkünü görüyorum."* buyurdu. Üçüncü darbeyi indirince; *"Allahu Ekber! Bana Yemen'in anahtarları da verildi! Vallahi şu bulunduğum yerden, San'a'nın kapılarını görüyorum."* buyurdu.¹

Müslümanlar bu sözlerle müjdelendi, Efendimiz (s.a.v.)'in söylediği kralların hepsine galip geleceklerini ve ülkelerini fethedeceklerini anladılar. Yüce Allah ve Rasûlü (s.a.v.)'in vadini tasdik ettiler.

Münafıklar ise Rasûlullah (s.a.v.)'in yüce Rabbimizin vaadi hakkında söyledikleri ile alay ettiler ve;

"Ve o zaman, münafıklar ile kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resûlü bize Sadece kuru vaadlerde bulunmuşlar! diyorlardı." (Ahzâb Sûresi 33/12) dediler.

Kureys, beraberindeki olanlarla birlikte Medine'ye vardı. Sayıları on bin kişiyi buluyordu. Medine etrafında ordugâh kurdular. Hendeği gördüklerinde ise çok şaşırdılar, zira Araplar arasında daha önce böylebir şey görmemişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) ise kadınları ve çocukları Ensâr'a ait kalelerde topladıktan sonra beraberindeki yaklaşık üç bin mücahit ile birlikte ordugâhını kurdu.²

Durum gerçekten çok zordu. Müslümanlar ne gece ne de gündüz emniyette değillerdi. Zira Benî Kurayza yahudileri Medine tarafında bulunuyorlardı.³ Müslümanlar Yahudilerle Medine'nin ortak s.a.v.unması konusunda anlaşma yapmışlardı. Ancak yahudilerin anlaşmaya devam edeceğinden emin değillerdi.

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 261; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/303.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/219; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/443; es-Sâlihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâve'r Reşâd*, 4/524.

³ Şevkî, Ebû Halil, *el-Hendek, Gazvetü'l-Ahzâb, Dârü'l-Fikr, Dimaşk*, 1406 h., s. 109.

Ardından müslümanlar yüce Rabbimizin;

“Onlar hem yukarıınızdan hem aşağı tarafınızdan (vâdinin üstünden ve alt yanından) üzerinize yürüdükleri zaman; gözler yıldığı, yürekler gırtlığa geldiği ve siz Allah hakkında türlü türlü şeyler düşündüğünüz zaman; - İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.” (Ahzâb Sûresi 33/10-11) ayet-i kerimesinde buyurduğu üzere dört bir yandan içinde bulundukları tehlikeyi sezdiler.¹

Düşman kuvvetleri belki bir geçit bulup da hendeği aşabiliriz ümidiyle zorlamaya başladılar. Bazı noktalarda bir grup süvari hendeği geçmeyi başardı. Lakin İslam ordusu ve başlarında bulunan Ali b. Ebi Talib (r.a.a.) bunları engelledi ve bazılarını öldürdü. Efendimiz (s.a.v.), Kureyş'in ölülerinin teslim edilmesini emretti ve buna karşılık bir şey alınmasına razı olmadı.²

Müslümanlar gece gündüz hendeği beklemeye ve geçmelerine engel olmaya devam ettiler. Efendimiz (s.a.v.), hendeğin zayıf yerlerinin korunmasına bizzat önem gösteriyordu. Bu nedenle Ahzâb ordusu müslümanların savunmasını kırmak için başka yollar aramaya başladılar. Ahzâb ordusu içerisinde Huyeyy b. Ahtab başta olmak üzere bazı yahudiler vardı. Huyeyy b. Ahtab kalelerinde bulunan Benî Kurayza Yahudilerine giderek Müslümanlarla aralarında bulunan anlaşmayı bozmaları hususunda Benî Kurayza liderlerini ikna etmek için birçok yol ve hileye başvurdu. Gözcüler Huyeyy b. Ahtab'ın Benî Kurayza'ya yaptığı ziyareti, Yahudilerin kendileriyle olan sözleşmeyi bozduğu, Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) müminlere karşı Kureyş ile işbirliği vaadinde bulundukları haberini Efendimiz'e (s.a.v.) getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) bu habere çok üzüldü ve bizzat kendisi teyit etmek istedi. Ayrıca maneviyatlarının sarsılarak güçten düşmemeleri için bu haberi Müslümanlardan hiç kimsenin öğrenmemesi noktasında azami gayret sarf etti. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.), Evs ve Hazreç kabilelerinin liderleri olan Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde (r.anhumâ)'nın da aralarında bulunduğu Benî Kurayza ile ilişkisi ve yakınlığı bulunan Ensâr'dan dört kişiyi onlara gönderdi. Benî Kurayza'yı kalelerinde ziyaret edip haberi teyit etmelerini, ancak eğer Yahudiler sözlerinden dönmüşler ise durumu kimseye haber vermemelerini, olayı Rasûlullah'a (s.a.v.) aralarında anlayacakları bir ima ile anlatmalarını söyledi.

Ensâr heyeti Benî Kurayza'ya vardılar ve onlarla konuştular. Gelen haberin doğruluğunu araştırdılar. Yahudiler Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı hakkında çok kötü sözler sarfettiler ve *“Allah'ın Rasûlü de kimmiş? Bizimle Muhammed arasında ne bir söz var ne de bir anlaşma.”* dediler. Daha önceden kendilerinin arkadaşı olan Sa'd b. Muâz (r.a.a.) Yahudilere nasihat etti ve hiyanetin sonucunun ne olacağını söyleyerek onları korkutmaya çalıştı. Ancak

¹ Sahih-i Buhârî Şerhi, *Fehu'l-Bârî*, 15/283; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzi*, s. 255.

² İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzi*, s. 263; İbn Hişâm *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/225; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/68; *el-Vâkıdî*, *el-Megâzi*, 2/464, 474.

gayet çirkin ve uygunsuz sözlerle karşılık verdiler. Bunun üzerine heyet Rasûlullah (s.a.v.) gelerek heyettekiler; “Adl” ve “el-Kara” dediler. Yani “Adl” ve “el -Kara” kabileleri nasıl sözlerinden döndüyse Yahudilerin de döndüğünü ifade ettiler.¹

Bu iki kabile Recî’ ashabına hainlik yapan kabilelerdi.² Müslümanların sıkıntısı daha da şiddetlenmişti. Yahudi, müşrik ve münafıklar, yahudilerin anlaşmayı bozduğu haberinin yayılması hususunda işbirliği yapmışlar, münafıklarda nifak en belirgin halini almıştı.

“Onlardan bir gurup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber’den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, Sadece kaçmayı arzuluyorlardı.” (Ahzâb Sûresi 33/13)

Benî Kurayza'nın Ahzâb ordusuna katılmasıyla müşrikler daha da kuvvetlendiler ve müslümanlar iyice zor duruma düştü. Bazı yahudiler kalelerdeki müslüman kadınlara taşkınlık yapmaya çalıştılar. Müslüman kadınlar ve başlarında Rasûlullahın (s.a.v.) halası Safiyye binti Abdülmuttalib (r.a.a.) olmak üzere gayet cesur bir şekilde kendilerini savundular.³

Bu zor koşullar çerçevesinde Gatafan kabilesinden Nu'aym b. Mesûd el-Eşcaî (r.a.a.), Efendimiz'e (s.a.v.) geldi. Kendisi Ahzâb ordusu arasında bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ile konuştu ve; “*Ey Allah'ın Rasûlü ben müslüman oldum, ancak kavmim Benim müslüman olduğumu bilmiyorlar. Dilediğini bana emret yapayım.*” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bu meçhul mücahitin mümkün olduğu kadar fazla istifade etmek istedi ve “*Sen tek bir adamsın, yapabildiğini yap, zira savaş hiledir.*” buyurdu.⁴

Nu'aym b. Mesûd (r.a.a.) Efendimiz (s.a.v.)'in talimatlarıyla Benî Kurayza'ya geldi. Cahiliye döneminden beri kendileriyle tanışıyordu. Onlara “*Benim size olan sevgimi biliyorsunuz*” dedi. “*Biz senden şüphe etmiyoruz*” diye cevap verdiler. O da “*Muhammed ile savaş hususunda Kureyş ve Gatafan ile işbirliği yaptınız. Ancak onlar sizin gibi değiller. Burası sizin ülkeniz. Mallarınız, çocuklarınız ve kadınlarınız burada. Bunlardan vazgeçemezsiniz. Eğer Kureyş ve Gatafan galip gelirse ve ganimet bulursa bunları alırlar. Yenileceklerini anlarılarsa ülkelerine dönerler ve siz de Muhammed ile başbaşa kalırsınız, ona da güç yetiremezsiniz. Bence onların eşrafından bir rehin almadıkça onlarla birlikte savaşmayın. Böylece Muhammed'e karşı sizi terk edemez ve yalnız bırakamazlar.*” dedi .

¹ Bkz.: *Sahih-i Buhârî Şerhi*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/584; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/221; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/458; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/528.

² Bu Kitâbın Recî’ hadisesi bölümüne Bkz. .

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/228; el Vakıdî, *el-Megâzî*, 2/460-462; es Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/528-529.

⁴ Bir önceki kaynaklar.

Nu'aym (r.a.a.) ardından Kureyş müşriklerine geldi ve reisleri olan Ebû Süfyan b. Harb'e; *“Size karşı olan sevgimi ve Muhammed'e olan düşmanlığımı biliyorsunuz. Kurayza oğullarının Muhammed'e karşı yaptıklarından pişman olduğu haberi bana ulaştı. Muhammed'e bir elçi gönderdiler ve Kureyş ile Gatafan kabilelerinin eşrafından bazı kimseleri alarak sana teslim etsek ve sen de onların boyunlarını vursan, böylece aramızdaki anlaşma devam etmiş olsa razı olur musun? diye sordular. Muhammed buna “evet” diye cevap verdi” dedi.*

Nu'aym (r.a.a.) ardından sözlerine Kureyş kabilesini korkutarak devam etti ve *“Eğer Benî Kurayza sizden adam isterse sakın göndermeyin.”* dedi. Sonra Gatafan kabilesine gitti ve Kureyş'e söylediklerinin aynısını onlara da söyleyerek Benî Kurayza hususunda onları da uyardı.¹ Gatafan, Benî Kurayza ve Kureyş kabilesi ertesi gün savaşmaya başlamak için vaatleşmiş idiler.

Günlerden cumartesi idi. Kureyş kabilesi Kurayza oğullarına kendileriyle birlikte savaşmaları için adam gönderdi. Kurayza oğulları *“Bugün günlerden cumartesi. Bizler siz bize rehin verinceye kadar sizinle birlikte savaşmayacağız. Zira sizin kendi yurtlarınıza dönerek bizi (Allah Rasûlü (s.a.v.)'i kast ederek) bizi o adamla başbaşa bırakmanızdan korkuyoruz”* dediler. Bunun üzerine Kureyş ve Gatafankabileleri *“Vallahi Nu'aym b. Mesud size doğru söylemiş. Vallahi size bir adam bile vermeyeceğiz”* dediler. Kurayza oğulları ise kendi aralarında *“Nu'aym b. Mesud size doğru söylemiş”* dediler. Birbirlerini yanlış anladılar ve böylece anlaşmaları bozuldu.²

Akşam oldu, ancak Müslümanlara hiçbir şey yapamadılar. Geceleyin yüce Allah müşrik ordularına şiddetli bir soğuk ve rüzgâr gönderdi. Rüzgâr çadırlarını uçurdu, kazanlarını dağıttı. Yüce Rabbimiz bu konuda *Ahzâb* suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi.” (Ahzâb Sûresi 33/9)

Müşrik ordusunda bir kargaşa çıktı ve uğultular duymaya başladılar.³ Rasûlullah (s.a.v.) müşrik ordusunun durumunu araştırmak üzere Huzeyfe b. el-Yeman (r.a.a.)'ı gönderdi. Efendimiz (s.a.v.) kendisine hiçbir şey söylememesini, fırsat gelse bile hiç bir şey yapmamasını ve sadece gözetlemesini emretti. Huzeyfe (r.a.a.) giderek müşrik ordusunun arasına girdi, bir ateşin etrafına çevrilmiş bir kaç kişinin yanında kendisini tanıtmadan oturdu ve kimliğini gizledi. Çok soğuk vardı ve rüzgâr tepeden vuruyordu. Ebû

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 256.

² Kıssanın detayları için Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/229, 331; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/480; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/69; es-Sâlihî eş Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/541-544.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/231; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/69; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/545.

süfyan'ın ordusu içerisinde Peygamberimiz'in (s.a.v.) gözcülerinin olmamasına çok dikkat ediyordu. Herkesin yanında ki arkadaşını tanıması konusunda ordusuna emir verdi. Huzeyfe (r.a.a.) hemen sağ tarafında oturan kimseye “*Sen kimsin?*” diye sordu. Ardından sol tarafındaki şahsa dönerek ona da “*Sen kimsin?*” dedi. Böylece kendini gizledi ve hiç kimse onun farkına varmadı.

Ebû Süfyan ise ordusuna şöyle seslendi; “*Ey Kureyş cemaati! Vallahi siz durulacak bir yerde değilsiniz! Atlar ve develer ölmeye başladı. Kıtık her tarafı sardı. Benî Kurayza Yahudilerinden hoşumuza gitmeyecek haberler alıyoruz. Rüzgâr yüzünden başımıza gelenleri de görüyorsunuz. Hemen toplanıp geri dönün. İşte ben de dönüyorum!*” ardından yola çıkmak için devesine bindi. Etrafındakiler de yola çıkmak için onu beklettiler. Böylece çekildiler. Sadece çekilmenin güvenliğini sağlamak için Süvariler kalmıştı. Kureyş'ten sonra ordudaki diğer kabileler de oradan ayrıldılar.

Huzeyfe (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) müjde ile geldi. Kureyş ordusu Medine'yi yaklaşık yirmi beş gece muhasara ettikten sonra çekilmişti.¹

Düşman ordusu Medine'den ayrılınca Rasûlullah (s.a.v.) ashabına “*Bundan sonra biz onlara savaş açacağız, onlar bize savaş açamayacak ve artık biz onlara gideceğiz.*” buyurdu.² Gerçekten de Efendimiz (s.a.v.)'in dediği gibi oldu. Ardından Rasûlullah ü (s.a.v.) hendeğin etrafında nöbet bekleyen mücahitlere evlerine dönme izni verdi. Böylece yüce Rabbimizin;

“*“ Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemedi öfkeleri ile geri çevirdi. Allah'ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.” (Ahzâb Sûresi 33/25) ayet-i kerimesi tezahür etti.*

Müslümanlar altı şehit vermişlerdi.³ Müşriklerden ise üç kişi öldürülmüştü.⁴ Hendek savaşında meydana gelen olaylar hakkında *Ahzâb* suresi indirilmiş ve süre içerisindeki ayet-i kerimelerde yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

“*Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi. 10 - Onlar hem yukarıınızdan hem aşağı tarafınızdan (vâdinin üstünden ve alt yanından) üzerinize yürüdükleri zaman; gözler yıldı, yürekler gırtlığa geldiği ve siz Allah hakkında türlü türlü şeyler düşündüğünüz zaman; 11 - İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı. 12 - Ve o zaman, münafıklar ile kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resûlü bize Sadece kuru vaadlerde*

¹ Bkz; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Huzeyfe (r.a.a) Kıssası, 15/284; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/231-233; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/488; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/69; es-Sâlihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 4/546-549.

² Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/290.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/252; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/495; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 2/70; es-Sâlihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/550.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/253; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/496; es-Sâlihî eş -Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r Reşâd*, 4/551.

bulunmuşlar! diyorlardı. 13 - Onlardan bir gurup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, Sadece kaçmayı arzuluyorlardı. 14 - Medine'nin her yanından üzerlerine saldırılsaydı da, o zaman savaşmaları istenseydi, şüphesiz hemen savaşa katılırlar ve evlerinde pek eğlenmezlerdi. 15 - Andolsun ki daha önce onlar, sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz mesuliyeti gerektirir. 16 - (Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir. 17 - De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur; ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı. 18 - Allah, içinizden (savaştan) alıkoyanları ve yandaşlarına: «Bize katılın» diyenleri gerçekten biliyor. Zaten bunların pek azı savaşa gelir. 19 - (Gelseler de) size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi sivri dilleri ile incitirler. Onlar iman etmiş değillerdir; bunun için Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır. 20 - Bunlar, düşman birliklerinin bozulup gitmedikleri evhamı içindedirler. Müttefikler ordusu yine gelecek olsa, isterler ki, çölde göçebe Araplar içinde bulunsunlar da, sizin haberlerinizi (uzaktan) sorsunlar. Zaten içinizde bulunsalardı dahi pek savaşacak değillerdi. 21 - Andolsun ki, Rasûlallah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir. 22- Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı. 23 -Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir. 24 - Çünkü Allah Sa'dâkat gösterenleri Sa'dâkatları sebebiyle mükâfatlandıracak, münafıklara -dilerse- azap edecek yahut da (tevbe ederlerse) tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir. 25 - Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah(ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.” (Ahzâb Sûresi 33/9-25)¹

Ordular Medine'den ayrılrsa da savaş havası henüz bitmemişti. Rasûlullah (s.a.v.) evine dönüp silahını koyduğunda Cebrail aleyhisselâm kendisine geldi ve “Ey Allah'ın Rasûlü! Silahını mı çıkardın? Vallahi biz daha silahımızı çıkarmadık! “Haydi onlara doğru çık.” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “Nereye?” diye sorduğunda “İşte şuraya!” diyerek Kurayza oğullarını işaret etti. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) Kurayza oğullarına doğru yola çıktı.²

Peygamberimiz (s.a.v.) hain Benî Kurayza Yahudileri ile savaşmanın Allah'ın emri ve takdiri olduğunu biliyordu. Sancağı Ali b. Ebû Talib'e (r.a.a.) verdi.³ ve “Sizden hiç kimse Benî Kurayza'ya varmadan ikinci namazını kılmasın.” diye müslümanlara nida edilmesini emretti.⁴

¹ Daha fazla bilgi için Ahzâb suresindeki ilgili ayetlere Bkz.. Suud b. Abdullah el-Fünsiyân, *Gazvetü'l-Ahzâb fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1. Baskı, Dârü İşbiliya, Riyad, 1418 h.

² Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/293; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.264.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/234; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/499; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülül-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/10.

⁴ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/294.

Ardından kendisi de yola çıkarak ashabına yetişti. Efendimiz (s.a.v.) ashabı ile birlikte Benî Kurayza kalelerinin yanında ordugâhını kurdu ve on gün kadar sürecek olan muhasaraya başladı. Allahu zülcelâl hazretleri, Yahudilerin kalplerine bir korku saldı ve onları sarstı. O kadar korktular ki Evs kabilesinden bazı dostlarının aracılığı olmasını talep ettiler. Ancak Rasûlullah'a (s.a.v.) yaptıkları hainlik ve hile nedeni ile hak ettikleri cezayı biliyorlardı.¹

Benî Kurayza yahudilerine yapılan kuşatma artırılınca, Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki müminlerin eline düşmekten kurtulamayacaklarını anladılar. Kalplerine korku düştü ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hükmüne razı olacaklarını ilan ettiler. Evs kabilesi Benî Kurayza için şefaet isteyerek Efendimiz'e (s.a.v.) geldi. Yahudiler hakkında hükmetme yetkisi Sa'd b. Mu'âz (r.a.a.)'a verildi. O da *"Ben onların savaşabileceklerinin öldürülmesine ve çocuklarının esir alınmasına hükmediyorum."* dedi.²

Efendimiz (s.a.v.) *"Sen Allah'ın hükmü ile hükmettin."* buyurdu.³

Hiz. Sa'd (r.a.a.) Hendek kuşatması sırasında Kurayza oğulları ile iletişime geçmişti ve Rasûlullah (s.a.v.) tarafından kendisiyle görüşmek üzere bir heyet ile gönderildiğinde Yahudilerin hainliklerini yakinen görmüştü. Sa'd (r.a.a.) hükmünün kabul edilmesi hususunda öncelikle herkesten söz aldı. Kabul ettiklerinde ise; verdikleri sözü tutmayan, Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) müminlere ve kendi yurtlarına ihanet eden Benî Kurayza Yahudileri hakkındaki kesin hükmü ilan etti. Verilen hüküm, savaşabilen erkeklerin öldürülmesi, kadınların ve çocukların esir alınması, malların ise müminler arasında taksim edilmesi idi. Kendileri hakkında bu hüküm geçerli oldu. Zaten kendileri de böyle bir cezaya uğrayacaklarını biliyorlardı. Benî Kurayza liderlerinden, Rasûlullah (s.a.v.) ile yaptıkları anlaşmayı bozdukları için kavmini eleştiren biri bu hükümden kurtuldu. Zira bu kimse *"Bu hainliğinizde ben size ortak değilim."* demiş, Benî Kurayza Yahudilerinden bazıları da kendisiyle birlikte olmuştu. Bu kimse her ne kadar Yahudilik üzerine devam etse de anlaşmadan dönmeyi reddetmesi, kendisini ve beraberindekileri ölümden kurtardı.⁴

Hendek ve Benî Kurayza savaşları müslümanların zaferi ile sonuçlanmıştı. Allahu Teâlâ müşriklerin ordularını dağıtmış ve müslümanlara hiçbir zarar verememişlerdi. Allahü teâlâ yahudilerin gerçek yüzünü ortaya çıkarmış, Medine'yi Kurayza oğullarından temizlemiş ve onların mallarıyla tarlalarını müslümanlara ganimet olarak vermişti.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/234; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/499; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/12.

² Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/300; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.266.

³ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/298.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/283; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/503.

Benî Kurayza Yahudileri hakkında yüce Rabbimiz *Ahzâb* suresinde şu ayeti kerimeyi inzal buyurdu:

“ Allah, ehl-i kitaptan, onlara (müşrik ordularına) yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü; bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz. - Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklara sizi mirasçı yaptı. Allah'ın her şeye gücü yeter.” (Ahzâb Sûresi 33/26-27)

Benî Mustalık (Müreysi') Gazvesi (Hicri Altıncı Yıl, Şaban Ayı)

Bu gazve, Benî Mustalık kabilesinin adı ile isimlendirilmiştir. Bu kabile Kahtânilerden Huzâ'alıların bir koludur. Aynı zamanda gazvenin hedefi olan ve Mekke ile Medine arasında Usfan ve Kudeyd yakınları ve çevresinde bulunan Benî Mustalık yurtlarından bir yer ve subaşının adı olan Müreysi'¹ diye de isimlendirilmiştir. Bu kabile Mekke ve Medine arasındaki sahrada bulunuyordu. Kureyş kabilesi ile akrabalıkları ve sıkı ilişkileri vardı. İlk başlarda İslam'a karşı bakış açıları pek bilinmemekteydi. Ancak Uhud savaşı öncesinde kendi kabilelerinden ayrılarak Kureyş kabilesine destek oldular.² Ayrıca Medine'ye saldırmak için ordu toplamaya başlamışlardı. Efendimiz (s.a.v.) ise Mustalık oğullarını gözetliyor ve hareketlerini takip ediyordu.³

Medine'ye saldırma niyetleri olduğunu teyit edince yaklaşık yedi yüz kişilik bir ordu hazırladı. Medine'ye Ebûzerr-i Gıfârî (r.a.a.)'ı halife bıraktı ve hicretin altıncı yılı Şaban ayında Mustalık oğullarına doğru sefere çıktı.⁴ Ordunun çoğunluğu Muhacirlerden oluşuyor, Muhacirlerin sancağını Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.), Ensârın sancağını ise Sa'd b. Ubâde (r.a.a.) taşıyordu .

Rasûlullah (s.a.v.), Mustalık oğullarının toplandığı yere ulaştı. Hz. Ömer (r.a.a.)'a “*Ey insanlar! Lâ ilâhe illallah deyin ki canlarınızı ve mallarınızı koruyasınız.*” diye nida etmesini emretti. Onlar ok atışlarıyla karşılık verince, Rasûlullah (s.a.v.) müslümanlara emretti ve tek bir kişi gibi topluca hamle yaptılar.⁵ İnsanlar birbirine girdi ve çarpıştı. Allahu Teâlâ Mustalık oğullarını mağlup etti ve aralarından bir kaç kişi öldürüldü. Müslümanlar birçok ganimet ve esir elde ettiler. Esirler arasında Cüveyriye binti Hâris (r.a.a.)'a da vardı.⁶

Bu savaşta Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) ve Abdurrahman b. Avf (r.a.a.) gibi bazı sahabeler büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Efendimiz (s.a.v.), bu saldırı ile Huzâ'alıların bu koluna Kureyş müşriklerine destek olmaları ve Medine'ye saldırmaya çalışmaları nedeniyle bir ders vermişti .

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*'de Huzâ'alılardan Mustalık oğulları (Müreysi') gazvesi isimli bir bâb bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz.: İbrahim b. İbrahim Karîbî, *Mervîyyât Gazveti Benî Mustalık*, el-Câmiatü'l-İslâmiyye Yayınları, Medine-i Münevvere, Tarihsiz; Abdulhalim b. İbrahim el-Abdullatif, *Hadîsü'l-İfk*, Nâdi'l-Kasîmi'l-Edebî, Büreyde, 1410 h.

² Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü'l-Meâlimi'l-Coğrâfiyye fi's-Sîretin-Nebeviyye*, s. 290.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/90; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/297.

⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 2/63.

⁵ el-Vâkîdî, *el-Megâzî*, 2/300; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/298 .

⁶ İbn Hişâm *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/291. . Daha fazla bilgi için bkz.: İbrahim b. İbrahim Karîbî, *Mervîyyât Gazveti Benî'l-Mustalık*, el-Câmiatü'l-İslâmiyye bi'l- Medineti'l-Münevvere, Tarihsiz; Abdulhalim b. İbrahim el-Abdullatif, *Hadîsü'l-İfk* , Nâdi'l-Kasîmi'l-Edebî, Büreyde, 1410 h.

Huzâ'alıların yurdu Mekke ile Medine arasında bulunuyordu. Huzâa kabilesinin tamamı Rasûlullah (s.a.v.) ile anlaşma yapmış iken Mustalık oğulları inat etmiş ve muhalif olmuştu. Bu olay herkese karşı Efendimiz (s.a.v.)'in düşmanlarını rahat bırakmama konusuna ne kadar önem verdiğinin bir göstergesi olmuştur .

İfk Hadisesi

İfk hadisesi, Mustalık oğulları gazvesinin en önemli olaylarından biridir.¹ Bu olay insanlar içerisinde namusu en temiz olan Efendimiz (s.a.v.), onun en sevdiği hanımı ve bütün ümmete dokunmuştu. Olayı ince detayları ile birlikte bizzat Hz. Aişe validemizin anlatımıyla nakletmek, belkide en doğrusu olacaktır. Hz. Aişe validemizin yeğeni Zübeyr (r.a.a.)'den rivayet edilen bu hadis Sahih-i Buhârî'deki detay ve inceliklere en fazla yer veren ve en uzun hadisi şerif sayılmaktadır.² Bu nedenle ifk hadisinin tamamını burada nakletmek istiyorum. İfk iftira ve yalan anlamlarına gelmektedir. İbn Şihâb der ki; Urve b. Zübeyr (r.a.a.), Said b. Müseyyeb, Alkame b. Vakkas, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesûd tarikiyle Efendimiz (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.a.) validemizden, kendisine iftira atanların söyledikleri hakkında şöyle rivayet edilmektedir; Bu hadisi kimi diğerlerinden daha sağlam hafızalı, kimisi de diğerlerinden daha dikkatli birçok ravi rivayet etmiş olup, genel olarak bu rivayetler birbirlerini doğrulamaktadır.

Rivayetlere göre Hz. Aişe validemizin şöyle dediği nakledilmektedir:

“Rasûlullah (s.a.v.), bir sefere çıkmak istediği zaman hanımlarının arasında kura çekti. Kur'a kime çıkarsa, Rasûlullah (s.a.v.) onunla birlikte sefere çıkardı. Yine çıkacağı bir gazve için aramızda kur'a çekmişti. O gazvede kur'a bana isâbet etti. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'le birlikte gazveye çıktım. Bu olay, tesettür emri indirildikten sonra oldu. Ben hevdecimin içinde deveye bindiriliyor, gideceğim yere onun içinde indiriliyordum. Nihâyet Rasûlullah (s.a.v.) gazvesini bitirip geri döndüğümüz ve Medine'ye yaklaştığımız zaman bir gece tekrar harekete geçileceği duyuruldu. Hareket için ilan ettiklerinde ben (ihtiyacımı gidermek için) kalkıp yürüdüm, hatta ordunun ilerisine geçtim. Hacetimi görüp eşyaların yanına yönelip göğsüme dokunduğumda, Yemen işi göz boncuğundan dizilmiş gerdanlığımın koptuğunu anladım. Derhal dönerek gerdanlığımı aramaya koyuldum. Fakat onu aramak Benî yolculuktan

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/294.

² İmamı Buhârî Sahih'inde *Kitâbu'l-Megâzî* bölümünde “İfk Hadisesi” isimli bir bâb oluşturmuştur. 5/55; Detaylı rivayetler için Bkz.; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kasdu'l-İfk, 3/304 .

alıkoymuştu. Bana hizmet edenler mahmilimi bindiğim deveme yüklemişler. Benim onun içinde olduğumu zannetmişler.”

“O zaman kadınlar hafif idiler. Şişmanlamaz onları et bürümezdi. Yiyecek namına ancak bir parça bir şey yiyorlardı. Cemaat hevdeci deveye yükler ve kaldırırken ağırlığını yadırgamamışlar. Çünkü ben daha yaşı küçük bir genç kızdım. Deveyi sürerek yürümüşler. Ben gerdanlığımı ordu gittikten sonra buldum. Bulundukları yere geldim ki, orada ne çağıran var ve ne de cevap veren birisi var. Bulduğum yerime vardım. Zannettim ki, cemaat Benî arayacak ve yanıma dönecek! Yerimde otururken uyku geldi. Orada uyuya kalmışım.

Safvan b. Muattal es-Sülemî ez-Zekvânî, ordunun arkasında mola vermişti. Gecenin sonunda yola çıkmış, Benim bulduğum yerde sabahlamış ve uyuyan bir insan karaltısı görmüş, hemen yanıma gelip Benî gördüğü zaman tanımış. Hakikaten bana tesettür farz kılınmazdan önce benî görüyordu. Benî tanıdığı zaman onun “İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn.” “Biz muhakkak Allah'tan geldik ve ancak O'na dönücüleriz” şeklindeki sözüyle uyandım. Hemen çarşafımla yüzümü örttüm. Vallahi, Benimle bir kelime bile konuşmadı. Onun çağırmasından başka ondan bir kelime işitmedim. Devesini çöktürdü, ön ayağına bastı, böylece ben de deveye bindim. Devemi çekerek yola koyuldu. Nihâyet orduya öğlen zamanı sıcak bastığında konakladıktan sonra yetiştik. Artık benim hakkımda helak olan olmuştu. Bu iftiranın büyük kısmına girişen Abdullah b. Übey b. Selûl olmuştu. Daha sonra Medine'ye geldik.”

Urve, ifk hadisesini konuşanlar arasında Hassân b. Sâbit, Mıstah b. Üsâse, Hamne binti Cahş ve diğerleri.

Urve (r.a.a.) der ki; Aişe Validemiz, yanında Hz. Hassân'a kötü söz söylenmesinden hoşlanmazdı ve onun şu sözü söyleyen kimse olduğunu söylerdi;

*Benim babam, anam ve namusum,
Muhammed'in namusunu sizden korumaya fedadır!*

Aişe (r.a.a.) validemiz der ki; Medine'ye geldiğimiz zaman ben bir ay hasta oldum. İnsanlar, iftiracıların sözlerini dillerine doluyorlarmış. Ben, hiçbir şeyin farkında değildim. Fakat hastalığım esnasında Rasûlullah'ın (s.a.v.) eskiden rahatsızlandığımda gördüğüm şefkatini görememek Benî şüphelendiriyordu. Rasûlullah (s.a.v.) sadece içeriye girer, selam verir ve sonra adımı anmadan:

“Hastanız nasıl?” diyordu. Bu da Benî şüphelendiriyordu. Ama hiç bir kötülük aklıma gelmedi. Nihâyet iyileştikten sonra dışarı çıktım. Benimle

beraber Ümmü Mistah da Menâsi¹ tarafına doğru çıktı. Bu yer bizim helâmımızdı. Buraya sadece geceden geceye çıkardık. Bu olay, helaları evlerimize yakın yapmamızdan önce idi. Ayak yolu hususunda âdetimiz ilk Arapların âdeti idi. Helaları evlerimizin yanına yapmaktan eziyet duyardık.

Ben ve Ümmü Mistah yürüdük. Bu kadın, Ebû Rühm b. Muttalib b. Abdimenaf'ın kızıdır. Annesi de, Sahr b. Âmir'in kızı Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'ın teyzesidir. Ümmü Mistah'ın oğlu da, Mistah b. Üsâse b. Abbad b. Muttalib'dir. Sonra ben ve Ebû Rühm'un kızı hacetimizi gördükten sonra, evime doğru yöneldik. Derken Ümmü Mistah çarşafına basıp; *“Mistah'ın Allah belasını versin!”* diye oğluna beddua etti. Ben, ona; *“Ne kötü söz söyledin! Bedir'de bulunmuş bir adama mı sövüyorsun?”* dedim. O; *“Be kadın! Sen onun ne söylediğini işitmedin mi?”* dedi. Ben de; *“Ne söylemiş?”* dedim. Bunun üzerine o, bana iftiracıların Benimle ilgili söylediklerini anlattı.

Bunun üzerine hastalığım daha da arttı. Evime döndüğüm zaman yanıma Rasûlullah (s.a.v.) girdi ve selam verdi. Sonra da; *“Hastanız nasıldır?”* diye sordu. Ben, ona; *“Bana, annemin babamın yanına gitmeye izin verir misin?”* dedim. Bu haberi onlardan iyice anlamak istiyordum. Rasûlullah (s.a.v.) bana izin verdi. Ben de annemin babamın yanına gittim.

Anneme; *“Ey anneciğim! İnsanlar ne konuşuyor?”* dedim. Annem; *“Ey kızcağızım, sakın ol! Kendini üzme, sen şimdi nefsin ve sağlığını daha çok düşünmelisin. Vallahi bir kadın senin gibi güzelliğe sahip ve kocasının nezdinde sevimli olsun ve birçok ortakları bulunsun da onun aleyhinde dedikodu kazanı kaynamasın; bu pek nadirdir.”* dedi. Ben; *“SübhaneAllah! Gerçekten insanlar bunu mu konuşmaktalar?”* dedim.

O gece çok ağladım. Gözümün yaşı dinmeden ve gözüme uyku girmeden sabahladım. Sonra yine ağlayarak sabahladım. Vahyin arası kesildiği zaman Rasûlullah (s.a.v.) ailesinden ayrılmak hususunda istişarede bulunmak üzere Ali b. Ebi Talib ile Üsame b. Zeyd'i çağırırdı. Üsame b. Zeyd, Rasûlullah'a (s.a.v.) ailesinin suçsuzluğunu bildiğini ve onlara karşı beslediği sevgiye işaret ederek; *“Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar, senin ailendir. Biz onlar hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz.”* dedi. Ali b. Ebî Tâlib'e gelince o; *“Allah senin başını dara sokmaz, ondan başka kadınlar çoktur. Cariyeye sorarsan sana doğruyu söyler.”* dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Berîre'yi çağırarak ona; *“Ey Berîre! Aîşe'den seni şüpheye düşürecek bir şey gördün mü?”* diye sordu. Berîre, ona; *“Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ondan kendisini ayıplayacağım hiç bir şey görmedim. Şu kadar var ki, o genç yaşta bir kadındır. Ailesine yoğurduğu hamur üzerinde uyur da, koyun gelip o hamuru yedi.”* dedi.

¹ Menâsi', Medine'de kadınların kazâ-i hacet gidermek için çıktıkları yerin adıdır. Bkz.; ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs*, 5/55.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp minbere çıktı ve Abdullah b. Übey b. Selûl'un, hem kendisinden hem de ailesinden özür diletmek istedi. Hazret-i Aîşe (r.a.a.) der ki; “Allah Rasûlü (s.a.v.) minberde iken şunu söyledi:

“Ey müslümanlar topluluğu! Ehlim hakkında bana eziyet veren bir şahıs hakkında bana kim yardım eder de Benim için onun ağzını kim kapatır? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir adamın da ismini ortaya attılar ki ben bu zat hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu kimse şimdiye kadar hiçbir kere ehlimin yanına yalnız girmemiş ancak Benim beraberimde girmiştir.”

Bunun üzerine Sa’d b. Mu’âz el-Ensârî ayağa kalkıp; *“Ey Allah'ın Rasûlü! Senin özür hakkını ondan ben alırım. Eğer Evs kabilesinden ise boynunu vururuz, eğer kardeşlerimiz Hazreç'ten ise emir buyurursun, biz de senin emrini yaparız.”* dedi.

Daha sonra Sa’d b. Ubâde ayağa kalktı. Bu kimse, Hazreç kabilesinin reisi ve iyi bir adam idi. Fakat kabile hamiyyeti onu cahilleştirdi. Sa’d b. Muaz'a *“Hata ettin! Allah'a yemin ederim ki, onu öldüremezsin. Öldürmeye de gücün yetmez!”* dedi. Daha sonra Üseyd b. Hudayr ayağa kalktı. Bu kimse, Sa’d b. Muaz'ın amcasının oğluydu. Sa’d b. Ubâde'ye; *“Hata ettin! Allah'ayemin ederim ki, onu mutlaka öldürürüz. Sen gerçekten münafıksın. Münafıklar namına mücadele ediyorsun.”* dedi.

İki kabile yani Evs ve Hazreç kabileleri ayaklandılar. Hatta çarpışmaya niyetlendiler. Rasûlullah (s.a.v.) ise minberin üzerinde ayakta duruyordu. Rasûlullah (s.a.v.) onları yatıştırmaya devam etti. Nihâyet sustular. O da sükût buyurdu.

Hiz. Aîşe (r.a.a.) der ki; “Ben o gün ağladım. Gözyaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Sonra ertesi gece de ağladım. Gözyaşım dinmiyor, gözüme uyku girmiyordu. Annem ve babam, bu ağlamamın ciğerimi parçalayacağını sanıyorlardı. Onlar Benim yanımda oturuyor ve ben ağlıyorken Ensâr'dan bir kadın yanıma girmek için izin istedi. Ona izin verdim. Kadın oturup Benimle birlikte ağlamaya başladı.

Biz bu hal üzere iken yanımıza Rasûlullah (s.a.v.) girdi, selam verdi, sonra oturdu. Daha önce hakkımda konuşmaların başladığı günden beri yanımda hiç oturmamıştı. Bir ay beklediği haldekendisine Benim hakkımda hiç bir şey vahyedilmemişti.

Rasûlullah (s.a.v.) oturduğu zaman şehadet kelimelerini getirdi. Bundan sonra, *“Ey Aîşe! Durum şu ki, hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bunlardan uzaksan yakında Allah senin suçsuz olduğunu ortaya koyacaktır. Eğer bir günah işlediysen Allah'a istiğfar et! Ona tevbe eyle! Çünkü kul bir günahı itiraf eder, sonra da tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder,”* buyurdu. “Rasûlullah (s.a.v.) sözünü bitirince gözyaşım dindi. Hatta ondan bir damla hissetmez oldum.

Babama; *“Allah Rasûlü (s.a.v.)'in söylediği bu söz hususunda Benim adıma cevap*

ver!” dedim. Babam; *“Vallahi, Rasûlullah'a (s.a.v.) ne söyleyeceğimi bilemiyorum,”* dedi. Bunun üzerine anneme; *“Benim adıma Allah Rasûlü (s.a.v.)'e cevap ver!”* dedim. O da; *“Vallahi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e ne söyleyeceğimi ben de bilemiyorum.”* dedi.

Bunun üzerine ben, Kur’ân'dan çok şey bilmediğim halde ve daha çok genç yaşta olduğum halde; *“Vallahi, ben iyi anladım ki, siz bu dedikoduyu işitmişsiniz. Hatta bu söz, kalplerinize yerleşmiş ve ona inanmışsınız. Size ben suçsuzum desem -ki Allah suçsuz olduğumu daha iyi bilir- bu hususta bana inanmayacaksınız. Eğer ben size kötü bir şey itiraf etsem -ki Allah suçsuz olduğumu daha iyi bilir- Benî tasdik edeceksiniz. Vallahi, ben bu vaziyette kendim hakkında size verecek başka bir örnek bulamıyorum. Ancak Yûsuf'un babası Yakub'un dediği gibi, “Artık bana düşen güzel bir sabırdan ibarettir. Sizin şu söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır,”* dedim.

Sonra yan dönerek döşөгime yattım. Vallahi ben o anda suçsuz olduğumu ve Allah'ın benim suçsuz olduğumu ortaya çıkaracağını biliyordum. Fakat vallahi, hakkımda vahiy indirileceğini zannetmiyordum. Benim halim kendimce Yüce Allah'ın hakkımda okunan bir kelamla konuşmasından daha hakir idim. Fakat Rasûlullah'ın (s.a.v.) uykuda rüya göreceğini, o rüya ile Allah'ın benî temize çıkaracağını umuyordum. Vallahi, Rasûlullah (s.a.v.) meclisinden ayrılmamış ve ev halkından hiç kimse de dışarı çıkmamıştı. Tam bu sırada Allahu Teâlâ, Peygamberi (s.a.v.)'e vahiy indirdi. Kendisine vahiy anında basan şiddetli ağırlık yine bastı. Üzerine indirilen kelamın ağırlığından soğuk günde alnından inciler gibi ter dökölüyordu.

Rasullah (s.a.v.)'den vahiy hali gittiği zaman kendisi gülüyordu. Konuştuğu ilk söz; *“Ey Aişe! Müjde! Allah senin suçsuzluğunu belirtti,”* oldu. Bunun üzerine annem, bana; *“Kalk! Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanına git.”* dedi. Ben; *“Vallahi, Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına kalkıp gidemem. Allah'tan başka hiç kimseye de hamd edemem! Benim suçsuz olduğumu indiren O'dur.”* dedim. O sırada Allahu Teâlâ,

“(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.” (Nur Sûresi 24/11) ayetinden itibaren on ayet indirdi.

İşte Yüce Allah, bu ayetleri Benim suçsuzluğum hakkında indirmiştir. Babam Ebû Bekir, akrabalık bağından ve fakirliğinden dolayı infakta bulunduğu Mıstah için; *“Vallahi, Aişe hakkında söylediği iftiralarından sonra artık ona kesinlikle hiçbir infakta bulunmam!”* dedi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ Nûr Sûresi 22. ayetini indirdi:

“İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok

merhametlidir.)”

Bu ayeti duyan Ebû Bekir (r.a.a.); “*Vallahi, ben, Allah'ın benî mağfiret buyurmasını isterim.*” deyip Mistah'a daha önce vermekte olduğu infakı tekrar vermeye başladı. Sonra da; “*Ben bu infak verme olayını, ondan asla kesmem.*” dedi.

Hiz. Aişe (r.a.a.) der ki; “*Rasûlullah (s.a.v.), hanımı Zeyneb binti Cahş'a benim meselemi sorup; “Aişe'yle ilgili ne bilirsin ve gördün?” buyurdu. Zeyneb; “Ey Allah'ın Rasûlü! Kulağımı ve gözümü, işitip görmediğim şeyden korurum. Vallahi, hayırdan başka bir şey bilmem!” diye cevap verdi. Hâlbuki Peygamber (s.a.v.)'in hanımları içerisinde güzelliğiyle ve Peygamber'in yanındaki konumu nedeniyle Benimle rekabet eden bir kadındı. Allah, takvası sebebiyle onu iftiracılar katılmaktan korudu. Kız kardeşi Hamne binti Cahş ise iftiraya taassupla tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini anlatmaya başladığından dolayı helak olanlar içerisinde helak oldu.*”

İbn Şihâb der ki; Bu ravilerden bana ulaşan nakiller bunlardan ibarettir. Urve b. Zübeyr (r.a.a.) rivayetine şöyle devam etmektedir: Hiz. Aişe (r.a.a.) der ki; Vallahi bir adamın söyledikleri başka biri hakkında söylene ancak “Subhanallah” derdi. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki bir daha kadınlar helasına gitmedim. Sonra o kimse Allah yolunda şehit edildi.¹

Bizzat konu sahibi tarafından yapılan bu rivayet belki de olayları en iyi anlatan nakildir.

İfk hadisesi hakkında nazil olup kıyamete kadar okunacak olan şu ayet-i kerimelerde ümmet için büyük bir ders bulunmaktadır:

“11 - (Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. 12 - Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da: «Bu, apaçık bir iftiradır» demeleri gerekmez miydi? 13 - Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler. 14 - Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. 15 - Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç) tur. 16 - Onu duyduğunuzda: «Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır» demeli değil miydiniz? 17 - Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır. 18 - Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir. 19 - İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. 20 - Sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)! 21. - Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüzkızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder.

¹ Sahih-i Buhârî, İfk Hadisi Bâbı, 5/55- 560; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 3/297-307.

Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah iştir ve bilir. 22 - İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir. 23 - Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir.” (Nur Sûresi 24/11-23)

İfk hadisesi ile bütün ümmetin ahlakının hedef alındığı çok açıktı. Eğer Rasûlullah (s.a.v.) ve onun Ehl-i beyti ahlak ve namus hususunda töhmet altında bırakılacak olursa, ümmetin diğer evlerinin düzgün olması hiç düşünülemez . Bu nedenle yüce Rabbimiz bu olayın hedeflerinden birini şu ayetle izah etmiştir:

“İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Nur Sûresi 24/19)

Mevla Teâla insanlara şeytanın adımlarını takip etmeyi yasaklamış ve bu konuda;

“Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüzkızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah iştir ve bilir..” (Nur Sûresi 24/21) buyurmuştur .

Şüphesiz Rasûlullah (s.a.v.) temiz insanların efendisi olup, müminlerin anneleri de kadınların en temiz olanlarıdır.

“Kötü kadınlar ve kötü sözler, kötü erkekler; kötü erkekler, kötü kadınlara ve kötü sözlerle; temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkekler; temiz erkekler de temiz kadınlara ve temiz sözlerle yakışır. Bu temiz insanlar, o iftiracıların dedikodularından beridirler, onlara mağfîret ve değerli büyük bir nasip vardır.” (Nur Sûresi 24/26)

Allahu zülcelâl hazretleri temizlerin en temiz olan Efendimiz'e (s.a.v.) kadınların da en temizlerini eş eylemiştir. Hz. Aîşe validemiz de bu mübarek hanımlardan biridir. Hassân b. Sâbit (r.a.a.) kendisini şu sözlerle övmektedir;

*Hiçbir beşerin olmayacağı kadar tertemiz ve edepli
(Ona iftiran atan) Gafillerin etiyle karnımı doyuracağım ¹
Lüey b. Galip soyundan ve akıllı, Şanı yüce, şerefî asla zail olmaz,
tertemiz, Allah çadırını pak kılmış,
Ve onu her türlü kötülük ve batıldan temizlemiş,*

Bir başka şiirinde ise şöyle demektedir;

*Benim anam babam ve namusum
Feda olsun Muhammedin namusunu korumaya!²*

¹ Sahih-i Buhârî, 5/61; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/306.

² Hassân b. Sabit (r.a.a.)'ın Hz. Aîşe validemizi savunma ve onun temizliğini ifade etmek için söylediği diğer şiirlere Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/306.

Maalesef bazı kendini bilmezler temizlerin en temiz olan, temizlerin babası, arkadaşı ve temizliğe çağıran Efendimiz 'in (s.a.v.) paklardan daha pak hanımı Hz. Aişe validemiz hakkında çirkin sözler sarfetmektedirler.

Allah'ın hikmeti ile aynı surenin devamında, “*temizlik ümmeti*”; Ümmet-i Muhammed'e, o ve mübarek hanımlara uyarak, iffet yolundan gitmek için, hem kadınlara erkeklere gözlerini kapamalarını emretmiş ve şöyle buyurmuştur;

“(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır. - Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” (Nur Sûresi 24/19)

Kuşkusuz müminlerin annesi Hz. Aişe validemize karşı yapılan bu iftira kampanyasında Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.) da Efendimiz (s.a.v.) ile birlikte hedefteydi. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.) aynı zamanda sadaka verdiği, kendi özel malından infak ettiği ve iyilik yaptığı kimselerin de bu konuda ileri geri konuşması nedeniyle etkilenmiştir. Yaptıkları bu hareket ve iyiliğe karşı nankörlük göstermelerinden dolayı çok üzülmüş ve teyzesinin oğlu Mıstah b. Üsâse'ye yaptığı yardımı kesmeyi istemişti. Ancak yüce Rabbimiz;

“İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.)” (Nur Sûresi 24/22) ayet-i kerimesini indirince Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.): “Evet vallahi Allah'ın bizi bağışlamasına ve Mıstah'a yaptığımız yardıma devam etmeye razıyız. Vallahi bugünden sonra o yardımı asla kesmeyeceğim,” demiştir.¹

Benî Mustalık gazvesinde yaşanan en önemli hadiselerden biri de münafıkların, özellikle de Abdullah b. Übey b. Selül'ün bu olay karşısında takındıkları tavidir. Her dönemde bu gibi kimseler hakkında inen Kur'ân ayetlerinde sunulan kişiler ve karakterleri ile örtüşen birtakım tâbileri bulunduğu şüphe yoktur.

Şöyle ki: İki kişi su başında kavga yaptılar. Bunlardan biri Ömer b. Hattab (r.a.a.)'ın yardımcısı Gıfâr oğullarından idi. Diğerisi ise Ensâr'dan birinin

¹ İbn Kesîr *Tefsîr, (Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm)*, 2/1322.

arkadaşıydı. Hz. Ömer (r.a.a.)'ın çalışanı “*Ey Muhacirler!*” diye seslendi. Ensâr'ın arkadaşı olan ise “*Ey Ensâr topluluğu!*” diyerek bağırdı. Neredeyse müslümanlar arasında çatışma çıkacaktı. Rasûlullah (s.a.v.) bunu duyunca “*Daha ben aranızda iken cahiliyet davaları mı güdiyorsunuz? Bu davayı bırakın, zira o pistir.*” buyurdu.¹

Bu sırada Ensâr'ın arasında Abdullah b. Übey de vardı. Zeyd b. Erkam (r.a.a.) da orada olanları dinliyordu, ancak yaşı küçüktü. Abdullah b. Übey şöyle dedi; “*Yaptıklarını gördünüz mü? Bizim üstümüze çıktılar. Kendi beldemizde bize üstünlük tasladılar. Vallahi, Medine'ye dönecek olursak (kendisi ve tâbilerini kastederek) en izzetli ve kuvvetli olan, (Peygamberimiz ve muhacirleri kastederek) en zelil ve en zayıf olanı oradan sürüp çıkaracaktır.*” dedi, sonra etrafında bulunan Ensâr'a “*Vallahi onlara karşı elinizdekileri tutmazsanız, sizi yurdundan da çıkarırlar.*” dedi.

Yaşı henüz küçük olan Zeyd b. Erkam (r.a.a.) hemen Rasûlullah'a (s.a.v.) koştu ve Abdullah b. Übey'in dediklerini ona haber verdi. Bu sırada orada bulunan Ömer b. Hattab (r.a.a.) “*Ey Allah'ın Rasûlü! Emret onu öldüreyim*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “*Nasıl olacak Ey Ömer! O zaman insanlar Muhammed ashabını öldürüyor.*” diye konuşurlar buyurdu.²

Abdullah b. Übey geldi ve Zeyd b. Erkam (r.a.a.)'ın naklettiklerini inkar ederek yemin etti. Hatta orada bulunmayan bazıları Abdullah b. Übey'in doğru söylediğini zannettiler ve daha genç olan Zeyd b. Erkam'ı ayıpladılar. Efendimiz (s.a.v.) normalde yola çıkmadığı bir saatte yola çıkılmasını emretti. Üseyd b. Hudayr (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek normalde yola çıkmadığı bu saatte yola çıkma nedenini sordu. Efendimiz (s.a.v.) “*Arkadaşının ne dediğini sana haber vereyim mi?*” buyurdu. Üseyd (r.a.a.) “*Hangi arkadaş!*” diye sorduğunda Efendimiz (s.a.v.) “*Abdullah b. Übey*” diye cevap verdi. Üseyd (r.a.a.) ne dediğini sorduğunda Efendimiz (s.a.v.) “*Medine'ye döndüğünde güçlü olanın zayıf olanı çıkaracağını zannediyor.*” buyurdu. Bunun üzerine Üseyd (r.a.a.) “*Vallahi aziz olan sensin, zelil olan da odur. Eğer dilersen onu Medine'den çıkarırız*” dedi.

Peygamberimiz (s.a.v.) o gün ve gece boyunca yürümeye devam etti. Bir sonraki günün başlarında insanlar iyice yorgun düşmüştü. Konaklama emri verdiğinde insanlar bineklerini çöktürdükleri yerde uyuya kaldılar. Dolayısıyla yorgunluktan ve bitkinlikten olayı tartışacak bir fırsat bulamadılar.³

Bu esnada Rasûlullah'a (s.a.v.) *Münafikûn* suresi nazil oldu. Bu sûrede yüce Rabbimiz Zeyd b. Erkam (r.a.a.)'ın dediklerini doğruladı⁴ ve Rasûlullah (s.a.v.) şakasına onun kulağından tutarak “*Bu çocuk Allah'ın kendisini doğru çıkardığı*

¹ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü't-Tefsir, hadis No: 4907.

² *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü't-Tefsir, , hadis No: 4907; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/291.

³ *Sahih-i Buhârî*, hadis no: 4907; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/291; Ayrıca Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 269.

⁴ İbn Kesîr, *Tefsir*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*), 2/1876.

çocuktur.” buyurdu.¹ Sûre içerisinde ayetler Abdullah İbni Übey ve beraberindeki münafıklardan bahsetmekteydi. Yüce Rabbimiz bunlar hakkında:

“Onlara mağfîret dilesen de, dilemesen de birdir. Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez. Onlar: Allah’ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar.”(Münâfikûn Suresi 63/6-7) buyurmuştur.

Abdullah b. Übey'in Abdullah adında salih bir oğlu vardı ve Efendimizin ashabı arasında idi. Olanları öğrenince Efendimiz'e (s.a.v.) geldi ve *“Yâ Rasûlallah! Babamı öldürmek istediğin haberi bana ulaştı. Eğer illa bunu yapacaksan emret başını sana ben getireyim. Vallahi Hazreç kabilesi bilir ki, kabilede babasına benden daha iyi davranan kimse yoktur. Benden başkasına onu öldürmesini emretmenden, emrettiğin kişinin onu öldürmesinden, sonra da insanlar arasında yürürken babamın katilini görüp onu öldürmemden, dolayısıyla bir kâfir nedeniyle bir mümini öldürüp cehenneme girmekten korkuyorum.”* dedi. Efendimiz (s.a.v.) *“Bilakis aramızda kaldığı sürece onunla birlikte olup, ona iyi davranacağız buyurdu.”*²

Bu hadise, bazı konuları suistimal etmeleri, müslümanlar arasında ayrılık çıkarmaları, haklarını çiğnemeleri, birliği bozmaları ve kavmiyetçilikten faydalanmaları noktasında münafıkların ne kadar tehlikeli olduğunu göstermekteydi. Ayrıca Abdullah b. Übey'in Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindekileri Medine'den çıkarmakla tehditmesi, münafıkların Efendimiz (s.a.v.) ve müslümanlara zarar vermek için fırsat kolladıklarını açıkça göstermekteydi. Aynı şekilde daha sonra söylediklerinden dönmesi ve bunları inkâr etmesi münafıkların içinde bulundukları zafiyeti de gözler önüne sermektedir. Allah Teâlâ kıyamete kadar baki kalacak mucizevi kelimasında münafıkların bu hareketini yermiştir.

Oğlu Abdullah ise tam bir Sadakat ve vefâ sergilemekte, Peygamberimiz (s.a.v.) için her şeyini hatta çok sevdiği babasını bile feda etmeye hazır bulunmaktadır. Efendimiz (s.a.v.)'in verdiği cevap ve hoş sözü ise böylesine zor durumda bir oğula verilebilecek en hikmetli, şefkatli söz ve hoş muameledir. Ayrıca Efendimiz (s.a.v.) orduyu uzun süre aralıksız yürüterek insanları yormuş, böylece tartışma ve bölünmeyi engellemiştir. Büyük tecrübe ve hikmetlere ihtiyaç duyan böylesine zor bir durumda o (s.a.v.), sergilediği bu davranışıyla ne kadar büyük ve hikmetli bir komutandı.

Benî Mustalık gazvesinin neticelerinden biri de Efendimiz (s.a.v.)'in Cüveyriye Binti Hâris (r.a.a.)'a ile evlenmesidir. Kendisi Mustalık oğullarının lideri Hâris b. Ebi Dırâr'ın kızıydı. Babası ve kocası Peygamberimiz'in (s.a.v.)

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/292; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/560; ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 3/165.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/292.

ordusu ve Benî Mustalık arasında geçen çarpışmada öldürülmüştü.

Kavminin kadınları ve çocukları esir edilmişti. Cüveyriye ise Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Ensârî (r.a.a.)'ın payına düşmüştü. Öncelikle Sâbit (r.a.a.) ile mal karşılığında hür bırakılması için anlaştı. Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.)'e geldi ve *“Ey Allah'ın Rasûlü! Ben kavmin efendisi Hâris b. Ebi Dırar'ın kızı Cüveyriye'yim. Başıma senin de hafif görmeyeceğin bir bela geldi. Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ın payına esir düştüm ve onunla para karşılığında özgür kalma anlaşması yaptım. Şimdi ise bu anlaşma hususunda bana yardım etmen için sana geldim.”* dedi.

Durumunu Rasûlullah'a (s.a.v.) anlattı ve kendisi ile evlenmesi karşılığında borcunu ödemesini teklif etti. Böylece kaybettiği şan ve şerefi ondan daha hayırlı olan izzet ve şeref ile yüceltmış olacağını söyledi.¹ Rasûlullah (s.a.v.) bunu kabul etti ve Cüveyriye (r.a.a.) ile evlendi. Böylece kavmi şeref kazandı ve esaretleri son buldu. Zira Efendimiz (s.a.v.) onunla evlenince sahabe-i kiram *“Allah Rasûlü (s.a.v.)'in akrabalarıdır,”* diyerek ellerindeki tüm Benî Mustalık esirlerini serbest bıraktılar.

Cüveyriye (r.a.a.) kavmine çok iyiliği dokunmuş mübarek bir hanım oldu. Hz. Aişe (r.a.a.) validemiz: *“Allah onun sayesinde Benî Mustalık ailesinden yüz kişiyi azat etti. Ben kavmi hakkında ondan daha mübarek bir kadın bilmiyorum.”* buyurdu. Cüveyriye (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'den İslam dinini öğrendi, çok fazla oruç tutan ve ibadet eden bir hanım oldu. Hicretin ellinci yılında vefât etmiştir.²

Efendimiz (s.a.v.)'in Cüveyriye (r.a.a.) ile evlenmesi Mustalık oğulları ile güzel bir bağ kurulmasına neden oldu. Hâlbuki bunlar Efendimiz (s.a.v.) ile anlaşma yapmış olan Huzâalıların bir kolu olmalarına rağmen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile savaşmaktaydılar. Ancak bu evlilik Mustalık oğullarının müslümanlara yaklaşmasına ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) Kureyş'e karşı savaşında iş birliği yapmalarına neden olmuştur.

Hudeybiye Gazvesi (Hicri Altıncı Yıl, Şevval Ayı)³

Peygamberimiz (s.a.v.) umre yapmak istediğini, tamamen barışçıl bir şekilde Mekke'ye gideceğini ilan etti ve insanları davet etti. Muhacirler, Ensâr ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) davetine icabet eden bazı müminler Efendimiz (s.a.v.) ile birlikte yola çıktılar. Sayıları bin dörtyüzden fazla idi.⁴ Rasûlullah (s.a.v.) Zülhuleyfe'de ihrama girdi ve kurbanları işaretledi (koyunlara gerdanlık

¹ İbrahim Karîbî, *Merviyât Gazveti Benî Mustalık*, s. 351; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/265.

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/265.

³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/266; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/308; Hudeybiye Mekke'nin batısında eski Cidde yolunun yirmi ikinci kilometresinde bulunan bir köydür. Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü'l-Me'âlimi'l-Coğrafiyye fi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, s. 94.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Berâ b. Âzib Hadisi, 5/64.

takıldı.).¹ Böylece Kureyş, Efendimiz (s.a.v.)'in savaş maksadıyla değil de, hareme hürmet göstererek ve Kâbe'yi ziyaret için geldiğini anlayacaktı.

İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî* isimli eserinde Hişâm b. Urve b. Zübeyr b. Avvam (r.a.a.)'dan bu gazve hakkında birçok rivayette bulunmuştur. Bu rivayetlerde şöyle geçmektedir:

Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye çıktığında aylardan Şevvâl idi. Usfan denilen yere geldiğinde Ka'b oğullarından bir kimse ile karşılaştı ve bu şahıs:

“Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyş'i bıraktığımızda çeşitli kabilelere mensup toplamış ordusunu “Hazîr” (un çorbası) yediriyorlardı (savaşa hazırlanıyorlardı). Seni Beytullah'a sokmamak istiyorlar.” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) çıktı ve Usfan'a iyice yaklaştığında Halit b. Velit komutasındaki Kureyş ordusunun öncü birliği ile karşılaştı. Efendimiz (s.a.v.)'i yol üzerinde karşıladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): *“Haydi buradan”* diyerek iki ağacın arasına işaret etti, yoldan ayrılarak Gamîm denilen yere indi.² Burada ashabına bir konuşma yaptı. Allah'a layıkıyla hamd ve senada bulunduktan sonra;

“Ey insanlar! Görüyorsunuz, Kureyş ve onun müttefiki olan çeşitli kabileleri Bizleri Mekke'ye sokulmamız için toplanmışlardı. Bana fikrinizi söyleyiniz: Doğrudan Mekkelilerin üzerlerine mi gidersiniz, yoksa bizi Kâbe'yi ziyaretten men etmek isteyen şu müşriklerin aileleri ve çoluk çocukları üzerine mi akın edersiniz? Eğer karşılık vermeksizin yerlerinde oturlurlarsa yenik ve gergin bir şekilde otururlar; yok eğer bizimle karşılaşmak isterlerse azimetleri, şevkleri kırılır, psikolojileri bozulur ve Allah onları bozguna uğratar.” buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.a.); *“Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer doğrudan Mekke müşriklerine yönelirseniz Allah sana yardım edecektir. Zira o senin yardımcın ve destekçindir.”* dedi. Mikdad b. Esved (r.a.a.) bineğinin üzerinden şöyle seslendi; *“Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi biz sana Benî İsrâîl'in Peygamber'ine dediği gibi; “Ey Musa! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız» dediler.”* (Mâide Sûresi 4/24) demeyeceğiz. Lakin git sen ve Rabbin savaşın, biz de sizinle beraber savaşacağız, dedi. Bunun üzerine Rasûlallah (s.a.v.) çıktı ve harem sınırlarına girip içeri girmek istediğinde bindiği deve burada çöktü ve bütün gayretlere rağmen kalkmadı. Etraftakiler *“Deve çöktü kalkmıyor”* diye söylenmeğe başladılar. Rasûlullah (s.a.v.); *“O hainleşmez, çökme huyu da yoktur. Fakat vaktiyle Fil'in Mekke'ye girmesine engel olan kudret, şimdi de Kasvâ'yı ilerletmiyor. Kureyş, kutsal şeylere hürmet kastıyla benden her ne isterse istediklerini kabul edeceğim.”* buyurdu.

Daha sonra ashabına: *“Haydi buradan”* diye işaret etti ve yoldan sağa doğru çıkıp, Zâtü'l-Hanzal üzerinden Hudeybiye'ye indi. Hudeybiye'ye gelince

¹ *Sahih-i Buhârî*, Hudeybiye Gazvesi, *Fetih* Suresi ayet:18, 5/61.

² Gamîm, Mekke'nin kuzeyinde, Usfan'ın güneyinde 16 km. uzaklıkta kalan bir yerdir. Bkz., Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü'l-Me'aâlimi'l-Coğrafiyye fi's Sireti'n-Nebeviyye*, s.263.

insanlar kuyu başına gittiler. Ancak kuyu kurumuş ve hiçbir şey kalmamıştı. Durumu Efendimiz'e (s.a.v.) anlattıklarında ok torbasından bir ok çıkararak kendilerine verdi ve bunu kuyuya batırın buyurdu. Oku kuyuya batırdıklarında kuyudan su fişkırdı ve ashab-ı kiram kırbalarını doldurdular.

Efendimiz (s.a.v.)'in geldiğini işitince Huleyis oğulları (Hulayis İbnu Alkame) içlerinden birini gönderdiler. Bu kavim kurbanlara çok hürmet gösterirdi. Gelen elçiye tanıyınca Efendimiz (s.a.v.) “*Kurbanları sürün.*” buyurdu. Elçi, kurbanları görünce hiçbir şey söylemedi ve hemen Kureyş'e dönerek; “*Boyunları nişanlı hayvanlara,bedene ve hedy kurbanlarına dokunmaktan sakının.*” dedi. Kureyşlileri uyardı ve onlara nasihat etti. Kureyşliler ona sövüp saydılar ve saldırdılar. “*Sen ancak dayılanan bir bedevinin. Biz seni büyük saydığımız için değil kendimizi büyük saydığımız için seni gönderdik. Otur şuraya,*” dediler. Sonra da Urve b. Mesud'a dönerek “*Muhammed'e git, ama biz de arkandan gelmeyelim,*” dediler.

Urve yola çıktı ve Efendimiz'e (s.a.v.) gelerek; “*Ey Muhammed, sen, senden önce hiçbir arabin yapmadığı bir yola girdin. Kavminle savaşa tutuşup onların kökünü kazımaya kalkışıyorsun. Hiç bu olur mu? Ben Ka'b b. Lüey ile Âmir b. Lüey kabilelerinin yanından geliyorum. Hudeybiye'nin suyu en fazla olan yerlerine konakladılar. Sütlü ve yavrulu kadınları de yanlarındadır.*¹ Şüphesiz onlar seninle savaşıacak ve seni Beytullah'a gitmekten alıkoyacaklar,” dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) ise şöyle buyurdu:

“*Biz hiç kimseyle savaşmak için gelmedik! Biz Sadece umremizi yapmak ve kurbanımızı kesmek için geldik! Harp senin kavmini zayıflatmış, onlarda mecal bırakmamış, onlara büyük zarar vermiştir! Bana ve Beytullah'ı ziyaret etmemize karışmasınlar! Umremizi yapalım ve kurbanlarımızı keselim. Eğer Kureyş dilerse ben onlarla aramızda bir müddet tayin ederim. Kadınlarıyla vakit geçirirler, çocukları emin olur. Onlar da Benimle diğer müşriklerin arasını serbest bıraksınlar! Vallahi ben bu din için kızıl siyah herkesle savaşıacağım. Allah bana ya yardım edecek ya da tek başıma bırakacak. Eğer ben Araplara galip gelirim Kureyş'liler de muhayyer olurlar. İsterlerse inat edip Benimle savaşsınlar, isterlerse de insanların girdiği bu itaat yoluna girebilirler.*”

Müteakiben Urve b. Mesud, Kureyş'lilerin yanına geldi ve gördüklerini şöyle anlattı;

“*Ey kavmim! Siz de biliyorsunuz ki sizler Benim yeryüzündeki en sevdiğim kişilersiniz. Sizler bana insanların en sevgilisi olan kardeşlerimsiniz. Topluluklar içerisinde sizin için yardım istedim. Size yardım etmediklerinde ailemle beraber gelip, size destek olmak için sizinle beraber konakladım. Hayatta sizden sonra sevdiğim hiçbir şey yok. Siz de biliyorsunuz ki bu adam çok makul bir şey söylüyor. Onu kabul ediniz. Yine biliyorsunuz ki ben, birçok krallara, Kayser'e, Kısra'ya, Necâşi'ye elçi olarak gittim. Allah'a yemin olsun ki*

¹ Annelerin yavruları ile birlikte getirilme nedeni savaş esnasında askerlerin savaşın şiddetinden korkup kaçmamaları içindir. es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/131.

bunlardan hiçbirinin adamlarını, Muhammed'in ashabının Muhammed'e tazim ettiği gibi tazim eder olarak görmedim! Ondan izin almadan kimse konuşmuyor. İzin verirse konuşuyor, vermezsesusuyor. Abdest aldığı zaman abdest suyunu almak için yarışıyorlar ve başlarından aşağı döküyorlar. Ona aşık gibiler.”

Bunları duyan Kureyş'liler, Süheyl b. Amr ve Mikrez b. Hafs'ı Rasûlullah'a (s.a.v.) gönderdiler. Onlara; “*Muhammed'e gidin! Urve'ye söylediklerini size de verirse bu yıl geri dönmeleri ve Kâbe'yi ziyaret etmemeleri şeklinde hüküm ve karar verin. Böylece Araplar bizim onları engellediğimize dair haberleri duyarlar.*” dediler. Bunun üzerinde Süheyl b. Amr ve Mikrez b. Hafs çıkıp geldiler ve Efendimiz'e (s.a.v.) bunları iletiler. Rasûlullah (s.a.v.) taleplerini kabul etti ve katibi çağırarak; “*Bismillahirrahmanirrahîm, yaz!*” buyurdu. Süheyl ; “*Vallahi biz bunu yazdırmayız.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “*Peki ya ne yazalım*” diye sorunca, “*Bismike Allahümme.*” olarak yazalım dediler. Efendimiz (s.a.v.) de “*Öyle yazın,*” dedi ve öylece yazıldı.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.); “*Bu, Muhammed Rasûlullah'ın üzerinde anlaşma yaptığı hükümlerdir, şeklinde yaz*” buyurdu. Onlar da; “*Vallahi biz seninle sadece bu yüzden anlaşmazlığa düştük.*” dediler. Efendimiz (s.a.v.) “*Peki ne yazalım?*” diye sorduğunda; “*Nesebini söyle! Muhammed b. Abdullah yaz!*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “*O da güzel!Öyle yazın!*” buyurdu.

Öyle yazıldı. Ayrıca diğer bir şartları heybelerin kapalı olmasaydı. Yani açıkta zırh ya da kılıç bulunmayacaktı. Süheyl bir başka şart olarak “*Bizden size gelenleri bize iade edeceksiniz. Sizden bize gelenleri ise size iade etmeyeceğiz,*” dedi. Efendimiz (s.a.v.): “*Benim yanımda olanlar da Benim şartlarıma dâhildir.*” buyurdu. Kureyş tarafı da: “*Bize dahil olan da bizdendir ve onun için de bizim şartlarımız vardır.*” dediler. Bunun üzerine Benî Ka'b, “*Biz seninleyiz Ey Allah'ın Rasûlü,*” dediler. Bekiroğulları ise: “*Biz Kureyş ileyiz,*” dediler. Bu sırada Ebû Cendel ayaklarında zincirleri sürüye sürüye geldi.¹

Müslümanlar, “*İşte Ebû Cendel.*” dediler. Rasûlullah (s.a.v.) “*O bana aittir.*” buyurdu. Süheyl ise “*Benimdir, işte yazıyı oku.*” dedi. Yazıya göre Süheyl'e ait oluyordu. Ebû Cendel “*Ey Allah'ın Rasûlü! Ey müminler topluluğu! Benî müşriklere geri mi çeviriyorsunuz?*” dedi. Hz. Ömer ise; “*Ebû Cendel! İşte şu kılıç, o ise tek adam.*” diyerek babasını öldürmesini işaret etti. Süheyl ise “*Bana yardım ettin Ey Ömer!*” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) “*Onu bana bağışla.*” buyurunca Süheyl “*Hayır*” dedi. Bunun üzerine “*Benim hatırım için yap.*” buyursa da Süheyl “*Hayır*”dedi. Mikrez; “*Ben onu sana bağışlıyorum Ey Muhammed!*” dese de bu geçerli olmadı.²

¹ Ebû Cendel, Kureyş temsilcisi Süheyl b. Amr'ın oğludur. Kendisi Mekke'de müslüman olmuş ancak babası hicret etmesini engelleyerek ona eziyet ve işkence yapmıştır. Hicretin onbirinci yılında Yemame savaşında şehit düşmüştür. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5/34.

² Bkz; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 270-274; Olay hakkında farklı rivayetler için Bkz; Sahih-i Buhârî, 5/69.

Hudeybiye barışı esnasında meydana gelen vakaların bazılarını Kur'ân'ı Kerim'de işaret edilmiştir. Rıdvan Biati da bu olaylardan biridir. Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Affan (r.a.a.)'ı Mekkelilere sadece Beytullah'ı ziyaret etmek, ona tazimde bulunmak ve umre yapmak için geldiğini, savaşmak için gelmediğini haber vermek üzere göndermişti. Hz. Osman (r.a.a.), Said b. Âs eşliğinde Mekke'ye girdi ve Kureyş liderlerine Rasûlullah'ın (s.a.v.) sözlerini ilettiler. Mekkeliler Hz. Osman (r.a.a.)'dan Beytullah'ı tavaf etmesini istediler. Hz. Osman (r.a.a.) ise Rasûlullah (s.a.v.) izin vermedikçe tavaf etmeyi reddetti ve bu nedenle Kureyş'liler Hz. Osman (r.a.a.)'ı alıkoydular.¹ Kureyş tarafından Rasûlullah'a (s.a.v.) Hz. Osman (r.a.a.)'ın öldürüldüğü haberi ulaştı. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) ashabını biat ağacının altında topladı.² Müslümanlar, Efendimiz (s.a.v.) ile biat etmek için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Hatta Seleme b. Ekvâ (r.a.a.) mübarek ellerine daha fazla değebilmek için Rasûlullah (s.a.v.) ile birkaç kere biatte bulundu. Münafıklardan devesinin altına saklanan Cedd b. Kays isimli kimse haricinde biat etmeyen kimse kalmadı. Yüce Rabbimiz Rasûlullah (s.a.v.) ile biat eden müminleri *Fetih* suresinde şöyle övdü;

“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir. (Fetih Sûresi 48/18).

Efendimiz (s.a.v.), Rıdvan Biati'ne katılanları *“Sizler bugün yeryüzünün en hayırlılarısınız.”* buyurarak övmüştür.³ Biat esnasında Rasûlullah (s.a.v.) bir eliyle diğer elini tutmuş ve böylece Hz. Osman (r.a.a.)'ın yerine de biat etmiştir.⁴

Rasûlullah (s.a.v.), Kureyş ile görüşmeleri esnasında ve barış imzalarken o kadar yumuşak davrandı ki, Hz. Ömer (r.a.a.) buna çokşaşırdı ve fazlaca hüznünlendi. *“Ey Allah'ın Rasûlü, sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?”* diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) *“Evet”* buyurunca, *“Biz hak üzerine, onlarda batıl dava üzerine değiller mi?”* dedi. Efendimiz (s.a.v.) yine, *“Evet”* buyurdu. Bunun üzerine *“O halde niye dinimiz hususunda onlara düşüklük gösteriyoruz.”* dedi.

Efendimiz (s.a.v.); *“Ben Allah'ın Rasûlü'yüm ve ona asla karşı gelmem.”* buyurdu. Hz. Ömer (r.a.a.) ise *“Sen bize Beytullah'a gelip onu tavaf edeceğimizi söylemiyor muydun?”* dedi. Efendimiz (s.a.v.) *“Tamam da sana bu yıl geleceğimizi söyledim mi?”* buyurdu. Hz. Ömer *“Hayır”* deyince Efendimiz (s.a.v.) *“Sen Beytullah'a gidip onu tavaf edeceksin.”* buyurdu. Hz. Ömer (r.a.a.) sonra Ebû Bekir

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/315.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, Hudeybiye Savaşı, *Fetih* Suresi ayet:18, 5/61; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Rıdvan Biati, 3/316.

³ Bu hadis Buhârî ve Müslim'de geçmektedir. Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, Hudeybiye Savaşı, 5/63; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 283.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 284; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/316.

Sıddîk (r.a.a.)'a döndü ve aynı şeyleri söyleyerek “*Niye dinimizi küçük düşürüyoruz.*” diye söylendi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) tam bir akıllılık, bilgelik ve fakihlik ile “*Ey Ömer! O Allah'ın Rasûlüdür, Rabbine isyan etmez. Rabbi ona yardım eder.*” dedi. Omuzundan tuttu ve “*Vallahi bu bizim üzerimize haktır.*” dedi.¹

Bu aşamada durum Allah Rasûlü (s.a.v.)'in umre yapmaması ve bir sonraki sene umreye gelmesi konusunda anlaşma ile sonuçlanınca, Efendimiz (s.a.v.) ashabına; “*Kalkın kurbanlarınızı kesin ve tıraş olun.*” buyurdu ve bu sözü birkaç kere tekrarladı. Ancak sahabe-i kiram hiç hareketlenmedi. Bazıları hâlâ umre yapmayı ümit ediyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) bu duruma çok üzüldü ve Ümmü Seleme validemize anlattı. Ümmü Seleme (r.a.a.) ise “*Sen çık, kimseye bir şey söyleme, kurbanını kes ve başını tıraş et.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) böyle yapınca kendisini gören sahabeler hızla kalktılar, kurbanlarını kestiler ve saçlarını tıraş ettiler.²

Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye dönüş yoluna geçti. Yolda kendisine *Fetih* suresi nazil oldu ve böylece müminler çokça sevindiler. İmam Buhârî, Sahih’inde Zeyd b. Eslem (r.a.a.)'dan şöyle rivayet etmektedir. Rasûlullah (s.a.v.) bir seferde yürürken Ömer b. Hattab (r.a.a.) geceleyin yanında yürüyordu. Ömer b. Hattab (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) bir şey sordu, ancak Efendimiz (s.a.v.) cevap vermedi. Tekrar sordu, yine cevap vermedi. Bir daha sordu, yine cevap vermeyince Ömer b. Hattab (r.a.a.) “*Anan ölsün Ey Ömer! Her seferinde cevap vermediği halde ne diye Rasûlullah'a (s.a.v.) üç defa soruyorsun.*”

Hz. Ömer der ki; “*Sonra atımı sürdüm ve insanların önüne geçtim. Hakkımda Kur’ân ayeti inmesinden korkuyordum. Sonra bir nâdinin nida ettiğini duydum. İşte korktuğum gibi hakkımda Kur’ân ayeti indi dedim. Hemen Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek selam verdim. O da buyurdu ki; “Bu gece bana üzerine güneş doğan her şeyden daha sevgili bir sure nazil oldu ve “Biz sana apaçık bir fetih nasip ettik.” (Fetih) suresini okudu.*”³

Tüm ayet ve rivayetler Hudeybiye barışının apaçık bir fetih olduğunu ve bu barış sayesinde Allahu teâlânın tüm Arap ülkeleri ve dünyaya davet kapısını açtığını göstermektedir. Bu barış anlaşması sonrasında birçok kabile Rasûlullah'ın (s.a.v.) emanı altına girmiş ve çevre ülkelerin krallarına mektuplar göndermeye başlamıştı.⁴ Dolayısıyla yüce Allah'ın da buyurduğu gibi bu apaçık bir fetihtir. Bu fetih ile kulların Rabbi, kullarına davetini işitme fırsatı tanımıştı. Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir;

“*İslam tarihinde Hudeybiye fethinden daha büyük bir fetih görülmemiştir. Ancak*

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/317; Sahih-i Buhârî, 4/69; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 279.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/319; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 290.

³ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l-Megâzî, Hudeybiye Savaşı, 5; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 278.

⁴ Bu kitapta, Rasûlullâh'ın krallara göndediği mektuplar bölümüne bakınız.

insanlar kasır ve sınırlı görüşlerinden Muhammed (s.a.v.) ile Rabbi arasında geçenleri anlamadılar. Kullar acele eder, ancak Allah kullarının acelesine rağmen aceleci davranmaz. Taki işler sonunda dilediği gibi oluverir.”¹

Müslümanların Hudeybiye barışı ile elde ettikleri kazançlar sayılamayacak kadar büyüktü. Allahu zülcelalin “*Apaçık fetih*” diye nitelendirmesi bunun en büyük delilidir. Bu barış anlaşması müslümanların varlığını, devletini ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) komutanlığını tanımak anlamına geliyordu. Aynı zamanda müslümanlara İslam davetini yaymaya fırsat tanıyor ve bir sonraki sene yeniden umre yapmaya imkân sağlıyordu.

Her ne kadar Kureyş'ten velisinin izni olmadan müslümanlara kaçanların iade edilme şartı getirilmiş olup, bu görünüşte müslümanlara ağır gelse de, tatbik aşamasında daha ilk andan durumun aksine olduğu anlaşılmıştı.

Bazı müslümanlar ailelerinin izni olmadan Mekke'den kaçarak Medine'ye gelmişlerdi. Aralarında Ebû Basîr Urve b. Esed es-Sekafî de bulunuyordu. Kureyş, Rasûlullah'a (s.a.v.) iki elçi gönderip bu kaçanları teslim etmesini talep etti. Mümin olduğu sâbit olduğu halde Efendimiz (s.a.v.) Ebû Basîr'i anlaşma gereği Kureyş'lilere teslim etti ve “*Ey Ebû Basîr! Biz bu kavme bir söz verdik. Bizim dinimizde sözünden dönmek yoktur. Ancak Allah sana ve seninle beraber ezilenlere bir kapı ve çıkış yolu gösterecektir.*” buyurdu.²

Ebû Basîr iki Kureyş'li ile birlikte esir olarak Medine'den çıktı. Ebû Basîr yolda bunlardan birinin kılıcını almaya imkân buldu ve onu öldürdü. Diğeri ise kaçıp Medine'ye dönerek olanları Rasûlullah'a (s.a.v.) haber verdi. Efendimiz (s.a.v.) ona eman verdi. Ardından Ebû Basîr geldi ve “*Ey Allah'ın Rasûlü! Allah sana sözünü tutturdu ve Benî onlara teslim ettin. Ancak sonra Allah Benî onlardan kurtardı.*” dedi. Efendimiz (s.a.v.) ise “*Harbi kızıştıranın anası ağlar. Keşke yanında biri daha olsa.*” buyurdu.³

Ebû Basîr Medine'den çıktı ve Kureyş'in ticaret yolu üzerinde sahil tarafında “İys”⁴ denilen yerde mesken tuttu. Kureyş'ten kaçan diğer müslümanlar kendisinin yanında toplandı. Burada sayıları yaklaşık yetmiş kadar savaşçı oldular. Kureyş'in ticaret yolunu tamamen kestiler. Bunun üzerine Kureyş'liler Rasûlullah'a (s.a.v.) bir elçi göndererek buradakileri yanına almasını istediler⁵ ve kaçanların iade edilmesi şartından feragat ettiklerini ilan ettiler. Dolayısıyla bu koşul müslümanların zaferi oldu. Yüce Allah,

¹ Muhammed Ebi Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/338.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/323; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/324 ; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 290.

⁴ “İys” denilen bu yerde dikenli Sidr ve Avsec çöl ağaçları vardı. Mekke ile Şam arasındaki ticaret yolunun üzerinde sahil tarafında olan bu yer, çok ağaçlı olması ve içinde saklanabilmeleri nedeniyle Mekke'den kaçanların sığındığı bir yer olmuştu. Yâkût El-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 5/173.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/324; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, Kaza Umresi, 5/85.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) haber verdiği gibi Ebû Basîr ve beraberindekilere bir çıkış yolu vererek Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözünü doğru çıkardı.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) Dünya Liderlerine Mektupları¹

Rasûlullah (s.a.v.), yüce Rabbimizin *Enbiyâ* suresinde:

“(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” (*Enbiyâ* Sûresi 21/107) buyurduğu gibi tüm insanlara gönderilmiştir. Mahlukatı yaratıcısına ibadet etmeye çağırıyor ve Rablerinin izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkararak dosdoğru yola hidayet ediyordu. Bu konuda yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

“De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve ümmî Peygamber olan Resûlüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız.” (*A'râf* Sûresi 7/158)

Dolayısıyla bu konuyu daha fazla anlatmaya gerek yoktur. Zira tüm dünya içindekiler ve beşeriyet yaratıcının gözünde birdir.

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (*Hucurât* Sûresi 49/13)

İslam dini ve peygamberi, insanları Allah'a davet etmekte, hiçbir ayrıştırma ve üstünlük gözetmeksizin birlik olmaya çağırmaktadır. “Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık.” Kızılın beyaza üstünlüğü olmadığı gibi insanlar bir tarağın dişleri gibi eşittirler.

Rasûlullah (s.a.v.) tüm dünyayı, kralları, ülkelerin yönetim sistemlerini, kabileleri ve değerlerini, ülkeleri ve durumlarını tamamen bilmekteydi. Bir başka kıtada ve deniz ötesi olmasına rağmen ashabına Habeşistan'ı hicret diyarı olarak tercih etmesi, ancak buradaki durumları, sistemi, yargı ve hukuk düzenini ve bu düzenin uygulanma düzeyini bilmesine bağlıydı. Zira Efendimiz (s.a.v.) “Orada yanında kimseye zulüm edilmeyen bir kral vardır.”² buyurmuştu.

Hudeybiye barış anlaşmasından sonra Rasûlullah (s.a.v.) çevre ülkelerdeki birçok krala mektuplar yazdı ve bu konuya çok önem gösterdi. Elçi olarak ashabından buraları bilen ve tecrübesi bulunanları tercih etti. Kendilerine nasihatlerde bulunarak sorumluluklarını anlattı. İbn Hişâm, der ki; Rasûlullah (s.a.v.)'ın Hudeybiye sonrasında ashabının huzuruna çıktığı ve şöyle dediği rivayet edilmektedir; “Ey insanlar! Muhakkak Allah Benî tüm insanlara rahmet

¹ Bu konuyu ele alan birçok araştırma ve kitap yazılmıştır. Cemalettin b. Ebî Hudeyde el-Ensârî, *el-Misbâhu'l-Mudî fî Küttâbi'n-Nebîyyi'l-Ümmiyyi İla Mülûki'l-Arz*; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâik'us-Siyâsiyye L'il-Ahdi'n-Nebevi Ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*; Halid Seyid Ali, *Resâilü'n-Nebi İle'l-Mülûk Ve'l Ümerâ*.

² Bu kitaptan Habeşistan'a hicret bölümüne bakınız.

olarak gönderdi. O halde sizler havarilerin İsa b. Meryem'e muhalefet ettikleri gibi bana muhalefet etmeyin. Bunun üzerine ashab-ı kiram “Havariler nasıl muhalefet etti Ey Allah'ın Rasûlü?” diye sordular.

Efendimiz (s.a.v.); “İsa (a.s.), onları Benim sizi davet ettiğim şeylere davet etmişti. İsa (a.s.)'ın yakın yerlere gönderdikleri razı oldular ve kabul ettiler. Ancak uzak yerlere gönderdikleri yüzlerini ekşittiler ve ağırdan aldılar. Bunun üzerine İsa (a.s.), Allah'a şikâyetle bulundu ve ağırdan alanların her biri gönderildikleri ümmetin lisanı ile konuşur oldukları halde uyandılar.” buyurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) ashabından birtakım elçiler seçti de onlarla krallara mektuplar göndererek İslam'a davet etti.¹

Rum (Bizans) Kralına Mektubu

Rum'a, Rasûlullah (s.a.v.) döneminde dünyanın en güçlü ülkesi sayılmaktaydı. Yüce Rabbimiz Kur'ân'ı Kerim'de Mekke'de indirilen bir surede Rum'dan bahsetmiş ve bu sure'ye *Rum* Suresi adı verilmiştir. Bu surede yüce Rabbimiz;

“Elif, Lâim, Mîm. Rumlar yakın bir yerde mağlub oldular. Ama bu yenilgilerinden sonra galip gelecekler. Birkaç yıl içinde. Çünkü işleri karara bağlama yetkisi, başında da sonunda da Allah'a aittir. O gün, müminler de, Allah'ın verdiği zafer sayesinde sevinecekler. Allah dilediğini muzaffer kılar. Zira O, azîzdur, rahîmdir (mutlak galiptir, sınırsız merhamet ve ihsan sahibidir)” (Rum Sûresi 1-5) buyurmuştur .

O sıralarda Filistin ve Ürdün topraklarında Rum (Bizans) ile Farmlar arasında savaşlar devam ediyordu ve tüm dünya bu savaşı konuşuyordu.

O dönemde Mısır, şam ve Kuzey Afrika'nın Rum (Bizans) İmparatorluğuna bağlı birer vilayet olduğu bilinmektedir. Bahsedilen tüm bu imparatorluk topraklarına Konstantiniye, yani İstanbul'u başkent edinmiş olan imparator hükmediyordu.² İmparatorlar da hükümü altında bulunan ahali de hristiyan idi.³

Bu sıralarda devlete ödedikleri belirli tutarlar karşılığında kendilerini korumaya alan bir tür bağlılık sistemi ortaya çıkmaya başlamıştı. Ancak Rumlar (Bizans) vergileri iyice artırdılar ve devlete olan borçlarını ödemeleri için insanlara çok fazla zulüm etmeye başladılar.⁴

Rum topraklarında birçok Hristiyanlık mezhebi bulunmaktaydı. Bu mezhepler arasında itikadi anlaşmazlıklar çoktu. Bu durum kiliseler arasında

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/606-607.

² Steven Runciman, *el-Hadâretü'l-Bizantiyye*, s. 89.

³ Norman H. Baynes, *el-İmparatoriyyetü'l-Bizantiyye*, s. 173.

⁴ Steven Runciman, *el-Hadâretü'l-Bizantiyye*, s. 112; Subhi es-Sâlih, *en-Nüzümü'l-İslâmiyye*, s. 24.

çok büyük düşmanlıklar oluşmasına yol açtı. Dolayısıyla bazı vilayetler ve halktan bazı kesimler Rum'a düşman oldular.

İmparator bazı vilayetlerde, özellikle de kıptilerin isyan çıkardığı Mısır'da, İstanbul'da hakim olan Katolik mezhebini mecburi tutmaya çalıştı.¹

Asrı saadette Rum kralı, lideri ve imparatoru Herakliyus (ms. 610-641) idi. Kendisi Yunan bir aileye mensuptu. Günümüzde Tunus olarak bilinen Kartaca'da doğmuştu. Babası Yunanlı bir hâkim idi. Herakliyus başkent Konstantiniye'ye çağrıldı. Farslarla yaşanan kriz döneminde Rum'a kral oldu. Farslılara karşı yaşanan hezimetini başarıya çevirdi ve Rum'ı yeniden eski güç ve kuvvetine kavuşturdu.

Bu olay miladi 616 yılında olmuştu. Herakliyus hristiyan bir liderdi. İsa (a.s.)'ın çarmıha gerildiğini zannettikleri haçı yeniden Beytü'l-Makdis'e dikmişti. Tüm hristiyanlar buna sevindiler ve her yerde özellikle de Kudüs'te kutlamalar yaptılar.² Aynı dönemde Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubu Herakliyus'a ulaştı. Buhârî ve Müslim'de rivayet edilen Hz. Peygamber'in Herakliyus'a yazdığı mektupta şöyleydi:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve peygamberi Muhammed'den Rum'un büyüğü olan Herakliyüs'e! Allah'ın selamı hidâyete tâbi olanların üzerine olsun. Bundan sonra, seni İslâm'ın davetiyle davet ediyorum. Müslüman ol ki, selamet bulasın. Allah ecrini iki defa verecektir. Eğer sırt çevirirsen tâbilerinin (Erisiyyin) de günahı kesinlikle senin boynunda olacaktır.”

“(Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz..” (Âl-i İmran Sûresi 3/64)³

“Tâbilerin” ifadesiyle, Herakliyus'un İslam'a kulak vermelerine engel olduğu çalışanlar, işçiler, çiftçiler ve genel olarak ahali ve zayıf düşmüş olan halk kastedilmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) Dihye b. Halife el-Kelbi'yi Herakliyus'a gönderdi. Dihye (r.a.a.)'ın kavmi Şam tarafındaki Rumlarla içli dışlı idi. Zira Kelp Kabilesi Şam topraklarının güneyinde bulunuyordu.⁴ Dolayısıyla Dihye (r.a.a.) imparator Herakliyus'a nasıl ulaşacağını ve onunla nasıl konuşacağını biliyordu.

Rasûlullah (s.a.v.)'ın mektubu Herakliyus'a ulaştığında çok şaşırdı. Zira

¹ el-Ömeri, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, s.97-99; Esed Rüstem, *er-Rûm fî Siyâsetihim ve Hadâretihim ve Dinihim ve Sekâfetihip*, 1/138.

² Bkz; Ebû'l-Hasen en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 296; Dr. Ali el-Utûm, *Tercübetü Mû'te*, s. 92.

³ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü Bed'il-Vahy*, Hadis No: 7; İbn Kayyim, *Zâdül-Me'âd*, 3/681.

⁴ es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 10/452.

kendisi kral olmasına rağmen sayıları gayet az olan Hristiyan âlimlerinden biriydi. Mektuba çok önem gösterdi ve ne kadar fazla bilgi alabiliyorsa almaya çalıştı. Efendimiz (s.a.v.)'in kavminden onu tanıyan birinin getirilmesini istedi. O sıralarda henüz müslüman olmayan Ebû Süfyan b. Hâris Hudeybiye barışı sonrasında Kureyş ticaret kervanı ile Beytü'l-Makdis taraflarında bulunuyordu. O ve yanındaki Kureyş'liler Efendimiz (s.a.v.) hakkında soru sorması için Herakliyus'a getirildiler. Herakliyus'un yanına varınca tercüman vasıtasıyla kendilerine bir takım sorular sordu ve münakaşalarda bulundu. Bu olay sahihi Buhârî'de şöyle rivayet edilmektedir:

“Ebû Süfyan şöyle anlatıyor: Kureyş'in bir kervanıyla Şam taraflarında bulunuyordum. Ticaret için gitmiştim. Bu, Hz. Peygamber'le on senelik barış yaptığımız devreye rastlıyordu. Biz Kudüs'te iken Herakliyüs de oraya geldi. Bizi meclisine davet etti. Gittik; etrafında Rum ileri gelenleri ile oturuyordu. Sonra bizi huzura aldırdı ve tercümanı da getirtti; “Hanginiz, ben peygamberim” diyen kişiye soy bakımından daha yakındır?” diye sordu. “Ben ona hepsinden daha yakınım” dedim.

Herakliyüs; Ebû Süfyan'ı ve arkasından da arkadaşlarını bana yaklaştırmış, dedi. Onları tam arkama dizdiler. Sonra tercümanına Benim arkamda bulunanlara söylenmek üzere şöyle dedi; *“Onlara Benim Ebû Süfyan'dan Muhammed'in durumunu soracağımı ve eğer bana doğruyu söylemezse onu yalanlamalarını söyle!”* Allah'a yemin ederim ki, eğer onlar yalanımı çıkarmayacak olmasalardı ben onun hakkında yalan söyleyecektim.

Herakliyüs'ün benden sorduğu ilk şey şuydu;

“Bu kişi sizin aranızda soyca nasıldır?”

Dedim ki; *“O, bizim aramızda soylu birisidir.”*

Herakliyüs; *“Bundan önce sizden hiç kimse peygamberlik iddiasında bulunmuş mudur?”* dedi. *“Hayır!”*, dedim.

Herakliyüs; *“Onun atalarından kral olan kimse var mıdır?”* diye sordu. Ben yine *“Hayır!”* dedim.

Bu sefer; *“Acaba halkın ileri gelenleri mi yoksa fakirleri ve zayıfları mı ona tâbi olurlar?”* dedi. *“Zayıfların tâbi olduğunu”* söyledim.

“Bunlar gün geçtikçe artıyorlar mı yoksa eksiliyorlar mı?” dedi. Ben; *“Artıyorlar”* dedim.

Herakliyüs: *“Onun dinini kabul edip de daha sonra dinini beğenmeyen, cayanlar var mıdır?”* diye sordu. *“Hayır”*, dedim.

“Siz onu bu söylediklerinden önce yalancılıkla itham eder miydiniz?” dediğinde yine *“Hayır!”*, dedim. Onun hile yapıp yapmadığını sordu, ben de yapmadığını söyledim ve hemen arkasından da *“Biz bir müddettir onun ne yaptığını bilmiyoruz”* dedim. Orada imkân bulup da Hz. Peygamber'in aleyhinde araya sokuşturduğum tek şey bu idi.

Herakliyüs; *“Onunla savaştınız mı?”* diye sordu. *“Evet”*, dedim. Savaşımızın nasıl olduğunu öğrenmek istedi. Ben de *“Harp, bizimle onun arasında*

nöbetledir; bazen o, bazen da biz galip geliriz” dedim.

“O size neyi emrediyor?” diye sordu. Buna şu şekilde cevap verdim; “O şöyle diyor; Bir olan Allah’a kulluk ediniz. O’na hiç birşeyi ortak koşmayınız. Atalarınızın söylediklerini terk ediniz. Ve yine bize, namaz kılmayı, doğruluğu, zinadan korunmayı, akrabalarımızla ilişkiyi kesmememizi söylüyor, emrediyor”.

Bunun üzerine Herakliyüs tercümanına şunları söyledi; “Ebû Süfyan’a söyle ki ben onun soyunu kendisinden sordum,“O soylu bir kişidir” dedi, ki peygamberler de böyledir. Kavimlerinin soylularından olurlar.

Kendisine ondan önce peygamberlik iddiasında bulunanların olup olmadığını sordum, buna “Hayır!” cevabı verdi. Ben, ondan önce bir kişi peygamberlik iddiasında bulunmuş olsaydı o da bu zâta uyararak böyle söylüyor diyecektim.

Ben Ebû Süfyan’a “Onun ataları arasında kral olan var mıdır?” diye sordum . “Hayır!” dedi . Eğer onun atalarından birisi kral olsaydı, bu kişi atasının krallığını elde etmeye çalışıyor diyecektim.

Ona sordum; “Peygamberlik iddiasında bulunmazdan önce onu yalancılıkla itham eder miydiniz?” Yine “Hayır!” dedi. Ben biliyorum ki, o kişi halka karşı yalan söylemiyorsa Allah’a karşı yalan söylememek elbette ki onun şânına daha çok yakışır.

“Halkın ileri gelenleri mi yoksa zayıf insanlar mı ona tâbi oluyorlar?” diye sordum. Zayıfların tâbi olduğunu söyledi. Zaten zayıflar Rasûllerin ve peygamberlerin tâbileridirler. Kendisinden, onun tâbilerinin artıp eksilmesini sordum. “Artıyorlar.” dedi. İman işi de zaten böyledir artar, ta ki tamam oluncaya kadar.

Yine kendisine “Onun dinine girdikten sonra, onu beğenmeyip de dinini terk eden birisi oldu mu?” diye sordum. Buna da “Hayır!” dedi. İman da böyledir. İnsanoğlunun kalbinin damarlarına karıştıktan sonra artık ayrılmaz.

“Hile yapıyor mu?” diye sordum. Bu soruya da “Hayır!” cevabı verdi. Peygamberler de böyledir, hile yapmazlar.

Kendisine “Size ne emrediyor?” diye sordum. Buna da şöyle cevap verdi: “Bir olan Allah’a ibadet etmemizi, hiçbir şeyi O’na ortak koşmamamızı emrediyor, bizi putlara ibadetten nehy ediyor; namazı kılmamızı, zinadan kaçınmamızı söylüyor.” dedi.

“Eğer Ebû Süfyan’ın bu söyledikleri doğru ise kesinlikle o, bu iki ayağımın altındaki topraklara da hâkim olacaktır. Onun geleceğini biliyordum. Fakat Onun Araplardan olacağını zannetmiyordum. Onun yanına sağ selamet varacağımı bilseydim onunla buluşmanın zorluklarına tahammülgösterecektim. Eğer ben onun yanında olsaydım onun ayaklarını yıkardım.”

Ebû Süfyan der ki; Herakliyüs bunları söyledikten ve mektup okunup bitirildikten sonra huzurunda sesler yükseldi, feryatlar koptu ve bizi dışarı çıkardılar. Dışarı çıktıktan sonra arkadaşlarıma şöyle dedim:

“*Ebû Kebşe'nin oğlunun (Hz. Peygamber'i kastediyor) durumu çok büyüdü ve kuvvet buldu. Benî Esfer (Rum) kralı bile ondan korkuyor!*” Artık o zamandan sonra kesinlikle biliyordum ki Hz. Peygamber galip gelecekti. Ta ki Allahu Teâlâ bana iman nasip etti.”¹

Farklı rivayetler Herakliyas ile Dihyetü'l-Kelbi (r.a.a.) arasında ayrıca konuşmaların geçtiğini ve bu konuşmalar esnasında İslam dini, Hz. Mesih'e bakış açısı, Mesih'in salât ettiği kimse, Allah'a karşı olan korkusu, kendisi, krallığı ve ahireti hakkındaki korku ve endişelerini içeren konuşmalar olmuştur.

Herakliyas bu konuşmalardan aydınlanmış, Rasûlullah'a (s.a.v.) bir mektup yazarak Dihye (r.a.a.) ile birlikte hediyeler göndermiştir. Efendimiz (s.a.v.) onun gönderdiği hediyeleri müslümanlar arasında paylaştırmış ve “*Allah'ın düşmanı yalan söyledi, o hâlâ hristiyan'dır*”² buyurmuştur.

Her ne kadar tarihçiler, muhaddisler tarafından detayları açık bir silsile ile belirtilmeyen bu rivayetlerin doğruluğu hakkında şüpheyne düşler de, Herakliyas'un mektubu taşıyan Dihye (r.a.a.) ile oturması ve onunla bazı şeyler konuşması gayet doğaldır. Buhârî ve diğer bazı kaynakların rivayetlerine göre Herakliyas'un mektuba bu kadar önem göstermesi, her ne kadar müslüman olduğunu açıklamasa da Rasûlullah'ın (s.a.v.) sadık olduğuna kanaat getirdiğini göstermektedir.

Herakliyas'un Rasûlullah'ın (s.a.v.) sadık olduğunu ve çağırdığı şeyin hak olduğunu, kendisinin sünnetli kimselere gönderilen ahir zaman peygamberi olduğunu bildiği gayet açıktır. Aynı zamanda Herakliyas yüce Allah'ın ona yardım edeceğini, dininin yayılması ve davetinin galip gelmesi hususunda Allahü teâlânın ona vaatlerinin gerçekleşeceğini yakinen bilmektedir. Bu nedenle henüz bir müşrik ve Rasûlullah (s.a.v.) ile harb eden Kureys'in lideri olan Ebû Süfyan'dan dinleyeceklerini dinlemiş, bu konuşma esnasında Ebû Süfyan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den korkmuş Herakliyas'un bile korktuğunu gördüğünden az da olsa hak ve hakikat adına bir şeyler duymuş ve belki de yumuşamıştır. Ebû Süfyan, “*İşte Benî Esfer (Sarı dirili, Rumlar) kralı ondan korkuyor.*” demiştir. Bu sırada Ebû Süfyan Rasûlullah'ın (s.a.v.) düşmanlarından biriydi ve zamanının en büyük kralı kendisinin düşmanından korkuyordu.

Herakliyas Rasûlullah'a (s.a.v.) ve diğer peygamberlere iman etmek hususunda İsa (a.s.)'ın sözünü dinlemek ve eski Hristiyanlık ile birlikte İslam dinine de sahip olmak, ya da iman etmeyerek Allah ve Rasûl'üne isyan etmek, böylece ahiret üzerine dünyayı tercih ederek Rum siyasetine hakim olmak,

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-İman, Bâbu Keyfe Kâne Bedee'l-Vahyu ilâ Rasûlillah*, 1/4.

² Cemâleddin b. Ebî Hudeyde el-Ensârî, *el-Misbâhu'l-Mudî fî Küttâbi'n-Nebyyi'-Ümmiyyi ilâ Mülûki'l-Ard*, s. 198.

saltanatına devam ederek Rumlara kulak vermek arasında gidip gelmişti. Bu nedenle önde gelen Rumların Rasûlullah'a (s.a.v.) iman hususunda emrini dinleyip dinlemediklerini denemişti. Bu konuyu Şam Hristiyan piskoposlarından biri ve kendisinin arkadaşı olan İbn Natur ile konuştu. Sonra bu hususu Roma'da bulunan bir arkadaşına yazdı. O arkadaşısı da ilim bakımından Herakliyas gibiydi. Herakliyas Beytü'l-Makdis 'ten Humus'a gitti ve o arkadaşından mektup gelinceye kadar da oradan ayrılmadı. O da Hz. Peygamber'in çıkışı ve peygamberliği hususunda Herakliyas ile aynı görüşteydi. Böylece Herakliyas, Rum (Bizans) ileri gelenlerinin Humus'ta bulunan şatoya toplanmalarını emretti. Sonra emir verdi, şatonun tüm kapıları kilitlendi. Daha sonra kalkarak şöyle dedi; *“Ey Rum topluluğu! Kurtuluş ve doğruluğu ve mülkünüzün sizin için daima sâbit kalmasını ister misiniz? O halde geliniz, şu Peygamber'e tâbi olunuz!”*

Onlar vahşi merkeplerin sıçrayışı gibi kapılara doğru sıçradılar. Fakat kapıların kilitli olduğunu gördüler. Herakliyas onların bu nefretini gördü, iman etmeyeceklerini anladı. Bunun üzerine onların geri getirilmesini emretti ve şöyle dedi; *“Ben bu sözü dininize olan bağlılığınızı denemek için söyledim ve bağlılığınızı da gördüm.”* Böylece onlar Herakliyas'e secde ettiler ve ondan razı oldular.¹

Böylece Herakliyas üzerinde yüce Rabbimizin *Rum* suresindeki;

“Gel gör ki haksızlık edenler, bilgisizce kötü arzularına uydular. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola erdirtirebilir? Onlar için herhangi bir yardımcı yoktur. (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler..” (Rum Sûresi 30/29-30)

“(Resûlüm!) Elbette sen ölümlere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara o daveti ıstıttiremezsin.” (Rum Sûresi 30/52)

“Artık o gün, zulmedenlerin (beyan edecekleri) mazeretleri fayda vermeyeceği gibi, onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmez. (Rum Sûresi 30/57) ayetleri tezahür etmiş oluyordu. Belki de insan Rum suresindeki mucizevi ayetler üzerinde biraz düşünse, Rum krallarının ve liderlerinin İslam dini karşısındaki tutumunu açıkça görüp tasavvur edecektir.

Herakliyas açıkça yakın gelecekteki günlerde Müslümanların galip geleceğini, Filistin ve diğer Şam toprakları dahil olmak üzere ayaklarının altında bulunan bölgelere hakim olacağını söylüyordu.

Rum ile Müslüman ordusu ilk olarak Mû'te savaşında karşılaşmıştı. Bu

¹ Bkz; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-İman*, Bâbu Keyfe Kâne Bedee'l-Vahyu ilâ Rasûlillah;; İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'deki bu hadis üzerine şerhleri ve rivayetlerine bakınız. Ayrıca Bkz; *Sahih-i Müslim*, Bâbu Kitâbı'n-Nebi ilâ Hirakl Yed'uhu ile'l-İslam, 5/164.

savaşı Rasûllah (s.a.v.)'in azatlısı ve en sevdiği insanlardan biri olan Zeyd b. Hârise (r.a.a.) komuta etmişti. Rum ile bu ilk karşılaşma neticesinde Rasûllah (s.a.v.)'in ashabından Zeyd b. Hârise, Cafer b. Ebû Talib ve Abdullah b. Revaha gibi bazıları şehit düşmüştü. Bununla birlikte Herakliyyus'un Rasûllah (s.a.v.) ve beraberindeki müslümanlarla savaştan korktuğu görülmektedir. Zira olanca kuvvetine ve Farisileri (İranlıları, Sasanileri) takip ederek topraklarını ellerinden almasına rağmen Efendimiz (s.a.v.) ve ordusu ile karşılaşarak çatışmaya girmek istememiştir. Belki de Kur'ân-ı Kerim *Rum* suresinde buna işaret etmiş ve müslümanları haklarında sûre ismi bulunan Rum gibi büyük zalim güçlerden sakınmaları konusunda uyarmıştır. Yüce Rabbimiz *Rum* sûresinde şöyle buyurmaktadır:

Onlar, yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler; yeryüzünü kazıp alt üst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da nice açık deliller getirmişlerdi. Zaten Allah onlara zulmedecek değildi; fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekteydiler. Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük yapanların âkıbetleri pek fena oldu. (Rum Sûresi 30/9-10)

Ben bu ayeti kerimelerin baştan sona hep yeryüzünü imar etmiş olan Rumları muhatap alarak indirildiğini hissediyorum. Onlar Allah'ın ayetlerini yalanladıklarında akıbetleri kötü oldu. Zira onlarkendi nefislerine zulmettiler ve yüce Allah, gönderdiği ayetlerini inkâr etmelerinin ardından onların topraklarına müslümanları varis kıldı. Rasûllah'ın (s.a.v.) ordusu Mû'te'den döndü ve Medine'nin gençleri orduyu “*Ey kaçaklar*” diyerek karşıladılar.

Rasûllah (s.a.v.) ise onları savundu ve “*Bilakis onlar döne döne savaştan kahramanlardır inşallah*” buyurdu.¹

Halit b. Velid (r.a.a.) yıllar sonra Bizans ile yapılan en büyük savaşıdan biri olan Yermük savaşında müslümanlara komutan olmak üzere dönmüş ve Rasûllah'ın (s.a.v.) haber verdiği gibi Allah'ın kılıçlarından bir kılıç olmuştur.² Rasûllah'ın (s.a.v.) bu sözü onların gelecekte Yermük ve diğer birçok savaşta bu topraklara tekrar geleceğine işaret etmekte ve Rasûllah (s.a.v.)'in büyük mucizelerinden birini teşkil etmekteydi .

Daha sonra yine Rasûllah (s.a.v.)'in hayattayken ikinci bir askeri karşılaşma Tebük gazvesinde gerçekleşmiştir. O zamana kadar Müslümanların gördüğü en büyük kuvvet olan bu orduyu bizzat Efendimiz (s.a.v.) komuta etmişti. Ordunun hedefi Rum ve güney tarafındaki uzantıları idi. Zira Tebük, Şam toprakları ile sınırdı.

Rasûllah (s.a.v.) burada yaklaşık on beş gün ordugâh kurdu. Bu süre zarfında bazıları Rum topraklarının içerisinde kalan çevre şehir ve kabilelere seriyeler göndererek liderleri ile iletişime geçti. Kendileriyle Herakliyyus'un

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/382; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/765.

² Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/100.

gözü ve kulağı önünde anlaşmalar ve sözleşmeler yaptı. Rivayetler Rum'un Rasûlullah (s.a.v.)'ın ordusu ile çarpışmadığını ve böylece olanca askeri gücü ve şaşasına rağmen manevi bir hezimet aldığını göstermektedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Tebük'te iken Herakliyas'a bir mektup yazdığı ve kendisini üç şey hususunda muhayyer bıraktığı rivayet edilmektedir. Bunlar ya müslüman olup toprakları elinde kalacak, ya cizye verecek, ya da Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşıacaktı. Bunun üzerine Herakliyas piskoposları ve devlet adamlarını sarayında toplayıp kapıları kapattı. Sonra şöyle dedi: *“Muhammed bana mektup gönderdi ve Benî üç şey arasında muhayyer bırakıyor. Ya müslüman olacağım ve ayaklarımın altındaki topraklar mülkümde kalacakmış. Ya ona cizye vereceğim ya da bana savaş ilan edecekmış. Okuduğunuz kitaplardan siz de biliyorsunuz ki o, ayaklarımın altındaki bu topraklara malik olacak.”* Bunun üzerine oradakiler bağırışmaya başladılar ve saraydan çıkmak istediler. Siz (abâ , hırka ve na'l) takuyası ile gelmiş bir Arab'a mı cizye vereceksiniz? dediler. Bunun üzerine Herakliyas; *“Susun! Ben sizin dininize bağlılığınızı ve ona olan rağbetinizi görmek istedim”* dedi.¹

Belki de bu olay, Herakliyas'un Rum (Bizans) liderlerini Rasûlullah'ın (s.a.v.) davetine icabet ettirmeye uğraşmasının ikinci denemesidir. Ancak reddettiklerini gördüğünde krallığı ve dünya'yı Allah'ın emri ve dinine tercih etmiştir.

Rivayetler, Herakliyas'un elçisinin Rasûlullah'a (s.a.v.) Tebük'te bulunduğu süre içerisinde geldiğini göstermektedir. İmamı Ahmed b. Hanbel Müsned'inde Herakliyas'un Tebük'te iken Peygamberimiz'e (s.a.v.) gönderdiği Hristiyan bir Arap hakkında uzunca bir hadis rivayet etmektedir. Bu hadis “Tenûhî Hadisi” diye bilinmektedir ki ravi şöyle der:

Kayser Herakliyas'un Rasûlullah'a (s.a.v.) gönderdiği elçisi Tenûhî ile Humus'ta karşılaştım. Kendisi Benim komşumdu ve çok yaşlanmıştı.⁶⁹¹ Ona; “Herakliyas'un Rasûlullah'a (s.a.v.), onun da Herakliyas'a gönderdiği mektup hakkında birşeyler anlatır mısın? dedim. O da; “Tabii ki” dedi ve anlatmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v.) Tebük'e geldiğinde Dihyetü'l-Kelbi'yi Herakliyas'a gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in mektubu gelince, Kayser Rum keşişlerini ve devlet adamlarını çağırdı. Kapıları kapattırdı. Onlara; *“Şu Rasûl olduğunu söyleyen zat, bize bir elçi gönderdi. Bir de yazı yazıp bizi, üç şeyden birini seçmekte serbest bıraktı. Ya onun dinine tâbi olacağız. Ya onun emrettiği cizyeyi ödeyecek ve yurdumuzda eskisi gibi yaşayacağız. Ya da onunla savaşacağız. Fakat, vallahi, okuduğunuz kitaplardan öğrenmiş bulunuyorsunuzdur ki: O şu ayağımın altındaki yeri bile ele geçirecektir. Haydi*

¹ İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, s. 123-125; Rivayetin tahriri için Bkz.; Muhammed Abdullah Gabbân es-Subhi, *Merviyâtü'l-Vesâiki'l-Mektûbe Mine'n-Nebîyyi ve İleyhi, Cem'an ve Dirâseten*, Medine İslam Üniversitesi doktora tezi, s. 645; İmam-ı Taberânî, *el-Mu'cem* isimli Kitâbında Herakliyas'un bir mektubuna yer vermiştir. Belki de o mektup burada bahsedilen mektuptur. Bkz.; İmam-ı Taberânî *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 8/14-16.

ona tâbi olalım, ya da topraklarımızı korumak için ona malımızı verelim” dedi. Hep bir ağızdan homurdanmaya başladılar ve oradan çıkmak istediler. “Bizi, Hristiyanlığı bırakıp ta, Hicaz’dan çıkmış bir bedeviye köle olmaya mı çağırıyorsun?” Kayser, din ve devlet adamlarının yanından çıkınca Rum’u karıştıracaklarını anlayınca “Ben bunları, sizin dininize bağlılığınızı ölçmek için söyledim” diyerek, işi tatlıya bağlamaya çalıştı ki neredeyse bunu yapmayacaktı. ⁶⁹²

Sonra, Hristiyan Arapların işlerine bakan bir adamı çağırdı. Ona; “Bana dili, Arap dili olan, söyleneni iyi ezberleyen bir adam çağır. Onu, şu zata yazısının cevabı ile birlikte göndereceğim.” dedi. Beni, Herakliyus’un yanına götürdüler. Herakliyus, bana bir yazı verdi. “Yazımı, o zata götür. Sakın, onun söylediklerinden birini unutayım deme. Onun söyleyeceklerinden şu üç şeyi ezberinde tut; Bak bakalım; bana yazmış olduğu yazı hakkında bir şey söyleyecek mi? Bak bakalım; yazımı okuduğu zaman “gece ve gündüz” sözünü anacak mı? Bak bakalım; Onun sırtında seni şüphelendirecek bir şey görebilecek misin?” dedi.

Yazı ile birlikte Tebük'e geldim. O sırada Rasûlullah (s.a.v.) ashabının arasında, çömelmiş su başında oturuyordu. Onlara; “Sahibniz, efendiniz nerede?” diye sordum. “İşte orada oturuyor.” denildi. Beni yanına oturttu ve; “Sen, kimlerdensin?” diye sordu. “Ben, Tenuhlardan bir kimseyim.” dedim. “Sen İslamiyete, Hanif olan İslamiyete, baban İbrahim’in dinine girsen olmaz mı?” diye sordu. Ben; “Ben, bir kavmin elçisiyim ve o kavmin dinindeyim. Onların yanına dönünceye kadar da onu değiştiremem ve ondan dönemem.” dedim.

Rasûlullah (s.a.v.) güldü; “(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.” (Kasas Sûresi 28/56) ayetini okudu. Sonra da; “Ey Tenûhî kardeş! Ben Kisrâ’ya bir yazı yazmıştım. Kisrâ yazıyı yırttı. Vallahi, kendisinin saltanatı da öyle parçalanacaktır. Necâşî’ye de bir sahife yazmıştım. O da onu yırttı. Vallahi, onun saltanatı da öyle parçalanacaktır. ⁶⁹³ Senin hükümdarına da, bir sahife yazmıştım. O, onu tuttu. Yırtıp atmadı. O, yaşadığı müddetçe Rum halkı, onun yüzünden sıkıntı çekmeyecek bilakis, hayır görmeye devam edecektir.” buyurdu.

Kendi kendime; “İşte, hükümdarımın bana tavsiye ettiği üç şeyden biri.” dedim. Hemen ok çantamdan bir ok alıp kılıcımın kınına bunu yazdım. Rasûlullah (s.a.v.) bundan sonra, Herakliyus’un yazısını, solunda oturan bir adama verdi. “Yazıları, size okuyacak adamınızkimdir.” diye sordum. “Muaviye” dediler.

Muaviye, yazıyı okumaya başladı:

“Benî genişliği, göklerle yer kadar olan ve müttakiler için hazırlanmış bulunan cennete davet ediyorsun. O halde cehennem nerededir?” sözüne gelince Rasûlullah (s.a.v.); “SübhaneAllah! Gündüz gelince, gece nerede olur,” buyurdu. Ben yine ok çantamdan bir ok çıkarıp kılıcımın kınına, bunu da yazdım. Getirmiş olduğum yazımın okunması bitince, Rasûlullah (s.a.v.); “Sen bir elçi olduğun için üzerimizde bir hakkın vardır. Eğer, yanımızda hediye edilecek bir şey olsaydı, onu sana verirdik. Ne çare ki biz sefer halindeyiz.” buyurdu. Toplanmış bulunan halk arasından birisi;

“Ben, ona hediyesini veririm.” dedi. Yükünü açtı ve altlı üstlü sarı bir elbise getirip yanıma koydu. (Rivayet böylece devam etmektedir.)¹

Efendimiz (s.a.v.) ile Herakliyas arasında birçok yazışmalar gerçekleştiği açıktır. Mektupları taşıyan ve Herakliyas ile görüşen kişi olarak Dihyetü'l-Kelbî (r.a.a.)'ın adı öne çıkmaktadır.² Dihyetü'l-Kelbî (r.a.a.)'ın Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatının sonlarına doğru bir mektup daha götürdüğü ve Herakliyas cevap yazma hususunda tereddütte iken Efendimiz (s.a.v.)'in vefât haberinin kendisine ulaştığı rivayetlerde geçmektedir.³

Herakliyas, Şam, Filistin ve Beytü'l-makdis gibi krallığa ait birçok toprakların düştüğünü, özellikle de müslümanların eline geçtiğini, “*Vallahi o, ayaklarımın altındaki topraklara malik olacak.*” sözünün doğru çıktığını bizzat kendisi yaşayarak görmüştür. Bu olaylar Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın hilafetinde başlamış, Hz. Ömer (r.a.a.)'ın döneminde ise tamamlanmıştır. Herakliyas büyük bir pişmanlık içerisinde Şam topraklarından çıkarak, buraları zorla elinden alan müslümanlara terk ederken; “*Ey Suriye! Sana bir veda selamı ile selam olsun! Bundan sonra bir daha karşılaşmak yok!*” diyerek ebediyen vedalaşmıştır.⁴

Herakliyas'un, Efendimiz (s.a.v.)'in mektubunu sakladığı ve kendisinden sonra saklanmasını vasiyet ettiği rivayet edilmektedir. Rum (Bizans) kralları bu mektubu asırlar boyunca saklamışlar ve kendilerine gelen müslüman halife ve sultanların heyetlerine göstermişlerdir.⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mektubunun asıl sureti bulunmuş ve üzerinde mektubun orjinal olduğunu gösteren birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır.⁶

Farsların Kisrâsına Mektubu⁷

Fars (İran) güçlü bir devletti. Arap topraklarının bitişiğinde idi. Yemen ve Bahreyn gibi Arap yarımadasının bazı bölümlerine uzun süre hükmetmişti.

Fars toprakları, farklı medeniyet aşamalarından geçmişti. Bizi ilgilendiren, bu devletin İslam dini, daveti, fetihler ve cihad ile tanıştığı yıllardır.

¹ Ahmet B. Hanbel, *Müsned*, s.411- 412.

² Bkz; Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü 'l-İslamiyyetü 'n-Nasrâniyye fi'l-Ahdi'n-Nebevi*, s. 45.

³ Es-Süheylî, *er-Ravdu 'l-Ünüf*, 5/249.

⁴ el-Ezdî, *Fütühu's-Sâm*, s. 231; *Taberî Tarihi*, 4/38; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 43; *Taberî Tarihi* 4/156.

⁵ Süheylî, *er-Ravdul Ünüf*, 5/192; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/44; Bkz: Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü 'l-İslamiyyetü 'n-Nasrâniyye fi'l-Ahdi'n-Nebevi*, 46-47; el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-İdâriyye*, 1/160.

⁶ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku 's-Siyâsiyyetü L'il-Ahdi'n-Nebevi ve'l- Hilâfeti'r-Râside*, s.108.

⁷ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, Efendimiz (s.a.v.)'in Kayser ve Kisrâ'ya mektubu, 5/136

Fars devleti ve tâbi olan bölgelerinde yaygın olan din mecûsilik idi. Bu dinde ateşe tapıyorlar ve kutsuyorlardı. Ayrıca Fars (İran) diyarında Yahudilik ve hristiyanlık gibi başka dinler de mevcuttu. Bu dinler Irak, Bahreyn ve diğer bölgelerde yaşayan Araplar arasında da yayılmıştı.

Fars devleti, İran toprakları, Horasan, Irak ve Arap yarımadasının doğusu ile güneyinde bazı bölgelere hakim bulunuyordu.

Farsların yönetim sistemi son derece despot bir krallık rejimi idi. İnsanları birbirinden ayırıştırıyor, her birinin farklı hakları, imtiyazları ve görevleri bulunan muhtelif sınıflara ayırıyordu.¹

Rasûlullah'ın (s.a.v.) döneminde yaşayan ve Efendimiz (s.a.v.)'in kendisine mektup yazdığı Kistrânın adı Perviz idi. Perviz, Nuşirevan diye bilinen birinci Kistrâ'nın torunu, dördüncü Hürmüz'ün oğluydu ve diğer bir adı Muzaffer idi. Rum (Bizans) imparatorluğu (Bizans) ile yaşadıkları çekişmelerde devletini daha önceki Kistrâların ulaşamadıkları noktalara taşımış, miladi 615 yılında şanlı ve zaferleri en yüksek düzeye ulaşmıştı.

Hudeybiye barışı sonrasında Rasûlullah (s.a.v.) çevredeki kral ve liderlere mektuplar gönderirken Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî (r.a.a.) ile Kistrâ'ya da mektup gönderdi.² Efendimiz (s.a.v.), Abdullah (r.a.a.)'a mektubu Bahreyn hükümdarına vermesini emretti. Bahreyn hükümdarı da mektubu Kistrâ'ya ulaştırdı. Efendimiz (s.a.v.)'in mektubunun metni şöyleydi:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın Resûlü Muhammed'den Farsların Büyüğü Kistrâ'ya! Doğru yola gidenlere, Allah'a ve Peygamber'ine iman edenlere, bir Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun hiçbir ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet edenlere selam olsun! Ben, seni Allah'ın dinine davet ediyorum; çünkü ben, bütün insanlara, hayatta olan kişilere gelecek tehlikeleri haber vermek ve kâfirlere azap sözünün hak olması için peygamber olarak gönderildim. Müslüman ol ki selamete eresin! Eğer davetimden yüz çevirirsen, Mecûsi kavminin günahı senin boynuna olsun!”³

Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubu Kistrâ Perviz'e ulaşp, mektubu okuyunca kızdı ve kibirlendi. Rasûlullah'a (s.a.v.) kızdı ve mektubu parçaladı. Efendimiz (s.a.v.) “Yâ Rabbi! Nasıl o Benim mektubumu parçaladı, sen de onu ve onun mülkünü parçala!”⁴ diye Kistrâ'ya beddua etti. Kistrâ hiddet ve hırsını dindirememişti. Miladi 575 yılından beri Farisilerin (İranlıların) hükmü altında bulunan Yemen

¹ Subhi es-Sâlih, *en-Nüzümü'l-İslamiyye*, s.30; Will Durant, *Kıssatü'l-Hadâra*, 1/415.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/607; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.157.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 156; İbn Sad, *Tabakât*, 1/260; İbn Kayyim, *Zadü'l-Meâd*, 3/688.

⁴ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, Bâbu Kitâbi'n-Nebî ilâ Kistrâ ve Kayser, 5/136.

Vâlisi Bâzân'a bir mektup yazdı.¹ Adamlarından ikisini gönder; Hicaz'daki o adamı, onu bağlayıp getirsinler!”² diyerek, Efendimiz (s.a.v.)'in esir alınmasını ve dilediği gibi cezalandırılma üzere kendisine getirilmesini istedi.

Bâzân, hemen Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) kuvvetli iki kişi gönderdi. Efendimiz (s.a.v.) onlara; “*Şimdi gidin, yarın gelin.*” buyurdu. Rasûlullah'a (s.a.v.) o gece Allah'ın Kısra'ya oğlu Şîrûveyh'i musallat kıldığı ve onu öldürdüğü haberi ulaştı.³

Ertesi gün Efendimiz (s.a.v.) elçileri çağırdı ve haberi onlara ilettiler. Bu haber karşısında elçiler; “*Biz bundan daha hafifinden dolayı sana geldik. Biz şimdi bu haberi yazıp melik Bâzân'a haber verelim mi?*” dediler. Rasûlullah (s.a.v.) “*Evet*” buyurdu ve ayrıca onlara hitaben, “*Bâzân'a deyin ki: “Benim dinim ve hâkimiyetim, Kısra'nın mülk ve saltanatının ulaştığı yerlere kadar ulaşacaktır!”* Yine ona deyin ki: “*Eğer sen Müslüman olursan, şu anda idare etmekte olduğun yerleri sana vereceğim; seni, Ebnâlar'dan (Güney Arabistan'da yerleşen İranlılar) meydana gelen kavme hükümdar yapacağım!*” diye buyurdu ve onlara bazı krallara hediye ettiği gibi üzerinde altın ve gümüş parçaları bulunan bir inci verdi.

Bunun üzerine, Bâzân'ın adamları döndüler ve Peygamberimiz 'den (s.a.v.) görüp duyduklarını naklettiler. Bâzân, “*Vallahi, bu, hükümdar sözü değildir; öyle sanıyorum ki bu zât, dediği gibi bir peygamberdir! Eğer sözü doğru çıkarsa, o gerçekten gönderilmiş bir peygamberdir; şayet dediği doğru çıkmazsa, o zaman gereğini düşüneriz!*” dedi. Aradan biraz zaman geçmişti ki Kısra'nın oğlu Şîrûveyh'ten, Bâzân'a şu mektup geldi; “*Ben, Kısra'yı öldürdüm! Bu mektubum sana gelince, Benim nâmıma halkın bîatını al! Kısra'nın sana yazı yazmış olduğu zât hakkında da, yeni bir emrim gelinceye kadar bekle ve hiçbir teşebbüse geçme!*”

Şîrûveyh gönderdiği mektubu okuyunca Bâzân; “*Muhakkak bu adam Allah'ın Rasûlüdür*” dedi. Yemen'de yaşayan Farisilerden (İranlılardan) Ebnâlar toptan iman ettiler. Bâzûye, Bâzân'a “*Ben ondan daha güzel konuşan biri ile konuşmadım,*” deyince Bâzân, “*Peki onun bir şartı var mı?*” diye sordu. Bâzûye “*Hayır*” dedi.⁴

HİCRETİN DOKUZUNCU YILI⁵

Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir; “*Kısra helak olduktan sonra bir daha Kısra gelmeyecek. Kayser helak olduktan sonra da bir daha Kayser gelmeyecek. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizler onların hazinelerini Allah*

¹ Abdurrahman Abdulvahid eş-Şucâ', *el-Yemen fi's-Sadri'l-İslam*, s. 28.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/257.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 155; İbn Sad, *Tabakât*, 1/260.

⁴ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/509-510.

⁵ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/512.

yolunda harcayacaksınız.¹

Bir başka seferinde Rasûlullah (s.a.v.), İranlı Sasanilerin başkenti Medâyin'in müslümanların eline geçeceğini işaret etmiş ve “*Elbette müslümanlardan bir topluluk beyaz saraydaki Kisrâ hazinelerini feth edecekler buyurmuştur.*”²

Bâzân ve Yemen'de bulunan diğer Farisilere (İranlılara) Rasûlullah (s.a.v.)'ın haber verdiği gece Perviz'in öldürüldüğü haberi geldi. Sonrasında Bâzân'ın müslüman olarak “*Muhakkak o peygamberdir.*”³ “*Eğer bu haber doğru ise ona iman etme hususunda hiçbir kral benden önce davranmayacak.*” dediği rivayet edilmiştir. Bâzân ve beraberindeki Yemen'de yaşayan Farisiler (Ebnâlar) müslüman oldular.⁴

Bazı rivayetlerde Rasûlullah (s.a.v.)'ın hayatının sonlarına doğru bir heyet ile gelerek Medine'yi ziyaret ettikleri geçmektedir.⁵ Ayrıca Bâzân ve Yemen'deki diğer İranlı emirlerin Muaz b. Cebel (r.a.a.) ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın Yemen'e tayin ettiği diğer valilerin işleri noktasında önemli rolleri bulunmuştur.

Bâzân ve yanındakiler Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın halifeliği döneminde peygamberliğini iddia eden yalancı Esved el-Ansi'nin isyanının bastırılmasında katkı sağlamışlar, kadınları ile birlikte Esvedü'l-Ansi yalancı peygamber ile savaşmışlardır. Bu savaş esnasında Bâzân, Ebnâların başında bulunmuştur.⁶

Müslümanlar Hz. Ebû Bekir'in hilafeti sırasında Fars diyarında fetihlere başlamışlar, en şiddetli Kadisiyye savaşı da bu zamanda meydana gelmiştir.

Hz. Ömer b. Hattab (r.a.a.)'ın halifeliği döneminde Kadisiye savaşından önce Rüstem müslümanlardan kendilerini dinlemek, istişare yapmak ve onlarla bizzat konuşmak için bir heyet istemişti. Bu karşılaşmalardan birinde müslümanların temsilcisi olarak meşhur olan Rib'i b. Âmir (r.a.a.) de bulunmuştu. Rüstem Rib'i ile karşılaşmak için hazırlanmıştı. Oturacakları yeri son derece şatafatlı bir şekilde döşetti, nakışlı yastıklar, kadifeden halılar, inci ve Yâkûtlar, daha birçok ziynet ile süsletti. Altın ve gümüşle süslenmiş yaygılar serdirdi. Kendisi de ortada altından bir tahta üzerine oturdu.

Rib'inin ise eski bir kıyafeti, eğri bir kılıcı, zayıf da bir atı vardı. Rüstem'in yanına vardığında bu meclise atı ile girdi. İpek ve kadifeleri atı ile çiğnedi. Bir parça ipek kumaşı kopararak atını bununla bağladı. Sonra yanında silahı ile beraber Rüstem'e doğru yürüdü. Farisiler (İranlılar) kendisine “*Silahını*

¹ Bkz; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/513.

² Bkz; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.142.

³ Bkz; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/170.

⁴ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/510.

⁵ Taberî, *Târih*, 2/656.

⁶ Belâzürî, *Fütühu'l-Büldân*, s.114.

birak.” dediler. Rib'i (r.a.a.) “Ben size gelmedim, ancak siz Benî çağırdınız. Benî bırakırsanız böyle görüşelim, yoksa dönerim.” dedi.

Rüstem bırakmalarını emretti. Rib'i (r.a.a.) Rüstem'e doğru yürüdü ve yaklaştığında mızrağını yere sapladı. Mızrak yerdeki ipekli yastıkları delmişti. Rüstem “*Ne diyorsun, anlat bakalım!*” dedi. Rib'i (r.a.a.); “*Allah bize, dilediği kimseleri, kula kulluktan kendisine kulluğa, dünya sıkıntılarından feraha çıkaralım, batıl dinlerinin zulmünden kurtarıp İslam adaletine ulaştıralım diye bir peygamber gönderdi. Kim bu dini kabul ederse bizden olur, biz de döner gideriz. Kim de kabul etmezse, Allah'ın vaat ettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşıyoruz!*” Rüstem ; “*Allah'ın va'd ettiği nedir?*” diye sordu. Rib'i (r.a.a.); “*Kâfirlerle savaşırken ölen için cennet, geride kalanlar için ise zaferdir.*” Rüstem; “*Söylediklerini dinledim. Bu mevzuu düşünmemiz için bize mühletverir misin?*” dediğinde Rib'i (r.a.a.); “*Size üç gün mühlet veriyoruz.*” dedi. Rüstem sürenin arttırılmasını istedi. Ancak Rib'i (r.a.a.); “*Peygamberimiz düşmanla karşılaştığımız zaman üç günden fazla mület vermememizi emretti.*” diye cevap verdi. Rüstem; “*Sen onların efendisi misin?*” diye sordu. Rib'i (r.a.a.); “*Hayır, Müslümanlar birbirlerine kuvvet veren tek vücut gibidir,*” dedi.

Rüstem bunun üzerine adamlarını topladı ve konuşup müslümanlarla savaşma kararı aldılar. Ne Müslüman olmaya ne de cizye vermeye razı oldular. Bunun üzerine her iki ordu savaşmak için hazırlandı ve müslümanlarla Farisiler (İranlılar) arasında şiddetli bir savaşta karşılaştılar. Savaş müslümanların zaferi ile¹ ve Farisilerin başkentinin düşmesi ile son buldu.²

Böylece yaklaşık dokuz sene sonra Rasûlullah (s.a.v.)'ın haber verdiği gibi İslamı reddedip inatçılık yapan ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın mektubunu yırtan Kısra ve devleti yıkıldı. Hazinele müslümanların eline geçti. Selman-ı Farisi (r.a.a.) ise Ömer b. Hattab (r.a.a.) zamanında fethedilen Medâyn'in ilk müslüman emiri oldu. Tevazusu, zahitliği ve insanlara güzel davranışı ile İranlılar nezdinde İslamı çok güzel temsil etti. O ve onun gibi birçok sahabenin Acem diyarına İslam'ın yayılması noktasında büyük etkileri bulunmaktadır.

Efendimiz (s.a.v.)'in Mısır'da Kiptilerin Hükümdarı Mukavkis'a Mektubu

Mısır eskilerden beri medeniyeti ile meşhur bir ülkeydi. Yusuf suresindeki;

“Mısır’da onu satın alan adam, karısına dedi ki: «Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz.» İşte böylece (Mısır’da adaletle

¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 126-128; Taberî, *Târih*, 4/106; *İbn el-Esîr, el-Kâmil*, 2/463.

² Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 130-131; Dr. Abdulaziz el Ömeri, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, 124-133.

hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.” (Yusuf Sûresi 12/21)

Yakup ailesi Mısır'a gelip Yusuf'un yanına girdiklerinde Yusuf, annesi ile babasını kucakladı ve: “Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin, dedi .” (Yusuf Sûresi 12/99) ayet-i kerimelerinde olduğu gibi Mısır, Kur'ân'ı Kerim'de birkaç yerde geçmiştir. Ayrıca Musa (a.s.)'ın hayatı ile adı Kur'ân'ı Kerim'de firavun olarak geçen Mısır hükümdarı arasında yaşanan olayların anlatıldığı kıssada birçok defa Mısır'dan bahsedilmiş ve yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

“Firavun kavmine seslendi ve şöyle dedi: «Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar Benim değil mi? Hâla görmüyor musunuz?» «Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?» (Zuhruf Sûresi 43/51-52)

“Biz de Musa ve kardeşine: Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. (Ey Musa!) Müminleri müjdele! diye vahyettik.” (Yunus Sûresi 10/87)

Bununla birlikte birçok ayeti kerimede ise adı verilmeden Mısır'dan bahsedilmiştir.¹ Rasûlullah (s.a.v.) birçok defa Mısır'ın müslümanlar tarafından fethedileceğini dile getirmişti.

Bir defasında, “Muhakkak siz (dirhem yerine) Kırat'ın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Çünkü onlarla aramızda bir akrabalık ve hısımlık bağımız vardır.” buyurmuştu.²

O sıralarda Mısır'a Rumulardan Sayros (Cyrus) isimli Mukavkıs hümediyordu. Bu kimse Konstantiniye mezhebine bağlı dindar biriydi. Aslen Yunanlıydı ve Herakliyus'dan önce Mısır'a emir olmuş, aynı zamanda İskenderiye'de piskoposluk yapıyordu.³

Rasûlullah döneminde Mısır'da yaşayan Kıptiler buranın asıl yerlileri idiler. Ancak aralarına Rumlardan birçok kişi katılmıştı.⁴ Mukavkıs da gelen bu Rumlardan biridir. Doğal olarak hepsi hristiyanlık dinine mensup idiler. Ancak kıptiler Rumların Konstantiniyedeki yaygın mezhebi olan Monophusutai mezhebine değil de, diğer bir Hristiyanlık mezhebi olan Monothelema'ya bağlı idiler.⁵ Bu ikisi arasında yaşanan düşmanlık nedeniyle Rumlar bir çok Kıptiye eziyet ve sürgün etmişlerdi.⁶

¹ Bkz: es-Süyûtî, *Hüsnü'l-Muhâdara fî Tarihi Mısır Ve'l Kahire*, 7/10.

² *Sahîh-i Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe*, Bâbu Vasiyyeti'n-Nebî bi-Ehli Mısır, Hadis No:2543.

³ el-Kindî, *Ahbâru Vülâti Mısır*, s. 15.

⁴ el-Makrîzî, *el-Kavlul-İbrîzî*, s.43.

⁵ Sir Harold İdris Bell, *Mısır Mine'l-İskenderi'l-Ekber Hatte'l-Fethi'l-Arabî*, Tercüme eden: Abdullatif Ahmed Ali, s.192.

⁶ el-Makrîzî, *el-Kavlul-İbrîzî*, s.43.

Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye barış anlaşmasını imzaladıktan sonra Kıptilerin hükümdarı, Mısır hakimi ve Rum tarafından gönderilmiş piskoposu olan Mukavkıs'a bir mektup yazdı. Mektupta şöyle yazılmıştı:

“Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den kıptilerin hükümdarı Mukavkıs'a. Selam, hidayete tâbi olanların üzerine olsun. İmdi! Ben seni İslam dinine davet ediyorum. Müslüman ol ki selamet bulasın ve yüce Allah ecrini iki kat versin. Eğer yüz çevirirsen Kıptilerin günahı da senin boynunadır.”

“(Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz.” (Âl-i İmran Sûresi 3/64)¹

Rasûlullah (s.a.v.) mektubu götürmek için Hâtıb b. Ebî Beltea (r.a.a.)'ı seçti.² Hâtıb (r.a.a.), Mukavkıs'a ulaştı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubunu teslim etti. Mukavkıs kendisine ikramda bulundu. Sonra durumu ve Hâtıb b. Ebi Beltea (r.a.a.)'ın dediklerini görüşmek üzere piskoposları topladı. *“Muhammed madem ki bir peygamber. O halde neden onu beldesinden çıkarırken kavmine beddua etmedi?”* diye sordu. Hâtıb (r.a.a.); *“İsa (a.s.), kavmi onu yakalamış çarmıha germek isterken niçin Allah'ın onu gökyüzüne yükseltmeden önce kavmini helak etmesi için beddua etmedi ?”* diye cevap verdi.

Bunun üzerine Mukavkıs, *“Sen hakîm birisin ve hakîm birinin yanından geliyorsun.”* dedi. Ardından Rasûlullah'a (s.a.v.) bir mektup yazdı, Rasûlullah'ın (s.a.v.) davet ettiği şeyin hak olduğunu anlamasına rağmen, müslüman olmadı. Yazdığı mektubunda şöyle diyordu;

“Muhammed b. Abdullah'a Kıptilerin efendisi Mukavkıs'tan... Sana selam olsun ! İmdi; Mektubunu okudum, söylediklerini ve çağırdığın dini anladım. Ben gelecek bir peygamber kaldığını biliyordum, ancak Şam'dan çıkacak zannediyordum. Gönderdiğin elçine ikramda bulundum ve sana Kıptiler arasında büyük bir yeri olan iki cariyeye, elbise ve bineceğin bir katır hediye ediyorum. Vesselam.”³

Mukavkıs'ın Hâtıb (r.a.a.) ile birçok defa görüştüğü, Rasûlullah'ın (s.a.v.) gerçekten peygamber olduğuna kanaat getirdiği ve ashabının Mısır'a gelerek orayı ele geçireceklerini anladığı açıkça görülmektedir.⁴

¹ Muhammed Abdullah Gabbân es-Subhî, *Merviyâtü Vesâiki'l-Mektûbe Mine'n-Nebiyi*, 673/675.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/706; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, *Tabakât*, 10/26; ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/300

³ Bkz; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/260; Muhammed Ebi Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/362.

⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/531; Abdülhakem, *Fütûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, 45-47; Bkz; Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü'l-İslamiyyetün-Nasrâniyye Fi'l-Ahdi'n Nebevî*, s.54.

Hatib b. Ebi Beltea ile birlikte Rasûlullah'a (s.a.v.) gönderdiği hediyeler arasında Efendimiz (s.a.v.)'in oğlu İbrahim'in annesi olan Mısırlı Mariye (r.a.a.) ve diğer bir cariye daha vardı.¹

Ayrıca siyahi bir köle, iki mest ve bir de takunya bulunuyordu.

Mukavkıs'ın yazdığı mektubunda Rasûlullah'a (s.a.v.) hürmet gösterdiği ve onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Ancak gerçeği bilmesine rağmen müslüman olmamış, belki de din ve ahiret yerine dünya ve dünya makamlarını, krallığı tercih etmişti. Böylece gerçeği görmesine rağmen itiraz ederek Herakliyus'un yolundan yürümüştü. Ayrıca kendisi müslümanların Mısır topraklarını ele geçireceğini ve buraları fethedeceğini biliyordu. Zaten müslümanlar da bunun gerçekleşeceğine yakinen inanıyorlardı. Bu fetih Mukavkıs henüz daha hayatta iken gerçekleşmiştir.

Hicretin yirminci yılında Amr b. As (r.a.a.) Mısır'ın fatihi olmuştur.² Mukavkıs'a müslümanların ahlakı sorulduğunda “*Bunlar dağlara yönelseler dağları yok ederler,*” demiştir.³

Mukavkıs, müslümanların gücünü ve Allah'ın onlara yardımını sezmiş, bu nedenle anlaşma yaparak cizye ödemeyi kabul etmiştir.⁴ 731

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/515.

² Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 214; el-Makrizî, *el-Mevâ'iz ve'l-İtibâr fî Zikri'l-Hıtat Ve'l-Âsâr*, 1/288; Abdulaziz el-Ömerî, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, s.103.

³ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-Zâhira*, 1/24; el-Makrizî, *el-Mevâ'iz ve'l-İtibâr Fî Zikri'l-Hıtat Ve'l-Âsâr*, 1/299.

⁴ el-Makrizî, *el-Mevâ'iz ve'l-İtibâr*, 1/129; Abdulaziz el-Ömerî, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, s.143-144.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Habeşistan Kralına Mektubu

Habeşistan, Afrika'nın doğusunda Yemen sahillerinin karşısında yer almaktadır. Asırlar değiştikçe Habeşistan'ın sınırları değişmiş olsa da, en tercih edilen görüş Habeşistan'ın asr-ı saadette Somali, Sudan ve diğer bir takım ülkelerin bazı kısımlarını da kapsıyor olmasıdır. Önceleri “Apyssinia” diye isimlendirilen Habeşistan, günümüzde Etiyopya olarak bilinmektedir. Habeşistan, Süleyman (a.s.), zamanından beri var olduğu bilinen eski bir devlettir. Hristiyanlık Habeşistan'da miladi dördüncü yüzyıl içerisinde yayılmış olup yaklaşık elli yıl sonra miladi 525 yılında Hristiyanlık Yemen'de de hâkim olmuştur. Habeşistan'ın başkenti Axum'dur.¹

Mekke ehlinin Habeşistan ile olan ilişkisi Peygamber Efendimiz(s.a.v.) gönderilmeden çok öncesine dayanmakta olup, sahip olduğu mallar Kureyş tüccarlarını cezbetmekteydi. Habeşistanlılar Peygamber Efendimiz (s.a.v.) doğmadan az zaman önce Yemeni işgal ettiler ve kontrol altına alarak hâkimiyet kurdular. Habeşistanlılar Yemen hâkimiyeti hususunda İranlılarla çekişmekte idiler. Kâbe'nin üzerine yürüyen fil ordusunun sahibi Habeşistan'lı Ebrehe, Yemen'de hükümdar olan en meşhur Habeşlidir. Bu konuda yüce Allah, *Fil* suresinde şöyle buyurmuştur;

“Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.” (Fil Sûresi 105/1-5)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı, Mekke'de eziyete maruz kaldığında, ashabına Habeşistan'a hicret etmelerini emretmiş ve Araplar arasında Necâşî diye isimlendirilen Habeşistan kralının adil olduğunu kendilerine bildirmiştir.² Aslında Necâşî ismi tüm Habeş krallarına söylenmekte olup, bu dönemdeki kralın asıl adı Ashame idi.

¹ Ebû'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 300.; Bkz: *İbn Kesîr*, 2/2031.

² Bu Kitâbın Habeşistan'a hicret bölümüne Bkz.. (s.)

Habeşistan'a ilk hicret edenler, Cafer b. Ebi Talib (r.a.a.) grubudur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) onu Habeşistan kralı Necâşî'ye şu mektup ile göndermiştir:

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla! Allah’ın Rasûlü Muhammed’den, Necâşiyi’l-Esham’a! Allah’ın selamı senin üzerine olsun! Seni vesile ederek Ben; Melik, Kuddûs, Mü’min ve Müheymin olan Allah’a hamd ederim. Ben şehadet ederim ki Meryemoğlu İsa, Allah’ın, Betûl, Tayyibe ve iffetli Meryem’e ilka ettiği bir ruh ve kelimesidir; O (celle celâluhû), Âdem’i kendi yed-i kudreti ve nefha-i sübhâniyesi ile yarattığı gibi Meryem’in hamile olduğu İsa’yıda kendi ruh ve nefhasından yaratmıştır. Ve Ben seni, tek olan, eşibenzeri olmayan Allah’a ve O’nun dostluğuna; Bana tâbi olup, Hak tarafından getirdiklerimle Bana iman etmeye davet ediyorum. Çünkü Ben, Allah’ın Rasûlü’yüm. Ben, sana, amcamın oğlu olan Ca’fer İbn Ebî Tâlib ve onunla birlikte Müslümanlardan bir grup gönderdim. Yanına geldiklerinde onlara, misafirperverliğini gösterip ülkende kalma imkânı ver ve onlara zorluk çıkarma! Şüphe yok ki Ben, seni ve ordunu Allah’a davet ediyorum. Ben, Bana düşen tebliğ vazifemi yerine getirip nasihatimi yaptım; sizler de bunu Benden kabul edin! Selam, hidayet yolunu tercih edip ona tâbi olanların üzerine olsun!”¹

Mektuptan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in buradaki üslûbunun diğer liderlere gönderdiği mektuplardaki üslubundan farklı olduğu açıkça görülmektedir. Zira burada, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in getirdiği benzer mesajlara bir nebze iman sahibi olan bir kimseye özel bir hitap kullanıldığı göze çarpmaktadır. Necâşî Ashame’nin, Cafer b. Ebi Talib (r.a.a.) ile birkaç defa görüştüğü bilinmektedir. Bunlardan biri Kureyş heyeti, Cafer b. Ebi Talib (r.a.a.) ve beraberindeki muhacirlerin iadesi talebi ile geldiğinde gerçekleşmiştir. Necâşî Ashame, bir tartışma meclisi oluşturmuş, hem muhacirleri hem de Kureyş heyetini dinlemiş, tartışmanın neticesinde Necâşî hakka ve İslama meyletmiş² ve muhacir sahabeleri s.a.v.unmaya hazır olduğunu göstermiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in mektubuna bir cevap yazmış ve Cafer b. Ebi Talib’in (r.a.a.) eliyle Müslüman olduğunu şu sözlerle ilan etmiştir;

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla! Allah’ın Rasûlü Muhammed’e, Necâşiyi’l-Esham’dan... Allah’ın selam, bereket ve rahmeti senin üzerine olsun ey Allah’ın Nebisi! Allah’tan başka ilah yoktur! Senin mektubun ve İsa hakkında zikrettiğin şeyler bana ulaştı

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 2/15 ; İbn Kayyim, *Zâdü’l-Me’âd*, 3/689.

² Bu Kitâbın Habeşistan'a hicret bölümüne Bkz..

ey Allah'ın Resûlü! Sema ve arzın Rabbine and olsun ki İsa, Senin zikrettiklerinden fazla bir şey söylememiştir. Senin bize gönderdiklerinden ve amcanın oğlu ile arkadaşlarının anlattıklarından çok şey öğrenip marifet sahibi olduk. Ben şehadet ediyorum ki Sen, sadık ve musaddak olarak Allah'ın Rasûlü'sün. Ben de, Sana tâbi oldum ve amcanın oğluna beyat edip huzurunda âlemlerin Rabbi için iman edip teslim oldum.”¹

Sahabe-i kiram Habeşistan kralının yanında ikram buldular ve el üstünde tutuldular. Birçok rivayet kendisinin İslam ile müşerref olduğunu göstermektedir. Necâşî ile sahabe-i kiram arasında birçok defa görüşmeler gerçekleşmiş ve kendisi bu görüşmelerden çok istifade etmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Habeş kralı Ashame'ye bir mektup daha gönderdiği rivayetlerde sâbittir. Bu mektup birinci mektuptan farklı olup, belki de ayrı bir mektuptur. Hicretin altıncı yılında Amr b. Ümeyye ad-Damrî tarafından götürülen bu mektupta şu ifadeler yer almıştır:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allâh'ın Elçisi Muhammed'den, Habeşistan hükümdârı Necâşî'ye! Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan gerçek Hükümdar (Melik), Mukaddes (Kuddûs), Esirgeyici ve Kurtarıcı olan Allâh'a hamd ile sözlerime başlarım. Kesinlikle onaylayıp tanıklık ederim ki Meryem oğlu İsa Allâh'ın Rûhu ve Kelimesidir ve O, bu (Kelime'yi) iffetli Meryem üzerine bırakarak, tıpkı Âdem'i kendi eliyle yarattığı gibi, onu kendi Rûhu ve üflemesinin etkisiyle gebe bırakmıştır. Seni Tek ve hiçbir ortağı olmayan Allâh'ın yoluna ve O'na itâat konusunda karşılıklı yardımlaşmaya dâvet ediyorum. Benî izle ve bana gelmiş olan şeye îmân et. Zîrâ ben Allâh'ın elçisiyim. Öyleyse seni ve sorumluluk ve yönetimin altındakileri her şeye gücü yeten (Kâdir) ve Yüce olan Allâh'a dâvet ediyorum. Öğüt ve önerilerimi kabul etmenizi tavsiye ederim. Selam, hidayete tâbi olanların üzerine olsun!”²

Necâşî, mektubu okuduktan sonra kendisiyle Amr b. Ümeyye ad-Damrî arasında İsa (a.s.), ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in daveti hakkında bir takım konuşmalar geçmiştir ki, bu konuşmaların bir kısmı şöyledir:

Amr şöyle dedi: “Ey Ashama! Bana düşen söylemek, sana düşen de dinlemektir. Sen bize ne kadar şefkat ve nezaket gösterdinse, bizim de sana o derece güvenimiz olmuştur. Biz senden hangi hayrı ve iyiliği ummuşsak, muhakkak ona kavuşmuşuzdur. Biz senden hiçbir zaman hiçbir hususta hiçbir korku ve endişe duymamış; daima emniyet ve güvenç içinde

¹ İbn el-Kayyim, *Zâdu'l-Me'âd*, 4/690; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/84; İbn el-Cevzî, *el-Vefâ bî Ahvâli'l-Mustafâ*, 2/75.

² İbn el-Kayyim, *Zâdu'l-Me'âd*, 4/689.

olmuşuzdur. Zaten, biz senden, 'Sizinle bizim aramızda, İncil, reddolunmaz bir şahit, haksızlık etmez bu yolda hakkı batıldan ayıran hakem olsun! Yoksa sen de Yahudilerin İsa b. Meryem hakkındaki davranışları gibi, şu ümmî peygamber hakkında kötü davranmış olursun!' şeklinde bir teminat aldık. Peygamber aleyhisselam elçilerini belirleyip hükümdarlara yolladığı zaman, ben, o elçilerin, kendileri için ummadıkları şeyi sende bulduğum ve onların korktukları şey hakkında senden emniyet içinde bulunduğum halde, geçmişteki hayır ve iyiliklere göre ecir ve mükâfat bekleyerek gelip huzuruna çıkmış bulunuyorum!"

Bunun üzerine Necâşî; "Ben şehadet ederim ki; o, ehl-i kitabın beklediği, Musa (a.s.), 'ın merkebe binen diye müjdelediği, İsa (a.s.), 'ın ise deveye binen diye müjdelediği peygamberdir."¹ Ayan olarak görünen alınan haberden çok da öte değildir."² Sonrasında Necâşî peygamber Efendimiz 'in (s.a.v.) mektubuna bir cevap yazmıştır.⁷⁴¹

Mektup metni ve diğer rivayetler Necâşî'nin Amr b. Ümeyye ad- Damri'nin eliyle Müslüman olduğunu göstermektedir. Benim ve ulemanın çoğunluğunun tercihi ise bu Necâşî'nin Cafer b. Ebi Talib ve beraberindekilerin hicret ettiği Necâşî'den başkası olduğudur. Rivayetler bu Necâşî'nin Ashame b. Abha olduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ona bir mektup göndererek kendisini Ümmü Habîbe binti Ebû Süfyan ile evlendirmesini istemiştir. Zira kocasının dinden dönmesi ve ölmesi sonrasında Ümmü Habîbe Habeşistan'da iken Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ona talip olmuştur. Ashame, Peygamber Efendimize nikâhta vekâlet etmiş ve yine Peygamber Efendimize vekaleten mehrini vermiştir.³ Bir takım rivayetler, Habeşistan kralının Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) hicri 8. yılda Habeşistanlı bir takım kimseleri gönderdiği, ancak bu kimselerin Medine'ye ulaşmadan denizde boğulduklarını kaydetmektedir.⁴

Amr b. Ümeyye ad-Damri, Rasûlullah'ın (s.a.v.) muhacir ashabını Habeşistan'a iki gemi üzerinde taşımış ve onları hicretin altıncı senesi Hayber gazvesi esnasında, aralarında Cafer b. Ebi Talib (r.a.a.)'da olduğu Medine'ye getirmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda "Hangisine sevineyim bilmiyorum. Hayber'in fethine mi yoksa Câfer'in gelişine mi?" buyurmuştur.

¹ Bu ifadelerde Musa (as.)'ın İsa (as.)'ı müjdelediği gibi, İsa (as.) da Hz. Muhammed'i müjdelediği kastedilmektedir.

² İbn el-Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 4/689, 690.

³ İbn Sa'd, *Sünenü'n-Nebî ve Eyyâmuhû*, 1/608; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/273.

⁴ İbn İshâk, *es-Sîre, el-Megâzi*, s.219; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/102.

Muhacirlerin yolculuğu, Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) dönüşleri ve yolculuk imkanlarının Necâşî tarafından sağlandığında hiç bir şüphe yoktur. İbn Hişâm, Habeşistan muhacirlerinin isimlerini saymış ve bu konuda “*Cafer b. Ebi Talib'in Habeşistan'dan gelişi ve Habeşistan muhacirleri.*” başlığı altında özel bir konu oluşturmuştur.¹

Buhârî, Müslim ve diğer hadis kaynaklarındaki birçok sahih rivayet Rasûlullah'ın (s.a.v.), Necâşî'nin vefâtı üzerine gıyabında cenaze namazını kıldırıldığını göstermektedir.² Ancak zamanı hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Bu rivayetler Necâşî'nin Müslüman olduğuna delâlet etmektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu Necâşî'nin Müslüman olduğunu gizlediği görüşünü tercih etmekte olup, belki de kastedilen bu Necâşî, Cafer b. Ebi Talib ve beraberindeki muhacirleri karşılayan ilk Necâşî olabilir.

Bazı tarihçiler, Herakliyus'un, Necâşî'nin Müslüman olduğunu öğrendiğini ve Rum ile olan dini ve idari irtibatı nedeniyle yıllık olarak yaptığı mali yardımı bu nedenle kestiğini dile getirmişlerdir.³

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Yemâme'den Hevze b. Ali el-Hanefî'ye Mektubu

Yemâme, Necid tarafında bir bölge olup “el-Aruz” ve “el-Ârız” diye de isimlendirilmektedir. Bölgenin yerleşim merkezi Bahreyn batısında olan (Hıcr)'dır. Vadi Hanife Günümüzde Riyad ve çevresi olup çevresinde bulunan tarım üretimine sahip birçok köyü ile meşhurdur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde Mekke ve diğer bölgelere buradan buğday tedarik edilirdi.⁴

En meşhur kabileleri, Hacer bölgesindeki Benî Hanife ve el-Uyeyne yakınındaki Akribâ'dır.⁵ Müslüman olan en bilinen liderleri ise meşhur kıssadaki Sümâme b. Asal'dır.⁶

Kendisi, Müslüman olduktan sonra Kureyş'e buğday ihracatını engellemiştir. Ardından Mekke ahalisi buğday ticaretinin yeniden başlaması

¹ İbn Sa'd, *Sünenü'n-Nebî ve Eyyâmuhû*, 1/608; İbn Kesîr, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3/273.

² Bkz; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Mevti'n-Necâşî*, 4/246.

³ İbn el-Kayyim, *Kayyim, Zâdü'l-Me'âd*, 4/694.

⁴ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 5/442; Abdullah b. Hamîs, *Mu'cemü'l-Yemâme*, 1/15

⁵ Bkz; Abdullah b. Hamîs, *Mu'cemü'l-Yemâme*, 5/442.

⁶ Bkz; Sahih-i Buhârî, *Bâbu Vefdi Benî Hanife ve Hadisi Sümâme b. Asal Hadisi*, No:4372.

için Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in aracı olmasını talep etmişlerdir. Yemâme'nin en meşhur liderlerinden biri de Cevvi'l-Hadârim (el-Harc) bölgesinde bulunan ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mektup yazdığı Hevze b. Ali el-Hanefi'dir. Kendisi Benî Hanife'nin reisi idi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hicretin altıncı yılında melik ve emirlere yazdığı mektuplar çerçevesinde Hevze'ye de bir mektup yazmış ve şöyle buyurmuştur:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den, Hevze b. Ali'ye! Doğru yolda gidenlere selâm olsun! Şunu iyi bilmelisin ki: Benimdinim yakında dünyanın en uzak ufuklarına kadar parlayacaktır! binaenaleyh, ey Hevze! Sen de Müslüman ol ki, selâmete eresin! Ben de, hükmün altındaki memleketin idaresini sana bırakayım.”

Sulayt b. Amr el-Âmiri, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mühürlü mektubunu kendisine getirdiğinde onu karşıladı, selamladı ve mektubu okudu. Çağrışı reddetmeyerek cevap verdi. Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) yazdığı cevabında: *“Dâvet ettiğin şey çok iyi, çok güzel! Ben, kavmimin hatibi ve şâiriyim! Araplar da Benim kaviminden korkarlar! Bana, işinden bazı salâhiyetler ver de sana tâbi olayım!”* dedi. Sulayt (r.a.a.)'a hediyeler verdi ve ona Hecer (bölgesinde dokunulmuş) kumaşından elbiselerle giydirdi. Sulayt (r.a.a.) hediyelerle Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) döndüğünde olanları haber verdi. Peygamberimiz (s.a.v.) mektubu okudu ve *“Yerdeki bir hurma koruğunu bile istese, ona vermem. Elindeki herşeyi yok olsun.”* buyurdu.¹ Bu mektubu ilk Müslümanlardan Habeşistan muhaciri büyük bir sahabi olan ve ailesini Habeşistan hicretinde götürerek burada çocuk sahibi olan Sulayt b. Amr el- Âmiri (r.a.a.) taşımıştır.²

Hevze b. Ali'ye ulaştığında yanında Hristiyan büyüklerinden bir adam bulunuyordu. Ona Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve gönderdiği mektubunu anlattı. Hevze'ye verdiği cevabında mülkünün elinden gitmesinden korkarak şöyle dedi: *“Eğer ona tâbi olursan elbette sana sahip olacaktır. Ona tâbi olma hususunda tercih hakkı senindir. Elbette o İsa (a.s.)'ın müjdelediği Arap Peygamberdir. Ve yine elbette o bizim katımızda İncil'de Muhammed Allah'ın Rasûlüdür diye yazılıdır.”*³

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mektubuna karşılık Hevze b. Ali'nin

¹ İbn Kayyim, Zadü'l-Meâd, 3/696.

² Bkz: İbn Hacer, el-İsâbe, 2/71.

³ İbn Kayyim, Zadü'l-Meâd, 3/697.

Müslüman olmamakta ısrar ettiği açıktır. Kendisinin Müslüman olmaması ve şart koşması Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in “*Elindeki her şeyi yok olsun.*” şeklinde beddua etmesine neden olmuştur. Durum böyle neticelenmiş ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mekke'nin fethi gazâsından döndükten sonra Cebrail (a.s.), gelerek Hevze'nin öldüğünü kendisine bildirmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.); “*Benden sonra Yemâme'de bir yalancı çıkacak ve öldürülecektir.*” buyurmuş, sahabeden biri “*Ey Allah'ın Rasûlü! Onu kim öldürecek?*” diye sorduğunda, Rasûlullah (s.a.v.): “*Sen ve arkadaşların.*” diye cevap vermiştir.¹

Hicretin dokuzuncu yılında Benî Hanife² heyeti geldiğinde Müseylimetü'l-Kezzap da onlarla birlikteydi ve Muhammed kendisinden sonra bu işi bana bırakırsa ona tâbi olurum demeye başladı. Medine'ye kendi kavminden pek çok insanlar arasında gelmişti.

Peygamber (s.a.v.) Sâbit b. Kays b. Şemmâs ile birlikte onun yanına geldi. Bu sırada Aleyhissalât u vesselâm'ın elinde bir dal parçası vardı. Arkadaşlarının arasında oturmakta olan Müseylime'ye yaklaştı ve: “*Sen benden şu parçayı istemiş olsan dahi bunu sana vermem! Sen, Allah'ın senin hakkındaki emrini asla tecavüz edemeyeceksin. (Şayet bana itaatten) yüz çevirecek olursan Allah mutlaka senin hakkından gelecektir. Öyle zannediyorum ki, sen hakkında bana ne gösterilmiş ise, o gösterilmiş olan kimsesin! İşte Sâbit, bana bedel sana cevap verecek!*” buyurup, oradan ayrıldı.³

Peygamberimiz'in (s.a.v.) hayatının sonlarına doğru Müseylime ve beraberindeki Benî Hanifeliler dinden çıktılar ve Müseylime Peygamberlik iddiasında bulundu. İnsanlara herhangi bir faydası bulunmayan, Kur'ân olduğunu iddia ettiği bir takım uydurma sözler söyler oldu. İnsanlar bunlarla fitne ve imtihana maruz kaldı, kavmiyetçilik yaparak ona tâbi oldular. Hatta Arapların bazıları Müseylime'ye tâbi olup “*Rabia'nın yalancısı Mudar'ın doğru sözlüsünden daha hayırlıdır.*” dediler.⁴

Müseylime, kendisinin Peygamberlik işine ortak olduğunu iddia etti. Rasûlullah'a (s.a.v.) bir mektup yazarak şöyle dedi: “*Allah'ın Rasûlü Müseylime'den*

¹ İbn Kayyim, *Zadı'l-Meâd*, 3/696.

² Bkz; Sahih-i Buhârî, *Bâbu Vefdi Benî Hanife ve Hadisi Sümâme b. Asal Hadisi*, 5/117.

³ Bkz; Sahih-i Buhârî, *Bâbu Vefdi Benî Hanife ve Hadisi Sümâme b. Asal Hadisi*, 5/118.

⁴ Bkz: Taberî, *Târih*, 3/246.

Allah'ın Rasûlü Muhammed'e. Selam sana. İmdi ben bu işte sana ortak oldum. Yeryüzünün yarısı bizim yarısı da Kureyş'indir. Ancak Kureyş haddi aşan bir kavimdir.”¹

Peygamberimiz (s.a.v.) bu mektuba cevabında şöyle buyurmuştur; “*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Müseylimetü'l-Kezzab'a. Selam hidayete olanların üzerine olsun. Muhakkak ki yeryüzü Allah'ındır. Dilediğini ona vâris kılar. Akıbet ise takva sahiplerinindir.*”²

İsyan şiddetlendi ve Müseylime Müslümanlarla savaşarak Medine'ye hücum etmek için ordularını hazırladı. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) tarafından Müseylime'ye gönderilen ilk ordunun başında İkrime b. Ebû Cehil (r.a.a.) bulunuyordu. Ancak kendisi Müseylime ile ilk karşılaşmada başarılı olamadı. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) bu nedenle, Şurahbil b. Hasene (r.a.a.) ve sonrasında Halit b. Velid (r.a.a.)'ı gönderdi. Şurahbil'e, Halit b. Velid (r.a.a.)'a katılmasını emretti.³

Muhacirlerin başında Ebû Huzeyfe ve Zeyd b. el- Hattab (r.a.a.) bulunuyor ve sancaklarını Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Salim (r.a.a.) taşıyordu. Ensâr-ı kiramın başında ise Sâbit b. Kays b. Şemmâs vardı. Müslümanların ordusu yaklaştığında Müseylime haber aldı ve ordusunu Akrabe denilen yere çıkararak savaş düzeni aldı.

Müslümanlar Müseylime'nin seriyyelerinden kırk ila altmış kişilik bir grubu ele geçirmeye muvaffak oldular. Bundan sonra da Müseylime ve kuvvetleri ile karşılaşma meydana geldi.⁴

Neredeyse hezimet yaşanacak iken Müslümanlar sebat ettiler ve savaş şiddetlendi. Savaşın başlarında Benî Hanife lehine görünürken sonrasında iş değişti ve Müslümanlar için zafer müjdeleri belirdi. Müseylime'nin yanındakiler “*Bize va'd ettiğin zafer nerede?*” diye sordular. Müseylime ise, “*Bugün kendiniz için savaşıacaksınız.*” dedi.

Müslümanlar Müseylimetü'l-Kezzab'ı öldürmeye muvaffak oldular. Müseylime'yi Hamza b. Ebi Talib (r.a.a.)'ın katili Vahşi ile Ensârdan bir kişi birlikte öldürdü.

¹ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyye*; Bkz: İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/273.

² Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyye*, s. 206.

³ Taberî, *Târih*, 3/243.

⁴ Bkz: *Halife b. Hayyât Tarihi*, s. 106; *Târîhu'l-İslam ve Asru'r-Râşidîn*, s. 40.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Bahreyn'de Münzir b. Sâvî el-Abdi'ye Mektubu

Bahreyn, sahil üzerinde Umman ile Basra arasında kalan bölgelerin adıdır. Başlıca şehirleri Hecer, Cevâsa, Katif ve tüm Ahsâ bölgesidir. Farisilerin (İranlıların) lideri Sîbaht, Arapların ise yine Farisilerin saltanatı altında bulunan Münzir b. Sâvî el- Abdi idi.¹

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Münzir b. Sâvî el-Abdi'ye bir mektup yazdı ve kendisi bu mektubu Bahreyn ahalisine okudu. Bazıları Müslüman olurken bazıları ise İslam'ı hoş karşılamadılar. Sonrasında Peygamberimiz'e (s.a.v.) bir mektup yazdı ve Peygamberimiz (s.a.v.) bu mektuba cevabında şöyle buyurdu:

*“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allâh'ın Elçisi Muhammed'den Münzir İbn Sâvî'ye: Selâm senin üzerine olsun! Ben, kendisinden başka bir ilah bulunmayan Allah'ın hamd ve senâsını iletir ve beyân ve ikrâr ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Sana sonsuz güç ve kudret sâhibi olan yüce Allah'ı hatırlatırım. Zîrâ, iyi ve güzel bir öğüdü tutan kişi kendi menfaatine çalışmış olur. Benim gönderdiğim elçilere itaat eden ve onların emirlerine uygun hareket eden kimse de bana itaat etmiş olur. Ayrıca, kim onlara saygı ve ilgi gösterirse, bizzat bana saygı ve ilgi göstermiş olur. Gerçekten, gönderdiğim elçiler senden bana övgüyle söz ettiler. Ben de halkının nazarında sana şefaatçi olmayı kabûl ettim. O halde sen de İslâmiyet'e girdikleri sırada Müslümanların sâhip olduğu malları onların elinde bırak. Ben suçluları bağışlayan bir kimseyim. Öyleyse sen de (onların af isteklerini) kabûl et. Sen iyi ve güzel davrandığın sürece biz de seni üstlendiğin görevlerinden alıkoymayız. Aksine, kim Yahûdiliğinde ya da Mecûsiliğinde ısrar ederse bu durumda cizye ödemeye tâbi tutulur”.*²

Mektubu Alâ b. Hadramî (r.a.a.) taşıyordu. Hicretin sekizinci senesinde İslam Bahreyn'de yayılmıştı. Ahalinin kimisi zekât veriyor, Hristiyan veya Mecûsî olan diğer bir kısmı ise cizye ödüyorlardı.³

Bahreyn, asr-ı saadetin sonlarına doğru İslam devletinin bir parçası oldu. Peygamberimiz (s.a.v.), Bahreyn'de birçok belde bulunmasınedeniyle buraya

¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/346; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 90; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/263.

² İbn Kayyim, *Zadü'l-Meâd*, 3/692.

³ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/348.

valilerden oluşan bir grup gönderdi. Asrı saadette Bahreyn'de valilik görevi alanların en meşhurlarından biri sahabenin büyüklerinden Alâ b. Hadramî (r.a.a.)'dır.¹ Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Ebû Hüreyre (r.a.a.) de içlerinde olmak üzere birkaç sahabeyi Bahreyn'e göndermiştir.²

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Ferve b. Amr el-Cüzâmî'ye Mektubu

Ferve, Şam taraflarında Arap ülkelerinin hemen kıyısında bir emir idi. Kendisi Rum'a bağılı olup Ürdün beldelerinden biri olan Ma'an'da bulunuyordu.³

Ferve, Müslüman oldu ve Müslüman olduğunu Rasûlullah'a (s.a.v.) bir mektupla bildirdi. Beraberinde Efendimize (s.a.v.)'e hediyeler de gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine şöyle bir mektup ile cevapverdi:

“Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Ferve b. Amr'a. Selam sana! Bil ki, elçin mektubunu, gönderdiğin bilgileri ve hediyelerini ulaştırdı. Bize Müslüman olduğunu da haber verdi. Yüce Allah seni hidayete erdirmiştir. O halde sen de durumunu düzelt, Allah'ın ve Rasûl'ünün emirlerine boyun eğ, namaz kıl ve zekât ver.”

Peygamber Efendimiz Hz. Bilal'e Ferve'nin elçisi Mesut b. Sa'd'a on iki ukiyye ve bir neşş (ukiyye'nin yarsı, yirmi dirhem) vermesini emretti. Rum (Bizans) kralına Ferve'nin Müslüman olduğu haberi ulaşınca onun huzuruna çağırdı ve “Dininden dön ki seni vali olarak bırakayım.” dedi. Ferve ise “Muhammed'in dininden asla dönmem. İsa'nın kendisinden sonra geleceğini müjdelediği Peygamber'in Muhammed olduğunu sen de biliyorsun. Fakat hükümdarlığının elinden gideceğinden korkarak bunu açıklamıyorsun.” diye cevap verdi. Bunun üzerine melik Ferve'yi hapsedti. Sonrasında onu hapisten çıkararak şehit etti ve astı.⁴

Kral onu dinden çıkarma uğraşlarına rağmen Ferve dininde sebat etmiş ve şehit edilmiştir. Şehit edilmeden önce Müslümanlıkta sebat ettiğine dair bir takım beyitler okumuştur ki bir kısmı şöyledir:

*“Müslümanların en yücesine tebliğ et ki ben,
Rabbim için varlığımdan ve makamından vazgeçip selamete erdim.”⁵*

¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/348.

² Halife b. Hayyât Tarihi, s.123.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/591.

⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/281; İbn Cevzî, *el-Vefâ*, 2/740.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/592.

Diğer sebeplerle birlikte, Ferve'nin şehit edilişinin Mû'te gazvesinin tetiklenmesinde rol oynadığı düşünülmektedir.¹ Daha sonra Cüzâm kabilesinden İslam dininde sebat eden ve bazı kabileler kafilesine baskın yapmak üzere saldırdığında Dihye b. Halife el-Kelbî'yi savunan kimselerin bulunduğu bilinmektedir.² Kendisinin Rum tarafından şehit edilmeden önce Rasûlullah'a (s.a.v.) bir at hediye ettiği rivayet edilmiştir.³

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Umman Meliklerine Mektubu

Umman, Arap yarımadasının güneydoğusunda Arap körfezi ve Arap denizi (Umman Körfezi) sahili üzerinde bulunmakta olup, asr-ı saadetteki sınırları günümüzdeki Umman'ın bilinen sınırlarına yakın bulunmaktadır.⁴ Batıdan Hadramevt ve kuzeyden Bahreyn bölgesine komşudur. Hurma yetiştiriciliği, bereketli hayvan üretimi, Hindistan ve diğer ülkelerle olan deniz ticareti ilişkileri ile meşhurdur. Umman'da Cülendi ailesinin mirasçısı olduğu ve başkenti Sahar olan bir devlet bulunmaktaydı. En meşhur kabilesi Ezd olup, Umman melikleri bu kabiledendi.

Diğer Arap ülkeleri gibi Umman da putperestlik karanlığında bulunuyordu. Her ne kadar Mecûsî ve Hristiyan birtakım kimseler bulunsalar da hatırı sayılır bir etkileri bulunmuyordu. İslam dininin haberleri gerek Bahreyn ve gerekse Yemen ve Hadramevt gibi yerlerde Arap kabileleri arasında dilden dile dolaşarak, Umman'a da erkenden ulaşmıştı.⁵ Efendimiz (s.a.v.) hicretin yedinci yılında kaza umresinden döndükten sonra Cülendi oğullarından Ceyfer ve Abbâd'a bir mektup yazarak onlara Amr b. As (r.a.a.)'ı gönderdi ve kendilerini İslam'a davet etti.⁶

Mektubun metni şöyledir:

¹ Bkz.: Ali el-Utûm, *Mu'te Gazvesi*, s.104.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/612; Bkz. Ali el-Utûm, *Tecrübetü Mû'te*, s. 10

³ İbn Sad, *et-Tabakât*, 1/490; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-Eser fi es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/422; Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye*, s.131.

⁴ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 4/150; Bkz: Abdulmunim Abdülhamit Sultan, *Tarihu Umman ve'l-Halic fi Sadri'l-İslam*, s. 13.

⁵ Abdülmün'im Abdülhamid Sultan, *Tarihu Ummân ve'l-Halic fi Sadri'l-İslam*, s. 26.

⁶ Burada Amr (r.a.a.)'ın gönderilmesi konusunda farklı görüşler bulunmakta olup, ayrıca bazıları hicretin sekizinci yılı demişler, bazıları ise başka tarihler vermiştir. Abdülmün'im Abdülhamid Sultan, *Tarihu Ummân ve'l-Halic fi Sadri'l-İslam*, s. 28.

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah Rasûlü Muhammed'den, Cülendî'nin iki oğlu Ceyfer ve Abd'e: “Selam, hakikat yoluna tâbi olanlar üzerine olsun! Sizin her ikinizi İslam'ın davetine çağırıyorum. İslam'a tâbi olun ve kurtuluşa erin. Zira ben, Allah'ın tüm canlıları uyarmak üzere ve vaadini kâfirler üzerine tamamlaması için tüm insanlığa gönderdiği elçisiyim. Şimdi, eğer her ikiniz de İslam'ı tanırsanız, her ikinize de iktidar vereceğim. Ama (İslam'ı) kabul etmeyi reddederseniz, ikinizin de krallığı sizden uzaklara yok olup gidecektir, süvarilerim, ülkenizde ordugâh kuracaklar ve peygamberlik vasfım krallığınıza galip gelecektir.”¹

Amr b. As (r.a.a.)'ın Umman'a varışı, bu iki melik ile karşılaşması ve aralarında geçenleri şöyle anlatmaktadır:

“Amr b. Âs der ki: “Umman'a vardığım zaman, önce Abd b. Cülendî ile buluşmak istedim. Çünkü o, iki melikten en candan olanı idi. Ona: ‘Ben sana ve senin kardeşine Rasûlullah (a.s.)'ın gönderdiği elçisiyim!’ dedi. Abd kardeşim yaşça ve saltanatça benden önce gelir. Ben seni onunla görüştüreyim. Mektubunu o okusun, dedi. Bu görüşmemizden sonra Ceyfer'in huzuruna girmek için günlerce bekledim. Bir süre sonra Ceyfer Benî yanına çağırdı. Huzuruna girince, Rasûl-i Ekrem'in mührünü taşıyan mektubu verdim. Mektubu sonuna kadar okuyan Ceyfer, daha sonra okuması için kardeşine verdi. Abd de mektubu okudu. Ancak ben kardeşini ondan daha nazik buldum. Ceyfer şöyle cevap verdi; “Sen bugün, Benî kendi hâlime bırak, yarın yine yanıma gel”. Ertesi gün yanına döndüğümde Ceyfer bana dedi ki; “Davetin üzerine düşündüm. Şayet saltanatımı başka birine bırakırsam, Arapların en zayıfı ve düşkünü olurum.” Bunun üzerine “O zaman yarın ben memleketime dönüyorum.” diye cevap verdim. Gideceğimi anlayan Abd bana bir elçi gönderdi ve huzuruna vardım. Kendisi ve kardeşi hep birlikte İslam'a icabet ettiler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i tasdik ettiler. Ardından Benî zekât toplamakta ve aralarında hükmetmekte serbest kıldılar. Bana muhalefet edenlere karşı bana yardımcı oldular. Ben de zenginlerinden zekât aldım ve fakirlerine dağıttım.”²

Burada Amr b. Âs (r.a.a.) ve her iki melik arasında uzunca bir konuşma geçtiği görülmektedir. Bu konuşma Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mektuplarına ve davetine karşı diğer meliklerin tutumu, Kureyş kabilesinin tavrı ve sonuçları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Amr (r.a.a.) kendilerine Necâşî'nin Müslüman olduğunu, İslam davetini kabul ettiğini ve Necâşî'nin Müslüman olması karşısında Herakliyus'un tutumunu anlatmıştır. Ayrıca aralarındaki konuşmada zekât toplama, zekâtın farzları ve zekâtın hak sahipleri

¹ İbn Kayyim, Zadü'l-Meâd, 3/693; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's- Siyâsiyyetü li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râside*, 146.

² İbn Sad, *Tabakât*, 1/262-263.

olanlar görüşülmüş ve Rasûlullah (s.a.v.)'in davetinin yapısından bahsedilmiştir.

Doğal olarak her iki melik de Müslümanlığa ikna olmuşlar, Rasûlullah'ın (s.a.v.) kalan hayatı boyunca Amr b. As (r.a.a.)'ı zenginlerden alıp fakirlere vermek üzere zekât görevini yerine getirmesinde serbest kılmışlardır. Bu görevde Amr (r.a.a.)'a Ebû Zeyd el-Ensârî'nin de eşlik ettiği görülmektedir.¹

Bahreyn emiri Alâa b. Hadrami (r.a.a.)'ın Umman'da yaptığı bazı çalışmalarla aynı türden olmak suretiyle, kendisi insanlara Kur'ân-ı Kerim'i ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetini öğretmekle göreve katılmıştır.² Ceyfer ve Abbâd, Rasûlullah'ın (s.a.v.) kalan hayatı boyunca Umman meliki olarak kalmışlardır.

Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Umman'da bir riddet (dinden dönme) hadisesi cereyan etmiş, Duba bölgesinde Huzeyfe b. Muhsin ve İkrime b. Ebû Cehil (r.a.a.)'nın komutasında gerçekleşen birkaç savaş sonrasında, Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) Umman melikleri Ceyfer ve Abbâd (r.a.a.)'nın da yardımıyla bu isyanı bastırmıştır.³

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra her ne kadar bir takım sıkıntılar yaşanmış olsa da, Umman ahalisinin birçoğu Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ı halifeliğin başlangıcında İslam dininde sebat ederek desteklemişler ve bu davranışları nedeniyle Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) kendilerinden övgüyle bahsetmiştir.⁴ Ayrıca Umman kabileleri, özellikle de Irak ve Fars diyarı olmak üzere Hulefâ-i Raşidin dönemindeki İslam fetihlerinde önemli bir rol oynamışlardır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Hâris b. Ebî Şemir el-Gassâni'ye Mektubu:

Hâris, Şam topraklarında Belkâ bölgesi ve Dimeşk'in (Şam) bazı

¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 93; Bkz: Abdulmün'im Abdülhamid Sultan, *Tarihu Ummân ve'l-Halic fî Sadri'l-İslam*, s. 30.; Ebû Zeyd Sabit el-Ensari (r.a.a) olup, kendisi Zeyd b. Sabit el-Ensari (r.a.a)'ın babasıdır.; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/193.

² El-Ömerî, *el-Vilâyetü ale'l-Büldân fî Asrı'l-Hulefâ'i'r-Râşidin*, s. 46.

³ *Târihu Halife b. Hayyât*, s. 97; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 87; Duba: Umman'da bulunan kentlerden biri olup, burada cahiliye devrinde Araplar arasında meşhur olan panayirlarda biri bulunmaktaydı. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/434.

⁴ *Taberî Tarihi*, 3/262-263.

bölgelerinde emir idi.¹ Mutaassıp bir Hristiyan olarak Rum'a bağlıydı. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine bir mektup yazarak şöyle buyurdu:

*“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Hâris b. Ebî Şemir'e. Selam hidayete tâbi olan, Allah'a iman eden ve tasdik edenlerin üzerine olsun. Ben seni tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a iman etmeye çağırıyorum . Eğer iman edersen mülkün elinde kalacaktır.”*²

Mektubu alan Hâris çok kızdı ve mektubu fırlattı. Mektubu Şucâ' b. Vehb el- Esedî taşıyordu.³ Hâris, onu tehdit etti ve kötü davrandı. Medine'ye ve Rasûlullah'a (s.a.v.) saldırmak için izin istemek üzere Kayser'e mektup yazdı. Kayser ise onu engelleyerek *“Muhammed ve ondan olanlara dokunma.”* diye emretti.⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Cebele b. Eyhem el-Gassânî'ye Mektubu

Cebele b. Eyhem İslam'dan önce Şam diyarında meşhur olan Gassânî meliklerinin sonuncusudur.⁵

Gassânî melikleri cahiliye döneminde Araplar ve özellikle de Arap şairleri tarafından uğranılan yerlerdendi. Evs ve Hazreç kabileleri ile irtibatlı olup, akrabalık bağları bulunuyordu. İslam'dan önce Hassân b.Sâbit ve diğer Medine şairleri Gassânî meliklerini ziyaret ederler, onları överler ve dolayısıyla hediyelere nail olurlardı.

Melikleri Rum'a bağlı idiler ve Şam bölgesindeki Hristiyan Arapları yönetiyorlardı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Gassânî hükümdarı Cebele b. Eyhem'e kendisini İslam'a davet eden bir mektup yazdı.⁶

Mektubu Ensâr-ı Kiram ve Gassânîler arasında akrabalık bağı bulunduğu bilinen Şucâ' b. Vehb el-Esedî götürmüştür. Şucâ' (r.a.a.) ile Cebele arasında

¹ Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye fi'l-Ahdi'n-Nebevî*, s.83.

² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/561; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 4/697; İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, 4/468.

³ Bkz; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/607; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/138.

⁴ Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 3/306.

⁵ İbnu Habîb, *el-Muhabber*, s. 372.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/607; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 87/265; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 11/359.

bir takım konuşmalar geçmiş ve Şucâ' (r.a.a.) şöyle demiştir:”

“Ey Cebele! Muhakkak senin kavmin (Ensâr-ı Kiram) bu Peygamberi yurdundan alarak kendi yurtlarına getirdiler, onu barındırdılar, korudular ve ona yardım ettiler. Senin yaşamış olduğun bu din senin babalarının dini değildir. Ancak sen Şam diyarına hükümdar oldun ve Rum'a komşu oldun. Eğer Kısra'ya komşu olsaydın Fars dini üzere olurdu. Eğer sen Müslüman olursan Şam diyarı sana itaat eder ve Rum da senden korkar. İtaat etmezlerse de dünya onların, ahiret ise senin olur. Sen de alışverişi mescitlerle, çan sesini ezanlarla, Hristiyan bayramlarını cumalarla değiştirmiş olursun. Allah katında olan sevap daha hayırlı ve bakidir.”

Cebele şöyle cevap verdi:

“Allah'a yemin olsun ki ben insanların bu Peygamberde toplanmalarına, gökleri ve yeri yaratan ilah üzerine toplanmaları gibi sevindim. Kavmimin Peygamber'in etrafında toplanmaları Beni mutlu etti. Kayser, Mû'te gazvesinde Beni onun ashâbı ile savaşıma çağırdığında bundan geri durdum. Ancak şu anda onun hakkında hak veya batıldır demiyorum ve bekleyeceğim.”¹

Kendisinin Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında Müslüman olduğuna dair bir işaret bulunmamaktadır. Ancak her ne kadar Müslüman olduğunu ilan etmese de, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mektubu geldiğinde kendisinde İslami bir düşünce oluştuğu ve İslam'a kanaat getirdiği anlaşılmaktadır. Cebele'nin, Yermük günü Rum ile yapılan savaşa katıldığı ve kendisinin de kavmi ile birlikte bu savaşta bulunduğu rivayet edilmiştir.²

Cebele, Ömer b. Hattab (r.a.a.) zamanında Müslüman olduğunu ilan etmiş ve beraberinde birtakım süvarilerle birlikte Medine'ye gelmiştir. Medine'ye bakışları göz kamaştıran bir heyet ve şaşaa ile girmiştir.³ Hz. Ömer (r.a.a.), Cebele ve beraberindeki Müslümanların Medine'ye gelişine sevinmiş, ancak sonrasında Cebele'nin dinden çıkmasına ve Rum'a kaçmasına neden olan birtakım olaylar meydana gelmiştir.

¹ Halebî, *es-Sîretü'l-ıyye*, 3/306.

² Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s.184; İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, 8/63.

³ İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, 8/63.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Yuhanna b. Ru'be ve Eyle Liderlerine Mektubu

Eyle, Filistin bölgesinde Akabe körfezinin batısında bulunmaktadır.¹ Şu an işgal altındaki Filistin'in Eilât Limanı'nın yerindedir. O dönemde Eyle, Hristiyan ve Yahudilerin karışık yaşadığı, kentleşmiş bir belde idi. Ahali bölgedeki Hristiyan liderlerden biri olan Yuhanna b. Ru'be'yi kendilerine lider edinmişlerdi.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) çıktığı gazve esnasında Tebûk'a vardığında bir heyet seçti ve Eyle lideri Yuhanna b. Ru'be'ye verilmek üzere bir mektupla birlikte bu heyeti Eyle'ye gönderdi. Yuhanna b. Ru'be ve Eyle liderlerine yazılan bu mektupta şöyle deniyordu:

“Yuhanna b. Ru'be ve Eyle eşrafına. sulh ve selamet içinde bulunmanızı diler, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a bu yüzden hamd ü sena ederim. Ben size yazı yazmadan sizinle çarpışıp, savaşmayacağım. Sen ya Müslüman ol, ya da cizye ver. Allah'a, Allah'ın Resûlü'ne ve Rasûlü'nün elçilerine itaat et ve ikramda bulun. Kendilerine savaş elbisesi olmayan güzel elbise giydir. Elçilerin kabul ettiğini ben de kabul ederim. Onlara hakkında bilgi verilmiştir. Eğer karanın ve denizin emniyet ve selametini istiyorsan Allah'a ve Rasûlü'ne itaat et ve boyun eğ. O zaman Allah'ın ve Rasûlü'nün hakkı dışında, Arap olan ve olmayan herkes için tanınan her hak sizin için de tanınır ve korunur. Eğer onları kabul etmez ve reddederseniz, sizinle çarpışarak küçükleri esir edip büyüklerinizi öldürmedikçe yakanızı bırakmam. Çünkü ben gerçekten Allah'ın Rasûlüyüm. Ben Allah'a, Allah'ın kitaplarına, Peygamberlerine ve bu cümleden olarak Mesih b. Meryem'e ve onun Kelimullah ve Rasûlullah olduğuna inanıyorum. Size bir zarar dokunmadan önce yanıma gel. Ben elçilerimi size vasi kıldım. Harmele'ye üç vesak arpa ver. Çünkü Harmele sizin için şefaatte bulunmuş ve sizi kayırmıştır. Vallahi öyle olmasaydı ordularımı önünüzde görünceye kadar size hiçbir kimseyi göndermezdim. Eğer elçilerime itaat ederseniz hiç şüphesiz Allah, Muhammed ve Muhammed'in yanında olanlar sizin için birer koruyucu olacaklardır. Şurahbil, Übeyy, Harmele ve Hureys b. Zeydüt-Taî Benim elçilerimdir. Onlar seninle neyi kararlaştırırlarsa ben de onu şimdiden kabul ediyorum. Bu durumda sizin için Allah ve Resûlü Muhammed'in himayesi olacaktır. Selam olsun sizlere! Eğer bana itaat ediyorsanız Makna² ahalisinin topraklarına ulaşınca kadar yol gereçlerini ve ihtiyaçlarını sağlayınız.”³

Bu mektupta Eyle ve ahalisine itaat etmeleri halinde açıkça bir eman verilmişken, isyan etmeleri halinde hem kendilerine hem de gerek kara gerek

¹ Yâkût el- Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 1/292; el-Hımyerî, *er-Ravdu'l-Mi'târ Fi Haberi'l-Aktâr*, s. 70.

² Makna: Eyle yakınlarında (halen) Yahudilerin yaşadığı bir köydür. el-Bekrî, *Mu'cemü Me'sta'cem*, 1/217; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/292.(Halen Suudi Arabistan'ın kuzeybatısında Akabe Körfezi sahilinde bu köy bulunmaktadır.)

³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/277,278.

denizden yapacakları ticaretlerine açıkça tehdit bulunmaktadır. Zira yaşadıkları kent Yemen'den ve diğer ülkelerden gelen gemilerin demir attığı Şam'a ulaşım istasyonu konumundaydı. Dolayısıyla Yuhanna işin sonuçlarından korktu. Şam ve Yemen ahalisinden, ayrıca denizci ve tüccarlardan oluşan bir heyet ile birlikte Tebûk'ta Rasûlullah'a (s.a.v.) geldi. Yuhanna üzerinde altında başka bir maddeden iki tane haç bulunan Hristiyan elbiseleri giymişti.¹

Rasûlullah (s.a.v.) kendisini ve beraberindekileri karşıladı. Onlarla gemilerinin güvenliği için bir ahitnâme imzaladı. Bu durum Rasûlullah'ın (s.a.v.) deniz trafiği ve ticareti ile bunun sağlanmasının önemini farkında olduğunu gösteriyordu.

Bu mektuplar Rasûlullah'ın (s.a.v.) Peygamberlik görevini yerine getirmekte ne kadar hırslı olduğunun en büyük delilidir. Selam ve iyiliğe çağrı İslam davetinin ilk temelidir. Sadece kılıç kullanarak İslamı yayma davasının genel anlamda doğruluğu bulunmamaktadır.

Aynı zamanda bu mektuplar ve arkasından gelişen olaylar Herakliyus başta olmak üzere Hristiyan liderler ve eşrafın Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in davetine gösterdikleri önemi, Peygamber Efendimizin Peygamberliğinin doğruluğunu bildiklerini, İslamiyetin kendi toprakları ve bölgelerinde kendi dinlerine galebe çalarak yayılacağını anladıklarını ortaya koymaktadır. Bu sayılanlar gerek Herakliyus ve Mukavkıs gerekse Kısra ve diğerleri zamanında gerçekleşmiş ve bunu bizzat gözleriyle görmüşlerdir.

Ayrıca bu mektuplar Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in elindeki basit imkânlarla ve ümmetinin maddi açıdan zayıf bulunmasına rağmen Allah'ın yardımının geleceğine ve Peygamber'ine olan vadinin gerçekleşeceğine inandığını göstermektedir.

Yine Peygamberimiz (s.a.v.) bu mektupları götürmesi için; hedeflerini gerçekleştirebilecek, gönderilen şahıslara ulaşabilecek, onlarla konuşabilecek, liderleriyle karşılaştıkları toplumların durumunu ve inançlarını bilen, cesaret, sabır ve hikmet sahibi kimseleri tercih etmiştir. Ayrıca Peygamberimiz'i (s.a.v.)

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/290; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 3/1031.

mektuplarının üslubu kısa, açık, hedefe odaklı ve gerek Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından mektupların gönderildiği kimselere gerekse tüm insanlara Kur'ânı Kerim'in ayetlerini delil gösterici nitelikte olmuştur. Özellikle de Hristiyan liderlere olan hitabında bu nitelik öne çıkmakta olup, mektuplarına Besmele ile başlamış ve hiçbir ortağı olmayan yüce Allahü Teâlâya kulluğu dile getirmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kralların mühürsüz mektupları kabul etmediğini bildiğinden mektuplara önem katması için mühür kullanmıştır. Bu mühürde aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi Allah lafza'i celalinin birinci satırda tutulması, Rasûl kelimesinin ikinci satırda kullanılması ve Muhammed lafzının üçüncü satıra bırakılması suretiyle büyük bir edep bulunmaktadır.

Enes b. Mâlik (r.a.a.) şöyle rivayet etmiştir: Peygamberimiz (s.a.v.) Rum'a mektup yazmak istediğinde, onların mührü bulunmayan mektupları okumadığı kendisine hatırlatıldı. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) bir gümüş yüzük yaptırdı ve üzerine “Muhammed Allah'ın Rasûlüdür” ibaresini naksettirdi.¹

Bu mektuplar İslam'ı, Arap ülkelerinin dışına, farklı yabancı halkların yaşadığı bölgelere taşımıştır.

Bu mektuplar, uluslararası ilişkilerde taşıdığı üslup ve ilkelerle birlikte Peygamberliğin evrenselliğini, daha Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zamanında İslam'ın bir devlete dönüştüğünü ve dünya devletleri ile olan ilişkisini göstermektedir.

Bazı araştırmalar, bahse konu bu mektuplardan bir kısmının deri üzerine yazılmış orijinal nüshalarının halen durduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Kıptilerin reisi Mukavkıs'a, Bahreyn meliki Münzir b. Sâvi el-Abdi'ye, Habeşistan kralı Necâşî'ye, Kısra'ya ve Rum kayserine yazmış olduğu mektuplar buna örnek gösterilebilir.²

Bu orijinal nüshalar hakkında oryantalistlerin yazmış olduğu yazılar ve uluslararası düzeyde bazı müzelerde gerçekleştirilen belirli çalışmalara rağmen,

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Cihad ve's-Siyer, Bâbu Daveti'l-Yehûd ve'n-Nasârâ*, , 3/235; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 447.

² Bu araştırmalar ile ilgili detaylar için Bkz.; Ebû'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 292; Bkz: Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râside*, s.11; Halid Seyyid Ali, *Resâilü'n-Nebî ile'l-Mülûk ve'l-Ümerâ ve'l-Kabâ'il*, s. 18, 30, 44, 55, 62; Dr. Muhammed Gabbân bu mektupların saklanılan orijinallerinin doğruluğuna şüpheyle bakmaktadır. Bkz.: *Merviyâtü'l-Vesâiku'l-Mektûbe mine'n-Nebîyyi ve İleyhi, Cem'an ve Dirâseten*, s. 675.

bu konuda ihtisas sahibi olan uzmanlar tarafından daha fazla araştırma, inceleme ve karşılaştırma yapılınca kadar bu orjinal metinlerin saklanması gerekmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz tarafından kral ve liderlere gönderilen bu saydığımız mektuplardan belki de daha az öneme sahip görülmüş birçok yazı ve mektup bulunmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu mektupların birçoğunu, her birini teker teker dile getirmenin zor olacağı birçok kabile reislerine göndermiş olup, bu konuda açık bir bilimsel metot üzerinden özel araştırmalar başlatılmıştır.¹

Siyer olayları, Hulefâ-i Râşidîn dönemi ve bu dönemde gerçekleşen fetihlerin Peygamberimiz'in (s.a.v.) bu bölgelerin kral ve emirlerine yazdığı bu mektuplarla olan bağlantısının büyük bir öneme sahip olduğunda hiç şüphe yoktur. Ayrıca Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in bu bölgelerin ahalisine yazdığı mektupların, bu ahalinin İslama girişi, bu bölgelerde yaşayan halkın İslam ümmeti çerçevesinde ve Muhammed 'e (s.a.v.) tabii olarak günümüze kadar kalmaları ile olan ilişkisi, bölge ahalisi arasında İslam'ın yayılış tarihini ve günümüzdeki bu bölgelerin tarihini araştıranlar nezdinde büyük öneme sahiptir.

HAYBER'İN FETHİ (Hicri Yedinci Yıl, Rebiülevvel Ayı)²

Medine'ye saldırmak üzere ahzâb ordusunda bulunan Yahudi heyeti Hayber'den harekete geçmişti. Ayrıca Hayber Yahudileri de Medine'ye saldırmayı planlıyorlar ve bu amaçla bazı kabilelerle görüşmelerde bulunuyorlardı. Bu bağlamda Gatafan'dan söz almışlar; Hayber, Vâdi'l-Kurâ, Teyma ve komşu bölgelerdeki Yahudileri Medine'ye saldırmak için toplamaya başlamışlardı.³

¹ Muhammed b. Abdullah Gabbân, *Merviyâtü'l-Vesâiku'l-Mektûbe mine'n-Nebîyyi ve İleyhi, Cem'an ve Dirâseten*, Bu eser Medine-i Münevvere Davet Ve Usûlu'd-Din Fakültesi tarih bölümünde doktora tezi olarak hazırlanmış bilimsel bir çalışmadır. Ayrıca bkz.: Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*.; Halid Seyyid Ali, *Resâilü'n-Nebî ile'l-Mülûk ve'l-Ümerâ ve'l-Kabâ'il*.

² Hayber, Hicaz yarımadasının kuzeyinde bulunan bir tarım bölgesidir. Halen üzerinde eski bir şehir vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında burada Yahudilerin yedi kalesi vardı. Bkz; Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 2/409; <http://ar.wikipedia.org>, Tarih: 30.3.1432 h.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/191, 273, 330 ; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/531, 634; es-Sâlihî eş-Şâmî,

Bu bilgiler, Hudeybiye barış gazvesinden döndükten sonra Müslümanlar tarafından teyit edilmiştir. Zira düşmanlarının haberlerini sormak ve takip etmek Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) âdetiydi. Hayber, yeni düşmanları topluyordu. Müslümanlarsa buna karşı hazırlandılar. Aynı zamanda Hayber Yahudileri güçlü olduklarına dair propaganda yapıyorlar, Rasûlullah (s.a.v.) karşısında savaşmak üzere hazırlanmış on bin kişilik bir orduya sahip olduklarını ve ellerinde güçlü kaleleri bulunduğunu dilden dile yayıyorlardı. Ayrıca Medine'de kalan Yahudiler ve bazı münafıklar vasıtasıyla Müslümanları doğrudanve dolaylı yollarla tehdit ediyor ve korkutmaya çalışıyorlardı.¹

Müslümanlarla Kureyş arasında on yıl boyunca aralarında savaş yapılmayacağına dair anlaşma sağlanan Hudeybiye barış anlaşmasınetalesinde Kureyş karşısında elde edilen koşullar uygun bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki müminlerin, HayberYahudileri kendilerine saldırmadan önce onların üzerine gitmeleri gerekiyordu. Böylece Müslümanlar hazırlıklarını tamamladılar ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hayber'e doğru yöneldiler. Orduda 1400 savaşçı bulunuyordu.²

Müslümanlar Hayber tarafına yöneldiğinde Gatafan, Necid tarafından Hayber Yahudilerine yardım etmek üzere hareket etti. Müslümanlar ise bir hile yaparak bazı Müslümanların Gatafanlıların asıl yurtlarına baskın yapmak üzere yola çıktıkları haberini yaydılar. Gatafan bu habere kandı ve Hayber Yahudilerini kendi akıbetlerine terk ederek yurtlarına döndüler.³

Aynı zamanda Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Gatafan ve Hicaz yarımadasının kuzeyinde yaşayan Yahudilerin savaş alanına ulaşma ve Hayber Yahudilerine yardım etme ihtimalini engellemek için, Hayber'eŞam tarafından yani Hayber ile Gatafan diyarı arasından inmeyi murat etti.⁴ Müslümanlar gece vakti Hayber yakınlarına vardılar ve ordugâhı kurdular. Ancak gece saldırıya geçmediler.⁵ Yahudiler sabah vakti tarlalarına yöneldiklerinde Müslümanlarla

Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd, 4/180, 461.

¹ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/634; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/181.

² İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/107.

³³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/330; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/650; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 501.

⁴ es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/184.

⁵ *Buhârî*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 15/45; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/330; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/643.

karşılaştılar ve orduyu kastederek “İşte Muhammed ve ordusu.” sözleriyle kalelerine döndüler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ise şöyle diyordu; “Hayber harab oldu. Biz bir düşman kavminin yurduna baskın yapıp girdik mi, korkutulmuş olan o kavmin hali ne kötü olur.”¹

Yahudilerin Hayber'de birkaç kalesi vardı. Müslümanlar bu kaleleri muhasara etmek üzere dağıldılar. Hayber Yahudileri ile ok atışmaları yaşanıyor ve bunun sonucunda birkaç Müslüman şehit oldu.²

Peygamberimiz (s.a.v.) muhasara altındaki kalelerin durumunu öğrenmeye çalışıyordu.³ Nazât kalesi Hayber kalelerinden biri olup, burada savunma yapan az sayıda savaşçı dışında kimse bulunmuyordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu kalenin silah ve malzemelerle dolu olduğunu, ayrıca kalede mancınık ve debbâbe bulunduğun öğrendi.

Eğer Müslümanlar bu kaleyi fethederlerse buradaki aletler diğer kalelerin fethedilmesinde kendilerine yardımcı olacaktı. Müslümanlar bu kaleyi kuşattılar ve saldırılarını buraya yoğunlaştırdılar. Sonunda kale fethedildi ve düşmanlara karşı kendilerine destek olacak birçok yiyecek ve malzeme ele geçirildi. Ayrıca diğer kalelere saldırılar neticesinde kullanılmak üzere muhtelif silahlar da elde ettiler.⁴

Nâim ve Sa'b kaleleri de dahil olmak üzere Müslümanlar diğer kaleleri teker teker fethettiler.⁵

Kamûs kalesi müminlere karşı direndi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buranın fethini müjdelemiş, Sehl b. Sait (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'ın Hayber günü şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir; “Yarın sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Hayber'i Cenâb-ı Allah onun eliyle fethedip bize nasip edecektir. O, Allah ve Rasûl'ünü sever. Allah ve Rasûlü de onu severler.” Ashab-ı kiram geceyi sancağın kime verileceğini konuşup tartışarak geçirdiler.

Sabah olduğunda Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiler. Herkes sancağı kendisine

¹ Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Gazveti Hayber*, Hadis No: 4197, 4200.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/334; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/643; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/186.

³ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/647; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/191.

⁴ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/647.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/331; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/187.

vermesini istiyordu. Allah'ın Rasûlü (s.a.v.): “*Ali b. Ebî Tâlib nerede?*” buyurdu. Oradakiler: “*Ali gözlerinden rahatsız ey Allah'ın Rasûlü!*” dediler. Hemen ona haber saldılar. Allah'ın Rasûlü (s.a.v.), Ali gelir gelmez, tükürüğünü gözlerine sürüp dua etti. Bunun üzerine Ali, sanki hiçbir rahatsızlığı yokmuş gibi iyileşti. Peygamber (s.a.v.) sancağı teslim etti. Ali (r.a.a.): “*Ey Allah'ın Rasûlü! Onlarla bizim gibi oluncaya kadar mı savaşıyım?*” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: “*Fazla acele etme! Önce onların olduğu yere var ve kendilerini İslâm'a çağır; Allah'ın farz kıldığı şeyleri söyle. Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın seni bir kimsenin hidayetinde vesile kılması, senin için, kızıl tüylü develere sahip olmaktan daha hayırlıdır!*”¹

Rasûlullah'ın (s.a.v.) haber verdiği gibi Cenâb-ı Allah Hz. Ali (r.a.a.)'a fethi nasip eyledi. Kalan Hayber kaleleri de birer birer düştü. Sonunda Yahudiler Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşme yapmak zorunda kaldılar. Canları bağışlanarak Hayber'den çıkmalarına izin verilmek suretiyle Müslümanlara teslim oldular .²

Aralarında barış sağlanıp, Müslümanlar dönüş yoluna geçtikten sonra, Hayber Yahudileriyle, meyvelerin yarısı karşılığında hurma bahçeleri ve tarlalarda çalışmaları konusunda anlaşma yapıldı. Ayrıca Müslümanlar Yahudilere bağlı olmayacaklar ve dilediklerinde onları çıkartabileceklerdi.³

Bu savaşta Peygamber'in (s.a.v.) ashabından yirmi kişi şehit olmuş, Hayber Yahudilerinden ise doksan üç kişi öldürülmüştür. Hayber kalelerinin muhasarası ve yapılan savaş on küsur gün kadar sürmüştür.⁴

Hayber Yahudileri, Rasûlullah (s.a.v.) ile anlaştıktan sonra, Yahudilerden bir kadının Rasûlullah'a (s.a.v.) hediye ettiği pişmiş bir koyun aracılığı ile Efendimiz (s.a.v.)'i zehirlemeye çalışmış, ancak Allahu Teâlâ onu bu suikasttan kurtarmıştır.⁵

Peygamberimiz'in (s.a.v.) yıllar sonra bu zehirin etkisi ile vefât ettiği kaynaklarda belirtilmektedir. İbn Hişâm'ın rivayetinde: “*Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtına neden olan hastalığı esnasında iken Ümmü Bişr bint-i Berâ b. Ma'rûr ziyaretine geldiğinde “Ey Ümmü Bişr! Şu anda Hayber'de kardeşinle beraber yediğim zehirli etten*

¹ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/57-58 Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 315.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/57.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/337; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/690; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/57.

⁴ Şehitlerin isimleri için Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/343.

⁵ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 12/261; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/337; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/677; es-Sâlih eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/208.

dolayı kalp damarlarımın koptuğunu hissediyorum.” buyurmuştur.

Alimler, Rasûlullah'a (s.a.v.) Allah'ın ikram ettiği Peygamberlikle birlikte, bu zehirlenme ile kendisinin şehit olarak vefât ettiğini söylemişlerdir.¹

Müslümanlar Hayber'i fethedip, işleri yoluna koyduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki mücahitler Vâdi'l-Kurâ'ya yöneldiler. Vâdi'l-Kurâ ahalisi mücahitleri ok atışlarıyla karşıladı. Atılan oklar sonucunda Peygamber'in (s.a.v.) hizmetçisi şehit oldu. Müminler Vâdi'l-Kurâ ahalisi ile çarpıştılar ve yurtlarını savaşıarak fethettiler. Peygamberimiz (s.a.v.) Hayber ahalisine yaptığı gibi yarısı karşılığında hurmalıklarda çalışmak üzere onları bıraktı.²

Hayber ve Vâdi'l-Kura'nın durumu Hicaz yarımadasının kuzey bölgesindeki diğer kabilelere ulaşınca, özellikle de Fedek, Teyma, Eyle ve diğerleri Peygamberimiz (s.a.v.) ile sulh yapma yarışına girdiler.³

KAZA UMRESİ⁴

“Barış Umresi” diye de isimlendirilmektedir. Zira Hudeybiye barış anlaşmasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın umre yapmak üzere döneceği şu maddede yer almaktadır; “Bir sonraki yıl biz senin için çıkacağız ve sen arkadaşlarınla birlikte Mekke'ye gireceksin. Orada üç gün kalacaksın. Yanınızda sadece yolcu silahı olan kılıçlar bulunacak ve başka bir silah getirmeyeceksiniz.”⁵

Peygamberimiz (s.a.v.) ashabı ile birlikte Hudeybiye gazvesine çıktığında görmüş olduğu bir rüyaya binaen ashabına Mekke'ye giriş müjdesi vermişti. Kur'ân-ı Kerim'in şu ayetleri bu konuya işaret etmektedir;

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/338; Bu kitaptan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in vefâtı bölümüne Bkz. .

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/338; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/709; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/214.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/353; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/706; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/214.

Teyma, Şamlıların hac yolu üzerinde Şam ile Vâdi'l-Kurâ arasında bulunan (ve günümüze kadar varlığını koruyan) küçük bir şehirdir. Bkz. el-Bekrî, *Mu'cemü Mesta'cem*, 1/329; Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 2/67.

Eyle, Şam beldelerinin kuzeyinde Akâbe körfezi üzerinde bir liman olup günümüzde aynı adla anılmaktadır. Bkz.; Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 1/292.

Fedek, Hayber'den iki gün uzaklıkta bir yer olup, günümüzde aynı adla anılmaktadır. Bkz.; el-Bekrî, *Mu'cem Mesta'cem*, 3/10-15.

⁴ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, *Umretü'l-Kazâ*, 4/84.

⁵ Bkz.; Hayberin Fethi. *Sahih-i Buhârî*, *Kitâbu'l-Megâzî*, *Umretü'l-kazâ*, 4/84.

“Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi. - Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamber’ini hidayet ve hak din ile gönderen O’dur. Şahit olarak Allah ye ter. - Muhammed Allah’ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah’tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat’taki vasıflarıdır. İncil’deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirlere öfkelenendir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir. (Fetih Sûresi 48/27-29)

Hâlbuki Allahü Teâlâ, ilmi ve emri ile, Rasûlullah (s.a.v.) umreci olarak Mekke'ye girmeden önce, daha yakın bir fetih olan Hayber'in fethini takdir etmişti.¹

Hicretin yedinci yılı Şaban ayında Hudeybiye barış anlaşmasının üzerinden bir yıl geçtikten sonra Peygamberimiz (s.a.v.) Hudeybiye'de bulunanların kendisiyle birlikte umreci olarak Medine'den yola çıkmasını emretti. Hudeybiye'de bulunanlar ve diğer bazı sahabeler yola çıktılar. Kadın ve çocuklar haricindekilerin sayıları bin umreciye ulaştı. Peygamberimiz (s.a.v.) anlaşma yapıldığı gibi hafif silahını yanına aldı. Kurbanlık hayvanları sürdü ve ashabı ile birlikte ihrama girdi. Tedbir olarak yanlarına yüz at aldılar. Herhangi bir savaş görüntüsü verilmedi ve ihramlı bir şekilde telbiye ve tekbir getirerek barış havası içinde Medine'den çıkıldı.²

Peygamberimiz (s.a.v.) Muhammed b. Mesleme'yi süvari olarak Merru'z-Zahrân'a gönderdi. Kureyş onu gördüğünde Rasûlullah (s.a.v.)'ın geldiğini anladılar.

Peygamberimiz (s.a.v.) Ten'im³ yakınında bir vadiye geldiğinde silahını bıraktı. Kureyş de Rasûlullah (s.a.v.) için Mekke'yi boşaltarak dağlara çıktılar. Abdullah İbni Revâha (r.a.a.), Mekke'ye giriş esnasında, Müslümanların peygamber efendimiz (s.a.v.) 'e olan ihtiramı, verdikleri değer ve sağladıkları korumayı gözler önüne sererek, Rasûlullah'ın (s.a.v.) devesinin yularını tuttu ve

¹ Bkz.: Bu kitapta Hudeybiye musalahası.

² İbn Hişâm, *es -Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/370.

³ Ten'im, halen Medine yolu üzerinde bilinen bir yerdir. Mekke'de yaşayanlar burada bulunan Hz. Aişe Mescidi'nde ihrama girerek umreye niyetlenmektedirler. Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü'l-Emâkini'l-Vâride fi's-Sîre*, s. 65.

şu beyitleri okudu;

*Çekilin ey kâfirler Peygamber'in yolundan,
Çekilin her türlü hayır o peygamberdedir.
Yarabbi ben onun sözlerine inandım,
Onu kabul etmekle Allah'ın hakkını bildim.
Ey kâfirler, Kur'ân'ın Allahü Teâlâdan indiğini inkâr ettiğiniz zaman,
Nasıl indirdikse darbeleri aniden,
Ve nasıl ayırdıksa başınızı gövdeden,
Onun manasına da inanmazsanız eğer,
Yine aynı şekilde iner başınıza darbeler.¹*

Kureyş arasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın zayıf düştüğü haberi yayıldı. Peygamberimiz (s.a.v.) düşmanının bu düşüncesini bozmak için kendisinin ve ashabının güçlü, bedenlerinin de kuvvetli olduğunu göstermek istedi. Buhârî, İbn Abbas (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir:

“Peygamberimiz (s.a.v.) ve ashabının durumunu gözetlemek için Dâru'n-Nedve'de toplantılar. Rasûlullah (s.a.v.) Mescid-i Haram'a girdiğinde ihramın üst parçasını kolunun altından geçirdi. Sağ pazusunu da dışarı çıkardı ve şöyle buyurdu: “*Kendini bugün onlara kuvvetli gösteren kimseye Allah rahmet etsin.*” Sonra rûknü selamladı. Ardından hervele yaptı (çalımlıca yürüdü). Ashabı da onunla birlikte hervele yaptılar. Rûkn-i Yemânî'ye geldiğinde onu selamladı ve Hacerü'l-Esvedî selamlamak için yürüdü. Tavafin üç s.a.vtını hervele yaparak tamamladı. Kalan s.a.vtlarda ise normal yürüdü. İbn Abbas (r.a.a.) şöyle anlatmaktadır; “*İnsanlar, hervele yapmalarının gerekmediğini, Rasûlullah'ın (s.a.v.) bunu sadece kendilerini izleyen Kureyş'e güçlü görünmek için yaptığını zannediyorlardı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) vedâ haccında da hervele yapınca sünnet olduğu sâbit oldu.*”²

Efendimiz (s.a.v.) umresini eda ettikten sonra Meymune binti Hâris validemiz ile nikâhlandı, ancak zifafa girmedi. Mekke'de üç gün kaldı. Üçüncü günün sonunda Huvaytıp b. Abdüluzza Mekke'nin önde gelenlerinden birkaç kişi ile birlikte Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) geldiler ve Mekke'den çıkmasını istediler. Efendimiz (s.a.v.); “*Benî bıraksanız da aranızda düğün yapsam sizin için yemek hazırlasam ve siz de katılsanız ne dersiniz?*” diye sordu. Huvaytıp “*Bizim senin yemeğine ihtiyacımız yok, aramızdan çık git.*” diye cevap verdi. Bunun üzerine

¹ İbn Hişâm, es -Sîretü'n-Nebeviyye, 3/371.

² İbn Hişâm, es -Sîretü'n-Nebeviyye, 3/371; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Umretü'l-Kazâ, 5/86.

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'den çıktı. Azatlısı Ebû Râfi ise ardından Meymune validemizi Serif denilen yere getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) burada zifafa girdi ve sonrasında Medine'ye döndü.¹

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'den çıktığında ardından amcası Hamza (r.a.a.)'ın yetim kızı kendisine geldi. Hz. Ali (r.a.a.) yetim kızın elinden tuttu, onu Fâtıma annemize götürdü ve “*Amcanın kızını yanına al ve ona bak,*” dedi. Cafer (r.a.a.) ve Zeyd b. Hârise de onu sahiplenmek istediler. Hatta yetimi sahiplenerek bakımını sağlamak için Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) ile yarıştılar.

Her biri yetime iyilik ederek ona yapılan ihsan ve terbiyenin sevabını kazanmak için Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzurunda tartıştılar. Rasûlullah (s.a.v.) yetimin teyzesi ile evli olması nedeniyle Cafer (r.a.a.) verilmesiyle hükmetti ve “*Teyze anne meselesindedir.*” buyurdu.²

Belki de burada teyze şefkatinin anne şefkatine çok yakın olduğuna ve küçük çocuğun teyzesini yanında daha rahat ve güvende olacağına işaret bulunmaktadır.

MÛ'TE GAZVESİ (Hicretin Sekizinci Yılı, Cemaziyelevvel Ayı)³

Hayber'in fethi ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.) hükümdar ve emirlere Allah'ın davetini bildiren mektuplar yazdı. Bu mektuplardan biri de Şam tarafında bulunan Busra Emiri Hakim'e gönderilmişti. Rasûlullah (s.a.v.) bu mektubu Herakliyus tarafından Busra Emiri olarak tayin edilen Hâris b. Ebi Şemir Gassânî'ye götürmek üzere Hâris b. Umeyr el-Ezdi'ye teslim etmişti. Ancak Şam'daki Gassân emirlerinden biri olan Şurahbil b. Amr el-Gassânî, Peygamberimiz'in (s.a.v.) elçisini yakaladı. Peygamberimiz'in (s.a.v.) mektubunu taşıdığını öğrenince, geleneklerde elçiler öldürülmemesine rağmen onu şehit etti.⁴

Peygamber efendimiz (s.a.v.), Hâris (r.a.a.)'ın şehit edildiğini öğrenince gazaplandı ve üç bin kişiden oluşan bir ordu hazırladı.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/372.

² *Sahîih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Umretü'l-Kazâ*, 5/85.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*'de “Mâ Hafiztü fi Ba'si Mû'te, bölümünde, s.366; Büreyk b. Muhammed Ebû Mayile el-Ömerî, *Gazvetü Mu'te ve's-Serâyâ ve'l-Bu'û'sü'n-Nebeviyyeti's-Şimâliyye, İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmiati'l-İslâmiyye*, Medine 1424 h.

⁴ Bkz; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, s. 2/575 -576; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/128.

Ordunun başına komutan olarak azatlısı Zeyd b. Hârise (r.a.a.)'ı tayin etti ve eğer şehit edilirse Cafer b. Ebû Talib (r.a.a.), o da şehit edilirse Abdullah İbni Revâha (r.a.a.)'ın komutan olmasını,¹ eğer o da şehit edilirse müslümanların aralarından birini seçerek komutan tayin etmelerini emretti.²

Halit b. Velid daha yeni müslüman olmuşken mücahitlerin saflarında bir asker olarak orduya katılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) orduya Şam taraflarına doğru gitmelerini, Hristiyan Arap kabilelerini korkutarak tedip etmelerini, müslümanların gücünü göstermelerini ve yeniden Medine'ye dönmelerini emretti. Ordu harekete geçmeden önce Rasûlullah (s.a.v.) ordunun başına gelerek kendilerine Allah'tan korkmalarını emretti ve savaş esnasında dinlerini öğretmelerini hatırlattı. Sonrasında sancağı Zeyd b. Hârise (r.a.a.) teslim ederek mücahitlerin cesaretlendirdi ve onları uğurladı.³

Ordu Şam beldelerine doğru yol tuttu,⁴ yani islam ordusu ilk defa Rum sınırları ve Rum topraklarına doğru hareket ediyordu. Rum ve Gassânîler ordunun hareket ettiğini haber aldılar ve savaş yapmak üzere bir ordu hazırladılar. Bu orduya Lahm, Behrâ, Cüzam ve Beli gibi Arap destekçileri de katıldı. Orduda yüz bin kişiden fazla savaşçı bulunuyordu. Rum orduları şu an ki Ürdün'de Belkâ topraklarında ordugâhını kurdu. İslam ordusu bu toplanmayı haber aldığı anda belki daha fazla mücahit ile destek gönderir diye Rasûlullah'a (s.a.v.) mektup yazmak istediler.⁵ Ancak vakit dar düşman ise yakındı.

Bekleyecek zaman yoktu. Müslümanların yiğitleri birbirlerini savaş için cesaretlendiriyorlardı. Mû'te denilen yerde Rum ordusu ile karşılaştılar ve kahramanca savaştilar.⁶

Sancağı Zeyd b. Hârise (r.a.a.) taşıyordu. “Zeyd şehit oldu, sonra Cafer aldı, o da şehit oldu, sonra Abdullah İbni Revâha aldı, o da şehit oldu.”⁷ Sonrasında sancağı Ensârdan biri alarak insanları toplanmaya davet etti ve ardından sancak Halit b.

¹ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/98; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/373; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 37.

² el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/756; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/760.

³ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/756; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/760.

⁴ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Bâbu Gazveti Mû'te min Ardı's-Şâm, 16/97.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/375; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/760.

⁶ Mû'te, günümüzde Ürdün topraklarında bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için Bkz.: Ali el-Utûm, *Tecrübetü Mû'te*, Mektebetü'r-Risâle, Amman, 1406 h.

⁷ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/100.

Velid (r.a.a.)'a verildi.¹ Kendisi Allah'ın yardımıyla ve askeri tecrübesiyle müslüman saflarını yeniden tanzim ve tertip etti ve savaşa hazır hale getirdi. Sonra da yerinde bir plan yaparak geri çekildi. “*Sonra sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı ve Allah ona fethi nasip etti*”² hadis-i şerifi böylece vuku bulmuş oldu. Müslümanlar daha fazla zayıat vermekten kurtulmuş oldular. Müslüman ordusuyla düşman ordusu arasındaki büyük farka rağmen İslam ordusunun zayıatı sadece on beş şehitten ibaretti.³ Taraftarın savaştaki kuvvet dengesine kıyaslandığında bu teorik olarak müslümanların zaferi addediliyordu. Rasûlullah (s.a.v.) bu şehitleri hayırla yâd ediyor ve şöyle diyordu: “*Aramızda olsalardı ben de onlar da ne kadar mutlu olurduk.*”⁴

Sonrasında ordu Medine'ye döndü. Ordunun başında Allah'ın kılıcı Halid b. Velid (r.a.a.) vardı ve bu savaş kendisinin Müslüman olduktan sonra müminlerin saflarında katıldığı ilk savaştı. Rasûlullah (s.a.v.) ordu ulaşmadan önce olanları Medine'dekilere haber vermişti.

Buhârî, Enes b. Mâlik (r.a.a.)'dan şöyle rivayet etmektedir:

“*Peygamberimiz (s.a.v.) Zeyd, Cafer ve İbni Revâha'nın durumunu daha haber gelmeden önce insanlara bildirdi ve şöyle buyurdu; “Sancağı Zeyd aldı ve şehit oldu, sonra Cafer aldı, o da şehit oldu, sonra İbni Revâha aldı, o da şehit oldu. (Allah Rasûlü (s.a.v.)'in gözlerinden yaşlar akıyordu.) Sonra sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı ve Allah ona fethi nasip eyledi.*”⁵

Evet, Rasûlullah'ın (s.a.v.) de buyurduğu gibi bu bir fetihtir.

Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Cafer ve diğerlerinin vefâtına çok üzüldü ve onlara şöyle dua etti; “*Allah'ım Cafer ailesine salih kullarından bir kula arka çıktığın gibi arka çık!*”⁶ Ardından Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) Cafer (r.a.a.)'ın hanımı olan Esmâ binti Umeys ile evlendi ve çocuklarına sahip çıktı. Sonrasında ise onunla Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) evlendi ve kendisinin hem Cafer hem de Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'dan olan çocuklarına sahip çıktı.⁷

Ordu Medine'ye geldiğinde Medineliler orduyu karşıladılar. Rasûlullah (s.a.v.) bazılarının “*Ey kaçaklar! Allah yolunda çarpışmaktan mı kaçtınız?*” sözlerini

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/379.

² Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/101.

³ Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/388; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/769.

⁴ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 12/152.

⁵ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/100.

⁶ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 370.

⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/231.

işitince; “*Onlar firari kaçak değil kerrari (döne döne savaşıan kahraman)lardır inşaallah!*”¹ buyurdu. Öyle kahramanlar ki, Yermük savaşına katılmışlar ve Yermük savaşında Halit b. Velid (r.a.a.)'ın eliyle Şam taraflarının yolu açılmış, Rum kuvvetleri dağıtılmış, Şam, Kudüs ve diğer mübarek Şam beldeleri fethedilmiştir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Mû'te şehitlerinin faziletini ashabına anlattı. Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'ı babası Zeyd'in Vefâtından sonra gözleri yaşlı babasının arkasından ağlarken gördüğünde ve yine Cafer b. Ebû Talib (r.a.a.)'ın çocuklarını gördüğünde, onlara babalarının şehit olduğunu ve cennet şehrinden olduklarını haber verdi.

Ayrıca Cafer-i Tayyar (r.a.a.)'a cennette iki kanat verildiğini söyledi ve artık o “Tayyar” (Uçan) sıfatıyla bilinir oldu. ⁸⁴⁴

¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 374-375; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/41.

MEKKE'NİN FETHİ (Hicri Sekizinci Yıl, Yirmi Ramazan Ayı)

Hudeybiye barış anlaşması şartlarından biri de: “*Dileyen kimse Muhammed'in emanına girebilir ve dileyen kimse de Kureyş'in emanına girebilir,*” şeklinde idi. Huzâa kabilesi Peygamberimiz'in (s.a.v.) emanına, Bekir Oğulları ise Kureyş'in emanına girdiler.¹ Bekiroğulları Huzâalılara saldırdılar ve bu konuda Kureyş de onlara yardım etti. Bu, Kureyş tarafından anlaşmanın bozulduğu anlamına geliyordu. Huzâ'a eşrafından Amr b. Salim el-Huzâî adlı bir kimse Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek, Kureyş'in saldırganlara yardım ettiğini dile getirdi, aralarındaki anlaşmaya değinen ve bu anlaşmaya binaen yardım isteyen bir takım beyitler okudu. Zira bu yapılan müslümanlarla olan anlaşmayı çiğnemek oluyordu.

Okuduğu şiirlerin bir kısmı şöyleydi:

*“Ey Rabbim! Muhammed'i yardıma çağırıyorum.²
Bizim ve onun babası eski dostturlar.
Allah'ın kullarını çağır da gelsinler yardıma,
Köpüklü deniz dalgalarını andıran ordularla!”*

Peygamberimiz (s.a.v.) “*Ey Amr b. Salim! Sen yardım olunacaksın.*” buyurdu.³

Ardından Huzâalılardan Peygamberimiz (s.a.v.)'den yardım talep eden bir heyet de geldi ve efendimiz onlara yardım vadetti. Kureyş tehlikeyi anlamıştı. Kureyş'in reisi Ebû Süfyan b. Harb, Peygamberimiz(s.a.v.) ile olan sözleşmesini yenilemek için Medine'ye geldi. Kendisinin kızı, ümmülmüminin olan Ümmü Habîbe (asıl adı Remle) binti Ebû Süfyan'ın odasına girdi. Zira bu suretle kendisi Peygamberimiz'e (s.a.v.) akraba oluyordu. Kızı Ümmü Habîbe (r.a.a.) validemizin odasına girdiğinde Peygamberimiz'in (s.a.v.) minderine oturmak istedi, ancak Ümmü Habîbe (r.a.a.) annemiz minderi kaldırdı. Bunun üzerine Ebû Süfyan: “*Ey kızcağızım! Benî mi mindere, yoksa minderi mi bana layık görmedin, anlayamadım.*” dedi.

Bunun üzerine Ümmü Habîbe annemiz o Rasûllah'ın (s.a.v.)'in minderidir. Sen ise müşrik birisin, pissin. Rasûllah'ın (s.a.v.)'in minderine oturmanı

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/318; İbn Ebî Şehbe, *el-Megâzî*, s. 326.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/394; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/527; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/308; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 320.

³ Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/395; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/527; Bkz.; Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 2/473.

istemedim diye cevap verdi. Ebû Süfyan: “*Vallahi benden sonra sana bir şer dokunmuş,*” dedi ve çıktı. Ebû Süfyan ardından Peygamberimiz'e (s.a.v.) geldi ve bir şeyler söyledi, ancak Rasûllah (s.a.v.) cevap vermedi. Ardından Peygamberimiz'e (s.a.v.) aracılık yapması için Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'a geldi. O da, “*Ben yapamam.*” diye cevap verdi. Sonra Ömer b. Hattab (r.a.a.)'a geldi. Hz. Ömer “*Ben mi Rasûllah (s.a.v.)'in yanında sana şefaet edeceğim? Vallahi zerre bir şeyim kalmasa da yine de sizinle savaşıyorum!*” diye cevap verdi. Ardından Ebû Süfyan Hz. Ali'ye geldi. Onun yanında Fâtıma annemiz ve aralarında küçük çocukları Hz. Hasan bulunuyordu. Ali (r.a.a.) “*Vallahi Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) bizim konuşmaya güç yetiremeyeceğimiz bir şeyi kastetmektedir.*” dedi. Ebû Süfyan Fâtıma annemize dönerek “*Ey Muhammed'in kızı! Şu oğluna emretsen de insanların arasını bulsa ve Arapların efendisi olsa?*” dedi. Fâtıma annemiz ise “*Benim oğlum insanların arasını bulacak yaşa henüz gelmedi.*” diye cevap verdi.

Ebû Süfyan işin zorluğunu anlayınca Hz. Ali'ye “*Bana bir nasihat ver.*” dedi. Hz. Ali (r.a.a.) “*Sen Kenâne oğullarının efendisisin. Kalk ve insanlara kendin eman ver. Sonra da kavminin topraklarına dön.*” buyurdu. Ebû Süfyan “*Bunun bana herhangi bir faydası olur mu?*” diye sorunca Hz. Ali (r.a.a.) “*Hayır! Ancak senin için başka çıkış yolu göremiyorum.*” diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Süfyan mescitte ayağa kalktı ve “*Ben insanların arasında sulh yaptım.*” diye ilan etti. Mekke'ye döndüğünde ise Mekkeliler “*Ali seninle eğlenmiş,*” dediler.¹

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) insanları savaşa hazırladı. Ancak Kureyş'lilerin kendisinin hareket ettiği haberini almalarını istemiyordu. Öncüler bir seriyyesi Mekke yönüne vaki olmayan bir yere göndererek, insanların bu tarafa doğru gazveye çıkılacağını zannetmesini sağladı. Aynı zamanda ashabın ileri gelenlerine Mekke'ye gideceklerini haber verdi, ancak kendilerinden bunu gizlemelerini istedi ve şöyle dua etti: “*Allah'ım biz karşılığımıza çıkıncaya kadar Kureyş'in gözlerini ve haberlerini tut!*”

Rasûlullah (s.a.v.) Ramazan ayı içerisinde, beraberinde muhacir ve Ensârdan oluşan beş bin kişi ile birlikte yola çıktı. Yolculuk esnasında Müzeyne, Süleym, Gıfâr, Cüheyne, Temîm ve Esed kabilelerinden müslüman

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/396; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/531; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 326.

gruplar orduya katıldı. Ordu Mekke yakınlarında vardığında savaşçı sayısı on bini bulmuştu.¹ Rasûlullah (s.a.v.) Merru'z-Zahran'da konakladı.

Abbas b. Abdülmuttalib (r.a.a.) Mekke yolunda iken Peygamber efendimiz (s.a.v.) ile karşılaşarak müslüman olduğunu ilan etmiştir.² Kendisinin öncesinde uzun süre müslüman olduğunu gizlediği söylenmektedir. Kendisinin ikinci Akabe biatından beri Peygamber efendimiz (s.a.v.) ile buna delalet eden bir takım hatıraları bulunmaktadır.³ Hz. Abbas, kavminin müslüman olması hususunda çok hırslı idi.

Ardından Peygamberimiz'in (s.a.v.) katırına bindi ve aman dilemek ya da müslüman olmak üzere Peygamberimiz (s.a.v.) gelirler diye Mekke'de bulunan Kureyş'e gönderebileceği bir kimseyi aramaya başladı. Peygamberimiz (s.a.v.), Mekkelilerin korkup savaştan kaçınmaları için müslümanlara çokça ateş yakmalarını emretmişti. (Bu esnada vakit geceydi.) Aynı anda on binden fazla ateş yakıldı.⁴ Kureyş ateşleri gördüğünde reisleri olan Ebû Süfyan haber sormak içinçikti. Peygamberimiz'in (s.a.v.) amcası Abbas (r.a.a.) ile karşılaştı. Abbas (r.a.a.) kendisine eman verdi ve onu Peygamberimiz'e (s.a.v.) getirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) Abbas'ın emanını kabul etti ve müslümanlardan hiç kimse ona bir şey yapmadı . Sabah olduğunda Hz. Abbas (r.a.a.) onu Peygamberimiz (s.a.v.) 'e getirdi ve Ebû Süfyan müslüman olduğunu ilan etti. Ardından Abbas (r.a.a.) Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) “*Ebû Süfyan kavminin yanında övülmeyi sever. Onun evine girene eman versen nasıl olur?*” dedi.⁵

Peygamberimiz (s.a.v.) Mekke'ye girişinin barış üzere olmasını ve hiçbir kan dökülmemesini çok istiyordu. Bu nedenle ordusunu dört kısma ayırarak Mekke'ye dört tarafından giriş yaptı. Böylece hem kuvvetini göstermiş, hem de insanlarla çarpışılmamış oldu. Ta ki Mekke ahalisinin çoğu bu durum karşısında teslim oldular ve esenlik içinde müslüman oldular. Aynı zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.) “*Ebû Süfyan'ın evine giren emniyettedir. Evinin kapılarını kapatan*

¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/111; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/400; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/135 .

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/402; İbn Kesîr, *es- Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/543; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 329.

³ İbn Abdilberr, *el-İstîâb (el-İsâbe* Notlarından) 3/95; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 14/223; *el-İsâbe*, 2/2; ez- Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/78.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/403; İbn Kesîr, *es- Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/547; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/547; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 321.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/403; İbn Kesîr, *es- Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/548; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/330.

güvendedir. Mescid-i Haram'a giren güvendedir, “ diye ilan buyurdu.¹ Böylece dileyen her kimseye eman fırsatı sağlanmış oldu.

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye barış içerisinde girdi ve sancağını Hucun tepesine dikti.²

İslam ordusundan Halit b. Velid (r.a.a.)'ın kuvvetleri her ne kadar Kureyş müşriklerinden bir takım savaşıların direnişiyle karşılaşsalar da bu direniş kısa sürede kırıldı.³ Bu direnişe katılanlar evlerine ya da Mekke dışına kaçtılar. Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye başı aşağıda önüne eğik ve Allahu Teâlâya karşı huşu içerisinde mütevazı bir şekilde girdiler.⁴ Bu esnada Rasûlullah (s.a.v.) *Fetih* suresini okuyordu.⁵ Ardından Efendimiz (s.a.v.) Kâbe'ye yöneldi ve Beytullah'ı yedi şavt ile tavaf ettikten sonra şöyle buyurdu:

“Allah'tan başka ilâh yoktur. Yalnız O vardır. O'nun şeriki yoktur. O, va'dini yerine getirdi, kuluna yardım etti, aleyhinde toplanan düşmanları tek başına perişan etti. Bilmelisiniz ki, cahiliyye devrine âit olup, iftihar vesilesi yapıla geline her şey; kan, mâl dâvâları, bunların hepsi bugün, şu ayaklarımın altında kalmış, ortadan kaldırılmıştır.”

Sonra halka: “Ey Kureyş topluluğu! Şimdi hakkınızda Benim ne yapacağımı tahmin edersiniz?” diye sordu. Kureyşliler, “Sen kerem ve iyilik sahibi bir kardeşsin! Kerem ve iyilik sahibi bir kardeş oğlusun! Ancak bize hayır ve iyilik yapacağına inanırız,” dediler.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) meşhur sözünü söyledi: “Gidiniz, sizler serbestsiniz.”⁶ Ardından Kâbe hizmetkârını çağırdı ve anahtarları ondan alarak Kâbe'ye girdi.⁷ Kâbe içerisinde birtakım suretler gördü ve emri üzerine bu suretler kaldırıldı. Ardından Kâbe içerisindeki, sayıları bir yılın günlerinin sayısına yakın olmak üzere üç yüz altmışı bulan putları devirdi. Putları devirirken şu ayeti kerimeyi okuyordu: “De ki: “Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Çünkü batıl, yok olmaya mahkûmdur.” (İsrâ Sûresi 17/81)

Rasûlullah (s.a.v.) bunların tamamını devirdi ve kırılmalarını emretti.⁸⁶¹ O gün Kâbe ve çevresinde kırılmadık ve kaldırılmadık hiçbirput ya da suret bırakmadı.⁸

¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/122; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/403; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/549; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/330; İbn Ebî Şehbe, s. 344.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/118.

³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 19/119; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/407; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/560; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 329.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/407; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/560; eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/342.

⁵ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/123; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/5603/555.

⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/129; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/411-412; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/570; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/364.

⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/128; İbn Ebî Şehbe, *el-Megâzî*, s. 323.

⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzî*, s. 334, 335, 341.

İbn Ebi Şeybe'den gelen sahih bir rivayete göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde başında siyah bir sarık vardı. Kusvâ adlı devesinin sırtında Kâbe'yi tavaf etti. Elinde bulunan bir asa ile Kâbe'nin rükünlerini (köşelerinin) istilam ediyordu (selamlıyordu). O kadar kalabalık vardı ki, Hz. Peygamber devesini çöktürecek bir yer bulamadı ve halkın elleri üzerinde indi. Deve de vadinin içerisine doğru götürülerek orada çöktürüldü. Sonra da Hz. Peygamber bir hutbe okuyarak Allah'ın şanına yakışır bir şekilde O'na hamd ve sena ettikten sonra:

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât Sûresi 49/13) *buyurmuştur. Ben sözümü söylüyor, hem kendim için, hem de sizler için Allah'tan af talep ediyorum.”* diyerek hutbesini bitirdi.

Sonrasında mescit tarafına yöneldi. Getirilen bir kova zemzem suyu ile yüzünü yıkadı. Dökülen su damlacıklarını insanlar kapışıyorlar, bir damla suyu bile ziyan etmiyorlardı. Müşrikler ise bu durumu izleyerek şöyle diyorlardı: *“Biz bundan fazla tercih edilen bir kral görmedik. Bundan daha fazla bağlı bir kavim de görmedik.”*

Bu esnada Efendimiz (s.a.v.) Hz. Bilal'e emretti ve Kâbe'nin üzerine çıkarak ezan okudu. Müslümanlar hareketlendiler ve Kâbe'nin örtüsünü çıkardılar. Kovalarla zemzem getirerek Kâbe'nin üstünü ve duvarlarını yıkadılar. Böylece müşriklerden ne kadar kalıntı varsa tamamını kaldırdılar veya yıkadılar.⁸⁶³

Bu rivayette Rasûlullah'ın (s.a.v.) fiilleri ve fetih sonrası hutbesi hakkında çok ince bir niteleme bulunmaktadır.

Sonrasında Rasûlullah (s.a.v.), biat eden erkeklerden İslam dini üzere biat etti. Ardından kadınlar da kendilerine ait özel şartlar çerçevesinde İslam dini üzere biat ettiler.¹ Öğle vakti geldiğinde Hz. Bilal Kâbe'nin üzerinden hak nidayı haykırdı *“Allâhu Ekber, Eşhedü en Lâ ilâhe illa'llah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah ... ”* *“Allah en büyüktür. Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Ben şahitlik ederim ki Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür.”* diyerek ezan okudu.

Yeni müslüman olmuş bazı kimseler gördükleri ve duydukları bu manzara karşısında hoşnutsuzluk gösterdiler. Ancak müslümanlıkta ilerledikten sonra bu sözlerinden dolayı pişmanlık duydular.² Mekke böylece şirkten temizlendi ve

¹ es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/371

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/413; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/372.

İslam'a karşı inatçı tutumu sonlanmış oldu. Mekke müslüman beldelerinden biri belki de en önemlisi haline geldi ve Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de yeni düzenlemeler yaparak Attâb b. Üseyd'i vali tayin etti.¹

Rasûlullah (s.a.v.) fetih sonrasında on dokuz gün Mekke'de kalarak Mekke ahalisine İslam'ı öğretti.²

Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşmak için hazırlıklar yapan Sakif ve Hevâzin kabileleriyle karşılaşmak üzere yola çıktı. Mekke'nin fethi Arapların İslam'a karşı savaş hiddetlerinin hafiflemesinde yol açmıştır.

Fetih ile birlikte Kureys'in İslam'a girmesi ve İslam'a en büyük düşman olan şirk kuvvetinin düşmesi sonrasında insanlar Allah'ın dinine bölük bölük girmeye başladılar.³ Bu konuda yüce Allah *Nasr* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“Allah ’ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah ’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O’nu tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.” (Nasr Sûresi 110/1-3)

HUNEYN VE TAİF GAZVELERİ (Hicretin Sekizinci Yılı, Şevval Ayı)⁴

Mekke'nin fethi sonrasında başlarında Sakif kabilesi olmak üzere Hevâzin kabilesi müslümanlarla savaşmak için hazırlandılar. Onlarla birlikte Gatafan ve diğer Arap kabileleri de yola çıktı. Savaşırken ve Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki müminlerle karşılaşırken sebat göstermek için ailelerini ve mallarını yanlarında getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) bu haberi doğrulatınca on bin savaşçıdan oluşan fetihordusu ile birlikte yola çıktı. (Beraberlerinde özgür bırakılan Mekkelilerden on bin kişi de bulunuyordu.)⁵ Hatta bazıları bu çokluğun gururuna kapıldılar ve bugün biz azlıktan dolayı asla mağlup olmayız dediler. Rasûlullah (s.a.v.) müellefe-i kuluptan biri olan Ya'lâ b. Ümeyye'den,

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 5/446; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/452; *Taberî Tarihi* 3/162.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/132.

³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/134.

⁴ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Bâbu Gazveti't-Taîf, 5/98, 102; İbn Ebî Şeybe, *el-Megâzi*, s. 359, 378.

⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/172; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/438.

silah ödünç almıştı, savaş sonrasında iade ederek kendisine teşekkür etti.¹

Hevâzin kuvvetleri Huneyn denilen yerde toplanmıştı. Başlarında Malik b. Avf bulunuyordu. Malik, savaş esnasında sebat etmelerine sebep olsun diye askerlerine kadınlarını ve çocuklarını yanlarında getirmelerini emretti.

Hevâzin kabilesinden hikmet sahibi yaşlı bir zat olan Düreyd b. Sımma kendisini eleştirmiş ve “*Eğer savaş senin lehine olursa sana ancak kılıklı ve mızraklı adamlar fayda verir. Eğer savaş kaybedersen aileni de malını da kaybetmiş olursun.*” demiştir.²

Müslümanlar kendilerinin pusu kurulduğundan habersiz halde sabahın alaca karanlığında Huneyn vadisine girdiler. Müslüman ordusu çok kalabalıktı ve ordu içerisinde Ensâr ile muhacirlerden başka kabileler, serbest bırakılan Mekkeliler ve başkaları da bulunuyordu. Hevâzin öncülerinin saldırıya geçmesiyle müslüman toplulukları bir anda panikledi. Özellikle de Temim ve Mekke'de serbest bırakılanlar saflarını bırakıp dağıldılar ve müslüman saflarında bozgun baş gösterdi. Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberinde bulunan Muhacir ve Ensâr-ı kiram yerlerinden ayrılmadılar. Efendimiz'in (s.a.v.) amcası Abbas, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali (r.a.a.) da yerinde kalanlardan idiler. Efendimiz (s.a.v.) oradan sağ tarafına yöneldi ve “*Ey Ensâr topluluğu!*” diye nida etti. Ensâr, “*Emret ey Allah'ın Rasûlü! İçini ferah tut biz seninle birlikteyiz.*” diye cevap verdiler. Sonrasında sol tarafa yöneldi ve “*Ey Ensâr topluluğu!*” diye tekrar nida etti. Ensâr-ı kiram “*Emret ey Allah'ın Rasûlü! İçini ferah tut biz seninle birlikteyiz!*” dediler. Bu sırada Efendimiz (s.a.v.) beyaz katırının üzerinde idi. Katırdan indi ve şöyle nida etmeye devam etti; “*Ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm.*³ *Ey insanlar! Haydi, bana, Allah'ın Rasûlü'ne, Muhammed b. Abdullah'a gelin.*” Ardından Rasûlullah (s.a.v.) sesi gayet gür olan amcası Abbas'a; “*Ey Ensâr topluluğu! Ey Semure ağacının altında biat etmiş bulunan sahabeler topluluğu! Neredesiniz?*” diye seslenmesini emretti. “*Ben peygamberim, yalan yok ! Ben Abdülmuttalib'in oğluyum!*” sözleriyle Efendimiz (s.a.v.)nidalarına devam ediyordu.⁴

¹ Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.583.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/438; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/460.

³ *Sahîh-i Buhârî*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/172.

⁴ *Sahîh-i Buhârî*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/143; Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/444-445; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r-Reşâd*, 5/471; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.378.

Muhacirler ve Ensâr bu nidaları duyunca hemen “*Lebbeyk, emret*” diyerek cevap verdiler. Rasûlullah'ın (s.a.v.) etrafında toplandılar ve onunla birlikte düşmanı karşıladılar. Müslümanlarla Hevâzin arasındaki savaş iyice şiddetlenmişti. Rasûlullah (s.a.v.) “*İşte şimdi tandır tutuştu, savaş kızıştı!*” buyurdu.¹ ve bu sözü ilk söyleyen kişi oldu.² Müslümanlar peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte kahramanca savaştılar. Rasûlullah (s.a.v.) yerden bir avuç toprak aldı ve “*Yüzleri kara olsun.*” diyerek düşman ordusunun yüzlerine doğru serpti.³

Kısa süre sonra düşman saflarında hezimet gerçekleşti. Müslümanlar birçok esir ve ganimetle geri döndüler.⁴ Düşman saflarından yetmişten fazla kişi ölmüş, müslümanlardan ise birkaç kişi şehit olmuştu.⁵

Rasûlullah (s.a.v.) kaçanları yakalamak ve kuvvetlerini dağıtmak için arkalarından seriyyeler gönderdi. Bu seriyyeler görevlerini başarıyla yerine getirdiler. Rasûlullah'ın (s.a.v.) emrine binaen tüm ganimetler ve esirler Ci'râne denilen yerde toplandı.⁶

İşler sakinleştikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) Tâif yoluna çıktı. Burası Sakif kabilesinin merkezi olup Efendimiz (s.a.v.) ile savaşmak için Hevâzin kalıntılarının toplandığı yeri.

Tâif etrafı sularla kaplı bir şehir idi. İsmi de zaten bu nedenle almıştı.⁷ Rasûlullah (s.a.v.), burayı yirmi küsur gece muhasara etmesine rağmen surlarla Çevrili olması nedeniyle ele geçiremedi.⁸ Selman-ı Farisi (r.a.a.)'ın tavsiyesine binaen mancınık kuruldu ve atışlar yapıldı. Ancak bu atışlar çok etkili olmadı.⁹ Tâiflilerin attığı ok ve diğer cisimler ile birçok sahabe ise şehit oldu.

Müslümanların bazısı ağaç ve derilerden yaptıkları kuleler ile surları

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/445; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.58.

² Es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 4/138.

³ Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.589.

⁴ Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/172.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/449.

⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/162; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/488. Ci'râne, Mekke'nin kuzeyinde Taif otoyolu üzerinde bir yer olup, yoldan açılana tali yol üzerinde bulunmaktadır. el-Biladi, *Mu'cemü'l-Me'âlimi'l-Coğrafiyye fi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, s.83

⁷ Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 4/9; Bkz: Abdulcebbar Mensî el-Ubeydî, *Tâ'if ve Devru Kabîleti Sakîf el-Arabiyye*, s. 16.

⁸ Muhasara süresi hakkında başka rivayetler de vardır. es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/565; Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 2/507; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.596.

⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/483; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/560; Ekrem el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 2/509; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.595.

aşmaya çalıştılar. Kulelerin içine girdiler ve kulelerle surlara yaklaştılar. Ancak Tâifliler kulelere surlardan kızgın demir döktüler. Dökülen bu kızgın demir derileri yaktı ve ağaçları dağıttı. Böylece içindeki Müslümanlar ortaya çıktı ve sonrasında surlardan atılan oklarla birçok Müslüman şehit oldu.¹ Tâif ahalisinden bazı yumuşak kalpli olanlar kaleden indiler ve Müslüman olduklarını söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) onları serbest bıraktı.² Muhasaranın uzamasının ardından Efendimiz (s.a.v.) Tâif'in fethi için kendisine izin verilmediğini ilan ederek oradan ayrıldı.

Rasûlullah (s.a.v.) Tâif hakkında ümitsizliğe kapılmadı. Bilakis “Allah'ım Sakifi hidayet et!” diye dua ederek³ onların kendiliğinden müslüman olarak gelmelerini ümit ediyordu. Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye yöneldi. Hevâzin ve beraberindeki kabilelere ait ganimetler ve esirlerin tutulduğu Ci'râne denilen yerde konakladı. Ci'râne'de Rasûlullah (s.a.v.) Hevâzin kabilesinin iletişime geçmesini veya müslümanlarla yaşadıkları bu durum karşısında tevbe etmelerini bekledi. Ancak birkaç gün bekledikten sonra elde edilen ganimet ve silahları müslümanlara dağıttı. Sonrasında Hevâzin'den Rasûlullah ve müslümanlar hakkında düşüncelerinden tevbe ettiklerini ve müslüman olduklarını ifade eden bir heyet geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'den mallarını ve evlatlarını geri istediler. Aralarından şair olan biri Rasûlullah (s.a.v.)'den şefaath dileyerek uzunca bir kaside okudu. Kasidenin başlangıç kısmı şöyleydi:

*Ey Allah'ın Rasûlü bize kerem eyle yardım et!
Çünkü sen böyle umduğumuz ve bildiğimiz birisin.*⁴

Rasûlullah (s.a.v.) onlara malları ve çocuklarıyla kadınları arasında tercih hakkı sundu. Onlar da çocukları ve kadınlarını tercih ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) “Ben tevbe edip de gelirsiniz diye ganimet ve esirleri bölüştürmeden uzun bir müddet bekledim. Fakat siz çok geç kalmış sayılırsınız.” buyurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) Tâiftten döndükten sonra onları on küsur gün

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 4/483; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/561.

² Sahih-i Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 6/161; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 4/485; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/562.

³ Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, s.596.

⁴ es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ Ve'r Reşâd*, 5/571.

beklemişti. Hevâzin heyeti Rasûlullah (s.a.v..) kendilerine bu iki seçenektan sadece birini vereceğini anladıklarında kadın ve çocuklarını istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ayağa kalktı ve Allahü Teâlâyâ gerektiği gibi hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu; “*Şimdi biz sizin kardeşleriniziz. Bunlar tevbe ederek geldiler. Ben ailelerinin kendilerine geri verilmesini uygun görüyorum. Sizden her kim böyle bir iyilik yapmak isterse hemen yapsın. Her kim de Allah'ın bize nasip ettiği ganimet içerisinde hakkını almayı isterse öyle yapsın.*” Bunun üzerine insanlar “*Ey Allah'ın Rasûlü! Biz senin için iyilik yaparak esirleri serbest bıraktık.*” dediler.¹

Müslümanlar Rasûlullah (s.a.v.)'i taklit ederek esirlerden olan paylarından feragat etmek için yarıştılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) Hevâzin'e tavsiyede bulunarak onlara “*Reisiniz Malik. Avf'a haber verin eğer, müslüman olarak bana gelirse ailesini ve malını ona vereceğim. Ayrıca ona yüz deve daha vereceğim.*” Bunun üzerine Malik b. Avf Tâif'ten gizlice çıktı ve Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek iyi bir müslüman oldu. Peygamberimiz (s.a.v.) onu Tâif'in etrafındaki kabilelerden müslüman olanlara vali tayin etti. Kendisi yoğun bir çalışma ile bu kabileleri şirk boyunduruğundan kurtardı.²

Rasûlullah (s.a.v.) ganimetleri dağıtırken müslüman olan kabilelere ve fetih sonrası serbest bırakılanlardan müellefe-i kulûb olanlara ve diğerlerine bolca verirken, Ensâra hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine Ensârdan bazıları gönlünde kırıklık hissedince Rasûlullah (s.a.v.) Ensâr'ı ayrı bir yerde toplayarak onlarla konuştu. Bu konuşmanın bir kısmı şöyledir:

“*Ey Ensâr topluluğu! Ben geldiğimde, siz dalâlet içinde değil miydiniz? Allah, Benimle sizi hidayete erdirmemi mi? Ben geldiğimde siz, birbirinizle düşman değil miydiniz? Allah, Benimle sizin kalplerinizi telif etmedi mi? Ben geldiğimde, siz fakr u zarûret içinde kıvranmıyor muydunuz? Allah, Benim vesilemlle sizi zenginleştirmedim mi?*”

Efendimiz, her cümle ve soruyu bitirdikçe Ensâr'dan topluca şu ses yükseliyordu: “*Evet, evet, minnet Allah'a ve Rasûlü'nedir!*” Efendimiz (s.a.v.) sonrasında şöyle devam etti:

“*Ey Ensâr topluluğu! Dileseydiniz, bana başka türlü de cevap verebilirdiniz. Herkes evine, deveye, koyunla dönerken, siz evlerinize Rasûlullah'la dönmek istemez misiniz?*”

¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/145-147

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 4/491; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n -Nebeviyye*, 3/683.

*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, insanların hepsi, bir vadiye Ensâr da başka bir vâdiye gitse, ben hiç tereddüt etmeden Ensâr'ın gittiği tarafa giderim. Eğer hicret meselesi olmasaydı, ben Ensâr'dan biri olmayı ne kadar arzu ederdim. Ey Allahım! Ensâr'ı, çocuklarını ve torunlarını sen koru!"*⁸⁹⁰

Bu sözler karşısında herkes, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor ve güçleri yettiği kadar da “Allah ve Rasûlü bize yeter. Biz başka şey istemiyoruz.” diye mırıldanıyorlardı.¹

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) Ci'râne'den ihrama girdi ve umreci olarak Mekke'ye vardı. Mekke'de birkaç gün kaldıktan sonra Medine'ye döndü. Birkaç ay içerisinde İslam Tâif etrafında ve ahalisi içerisinde yayıldı. Ardından Tâif'ten bir heyet Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek kavimleri hakkında görüşmelerde bulundular. Bu görüşmeler sonucunda müslüman oldular ve şehir ahalisi İslam sancağı altınagirerek putların yıkılmasını kabul etti.²

Tâif'in müslüman olmasıyla birlikte tüm Hicaz kentleri, O'nun hükmüne tâbi olmaya başladılar. Artık bu şehirleri Rasûlullah (s.a.v.)'in tayin ettiği valiler yönetiyordu.

Huneyn gazası hakkında nazil olmuş bir takım ayet-i kerimeler bulunmaktadır. Örneğin yüce Allah'a tevbe süresinde şöyle buyurur:

"Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz." (Tevbe Sûresi 9/25)

¹ Sahih-i Buhârî Şerhi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/171; İbn el-Esîr, *el-Kamil*, 4/272

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/537-541; Bkz.; Ekrem Ziya el-Ömeri, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, 2/512; Bkz.; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 659; Bkz.; Bu Kitâbın Heyetler bölümüne Bkz..

TEBÛK GAZVESİ (Hicri Dokuzuncu Yıl, Recep Ayı)¹

Hicretin 8. yılında müslümanlarla Rum (Bizans) ve Hristiyan Araplardan oluşan avaneleri arasında yaşanan Mû'te gazası, müslümanlarla Rum arasında yaşanan ilk savaş olup, birtakım sahabelerin şehit olması nedeniyle bu savaş Rasûlullah'ın (s.a.v.) zihninde derin bir yer tutmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) yüce Allah'ın;

”Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar (savaş anında) sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir..” (Tevbe Sûresi 9/123) ayet-i kerimesi uyarınca Rum (Bizans) ile savaşmak istedi. Bu nedenle Tebûk gazası aslında ve açıkça Rum'a karşı yapılmıştır. Bu bağlamda Rasûlullah (s.a.v.), müslümanları gazaya çağırırken Rum topraklarına doğru gideceklerini haber vermişti. ⁸⁹⁴ Efendimiz (s.a.v.) Medine'deki münafıklar arasında Rum'un casusları olduğunu biliyordu. Ayrıca yoluzun, hava sıcak, gidilecek beldeler ise kurak idi. Bu nedenle orduyu iyi hazırlamak istiyordu. İnsanlar yoksulluk içerisindeydi ve Medine'deyetişen yıl boyunca bekledikleri hurma, üzüm ve diğer meyveler henüz olgunlaşmamıştı.² Bu nedenle Tebûk gazasına çıkış çok zor olmuştur.

Dolayısıyla münafıklar yalan bataklığına düştüler. Bir takım sudan ve yalan bahanelerle Peygamberimiz (s.a.v.)'den sefere çıkamayacaklarına dair özürler beyan ettiler. Yüce Allah bu konuda *Tevbe Sûresi*'nde şöyle buyurmaktadır.

“Onlardan öylesi de var ki: «Bana izin ver, Benî fitneye düşürme» der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.” (Tevbe Sûresi 9/49)³

Münafıklar bu sıcak havada Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıkmamak için geride kalmak istediler.

“Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; «bu sıcakta

¹ Bu gazve hakkında daha fazla bilgi ve rivayetler için Bkz.; Abdülkadir Habîbullah es-Sindî, *ez-Zehebü'l-Mesbûk fî Tahkiki Rivâyâtî Gazveti Tebûk*, Mektebetü'l-Muallâ, Kuveyt 1406 h.; Bkz; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî, Mâ Hafîze Ebû Bekir fî Gazveti Tebûk*, s. 396.

² Sahih-i Buhârî, *Bâbu Gazveti Tebûk ve Hiye Gazvetü'l-Usre*, İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 6/237; Bkz.: İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 398.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/516.

sefere çıkmayın» dediler. De ki: «Cehennem ateşi daha sıcaktır!» Keşke anlasalardı! - Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!» (Tevbe Sûresi 81-82) ⁸⁹⁷

Peygamberimiz (s.a.v.) ashabını bu gaza için infak etmeye çağırdı. En başta Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer (r.a.a.) olmak üzere sahabenin zenginleri yarışircasına yardım etmeye başladılar. Hz. Osman (r.a.a.) üç yüz deve ve bin dinar vererek büyük bir infakta bulundu. Peygamberimiz (s.a.v.) onun hakkında “Bundan sonra yapacağı hataların hiçbirisi Osman'a zarar vermez.” “Kim bu zorluk gününde orduya yardım ederse onun için cennet vardır.”¹ “Ey Allah'ım ben Osman'dan razıyım, sen de ondan razı ol” buyurarak memnuniyetini dile getirmiştir.²

Müslümanlardan bazı kimseler Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) gelmişlerdi. Bu kimseler de Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte gazaya çıkmak istiyorlar, ancak yol hazırlıkları ve binekleri bulunmuyordu. Peygamberimiz'e (s.a.v.) ihtiyaçlarını dile getirdiklerinde Efendimiz (s.a.v.) onlara “Size verebilecek bir bineğim yok.” diye cevap verdi. Bu kimseler gözleri yaşlar içerisinde geri döndüler.³ Bu arada bazı bedeviler gelerek savaşa katılamayacaklarına dair özür beyan ediyorlardı.

Sahabeden üç kişi gevşeklik yaparak geri kalmıştı. Onlar Rasûlullah'a (s.a.v.) sonradan katılmak istemişlerdi. Ancak bu üç kişi sözlerinde sadık olduklarından Allahü Teâlâ onları affetti ve haklarında şu ayeti kerimeler nazil oldu;⁴

“Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir. - Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir.” (Tevbe Sûresi 117-118)

Bu gazve, zenginiyle fakiriyle, iman bakımından güçlü olanı ile zayıf olanı, tüm İslam toplumu için bir sınav olmuştu. Bu gazve ile Yahudi ve münafıklar da Müslümanlara karşı konumlarını ve içyüzlerini belli etmişlerdi. Her savaşın

¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 14/195.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/518.

³ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 1/902.

⁴ Ka'b b. Malik Hakkında bak. Buhârî Hadisi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/241; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 398.

bir kendine özgü neden ve saikleri olduğu gibi her olayın da bir sonucu bulunuyordu. Tebûk gazvesi Rasûlullah'ın (s.a.v.) yaşlılık döneminde katıldığı son gazve idi. Bu sırada Efendimiz (s.a.v.) altmış yaşını geçmişti, ancak halen orduya bizzat kendisi kumandanlık etmek istiyordu. Zira bu gazve müslümanların Rum (Bizans) topraklarına yapacakları seferlerin ve İslamın evrensellik kazanmasının öncüsü sayılacaktı.

Müslümanlardan otuz bin savaşçı toplandı ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıktılar. Aralarında on bin süvari bulunuyordu. ¹Bu ordu Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken müslümanların toplandığı en büyük ordu olup, Tebûk tarafına doğru yola koyuldular. Yolculuk esnasında Salih (as.)'ın yurdu Medâin Sâlih'ten geçtiler.²

Peygamberimiz (s.a.v.) acele etmelerini, evlere girmemeleri, gerekirse ağlayarak veya ağlar gibi yaparak geçmelerini emretti.

Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk'a ulaşıncaya kadar yoluna devam etti. Tebûk'ta on küsur gece kalan Efendimiz (s.a.v.) bu süre zarfında Rum'dan haber almak için etrafa seriyyeler ve öncü birliklerini gönderiyordu. Aynı zamanda komşu bölgelere de seriyyeler gönderilmekteydi. Yakınlardaki kabilelerin reisleri ve beldelerin hükümdarları Efendimiz'e (s.a.v.) geliyorlardı. Halit b. Velid bu seriyyelerden birinde Dûmetü'l-Cendel reisi Ukeydir b. Abdulmelik'i esir alarak Efendimiz'e (s.a.v.) getirdi. Kendisi ve kavmi için zimmilik anlaşması yaparak cizye ödemeyi kabul etti. Rasûlullah (s.a.v.) de onu serbest bıraktı.³ Eyle hükümdarı Yuhanna b. Ru'be de Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) gelenlerdendi. O da kendi ve kavmi için zimmet anlaşması yaptı ve Rasûlullah'a (s.a.v.) cizye ödedi. Ezruh ve Cerbâ ahalileri de geldiler. Peygamberimiz (s.a.v.) bunların tamamına eman verdi, cizye anlaşması yaptı ve bunu kaleme döktü.⁴

Burada Rum'un Allah Rasûlü (s.a.v.) ve beraberindekilerin

¹ Bkz; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/242; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/520.

² İmam Buhârî, İbn Ömer (r.a.a)'tan şöyle rivayet etmektedir: Peygamberimiz (s.a.v.) Hicr denilen yere geldiğinde "Onlara isâbet edenler size de isâbet etmesin diye kendi nefislerine zulmedenlerin evlerine girmeyin. Ancak girmeniz gerekirse ağlayarak girin!" buyurdu. Ardından başını eğdi ve vadiyi geçinceye kadar hızlandı. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/255

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/526; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/30.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/526; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/29. Bu kitaptan Rasûlullah'ın (s.a.v.)'ın Rum (Bizans) kralı Heraklius'a mektubu bölümüne bakınız..

hareketlerinden, Tebûk'a ulaşmalarından, Rum topraklarının etrafında boy göstermelerinden, belki de bir kısmının Rum topraklarına bizzat girmiş olduğundan haberdar oldukları.¹ Ancak gerekli güce sahip olmalarına rağmen Müslümanlarla karşılaşmak, savaşmak veya çatışmaktan geri durdukları görülmektedir. Belki de bu durum, Rum'un dikkatli davrandığının göstergesidir. Zira Gassân Emiri, Rasûlullah (s.a.v.)'den bu sefere katılmayıp geri kalan ancak sonra da tevbesi kabul edilenlerden biri olan Ka'b b. Malik (r.a.a.)'a, Tebûk gazvesi sonrası Medine'deyken bir mektup göndermiş ve kendilerinin yanına Şam'a gelmesini talep etmiştir.²

Rum emirlerinden biri olan Gassân hükümdarının Peygamberimiz'in (s.a.v.) konumu ile müslümanların durumundan her zaman haberdar olduğu göz önüne alındığında, Rasûlullah'ın (s.a.v.) ordusunun Medine'den Tebûk'a geldiğini de hayli hayli biliyor olduğu ve harekete geçmeden önce bu ordu için hazırlık yaptığı düşünülmektedir. Hem de İslam ordusunun nereye gideceği ilan edilmiş olup Rum casusları da Medine'de mescitte namaz kılıyorlardı. Belki de Rum kralı Rasûlullah'ın (s.a.v.) doğruluğunu yakinen biliyor ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) gerek şimdi gerekse sonrasında kendilerine galip geleceğini anlayarak ve korkarak İslam ordusuna bulaşmamayı tercih ediyordu.

Zira Herakliyas, Peygamberimiz'in (s.a.v.) mektubunu alıp kendisini tanıyanlardan haberlerini işittiğinde “*Vallahi eğer bana doğru söylüyorsanız iki ayağımın bastığı bu yerler de yakında onun olacaktır*”³ demiş ve sonrasında müslümanların bu topraklara sahip olduğunu görünceye kadar yaşamıştır.⁴

Rasûlullah (s.a.v.) Arap yarımadasının kuzey taraflarında müslümanların gücünü gösterdikten sonra tekrar Medine'ye dönmüştür. Yolculuk esnasında Efendimiz (s.a.v.) münafıklardan birtakım eziyetler görmüştür. Münafıklardan on dört kişilik bir grup Hz. Peygamber (s.a.v.)'i akabe denilen yerden geçerken öldürmeye çalışmışlardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sahabeden birine nida

¹ İbn Kesîr İmamı Ahmed'den rivayetle Rum kralı Herakliyas'un bir elçisinin Tebûk'ta Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ulaştığını ve bir mektup getirdiğini rivayet etmektedir. Bu rivayete geçenler ilginç bir kıssa olup, rivayetin isnadında herhangi bir sıkıntı bulunmadığı söylenmiştir. Bkz.; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/27-29; Bkz.; İmamı Ahmed, *Müsned*, 3/442; Bkz.; Bu kitaptan Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Rum kralı Herakliyas'a mektubu bölümü
² Bkz.; Ka'b b. Malik Hakkında Buhârî Hadisi, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/242.

³ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 12/71.

⁴ Bkz.; Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Rum kralı Herakliyas'a mektubu; *Taberî Tarihi*, 4/38; el-Ezdi, *Fütûhu's-Şam*, s.236.

ettirerek Rasûlullah'ın (s.a.v.) Akabe'den geçeceğini, dolayısıyla kimsenin buradan geçmemesini emretti. Akabe, dağda dar bir yer olup neredeyse tek bir binekli geçebiliyordu. Rasûlullah'ın (s.a.v.) önünde Huzeyfe b. Yemani (r.a.a.) vardı ve devesini Ammâr b. Yasir (r.a.a.) sürüyordu.

Bir grup münafık yüzlerini kapatarak binekleriyle Ammâr (r.a.a.)'ı düşürmeye çalıştılar. Ammâr ise onları Rasûlullah 'den (s.a.v.) uzaklaştırmak için bineklerin yüzüne vuruyordu. Efendimiz (s.a.v.) Huzeyfe (r.a.a.)'a “*hadi hadi*” buyurdu. İndiklerinde ise Ammâr (r.a.a.)'a “*Bugün gelenleri tanıdın mı?*” diye sordu. Ammâr (r.a.a.) “*Bineklerini tanıdım, ancak kendileri gizlenmişlerdi.*” diye cevap verdi. “*Peki, ne yapmak istediklerini anladın mı?*” diye sorduğunda onlar Ammâr (r.a.a.) “*Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.*” diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.v.), “*Allah'ın Rasûl'ünün devesini korkutarak onu düşürmek istediler.*” buyurdu.¹

Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye döndü. Uzaktan Medine görüldüğünde “*İşte burası tertemiz şehirdir. Ve işte Uhud dağı öyle bir dağdır ki, o bizi sever bizde onu severiz.*”² buyurdu. Kadınlar ve çocuklar müslümanları karşılamak için çıktılar. Çocuklar hep birlikte şu beyitleri okuyorlardı:

*Ay doğdu üzerimize Veda tepelerinden!
Şükür gerekti bizlere, Allah'a davetinden³*

Bu gaza gerek canlarıyla gerek mallarıyla savaşa katılmak hususunda tüm sınıflarıyla birlikte müslüman toplum için bir eğitim niteliği taşımaktaydı. Ayrıca tüm ümmeti uzak görüşlü olmaya ve yüksek himmet göstermeye yönlendiren bir etkisi olmuştur. Zira Rasûlullah'a (s.a.v.), ümmetini refik-i âlâya emanet etmeden önce bakışlarını Rum'a çevirmiş ve Rum taraflarında fetihler gerçekleştirmek için bizzat bir cihat hareketi başlatmıştır.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) Medine'ye dönmesiyle bu gazve ile ilgili olaylar son bulmamış, bilakis, Mescid-i Dırâr hadisesi ve geride kalmaları nedeniyle Rasûlullah'a gelerek özür dileyenler hakkındaki olaylar vuku bulmuştur. Münafıklar yalan ve boş bahaneler sunmuşlardır ki Allahu Teâlâ onları

¹ Bkz.; İmam-ı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/390-391; es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ-Ve'r Reşâd*, 5/669.

² Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/256; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 397.

³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/259; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.631.

Kur'ân'da ortaya çıkarmıştır. Kimisi de geri kalmalarına rağmen Rasûlullah'a (s.a.v.) özür beyan ederken doğruluktan ayrılmadılar. Bunlar Ka'b b. Malik (r.a.a.) başta olmak üzere üç kişi idi.¹ Rasûlullah (s.a.v.) bir süre bunlardan yüz çevirdi.

Sonra Allahu Teâlâ onların tevbelerini kabul ettiğini Kur'ânı Kerim'de bizzat belirtmiştir. Kur'ânı Kerim'in bazı ayetleri Tebûk gazvesi hakkında şöyle bahsetmektedir:

“Ey iman edenler! Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.39. Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.40. Eğer siz ona (Rasûlallah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.41. (Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.42. Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı (o münaфіklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, «Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık» diye kendilerini helâk edercesine Allah'a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor. Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana iyice belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?44. Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan (geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah takvâ sahiplerini pek iyi bilir.45. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp, kuşkuları içinde bocalayanlar senden izin isterler.46. Eğer onlar (savaşa) çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranışlarını çirkin gördü ve onları geri koydu; onlara «Oturanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun!» denildi.47. Eğer içinde (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zalimleri gayet iyi bilir.48. Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yerini buldu. Onlardan öylesi de var ki: «Bana izin ver, Benî fitneye düşürme» der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.50. Eğer sana bir iyilik erişirse, bu onları üzer. Ve eğer başına bir musibet gelirse, «İyi ki biz daha önce tedbirimizi almışız» derler ve böbürlenerek dönüp giderler.51. De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlâmızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.52. De ki: Siz bizim için ancak iki iyilik n birini beklemektesiniz. Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber beklemekteyiz.” (Tevbe Sûresi 38-52)

¹ Buhârî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/242; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 398.

Allah aynı surede bir başka noktada Tebûk gazvesi hakkında şöyle buyurmaktadır:

“**80** - (Ey Muhammed!) Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Resûlünü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez. **81** - Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; «bu sıcakta sefere çıkmayın» dediler. De ki: «Cehennem ateşi daha sıcaktır!» Keşke anlasalardı! **82** - Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar! **83** - Eğer Allah seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de (Tebûk seferinden Medine'ye döner de başka bir savaşa seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı Benimle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz birinci defa (Tebûk seferinde) yerinizde kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun! **84** - Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler. **85** - Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla ancak dünyada onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının güçlüğüyle çıkmasını istiyor. **86** - «Allah'a inanın, Resûlü ile beraber cihad edin» diye bir sûre indirildiği zaman, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve: Bizi bırak (evlerinde) oturanlarla beraber olalım, dediler. **87** - Geride kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular, onların kalplerine mühür vuruldu. Bu yüzden onlar anlamazlar. **88** - Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir. **89** - Allah, onlara içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kazanç budur. **90** - Bedevîlerden, (mazeretleri olduğunu) iddia edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah ve Resûlüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara elem verici bir azap erişecektir. **91** - Allah ve Resûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir. **92** - Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum, deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de (sorumluluk yoktur). **93** - Sorumluluk ancak, zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalan kadınlarla beraber olmaya râzı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler. **94** - (Seferden) onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: (Boşuna) özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah, haberlerinizi bize bildirmiştir. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da görecektir, Resûlü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir. **95** - Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Allah adına and içecekler. Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına (kötü işlerine) karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir. **96** - Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz.” (Tevbe Sûresi 9/80-96)

Allahu Zülcelal aynı surede bu gazvede Peygamberimiz'e (s.a.v.) tâbi olan

müminlerden razı olduğu hakkında şu ayet-i kerimleri inzal buyurmuştur:

"117 - Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir. 118 - Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir. 119 - Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun. 120 - Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duchar olmaları, kâfirleri öfkeli edilecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez. 121 - Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükâfatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vâdi mutlaka onların lehine yazılır. 122 - Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir grup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar. 123 - Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar (savaş anında) sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir." (Tevbe Sûresi 9/117/123)

Ebû Bekir (r.a.a.)'ın İnsanları Hacca Götürmesi (Hicri Dokuzuncu Yıl)¹

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'yi hicretin 8. yılında Ramazan ayında fethetti. Ancak bu yıl hac yapmadığı gibi insanlara da hac yapmalarını emretmedi. Efendimiz (s.a.v.) bu dönemde heyetleri karşılamak ve Tebûk gazvesi gibi birtakım gazve ve seriyyeler ile meşgul oldu. Hicretin 9. yılı hac mevsimi geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), Arap müşrikler kendi adetlerince hac yaparken hacca gitmeyi uygun görmedi ve *"Müşrikler çıplak bir şekilde Kâbe'yi tavaft etmek için geliyorlar. Bu durum kalkmadıkça hac etmek istemiyorum."* buyurdu.²

Rasûlullah (s.a.v.) Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ı hac emiri olarak tayin etti. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) çıktıktan sonra, Peygamberimiz (s.a.v.) Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ı çağırarak *Berâe (Tevbe)* suresinin baş kısmını hacda insanlara tebliğ etmek üzere gönderdi. Burada müşriklerin bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a

¹ Bkz; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Haccı Ebû Bekir bi'n-Nâs*, 5/115.

² Bkz; Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/536.

yaklaşamayacakları ve onun etrafında bulunan müşriklerin ahitlerinin yenilenmeyeceği yer alıyordu. Bu nedenle Efendimiz (s.a.v.) bunu kendi ehl-i beytinden birinin tebliğ etmesini istedi ve Hz. Ali'ye “*Bu işi tebliğ etmek ancak ehl-i beytimden birine yakışır.*” buyurdu.¹

Hz. Ali (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'ın devesi Azbâ'ya binerek yola çıktı ve Zülhuleyfe'de Hz. Ebû Bekir'e yetişti. Hz. Ebûbekir kendisine son derece edeple âmir mi yoksa memur mu olduğunu sordu. Hz. Ali yine edeple cevap vererek memur olduğunu söyledi.²

Böylece Mekke'ye vardılar. Hz. Ebûbekir ve Ali (r.a.a.) görevlerini yardımlaşarak sürdürdüler. Hz. Ebûbekir hac emirliği, hatibliği ve imamlığını yaptı. Hz. Ali ise insanlara *Tevbe* suresinin (1-28) ayetlerini duyurdu:

“1 - Allah ve Resûlünden kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtar! 2 - (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. İyi bilin ki siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz; Allah ise kâfirleri rezil (ve perişan) edecektir. 3 - Hacc-ı ekber (en büyük hac) gününde Allah ve Resûlünden insanlara bir bildiridir: Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Ve eğer yüz çevirirseniz bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. (Ey Muhammed)! o kâfirlere elem verici bir azabı müjdele! 4 - Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden (antlaşma şartlarına uyan) hiçbir şeyi size eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Allah (haksızlıktan) sakınanları sever. 5 - Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah yarlıgayan, esirgeyendir. 6 - Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, Allah'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona aman ver, sonra (müslüman olmazsa) onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır. İşte bu (müsamaha), onların, bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır. 7 - Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında müşriklerin Allah ve Resûlü yanında nasıl (muteber) bir ahdi olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları müddetçe siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever. 8 - Nasıl olabilir ki! Onlar size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de antlaşma gözetirlerdi. Onlar ağızlarıyla sizi razı ediyorlar, halbuki kalpleri (buna) karşı çıkıyor. Çünkü onların çoğu yoldan çıkmışlardır. 9 -Allah'ın âyetlerine karşılık az bir değeri (dünya malını ve nefsânî istekleri) satın aldılar da (insanları) O'nun yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür! 10 -Bir mümin hakkında ne ahit tanırırlar ne de antlaşma. Çünkü onlar saldırganların kendileridir. 11 -Fakat tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bile n bir kavme âyetlerimizi böyle açıklıyoruz. 12 - Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan adamlardır. (Onlara karşı savaşırsanız) umulur ki

¹ Bkz.; *Sa h î h - i Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, 5/202; İmam Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/283; T i r m i z î , Sahih-i Tirmizî (el-Câmi'u's-Sahih), 5/372.*

² Bkz; İbn Kesir, *es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/69; Sahih-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, 5/202.*

küfre son verirler. **13** - (Ey müminler!) verdikleri sözü bozan, Peygamber'i (yurdundan) çıkarmaya kalkışan ve ilk önce size karşı savaşa başlamış olan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız; yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer (gerçek) müminler iseniz, bilin ki, Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır. **14** - Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mümin toplumun kalplerini ferahlatsın. **15** - Ve onların (müminlerin) kalplerinden öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir. **16** - Yoksa, Allah, sizden, cihad edip Allah, peygamber ve müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızdan haberdardır. **17** - Allah'a ortak koşanlar, kendi kâfirliklerine bizzat kendileri şahitlik ederken, Allah'ın mescitlerini imar etmeye layık değildirler. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır. **18** - Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. **19** - (Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değildirler. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. **20** - İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır. **21** - Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler. **22** - Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır. **23** - Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir. **24** - De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez. **25** - Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. **26** - Sonra Allah, Resûl'ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır. **27** - Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan, esirgeyendir. **28** - Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir. (Tevbe Sûresi 9/1-28)

Bu konuda Rasûlullah'ın (s.a.v.) den izinli olan bazı sahabeler Hz.Ali (r.a.a.) ile birlikte ilgili ayetleri insanlara duyuruyorlar ve bu seneden sonra müşriklerin haccetmeyeceğini, ayrıca Kâbe'nin bir daha çıplak tavaf edilmeyeceğini bildiriyorlardı. İmam Buhârî, Ebû Hureyre (r.a.a.)'den rivayetle Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'ın Nahr (Kurban) günü veda haccından önce Efendimiz (s.a.v.) tarafından bir grubun başına hac emiri olarak tayin edildiğini ve bu hac esnasında o yıldan sonra müşriklerin bir daha hacca gidemeyeceğinin

ve Kâbe'nin çıplak tavaf edilmeyeceğinin ilan edildiğini rivayet edilmektedir.¹

Hız. Ali (r.a.a.), Efendimiz'in (s.a.v.) ehl-i beytinden olduğundan insanların kendisine itimat edeceğinde şüphe yoktur. Zira kendisi Efendimiz (s.a.v.) ile birlikte çokça zaman geçirmiş olup, ehl-i beytten Efendimiz'e (s.a.v.) en yakın olandır. Arapların âdetine göre bir ahit verilirken veya bozulurken ancak o kabilenin efendisi veya o aileden bir kimsenin sözüne itibar edilirdi.² Bu görevin Hız. Ali (r.a.a.) tarafından yerine getirilmesi, ilgili hükümlerin Allah ve Rasûl'ünün muradı olduğunu insanlar katında teyit etmiştir.

Hız. Ali (r.a.a.)'a “Hangi şeyle hacca gönderildin?” diye sorulduğunda “Dört şeyle gönderildim” diye cevap vermiştir. “1. Mümin kimselerden başkası cennete giremeyecektir. 2. Bundan sonra Kâbe çıplak tavaf edilmeyecektir. 3. Bu yazıdan sonra Beyt-i Haram’da mümin ve kâfirler birlikte toplanmayacaktır. 4. Peygamber (s.a.v.) ile zimmet ahdi yapanların ahdi yenilenmeyecektir. Ahdi olmayanlara ise dört ay süre tanınacaktır.”³

Bu olaylardan Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ali (r.a.a.) arasında fazilet sıralaması çıkarmak yerinde değildir. Zira her birinin kendine ait fazileti ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) emriyle sahip olduğu görevi bulunmaktadır. Ayrıca her ikisi de kendine verilen görevi yerine getirmiş olup, diğerini sevmekte ve son derece edeple hürmet etmektedir. Gerek hac işlerinin idaresi, gerekse *Tevbe* suresinin ayetlerinin insanlara tebliği hususunda birbirlerinin görevlerinde katkı sağladıkları gibi, diğer sahabey-i kiram da kendilerine yardımda bulunmuştur. Her ikisinin de hedefleri bir olup, bu hedef gerek hac esnasında gerekse diğer zamanlarda “Lâ İlâhe İllallah” kelimesinin şanını yüceltmekten ibarettir ve bu konuda birbirlerine destek olmuşlardır.

Nasıl ki bizler bugün Rasûlullah'ın (s.a.v.) emriyle Hız. Ali (r.a.a.)'ın tebliğ ettiği “Müşriklerin ve çıplakların hacdan engellenmesi hükmünü uyguluyor.” isek, Hız. Ali (r.a.a.) zamanında yaşayan diğer sahabeler hayli hayli bu hükmün uygulanmasında onunla birlikte çalışıyorlardı. Hem de hedefleri aynıyken ve Hız. Ali (r.a.a.)'tan bu hükmü tebliğ ettikten sonra Mekke'den ayrılacak olan müşrikler daha orada iken bu yardımlaşma kaçınılmazdır. Müslümanlar,

¹ Bkz; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Haccı Ebû Bekir bi'n-Nâs*, 5/115.

² Bkz; Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/539.

³ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'ad*, 655; Tirmizî, *Sahih-i Tirmizî, (el-Câmi'u's-Sahih)*, Hadis No;3091; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/79.

müşriklerin Mekke'den tamamen uzaklaşması için asırlarca bu hükmü uygulaya gelmişlerdir.

Sanki yapılan bu uyarı ve hac, bir sene sonra Rasûlullah (s.a.v.) tarafından yapılacak veda haccının bir öncüsü gibiydi.¹

Bu hac ile birlikte kıymetli topraklar olan Mekke ve çevresi müşriklerden temizlenmiş, sadece tevhit inancına sahip olanların Rasûlullah (s.a.v.)'i karşılayacağı, tertemiz nefislere sahip hacılar kalmıştır. O hac ki Rasûlullah'ın (s.a.v.) tüm insanlığa vedası olmuş ve orada bulunanlar tarafından bulunmayanlara aktarılmıştır.

¹ Bu Kitâbın Veda Haccı bölümüne bakınız.

KABİLELERE AİT HEYETLER ¹

Heyet kelimesinin Arapçası “vefd” çoğulu lise “vüfûd” olup, yüce şahsiyetler ve liderlerle görüşmek, onlarla hemhal olmak ve önemli konularda kabilelerini temsil etmek için seçilmiş kimselerden oluşan grup demektir.²

Rasûlullah'ın (s.a.v.) daveti evrensel olup tüm insanları kapsadığından, Efendimiz (s.a.v.) vahyin başlangıcından itibaren gerek bireysel olarak gerekse gruplar halinde kabilelerle iletişim kurmaya çalışmış ve onlara İslam davetini sunmuştur.³

Kureyş'in Rasûlullah'a (s.a.v.) olan baskıları sonrasında, diğer kabilelere karşı bu çalışmalar artış göstermiş, Efendimiz (s.a.v.) hac mevsimlerinde kabileleri dolaşarak onları İslam'a davet etmiş ve yardım talep etmiştir. Kabileler arasında gerçekleştirdiği bu ziyaretlerin birçoğunda en yakın arkadaşı olan ve kabilelerle boyları çok iyi bilen Ebû Bek-i Sıddîk (r.a.a.) kendisine eşlik etmiştir.⁴

Kabilelerin kendisine verdiği cevaplar farklılık gösterse de Rasûlullah (s.a.v.) hakkında haberler birçok kabileler arasında yayılmıştır.

Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye hicret etmeden önce farklı kabilelerden birçok grupla karşılaşmış ve Araplardan Rasûlullah (s.a.v.) ve davetini işitmeyen kalmamıştır.⁵

Hicret ve özellikle de Bedir savaşından sonra Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki müslümanların haberleri hızla yayılmıştır.

Hudeybiye barış anlaşmasının bir maddesinde Muhammed 'in (s.a.v.) emanına girmek isteyenlerin girebileceği, Kureyş'in emanına girmek isteyenlerin de aynı şekilde girebileceği yer almış ve sonrasında çevrede

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l Megâzî, Esmâu'l-Kabâil*, 5/115-123).

² Bkz: İmam-i Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, 1/181.

³ Bkz; Abdulaziz es-Se'âlibî, *Mu'cizü Muhammedin Rasûlillah, er-Risâletü'l-Muhammediyye ile'l-Ümami Kâffe*, Dârü'l-Garbi'l-İslami, 3. Baskı Beyrut, 1406 h., s.1/21.

⁴ Bkz; Ali Muhammed es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/387.

⁵ Bu kitapta Rasûlullah'ın kabilelerle görüşmesi konusuna bakınız.

bulunan yakın kabileler iki taraftan birini seçerek biat etme durumunda kalmışlardır. Huzâa kabilesi Rasûlullah (s.a.v.) emanına girerken, Benî Bekir kabilesi Kureyş ile sözleşme yapmıştır. Benî Bekir kabilesinin Kureyş'in yardımıyla Huzâalılara gerçekleştirdiği saldırı, Rasûlullah (s.a.v.) ile aralarındaki barış anlaşmasını bozan bir davranış olmuş , sonrasında Mekke'nin fethine ve müşriklerin hâkimiyetine son verilmesine neden olmuştur .

Fetih sonrasında tüm Arap kabilelerinde Arap yarımadasındaki tek saygınlığın İslam ve Peygamberimiz (s.a.v.) e ait olduğu fikri hâkim olmuştur.

Bu bağlamda hicretin dokuzuncu yılında birçok kabile heyeti geldiğinden bu yıl “Heyetler Yılı” adını almıştır.¹ Ancak bu heyetler arasında daha önceki yıllarda gelenler olduğu gibi, hicretin 5. yılı öncesinde gelmiş olup 9. yıl tekrar gelen kabile heyetleri de bulunmuştur.² Her bir kabile Araplar katındaki yerini ve şerefini arz eder, içlerindeki hatipler konuşmalar yapar, şairleri ise kasideler okurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) onların sözlerine söz ile, kasidelerine ise kasidelerle karşılık vermeyi ashabına emrederdi. Rasûlullah'ın (s.a.v.) hedefi ırkçılık veya böbürlenmek gibi şeyler olmayıp, bilakis Allah'ın dinini yüceltmek, ona ve dinine davet etmek, değerler ve adaleti ikame edip yaymaktı. Bu nedenle, bu geniş ufuk ve yüksek gayretle yapılan çalışmaların sonuçları başkalarının gözünde şaşırtıcı, büyüleyici ve mükemmel sayılmıştır. Ziyarete gelen kabilelerin heyetleri bu durumu kendileri dile getiriyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) bu heyetlere ikramda bulunuyor, hediyeler veriyor, onlara bir şeyler öğretiyor ve ashabına da öğretmelerini emreliyordu. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) dönüşleri esnasında kendilerinin işlerini görecekt, muamelelerini düzenleyecek, zenginlerden alarak fakirleri gözetecek ve başlarında bir vali ve öğretici olacak kimseleri tayin ediyordu.

Yine Rasûlullah (s.a.v.) bu heyetlerdeki kimselerin bazen kendilerini bazen de başkalarını ilgilendiren konularda, bölgelerindeki yaşantılarından, yedikleri ve içtiklerinden ve karşılaştıkları belli başlı olaylara kadar her türlü sorularını cevaplıyordu.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/559.

² Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/542.

Bu heyetlerin Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmelerine ve ilgili olaylara bazı Kur'ân ayetlerinde yer verilmiştir. Benî Temim kabilesi heyetinin ziyareti esnasında *Hucurât* suresinin inmesi buna örnek gösterilebilir.¹

İbn Hişâm *Nasr* Suresi'nin inişini bu heyetlere bağlamış ve “efvâcen” kelimesine “*her bir taraftan kapısını çalıyorlar.*” şeklinde mana vermiştir . Yüce Allah Peygamberi (s.a.v.)'e şöyle buyurmaktadır;

“Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.” (*Nasr Sûresi* 110/ 1-3)²

1. Devs Heyeti (Tufeyl b. Amr)³

D devs, Yemen tarafında yaşayan ve soyları Ezd kabilesiyle birleşen bir kabiledir. Soyları şu an Zahran olarak bilinen Zahran b. Ka'b'a dayanmaktadır.⁴ Yurtları Tâif'in güneyinde Bâha bölgesinde olup bugün hâlâ varlığını korumaktadır.⁵ Yurtlarında meşhur bir kaleleri olup bu kale tüm Arap kabileleri arasında bilinmekteydi.⁶

Kureyş kabilesi, hicretten önce Mekke'ye gelen Arapların Rasûlullah (s.a.v.)'i ve mesajını duymasına engel olmaya çalışıyorlardı. Tufeyl'in Hz. Pygamber (s.a.v.) Mekke'de iken Mekke'ye geldiği rivayet edilmektedir. Şöyleki;

Tufeyl, şeref sahibi, akıllı ve şair bir kimse idi. Tufeyl'in geldiğini gören müşriklerin önderleri, hemen onun yanına gittiler ve dediler ki: “*Ey Tufeyl! Sen, bizim memleketimize geldin. Aramızda ortaya çıkan bu adamın (Muhammed (s.a.v.) şaşılabacak birçok halleri vardır. Topluluğumuzu böldü, işimizi dağıttı. Kur'ân-ı Kerim diye*

¹ Bkz.; Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, “ Bâbu Hey'eti Benî Temim”.; *Kitâbü't-Tefsîr*, Hucurat Suresi, 4 ayet, 6/46; İbn Kesîr, *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'Azîm*), 2/1744.

² İbn Hişâm, *es -Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/560.

³ *Sahih-i Buhârî*, *Kitâbü'l-Megâzî*, “ Bâbu Kıssatı't-Tufeyl b. Amr ed-Devsî, 5/123; Hayatı için bkz: ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmin-Nübelâ*, 1/344; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/175.

⁴ Bkz: es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 5/361; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 379.

⁵ Bkz.; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 5/361.

⁶ Bkz.; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 5/361.

söylediği sözleri sihir gibidir. Oğlunu babasından, kardeşi kardeşten, kocayı karısından ayırıyor! Korkarız ki, bizim başımıza gelen bu ayrılık belâsı, seninle kavminin başına da gelir. Onunla sakın konuşma. Ne ona bir söz söyle, ne de onun sözünü dinle.”

Bundan sonrasını Tufeyl b. Amr (r.a.a.) şöyle anlatıyor:

“Yemin ederek söylüyorum ki, Benî öyle ettiler ve bu sözü o kadar çok söylediler ki, onunla konuşmamaya, Onun sözünü asla dinlememeye karar verdim. Hatta Kâbe’ye girdiğim zaman, ne olur, ne olmaz belki sözlerini duyarım endişesiyle kulaklarıma pamuk bile tıkamıştım.”

Ertesi gün, sabahleyin Kâbe’ye gittim. Gördüm ki, Rasûlullah (s.a.v.) Kâbe’nin yanında durmuş, namaz kılıyordu. Ona yakın bir yerde durdum. Cenâb-ı Hakk’ın hikmeti olarak Kur’ân-ı Kerim’den okuduklarından bazısı kulağıma geldi. İşittiğim sözleri, o kadar güzel buldum ki, kendi kendime: *“Ey Anası ölesice! Ben, iyiyi kötüyü ayırt edemeyecek bir adam değilim. Hem de şâirim. Bunun söylediklerini ne diye dinlemeyeyim? Sözlerini güzel bulursam Onu kabul ederim, güzel gelmezse terk ederim.”* dedim. Ve bir tarafa gizlenip, Rasûlullah (s.a.v.) namazını kılıp evine dönünceye kadar orada bekledim. Evine girinceye kadar peşinden gittim. Evine girince, ben de girdim ve *“Yâ Muhammed (s.a.v.) ! Ben bu diyara geldiğimde, senin kavmin bana şöyle şöyle dediler. Senden uzak durmamı istediler. Benî, o kadar korkuttular ki, ben de senin sözünü işitmek için kulaklarıma pamuk tıkadım. Ama Allahu Teâlâ’nın hikmeti olacak ki, bana senin okuduklarından bir miktarını işittirdi. Onları pek güzel buldum. Şimdi, sen, bana ne söyleyeceksen bildir! Kabûl etmeye hazırım.”* dedim.

Rasûlullah (s.a.v.) bana İslâmiyeti anlattı ve Kur’ân-ı Kerim’den bir miktar okudu. Yemin ederim ki, ömrümde bundan daha güzel söz asla işitmemiştim. Hemen orada Kelime-i şehâdet getirip müslüman oldum. O anda dedim ki: *“Ey Allahın Rasûlü! Ben, kavmimde sözü dinlenen itibarlı bir kimseyim. Onlar Benim sözümünden dışarı çıkmazlar. Gidip onları da, İslâm dînine davet edeyim. Duâ ediniz de, Allahü teâlâ Benim için bir alâmet, bir kerâmet buyursun! Böylece o alâmet, kavmimi İslâmiyete davet ederken bana bir kolaylık, yardım olsun!”* Bu ricam üzerine Efendimiz: *“Ey Allah’ım! Onun için bir âyet, alâmet yarat!”* diye dua buyurdu.

Bundan sonra Mekke’den çıkıp kendi beldeme döndüm. Karanlık bir gecede, kavmimin oturduğu subaşına bakan tepeye vardığım zaman, hemen alnımda kandil gibi bir nûr peyda oldu. Çıra gibi ışık vermeye başladı. O zaman dua edip: *“Allahım! Bu nûru alnımdan başka bir yere naklet! Devs kabilesinin cahilleri*

görüp de, dininden döndüğü için Allah, onun alınında ilâhi bir ceza olarak bunu çıkardı, sanmasınlar!” dedim.

O nûr, hemen elimdeki kamçının ucuna gelip kandil gibi asıldı. Kabilemin yurduna yaklaşıp da, yokuştan aşağıya inmeye başladığım sırada orada bulunanlar, elimdeki kamçının başında kandil gibi parlayan nûru birbirine gösteriyorlardı. Bu vaziyette yokuştan aşağıya inip evime geldim. Yanıma ilk önce, ihtiyar olan babam gelip, Benî bu halde gördü. Bana olan sevgisinden dolayı boynuma sarıldı. Babam çok yaşlıydı. Ona dedim ki: *“Ey babacığım! Eğer evvelki halin üstüne kalırsan, ne ben sendenim, ne de sen bendensin!”* Bu sözümü işitince babam şaşırdı ve *“Sebebi ne, ey oğlum!”* diye sordu. Ona cevap olarak: *“Ben, artık Muhammed 'in (s.a.v.) dinine girip müslüman oldum.”* dedim. Bunun üzerine babam da: *“Oğlum, ben de senin girdiğin dine girdim. Senin dinin, Benim dinim olsun!”* dedi. Ben de ona *“O zaman git, yıkan ve temiz elbiseler giy, sonra gel ki bildiklerimi sana öğreteyim.”* dedim. Sonra yıkanıp temiz elbiseler giydi. Bundan sonra İslâm dîninden bildiğimi ona öğrettim ve müslüman oldu.

Daha sonra yanıma hanımım geldi. Ona dedim ki: *“Ey hanımım! Eğer evvelki halin üstüne kalırsan, ne ben sendenim, ne de sen bendensin!”* Hanımım şaşırdı ve *“Anam babam sana feda olsun, niye ki!”* diye sordu. Ona cevap olarak: *“Ben, artık Muhammed 'in (s.a.v.) dinine tâbi oldum,”* dedim. Bunun üzerine hanımım *“Senin dinin, Benim dinim olsun!”* dedi. Ben de ona *“O zaman git, Zi Şira'da yıkan ve gel”*.

Zi-Şira, Devs kabilesinin putuydu ve orada bir tapınak vardı. Tapınakta dağdan inen su üzerinde bir şelale bulunuyordu. Hanımım *“Zi-Şira'dan bir zarar gelmesinden korkmuyor musun?”* dedi. Ben de *“Hayır! Bunu garanti ederim,”* diye cevap verdim. Bunun üzerine gitti, yıkandı ve geldi. Sonra İslâm dîni onı anlattım ve müslüman oldu.

Sabah bütün Devslileri İslâm'a girmeye davet ettim. Fakat onlar, bu daveti kabullenmede ağır davrandılar. Sonra Mekke'ye gelip kavmimi Allah Rasûlullah'a (s.a.v.) şikâyet ederek: *“Ey Allahın Rasûlü! Devs kabilesi Allah'a âsi oldular. Onların aleyhinde bedduâ et de, helak olsunlar!”* dedim. Peygamberimiz (s.a.v.) ise *“Yâ Rabbi! Devs halkına doğru yolu göster!”* diye dua buyurdu. Bana da: *“Kavmine dön! Onları güler yüzle ve tatlı dille İslâmiyete davet etmeye devam et! Kendilerine yumuşak davran!”* buyurdu. Hemen dönüp memleketime geldim. Rasûlullah

(s.a.v.) Medine'ye hicret edinceye kadar Devs halkını İslama davetten hiç boş kalmadım. Bu arada Bedir, Uhud ve Hendek savaşları oldu. Ardından Peygamberimizin (s.a.v.) Hayber'de bulunduğu sırada, kavmimden bana tâbi olup, müslümanlığı kabul edenlerle birlikte Medine'ye geldim. Sayımız yetmiş veya seksen civarındaydı.

Hayber günü Rasûlullah (s.a.v.) ile buluştuk ve bize diğer müslümanlarla birlikte pay verdi.¹

Yukarıda da anlaşıldığı üzere Tufeyl, Mekke'de müslüman olmuş ve kavminin yanına dönerek onları İslam'a davet etmiştir. Tufeyl'in eliyle birkaç kişi müslüman olmuş, ancak kabilesi İslamı kabul etmemiştir. Ardından Rasûlullah (s.a.v.) Medine'de iken bir kere dahayanına gelerek durumu anlatmış ve kavmine beddua etmesini istemiştir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) beddua yerine dua etmiştir. Buhârî'nin rivayetinde Tufeyl'in şöyle dediği geçmektedir; “*Ey Allah'ın Rasûlü! Devs kabilesi isyan etti. Onlara beddua etsen de helak olsunlar.*” Hz. Peygamber (s.a.v.) ise “*Allahım Devs kabilesini hidayete erdir ve onları bana getir.*” buyurdu.²

Rasûlullah'ın (s.a.v.) bu duası kabul edildi ve Devs kabilesi müslüman oldu. Devs kabilesinin heyeti Tufeyl b. Amr ile birlikte yetmiş veya seksen kişilik bir grupta Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiler. Tufeyl (r.a.a.), Mekke'nin fethi sırasında Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdi ve Efendimiz (s.a.v.) onu Devs taraflarında bazı putları yıkmaya göndermişti.³ Sonrasında ise Rasûlullah (s.a.v.)'ın Vefâtına kadar onunla birlikte kaldı. Mürtetlerle gerçekleştirilen birçok savaşlarda bulundu.

Hicretin on birinci yılında Ebû Bekir (r.a.a.) hilafeti döneminde Yemâme savaşında şehit düştü.⁴

2. Abdü'l-Kays Heyeti⁵

Abdü'l-Kays, Rabia b. Nazzar'ın kabilesi olup⁶ yurtları Bahreyn taraflarında bulunuyordu.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 1/385.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, “Bâbu Kıssatı't-Tufeyl b. Amr ed-Devsî, 5/123.

³ İbn Sa'd, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 2/157; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 1/385.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 2/258.

⁵ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, “Bâbu Kıssatı't-Tufeyl b. Amr ed-Devsî, 5/116.

⁶ Bkz.; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 16/207; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 295.

Bu kabilenin bir kısmı şehirde yaşarken diğer kısmı bedevi idi. İslam ile olan ilişkileri eskiye dayanmaktadır. Hicretin beşinci yılından önce Abdü'l-Kays kabilesinden bir heyet gelmişti. Bu heyetin içerisinde kabilenin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Eşecc b. Abdü'l-Kays de bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) *“Muhakkak sende Allah ve Rasûl'ünün sevdiği iki haslet var; hilm (yumuşak huyluluk) ve teenni (ağırbaşlılık)”* buyurarak kendisini övmüştür.”¹

Abdü'l-Kays kabilesinden ilk heyetin gelişi, ilk zamanlarda Kureyş ile Rasûlullah (s.a.v.) arasında çekişmeler yaşanırken gerçekleşmiştir. İmam-ı Buhârî Sahih’inde “Abdü'l-Kays heyeti babı” isminde bir bab oluşturmuş² ve orada İbn Abbas (r.a.a.)'dan şu hadisi rivayet etmiştir:

Abdü'l-Kays heyeti Hz. Peygamber'e (a.) geldiler. Ya Rasûlallah (s.a.v.): *“Hoş geldiniz, Allah sizleri utandırmasın, pişman etmesin.”* buyurdu. Bunun üzerine: *“Ya Rasûlallah! Biz sana, yalnız haram ayda gelebiliriz. Seninle aramızda kâfir olan Mudar kabilelerinden falan topluluk vardır. O halde bize kestirme bir şey emret de, geride kalanlarımıza haber verelim ve o sebeple de cennetegirelim.”*

Rasûlullah (a.) buyurdu ki:

“Size dört şeyi emrediyor ve sizi dört şeyden sakındırıyorum. Size yalnız Allah'a iman etmeyi emrediyorum. Allah'a iman etmek ne demek biliyor musunuz? Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermenizdir. Sizi dört şeyden: Hantem, dubbâ, nakîr ve müzeffetten (hurma, yahut üzüm sırası konulan kaplar) nehyediyorum.” Bu heyet ile birlikte Abdül Kays oğullarının bir kısmı Müslüman olmuştur.³

Cârûd b. Amr, Hristiyan olarak Abdü'l-Kays heyeti ile birlikte Rasûlullah'a (s.a.v.) gelmişti. Kendisi Müslüman olmak istiyordu. *“Ya Rasûlallah! Borcum var ve senin dinin için dinimi terk ediyorum. Benim için borcuma kefil olur musun?”* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: *“Evet, ben tazmin ederim. Seni çağırdığım şey (din), senin üzerinde bulunduğun şeyden daha hayırlıdır.”* Bu söz üzerine Cârud b. Amr ve

¹ Abdullah b. Avf veya Münzir b. Avf'tır. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/356.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, “Bâbu Kıssatı't-Tufeyl b. Amr ed-Devsî, 1/116; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575; Bu isimler içine şarap konulan kaplara aittir.

³ Sahih-i Buhârî, 5/116; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/575.

arkadaşları Müslüman oldular”¹

Abdü'l-Kays oğullarından olan bu heyetin İslam'ı kamil manada Benimsemiş ve bu heyet İslam'ı Bahreyn'de bulunan Cevâsa ve etrafındaki köylere taşınmışlardır. Bu nedenle İbn Abbas (r.a.a.) “*Rasûlullah'ın (s.a.v.) kendi mescidinde kılınan Cuma namazından sonra namaz için toplanılan ilk mescit, Bahreyn de bir köy olan Cevâsa'daki Abdü'l-Kays mescididir.*” buyurmuştur.²

Heyettekiler Bahreyn'e dönmeden önce Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiler ve kendisinden binek istediler. Hz. Peygamber (a.) de: “*Vallahi Benim yanımda sizi üzerine bindirecek bir hayvan yok.*” dedi.³ Bunun üzerine: “*Ya Rasûlallah! Bizim bölgelerde yitik binek hayvanları var, onlara binerek beldelerimize gidemez miyiz?*” dedi. Rasûlullah (s.a.v.): “*Hayır, onlara binmek ateştir.*” buyurdu. Onlara insanların malına hürmet etmeyi böylece öğretmiş oldu. Çölde başıboş dolaşan bu hayvanlara ihtiyaçlarının bulunmasına ve sahiplerinin belli olmamasına rağmen bu hayvanları kullanmaktan onları nehyetti.⁴ Onlar Medine'ye varmadan önce Rasûlullah'ın (s.a.v.) “*İşte buradan size, doğu taraftan en hayırlı heyet gelecek.*” diyerek kendilerinden övgüyle bahsettiği rivayet kastedilmektedir.⁵ Bu söz üzerine Hz. Ömer (r.a.a.) doğu tarafına yönelmiş ve bu heyetten on üç atlıyı karşılaşmıştır.

Böylece gelen heyet en güzel din, ahlak ve eman ile yurtlarına döndü. Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra bölgeyi Hristiyanlaştırmak için çalışan kimselerin uğraşları sonucunda Abdü'l-Kays kabilesi ve bölgede bir riddet hadisesi meydana gelmiş, Cârub (r.a.a.) insanlara konuşmalar yaparak onları yeniden İslam'a davet etmiş ve kendisinin İslam dininde sebat ettiğini ilan ederek, Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına, Hz. Muhammed 'in (s.a.v.) o'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ettiğini ve böyle bir şehadeti kabul etmeyenlerin kâfir olacağını ilan etmiştir.⁶

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/216; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzî*, “ Bâbu Kıssatı't-Tufeyl b. Amr ed-Devsî, 5/116. **Cevâsa** mescidi Suudî Arabistan'ın doğusunda Katif taraflarında Ahsâ denilen bölgede eski kalıntıların üzerinde günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Mescidin kalıntıları halen orada bulunmaktadır.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575.

⁴ *Sahih-i Müslim*'in rivayeti, Bkz.: İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, s.661.

⁵ *İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/90.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575.

3. Sakif Heyeti

Sakif kabilesi, Hvâzin'le Mudar oğullarında birleşmektedir.¹ Mekke'ye en yakın şehir olan ve en fazla ilişkiye sahip olan Tâifte yerleşmişlerdi. Tâif, havası temiz, tarım üretimi bol, meşhur ve verimli ziraat arazilerine sahip bir bölgedir. Mekke tüccarları Tâiften bahçe ve bostanlıklar alıyorlar ve yaz mevsiminde Mekke'nin sıcağından buralara gidiyorlardı.²

Hevâzin, Tâif'te bulunan Sakif'e komşu bulunuyordu. Ancak Tâif içerisinde hâkimiyet Sakif'e, kırsalında ise Hevâzin'e aitti. Sakif kabilesi şirk üzere olup, meşhur Arap putu olan Lât'a tapıyorlardı.³ Bu put hakkında *Necm* suresinin şu ayetleri nazil olmuştur;

“Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı.” (*Necm* Sûresi 53/19-20)

Sakif kabilesi, Huneyn savaşında Hevâzin ve diğer kabilelerle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'ın karşısında saf tutmuştu.⁴ Her ne kadar savaşın başında müslümanlar sıkıntı çekseler de savaş Müslümanların zaferi ile son bulmuştu. Bu konuda Cenâb-ı Hak, *Tevbe* sûresinde şöyle buyurmaktadır:

“25 -Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. 26 - Sonra Allah, Resûl'ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır. 27 - Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan ve esirgeyendir.” (*Tevbe* Sûresi 9/25-27)

Huneyn savaşının ardından Efendimiz (s.a.v.) hicretin sekizinci yılı şevval ayında Tâif'e yürüdü. Yaklaşık yirmi gün süren kuşatma, gerek mancınık gerekse kule kullanmasına rağmen sahip oldukları surların yardımıyla Tâif direndi. Efendimiz (s.a.v.) gördüğü bir rüya sonrasında Tâif'in şu anda fethedilemeyeceğini anlayarak Mekke'ye döndü.⁵

Huneyn savaşında elde edilen ganimetler Ci'râne'de toplanmıştı. Efendimiz (s.a.v.) Ci'râne'de iken, Tâif'in kırsal kesimlerine sahip bulunan ve Huneyn

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575.

² Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 4/11; Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Me'âlimü'l-Hicâz*, 5/224.

³ el-Bekrî, *Mu'cemü Me'sta'cem*, 3/886; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 4/11.

⁴ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâb'il-Arab*, s.491.

⁵ Bu Kitâbın “Huneyn Gazvesi ve Taif Kuşatması” bölümüne bakınız.

savaşında birçok esir vermiş olan Hevâzin kabilesinin heyeti gayet güzel bir şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'den şefaât isteyerek geldiler ve mallarıyla ailelerinin kendilerine geri verilmesini talep ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) onlara malları ve aileleri arasında tercih yapmalarını emrettiğinde ailelerini tercih ettiler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) kendi ve ehl-i beytine ait olan esirleri serbest bıraktı. Ardından tüm müslümanlar yanlarında bulunan Hevâzin esirlerini serbest bıraktılar. Hevâzin kabilesinin lideri Malik b. Avf, Tâif'te bulunan Sakif kabilesine kaçmıştı. Efendimiz (s.a.v.) Malik'in yakınlarına: *“Eğer tevbe edip müslüman olarak gelirse tüm malı, ailesi ve fazladan yüz deve kendisine verilecektir.”* buyurdu. Bunu duyan Malik, Rasûlullah'a (s.a.v.) geldi, tevbe etti ve Efendimiz (s.a.v.)'i medh ü senâ etti. Efendimiz (s.a.v.) ise onu kavminden müslüman olanların başına vali tayin etti ve Sakif ile savaşarak onları Tâif'te sıkıştırmasını emretti. Zira Sakif Mekke'nin fethinden sonra tüm kaçakların sığınağı haline gelmişti.

Malik, Sakif kabilesini sıkıştırmaya ve onlarla gaza etmeye başladı. Tâif'in durumu gitgide daha zorlaşıyordu. Aynı zamanda kavmi içerisinde sevilen bir kimse olan Urve b. Mesud es-Sakafî, Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek müslüman oldu. Tâif'e döndüğünde müslüman olduğunu ilan etti ve insanları İslam'a davet etmeye başladı. Tâif'liler onu her taraftan ok yağmuruna tuttular. Kendisine isâbet eden bir ok ile şehit edildi. Urve'ye kanları dökülürken hali sorulduğunda; *“ Bu kanlar Allahu Teâlânın bana bir ikramı ve bana içirdiği şehadet şerbetidir. Ben ancak Rasûlullah (s.a.v.) buradan ayrılmadan önce onunla birlikte olanlardan öldürülen şehitlerle aynıyım. Benî de onların arasına gömün!”* demiştir. Efendimiz'in (s.a.v.) Urve hakkında *“Kavmi arasında onun misali, Yasin sahibinin kavmi arasındaki misali gibidir.”* buyurduğu rivayet edilmektedir.¹ Bu olaydan birkaç ay sonra Sakif kabilesi Rasûlullah (s.a.v.) ile daha fazla savaşamayacağına kani olmuş ve bir heyet göndermiştir. Hz. Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.), Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına girerek Tâif heyetinin geldiğini kendisine haber vermiştir.²

Sakif heyeti geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.) kendilerine mescidin etrafında bir çadır tahsis etti. Halid b. Said el-Âs (r.a.a.) ise Rasûlullah (s.a.v.) ile heyet arasındaki yazışmaları yapıyordu. Halit (r.a.a.) yazışmaları bizzat kendisi

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/538; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/478.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/539.

kaleme alıyordu. Heyettekiler Rasûlullah (s.a.v.) tarafından kendilerine gönderilen yemeklerden Hz. Halid (r.a.a.) yemedikçe yemiyorlardı. Sonunda müslüman oldular, ancak Hz. Peygaamber (s.a.v.)'den et-Tâğiye diye bilinen Lât putunun üç yıl boyunca yıkılmamasını istediler. Efendimiz (s.a.v.) bunu kabul etmedi. Daha sonra bu süreyi yıl yıl indirerek, pazarlık yaptılar, ancak yine kabul etmedi. En son olarak döndükten sonra bir aylık süre istediler ve Rasûlullah (s.a.v.) bunu da kabul etmeyerek Tâif'te herhangi bir put alametinin kalmasını engellemiş oldu. Heyettekiler bu talepleriyle, işi anlayamayanlar, kadınlar ve çocuklar Müslüman oluncaya kadar putların ayakta kalmasını, yıkılarak kavmin korkutulmamasını istiyorlardı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) bunu kesinlikle kabul etmedi ve Ebû Süfyan b. Harb ile Muğire b. Şube (r.a.a.)'yı gönderdi ve putu yıktılar. Tâifliler et-Tâğiye putunun yıkılmamasını talep ederken aynı zamanda namazdan muaf tutulmayı ve putları kendi elleriyle yıkmamayı da istemişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) *“Sizleri putları kendi ellerinizle yıkmaktan muaf tutabilirim. Ancak namazı olmayan dinde hayır yoktur.”* buyurdu. Bunun üzerine de onlar *“Ya Rasûlallah o halde bizi aşağılasalar da her ikisini de yapacağız.”* dediler.¹

Müslüman olmalarının ardından Rasûlullah (s.a.v.) Tâif heyetine bir yazı yazdı ve yaşça en küçükleri olmasına rağmen İslam'ı anlamaya ve Kur'ân'ı öğrenmeye daha istekli olması nedeniyle Osman b. Ebi'l-Âs (r.a.a.)'ı emir tayin etti.

Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) dönerek *“Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bu çocuğu aralarında İslam'ı anlamaya ve Kur'ân öğrenmeye en istekli kimse olarak gördüm.”* dedi.² Osman b. Ebi'l-Âs (r.a.a.), Peygamberimiz'in (s.a.v.) hayatı ve Ebû bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'ın hilafeti boyunca kavminin başında emir olarak kaldı.³

Heyet, Kur'ân-ı Kerim'den ve dini meselelerden birtakım bilgiler öğrendi. Peygamberimiz (s.a.v.), Lât putunun bir an bile ayakta kalmasına izin vermeyerek, yıkma işini ise başkalarının üstlenmesine onay verdi. Heyetin koruması altında putu yıkma işi ile görevli kimseleri gönderdi ve putu yıktılar.

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/540.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/539- 540.

³ ez-Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/374.

Sakif kadınlarının bazıları putun arkasından gözyaşı döktüler.¹ Ancak sonrasında İslam dini Sakif ve Tâif ahalisi arasında yayıldı. Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonra da dinlerinde sebat ettiler ve dinlerinden dönmediler.²

4. Benî Temim Heyeti³

Temim, Adnânî kabilelerinden biri olup, Mur b. Âd'a dayanmaktadır. Aynı zamanda Arap kabilelerinin en büyüğüdür⁴ ve Bahreyn topraklarında, Necid'in doğusundaki Ahsâ bölgesinde yurt edinmişlerdir.⁵

Benî Temim heyeti hicretin 9. yılında Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk gazvesinden döndükten sonra gelmiştir. 9. yüzyıldan önce Benî Temim kabilesini temsil eden birtakım heyetlerin ve şahısların geldiği de rivayet edilmektedir. İmam Buhârî Sahih'inde "Benî Temim Heyeti" bâbında birkaç hadis rivayet etmiştir.⁶

Hadislerde geçtiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelen Benî Temim heyeti içerisinde Arap kabileleri arasında meşhur liderler bulunuyordu. Akra b. Hâbis, Zibrikan b. Bedr, Habhâb b. Yezid, Utarid b. Hâcib, Uyeyne b. Hısn ve diğer birkaç kimse bu liderlere örnek gösterilebilir.⁷

Heyet, Medine'ye ulaştığında Peygamberimiz (s.a.v.) müminlerin annelerinin hücrelerinde bulunuyordu. Mescide girdiklerinde "*Ey Muhammed çık aramıza! Bizim övgümüz süstür, yergimiz ayıp.*" diye bağırmaya başladılar.⁸ Rasûlullah (s.a.v.) bu durumdan incindi ve yüce Allah bu konuda şu ayeti kerimeleri inzal buyurdu.⁹

"(Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağırانların çoğu akli ermez kimselerdir. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Hucurât Sûresi 49/4-5)

Rasûlullah (s.a.v.) çıktıktan sonra hatipleri Utarid b. Hâcib'in konuşma yapması için izin istediler. Yaptığı konuşmada şu ifadeler yer aldı: "*Üzerimizde*

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/542.

² Bkz.: Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 115.

³ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, "Benî Temim Heyeti Babı", 4/115.

⁴ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 16/205; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 207.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/575.

⁶ *Sahîh-i Buhârî*, 4/115-116.

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/560.

⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/562.

⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/562.

fazl u keremi bulunan Allah'a hamd olsun ki, O buna layıktır. O bizi hükümdar yapmış, bize pek çok mal ve servet bağışlamıştır. Biz onlarla iyi işler yapıyoruz. O, bizi doğu halkının en güçlüsü kılmıştır.” Bu tür sözlerle Benî Temim'i överek devam etti ve konuşmasını bitirdi.¹

Peygamberimiz (s.a.v.), Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a karşılık vermesini emretti ve Sâbit (r.a.a.) onlara cevap veren bir konuşma yaptı. Konuşmanın bir kısmı şöyleydi: *“Hamd olsun O Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratan, göklerde ve yerde hükmünü yürüten O'dur! O'nun kürsisi bütün ilmi kuşatmıştır. Hiçbir şey yoktur ki, O'nun fazl u kereminin eseri olmasın!”* Konuşmasına, iman, sadakat, Allah'u Teâlâya davet, Allah ve Rasûl'üne övgü dolu sözlerle devam etti.²

Daha sonra Benî Temim şairi Zibrikan b. Bedr ayağa kalktı Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzurunda Benî Temim kabilesine övgü odaklı bir kaside okudu. Kasidenin bir kısmı şöyledir:

*Biz keremlileriz, bize denk bir kabile yok,
Hükümdarlar bizden çıkar, alışveriş bizde yapılır.*³

Şair sözlerini bitirdikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hassân b. Sâbit (r.a.a.)'ı çağırdı ve kendisine cevap vermesini emretti. Hassân (r.a.a.) bir kısmı şöyle olan uzunca bir kaside okudu:

*“Fıhr (Kureyş) ve kardeşlerinin önde gelen kişileri,
İnsanlara uyacakları bir sünneti açıkladılar.
Kalblerinde Allah'a karşı takva bulunan ve her türlü hayır işleyenler,
Bunu memnuniyetle elbet kabul ederler.”*⁴

Hassân (r.a.a.)'ın vurguladığı manalar, adeta İslam'ın yüce ve aşkın değerlerinin bir tercümesi olduğu gibi aynı zamanda onlarla ve Rasûlullah (s.a.v.) ile övünç duyduğunu ifade ediyordu. Hassân (r.a.a.) ile Zibrikan arasında karşılıklı başka kasideler söylendiği de rivayet edilmektedir. Kasideler bittiğinde Akra b. Hâbis *“Yemin olsun bu adama yardım edilmektedir. Hatipleri bizim hatiplerimizden daha iyi konuşuyor. Şairleri bizim şairlerimizden daha iyi şair. Sesleri bizim seslerimizden daha güzel!”* dedi.⁵

Benî Temim heyeti müslüman oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den birşeyler öğrendikleri gibi onun emriyle sahabe-i kiramdan da öğrendiler. Rasûlullah'a (s.a.v.)'e gelip sorular soruyorlardı.

¹ Konuşmanın metni için bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/562.

² Aynı kaynak.

³ Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/564.

⁴ Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/175-176..

⁵ Bkz.: İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/567.

İmam Buhârî Sahih’inde İmran b. Husayn (r.a.a.)’dan şöyle rivayet etmektedir; “Peygamber’e Temim oğullarından bir cemaat geldi. Peygamberimiz (s.a.v.) onlara: “Ey Temim oğulları! Müjdelersiniz size, sevinin!” buyurdu. Onlar, Sen bizi müjdeledin. Bize (Beytü'l-mâl'den) dünyalık atıyye de ver, dediler. Onların bu hâline üzüldüğünden dolayı Peygamberimiz'in (s.a.v.) yüzü değişti. Bu sırada Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına Yemen'den birtakım kimseler geldi. Peygamberimiz (s.a.v.) onlara da: “Ey Yemenliler! Temim oğullarının kabul etmek istemedikleri o hayır ve saadet müjdesini sizler kabul ediniz!” buyurdu. Yemenliler de: “Kabul ettik ey Allahın Rasûlü,” dediler.¹

Benî Temim heyeti yurtlarına dönmek istediğinde Rasûlullah (s.a.v.) kendilerine izin verdi. Ancak tayin edilen emir hususunda Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer (r.a.a.)'nın farklı görüşleri olmuştur. İmam Buhârî, Abdullah b. Zübeyr (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir;

Benî Temim heyeti yolculuğa çıkmak için hazırlandığında Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiler. Hz. Ebûbekir “Ey Allah'ın Rasûlü! Ka'ka b. Mâbed b. Zürrare'yı emir tayin et,” derken Hz. Ömer “Ey Allah'ın Rasûlü Akra b. Hâbis'i emir tayin et,” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) “Sen ancak bana muhalefet etmek istiyorsun.” deyince Hz. Ömer (r.a.a.): “Ben sana muhalefet etmiyorum,” diye cevap verdi. Sesleri yükselinceye kadar tartışmaya başladılar. Sonrasında bu konuda şu ayeti kerimeler nazil oldu ve tartışma sona erdi;²

“Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. - Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa giderir.” (Hucurât Sûresi 49/1-2)

5. Benî Âmir Heyeti

Benî Âmir b. Sa'saa, Mudar kabilesinin Kays oğullarındandır.³ Necid'in Medine'ye yakın bölgelerinde yurt edinmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendilerini İslam'a davet için gönderdiği ashabını meşhur Bi'r-i Maûne olayında şehit etmişlerdi.⁴

Benî Âmir'den aralarında Âmir b. Tufeyl'in de olduğu bir heyet gelmişti. Kendisi Bi'r-i Maûne kuyusunda Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) ashabı ile savaşmıştı. Katı bir bedevi idi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisinden müslüman

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu'l-Megâzî*, Beni Temim Hayeti Bâbı, Hadis No.: 4365.

² Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsîr*, (Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'Azîm), 2/1743.

³ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arap*, 2/271.

⁴ Bkz.: Bu kitapta Bi'r-i Maûne Olayı.

olmasını istediğinde “Eğer müslüman olursam bana ne vereceksin?” diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) “Diğer müslümanlar için ne varsa senin için de olacaktır. Diğer müslümanlar ne ile yükümlü ise sen de onlarla yükümlü olacaksın.” buyurdu. Bunun üzerine Âmir Efendimiz'e (s.a.v.) “Yönetimi senden sonra bana bırak.” dedi. Rasûlullah (s.a.v.): “Bu iş (yönetim) ne sana ne de kavmine aittir. Ancak atlara bakabailirsin.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Âmir “Ben zaten şu an Necid’de at bakıyorum. Çöllerin (dağların) yönetimini bana ver, ovalar (şehirler) senin olsun.” dedi. Efendimiz (s.a.v.) “Hayır” buyurdu. Bunun üzerine Âmir de “Hayır” dedi ve Rasûlullah (s.a.v.)’i, “Buraları atlarla ve adamlarla dolduracağım.” diyerek tehdit etti. Efendimiz (s.a.v.), “Allah seni engelleyecektir.” dedi ve “Ey Allah’ım! Bizi Âmir b. Tufeyl’in şerrinden koru.” diye dua etti.

Âmir'in boynunda bir çıban çıktı. Yaşlı bir kadının evinde yatıyor ve avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. Kadının evinde yatarak ölmeyi istemedi, atına bindi ve “Deve çıbanı gibi çıban, yaşlı kadının evinde ölüm!” diye söylenmeye başladı. Böylece ölünceye kadar atını sürdü.¹

Ayrıca heyetin içerisinde Erbed b. Kays isimli bir şahıs vardı. Âmir ile birlikte Peygamberimiz'e (s.a.v.) suikast yapmak istiyorlardı. Allah'a karşı gayet edepsiz olan bu adam kavmine döndüğünde şöyle dedi: “Muhammed Benî öyle bir şeye ibadet etmeye çağırdı ki, o zaten Benim yanımda idi ve ben onu okla vuracağım dedi. Bundan bir iki gün sonra sahraya çıktığında kendisine bir yıldırım isâbet etti ve onu yaktı.” Yüce Allah'ın Ra'd suresinin 13. ayeti bu şahıs hakkında indirdiği rivayet edilmektedir.²

“Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Onlar, Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır.” (Ra'd Sûresi 13/13.

6. Benî Hanife Heyeti³

Benî Hanîfe, Benî Bekir b. Vâil'e dayanan bir kabiledir.⁴

¹ İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/569; İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 1/1008.

² Bkz.; İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 1/1008; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/568.

³ Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî, Bâbu Vefd Benî Hanîfe ve Hadîsü Sümâme b. Asal, 5/117.

⁴ İbn Hazm, Cemheretü Ensâbi'l-Arap, s. 309.

Yurtları Yemâme'de bulunan ve kendi isimleri ile meşhur vadide bulunuyordu. Benî Hanife, buğday, hurma ve diğer ürünlerin üretiminin yapıldığı bir tarım bölgesi olup, bu ürünler Mekke'ye kadar ulaşırdı. Dolayısıyla Benî Hanife ile Kureyş arasında ticari bir ilişki de vardı.¹ Benî Hanife liderlerinden biri olan Sümâme b. Asal Mekke'nin fethinden önce esir edilmişti. İmam Buhârî, Ebû Hüreyre (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir; Rasûlullah (s.a.v.) Necid tarafına bir seriyye gönderdi. Seriyye, Sümâme b. Asal isimli Benî Hanife kabilesinden bir esir ile döndü. Esiri mescidin direklerinden birine bağladılar. Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına geldi ve “*Yanında ne var Sümâme?*” diye sordu. O da: “*Hayır var ey Muhammed! Eğer Beni öldürürsen bir düşmanını öldürmüş olursun. Eğer ikram edersen kıymet bilen birine ikram etmiş olursun. Eğer istiyorsan dilediğini yaparsın.*” diye cevap verdi. Bunun üzerine ertesi güne kadar olduğu gibi bırakıldı. Ertesi gün Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tekrar “*Yanında ne var Sümâme ?*,” diye sordu. Sümâme: “*Dün söylediğim şeyler. Eğer ikram edersen kıymet bilen birine ikram etmiş olursun.*” diye cevap verdi. Peygamberimiz (s.a.v.) onu bir gün daha bekletti. Bir sonraki gün Efendimiz (s.a.v.) yine gelerek, “*Yanında ne var ey Sümâme?*”, diye sordu. Daha önce söylediğim şeyler var” diye cevap verince “*Sümâme'yi salıverin.*” diye emir buyurdu. Sümâme mescidin yakınlarındaki bir hurma ağacının altına giderek yıkandı ve ardından mescide girerek şu sözleri sarf etti:

“*Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Ve yine şahitlik ederim ki Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Rasûlüdür. Ey Muhammed! Vallahi dünya üzerinde senden daha fazla buğz ettiğim kimse yoktu. Ancak şu anda bana senden daha sevimli kimse yoktur. Vallahi dünya üzerinde senin dininden daha fazla buğz ettiğim hiçbir din yoktu. Ancak şu anda senin dinin bana en sevgili din oldu. Allah'a yemin olsun bana senin beldenden daha kötü bir belde yoktu. Şimdi ise senin belden bana beldelerin en sevgilisi oldu. Senin süvarilerin Beni yakaladı ama ben umreye gitmek istiyorum ne dersin?*”

Hiz. Peygamber (s.a.v.) onu müjdeledi ve umre yapmasını emretti. Mekke'ye geldiğinde ona “*Sen sapıtmışsın.*” dediler. Sümâme ise: “*Hayır, ancak ben Muhammed 'in (s.a.v.) Allah'ın Rasûlü olduğuna iman ettim. Vallahi bundan sonra Peygamber (s.a.v.) izin vermedikçe Yemâme'den size bir buğday tanesi bile gelmeyecektir.*” diye cevap verdi.²

¹ Bkz.: Abdullah b. Hamîs, *Mu'cemü'l-Yemâme*, İkinci Baskı, Riyad, 1400 h.

² *Sahîh-i Buhârî*, “Bâbu Vefdi Benî Hanîfe,” 4/117-118.

İmam Buhârî, Sümâme b. Asal hakkında “*Müslüman olduktan sonra Benî Hanife heyeti ve Sümâme'nin, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in rahmetve güzel muamelesini gördükten sonra 'En nefret ettiğim yüzdü, şimdi ise yüzlerin en sevimlisi haline geldi' demesi*” başlığı altında müstakil bir bab oluşturmuştur.¹

Müslüman olduktan sonra umreci olarak Mekke'ye gitti. Kureyş'liler onun müslüman olduğunu anladılar, yakalayıp eziyet ettiler ve sonrasında Yemâme'den yiyecek gelişini etkilemesinden korkarak serbest bıraktılar. Zaten kendisi Yemâme'ye vardığında Mekke'ye yiyecek sevkiyatını ve her türlü gıda gönderimini engelledi. Dolayısıyla Mekke'liler büyük zarar gördü ve Rasûlullah'a (s.a.v.) kendisi ile olan akrabalık bağını hatırlatarak yardım istediler. Rasûlullah (s.a.v.) Sümâme'ye Yemâme'den Mekke'ye yiyecek satışını serbest bırakması hususunda yazı yazdı.²

Bu durum bir nevi Mekke'nin ekonomik yönden ablukaya alınması anlamına geliyordu. İslam'ın Benî Hanife yurduna ulaşmasında Sümâme b. Benî Hanife'nin önemli rolü olmuş, birçok kimse İslam davetini Sümâme'den duyarak etkilenmiştir.

Sümâme hicretin 9. yılında Benî Hanife yurdundan Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına gelen heyetin arasında bulunuyordu. Aralarında Müseylimetü'l-Kezzâb'ın da bulunduğu eşraftan kimseler de vardı.³ Ancak o zaman henüz peygamberlik iddia edip küfre girmemişti.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) kendilerini Remle Binti Hâris'in evine yerleştirdi. Kendisi Rasûlullah (s.a.v.)'in misafirler için hazırlıklı bulunurdu. Rasûlullah (s.a.v.) elinde bir hurma dalı ile buraya geldi. Yanında Sâbit b. Kays b. Şemmâs ve bir kaç sahabe vardı. Rasûlullah (s.a.v.) Müseylime ile konuştu.⁴ Belki de Buhârî'nin diğer rivayeti olayların detayları hakkında daha fazla bilgi vermektedir.

İbn Abbas (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir: Rasûlullah zamanında Müseylimetü'l- Kezzâb Medine'ye geldi ve “*Eğer Muhammed daha sonra bu işi bana bırakırsa o zaman ona tâbi olurum.*” demeye başladı. Medine'ye kavminden pek

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/639.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/639.

³ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî*, “Bâbu Vefdi Benî Hanife,” 5/118.

⁴ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî*, “Bâbu Kıssatu Esvedî'l-Ansi,” 5/119.

çok insanla gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.) yanında Kays b. Şemmâs (r.a.a.) ve elinde bir hurma dalı olduğu halde gelip Müseylime ve arkadaşlarının yanında durdu ve “*Sen şu dal parçasını bile istesen sana onu vermem, Allah'ın emri asla sana gelmeyecek. Eğer sen gerisin geriye dönersen Allah seni kesip atacaktır. Ben senin rüyamda gördüğüm o şeyi yapacak kişi olduğunu sanıyorum. Sana Kays b. Şemmâs Benim adıma cevap verecek.*” buyurup sonra ayrıldı. İbn Abbas der ki: Ben Peygamber'in (s.a.v.), “*Ben senin rüyamda gördüğüm o şeyi yapacak kişi olduğunu sanıyorum.*” sözünün ne demek olduğunu sordum.¹

Buhârî'nin Ebû Hüreyre (r.a.a.)'tan rivayet ettiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle bir rüya gördüğünü rivayet etmektedir. “*Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki: “Bir gün uykuda iken elimde iki altın bilezik gördüm. Onların elimde oluşu beni üzmüştü. Uykuda ban aonlara üfle diye vahyedildi. Ben de onlara üfledim. Uçup gittiler. Ben rüyamı, benden sonra çıkacak olan iki yalancı (peygamber) diye tabir ettim.*” buyurmuştu. İşte bunların birisi San'a kralı olan el-Ansî ile diğeri Yemâme sahibi Müseylime'dir”²

Rasûlullah (s.a.v.) bu yalancı karşısında son derece güçlü ve kesin bir dille cevap vermiştir. Benî Hanife kabilesi peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime ile birlikte oldu. Kendisi Yemâme'ye döndükten sonra ona tâbi oldular. Aralarından biri şöyle dedi: “*Ben senin yalancı olduğunu biliyorum, ancak Rebia'nın yalancısı Mudar'ın doğrusundan bize daha sevgilidir.*”³

Müseylime, Rasûlullah'a (s.a.v.)'e bir mektup yazdı ve şöyle dedi; “*Allah'ın Rasûlü Müseylime'den Allah'ın Rasûlü Muhammed'e. Bende senin (peygamberlik) işine ortak edildim. Bundan böyle yer yüzünün yarısı bizim, yarısı da Kureyş'indir. Ancak Kureyş haddi aşan bir kavimdir...*”⁴

Buna mukabil, Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı vermiştir; “*Allah'ın Rasûlü Muhammed'den yalancı Müsleyleme'ye. Selam hidayete tâbi olanlara olsun. Yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı yapar. Şüphesiz güzel akıbet takva sahiplerine aittir.*” Müseylime'nin Peygamberimiz (s.a.v.) ile olan bu yazışması hicretin 10. yılında olmuştur.⁵

Müseylime'nin etrafındakilerle birlikte eli güçlenmişti ve Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Medine'deki müslümanları tehdit etti. Ebû Bekr-i Sddık (r.a.a.) ilk yaptığı işlerden biri ridde (dinden dönme) hadiselerini bastırmak oldu. Bu bağlamda belirli bir süre Müseylime'ye tâbi olan Benî Temim kabilesi

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî, “Bâbu Kıssatu Esvedî'l-Ansî,” 5/118.*

² *Sahîh-i Buhârî, Kitâbu'l-Megâzî, “Bâbu Kıssatu Esvedî'l-Ansî,” 5/118.*

³ Taberî, *Târih, Havâdisü's-Seneti'l-Hâdiyeti Aşera*, 3/514.

⁴ Taberî, *Târih, Havâdisü's-Seneti'l-Hâdiyeti Aşera*, 3/248.

⁵ Taberî, *Târih, Havâdisü's-Seneti'l-Hâdiyeti Aşera*, 3/248.

gibi diğerkabilelerinkendisine katılması ile birlikte iyice güçlenen Müseylime ile savaşması için üç ordu gönderdi.

Müslümanlar bu ridde hadisesine meşhur Yemâme savaşı ile birlikte son vermişlerdir. Ancak bu savaşta Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabından üç yüzden fazla kimse şehit düşmüş olup, bunların birçoğunu Ensâr-ı kiram oluşturmaktaydı. Aralarında Hz. Ömer (r.a.a.)'ın kardeşi Zeyd b. Hattab (r.a.a.), Ebû Dücâne (r.a.a.) ve diğerbirçok sahabe bulunuyordu.¹

¹ Bkz.: Abdulaziz Ömerî, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, s. 103; Taberî, *Târih*, 3/252.

YEMEN HEYETLERİ

Yemen, çok geniş bir bölgeyi kapsamaktadır. Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında Yemen’de birçok kabile bulunuyordu. Yemen ile İslam dininin ilk irtibatı, kabilelerin çokluğu, nüfus yoğunluğu ve şehirlerin çokluğu nedeniyle, risaletin ilk yıllarında Peygamberimiz'in (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce gerçekleşmiştir. Aynı kabile veya aynı şehirden birçok heyetin geldiği de oluyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) ile irtibatı olan bu tür olaylar çok fazla olduğundan tamamını tek bir çerçevede dile getirmek gayet zor bulunmaktadır.

Peygamberimiz'in (s.a.v.) Muaz b. Cebel (r.a.a.) ve bazı sahabeleri Yemen'e göndermesinin, Efendimiz'in (s.a.v.) hayatının sonlarına doğru Yemen tarafından birçok heyetin gelmesinde önemli rolü olmuştur.¹ Bu heyetlerden en önemlileri şunlardır:

1. Eş’arîlerin Heyeti

Eş’ariler soy olarak Eş’ar b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe'ye dayanmakta olup yurtları Yemen'de bulunuyordu.²

İçlerinde Ebû Musa el-Eş’arî (r.a.a.)'ın da bulunduğu Eş’arî heyeti geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; “*Size Yemen ahalisi gelmiş bulunuyor. Onların kalpleri pek zayıf, yürekleri pek yufkadır. İman Yemenlidir, fıkıh Yemenlidir, hikmet Yemenlidir.*”³

Başka bir hadis-i şerifte ise Rasûlullah (s.a.v.): “*Yemen ehli size geldi. Onlar bulut gibidirler ve yeryüzünün en hayırlılarıdır.*” buyurmuştur.⁴

Yemenliler Rasûlullah'ın (s.a.v.) davetini iman ve sıdk ile hiçbir tereddüt göstermeksizin kabul etmişlerdir. Yemen ehli, Benî Temim heyeti ile aynı anda Medine'ye gelmişlerdi. İmrân b. Husayn (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir; Temîm oğullarından bir heyet Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiğinde onlara “*Ey Temîm oğulları! Müjdeler olsun, sevinin!*” buyurdu. Onlar “*Sen bizi müjdeledin. Bize (Beytu'l-Mâl'den dünyalık) atıyye de ver!*” dediler. Onların bu hâline üzüldüğünden Hz. Peygamber'in yüzü değişti. Bu sırada yanına Yemenliler geldi. Peygamber

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 4/592; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye fî Dav'ı'l-Masâdirü'l-Asliyye*, s. 676.

² İbn Hazm, *Cemheretü Ensâb'il-Arab*, s. 397.

³ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, s. 667; *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, Kudûmu'l-Eş'ariyyîn ve Ehlü'l-Yemen, 5/122.

⁴ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, s. 667.

(s.a.v.) onlara da; “*Ey Yemenliler! Temîm oğullarının kabul etmek istemedikleri o hayır ve saadet müjdesini sizler kabul ediniz!*” buyurdu. Yemenli Eş'arîler de; “*Kabul ettik dediler.*”¹ Peygamberimiz'e (s.a.v.) ilk yaratılış vb. konular hakkında sorular sordukları ve çok şeyler öğrendikleri rivayet edilmiştir. Bu soruya Efendimiz (s.a.v.) “*Allah vardı başka hiçbir şey yoktu. Arşını su üzerinde kurmuştu. Zikir (levhi mahfuz) da herşeyi yazdı. Sonra gökleri ve yeri yarattı.*” şeklinde cevap vermiştir.²

Rivayetler, Yemen heyetlerinin peygamberimiz'e (s.a.v.) ulaşmadan önce müslüman olduklarını göstermektedir. Hatta bazı Yemenliler Habeşistan'a yapılan hicrette bulunmuşlar ve Hayber'in fethine katılmışlardır.³

2. Murad Heyeti (Ferve b. Mesik)

Murad, Yemen'de yerleşen ve Hemdan'a komşu olan Kehlan b. Sebe el - Himyeri'ye dayanan bir Müzhaciyye kabilesidir. O bölgedeki Kinde krallığına tâbi bulunuyorlardı.⁴

Ferve b. Mesik el-Murâdî hicretin 9. yılında Medine-i Münevvere'ye Rasûlullah'a (s.a.v.) müslüman olarak geldi; Hemdan ile yaptıkları savaşta kavminin başına gelenleri anlattı. Efendimiz (s.a.v.) ona “*Bu olay, İslam'la olan ilişkisinde kavminin hayrına olmuştur.*” buyurdu.⁵

Rasûlullah (s.a.v.) Ferve'yi Yemen'de birkaç kabilenin başına vali olarak tayin etti.

3. Hemdan Heyeti

Hemdan, soyu Kehlan b. Sebe'ye dayanan bir Yemen kabilesi olup Sukun ve Haşid bölgelerinde yurt tutmuştu.⁶ Eş'arilere komşu bulunuyorlardı. Bazıları birinci akabe biatı öncesinde Mekke'ye ulaşarak Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmüşlerdi.

Hicretten önce Rasûlullah (s.a.v.) çevre kabilelere İslam'ı anlatırken O'nun

¹ *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, Kudûmu'l-Eş'ariyyîn ve Ehlü'l-Yemen, 5/122.

² *Sahih-i Buhârî, Kitâbu Bedi'l-Halk*, 4/73.

³ Bkz.: Bu Kitâbın “Hayber'in Fethi” bölümü.

⁴ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 406-407; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/581.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/583.

⁶ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 392. **Sükûn** ve **Sekâsik** Yemen'de yaşayan iki kabiledir. Bkz.: Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 3/229.

ağzından İslam'ı duymuşlardı.¹ İslam hakkındaki bilgileri gitgide artmış ve birikmişti.

Hemdan heyeti, hicretin 9. yılında Peygamberimiz (s.a.v.) Tebûk gazvesinden döndükten sonra Medine-i Münevvere'ye geldi. Aralarında liderlerinden birkaç kimse de vardı. Özel elbiseleri ve hoş binekleri bulunuyordu. “*Elbiseleri çizgili, başlarında Aden sarıkları bulunuyordu. Süslü eğerlere sahip Mehriye ve Erhabiye develerine binmişlerdi.*”²

Heyette bulunanlar şiirler okuyorlardı. Medine ahalisinin bakışları, bu heyete ve okudukları şiirlere çevrilmişti. Reisleri olan Malik b. Namt şöyle diyordu:

“*Ey Allah'ın Rasûlü. İşte bunlar Hemdan eşrafıdır.*”¹⁰¹⁴ *İslam'ın iplerine tutunarak yaz ve bahar mevsiminin tozları içinde sana geldiler. Allah hakkında hiçbir kınayıcının kınaması onları alıkoyamaz. Bol ağaçlı köylerini ve liften yapılmış yollarla develerini bırakarak Rasûlullah'ın davetine icabet ettiler. Putları ve dikili taşları terk ettiler. Yafur suyu Sul' dağından aktıkça sana verdikleri sözü bozmayacaklardır.*”³

Rasûlullah (s.a.v.) bölgelerinin korumaya alındığına dair onlara bir yazı yazdı.

4. Kinde Heyeti

Kinde, soyu Kehlan b. Sebe'ye dayanan meşhur bir Yemen kabilesidir.⁴ Asıl yurtları Yemen'de Sekâkik ve Sukun bölgesinde bulunuyordu. Kabile halkı buradan Arap beldelerindeki farklı bölgelere yayılmışlardı. Şam taraflarına kadar uzanan bir saltanat ve krallıkları vardı. Bazı kaynaklarda aktarıldığına göre, İslam dini kendilerine Yemen'de iken ulaştı ve Medine'ye gelmeden önce müslüman oldular. Seksen kişiden oluşan Kinde heyeti Medine'ye geldi. Başlarında Kinde'nin asıl yurdundan Eş'as b. Kays el-Kindî bulunuyordu. Mescide, Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına girerken ziynetlerini takınmışlar ve

¹ Bkz.: Bu Kitâbın, “Allah Rasûlü (s.a.v.)'in kendini kabilelere tanıtması” bölümü.

² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/341; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/ 597-598. Eğerler meys ağacından yapılmış süslü eğerlerdi. Mehriye ve erhabiye develeri ise Yemen'de bulunan Mehre ve Erhab kabilelerine ait güzel develerdir.

³ **Yafur**, Yemen bölgesindeki bir nehrin, **Sul'** ise bu nehrin aktığı dağın adıdır.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/598.(Dipnot 7,8.)

⁴ Bkz.: es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 10/485; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 425.

gözlerini sürmelemişlerdi. Üzerlerinde ipek şallı çizgili kumaştan cübbeler bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'ın onlara “*Siz Müslüman olmadınız mı?*” buyurdu. Onlar da, “*Evet, tabii ki Müslüman olduk.*” diye cevap verdiklerinde, “*O halde omuzlarınızdaki bu ipekler nedir?*” diye sordu. Bunun üzerine ipek şalları çıkarıp attılar.¹

Eş'as b. Kays², Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonra biraz tereddüt etse de tevbe ederek İslam'a sarıldı. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın kız kardeşi Ümmü Ferve ile evlendi. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer (r.a.a.) dönemlerinde İslam fetihlerinde önemli rol oynadı.

5. Ezd Heyeti (Cüreş)

Ezd kabilesi, Kehlan b. Sebe'ye dayanmaktadır.³ Yurtları Yemen topraklarında Cüreş denilen bölgedeydi.⁴ Surd b. Abdullah el- Ezdi, hicretin 9. yılında Medine-i Münevvere'ye Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına kavminin heyeti ile birlikte geldi ve beraberindekilerle birlikte müslüman oldu. Müslümanlıkları kemale erince Rasûlullah (s.a.v.) o ve beraberindeki diğer Ezdilere bölgelerindeki müşriklerle cihat etme emrini verdi. Surd b. Abdullah, Rasûlullah'ın (s.a.v.) emriyle o günlerde arada kalan bir şehir olan Cüreş topraklarına vardı. Orada Yemen'den bazı kabileler yaşıyordu. Cüreş'lilere Has'am'liler de katılmışlar ve Surd b. Abdullah komutasında teşekkül eden İslam ordusuna karşı güç birliği yapmışlardı. Abdullah, onları Cüreş şehrinde bir ay kadar kuşatma altında tuttu. Ama onlar müstahkem mevkilere sığınmış olduklarından dolayı mukavemet ettiler. Abdullah kuşatmayı bırakıp Şekr denen dağa yöneldi. Cüreşliler, Surd b. Abdullah'la beraberindeki müslümanların yenik düşerek geri döndüğünü zannettiler. Kalelerinden çıkıp Abdullah ve beraberindeki müslümanları takip etmeyi uygun gördüler. Ama Abdullah'ı bulduklarında Abdullah onlara baskın yaparak onları kırıp geçirdi.

¹ Bkz.; İbn Hişâm, *Haşiyetü's-Siyer*, No:5, 5/585.

² Hayatı hakkında bkz.: İbn Hacer, el-İsâbe, 1/51; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 6/22; ez-Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/37.

³ Bkz.: es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 1/98.

⁴ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/11.

Cüreşliler iki kişiden oluşan bir heyeti Medine'ye Peygamber efendimiz'e (s.a.v.) göndermişlerdi. İkinci namazından sonra Peygamber efendimiz onlara, “Şekr dağı Allah'ın hangi ülkesidir?” diye sordu. Onlar da: “Ya Rasûlullah bizim ülkemizde Keşr adında bir dağ vardır. Cüreşliler bu dağa bu adı vermişlerdir.” dediler. Peygamberefendimiz: “Hayır o Keşr dağı değil Şekr dağıdır.” diye cevap verdi. Onlar da: “O şimdi ne haldedir Ya Rasûlullah?” diye sorunca Peygamber efendimiz (s.a.v.) şu cevabı verdi: “Şimdi orada develer boğazlanmaktadır!” Fakat adamlar Peygamber efendimizin bu sözünün ne anlama geldiğini bilemediler.

Gidip Hz. Ebû Bekir ile Osman'a sordular. Onlar da: “Yazıklar olsun size. Rasûlullah (s.a.v.) efendimiz size, kavminizin kara haberini vermiş. Yanına varın, Cenâb-ı Allah'ın kavminizin üzerinden bu belayı kaldırması için dua etmesini dileyin.” dediler. Bunun üzerine adamlar Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına vararak kavimlerinin üzerindeki bu belanın kaldırılması için dua etmesini dilediler. Peygamber efendimiz de: “Allah'ım bu belayı Cüreşlilerin üzerinden kaldır.” diye dua etti.

Sonra adamlar Medine'den ayrılıp Cüreş'e gittiler. Kavimlerinin Peygamber Efendimizin haber verdiği günde, hatta saatte bu musibete uğradıklarını anladılar.¹

Cüreş ahalisi bu olaydan çok fazla etkilendi ve hazırladıkları bir heyet Medine'ye gelerek Rasûlullah (s.a.v.) ile görüştüler, müslüman oldular. Rasûlullah (s.a.v.), başkalarının beldelerine girmesini yasaklayan bir eman yazdı.²

6. Hâris b. Ka'b Heyeti

Hâris b. Ka'b oğulları, soyları Kehlan b. Sebe'ye³ dayanan ve Necran civarında yurt tutan birkaç kabileden oluşuyorlardı.⁴

Araplar arasında güç ve kuvvetleri, ayrıca Necran ve çevresindeki birçok

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/587-588.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/588; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Davi'-Masâdiri'l-Asliyye*, s.655.

³ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâb'l-Arab*, s.416.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/593 / Bkz.; Muhammed b. 'Avvâd el-'Uteybî, *Necrân fî Asrı'n-Nübüvveti ve'l-Hilâfetü'r-Râşide*, İmam Muhammed Üniversitesi, Y.Lisans Tezi, Riyad, s. 75.

bölgeye hâkimiyetleri ile biliniyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretin onuncu yılının başlarında Halit b. Velid'in komutasındaki müslüman ordusunu bu tarafa gönderdi. Halit b. Velid onlara müslüman olmaları için üç gün mühlet tanımasını ve savaşmamasını, eğer müslüman olurlarsa kabul ederek onlarla savaşmamasını emretti. Halit b. Velid (r.a.a.) Necran topraklarına ulaştı ve her tarafa süvariler göndererek Benî Hâris'i İslam'a davet etti. Onlara: “*Ey İnsanlar! Müslüman olursanız kurtulursunuz.*” diye tebliğde bulundu. Onlar da müslüman oldular.¹

Halit b. Velid (r.a.a.) beraberindeki sahabe ordusu ile birlikte, onlara İslamı öğretmek, Allah'ın kitabını okumak ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) sünnetini ve dinini öğretmek üzere yanlarında kaldı.

Savaş hususunda müminler elbette Allah'a tevekkül ediyorlardı, ancak Halid b. Velid (r.a.a.) ve beraberindeki sahabe-i kiram Hâris oğullarının savaş olmadan Müslüman olmaları karşısında çok mesut oldular.² Halid b. Velid (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) şöyle bir mektup yazdı; “*Müslüman oldular ve bizimle savaşmadılar. Ben şu an onların arasındayım. Onlara Allah'ın emrettiklerini emrediyor, yasakladıklarını ise yasaklıyorum. Onlara İslam dinini ve Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini öğretiyorum. Böylece mektup yazmış bulunuyorum. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun ey Allah'ın Rasûlü!*”

Rasûlullah (s.a.v.) kendisine cevap verdi ve Hâris b. Ka'b oğullarından bir heyetle birlikte Medine'ye gelmesini emretti.³ Hz. Halit yanında Hâris oğullarının reislerinden oluşan bir heyet ile birlikte Medine'ye döndü. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanına geldiklerinde onları görünce; “*Kimlerdir bu cemaat? Sanki onlar Hindistan adamlarına benziyorlar.*” Denildi ki; “*Ey Allahın Rasûlü! Onlar Benî Hâris b. Ka'b'ın adamlarıdır.*” Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında durdukları zaman ona selam verdiler ve şöyle dediler; “*Şehadet ederiz ki; sen muhakkak Allahu Teâlâ'nın Rasûlüsün ve şehadet ederiz ki; Allahu Teâlâ'dan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur.*”

Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu “*Ve ben dahi şehadet ederim ki; Allahu Teâlâ'dan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur ve ben Allah'ın Rasûlüyüm.*” Sonra şöyle devam etti; “*Men edildikleri zaman ilerleyenler sizler mi idiniz?*” Onlar sustular ve

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/595.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/593.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/593.

onlardan hiçbirisi cevap gelmedi. Sonra, o sözü ikinci kez tekrar etti ve yine onlardan hiç kimse cevap vermedi. Sonra üçüncü kez tekrar etti yine kimse cevap vermedi. Sonra o sözü dördüncü kez tekrar etti. Bunun üzerine Yezid b. Abdu'l-Medan şöyle dedi; “*Evet ya Rasûlallah! Men edildikleri zaman öne geçenler bizlerdik.*” Bunu dört kere söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; “*Şayet Halid bana sizin Müslüman olduğunuzu ve savaştığınızı yazmamış olsaydı elbette sizin başlarınızı ayaklarınızın altına atardım.*”

Bunun üzerine Yezid b. Abdu'l-Medan şöyle dedi; “*Ama vallahi, biz ne sana hamd ederiz ne de Halid'e.*” Allah Rasûlü (s.a.v.); “*O halde kime hamd edersiniz?*” buyurunca dediler ki; “*Ey Allahın Rasûlü, bizi seninle hidayete erdiren Allahu Teâlâ'ya hamd ediyoruz.*” Rasûlullah (s.a.v.) “*Doğru söylediniz.*” buyurdu ve şöyle devam etti; “*Cahiliyette sizinle savaşan kimselere ne ile galip geliyordunuz?*” “*Hiç bir kimseye galip gelemiyorduk.*” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) “*Evet! Sizinle savaşanlara galip geliyordunuz.*” buyurdu. Dediler ki; “*Ey Allahın Rasûlü! Bizimle savaşanlara şöyle galip gelirdik. Biz toplanırdık ve dağılmazdık ve hiçbir kimseye zulmetmezdik.*” Rasûlullah (s.a.v.) “*Doğru söylediniz.*” buyurdu ve Benî Hâris b. Ka'b'a, Kays b. Husayn'ı emir tayin etti.

Heyetkiler yurtlarına döndükten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Hazm (r.a.a.)'ı onlara bir öğretici, fakih ve zekat emiri olarak gönderdi. Kendisiyle birlikte bir de içerisinde bir takım müjdeler ve uyarılar bulunan, ayrıca farz olan zekât nisaplarını belirten bir yazı gönderdi.¹

HRİSTİYAN ARAPLARIN HEYETLERİ²

Hristiyanlık Arap topraklarında bazı şehir ve kabilelerde yayılmıştı. Bu şehir ve kabilelerin ahalisi ilim sahibi olan ehli kitaptandı. Peygamberimiz'in (s.a.v.) davet'i kendilerine ulaştığında bunlardan bazı kimseler veya heyetler Efendimiz (s.a.v.) ile görüşerek ona iman ettiler.³ Rasûlullah'ın (s.a.v.) insanlarla kurduğu

¹ İbn Hişâm'ın Kitâbının metnine Bkz.: 2/1014-1015; Ayrıca bkz.: Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.66; Muhammed b. 'Avvâd el-'Uteybî, *Necrân fî Asrı'n-Nübüvveti ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi Y.Lisans Tezi, Riyad, s. 75.

² Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye fî'l-Ahdi'n-Nebevî*, Dârü'l-Kalem, Dimaşk, 1426 h.

³ Fâruk Hamâde, a.g.e, s. 93.

iletişim; peygamberliğinin evrenselliğinin ve yeryüzündeki herkesi kapsayan rahmetinin bir göstergesiydi. Ayrıca bu ilim sahipleri daha önceki peygamberleri biliyorlar, kendilerinden ve diğer insanlardan farklı niteliklere sahip bir son Peygamber'in geleceğini bekliyorlardı.

1. Benî Dâr Heyeti

Benî Dârlılar, Lahm kabilesinden idiler. Yurtları Filistin'in farklı yerlerinde Beyt Lahm, Ramle ve diğer bölgelere yakın bulunuyordu.¹ İslam daveti kendilerine ulaşan Hristiyan Arap kabilelerinden biriydi. Peygamberimiz (s.a.v.) Tebûk gazvesinden döndükten sonra on kişilik bir heyet ile Medine'ye geldiler. Peygamberimiz (s.a.v.) ile görüşerek Müslüman oldular. Aralarında Temim ed- Dârî ve kardeşi Naîm de vardı. Rasûlullah (s.a.v.) Temim'e Şam tarafından bir toprak ayırdı. Hâlbuki burası henüz fethedilmemişti. Rasûlullah (s.a.v.) buranın yakında fethedileceğini yakinen biliyordu. Temim, buna inanarak Efendimiz (s.a.v.)'i doğruladı. Kendi döneminde Şam toprakları fethedilince Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) bu araziyi kendisine verdi.²

Temim ed-Dârî (r.a.a.)'ın Deccal kıssası gayet meşhurdur. Efendimiz bile olayı ondan dinlemiştir. İnsanlar da mescitte toplanmış, Temim ed-Dârî'nin Medine'ye gelmeden önce denizde gemiye bindiği anlattığı kıssasını dinlemişlerdir.³

2. Tağlib Heyeti

Tağlib, soyu Tağlib b. Vâil b. Rebîa b. Nazzar el-Adnânî'ye dayanan Arap kabilelerinden biridir. Bu soy birçok kola ayrılmıştır.⁴ Arap yarımadasının kuzeyinde kalıyorlar ancak bazı kolları Şam ve Irak topraklarına uzanıyordu.

¹ Bkz.; Dr. Faruk Hamade, a.g.e, s.157.

² ez-Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/442.

³ Bkz.; *Sahîh-i Müslim, el-Fiten ve Eşrâtu's-Sâ'a*, Bâbu Kıssatı Cessâse, s. 4325 ;*Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*,6/373-2/442 - Haşiye No:2.

⁴ Bkz.; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 3/62; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 303.

En önemli Hristiyan Arap kabilelerinden biriydi. İçlerinde kendi kavimleri ve diğer kabilelere etkisi bulunan Hristiyan âlimleri ve ruhbanları vardı. Bunlar Rum, Necran ve hatta Habeşistan ile irtibat halindeydi.

Hicretin 10. yılında on altı kişiden oluşan Tağlib heyeti Medine'ye geldi.¹ Bunlardan bazıları Hristiyan iken bazıları daha önce Müslüman olmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) onları Ramle Binti Hâris'in evinde misafir etti.² Zira Rasûlullah'ın (s.a.v.) misafirleri burada kalırlardı. Heyettekiler Efendimiz (s.a.v.)'i dinlediler ve onunla sulh imzaladılar. Sonraları Irak'ın fethi esnasında direniş gösterdiler. Bazıları sözlerinden dönerek Rum'a katıldı. Sözlerinden dönmeleri nedeniyle Hz. Ömer (r.a.a.)'in onlara olan tavrı farklı oldu.³

3. Tayy Heyeti

Tayy kabilesi, soyları Kehlan b. Sebe'ye dayanan Kahtânî bir Arap kabilesidir.⁴ Yurtları, Cebel-i Tayy isimli ve Necid'in kuzeyinde Ecâ ve Selmâ iki dağlarının bölgelerinde bulunan yerdir.⁵ Tayy, Arap yarımadasının kuzeyinin yanı sıra Irak ve Şam'ın güney kesimlerine uzanmaktadır.⁶

Tayy kabilesinin heyeti, hicretin 9. yılında Rasûlullah'a (s.a.v.) gelmiştir. Aralarında Tayy oğullarından Zeyd Hayl b. Mühellil b. Zeyd el-Gavsi de bulunuyordu.⁷ Zeyd, şanı Araplar arasında yaygın ve cömertliği ile meşhur bir cahiliye dönemi şairi ve cengâveri idi. Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşükten sonra beraberindekilerle birlikte iyi bir Müslüman oldu.

İbn Hişâm Rasûlullah'ın (s.a.v.) Zeyd hakkında şöyle dediği rivayet etmektedir; “*Araplardan Benim yanımda kendisinden övgüyle bahsedilen, sonra bana gelip de kendisinin anlatılardan daha öte olduğunu gördüğüm, Zeyd el-Hayl'den başka kimse yoktur. Onun hakkında bana her şey anlatılmamış.*” buyurdu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) onu “*Zeyd el-Hayr*” diye adlandırdı ve ona Feyd⁸ arazisi ve iki arazi ıktâ olarak tayin

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/361.

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/305.

³ Yahya b. Âdem, *el-Haraç*, s. 200; el-Kasım b. Sellâm, *el-Emvâl*, s.36; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s.251.

⁴ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, 8/187.

⁵ el-Hemdani, *Sıfatü Cezireti'l-Arab*, s. 266; Ömer Rıza Kehhale, *Mucemü Kabâili'l-Arab*, 2/688..

⁶ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 399-400.

⁷ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 404.

⁸ Hâil şehrinin kuzeyinde halen mevcut bir yerdir.

etti.¹ Necid'e döndükten sonra humma nedeniyle hayatını kaybetti. Kendisinin Hz. Ömer (r.a.a.) zamanına kadar yaşadığı da rivayet edilmiştir.²

4. Ferve b. Amr el-Cüzâmî Heyeti

Cüzam, soyu Kehlan'a dayanan bir Kahtani Arap kabilesidir. Yurtları Ürdün civarındaki Maan bölgesinden Rum'a komşu bulunmakta batıda ise Tebûk'un batısındaki Medyen civarından Filistin'e dayanmaktadır.³ Ferve b. Amr, Maan'ın reisi olarak Rum'a hizmet ediyordu. Hristiyanlık dinine mensuptu. Rasûlullah'ın (s.a.v.) daveti kendisine ulaşınca Müslüman oldu ve Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'e birtakım hediyelerle birlikte bir heyet gönderdi. Rum, kendisinin Müslüman olduğunu öğrenince onu hapsetti, sonra da şehit etti. Kendisinin Müslüman olduktan sonra öldürülmek için götürülürken Peygamberimiz (s.a.v.) ve Müslümanlar hakkında şu beyitleri okuduğu rivayet edilmektedir:

*Müslümanların en yücesine tebliğ et ki ben,
Rabbim için varlığından ve makamından vazgeçip selamete erdim.*⁴

5. Gassân Heyeti

Gassân, aslı Ezdîlere dayanan meşhur bir Arap kabilesidir.⁵ Şam'dan Humus'a kadar komşu topraklara hâkim bulunuyorlardı. Rum'a bağlı idiler ve hükümdarları “Gassânîler” diye tanınıyordu. Hristiyan idiler. İslam'a karşı Rum ile birlik oldular. Hicretin 10. yılı Ramazan ayında Gassânîlerden üç kişi Rasûlullah (s.a.v.)'e geldiler,⁶ Müslüman olup ülkelerine döndüler. Ancak Rum'dan korktukları için Müslüman olduklarını ilan etmediler. Bunlardan ikisi Şam toprakları fethedilmeden önce vefât etti. Biri ise Yermük savaşının hemen öncesinde Ebû Ubeyde (r.a.a.)'a gelmiş ve kendisine ikramda bulunulmuştur.⁷

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/577; Bkz.; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/321.

² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/572.

³ Fâruk Hamâde, *e-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye fi'l-Ahdi'n-Nebevî*, Dârü'l-Kalem, Dimaşk, 1426 h., s. 127.

⁴ Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/592; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/646.

⁵ Fâruk Hamâde, *e-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye fi'l-Ahdi'n-Nebevî*, s. 155.

⁶ Bkz.; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/338; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/699.

⁷ Bkz.; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/699; İbn Seyyid'in-Nas, *Uyûnü'l-Eser fi es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/256.

6. Adiy b. Hâtem-i Tayy Heyeti¹

Cahiliye Arapları arasında cömertliği ile meşhur olan Hâtem-i Tayy'ın oğludur. Meşhur Tayy reislerinden biri olup, aynı zamanda Arap Hristiyan liderlerden biri² Rakûsiyye' fırkasına mensuptu.³ Burası Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bilinen Hristiyan bölgelerinden biriydi. Şam Araplarıyla ve özellikle Gassânîler, ayrıca Münzirliler ve diğer Hristiyan Arap kabileleriyle sıkı ilişkileri bulunuyordu.

Kendisi İslam dinine dair haberleri çok erkenden almıştı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmek ve onu dinlemek hususunda tereddüt gösteriyordu. Hâlbuki Efendimizin 'in (s.a.v.) haberleri Arap ve Acemler arasında çoktan yayılmıştı. Belkide Zeyd el-Hayr (Zeyd el-Hayl) ve beraberindeki bazı Tayy liderlerinin Peygamberimiz'e (s.a.v.) gelerek Müslüman olmaları Adiy'de olumsuz yönde etki bırakmıştı. Kendisi şöyle anlatır: “*Peygamber (s.a.v.) gönderildiğinde daha önce hiçbir şeye buğz etmediğim kadar ona buğz ettim. Arap topraklarının en uzağına Rum diyarlarına kadar yürüdüm. Sonra yerimi ilk yerimden daha kötü buldum.*”⁴

Kız kardeşi esir alınmadan önce Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmeye gelmemiştir. Efendimiz (s.a.v.) kendisine çok hoş davranmış ve Adiy b. Hâtem hakkında işittiklerini ona anlatmıştır.

Hicretin 9. yılı Rebiulevvel ayında Hz. Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ın kumandasındaki bir seriyye Rasûlullah'ın (s.a.v.) emriyle yola çıkmış ve bazı Tayy bölgelerinden de geçmişti. Hedefleri Tayy kabilesininputu olan Gules'i yıkmaktı. Müslümanlar bazı Tayylıları esir almaya muvaffak oldular. Aralarında Adiy'in kız kardeşi Seffâne binti Hâtem de vardı.⁵ Hâtem'in kızını

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitâbu 'l-Megâzî, Kıssatu Vefdi Tayy ve Adiy b. Hâtem* bölümü..

² Arap Hristiyanlar Şam topraklarında Yakûbî mezhebine, Irak'ta ise Nastûrî mezhebine bağlı olmakla bilinmektedirler. Abdülaziz es-Se'âlibî, *Muhâdarât fî Târihi 'l-Mezâhibi ve 'l-Edyân*, s. 148; el-Feyyûmî, *Fi 'l-Fikri 'd-Dîniyyi 'l-Câhili*, s. 68.

³ Rakûsiyye; Peygamberimiz zamanında Araplar arasında yaygın olduğu bilinen, Hristiyanlık ve Sabiilik arasında bir din ve mezheptir. *el-Mucemü 'l-Vasît*, s.369.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.142.

⁵ İbn Sa'd, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye (mine 't-Tabakât)*, 2/164.

mescidin kapısı önündeki avluya bıraktılar.¹

Efendimiz (aleyhisselâm), Seffâne'nin yanına uğrayınca hemen ayağa kalktı. Zeki bir hanımdı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: “*Yâ Rasûlallah! Babam öldü, kılavuzum kayboldu, bana lütufta bulun, Allah da sana lütufta bulunsun.*” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) “*Senin kılavuzun kim?*” diye sordu. Seffâne “*Adiy ibni Hatem*” dedi. Rasûlullah “*Şu, Allah ve Rasûlü'nden kaçan Adiy b. Hâtem mi?*” dedi ve Seffâne'yi bırakıp gitti.

Sonrasını Seffâne (r.a.a.) şöyle anlatıyor:

“*Ertesi gün, Rasûlullah (s.a.v.) Benim yanıma tekrar geldi. Onun arkasından bir adam bana “Kalk konuş!” diye işaret etti. Ben de kalktım, önceki dileğimi tekrarladım, o da diün söylediklerini söyledi. Daha sonra, Rasûlullah (s.a.v.) Benim yanıma üçüncü defa geldi. Onun arkasından bir adam bana “Kalk konuş!” diye işaret etti. Ben de kalktım ve “Yâ Rasûlallah! Babam öldü, kılavuzum kayboldu, bana lütufta bulun, Allah da sana lütufta bulunsun” dedim.*”

Efendimiz (s.a.v.), “*Haydi öyle yaptım. Ama seni memleketine ulaştıracak güvenilir birisini buluncaya kadar acele etme.*” dedi ve bana izin verdi. Rasûlullah'ın arkasında, bana işaret eden adamı sordum. “*O, Ali b. Ebi Talib'dir.*” dediler.

Nihâyet, bir müddet sonra bir kervan geldi. Rasûlallah'a geldim, “*Kavmimden bir cemaat geldi.*” dedim. Rasûlallah da harçlık verdi. Ben oradan çıktım ve Şam'a geldim.”²

Adiyy İbn Hâtem, kardeşi esir alındıktan sonra Şam taraflarına kaçmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) kız kardeşine ikram edip, Şam'a döndükten sonra Adiyy yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“*Bir gün, bütün aile bir arada oturmaktayken deveyle bize doğru gelen bir kadın gördüm. “İşte bu kız kardeşim.” dedim. Bir de baktık ki gerçekten o. Yanımıza gelince hemen şöyle söyledi; “Akrabasını arayıp sormayan zalim! Sen aileni ve çocuklarını alıp götürdün de kız kardeşini ve namusunu koruman gereken kimseleri bıraktın gittin”. Ben de “Kardeşim! İyi şeylerden bahset “ dedim. Onu razı etmek için birçok şey söyledim ve en sonunda razı oldu. Başından geçenleri anlattı. Anlattıklarının aynen duyduklarım gibi olduğunu öğrenince, ona şöyle dedim; (Çünkü zeki ve akıllı bir kadındı) “Bu adamın (yani*

¹ Esirlerin konulduğu özel bir bölümdür. Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/579.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/579.

*Muhammed 'in (s.a.v.)) durumu hakkında ne dersin?" "Ben, senin hemen ona gitmeni tavsiye ederim. Eğer o bir peygamberse, önce giden için fazilet vardır. Eğer bir hükümdarsa, onun yanında asla hor ve küçük görülmezsin, Karar senin," dedi. "*¹

Adiyy b. Hâtem, Şam'dan yola çıktı ve hicretin 9. Yılı'nın ortalarında Medine-i Münevvere'ye Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna geldi.²

Medine'ye vardığında insanlar ona saygı gösterdiler. Gerek elbisesi ve gerek bineğiyle, belki de beraberindekiler nedeniyle bakışları kendisine celp etmişti. Tüm Medine ahalisinin bakışları kendisine çevrilmişti.

"Mescidde olduğu bir sırada Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna girip selâm verdim. "Sen kimsin?" dedi. Ben de "Adiyy b. Hâtem'im" dedim. Yerinden kalkıp yanıma geldi. Elim tutup evine doğru götürmeye başladı. Eve giderken karşısına zayıf, yaşlı ve küçük bir çocuğu olan bir kadın çıktı. Kadın onu durdurup bir ihtiyacı olduğunu söyledi. Ben orada beklerken her ikisinin de ihtiyacını yerine getirdi. Kendi kendime "Bu bir hükümdar olamaz." dedim. Sonra elimi tutup evine götürdü. İçi hurma lifi dolu deri bir minder eline aldı ve bana verdi. "Bunun üzerine otur." dedi. Utanıp " Hayır, ona sen oturacaksın" dedim. O, "Hayır, sen!" dedi. İstedigine uyarak minder üzerine oturdum. Kendisi de kuru yere oturdu. Çünkü evde, o minderden başka bir şey yoktu. Yine kendi kendime "Vallahi, bu bir hükümdar hareketi değil." dedim. Daha sonra, bana dönüp şöyle dedi; "Söyle bakalım Adiyy b. Hâtem! Sen Hristiyanlıkla Sabûlik arasında bir din olan Rakûsî değil miydin?" "Evet, Rakûsî idim". "Sen halkın içinde ganimetlerin dörtte biriyle geçinmiyor muydun? Dinine göre sana helâl olmayan şeyleri onlardan almıyor muydun?" "Evet", dedim ve onun Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu anladım. Bana şunu da söyledi:

"Ya Adiyy! Belki, şu anda müslümanların ihtiyaç içinde oluşları ve fakirlikleri seni bu dine girmekten alıkoyuyor. Vallahi, yakında onların arasında para ve mal o kadar çoğalacak ki alacak kimse bulunmayacak".

"Ya Adiyy! Belki seni bu dine girmekten şu anda müslümanların azlığı ve düşmanlarının çokluğu alıkoyuyor. Vallahi, pek yakında bir kadının devesine binerek Kadisiyye'den çıktığını ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan bu Beyt'i ziyaret ettiğini duyacaksın."

"Belki de, seni bu dine girmekten müslüman olmayanlarda mülk ve saltanat olduğunu

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/580.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.142.

görmek alıkoyuyor. Allah'a yemin ederim ki, Babil'deki beyaz köşklerin fethedilmiş ve Hürmüz'ün oğlu Kistrâ'nın hazinelerinin taşınmış olduğunu duymak pek yakındır.”

İşte o anda, müslüman oldum. Adiyy b. Hâtem şöyle derdi:

“Bunların ikisi gerçekleşti, üçüncüsü kaldı. Vallahi, mutlaka o da gerçekleşecek. Babil'deki beyaz köşklerin fethedildiğini gördüm. Ben bir kadının devesiyle Kadisiyye'den çıkıp hiçbir şeyden korkmadan bu Beyt'e geldiğini gördüm. Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsü de mutlaka olacak, mallar o kadar çoğalacak ki onu alan kimse bulunmayacak.”¹

Adiyy'in Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmesini anlattığı hadisten; Rasûlullah'ın (s.a.v.) eliyle içtenlikle inanıp Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisi Peygamberimiz'in (s.a.v.) tevazusu, cömertliği, güzel ahlakı, Hristiyanlığa karşı hem aslı hem de bozulmuş haline olan bilgisini, hatta haram olduğu halde Adiyy'in Hristiyanlardan Mirbâ (Ganimetlerin dört birini) aldığını bildiğini de görmüştür.

Aralarındaki bu konuşma uzunca sürmüştü, belki de Rasûlullah (s.a.v.) Adiyy Medine'de bulunduğu sürece kendisiyle birçok defa görüşmüş ve konuşmuştur. Bir keresinde Hz. Peygamber (s.a.v.) mescide girdi. Bu sırada Adiyy'in boynunda gümüşten bir haç vardı. Efendimiz (s.a.v.) *Tevbe* suresinden şu ayeti kerimeyi okudu;

“(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i (İsa'yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.” (Tevbe Sûresi 9/31)

Bundan sonrasını Adiyy şöyle anlatır; “Ben de dedim ki; ‘Onlar ahbar ve ruhbanlarına ibadet etmezler.’ Efendimiz (s.a.v.) ‘Evet ederler.’ buyurdu. ‘Zira onlar Allah'ın helal kıldığını haram kılar ve haram kıldığını da helal kılarlar. Bu konuda onlara tâbi olmak onlara ibadet etmektir,’ diye devam etti.

Sonrasında Rasûlullah (s.a.v.): “Adiyy ne dersin? Sen Allahu ekber demekten mi kaçırıyorsun? Allah'tan daha büyük olan herhangi bir şey biliyor musun? Seni kaçırıp nedir? Lâ İlâhe İllallah demekten mi kaçırıyorsun? Allah'tan başka herhangi bir ilah biliyor musun?”

¹ 1. Taberî, *Târih*, 3/150; Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.142; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebebiyye*, 4/58

diye sordu ve kendisini İslam'a davet etti. Bunun üzerine Adiyy Müslüman oldu ve kelime-i şهادet getirdi.¹

Adiyy b. Hâtem (r.a.a.), Rasûlullah'tan (s.a.v.)'den bir şeyler öğrenmek ve anlayamadığı konularda soru sormak suretiyle Müslüman olmuştur. Bu konuda Sahih-i Buhârî'de Adiyy b. Hâtem (r.a.a.)'tan şöyle dediğini rivayet edilmektedir:

“Dedim ki ‘Ey Allah'ın Rasûlü! Ben eğitilmiş köpekler gönderiyorum ve Benim için av tutuyorlar. Onları gönderirken Besmele çekiyorum.’ Efendimiz (s.a.v.) ‘Eğitilmiş köpeğini gönderirken Besmele çek ve ondan ye,’ buyurdu. Ben de ‘Eğer avı öldürürse ne olacak?’ diye sorduğunda, ‘Eğer aralarına başka bir köpek katılmamışsa avı öldürseler de ye. Çünkü sen kendi köpeğine Besmele çektin, ama başkasına çekmedin,’ buyurdu. Ben de dedim ki: ‘Ben mızrağımı ava atıyorum ve vuruluyor.’ Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ‘Mızrağını attığında saplanırsa onu ye. Yanlamasına isâbet ederse, o darbeyle ölmüştür, ondan yeme.’ buyurdu”.²

Buhârî ve Müslim'de geçen bir başka metinde; “Köpeğini gönderdiğinde Besmele çek. Eğer avı tutarsa ve sen onu canlı yakalarsan avı boğazla. Eğer onu öldürülmüş bulursan, köpek canını almış, ama ondan yememişse sen onu ye.” şeklinde geçmektedir. Yine Buhârî ve Müslim'in bir başka rivayetinde “Eğer köpek avdan yemiştir sen o avdan yeme. Zira korkarım ki o avı kendisi için tutmuştur.” buyurmuştur.³ Aynı şekilde Peygamberimiz (s.a.v.) ile oruç ve fecrin doğuşu hakkında da konuşmuştur.⁴

Adiyy b. Hâtem İslam dinini ve şiarlarını sevdi. Hatta kendisinin “Benim iştihakla beklemediğim hiçbir namaz vakti olmamıştır.” buyurduğu rivayet edilmektedir.⁵

Adiyy b. Hâtem'in, Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'ın hilafeti döneminde riddet

¹ İbn Kesîr, *Tefsir*, (Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm), 1/874.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'z-Zebâih Ve's-Sayd, Babu Saydu'l-Mi'râd*, 6/218. Bu cümlede geçen “Yanlamasına isabet” manasındaki “vekîz” kelimesi hakkında müellifin açıklaması: **Vekîz**: Darbe sonucu yaralanmayan ve kendisinden kan çıkmış olan hayvandır. Bu terim, Maide suresinin 3. ayetinde şöyle geçmektedir: “Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı.” (Mâide Sûresi 5/3 ayetin bir kısmı.)

³ İbn Kesîr, *Tefsir*, (Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm) 1/582. Maide suresinin tefsirinde hadisi tahric etmiştir.

⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/468.

⁵ Adı geçen kaynak.

olayları esnasında İslam dini üzere sebat ederek, kendisine yardım ettiği sâbit bulunmaktadır. Kavminin zekâtlarını toplama faaliyetlerine katılmış ve mürtedlere karşı Müslümanları s.a.v.unmuştur. İmam Buhârî Sahih’inde Tayy Heyeti başlıklı bir bâp oluşturmuş ve bu bâpta Adiyy b. Hâtem (r.a.a.)’tan şöyle bir hadis rivayet etmiştir;

“Biz Ömer b. Hattap (r.a.a.)’a bir heyet ile geldik. Gelenleri tek tek çağırıyor ve isimlerini söylüyordu. Ben ‘*Benî tanımadın mı ey müminlerin emiri!*’ diye sordum. ‘*Evet, tanıdım*’ dedi. ‘*Sen insanlar küfre düşerken Müslüman oldun. Dönüp gittiklerinde sen kaldın. Aldattıklarında sen vefâkâr oldun ve inkâr ettiklerinde sen hakkı tanıdın,*’ diye ekledi”. Bunun üzerine Adiyy “*O zaman sorun yok.*” dedi.¹

Kendisi, Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Medine’ye Ebû Bekir (r.a.a.)’a ilk zekât getiren kişidir. Kavminin İslam dininde sebat göstermesinde önemli bir rol oynamış ve onları dinden dönmekten engellemiştir.²

Hiz. Ebû Bekir (r.a.a.) ve Ömer b. Hattab (r.a.a.) dönemlerinde fetihlere katılmış, Irak ve Fars diyarının fethedildiğini görmüş, Fars başkenti Medâyn’in fethinde hazır bulunmuş ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) vadettiği gibi Kısra hazinelerini Müslümanların ellerinde görmüştür. Hiz. Ali (r.a.a.) ile birlikte Kûfe’de bulunmuştur.³

NECRAN HRİSTİYANLARININ HEYETİ⁴

Necran, Arap yarımadasının güneyinde geniş bir bölgeden oluşmaktadır. Necran topraklarında birçok kabile ve farklı şehirler vardı. İslam’dan önce bu topraklarda Hristiyanlık yayılmış ve kuvvet bulmuştu.

Şam diyarı, Arap yarımadasının kuzey bölümü ve Habeşistan’daki Hristiyan Araplarla sağlam ilişkileri bulunuyordu.⁵ Aralarında Hristiyan Arap âlimlerin gidip gelmesi nedeniyle dini ve kültürel etkileşim söz konusuydu.

Bu nedenle Necran, Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde Hristiyanların güçlü

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’l-Megâzî, 5/123.*

² İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî, 2/328.*

³ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî, 2/329.*

⁴ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’l-Megâzî, Bâbu Kıssatı Ehli Necrân, 5/123.*

⁵ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi ‘l-Arab Kable’l-İslam, 6/614.*

bir kalesi sayılmaktaydı.¹ Efendimiz'in (s.a.v.) İslam davetini Medine'ye hicret etmeden önce öğrendiler.² Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) Ukaz panayırında konuşurken Necran'ın piskoposu olan Kus b. Saâde el-Iyâdi'yi dinlemiş olduğu farklı nakillerde sâbittir.³

Arap yarımadasının güneyinde kalan Necran, Hristiyanlığın merkezi sayılıyordu. Bölgenin belirli bir düzeni, yönetimi ve makamları vardı. Mesela siyer âlimlerinin belirttiği gibi, “Âkîb”; kavim tarafından görüşleri alınan, kendisiyle istişare edilen ve görüşlerinden dışarı çıkılmayan liderine denilirdi. “Seyyid” toplum içerisinde mal ve binek sahibi olan kişilere denilmekte, yani ekonomikve sosyal sorumlu anlamına gelmekteydi. “Uskuf” ise ruhban, imam ve öğreticilere denilirdi. Topluluğun yönetimi, siyasi ve mali işlemlerinin takibi ve toplumu ilgilendiren diğer işlerin idaresini seyyitler üstlenirdi.⁴

Necran Hristiyanları arasında liderlik, kabileye bağlı bir makam değildi. Bilakis ırkçı tutumların ötesinde dini noktalara dayanmaktaydı. Bu nedenle aralarına başka kabilelerden birçok kişi katılmıştı.⁵

Rasûlullah (s.a.v.), Necran Hristiyanlarına bir mektup yazdı. Mektup gelince piskopos alıp okudu ve korkarak son derece dehşete kapıldı. Bir adam göndererek Necran ehlinde Şurahbil b. Vedâa'yı yanına çağırdı. Bir müşkil ortaya çıkınca ne Eyhem'i, ne Seyyid'i ne de Âkîb'i çağırırdı; öncelikle bunu çağırırdı. Piskopos mektubu ona verdi. Şurahbil aldı ve okudu. Sonra piskopos “*Ey Ebû Meryem! Fikrin nedir?*” diye sordu. Şurahbil de şöyle cevap verdi: “*Allah'ın İbrahim'e, İsmail'in zürriyetinden bir peygamber çıkacağını vadettiğini biliyorsun. Bu adamın o olmayacağını nasıl söyleyebiliriz? Peygamberlik hususunda Benim bir görüşüm yok. Eğer dünya işlerinden bir konu hakkında görüşümü alsaydın, o hususta sana açıklama yapar ve kanaatimi Benimsemen için çabalarım.*”

Bunun üzerine piskopos “*Şöyle kenara çekil ve otur.*” dedi. O da çekilip bir köşede oturdu. Sonra Abdullah b. Şurahbil adındaki Necranlı bir şahsa adam gönderdi. Himyerlilerin Zî-Asbah ailesinden olan bu şahsa da mektubu okuttu ve görüşünü sordu. O da Şuharbil'in dediği gibi söyledi. Piskopos ona da “*Bir*

¹ Cevad Ali, *el-Mufasssal Fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslam*, 6/616.

² Muhammed Avad el-Uteybî, *Necrân fî Asrı'n-Nebeviyyeti ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, s. 19.

³ Cevad Ali, *el-Mufasssal Fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslam*, 6/616.

⁴ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 6/617.

⁵ Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 6/618.

köşeye çekil ve otur.” dedi. O da çekilip oturdu. Sonra Necranlıların Hâris b. Kâ'b oğulları kabilesinden Benî Hamaslardan biri olan Cebbâr b. Feyz'i çağırıp mektubu okuttu ve fikrini sordu. O da Şurahbil ve Abdullah'ın söyledikleri gibi konuşunca, ona da bir kenara çekilmesini emretti.

Hepsinin görüşü aynı nokta üzerinde toplanınca piskopos çan çalınmasını emretti. Çanlar çalındı, mabeddeki çullar kaldırıldı. Gündüzleri korkuya düştükleri vakit böyle yaparlardı. Şayet gece vakti korkuya kapılırlarsa çan çalıp mabedde ateş yakarlardı. Çanlar çalınip çullar kaldırılınca, vadinin aşağısında yukarısında kim varsa hepsi toplandı. Vadinin uzunluğu hızlı bir süvari için bir günlük yoldu ve vadide yetmiş üç köy, yüz yirmi bin savaşıacak adam vardı.

Hepsi toplandıktan sonra Rasûlullah'ın (s.a.v.) mektubunu okudu ve düşüncelerini sordu. Hepsi ittifakla Şurahbil b. Vedâa el-Hemdânî, Abdullah b. Şurahbil ve Cebbâr b. Feyz el-Hârisî'yi Rasûlullah'a (s.a.v.) göndermek ve onların getireceği haberi beklemek yönünde karar verdiler.¹

Âlimlerinin araştırması ve fikir alışverişleri neticesinde altmış kişilik bir heyet Medine'ye geldi. Bunlardan yirmi dört tanesi eşraftan idi. Bu yirmi dört kişinin arasında yönetimi sağlayan üç kişi bulunuyordu. Birincisi kavmin emiri, işlerini idare eden, kendileriyle istişare yapılan ve kendilerinin emirleri ya da görüşleri dışında herhangi bir karar alınmayan “Âkîb” lakaplı şahıs olup adı Abdülmesih olan kimseydi. İkincisi “Seyyid” lakaplı sosyal önderleri idi ki adı Eyhem idi. Üçüncüleri Bekir b. Velid’ oğullarının kardeşi Hârîse b. Alkame idi ki kavmin piskoposu olup dini önderleri ve hocaları idi. Ebû Hârîse, kendisinden istifade edilen, kitapları okunan, Hristiyan Rum krallarının kendisini saydığı, sevdiği ve hizmet aldığı bir kimseydi. Rum kralları, Ebû Hârîse için kiliseler inşa ettiler, kendisinin bilgisi ve Hristiyanlık dini için yaptığı çalışmalar nedeniyle ona birçok ikramlarda bulundular.

Heyet (Medine'ye varınca) yolculuk kıyafetlerini çıkardılar ve yanlarında getirdikleri süslü elbiseleri giydiler, altın yüzükleri taktılar. Ardından Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek selam verdiler. Rasûlullah (s.a.v.) onların selamını almadı. Gün boyunca kendisiyle konuşmak istemelerine rağmen üzerlerindeki

¹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, (Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'Azîm), 1/370-371.

bu süslü elbiseler ve altın yüzükler bulundukça kendileriyle konuşmadı. Daha sonra, cahiliye döneminde Necran tarafına kabilelerle giderek buğday meyve ve diğer ziraat ürünlerindensatın alan ve bu nedenle kendilerini tanıdıkları Osman b. Affan ve Abdurrahman b. Avf (r.a.a.)'ya gittiler. Onları Ensâr ve Muhacirînin bulunduğu bir topluluk içerisinde buldular. Dediler ki:

“Ey Osman ve Abdurrahman! Sizin Peygamber'iniz bize bir yazı yazdı, biz de bu yazıya binaen Medine'ye yöneldik. Geldik ve kendisine selam verdik. Ancak bizim selamımızı almadı. Kendisiyle tüm gün boyunca konuşmaya çalıştık, ama bizimle konuşmadı. Ne dersiniz geri mi dönelim?”

Hiz. Osman (r.a.a.) ve Abdurrahman (r.a.a.) orada bulunan Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'a: *“Ey Ebû'l-Hasan! Bu kavim hakkında sen ne dersin?”* diye sordular. Hiz. Ali (r.a.a.), Hiz. Osman ve Hiz. Abdurrahman'a cevaben: *“Üzerlerindeki bu süslü elbiseleri ve yüzükleri çıkarsınlar. Yolculuk kıyafetlerini giyip tekrar Allah Rasûlü (s.a.v.)'e gelsinler,”* dedi.

Onlar da böyle yaptılar, süslü elbiseleri ve yüzüklerini çıkardılar, sonrasında Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek selam verdiler. Efendimiz (s.a.v.) de selamlarını aldı.¹

Rasûlullah (s.a.v.) ile görüşmeye başladıklarında Efendimiz (s.a.v.) Necran piskoposuna *“Ey Ebû'l-Hâris! Müslüman ol!”* dedi. O da *“Ben Müslümanım zaten.”* diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.v.) tekrar: *“Ey Ebu'l-Hâris Müslüman ol!”* deyince *“Ben senden önce de Müslüman olmuştum.”* diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) ise: *“Yalan söyledin. Seni İslam'dan üç şey men ediyor; Allah'a oğul isnat etmen, domuz eti yemen ve şarap içmen buyurdu.”*²

Rasûlullah (s.a.v.) ile heyettekiler arasında uzunca münakaşalar geçti. Reisleri Efendimiz'e (s.a.v.) *“ Sen bizim Peygamberimizi kötülüyorsun ve o Allah'ın kuludur diyorsun.”* dedi. Aralarından biri: *“İsa'nın babası kim?”* diye sordu. Rabbin emri ile konuştuğu için acele etmeyen Peygamberimiz (s.a.v.) sükût buyurdu. Ardından yüce Allah şu ayet-i kerimeleri indirdi:

“59 -Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona «Ol!» dedi ve oluverdi. 60 - Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma. 61- Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı

¹ İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/629-633.

² İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/629-633.

biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim.” (Âl-i İmran Suresi, 3/59-61)

Rasûlullah'a (s.a.v.) mülâane (lanetleşme) ayetleri inince onları lanetleşmeye çağırdı.

Ertesi gün için vaadleştiler. O gün heyette bulunan Hristiyan âlimleri aralarında istişarede bulundular. Aralarından bazıları, “*Vallahi eğer o peygamber ise ve biz onunla da lanetleşirsek bir daha ne biz nede bizim arkamızdan gelenler felâh bulamazlar.*” dediler. Bir başkası, “*Eğer o peygamber ise ve biz onunla lanetleşirsek yeryüzünde helak olmamış ne saçımız ne de tırnağımız kalır.*” dedi.¹

Bazıları ise Rasûlullah'ın (s.a.v.) insafını, güzel konuşmasını ve sadakatini görünce kendisiyle lanetleşmemeyi, kendisinin hakemliğini ve emrine göre hareket etmeyi önerdiler. Liderlerinden biri olan Şurahbil; “*Ben öyle bir adam görüyorum ki asla haksız bir hüküm vermez.*” dedi.²

Ertesi gün olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) yanında Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali (r.a.a.) ile birlikte Necran heyetinin yanına gitti. Necran heyetindekiler korktular. Bazıları Hz. Peygamber'in (s.a.v.) duasının kabul edildiğini bildiklerinden ve kendilerine beddua etmesinden korkarak mescidin kenarlarına sığındılar. Şurahbil de Hz. Peygamber'i karşıladı ve ona “*Seninle lânetleşmekten daha hayırlı bir çözüm var.*” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) “*Nedir?*” diye sordu. Şurahbil: “*Bugün akşama ve akşamdan da sabaha kadar seni hakem kıldık. Bizim hakkımızda ne hüküm verirsen geçerlidir.*” dedi. Peygamberimiz(s.a.v.) “*Ya Necran'da arkada kalan, seni kınayacak olanlar ve bu fikre uymayanlar olursa.*” dedi. Şurahbil: “*Şu iki arkadaşından sor.*” dedi

Peygamberimiz (s.a.v.) de durumu onlardan sordu. Dediler ki: “*Necran vadisi halkı ancak Şurahbil'in fikri ile hareket ederler.*” Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) lânetleşmekten vazgeçti ve ertesi gün de yanlarına giderek şu mektubu yazdırdı:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, peygamber ve ss Muhammed'in Necran halkına yazdırdığıdır! Durum şudur: Muhammed onların hakkında her meyvede, her sarıda ve beyazda (altın ve gümüşte), her siyahta (hayvanlarda) ve her kölede haraç vermelerini

¹ İbn Kesîr, *Tefsir, (Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'Azîm)*, 1/371.

² İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/643.

hükmetmiş, fakat dahasonra onlara bir lütufta bulunarak bütün bunlardan vazgeçmiştir. Ancak onlar her sene iki bin hülle (giyim elbisesi) vereceklerdir. Birini Recep ayında diğer birini ise Safer ayında vereceklerdir. Her elbise bir okiyye gümüş değerindedir. Haraç olarak ödenen ukiyyeden fazla ya da noksan olanlar, hesaba alınacaktır. Ödedikleri, zırh, at, binek hayvanı (deve) ve ticari eşyalar, hesaba göre alınır. Elçilerimin yirmi gün ve daha az süredeki masrafları Necran'a aittir. Elçilerim bir aydan daha fazla tutulamaz. Yemen'de bir tuzak ve savaş ortaya çıkarsa, otuz zırh, otuz at ve otuz deveyi ariyeten (emanet) olarak vereceklerdir. Elçilerime emanet verdikleri zırh, at, binek hayvanı veya ticaret eşyasından helak olanların Necran'lılara iade edileceğine elçilerim teminat vereceklerdir. Necran'lılara ve çevresindekilere, mallarına, canlarına, dinlerine, hazır bulunmayanlarına, bulunanlara, aşiretlerine, kiliselerine, az ya da çok ellerinde bulunan her şeylerine, Allah'ın ve O'nun elçisi Peygamber Muhammed'in zimmeti (emanı) vardır. Piskopos, rahip ve kâhinleri bu görevlerinden uzaklaştırılmaz. Onlarda faiz alacağı ve cahiliye kan davası yoktur. Onlar (savaşa çağrılmak için) toplanmazlar, (mallarından) onda bir ödemezler. Topraklarına ordu giremez. Onlardan hak talebinde ulunan olursa, aralarında adaletlice hükmedilir; ne zulmetmek vardır, ne de zulme uğramak. Antlaşmadan sonra faiz yiyenden zimmetim (emanım) kalkar, başkasının zulmü dolayısıyla kimse yakalanmaz. Haksız yere akitlerini bozmadıkları ve kendilerini düzelttikleri sürece, Allah'ın emri gelinceye kadar, bu antlaşmada yazılanlar, Allah'ın ve O'nun elçisi Peygamber Muhammed'in zimmetindedir.”¹

Bu olay hakkında *Âl-i İmran* suresinin şu ayet-i kerimeleri nazil olmuştur;

“59 -Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona «Ol!» dedi ve oluverdi. 60 - Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma. 61- Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim.” 62. Şüphesiz bu (İsa hakkında söylenenler), doğru haberlerdir. Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhakkak ki Allah, evet O, mutlak güç ve hikmet sahibidir. 63. Eğer yine yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah, bozguncuları hakkıyla bilendir. 64. (Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz.” (Âl-i İmran Sûresi 59-64)

Ayet-i kerimelerin başından sonuna, genel olarak her zaman ve her yerde

¹ Bkz.; Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/584-586; Bkz.; Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 73; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/358. “Vafiye” biat, “Vafi” biat eden demektir. Bkz.; Ömer b. Şebbe, *Târihu'l-Medîne*, 2/585 dipnot 2.

Hristiyanlarla yaşanan tartışmalar yer almış ve “Allah yanında İsa'nın durumu, aynen Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan yaratıp “ol” dedi, o da derhal oluverdi. Hakikat, Rabbin tarafından gelir. Bunda hiçbir tereddüdün olmasın!” buyrulmuştur. Necran Hristiyanları gibi bu zamanda yaşayan Hristiyanların büyük çoğunluğu da Hz. Muhammed 'in (s.a.v.) risalet ve peygamberliğinin gerçek olduğunu bilmekte, ancak Allah'a ve Allah'ın gönderdiği Peygamber'ine isyan etmektedirler.

Rasûlullah (s.a.v.), Necran Hristiyanları ile anlaşma yapınca kendisinden, “Bizimle birlikte güvenli bir adam gönder.” diye talepte bulundular. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.): “Elbette sizinle gerçekten emin, gerçekten emin bir adam göndereceğim.” buyurdu. Ashab-ı kiram bunun kim olduğunu merak ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) “Kalk ey Ebû Ubeyde b. Cerrah!” buyurdu ve onlarla birlikte gönderdi.¹

Heyet Necran'a döndüğünde kavimlerine karşı kendilerini s.a.v.undular. Aleyhlerinde beddua etmesi korkusuyla Rasûlullah (s.a.v.) ile sözleşme yaptıklarını ve cizye ödemeyi kabul ettiklerini söylediler. Efendimiz (s.a.v.)'in peygamber olduğunu anladıklarını ifade ettiler. Ancak yine de Müslüman olmadılar. İçlerinden iki kişi hemen Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)e geldi. Bışr isimli birisi Müslüman oldu. Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında kaldı ve sonrasında şehit oldu.²

Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebû Ubeyde (r.a.a.)'ı Necran'a gönderdi. Kendisi güzel bir örnek, mübarek bir davetçi ve işini bilen bir mali idareci olarak görevini en iyi şekilde yerine getirdi.³ Kendisi ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) beraberinde Necran'a gönderdiği diğer sahabe-i kiram ile Necran'da bulunan Hristiyan âlimler arasında Kur'ân-ı Kerim ayetleri hakkında bir takım ilmi tartışmalar geçmiştir. Bu konuda Muğire b. Şube (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir: “Allah Rasûlü (s.a.v.) Beni Necran'a gönderdi. Necran ahalisi bana; “Siz Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.” (Meryem Sûresi 1928) ayetini okuyorsunuz. Hâlbuki Musa (a.s.) ile İsa (a.s.) arasında sayısını ancak Allah'ın bildiği birçok yıl vardır.” dediler. Ben verecek bir cevap

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 408; Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, Bâbu Kısasatı Ehli Necran, 5/121.

² İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, 3/637; İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, 5/55.

³ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 409.

bulamadım ve Rasûlullah'a (s.a.v.) müracaat ederek sorduğumda bana “*Onlara deseydin ya, onlar da daha önceki peygamber ve salihlerin isimlerini alıyorlardı.*” diye cevap verdi.¹

Rasûlullah (s.a.v.) hicretin 10. yılında Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ı Necranlılardan cizye ve Müslümanlarından zekât toplamak üzere gönderdi. Hz. Ali (r.a.a.) veda hacı esnasında Efendimiz'e (s.a.v.) katıldı.²

Hız.Peygamber (s.a.v.), hayatının geri kalan kısmında Necran Hristiyanları ile barış içerisinde geçmiş ve aralarındaki antlaşma devam etmiştir.

Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra birçok bölgede riddet; dinden dönme olayları meydana gelirken, Necran bölgesinde de bir kısım Müslümanlar dinden dönmüştür. Bölgede bulunan gerek Hristiyan gerekse diğer gayrimüslimlerin gerçekleştirdiği askeri isyanlarının riddet hadiselerine doğrudan veya dolaylı etkisinin bulunduğu uzak sayılmamalıdır.

Hız. Ebûbekir Sıddık (r.a.a.)'ın halifeliği döneminde Necran Hristiyanları ile Müslümanlar arasında herhangi bir anlaşmazlık olmamıştır.

Hız. Ömer (r.a.a.) döneminde ise birtakım şehirler fethedilmiş, Arap beldelerindeki kabilelerden birçok kimse ve özellikle de bu fetihlere katılanlar bu yeni yerlere göç ediyorlardı. Necran Hristiyanları, İslam devletinde müstakil yaşıyor ve Hristiyan olarak kalmayı seçtiklerinden dolayı bu fetihlere katılmıyorlardı. Necranlılar da yeni topraklar almak istemişler, ancak Müslüman olmadıkları ve fetihlere katılmadıkları için kendilerine bu hak verilmemişti. Aynı zamanda Necran'da Hristiyanlarının sayıları gitgide artıyordu ve Müslümanlara tehlike oluşturmaları muhtemeldi.

İbn Ebi Şeybe'den senediyle birlikte gelen bir rivayete göre, Necranlıların sayısı kırk bine ulaşınca, birbirlerini kıskanmışlar ve Hız. Ömer'e gelip, “*Bizi Necran'dan çıkart.*” demişlerdir. Hâlbuki Rasûlullah (s.a.v.) Necranlılara yurtlarından çıkarılmayacaklarına dair yazı göndermişti. Necranlıların Müslümanlara kötülük yapmasından korkan Hız. Ömer, onların bu isteğini fırsat

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, 409; *Sahîh-i Müslim*, İbn Ebi Şeybe yoluyla, Bkz.; İbn Kesîr, *Tefsir*, (*Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*), 2/1185.

² İbn Kayyim, *Zâdû'l-Me'ad*, 3/637; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n Nebeviyye*, 4/60; Ayrıca bu Kitâbın Vedâ Haccı (Haccetü'l-Vedâ) bölümüne Bkz.

bilip, onları topraklarından çıkartmıştır. Daha sonra pişman olan Necran'lılar, Hz. Ömer'den bu kararından vazgeçmesini istemişlerse de Halife, bunu kabul etmemiş ve kendilerini, Necran'dan çıkartmıştır. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.a.)'a gelerek ona; *“Biz senden bir yazı yazmanı ve Peygamber'in katında bizim vazgeçtiğimize dair şefaet etmeni istiyoruz.”* dediler. Hz. Ali bunu reddetti ve *“Yazık size! Muhakkak Ömer işini bilen biridir.”* diyerek cevap verdi. Salim şöyle rivayet eder; İnsanlar *“Eğer Hz. Ali ile Hz. Ömer anlaşmazlık yaşasalardı elbette Necran ahalisi hakkında anlaşmazlık yaşarlardı”* derlerdi.¹

Hz. Ömer (r.a.a.)'ın Necran topraklarının mallarını ve ürünlerini satın aldığı rivayetlerden anlaşılmaktadır.²

Necranlıların Hz. Ömer (r.a.a.)'a gelme sebeplerinin faiz yeme talebi olduğu da rivayet edilmiştir. Hâlbuki Rasûlullah (s.a.v.) döneminde faiz ile işlem yapmayacaklarına dair kendilerine şart koşulmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.a.)'ın hesap sormasından korkarak Irak ve Şam taraflarına göç etme talebiyle kendisine geldiler. Birbirinden farklı rivayetlerden; Necran ahalisinin Efendimiz (s.a.v.) ile yaptıkları antlaşmayı, fetihlerden elde edilen yeni yerleri isteyerek bozdukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle kendilerinin talebine binaen Necran'da bulunan yurtları değiştirilmiştir. Ayrıca tarlaları ve malları karşılığında kendilerine para ödenmiştir. Ancak kendileri buna pişman olmuşlar ve geri dönmek istemişler, Ömer b. Hattab (r.a.a.) ise daha önce anlaşma sağladıklarını söyleyerek bunu reddetmiştir. Dolayısıyla kendilerine kolaylık sağlanması ve toprak verilmesine dair Hz. Ömer (r.a.a.)'ın bölgedeki emirlere yazdığı yazı ile birlikte Irak taraflarına göçmüşlerdir. Bu yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

“İşbu bu yazı müminlerin emiri Ömer tarafından yazılmış olup Necranlılar hakkındadır. Onlardan kim Allah'ın emanına iman ederse, Rasûlullah (s.a.v.) ve Ebû Bekir'in yazdıklarına vefâ olarak Müslümanlardan kimse ona zarar vermeyecektir. Şam ve Irak emirlerinden her kim bunlarla karşılaşrsa, yerleşecekleri toprakları onlara geniş tutsun. Topraklarda işledikleri onlara sadakadır ve bıraktıkları yerlerin karşılığıdır. Onlardan hiçbir kimse ya da borçlulardan bir şey talep edilmeyecektir. Onlarla karşılaşan her bir Müslüman zalimlere karşı onlara yardım edecektir. Zira onlar, aramızda zimmet anlaşması bulunan bir kavimdir.

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, 408.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzi*, 407.

Yurtlarına yerleştikten sonra yirmi dört ay boyunca zimmet ödemeyeceklerdir. Hiçbir şekilde zulme uğramayacaklar, bir şeye zorlanmayacaklar ve yaptıkları gündelik işler haricinde bir şeyle sorumlu tutulmayacaklardır. İş bu yazıya Osman b. Affan ve Muaykib b. Ebi Fâtıma şahittir.”

Necranlıların bir kısmı Irak'a gelerek Kûfe'ye yerleşmişlerdir.¹

Putların Yıkılması

Putlar Arap yarımadasının her yerine yayılmış durumdaydı. Mekke'de ise mescidin içinde Kâbe civarında bulunuyordu. Lat, Uzza ve Menat gibi bazı putların isimleri Kur'ân'ı Kerim'de de geçmektedir. Arap kabileleri bu putlarla övünür ve Allah'a ibadet etmek yerine bunlara taparlardı. Kur'ân'ı Kerim'in birçok ayetinde insanoğlu putlara tapmaktan nehy edilmiş ve peygamberlerin putlara karşı asırlar boyunca süren savaşı dile getirilmiştir;

“Çünkü, onlar (putlar), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarırsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok başıslayan, pek esirgeyensin.” (İbrahim Sûresi 14/36)

Rasûlullah (s.a.v.), insanların gönlündeki şirk inancını söküp atmak ve tüm putları yıkarak maddi varlıklarını da elden geldiği kadar yerle bir etmek istiyordu. Bu nedenle fetih günü ve fetih saatinde insanların gözü önünde Kâbe ve çevresindeki harem bölgesinde bulunan putları bizzat kendisi yıkıyor ve *İsrâ* suresinden; *“De ki: Hak geldi; bâtil yıkılıp gitti. Zaten bâtil yıkılmaya mahkumdur.” (İsrâ Suresi 17/81)* ayet-i kerimesini tekrarlıyordu.² Rasûlullah (s.a.v.) elinin uzanabildiği her yerdeki tüm putların yıkılmasını hedeflemekteydi. Bu nedenle Mekke fethedildikten ve çevre bölgelerdeki Araplar kontrol altına alındıktan sonra bu görevi yerine getirmek için her tarafa seriyyeler göndermiştir. Böylece hem hakikî manada putları kırıyor hem de bu işlemi daha önce putlara ibadet eden ashabına yaptırarak onların gönüllerinde hiç bir iz ve emare bırakmamış oluyordu.

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/358.

² Bu Kitâbın Mekke'nin Fethi bölümüne bakınız.

Uzzâ'yı Yıkma İçin Gönderilen Halit b. Velid (r.a.a.) Seriyyesi¹

Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından putları yıkmak için gönderilen seriyyelerden biridir. Uzzâ, Mekke'nin doğusunda, Mekke ile Tâif arasında Hüzeyl bölgesinde yer alan Nahle'de bulunuyordu.² İnsanlar Allah'ı bırakıp bu puta tapıyorlardı. Uzza hakkında *Necm* suresinin iki ayeti nazil olmuştur.

“Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı.” (*Necm* Sûresi 53/19-10)

Araplar Uzzâ'ya dualar ediyorlar ve adını haykırıyorlardı.³ İşte bu nedenle Uhud savaşı sonrasında Ebû Süfyan'ın, “*Bizim Uzza'mız var, sizin Uzza'nız da yok!*” diye bağırdığını görmekteyiz. Ebû Süfyan'ın bu sözüne cevaben Rasûlullah (s.a.v.): “*Bizim Mevla'mız Allah'tır. Sizin Mevla'nız da yok!*” diye cevap verilmesini emretmiştir.⁴ Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi sonrasında Halit b. Velid (r.a.a.)'ı bir seriyye ile Uzzâ putunu yıkmaya göndermiştir. Seriyyenin gidişi ve putu yıkılışının uzunca bir kisası bulunmaktadır.⁵

Süvâ'yı Yıkma İçin Gönderilen Amr b. As (r.a.a.) Seriyyesi⁶

Süvâ', Mekke'nin doğusunda Hüzeyl isimli bölgede bulunan bir put olup, hakkında Kur'ân-ı Kerim'de şöyle geçmektedir:

“*Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Süvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!*” (*Nuh* Sûresi 71/23)

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethinden sonra Amr b. Âs (r.a.a.)'ı bir seriyye ile birlikte bu putu yıkmaya gönderdi. Putun hizmetçisi putun kendisini savunacağını ve Amr (r.a.a.)'ın puta zarar veremeyeceğini zannediyordu.

Ancak hizmetçi putun parça parça yıkıldığını, kendisini savunamadığını ve başkasına zarar veremediğini görünce Müslüman olmuş ve put ebediyen yıkılmıştır.⁷

¹ Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/436.

² Bkz.; İbn Kelbî, *el-Asnâm*, s.16; Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 77/235.

³ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr*, *Necm* Suresi, 6/51; İbn Kesîr, *Tefsîr*, (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*), 2/1780.

⁴ Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 238; Bu Kitâbın “Uhud Savaşı” bölümüne bakınız..

⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/145.

⁶ Mekke'nin doğusunda Batn-ı Nahle'de bulunan eski bir puttur. Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 6/257.

⁷ Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 1/1923.

Menat Putunu Yıkmak İçin Gönderilen Sa'd b. Zeyd el-Eşheli (r.a.a.) Seriyyesi

Menat, Mekke ile Medine arasında Kudeyd¹ denilen yerde, Müşllei² civarında bulunan bir puttu. Genel olarak tüm Araplar, özellikle de Evs ve Hazreç kabilelerinin müşrikleri bu puta taparlar ve putlarla Allah'a yakınlaşmayı isterlerdi. Bu konuda:

“Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı.” (Necm Sûresi 53/19-10) ayet-i kerimeleri nazil olmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethinden sonra Sa'd b. Zeyd el-Ensârî (r.a.a.)'ı Müslümanlardan oluşan bir seriyye ile birlikte bu putu yıkmaya gönderdi. Seriyyedekiler, putun kendisini s.a.v.unacağını zanneden ve bu nedenle hiçbir direniş göstermeyen hizmetçilerinin gözü önünde putu yıkarak yok ettiler. Böylece Menat, hem gözlerden hem de gönüllerden silinmiş oldu.³

Tayy'da Bulunan Fülüs Putunu Yıkmaya Gönderilen Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) Seriyyesi ¹¹⁰⁵

Hiz. Ali (r.a.a.) seriyyesi hicretin 9. yılı Rebiülevvel ayında gerçekleşmiş, seriyye Tayy kabilesine baskın yapmış, putu yıkmış, hazinesini ganimet almış ve ahalinin bir kısmını esir almıştır.

Esir alınanlar arasında Hâtemi Tayy'ın kızı Seffâne de bulunuyordu. Daha önce detaylıca anlatıldığı gibi ¹¹⁰⁶ Seffâne, kardeşi Adiyy b. Hâtem'in de gelerek Müslüman olmasına vesile olmuştur.⁴

Devs'te Bulunan Zü'l-Keffeyn Putunun Yıkılması İçin Tufeyl b. Amr (r.a.a.) Seriyyesi

Huneyn gazvesinin hemen sonrasında Rasûlullah (s.a.v.) Tufeyl b. Amr ed-Devsî'yi, Amr b. Hamhame kabilelerinin putu olan Zü'l-Keffeyn putunu

¹ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'Azîm*, 1/1781.

² Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 6/246.

³ Bkz.; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 2/146; el- Heysemi, *Şerhu'l-Mevahibi'l-Ledünniyye*, 2/348.

⁴ Taberî, *Târih*, 3/148; *Sahih-i Buhârî*, *Kitâbü'l-Megâzî*, Hadis No : 4340; İbn Sa'd, *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 2/164.

yıkmaya gönderdi. Tufeyl (r.a.a.) gidip putu yıktı ve yaktı. Sonrasında döndü ve Tâif kuşatması esnasında Rasûlullah'a (s.a.v.) katıldı.¹

Zü'l-Hulasa Putunu Yıkmaya Gönderilen Cerir b. Abdullah el-Becelî (r.a.a.) Seriyyesi²

Zü'l-Hulasa, Yemen'deki Becîle bölgesinde bulunan Has'am kabilesinin putuydu.³ Çevrede bulunan kabilelerin ziyaret ettiği bir put olup, bazıları tarafından Kâbe diye isimlendiriliyordu.

Rasûlullah (s.a.v.), Cerir b. Abdullah (r.a.a.)'a “Zü'l-hulasa'dan Benî kurtarsan ya!” buyurdu. Bunun üzerine Cerir (r.a.a.): “Evet tabii ki ey Allah'ın Rasûlü!” diye cevap verdi. Cerir (r.a.a.) at üzerinde duramıyordu. Bu durum Rasûlullah'a (s.a.v.) hatırlatılınca göğsüne vurarak şöyle dua etti;

“Allah'ım onu sâbit kıl, onu hidayete erdir ve hidayete erdiricieyle!” Bundan sonra bir daha atından düşmedi. Cerir (r.a.a.), yanında Ahmes (kabilesin)'den elli atlı ile birlikte Zü'l-Hulasa'ya gitti ve onu yıktı. Sonra Rasûlullah'a (s.a.v.) müjde gönderdi. İmam Buhârî Sahih'inde Cerir b. Abdullah (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir:

“Rasûlullah (s.a.v.) bana ‘Beni Zu'l-Hulasa'dan kurtarsan ya!’ buyurdu. Ben de “Evet ey Allah'ın Rasûlü, tabii ki!” dedim. Ahmes kabilesinden yüz elli kişi ile birlikte yola çıktım. Tamamı süvari idi. Ben at üzerinde duramıyordum. Bunu Rasûlullah'a (s.a.v.) söyledim. Göğsüme öyle bir vurdu ki göğsümde elinin izi çıktı. Sonra şöyle buyurdu; “Allah'ım onu sâbit kıl, onu hidayete erdir ve hidayete erdirici eyle!” Ondan sonra bir daha attan düşmedim.” Zü'l-Hulasa, Yemen'de Has'am ve Becile kabilelerine ait bir puttu. Bölgede Kâbe diye isimlendirilen bir tapınağı vardı. Cerir (r.a.a.) geldi ve tapınağı yakarak putu kırdı. Cerir (r.a.a.) Yemen'e geldiğinde orada fal okları yapan bir adam vardı. Kendisine “İşte Allah Rasûlü (s.a.v.)'in elçisi geldi. Eğer seni yakalarsa boynunu vurur.” dediler. Derken Cerir (r.a.a.) boynunu vurmak üzere geldi, başında durdu ve

¹ B kz.; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/157; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 3/922, Ali Muhammed es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/666.

² *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî* “Bâbu Gazveti Zü'l-Hulâsa.

³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/190.

dedi ki; “*Ya bu fal oklarını kırar ve Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet getirirsin ya da boynunu vuracağım.*” Bunun üzerine okları kırdı ve kelime-i şehadet getirdi. Cerir (r.a.a.) Ahmesi'lerden Ebû Erta'e lakaplı bir kişiyi Peygamberimiz'e (s.a.v.) müjdeci olarak gönderdi. Efendimiz'e (s.a.v.) geldiğinde; “*Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, uyuz deve gibi oluncaya kadar onu bırakmadım.*” Peygamberimiz (s.a.v.), Ahmes atı üzerinde iken onu ve adamlarını beş defa tebrik etti.¹

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 4357.

VEDA HACCI¹

Hac, İslam'ın beş şartından birisidir. Kur'ân-ı Kerim'de bir surenin adı “*Hac*” olup içerisinde yaklaşık on iki kadar ayet-i kerime haccın şiarlarından bahsetmektedir.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hicretten önce henüz hac farz kılınmadan önce İbrahim (a.s.),'ın menâsiki üzere muvahhid olarak hac ettiği kesin olarak bilinmektedir. Hac esnasında Kureyş'e muhalefet eder, İbrahim (a.s.),'ın dini üzere hareket ederdi. Hac ibadeti yüce Allah'ın;

“Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.” (Âl-i İmran, 97. ayet.)

ayet-i kerimesini indirmesiyle farz kılındı.²

Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra hicretin 10. yılında gerçekleşen veda haccı dışında hacca gitmemiştir. ¹¹¹⁴ Ancak hicretin 9. yılında Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) insanları hacca götürmüştür.³

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de şirke dair hiçbir alamet görmek istemiyordu. Haccını hicretin 10. yılına ertelemesinin nedeni buydu. Öncesinde müşriklerin Mescid-i Haram'a yaklaşamayacakları insanlara *Tevbe* suresinin şu ayeti kerimesi ile tebliğ edilmişti;

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir.” (Tevbe Sûresi 9/28)

Veda haccı, hac ibadetinin ve menâsikinin Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından pratik tatbiki mahiyetindedir. Rasûlullah (s.a.v.) bu konuda “*Haccınızın menâsikini (fillerini) benden alınız. Zira bu haccımdan sonra bir daha hacceder miyim bilemiyorum*” buyurmuştur.⁴

¹ Bkz.; *Sahih-i Buhârî, Veda Haccı* (Haccetü'l-Vedâ') babı; *Sahih-i Müslim, Kitâbü'l-Hac*, Peygamber (s.a.v.)'in Haccı, 4/38.

² Bkz.; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'ad*, 3/595; Bkz.; *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Veda Haccı* (Haccetü'l-Vedâ') babı, 5/126; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/263.

³ Muhaddisler bu konuya özel bölümler ayırmışlardır. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/299; Buhârî'nin rivayeti, 5/123

⁴ *Sahih-i Müslim*, Kurban Günü Cemretü'l-Akâbeyi Binek Üzerinde Taşlamanın Müstehap Oluşu Babı, Peygamber (s.a.v.)'in “Haccınızın menasikini (fillerini) benden alınız” sözünün beyanı, 4/79.

Konunun önemine binaen İmamı Buhârî sahihinde “Veda Haccı Bâbı” adında bir bölüm oluşturmuştur.¹

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Hicretin 10. yılında Zilhicce ayından önce hacca gideceğini ilan etti. Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte hac edebilmek için birçok kişi Medine'de toplandı.²

Rasûlullah (s.a.v.) Zilkade ayının 25. günü Medine-i Münevvere'den hac yolculuğuna çıktı. Yolculuğu sekiz gün sürdü. İnsanlar yolda Rasûlullah (s.a.v.)'den bir şeyler öğreniyorlar ve sayıları git gide artıyordu. Arap yarımadasının her köşesinden birçok kimse ve farklı kabileler katılmıştı.³ Efendimiz'in (s.a.v.) yanında ailesi hanımları ve Medine ahalisi de bulunuyordu.⁴

Peygamberimiz (s.a.v.) telbiye getiriyor, insanlar da onunla birlikte tekrarlıyordu. Böylece Allah'a ihlas ile ibadet edileceğini ve yalnız yüce Allah'a kulluk yapılacağını açıkça ilan ediyordu.

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ

“Emret ey Allah'ım emret! Emret ki senin hiçbir ortağın yok emret!Hamd, nimetler ve mülk sana aittir. Senin hiçbir ortağın yok!”⁵

Ümmetin dilden dile naklettiği bu telbiye halen daha lisanlarda tekrarlanmakta, şirk ve ehl-i şirkten uzak olunduğu güçlü bir lisan ile dile getirilmekte, mülk ve nimetlerin hiçbir ortağı olmayan yüce Allah'a ait olduğu haykırılmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) Zilhicce ayının 4. gününde Mekke yakınlarına ulaştı. Beşinci günün kuşluk vakti Mekke'ye, oradan da Beyt-i Haram'a girdi. Lisanında

اللهم أنت السلام ومنك السلام فحينا ربنا بالسلام

“Allah'ım Sen Selamsın, selam da sendendir. Rabbimiz bizi selam ile yaşat” sözleri

¹ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbü'l-Megâzî, Bâbu Hacceti'l-Veda, 5/123; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/601.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/229.

³ Bkz.; İbn Kesîr, *Veda Haccı* (Haccetü'l-Vedâ') babı, 145, Ahmed b. Hanbel'in rivayeti.

⁴ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbü'l-Megâzî, Veda Haccı (Haccetü'l-Vedâ') babı, 5/125.

⁵ Bkz.; İbn Kesîr, *Veda Haccı*, 135, Müslim'in rivayetinden; *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbü'l-Megâzî, Kitâbü'l-Hacc, Telbiye Babı, 2/147.

tekrarlanıyordu.¹ Efendimiz (s.a.v.) Beytullah'ı görünce,

اللهم زد بيتك تشريفاً وتعظيماً وتكريماً، وبراً ومهابةً

“Allah'ım bu Beyt'in şerefini, azametini, keremini ve heybetini arttır” diye dua etti.²

Rasûlullah (s.a.v.) devesinin üzerinde Kâbe'ye yönelerek tavafını yaptı. İnsanlar her taraftan kendisini seyrediyorlardı. O'na uyararak sorular soruyor, etrafını çeviriyor, ne yapacağını ve ne söyleyeceğini gözetliyorlardı.³ Rasûlullah (s.a.v.) elindeki asa ile Hacerü'l-Esvedî selamladı. Tavafın ilk üç s.a.v'tında remel yaptı (seri adımlarla yürüdü).¹¹²⁵ Tavaf bittiğinde *Bakara* suresinin şu ayeti kerimesini okudu;

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ وَعِزِّنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Biz Beytullâh'ı insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık. Siz de Makam-ı İbrâhim'i namazgâh ediniz! İbrâhim ile İsmâil'e de: “Tavaf edenler, itikâfa girenler, rûkû ve secde edenler için bu Evimi tertemiz bulundurun!” diye emretmiştik.” (Bakara Sûresi 2/ 125)

Makam-ı İbrahim'i Kâbe ile kendisinin arasına alarak iki rekât namaz kıldı. Birinci rekâtta Kâfirun sûresi, ikinci rekâtta ise *İhlas* suresini okudu. Ardından rûknü selamladı ve *Bakara* suresinin şu ayet-i kerimesini okuyarak Safa tepesine doğru yöneldi;

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

“Safâ ile Merve Allah'ın belirlediği nişanelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse oraları tavaf etmesinde bir beis yoktur. Her kim de, farz olmadığı halde gönlünden koparak bir hayır işlerse, mükâfatını görür. Zira Allah şükürün karşılığını verir. O, az amele çok mükâfat veren ve her şeyi bilendir.” (Bakara Sûresi 2/158)

Safâ tepesine çıktı, Kâbe'ye yöneldi ve tekbir getirdi. Şöyle buyurdu:

لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير لا إله إلا الله وحده أنجز وعده ونصر عبده وهزم الأحزاب وحده

¹ Bkz.; İbn Kesîr, *Veda hacı* (Haccetü'l-Vedâ'), 166.

² İbn Kesîr, *Veda hacı*, 165.

³ İbn Kesîr, *Veda hacı*, 146.

“Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk ve hamd ona aittir. O her şeye kadirdir. Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir. Vadini gerçekleştirdi, kuluna yardım etti ve orduları tek başına mağlub etti.”

Sonra Merve tepesine yöneldi ve Allah'ın kendisine yardım ettiğini, Mekke'de kendisine eziyet eden müşrik ordularını dağıttığını, tevhit inancının galip geldiğini, yüce Allah'ın vadini yerine getirip Müslümanlara yardım ettiğini dile getire getire sa'yini tamamladı.

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de Abtah denilen yerde dört gün kaldı. Bu süre içerisinde Peygamberimiz'in (s.a.v.) Yemen'e gönderdiği Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) geldi. Ve hanımı Fâtıma binti Muhammed (r.a.a.) ile buluştu.¹

Zilhicce ayının 8. günü olan Perşembe'ye denk gelen terviye gününde Efendimiz (s.a.v.) hacılarla birlikte Mina'ya çıktı. Mina'ya geldiğinde öğle ve ikinci namazını insanlara cem' (aynı vakitte) ve kısaltma yaparak kıldırdı (Cem' ve taksir). Akşam ve yatsınamazlarında da aynısını uyguladı. Bilal (r.a.a.), Rasûlullah (s.a.v.) için ezan okuyor, ashab-ı kiram ise Peygamber Efendimiz'in abdest suyu ile bereketleniyorlardı. Arefe gününün sabahında Efendimiz (s.a.v.) insanlara Mina'da sabah namazını kıldırdı. Güneş doğduktan sonra Arafat tarafına yöneldi. Kureyş'e muhalefet ederek kendisine Nemire'de bir çadır kurulmasını istedi. Böylece yüce Allah'ın; *“Sonra, insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin ve Allah'tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.”* (Bakara Sûresi 2/199) ayet-i kerimesini hissettirdi.

Efendimiz (s.a.v.) Nemire'de kendisi için kurulan çadıra indi. Arefe günü kışın sonlarına ve ilkbaharın başı olan miladi 632 yılı Mart ayının 6. gününe denk geliyordu.² Mekke, kışın bile çok sıcak günler yaşamışken ilkbahar daha da sıcak geçiyordu.

Bu nedenle gölgelenmek için çadır kurulmuştu. Ayrıca böylece Peygamberimiz'in (s.a.v.) durduğu ve ziyaret etmek isteyenlerin gideceği yer belli oldu. Peygamberimiz (s.a.v.) *“En güzel dua arefe gününde yapılandır. Ben ve*

¹ Bkz.; *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Veda Haccından önce Hz. Ali ve Halit (r.a.a.)'i Yemen'e göndermesi, Hadis No: 4353 / İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/334; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/602.

² Bkz.; Abdusselam et-Termânî, *Ezminetü't-Tarihü'l-İslami*, s. 28.

benden önceki peygamberlerin söylediği en güzel söz ise; “Allah'tan başka ilah yoktur. O tekdir. Hiçbir ortağı yoktur.” buyurduğu üzere çadırda Allah'ı zikrederek bekledi. Bir başka rivayette ise “Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk ve hamd ona aittir. O her şeye kadirdir.” buyurmuştur.¹

Zübeyr b. Avvam (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) şu ayet-i kerimeyi okuduğunu duyduğunu rivayet etmiştir;

“Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilâh yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur..” (Âl- i İmran Sûresi 3/18)

Rasûlullah'ın (s.a.v.) arefe günü şöyle dua ettiği rivayet edilmektedir:

“Allah'ım, şüphesiz sen sözlerimi işitiyor, yerimi görüyor, gizli ve açık durumlarımı biliyorsun. Benim hiçbir durumum sana gizli kalmaz. Ben muhtaç, perişan, eman ve yardım dileyen bir kimseyim. Korkan, ürperen, günahını itiraf eden bir insanım. Miskin kimseler gibi senden dilekte bulunuyorum; zelil ve boynu bükük kimseler gibi sana yalvarıp yakarıyorum; zarara uğramış, korkmuş, boynu senin huzurunda eğilmiş, gözyaşları boşalmış, bedenim senin huzurunda ezilip büzülmüş, boyun eğerek sana duâ ediyorum. Allah'ım hiçbir zaman sana olan duam ile Beni bahtsız kılma. Bana karşı şefkatli ve merhametli ol. Ey kendisinden dilekte bulunulanların ve nimet verenlerin en hayırlısı!”²

Bu duayı devesinin üzerinde yaptığı kaynaklarda sâbittir.³ Rasûlullah (s.a.v.) çadırında dua etmeye devam etmiş, güneş zevale erdiğinde Kuvâ isimli devesinin getirilmesini emretmiş, deveye bindikten sonra vadinin ortasına gelerek insanların hutbesini dinlemesini emretmiştir.⁴

Belli bazı şahıslar, Efendimiz'in (s.a.v.) sözlerini, arkalarda kalan insanlara ulaştırmak diye safların arasına dağılmıştı.⁵ Efendimiz'in (s.a.v.) hutbesinde söylediği bölümler hakkında birçok rivayetler varit olmuştur. Bazı raviler bu konuşmanın tamamını tek bir metinde toplamaya imkân bulamamışlar, ancak manasını anlayarak hutbenin bölümlerini farklı rivayetlerde ve yeri geldikçe ifade etmişlerdir. Efendimiz'in (s.a.v.) veda hutbesinin içeriği şöyledir:⁶

“Ey insanlar! Sözlerimi dinleyin. Bu seneden sonra burada artık sizinle karşılaşabilir miyim bilemiyorum.

¹ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta, Kitâbü'l-Hacc*, Camiü'l-Hacc Bâbı, s. 350.

² İbn Kesîr, *Veda Haccı* (Haccetü'l-Vedâ'), 241; Tefsiri, 1/358.

³ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 4399- 4400.

⁴ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 4404.

⁵ Bkz.; Taberî, *Târih*, 3/169.

⁶ Dr. Faruk Hamâde, *el-Vasiyyetü'n-Nebeviyye li'l-Ümmeti'l-İslamiyye Fi Haccetü'l-Vedâ, Dârü'l-Kalem*, Dimâşk 1422 h.

Ey insanlar! Canlarınız, mallarınız, tıpkı bugünün ve bu ayın mahremiyeti gibi Rabbimize kavuşacağınız güne kadar haramdır. Yarın Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız, amellerinizi size soracaktır. Ben size tebliğ ettim. Her kimin yanında emanet varsa onu sahibine teslim etsin. Bütün faizler kaldırılmıştır. Ancak mallarınızın ana sermayesi size aittir. Zulmetmeyecek ve zulme uğramayacaksınız. Allah artık faiz muamelesi yapılamayacağına hüküm verdi. Amcam Abdulmuttalib oğlu Abbas'ın faizi de tamamen kaldırılmıştır. Cahiliyedeki bütün kan davaları da iptal edilmiştir. İptal ettiğim ilk kan davası, Amcam oğlu Rebia b. Hâris b. Abdulmuttalib'in kanıdır. Ben bu kanı da ayağımızın altına alıyorum. Kendisi Leys oğullarına süt evlat olarak verilmişti de Hüzeyl onu öldürmüştü. Cahiliye kan davalarından ilk başladığım budur. Ey insanlar! Gerçekten şeytan, sizin şu topraklarınızda kendisine kulluk edilmesinden ümidini ebediyen kesmiş bulunuyor. Fakat o, önemsiz saydığınız iş ve davranışlarınızda kendisine uyulmasından memnun olacaktır. Dininizi ondan koruyunuz!

Ey insanlar! (haram ayı içinde savaşmak yasaklanmıştır. Bu ayda savaşmak için Haram ayını başka bir aya), ertelemek küfürde daha ileri gitmektir. İnkâr edenler onunla saptırılır. O (haram ayı)nı bir yıl helal sayarlar, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığının sayısını çiğneyip Allah'ın haram kıldığını helal yapsınlar ve helal kıldığını da haram yapsınlar. Zaman Cenâb-ı Allah'ın yerlerle göğü yarattığı günkü durumu gibi dönmektedir. Ayların sayısı Allah katında on ikidir. Bunların dördü haram aydır. Bu dört ayın üçü, peş peşe birbirini takip eder. Bir de Mudarlıların Recep ayı var ki, O da Cemaziyelahir ile Şaban ayı arasında bulunan haram bir aydır.

Ey İnsanlar! Sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sevmediğiniz kimseleri evinize sokmamaları ve açıkça fuhuş işlememeleri sizin onlar üzerinizdeki haklarınızındandır. Eğer bu işleri yaparlarsa Cenâb-ı Allah onları yataklarından yalnız bırakmanıza ve ağır yaralar vermeyecek şekilde dövmenize izin vermiştir. Eğer bu kötülüklerine son verirlerse meşru miktarda erzak ve giysilerini vermeniz gerekir. Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ederim. Çünkü onlar sizin hayat ortaklarınızdır. Kendi nefisleri için bir şeye malik olamazlar. Siz onları Allah'ın kelimesiyle alıp namuslarını kendinize helal kıldınız.

Ey insanlar! Sözümü iyi anlayın. Ben tebliğ ettim. Ve kendisine sarıldığınız sürece asla sapmayacağınız apaçık bir emri aranızda bıraktım ki, o da Allah'ın kitabı ve Peygamber'inin sünnetidir.

Ey insanlar! Sözüme kulak verinve iyi anlayın. Şunu bilin ki müslüman, müslümanın kardeşidir. Müslümanlar kardeşirler. Kendi gönül rızasıyla vermedikçe bir kardeşin malı diğerine helal olmaz. Kendinize yazık etmeyin. Allahı'ım tebliğ ettim mi?"

İbn İshâk der ki: “Bana anlatıldığına göre, burada dinleyici olarak bulunan insanlar:

“Allah’ım evet” diye cevap vermiş, Peygamber efendimiz de: “Allah’ım sen şahid ol,” demiştir.¹

Bir başka ifadesi de şöyledir; “Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşğinde doğmuşsa ona âittir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan köle, Allahın, meleklerinin ve bütün insanların lânetine uğrasın. Allah, bu gibi insanların ne tevbelerini, ne de adalet ve şehâdetlerini kabul eder.”² “Benden sonra dönüp birbirinizin boynunu vuran kâfirler olmayın.”³

Veda hutbesi başka rivayetlerde mana olarak aynı olsa da lafız itibarıyla farklı farklı varit olmuştur. İbn Hişâm'ın da dediği gibi belki de bu hutbeler bayram günü ve diğer günlerde farklı yerlerde irad edilmiş olabilir. İmam Buhârî'nin Sahih'inde Ebû Bekre (r.a.a.)'tan yaptığı nakil de bu rivayetlerden biridir:

“Ey İnsanlar! Zaman Allah’ın gökleri, yerleri yarattığı ilk günkü vaziyetine dönmüştür ki; bir yıl, ay ölçüsüyle on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır ki, üçü arka arkaya Zilkade, Zilhicce ve Muharrem’dir. Dördüncüsü Mudar’ın ayı olan Receb’dir. O, Cemâziyelâhir ile Şabân arasındadır”. Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) “(Ey müminler!) Bu ay hangi aydır?” diye sordu. Biz, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!” dedik. Rasûlallah (s.a.v.) sükût etti. Biz Rasûlallah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra “Zilhicce (ayı) değil midir?” buyurdu. Biz “Evet, Zilhicce’dir!” dedik. Rasûlallah (s.a.v.) “Bu içinde bulunduğumuz hangi beldedir?” buyurdu. Biz “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!” dedik. Rasûlallah sustu. Biz Rasûlallah Mekke’ye yeni bir ad verecek sandık. Sonra Rasûlallah “Mekke şehri değil midir?” buyurdu. Biz “Evet Mekke’dir!” dedik. Rasûlallah “Bugün hangi gündür?” diye sordu. Biz, “Allah ve Rasûlü bilir!” dedik. Yine Rasûlallah (s.a.v.) sükût etti. Hattâ biz, bugüne eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra “Kurban kesim günü değil midir?” buyurdu. Biz “Evet, Kurban kesim günüdür!” dedik.

Rasûlallah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Şu halde iyi biliniz ki, bu şehrinizde, bu beldenizde bu gününüzün haram olduğu gibi

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/605; Bkz.; Bir kısmı *Sahih-i Buhârî*, Hadis No; 4403; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/342.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/605.

³ *Sahih-i Buhârî*'nin rivayeti, Hadis No; 4403.

(birbirinize) kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız da haramdır. Muhakkak ki siz, Rabbinize kavuşacaksınız. O zaman bütün bu işlerden sorulacaksınız!

Ey insanlar! Aklınızı başınıza toplayınız da benden sonra birbirinizin boynunu vuracak surette dalâlete, vahşete düşerek (cahiliye devrine) dönmeyiniz! Ey insanlar! Bu nasihatlerimden mütenebbih olup bunları burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayanlarınıza tebliğ etsin! Olabilir ki, kendisine tebliğ olunan bazı kimse, burada bulunup işiten bir kısım kimseden daha iyi anlayıp bellemiş olur!”

Bundan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) iki kere “Tebliğ ettim mi?” buyurdu.”¹

Bu hutbe ya da bir başka deyişle hutbelerin kıyamet gününe kadar asırlar ve nesiller boyunca insanlığın anayasası sayıldığı açıkça ortadadır. Bu hutbe peygamberlerin sonuncusu Efendimiz'in (s.a.v.) yaratanın emriyle insanlara irat ettiği hutbelerin en önemlisidir. Hutbe içerisinde tevhit inancı, bedensel, ruhsal ve maddi hakların, kadın haklarının korunması, kadınlara hürmet edilmesi, başkalarının haklarına tecavüz etmenin haramlığı, emanetlerin sahibine teslim edilmesi konuları dile getirilmiştir. Faizin engellenmesi suretiyle ekonomik yönden, geçmiş ve kan davaları unutulur ve bu anlayışın gün ve gelecekte kabul edilmesi için uğraşarak güvenlik yönünden, şeytandan ve insanlar arasındaki fesadından, terörizm ve kan dökmeden sakındırma suretiyle de ahlaki açıdan yeni küresel bir sistem oluşturulması konuları yer almıştır.

Hutbede, tüm insanların eşit, kardeş oldukları ve bir asla dayandıkları tekrarlanmış, şer’î referansın sadece Kur’ân ve sünnet olduğu dile getirilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) bu hutbede İslami düzeni, şeriatı, İslamın referans oluşunu ve yaratanın tertip ettiği surette beşeri toplumların yapısını ifade etmiştir. Tüm insanlığın barışa ulaşması, Allahu Teâlâ’nın rızasını elde etmesi, insanlar arasında sağlam temeller ve eşitlik ilkesine dayanan, barış içerisinde bir yaşam ve insanlık medeniyetinin sağlanması için gerekli koşulları anlatmıştır.

Ayrıca bu hutbe bizlere Rasûlullah'ın (s.a.v.), insanların kendisinin peygamberlik emanetini eda ettiği ve görev ve misyonunu yerine getirdiği hususunda şahitlik etmelerini istediğini göstermektedir. Efendimiz (s.a.v.)

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No; 4406.

insanların bu şahitliğini işittiğinde parmağını semaya kaldırmış ve “*Allahım şahit ol.*” buyurmuştur. Efendimiz (s.a.v.) bu hareketi ile insanların tabir ettiği manaya işaret ediyor ve bakışlarını göğe yükselterek hem kendisinin hem de oradakilerin tüm hallerini bilen Allahu Teâlânın rızasını talep ediyordu.

Arafat'ın ve Müzdelife'nin tamamının vakfe alanı olduğunu da göstermiş Mina'da kurban keserek buranın kurban kesme alanı olduğunu vurgulamıştır.¹

Peygamberimiz (s.a.v.) Arafat'ta hutbesini irat ettikten sonra *Mâide* Sûresi 3. ayeti nazil olmuştur:²

“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Mâide Sûresi 5/3)

Hiz. Ömer (r.a.a.) bu ayeti kerimeyi duyunca ağlamış Efendimiz (s.a.v.) “*Seni ağlatan nedir?*” diye sorduğunda “*Beni ağlatan şudur ki; biz artık çoğaldık. Hiçbir şey yoktur ki kemale erdikten sonra onda bir eksiklik olmasın.*” diye cevap vermiş, bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) doğru söyledi buyurmuştur. Dolayısıyla bu ayet-i kerime Rasûlullah (s.a.v.)’ın vefâtına işaret etmektedir.³

Bu ayet-i kerimeler insanların Peygamberimiz’in (s.a.v.) tebliğini yaptığına, emaneti yerine getirdiğine ve ümmetine nasihatte bulunduğu yaptıkları şahitliği yüce Allah’ın işittiğini teyit etmekte, Muhammed’in (s.a.v.) görevini yerine getirmesi ve peygamberlik vazifesini eda etmesi ile İslam dininin kemale erdiğini ve Allah’ın nimetini tamamladığını göstermekte, Rasûlullah’ın (s.a.v.) ahiret yolculuğunun yaklaştığına işaret ederek, onu insanlarla vedalaştırmakta ve sahabe-i kiramın şu sözünü tasdik etmektedir; “*Peygamber (s.a.v.) aramızda iken biz veda haccı hakkında konuşuyorduk. Hâlbuki veda haccı ne demek bilmiyorduk.*”⁴

¹ Bkz.; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*’i, 1/; Bkz.; Taberî, *Târih*, 4/170.

² *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No; 4407.

³ el-Halebi, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 3/325; Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, 5/127; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/579.

⁴ Bkz.; İbn Ömer (r.a.a) hadisi, *Sahîh-i Buhârî*, *Kitâbü'l-Megâzî*, Veda Haccı (Haccetü'l-Vedâ) babı, 5/126.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) gerek kurban günü gerekse bayram ve diğer günlerde Mina ve Mekke'de irat buyurduğu birçok hutbe bulunduğunu bilinmektedir.¹ Bu hutbeler, tamamen ya da kısmen âlim ve muhaddisler tarafından nakledilmiştir.² Mesela: İmam Buhârî, İbn Ömer (r.a.a.)'tan Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Pegamberimiz (s.a.v.) Allah'a hamd etti ve övgüde bulundu, akabinde Mesih ve Deccal'den uzun bahsetti ve şöyle buyurdu: ‘Allah'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini Deccalle korkuttu. Nuh Aleyhisselâm ümmetini onunla korkuttu, ondan sonra gelen Peygamberler de korkuttular. O sizin aranızdan çıkacak. Onun hâli sizden gizli kalmayacak. Size gizli olan Rabb'inize gizli değildir. O ise sağ gözü kör birisidir. Onun gözü dışa fırlamış üzüm danesi gibidir.’”³

Arefe günü hutbe bittikten sonra Bilal b. Rebah (r.a.a.) ezan okumuş, ardından Rasûlullah (s.a.v.) insanlara öğle namazının iki rekât olarak kıldırmıştır. Sonra Hz. Bilal tekrar ezan okumuş ve Efendimiz (s.a.v.) insanlara ikinci namazını iki rekât olarak kıldırmıştır. Akabinde devesine binmiş ve devesinin karnını Cebel-i Rahme'nin altındaki kayalara vererek kibleye yönelmiş ve dua etmeye başlamıştır.⁴ Güneş battıktan sonra Efendimiz (s.a.v.) devesinin terikesine Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) almış ve *Bakara* Sûresinin 199. ayetini okuyarak Arafat'tan ayrılmıştır:

ثُمَّ أَفِئَضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sonra, insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin ve Allah'tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.”

Seyir esnasında Rasûlullah (s.a.v.) “Ey insanlar! Sakin olun, sakin olun,” buyuruyordu.⁵

Efendimiz (s.a.v.) telbiye getirerek Müzdelife'ye ulaştı. Müzdelife'ye varınca Hz. Bilal ezan okudu ve Efendimiz (s.a.v.) akşam namazını kıldırdı. Ardından yatsı namazını da kısaltarak kıldırdı ve istirahataya çekildi. Fecir doğduğunda Efendimiz (s.a.v.) sabah namazını ilk vaktinde kıldırdı., Meş'ari'l-

¹ Bkz.; İbrahim Muhammed İbrahim Muhammed, *el-Cânibü'l-İ'lâmî fî Hutabi'r-Rasûl*, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406 h., s.119, 129.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/233.

³ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Veda Haccı* (Haccetü'l-Vedâ) babı, 5/126.

⁴ Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 3/324

⁵ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hac*, 2/176.

Haram'a gelerek kibleye yöneldi ve gün ışığı öncesine kadar dua etti. Terikesinde Fadl b. Abbas (r.a.a.) bulunuyordu.

Peygamberimiz'in (s.a.v.) “Müzdelife'de ümmetine tekrar dua etti veduayı uzattı. Allahü Zülcelal kendisine, “*Birbirlerine zulmetmelerinin haricinde onları bağışladım*” buyurmuştu. Efendimiz (s.a.v.) “*Ey Rabbim,dilersen mazluma cennette mükâfatını verir zalime de mağfiret edersin,*” diye dua etti ise de Arafat'ta bu duasına Allahu Teâlâ'dan kabul gelmedi. Sabah vakti Müzdelife'de aynı duayı tekrarladı. Allahü Teâla hepsini mağfiret ettiğini vahyetti. Allah'ın düşmanı İblis, Allahu Teâlâ'nın Efendimizin duasını kabul ederek ümmetimi affettiğini anlayınca toprağı alıp başına çalmaya ve ‘*Vay sana helak oldun!*’ diye feryada başladı.”¹

Efendimiz (s.a.v.), İbn'i Abbas (r.a.a.)'a şeytanı taşlamak için yedi tane küçük taş toplamasını emretti. O günden bugüne Müslümanlar Efendimiz'in (s.a.v.) taşlarını ölçü olarak almışlardır.² Mina'ya vardığında güneş doğduktan sonra devesinin üzerinde Cemre-i Akabe'yi taşıdı ve her bir atışta tekbir getirdi.³ Ardından Mina'ya dönerek kurban bayramı gününün sabahında Mina'da bir hutbe irat etti.

Hutbe esnasında Bilal (r.a.a.) devesini tutuyor, Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) ise gölge yapıyordu.

Bu hutbe içerisinde Efendimiz (s.a.v.); zinanın, birbirlerinin malını yemenin ve namusların haram olduğunu anlattı. Kurban gününün hürmetini ve Mekke'nin diğer beldeler üzerine hürmetini dile getirerek şöyle buyurdu:

“*Ey insanlar! Bu gün hangi gündür?*” Ashab-ı kiram “*Haram gündür.*” diye cevap verdiler. Rasûlullah (s.a.v.) “*Bu belde hangi beldedir?*” diye sordu. “*Haram beldedir.*” diye cevap verdiler. Peki, “*Bu hangi aydır?*” diye sordu. “*Haram aydır.*” dediler. “*O halde kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız kendi aranızda bugünün, bu beldenin ve bu ayın haramlığı gibi haramdır.*” buyurdu. Bu sözü bir kaç defa tekrarladı, sonra başını kaldırdı ve “*Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi? Burada bulunanlar söylediklerimi bulunmayanlara anlatsınlar. Benden sonra birbirinizin*

¹ Ebû Şehbe, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, s.576.

² Bkz.; İbrahim el-Ali, *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyye*, s. 546.

³ Ebû Şehbe, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, s. 576.

boyunlarını vurarak kâfirler olmayın!” buyurdu. Ashabına bir sonraki sene belki de hacca gelemeyeceğini söyleyerek hac menâsiki (fiilleri)ni kendisi gibi yapmalarını emretti. Cemreler arasında vakfe yaptı. Bu sırada ashab-ı kiramın kimisi ayakta kimisi ise oturuyordu.¹

Hutbe içerisinde Efendimiz'in (s.a.v.) nakledilen bir başka sözü de şöyledir: “*Rabbimize ibadet edin, beş vakit namazınızı kılın, emrinize itaat edin ve rabbinizin cennetine girin.*”²

Yine bu hutbe içerisinde Peygamberimiz'in (s.a.v.) şöyle buyurduğu da rivayet edilmektedir: “*Arabın Aceme, Acemin Arab’a üstünlüğü olmadığı gibi, beyazın siyaha, siyahın da beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir. Hepiniz Âdem’densiniz. Âdem ise topraktır.*”³

Bazıları, aynı manaların tekrarlanması hususunda ravilerin hatasının olduğunu zannetse de - *Allahu a’lem* - Peygamberimiz (s.a.v.) bazı konu ve manaları veda haccı esnasında birkaç hutbede tekrarlayarak teyit etmiştir.

Dolayısıyla bu durum ravilerin hatası olmayıp ümmetine veda eden Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hutbelerinde bazı konuları maslahata binaen bir kaç defa tekrarlanmasından ibarettir.⁴

Daha sonra Efendimiz (s.a.v.) kesim alanına yöneldi. Bizzat kendi mübarek eliyle altmış üç tane büyük baş hayvan boğazladı. Bu sayı Efendimiz'in (s.a.v.) ömrüne denk geliyordu. Ardından Hz. Ali (r.a.a.)'ı çağırdı ve yüze tamamlanıncaya kadar kalan kurbanları kesmesini emretti. Bu fiili, kurban kesiminin ne kadar faziletli olduğunun ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın bunu bizzat kendisinin yapmaya ne kadar istekli olduğunu göstermektedir. Daha az sayıda kurban kesmesi yeterliydi ancak Efendimiz (s.a.v.) daha fazla kurban sevabı istiyordu. Bu nedenle sayıyı çok yüksek tutmuş ve bu isrâf sayılmamış, aksine itaat ve Allah'a yakınlık vesilesi addedilmiştir. Ayrıca bu olay Ali b. Ebi Talib (r.a.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.)'ın gözündeki yerini de göstermektedir. Zira Rasûlullah'ın (s.a.v.) kurbanlarının kesimini tamamlamış ve Efendimiz (s.a.v.)

¹ İbrahim el-Ali, *Sahîhu's Sireti 'n-Nebeviyye*, s. 327.

² İbn Kesîr, *es-Sireti 'n-Nebeviyye*, 4/392.

³ İbn Kesîr, *es-Sireti 'n-Nebeviyye*, 2/780.

⁴ es-Sâllâbî, *es-Sireti 'n-Nebeviyye*, 2/776.

bu görev için başkalarını değil onu seçmiştir. Böylece Efendimiz (s.a.v.) bu konuda Ali b. Ebî Talib (r.a.a.)'ı kendine vekâlet ettirerek iltifat etmiştir.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) kurbanlarının her birinden birer parça et alınarak tencereye konuldu ve pişirildi. Efendimiz (s.a.v.) bu etten yedi ve suyunu içti. Ardından kurbanların etlerinin ve derilerinin insanlara dağıtılmasını ve kasaba ücret olarak et verilmemesini emretti.¹

Ardından Rasûlullah (s.a.v.) mübarek başını tıraş ettirdi. Efendimiz'in (s.a.v.) başını Muammer b. Abdullah (r.a.a.) tıraş etti. Önce sağ tarafını sonra sol tarafını aldı. Efendimiz'in (s.a.v.) saçlarının yarısını Ümmü Selim'in eşi Ebû Talha el- Ensâri (r.a.a.)'a verdiği, diğer yarısını da Muammer (r.a.a.)'a verdiği ve saçlarının insanlara dağıtılmasını emrettiği rivayet edilmektedir. Ashab-ı Kiram Peygamberimiz'in (s.a.v.) saçları, teri ve kokusuyla bereketleniyorlardı. Saçları ikişer üçer tel halinde ashab-ı kirama dağıtıldı.²

Peygamberimiz (s.a.v.) “Allah'ım tıraş olanları mağfiret eyle.” diye dua etti. Oradakiler da “Peki kısaltanlar?” diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.) aynı duayı üç defa tekrarladı ve dördüncüsünde “Kısaltanları da affeyle” diye ekledi.³

Peygamberimiz (s.a.v.) tıraş olduktan sonra müminlerin annesi Aişe (r.a.a.) yanında getirdiği kokuyu Efendimiz'e (s.a.v.) sürdü.⁴ Sahabe-i Kiram, bir kısmın önce tıraş olması bir kısmın da kurban kesmesi hakkında Efendimiz'e soru yönelttiklerinde Efendimiz (s.a.v.) “Yapın, sorun yok,” buyurdu.⁵

Efendimiz (s.a.v.) ardından Mekke'ye yöneldi ve ifâda/ziyaret tavafını yaptı. Sonra Abbas (r.a.a.)'ın ikram ettiği sudan içti. Daha sonra zemzem kuyusuna yöneldi ve oradan içti. Abdülmüttalib oğullarının kuyusundan içmeyi de severdi, ancak insanların zemzem suyundan daha fazla rağbet göstermesinden korkarak içmedi ve “Muttalib oğullarının kuyusundan da için. Eğer

¹ Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Hacc, Kasaba Ücret Olarak Et Verilmemesi Bâbı, 2/176; Kurban Derilerinin Tasadduk Edilmesi Bâbı, 2/186.

² Sahih-i Müslim, Kitâbü'l-Hacc, 4/82; Bkz.; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Hacc, Bâbu'l-Halk, ve't-Taksîr ve'l-İhlâl (Tıraş Olma, Saçı Kısaltma ve İhramdan Çıkma Bâbı), 5/188.

³ Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Hacc, Bâbu'l-Halk, ve't-Taksîr ve'l-İhlâl (Tıraş Olma, Saçı Kısaltma ve İhramdan Çıkma Bâbı), 5/188

⁴ İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 3/378; Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4410 – 4411; İbn Hacer'in, Fethü'l-Bârî, 16/236.

⁵ Bkz.; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Hacc, Binek Üzerinde Şeytan Taşlama Bâbı, 2/19; İbn Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/393; Bkz.; İbrahim el-Ali, Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyye,, s.548.

*insanlar zemzem suyundan daha fazla rağbet edecek olmasaydınız sizinle beraber ben de içerdim.”*buyurdu.¹ Sonra Mina’ya döndü ve teşrik günlerini, Cemre-i Akabe, orta ve küçük şeytanları taşıyarak orada geçirdi.

Her gün zeval vaktinden sonra her bir cemreye yedi taş atıyor ve her taş ile birlikte tekbir getiriyordu. Ayrıca ashabına teşrik günlerinde Beytü’l-Haram’ı ziyaret etmeyi emrediyordu.

Efendimiz (s.a.v.), hac esnasında öğle ile ikindiye, akşam ile de yatsı namazını cem ediyor (birlikte kılıyor), insanlara haccın menâsikini (fiillerini) öğretiyor, sorularını cevaplıyor ve vahyedilen konuları ashabına anlatıyordu. Muhacir, Ensâr ve diğer tüm kabileler Mina’ya inmişti. Efendimiz (s.a.v.) *“Mina öncekilerin yeridir,”* buyurdu.² Çocuklara, zayıflara ve kadınlara daha fazla ruhsat veriyordu. Ruûs günü³ diye isimlendirilen teşrik günlerinin ikincisinde ashabına bir hutbe irad etti ve bu hutbede arafe ve kurban günlerinde söylediklerini tekrarlayarak bazı şeyler ekledi. Mesela: *“Sakın ha zulmetmeyin! Sakın ha zulmetmeyin! Sakın ha zulmetmeyin! Kendi rızası bulunmadıkça bir Müslümanın malını yemek helal değildir.”* buyurdu.⁴

Nasr suresininin Efendimiz’e (s.a.v.) burada indirildiği ve bu ayetlerden yola çıkarak Efendimiz’in (s.a.v.) veda ve ayrılık vaktinin geldiği anlaşılmıştır.⁵

“Allah’ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O’nu tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.” (Nasr Sûresi 110/1-3)

Efendimiz (s.a.v.) hac işlerini tamaladıktan sonra Mekke’de Abtah denilen yere geldi. Burası Hayf Beni Kinâne’de veya Mahdab (El-Muhassab)’ta bulunan bir yer olup⁶ Rasûlullah’ın (s.a.v.) Mekke’den çıkış hazırlıkları için en uygun yerdi.

Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) Rasûlullah’a (s.a.v.) ertesi gün nerede

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 4/381.

² İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 3/398.

³ Bu günde kurbanların başını yediklerinden “Başlar” anlamına gelen “Ruûs” günü demişlerdir. İbn Kesîr, *Sîretü’n-Nebeviyye*, 4/405. (Bazı insanlar halen bu ismi kullanmaktadırlar.)

⁴ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 4/401.

⁵ İbn Kesîr, *es-Sîyerü’l-Nebeviyye*, 4/403 / *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’t Tefsîr*, Nasr Suresi, 6/93-94.

⁶ İbn Kesîr, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 4/410; İbrahim el-Ali, *Sahîhu’s-Sîreti’n-Nebeviyye*, s.549

konaklayacağını sordu. Efendimiz (s.a.v.) cevaben şöyle buyurdu; “*Akîl bize ev mi bıraktı! Biz yarın inşallah Hayf Beni Kinâne'ye yani Mahdab (El-Muhassab)'a; Kureyş'in küfür üzere yeminleştiği yere ineceğiz.*”¹

Bir sonraki sabah Efendimiz (s.a.v.) Kâbe’de ashabına sabah namazını kıldırđı ve *Tûr* suresinin tamamını okudu. Ardından Beytullah’ı yedi şavt olarak tavaf etti, Hacerü’l -Esved ile Kâbe arasında Mültezem’de vakfe yaparak dua etti.²

Ashabına da veda tavafı yapmalarını emrederek, “*Hiç kimse son vaktini Beytullah’ta geçirmeden ayrılmasın.*” buyurdu.³

Efendimiz (s.a.v.) ashabının ve hanımlarının hallerini de gözetirdi.Hz. Aişe annemiz umre yapmak istediğinde Efendimiz (s.a.v.) kardeşi Abdurrahman b. Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)’ı çağırđı ve “*Kız kardeşinle birlikte haremden çık. Umre için ihrama girsin (niyet etsin), sonra Beytullah’ı tavaf etsin, ben sizi bekliyorum,*” buyurdu.

Hz. Aişe annemiz devamını şöyle anlatmaktadır: “*Biz çıktık, ihrama girdim, sonra Beytullah’ı tavaf edip Safa ve Merve arasında sa’y yaptım. Rasûlullah’ın (s.a.v.) evine geldiğimizde gece yarısı olmuştu. “Tamamladın mı?” diye sordu, ben de “Evet” dedim. O zaman ashabına yolculuk izni verdi.*”⁴

Efendimiz (s.a.v.) Mekke’nin alt tarafından çıkarak Medine’ye yöneldi. Bu hac, hicret sonrasında Rasûlullah (s.a.v.)’ın yaptığı ilk ve son hac idi. Ayrıca Mekke’ye de veda ziyareti olmuştu. Zira efendimiz (s.a.v.) vefâtına kadar bir daha Mekke’ye gelmemiş ve görmemiştir.⁵

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke’de veda haccı esnasında ashabının durumlarını kontrol ediyor, koruyup gözetliyordu. O kadar ki, hac meşguliyetine rağmen gerek hicret öncesinde ve gerekse sonrasında sohbet arkadaşı olan ve cennetle müjdelenen sahabelerden Sa’d b. Ebî Vakkas (r.a.a.)’ın hasta olduğunu öğrendi ve onu ziyaret etti. Buhârî’de Sa’d b. Ebi Vakkas (r.a.a.)’ın şu hadisi rivayet edilir:

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü ’n-Nebeviyye*, 4/407. (Buhârî rivayeti)

² İbn Kesîr, *es-Sîretü ’n-Nebeviyye*, 4/410.

³ *Sahîh-i Müslim, Kitâbü’l-Hacc*, Bâbu Vücûbi Tavâfi’l-Vedâ, (Veda Tavafının Vacip Oluşu) 4/93; *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’l-Hacc*, Veda Tavafı Bâbı.

⁴ *Sahîh-i Buhârî, Bâbu’l-Hac ale ’r-Rahl*, (Binek Üzerinde Hac) ; *Sahîh-i Müslim, Kitâbü’l-Hac*, Beyânu Vücûhi’l-İhrâm; Bkz.; İbrahim el-Ali, *Sahihu’s-Sîre*, s. 534; İbn Kesîr, *es-Sîretü ’n-Nebeviyye*, 4/410.

⁵ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü’l-Megâzî*, Veda Haccı (Haccetü’l-Vedâ) Bâbı, 4/126.

“Veda hacı yılı hastalığının artması üzerine, Rasûlullah (s.a.v.) Beni ziyarete gelmişti. Ona; *“Ey Allah'ın Rasûlü! Gördüğün gibi, hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim. Bir kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir miyim?”* dedim. Rasûlullah (s.a.v.); *“Hayır, veremezsin”* buyurdu. *“Ey Allah'ın Rasûlü! Malımın yarısını sadaka olarak verebilir miyim?”* dedim. Rasûlullah (s.a.v.); *“Hayır, veremezsin”* buyurdu. *“Üçte birini verebilir miyim?”* dedim. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.); *“Üçte biri olur, aslında üçte biri de sadaka olarak vermeye çoktur. Mirasçıları zengin bırakman, onları, insanlara el açar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma bile sevap kazanmana vesile olur.”* buyurdu. *“Ey Allah'ın Rasûlü! Ben arkadaşlarımdan hicretinden geri mi kalacağım?”* dedim.” Rasûlullah (s.a.v.) *“Doğrusu sen hayatta kalıp Allah rızası için salih ameller işlersen, bununla ancak merteben ve derecen yükselmiş olur. Hatta hicretten geri kalmakla bazı insanlar senden yararlanır, diğer bir kısmı (müşrikler) de senden zarar görür. Allahım! Sahabelerimin hicretini tamamla, onları ökçeleri üzerinde şirke ve küfre geri döndürme!”* buyurdu.”¹

Bu olayda Efendimiz'in (s.a.v.) ashabına karşı olan merhamet, şefkat ve muhabbeti, ayrıca onları daima kontrol ettiği göze çarpmaktadır. Yine bu olayda Efendimiz (s.a.v.) mucize göstermiş, Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.a.), Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra bir süre daha yaşamış, Kadisiye savaşı ve Medâyin'in fethine tanıklık etmiş, tekbirler getirerek ve gür sedasıyla *“Lâ İlâhe İllallah Muhammedün Rasûlullah”* diyerek Farisi'lerin başkentine girmiştir. Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'ın *“Belki de sen yaşayacaksın ve geri kalmakla bazı insanlar senden yararlanır, diğer bir kısmı (müşrikler) de senden zarar görür.”* sözleri gerçekleşmiştir.²

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Veda Hacı (Haccetü'l-Vedâ') Bâbı, 4/127.*

² Bkz.; *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Veda Hacı (Haccetü'l-Vedâ') Bâbı, 5/128.*

VEDA HACCI HAKKINDA BAZI NOTLAR

- Veda haccı, ümmetin Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yaptığı, hac hükümleri ve fiillerini doğrudan kendisinden aldığı tek hacdır.
- Peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte olanların gördükleri olaylardan birçok rivayet oluşmuş, Efendimiz'in (s.a.v.) hanımları kendisiyle birlikte bulunmuş ve sayılarının fazla olmasının bir hikmeti de burada ortaya çıkmıştır. Zira her birinin kendisine özel halleri olmuş ve annelerimiz başlarına gelen bu haller doğrultusunda hac hakkında diğer kadınlar tarafından sorulan birçok soruya fetva vermişlerdir.
- Hac ibadetlerini bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'den görerek almışlardır. Nitekim bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.) “*Menâsik (hac fiilleri)inizi benden alınız.*” buyurmuştur. Başta Arafat hutbesi olmak üzere, hac esnasında irad ettiği hutbeler hakkında birbirini tamamlayan ve hiçbir şekilde çelişmeyen birçok rivayet gelmiştir.
- Belki de dinleyenlerin değişmesi ve konuların insanların zihninde yer etmesi için bu hutbeler esnasında “tekrarlamak” bizzat kast edilmiş bir fiil olabilir. Zira birçok kabile ve bölgelerden insanlar gelerek peygamber Efendimiz'i (s.a.v.) görmüş ve tavsiyelerini işitmişler, sonra da bu tavsiyeleri Arap diyarının her bir köşesine ve dışarılara taşımışlardır.
- Rasûlullah (s.a.v.) ashabını şahit tutmuş ve duyduklarını insanlara iletmelerini emretmiştir. Yüce Allah'ın kendisine soracağını yakinen bildiğinden, tebliğ yaptığına dair ashabının şahitliği ile sevinmiştir.
- Rasûlullah (s.a.v.), irad buyurduğu birçok hutbesinde tevhit inancını anlatmaya çabalamış ve kendisinin yüce Allah tarafından beşeriyetin faydası için gönderildiğini ifade etmiştir. Kul hakkının önemine, canların ve malların korunmuş olduğuna, kimsenin başkalarının hakkına tecavüz veya zulüm edemeyeceğini vurgulamıştır.
- Kadın haklarına riayet edilmesi ve kadınlara eziyet edilmemesi gibi konuları dile getirilmiştir. Her alanda ümmeti ile cahiliye ve bozuk

düzenlerinin arasındaki tüm bağları koparmış, bu bağlamda ekonomik açıdan faizi yasaklamış, ayrıca zina ve diğer zulümlerin haram olduğunu söylemiştir. Hutbelerinde tüm insanların eşit olduğunu ve başkalarının canı, malı ya da namusuna tecavüz etmenin haram olduğunu dile getirmiştir.

- İnsanların hakemliğine başvurabileceği bir sistem ve merciinin olduğunu, bunun da Allah'ın kitabı Kur'ân ve Rasûl'ünün (s.a.v.) sünneti olduğunu vurgulamış, eğer bu ikisine sarılırsa ümmetin asla sapıtmayacağını söylemiştir. Böylece kıyamet gününe kadar insanoğluna daimi bir mesuliyet verilmiş, bu ümmet ve bireyleri Kur'ân ve sünneti öğrenme ve bunları nesilden nesile öğretme sorumluluğunu yüklenmiştir.
- Efendimiz (s.a.v.) bizzat huzurda bulunup dinlemenin ve dinlenileni tebliğ etmenin zarureti vurgulamış ve *“Burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın. Zira nice dinleyici tebliğ edenden daha iyi anlar.”* buyurmuştur.¹
- Rasûlullah (s.a.v.) bunu bizzat kendisi tatbik etmiş, yeri geldikçe ashabını eğitmeye, onlara hakikatleri öğretmeye, fetva vermeye ve irşat etmeye çalışmıştır.
- Allah (celle celâlühü) *Mâide* suresinin şu ayet-i kerimesini inzal buyurarak dinin tamamlandığını ilan etmiştir;
“İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım Sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.” (*Mâide* Sûresi 5/3)
- *Nasr* suresinin inmesi ile ümmete müjde verilmiş, sahabe-i kiram bu sureden Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât edeceğini anlayarak hüzünlenmiştir. Veda haccı gerçekten de hem ümmetin Peygamber'ine hem de Peygamber'in (s.a.v.) ümmetine bir vedası olmuş, Efendimiz (s.a.v.) kendisinin emaneti yerine getirdiğine dair ashabının şahitliğine yüce Allah'ı şahit tutmuştur.
- Hac ibadeti ve özellikle telbiye, dualar ve diğer hacca özel ibadetler, Allahu teâlâ'yı tevhit ve ta'zimi, şirkten son derece uzak olmayı ve hac fiillerinin yüce Allah'ın emrettiği üzere olacağını göstermiştir;

¹ Bu kitaptan Vedâ hutbesi metnine bakınız.

"Hacci ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah'ın vereceği ceza ağırdır." Bakara Sûresi 2/196)

- Rasûlullah (s.a.v.), hac esnasında yumuşak ve sükûnetli davranmış, ashabına da bunu emretmiştir. Zayıflar, kadınlar, çocuklar ve bunlar gibi olanlara kolaylıklar sağlamıştır.
- Hacca mahsus ibadetlerin büyük çoğunluğu, gerek *Hac* suresinde gerekse Kur'ân-ı Kerim'in diğer surelerinde geçen Kur'ân ayetleri ile bağlantılı bir şekilde ele alınıp anlatılmıştır. Misal olarak şu ayet-i kerimeler gösterilebilir:

"Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavafedener, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik." (Bakara Sûresi 2/125)

"Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve (yapılanı) hakkıyla bilir." (Bakara Sûresi 2/158)

- *Bakara* suresinin 197 ayetinde hac esnasında insanların cinsel ilişki ve günah işlemekten uzak olmaları istenmektedir:

"Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının." (Bakara Sûresi 2/197) ayet-i kerimesi ile hac esnasında insanların cinsel ilişki ve günah işlemekten uzak durmaları istenmiştir.

Haccın sadece güç getirenlere farz olduğu hakkında da şu ayet nazil olmuştur:

“Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.” (Âl-i İmran Sûresi 3/97)

Bakara Sûresi 203. ayet-ikerimesinde olduğu gibi, hac günleri terviye günü, arefe günü, kurban günü ve teşrik günleri gibi birtakım özel manalara sahip isimlerle öne çıkarılmıştır.

“Sayılı günlerde (eyyam-ı teşrikte telbiye ve tekbir getirerek) Allah’ı anın. Kim iki gün içinde acele edip (Mina’dan Mekke’ye) dönmek isterse, ona günah yoktur. Kim geri kalırsa ona da günah yoktur. Bunlar gûnahtan sakınanlar içindir. Allah’tan korkun ve bilin ki hepiniz O’nun huzurunda toplanacaksınız.” (Bakara Sûresi 2/203)

- Ümmetin peygamber (s.a.v.)’den öğrendiği konulardan biri de, genel olarak Ehl-i Beyti, özellikle de Emiru'l-Mü'minin Ali b. Ebî Talib (r.a.a.)’ı sevip saymak ve onlara hürmet göstermektir. Ehl-i sünnet ulemasının Hz. Ali (r.a.a.), onun evlatları ve diğer Ehl-i Beyte bu muhabbet ve tazimi gösterdiği sâbittir. Bu muhabbeti bizlere öğreten kişi, bizzat tevhit inancını öğreten Peygamber (s.a.v.)’dir. Ehl-i Beyt sevgisi, onlara saygıda aşırıya gidip beşeriyet sınırlarının dışına çıkarak Allah’a ortak koşma ve ilahlık vasıfları ekleme, Allah’ı bırakarak onlara ibadet ve dua etme durumuna gelmemelidir. Onlar kendileri için dua edenlere muhtaçtırlar, öldükten sonra kendilerinden bir şeyler isteyenlere değil. Zira ne Rasûlullah (s.a.v.) ne de onun saf ve pak Ehl-i Beyti buna razı olmazlar.
- Böyle bir aşırılık, sevgi değil en büyük şirk olup, sadece şeytanı razı eder. İnsanı Ehl-i Beyt’e yakınlaştıracığına uzaklaştırır. Bir beşeri ilahlaştırmak ne Ehl-i Beyt ne de peygamber Efendimiz (s.a.v.) hakkında caiz değildir. Yüce Allah Hristiyanlara İsa (a.s.), hakkında aşırıya gitmeleri nedeniyle gazap etmiştir. Ey Allah’ım bizleri senin tek olduğuna inananlardan eyle ve tertemiz Ehl-i Beyt ile birlikte haşret! (Amin)
- Rasûlullah (s.a.v.) Rabbine kavuşmadan önce Ehl-i Beyt’i hakkında

vasiyette bulunmuştur. Zira veda haccı sonrasında aralarında yalnızca üç ay kadar kalmıştı. Böylece “*Hac menasik (fiilleri)nizi benden alın. Belki de ben bu seneden sonra sizinle olamayacağım*” sözünün doğruluğu ortaya çıkmıştı.¹

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbu Fezaili's-Sahabe, Hadis No: 3654.

GADİR-İ HUM HADİSESİ

Bu olay Rasûlullah'ın (s.a.v.) veda haccından Medine'ye dönüşü esnasında meydana gelmiştir. Tüm Müslümanlar bilir ki, Ali b. Ebî Talib (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) amcasının oğlu ve damadı olup, en sevdiği ve kendisine en yakın insanlardan biridir. Kendisinin Rasûlullah'ın (s.a.v.) gözünde özel bir yeri olup, Fâtıma annemizin eşi, Rasûlullah'ın (s.a.v.) torunları olan Hasan ve Hüseyin (r.a.a.)'ın babasıdır. İlk Müslüman genç olup, cennetle müjdelenen on sahabeden birisidir. Kendisi Emirü'l-müminin ve Hulefâ-i Raşidîn'in dördüncüsü olmuştur.

Hz. Ali (r.a.a.) iyi, güvenilir ve doğru sözlü bir kimseydi. Rasûlullah (s.a.v.) bir görev ile onu Yemen'e gönderdi. Yanındakilerden bazıları, kendilerini başkalarına üstün tutmadığı için Hz. Ali (r.a.a.)'dan intikam almak istediler. Zira Hz. Ali (r.a.a.) güvenilir, doğru, adil ve insaflı bir kimseydi. Hz. Ali (r.a.a.)'ın, Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindekiler hac ibadeti ile meşgulken Arafe gününden önce Mekke'ye vardığı bilinmektedir.

Medine'ye dönüş yolculuğunda Gadir-i Hum isimli su başına gelindiğinde ya da biraz öncesinde Hz. Ali (r.a.a.)'ın Yemen yolculuğunda yanında bulunanlardan bazısı Ali (r.a.a.) hakkında Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) yanında ileri geri konuştular. Efendimiz (s.a.v.) Hz. Ali (r.a.a.)'ı savundu.

Zeyd b. Erkam (r.a.a.)'dan şöyle rivayet edilmektedir; Rasûlullah (s.a.v.) Mekke ve Medine arasında Gadir-i Hum isimli su başında ayağa kalktı ve bir hutbe irad etti:

*“Ey insanlar! Haberiniz olsun ki, ben de ancak bir insanım. Çok sürmez Yüce Rabbimin elçisi [Azrail] bana gelecek, ben de onun davetine icabet edeceğim. Ben size kıymeti ve mesuliyeti ağır iki emanet bırakıyorum. Birincisi, Yüce Allah'ın Kitabıdır ki, onun içinde hidayet ve nur vardır. Cenâb-ı Hakk'ın kitabına sımsıkı sarılınız. İkincisi de Ehl-i Beytimdir. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i Beytime muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım.”*¹

¹ Sahîh-i Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe, Bâbu Fedâ'ili Ali, 7/123; İbrahim el-Ali, Sahîhu's-Sireti'n-Nebeviyye, s. 550,

Bir başka rivayette Hz. Ali (r.a.a.)'ı elinden tuttuğu ve “ *Ben her kimin dostu isem, bu da onun dostudur. Allah'ım bunu dost edineni sen de dost edin. Bunu düşman edineni sen de düşman edin,*” buyurdu.¹

Nasıl ki Peygamberimiz (s.a.v.) Huneyn savaşına katılanlardan bazıları tarafından eziyete maruz kaldıysa, Hz. Ali (r.a.a.)'ın Necran yolculuğu esnasında beraberinde bulunanlardan bazıları tarafından eziyete maruz kaldığı kesin olarak bilinmektedir.

En başta ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebi olmak üzere tüm ümmeti Muhammed ve Hz. Ali (r.a.a.)'ı sevmekte, saymakta ve onu savunmaktadır. Onu sevenlerin en başında hem Gadir-i Hum günü hem de diğer zamanlarda Efendimiz'in (s.a.v.) sözlerini işiterek Hz. Ali (r.a.a.)'a olan muhabbetlerini dile getiren ve kendisini eskisinden daha fazla seven sahabe-i kiramdır. Zaten Hz. Ali (r.a.a.) da böyle bir sevgiye elbet layıktır. Eğer sahabe-i kiram Rasûlullah (s.a.v.)'den hilafet ile ilgili bir şey işitmiş olsalardı elbette bu vasiyeti yerine getirirlerdi. Zira bu konu görmezden gelinebilecek kadar küçük bir konu değildi. Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hz. Ali (r.a.a.)'ın halifeliği konusunda bir şey söylemesi, etrafında bulunan büyük sahabe topluluğunun bunu anlamamış ve kendilerinden sonra gelenlere aktarmamış olması, daha sonrasında birilerinin çıkıp Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözlerini, onu doğrudan işiten ve olaylara bizzat şahit olan sahabe-i kiramdan daha iyi bildiklerini söylemeleri hiç de makul değildir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun kötülüklere karşı bizzat terbiye ettiği sahabe-i kiramın Hz. Ali (r.a.a.) hakkında aşırı gitmesi, hatta ilahlık mertebe ve sıfatları vermesi mümkün değildir. Ashab-ı kiramın Rasûlullah (s.a.v.)'ın emrettiği bir şeyi terk etmeleri de asla düşünülemez. Bizler zamanında insanların en cesuru olan Hz. Ali (r.a.a.)'ın da böyle bir şeye kalkışmadığını bilmekteyiz. Sahabe hakkında ileri geri konuşan bu kimseler elbette Hz. Ali (r.a.a.)'dan daha cesur değil ve onu sahabe efendilerimizden daha fazla tanıyamaz ve sevemezler.

Allah'ım! Bizleri Peygamberimiz'in (s.a.v.) ashabının göz bebeği Hz. Ali,

551.

¹ En-Nesâî, *Hasâisu Ali*, s. 21; İbrahim el-Ali, *Sahîhü's-Sîre*, s. 550; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/425.

Hiz. Ebû Bekir,Hiz. Ömer ve Hiz. Osman (r. anhum) ile birlikte haşret! (Amin)

Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) Ordusunun Gönderilmesi¹

Rum, Şam topraklarını kontrolü altında tutuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) hicretin 6. yılında Rum kralı Herakliyas'a meşhur mektubunu yazmıştı.²

Hicretin 8. yılında Şam'ın güney taraflarında Ürdün bölgesinde Mû'te gazası yapılmış, ordu komutanları olan Abdullah b. Revaha, Cafer b. Ebû Talib ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) azatlısı Zeyd b. Hârise (r.anhum) gibi birkaç sahabe-i kiram şehit düşmüştü.³ Rasûlullah (s.a.v.) komutasında Rum sınırlarını ve kontrol altında tuttuğu Ürdün yakınlarındaki topraklarda Tebûk gazası gerçekleştirilmiş, lakin Rum kralının Müslüman kuvvetleri ile çatışmaya girmemesini emretmesi nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.) düşmanla karşılaşmamıştı⁴. Belki de Rum kralını Müslümanlara karşı direnmekten alıkoyan, onları kendi kontrolü altında olan Şam toprakları ve diğer ülkelerde İslam'ı yaymak için gelmiş olduklarını bilmesi ve bunun ilâhî bir va'd olduğuna kanaat getirmesiydi.

Peygamberimiz (s.a.v.) bölgedeki liderlerden birkaçıyla antlaşma yaparak, Müslümanların gücünü ve hâkimiyetini Tebûk topraklarından daha öte beldelerde de gösterdikten sonra Medine'ye dönmüştü.

Medine'ye döndükten sonra veda haccı da dâhil olmak üzere birtakım işlerle meşgul olmuştu. Veda haccından dönmesinin ve hicretin 11. yılının başlarında işlerin iyice yoluna girmesinin akabinde Rasûlullah (s.a.v.) Safer ayının sonlarına doğru Müslümanları Rum'a gaza yapmak üzere topladı. Mû'te ordusunun komutanlarından biri olan ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) azatlısı şehit Zeyd b. Hârise (r.a.a.)'ın oğlu Üsâme b. Zeyd b. Hârise (r.a.a.)'ı ordunun başına getirdi. Üsâme (r.a.a.) henüz on sekiz yaşında genç bir delikanlı idi.⁵

Efendimiz (s.a.v.) kendisine şöyle emretti: “*Babanın şehit olduğu yere git, onları*

¹ *Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Megâzî, 5/145.*

² Bkz.: Bu kitapta “Rasûlullah'ın (s.a.v.)'in Herakliyas'a mektubu.

³ Bkz.: Bu kitabımızda “Mû'te Savaşı” bölümü.

⁴ Bkz.: Bu kitabımızda “Tebûk Savaşı” bölümü.

⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, es-Sîre,2/248.

atlarınla çiğne, bu birliğin kumandasını sana verdim. Giderken habercilerden evvel varabilmek için süratli git. Eğer Cenâb-ı Allah seni muzaffer kılsa aralarında fazla kalma. Beraberinde kılavuzlar götür ve önce gözcü göndermeyi ihmal etme.”¹

Ordunun hedefi belliydi, sadece Filistin topraklarında bulunan Belka idi.² Amaç gayet açık olup, Müslümanların gücünü göstermek ve hâkimiyet sağlamaktı. Plan da gayet açıktı; görevi süratle tamamlamak ve işi uzatmamak.

Ordu için çok sayıda asker toplanmıştı. Sayıları üç bin savaşçıyı buluyordu.³ Aralarında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi sahabe-i kiramın yaşlıları da vardı.⁴

Ashab-ı kiramdan bazıları Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'ın bu genç yaşta, kendisi daha doğmadan önce Müslüman olmuş ve komutanlık için gerekli kudret ve dirayete sahip olan yaşlı sahabelere komutan olmasını garipsediler. Rasûlullah (s.a.v.) bunu duyunca şöyle buyurdu:

“Eğer onu tayin etmem hakkında konuştuysanız, daha önce babasını tayin ettiğimde de konuşmuştunuz. Allah'a yemin ederim ki, bu vazifeye babası nasıl layık idi ise, kendisi de aynı şekilde buna layıktır. Babası nasıl bana insanların en sevgililerinden idi ise, Üsâme de aynı şekilde bana insanların en sevgililerindendir.”

Rasûlullah (s.a.v.) sancağı kendi eliyle bağlayarak Üsâme (r.a.a.)'a teslim etti ve talimatlarını verdi. Üsâme (r.a.a.) orduyu Medine'nin kuzeyinde Cüref denilen yerde tutuyor ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın harekete geçme emri vermesini bekliyordu. Ancak ordu harekete geçmeden önce Efendimiz (s.a.v.) hastalandı. Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığı esnasında Üsâme (r.a.a.) ordunun başında kaldı, vefât ettikten sonra da cenaze namazına iştirak etti. Peygamberimiz'in (s.a.v.) “Üsâme ordusuna görevini yaptırın.” şeklindeki vasiyetine binaen ve planlandığı üzere, Hz. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ın emrini beklemek üzere yine ordunun başına geçti.¹¹⁸⁶ Ordunun harekete geçmesi ve görevini yerine getirmesinde, İslam dini ve devletinin büyük bir bereket ve kazancı vardı. Zira Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra tüm düşmanlar gözetlemeye geçmişlerdi. Ordunun hareket etmesi, bekleyiş içerisinde olan bu düşmanları korkutmuş ve Medine'ye saldırma düşüncesinin yerini mevkilerini koruma çabası almıştır. Ayrıca Rum'a

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, es-Sîre, 2/190.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/1056.

³ el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, 3/1120.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s.376.

karşı, Müslümanların Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) İslamiyeti Rum hâkimiyetindeki Şam ve diğer topraklarda yayma planlarını işletmeye devam edeceklerini ispat etti. Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefâtı, İslam'ın yayılışını durdurmadı. Zira Rasûlullah (s.a.v.) kendisi vefât ettikten sonra da İslam'ın nurunu Şam diyarı ve komşu bölgelere taşıyacak şekilde planını oluşturmuştu.

Üsâme (r.a.a.) da, babası Zeyd b. Hârise ve diğerleri kelime-i tevhid davetçilerinin bir uzantısıydı.

Ayrıca Üsâme (r.a.a.)'ın komutan olarak tayin edilmesi ve halife olduktan sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) tarafından görevinde bırakılması kesinlikle kavmiyetçiliğe geçit verilmeyeceğinin, ümmetin çıkarlarına riayet hususunda Rasûlullah (s.a.v.)'ın yolundan gidileceğinin, kavmiyetçilikten uzak durulacağı ve komutanlığın sadece soyu ve mevkisi yüksek olanlarla yaşı büyük olanlara ait olmayıp, ümmet için en faydalı olan kimselere ait olduğunun herkese ilan edilmesi anlamına geliyordu. Ayrıca Rasûlullah'ın (s.a.v.) Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) öncesinde babası Zeyd b. Hârise (r.a.a.) ne kadar sevdiğini açıkça gösteriyordu.

İSLAM DEVLETİNİN KURULUŞU

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisine peygamberlik geldiğinden beri Cenâb-ı Hakk'a ibadet hususunda tevhit inancını yaymak, tamamı rahmet ve adaletten ibaret olan şariat çerçevesinde Allah'ın kulları için koyduğu kanunların tatbik edildiği merhametli bir devlet ve adil bir düzen kurma çabası içinde olduğu açıkça görülmektedir.

Peygamberlik davetinin Mekke'deki ilk günlerinden beri Peygamberimiz (s.a.v.) ashabına İslam'ın her yere yayılacağı ve şirk düzenlerine galebe çalacağı müjdesini vermekteydi.

İslam risaletinin başladığı Mekke ve çevresinde herhangi bir düzen bulunmuyor, cürüm, zulüm ve baskı ile oluşturulmuş örf ve adetler uygulanıyordu. Ne belirli bir kanun ne de kurulmuş bir düzen vardı. İnsaflı bir yargı ya da bilinen bir nizam yoktu. Zina, içki, faiz, kız çocuklarının diri diri

toprağa gömülmesi, adam öldürme ve kadının hakir görülmesi gibi çirkin işler toplumun içine işlemiştir. Mekke ve cahiliyet hususunda ona ortak olan diğer komşu belde ve şehirler, tevhit inancına dayalı bir sistem, adalet ve insaf getiren İslam'ın yayılışına mani olmaya çalıştılar.

Bildiğimiz gibi İslam dini farklı zamanlarda farklı hükümler getirmiş olsa da temel ilkeleri başından beri açıktı ki bunlar; hem Allah'ın hem de kulların hakkını korumak, rahmet, adalet, insanlar arasında eşitlik, her şeye karşı iyilik ve toplum içerisinde hukuk ve adalete riayet eden iç ve dış siyaset gibi ilkelerdi. Bu sayılanlar gelişmiş medeni bir toplumun en önemli bileşenleridir.

Peygamberimiz (s.a.v.) Mekke'nin Müslüman bir toplum ve devlete dönüştürülmesinin zorluğunu anlayınca, uygun bir yerde kurulacak İslam devletine bağlı bir halk ile, Müslümanların insani bir toplum çerçevesinde işbirliği, barış ve esenlik içerisinde yaşayacağı, diğer ümmetlerden daha üstün bir ümmet oluşturacağı, mutluluk ve mükemmellik konusunda insanoğluna öncülük etmek ve gerek kendi dine mensup olanlara gerekse diğer dinlerin saygın bir hayat isteyen mensuplarına insaflı davranmak adına Allah'a ve Allah'ın şeriatına bağlı bulunan bir devlet kurma hedefi doğrultusunda diğer kabile ve bölgeler içinde arayışa geçmiştir.

Bu nedenle Efendimiz (s.a.v.), Arap ve acemin ayrı muameleye tâbi tutulmadığı, kendi kendini idare edecek, farklı düşmanlar karşısında varlığını müdafaaya yetecek güç ve kudrette bir düzene sahip, adalet ve imanın kalesi konumunda bir toplum oluşturmak için kendisine destek olacak ve yardım edecek kimseleri arayarak, hac mevsiminde ve Arapların toplandığı diğer önemli gün ve panayırlarda çevre kabilelere kendisini tanıtmaya başlamıştı.

Rabbani bir yardımla Rasûlullah (s.a.v.) aradığını Medine ahalisi olan Ensâr-ı kiramda bulmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) kendileriyle hac mevsiminde görüşmüş, O'nu dinlemişler, tasdik etmişler ve şehirlerinin, kurulacak İslam devletinin ve müslüman barış toplumunun temeli haline getirmek, kendileri de canlarıyla vve mallarıyla bu din ve oluşturmaya çalıştığı düzenin yardımcıları olarak birer askeri olmak için hazırlanmışlardır.

Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyeti Li'l-Ahdi'n-Nebevi ve'l-*

Hilâfeti'r-Râşide adlı eserinde şöyle demektedir: “Peygamber Efendimiz (s.a.v.) dönemindeki İslam devletinin temelleri Medine’de hicretten önce birinci ve ikinci akabe biatlarında atılmıştı.”¹ Bu plan, hicretten sonra fiili olarak aşama aşama hayata geçirilmiş ve sonucunda devlet yapısı oluşturulmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.)’ın İslam devletini ve sistemini kurması, görevlerini oluşturması ve bu görevleri yerine getirenler hakkında birçok kitap yazılmış ve farklı araştırmalar yapılmıştır.

Bu kitaplardan en öne çıkanı Şeyh Abdülhakim el-Kettânî’nin “*et-Terâtîbü’l-İdâriyye*” diye de bilinen “*Nizamü’l-Hükümeti’n Nebeviyye*” isimli kitabıyla şerh yazdığı el-Huzâ’î’nin “*Tahrîcü’l-Dilâlâti’s-Sem’iyye*” isimli kitabı² ve Avnü’s-Serif Kasım’ın “*Neş’etü’l-Devleti’l-İslamiyye*” isimli kitabıdır.

el-Kettânî, “*et-Terâtîbü’l-İdâriyye*” isimli kitabının mukaddimesinde şöyle demektedir:

“Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberliğin dinî makamının sahibi olarak, din ve dünya siyasetlerini aynı anda kapsayan bir temel çerçevesinde iki erki - din ve dünya siyasetlerini - birleştirmiştir. Öyle ki neredeyse bu ikisi tek bir isim, yani “din” adı altında toplanacaktı ve öyle de oldu. Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde din ve dünya siyaseti için gerekli tüm idareler tek bir topuz halindeydi. Valilikler çalışmaları ile yükselişe geçmişti ve bu yönetim çerçevesinde hareket ediyordu.”³

Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından idari çalışmalar, ümmetin görevleri ve devlet tertibatı konusunda kurulmuş olan düzen, ayrıca bu düzene dair siyer ve sünnette geçen misaller, ulema ve fukahânın yönetim ve idare hükümleri (Ahkâm-ı Sultâniyye) ile ilgili kitaplarında yer bulmuştur. Peygamberimiz’in (s.a.v.) kurduğu düzen, farklı asırlarda İslami rejimler ve devlet yönetimlerinde siyasi, mali, askeri, toplumsal ve diğer konularda dayanak teşkil etmiştir.

Bu sistem ve teşkilatlar ile asr-ı saadette meydana gelen tarihi olaylar arasında sıkı bir ilişki ve bağ bulunmaktaydı. Bu ilişki, daha sonra farklı asır ve zamanlarda az-çok O’nun sünnetini esas alarak kurulacak olan tüm sistem,

¹ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ’iku’s-Siyâsiyyetü Li’l-Ahdi’n-Nebevi ve’l- Hilâfeti’r-Râşide*, s. 21.

² el-Huzâ’î, Ebû’l Hasan Ali b. Muhammed et-Tilmsânî, *Tahrîcü’l-Dilâlâti’s-Sem’iyye alâ Mâ Kâne fî Ahdi Rasûlillah mine’l-Hirefi ve’s-Sanâyi’ ve’l-Amâlâti’s-Şer’iyye*, (Tahkik; Ahmed Mahmud Ebû Selâme), Kahire 1401 h.

³ Abdulhayy el-Kettânî, “*et-Terâtîbü’l-İdâriyye*, 1/9.

teşkilat ve devletlerin çekirdeğini oluşturacak olan İslam devletini ve toplumunu inşa etmek ve İslam'da ilk hükümet ve siyasi sistemi kurmak için Rasûlullah (s.a.v.)'ın uyguladığı yol ve yöntemleri tüm detayları ile bize öğretmektedir. Bu devletler Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine bağlılık konusunda farklılık göstermişlerdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashabı Mekke'de zulme uğruyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) ise ashabını sadece Mekke'de değil, bildikleri birçok bölgelerde zulmün engelleneceği ve adaletin tesis edileceği bir düzen ile müjdeliyordu. Habbâb b. Eret (r.a.a.) maruz kaldığı eziyetlerden şikâyet ederek, Rasûlullah (s.a.v.)'den bu zulümden kurtulması için dua istediğinde Efendimiz (s.a.v.) “*Allah elbette bu davayı tamamlayacak ve bütün dinlerden üstün kılacaktır. Öyle ki hayvanına binip Sana'dan Hadramut'a kadar tek başına giden bir kimse, Allah'tan başkasından korkmayacak, koyunları için de kurt saldırmasından başka bir şeyden endişe duymayacaktır. Fakat siz acele ediyorsunuz!*” buyurmuştur.¹

Yüce Allah (cc.) ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) va'di; İslam'ın muzaffer olması, Müslümanların yeryüzüne hâkim olması ve emin bir şekilde yaşaması, dolayısıyla istikrarın sağlanabileceği din ve dünya siyaseti çerçevesinde fiili olarak şeriatla yönetilen bir rejim ve düzen oluşturulması yönündeydi. Bu va'd yüce Mevla'nın *Nur* suresinde ki şu ayeti kerimesinde açıkça görülmektedir;

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır." (Nur Sûresi 24/55)

Halife olmak demek yeryüzünde hükmetmek, düzen kurmak, siyaset yapmak ve yönetmek demektir. Ayrıca, “Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk. Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan (İsrailoğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk)..” (Kasas Sûresi

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, 5/238.*

28/ 5-6) ayet-i kerimeleri ile “*Andolsun Zikir'den (Tevra'tan) sonra Zebur'da da: «Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır» diye yazmıştık.*” (Enbiyâ: 21/105) ayet-i kerimesi de bu konuda örnek olarak gösterilebilir.

Rasûlullah (s.a.v.) kendisinin tesis ettiği siyasal İslami rejimin, Farislerin Kisrâ rejimi ve Rumların Kayser rejimi gibi ona muasır küresel rejimlerin yerine geçeceğini kesin bir şekilde biliyordu. Cabir b. Semure (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.): “*Elbette Kisrâ toprakları Müslümanlardan bir grup tarafından fethedilecektir.*” buyurduğunu rivayet etmektedir.¹

Hicretin 5. yılında Hendek savaşı öncesinde hendek kazımı esnasında sahabe-i kiram büyük bir kaya ile karşılaşmış ve Rasûlullah (s.a.v.) bu kayayı kırmak için müdahale etmiştir. Kayaya vurduğunda kayadan büyük bir parça kopmuş, Efendimiz (s.a.v.) tekbir getirmiş ve Müslümanlar da onunla birlikte tekbir getirmiştir. İkinci defa vurduğunda bir parça daha kopmuş, Efendimiz (s.a.v.) ve beraberindeki Müslümanlar tekbir getirmiştir. Sonra kayaya üçüncü defa vurmuş ve hem kendi hem de etrafındakiler tekrar tekbir getirmişti. Birinci vurduğunda “*Allahu Ekber! Şam'ın anahtarları bana verildi ve ben şu an Şam'ın kızıl saraylarını görüyorum.*” buyurdu. İkinci defa vurduğunda “*Allahu Ekber! Fars diyarının anahtarları bana verildi ve ben Medâyin'in beyaz saraylarını görüyorum.*” buyurdu. Üçüncü defa vurduğunda da “*Allahu Ekber! Yemen'in anahtarları bana verildi, şu an buradan Sana'nın kapılarını görüyorum.*” buyurdu.²

Efendimiz (s.a.v.) insanların her kesiminin bildiği dini, idari ve siyasi kurulu bir düzen içerisinde Allah'a ibadet etmeye çalışmaları için, ashabını İslam dini ve İslam devletinin yeryüzünün farklı noktalarına ulaştırılması ideali ile terbiye eder, Müslümanların buraları fethedeceğini söylerdi. Bu nedenle Kadisiye savaşı öncesinde Rüstem ile konuşan Ribî' b. Âmir'in, insanlar arasında adaletin içine işlediği bir sistem oluşturulması suretindeki bu yüce hedef hakkında şöyle dediğini görmekteyiz;

“*Bizi Allah gönderdi. Allah bizi, dilediği kimseleri putlara tapmaktan kurtarıp Allah'a kulluk etmeye çağırmak, dünyanın darlığından kurtarıp dünyanın genişliğine çıkarmak, batıl dinlerin zulmünden kurtarıp İslâm'ın adaletine kavuşturmak için gönderdi.*”³

¹ Bkz.; İbn İshâk, *Siretü İbni İshâk*, s. 271.

² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/303; İbn Hacer de dahil olmak üzere birçok ulema bu hadisin “Hasen olduğunu” söylemiştir. (Bkz.; Ekrem Ziyâ-el-Ömerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahihâ*, 2/423).

³ Bkz.; Taberî, *Târih*, 4/106.

Rasûlullah (s.a.v.) İslam davetinin ilk günlerinden beri insanların adalet ve eşitlik çerçevesinde yaşayacakları insani bir düzen kurmaya çalışmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) İslam devletini, davet ve nübüvvetinin başlaması ile birlikte aşama aşama kurmaya koyulmuş ve hicret ile birlikte pekiştirmiştir. Mekke'nin fethinden sonra ise iyice büyümüş ve gelişmiş hatta Rasûlullah'ın (s.a.v.) devleti Arap yarımadasının tamamına hâkim olmuştur. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) nübüvvet ve risâlet şerefının yanı sıra aynı anda İslam devletinin en büyük yönetici lideri olmuş, sonrasında ashabını tüm dünyaya nizam verme, tevhit ve adaleti tesis etme ideali ile yetiştirmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) devlet işlerinin yolunda gitmesi ve mevcut durumlar çerçevesinde ortaya bir takım teşkilatlar, valilikler, görev ve memurluklar oluşturmuş, devletin beşerî, malî, sosyal, güvenlik gücünü sistematize etmiş, iç ve dış tüm işlerini düzene koymuştur.¹

Bu etkin ve seçkin yönetim sistemi, insanoğluna rahmet nazarıyla bakan yüce İslam dininin bir parçasıydı. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyuruyordu: “(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ Sûresi 21/107).

Rasûlullah (s.a.v.) ise Müslüman-kâfir herkesi şaşırtacak bir şekildedir ve dünya işlerini bir arada topluyordu.

Michael H. Hart, “İnsanlık Tarihindeki Yüz Büyük Adam” (*A Ranking The Most Influential Persons In History*) isimli kitabında şöyle demektedir;

“Dini ve dünyevi etkinin Hz. Muhammed'in şahsındaki eşsiz birlikteliği, O'nu insanlık tarihinde en etkili ve en büyük şahsiyet sayılmasını gerektirmektedir.”²

¹ Bkz.; Dr. Abdulaziz el-Ömerî, *Mebâdi'ü't-Tahtîti Ve'l-İdâre Fi's-Sîreti'n Nebeviyye*, s. 14.

² Michael H. Hart, *el-Mi'etü'l-Evâ'il, (A'zamu Mi'eti Raculin fi't-Târih)*, s. 21.

DEVLET TEŞKİLATI VE VİLAYETLER

Arap toprakları ve özellikle de Hicaz ve Necid, siyasi ve idari herhangi bir düzenden uzak bir şekilde, geleneklere dayalı olarak varlığını sürdürüyordu. Kabileler, çoğunlukla, belirli bir devlet ve politika bulunmaksızın, kendi kendilerini rastgele yönetiyorlardı. Ne Mekke ne de Medine'de daha önce bilinen bir yönetim ve sorumlu bir idare işitilmemişti. Mekke ve Medine'de düzen kabilelere ve onların geleneklerine bağlı bulunuyordu. Her ne kadar şehir halkı olsalar da Rasûlullah'ın (s.a.v.) hükmü altına girinceye kadar hiçbir idari düzen veya belirli yönetimleri olmamıştır.

Devletin yönetimi ve düzene konulması, Kur'ân ayetlerinin ele alıp işlediği belli başlı konulardan biridir. Şöyle ki yüce Allah *Nisa* suresinde;

“Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür. Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ülûlümre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah’a ve Resûl’e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.” (Nisa Sûresi 4/58-59)

Hadid suresinde ise:

“Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah’ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.” (Hadid Sûresi 57/25) buyurmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) devlet başkanıydı, tüm görevleri ve çalışanları tayin ediyordu.¹

Rasûlullah (s.a.v.) yönetim ve sorumlulukların tertibi hususunda çok hassastı. İkinci Akabe Biatı’ndan bu yana Rasûlullah (s.a.v.); kendisiyle biat edenlere emir ve talimatlarını vermek, ardından bu bir emir ve talimatlarının

¹ Bkz.; *Halife b. Hayyat Tarihi*’nde, *Ummâlû’r-Resûl ale’l-Büldân* Bölümü, s. 60; Abdulaziz el-Ömerî, *el-Vilâyetü ale’l-Büldân fî Asrı’l-Hulefâ’i’r-Râşidîn*, s. 39.

uygulandığını takip etmek için aralarında diğerlerinden sorumlu olacak birtakım temsilciler çıkarmalarını istemiştir.¹

Hem erkek hem kadınlarla yapılan bu biatların özel bir manası da bulunuyordu.² Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır;

“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.” (Mümtehine Sûresi 60/12)

Sayıları gerek az gerek çok olsun, bütün topluluklarda Rasûlullah (s.a.v.)'in sorumlulukların tespit, tayin ve dağıtılması konusundaki emir ve direktifleri gayet açıktı. Bu konuda, *“Yeryüzünde bir yerde bulunan üç kişi için aralarından birini emir tayin etmekten başkası helal olmaz.”* buyurmuştur.³

Rasûlullah (s.a.v.) devletin gerek sivil gerekse askerî işlerini kontrol altında tutuyor, ordu ve seriyyeler gönderiyor, komutanları belirliyor, hatta gerektiğinde komutanlık makamının boş kalmaması için gerekli tedbirleri alıyordu.

Mesela, Mû'te gazvesinde Rasûlullah (s.a.v.) ordunun başına Zeyd b. Hârise (r.a.a.)'ı yedek komutan tayin etmiş ve Cafer b. Ebû Talib şehit edilirse Zeyd b. Hârise, o da şehit edilirse Abdullah İbni Revaha, o da şehit edilirse Müslümanlar aralarından birine razı olsunlar, buyurmuştu.⁴

Rasûlullah'ın (s.a.v.) ümmetini terbiye ettiği bilinen konulardan biri de komutanlık, itaat ve bağlılık hususundaki tertip ve düzendir.

Medine İslam devletinin başkenti haline geldi. Efendimiz (s.a.v.) Medine-i Münevvere'nin fiili olarak yöneticisi oluyordu. İslam devletinin tüm işlerini kendisi yönetiyor ve Medine'den ayrılacağı sırada ashabından dilediği kimseleri Medine'ye vali olarak bırakıyordu. Siyer âlimleri, Rasûlullah'ın (s.a.v.) her sefere çıktığında Medine'ye bıraktığı valiler hakkında nakiller yapmışlardır.

¹ Detaylar için bu Kitâbın “İkinci Akabe Biatı Bölümüne bakınız.

² el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-İdâriyye*, 1/222.

³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/177.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 367; İbn Teymiye, *es-Siyâsetü's-Şer'iyye Fî Islâhi'r-Râ'i ve'r-Ra'iyye*, s. 16; Bu kitapta “Mû'te Savaşı” bölümüne bakınız.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) Medine'den ayrıldığı zamanlarda vali olarak bıraktığı en meşhur sahabelerden biri de Abdullah b. Ümmü Mektum (r.a.a.)'tır.¹ Bedir savaşı², Hamrâu'l-Esed seferi ve diğer gazveler³ esnasında kendisini yaklaşık on üç defa Medine'ye vali bıraktığı rivayet edilmektedir.⁴ Rasûlullah (s.a.v.) bazı seferlerinde Osman b. Affan (r.a.a.)'ı Medine'ye vali olarak bırakmıştır.⁵

Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk seferi esnasında ise Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ı Medine'ye vali olarak bırakmıştır.

Hz. Ali (r.a.a.) için iş çok zor olunca Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine: “Benim katımda Musa'nın yanındaki Harun menzilesinde olmak istemez misin? Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yok.” buyurmuştur.⁶ Medine'den ayrı kalma süresi çok kısa olsa bile Rasûlullah (s.a.v.) genelde kendisine bir vekil bırakarak Medine'de işlerin yolunda gitmesini sağlamak isterdi. Bu durum bizlere, Rasûlullah'ın (s.a.v.) devlette idari ve nizami alana ne kadar önem verdiğinin büyük bir göstergesidir.

İslam devleti genişleyip Medine-i Münevvere sınırlarını aştığında, Rasûlullah (s.a.v.) farklı bölge ve beldelere ve hatta kabilelere vali, hâkim ve diğer bir takım yöneticileri belli başlı işler hususunda belirli yetkilerle göndermeye başlamıştır. Rasûlullah (s.a.v.) bölgeden bölgeye ve vilayetten vilayete değişmek kaydıyla bu yöneticiler için her biri kamu kuralı niteliğinde bir takım yetkiler ve görevler belirlemiştir.

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/525.

² Halife b. Hayyat, s. 96.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/101-102.

⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/523.

⁵ Es-Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, 1/148.

⁶ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî, Gazvetu Tebuk ve Hiye Gazvetu'l-Usre*, 5/128; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/182.

ASR-I SAADETTE BİLİNER EN ÖNEMLİ VİLAYETLER

Yemen Vilayeti

Rasûlullah (s.a.v.) Yemen'e farklı zamanlarda vali ve hâkimlerden oluşan bir grup göndermiş ve bunlardan her biri için belirli hedef, yetki ve görev alanı tayin etmiştir. Bu hedef ve yetkiler; zekât toplama, dağıtma ve diğer faaliyetler gibi bazen belirli bir bölge veya belli başlı çalışmalarla sınırlı kalmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'ın döneminde Yemen'e vali olarak gönderilmiş birçok isim öne çıkmakta olup, bunlardan en meşhuru Muaz b. Cebel (r.a.a.)'tır.¹

Rasûlullah (s.a.v.) kendisini Yemen'e ve oradaki emirlerin başına vali, hâkim ve öğretici olarak göndermiştir.² Hz. Muaz (r.a.a.)'ın Yemen'deki en önemli görevlerinden biri insanlara İslam dinini ve şeriatı öğretmek, insanlar arasında hakemlik görevini yerine getirmektir. Ayrıca Rasûlullah'ın (s.a.v.) Yemen'e gönderdiği diğer valilerle birlikte zekât toplama faaliyetinde bulunacaktır.³

Hz. Muaz (r.a.a.)'tan rivayete edilen meşhur hadisi şerifte Rasûlullah (s.a.v.) Muaz (r.a.a.)'a zekât ve yiyeceklerle ilgili bir takım şer'î emirleri yöneltmektedir.⁴

Hz. Muaz (r.a.a.) Peygamberimiz'in (s.a.v.) kalan hayatı boyunca görevini yerine getirmiş, zenginlerden zekât toplayarak fakirlere dağıtmış ve bu durum Yemen'de İslam'ın yayılarak kuvvet bulmasına vesile olmuştur. Hz. Muaz (r.a.a.) diğer tüm valilerden genel olarak sorumlu olmakla birlikte valilik vazifesini Cened bölgesinde icra ediyordu.⁵

Muaz b. Cebel (r.a.a.)'a ek olarak Yemen ve Hadramevt bölgelerini

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/426.

² Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, 5/107; Halife b. Hayyat Tarihi, s. 97; Belâzûrî, *Fütühu'l-Büldân*, s. 81.

³ Belâzûrî, *Fütühu'l-Büldân*, s. 80.

⁴ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, 83; Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, 5/108-109.

⁵ İbn Habîb, *el-Muhabbet*, s. 126; Taberî, *Târih*, 3/264: **Cened**; İslamın başlarında Yemen'in en meşhur yerlerinden biridir. Muaz b. Cebel (r.a.a.)'ın ismi ile meşhur bir mescidi bulunan bir kenttir. (Yâkût el-Hamevî, *Mucemü'l-Büldân*, 2/169).

paylaşmış olan ve görevleri belirli bir bölge ile bağlantılı bulunan birçok vali de bulunuyordu. Bu valiler, Rasûlullah (s.a.v.)'ın vefatından az önce Yemen'de fitne baş gösterinceye ve Esvedü'l-Ansi el-Kezzab ortaya çıkıncaya kadar görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye devam etmişlerdir.

Valiler bu tehlikenin giderilmesine destek olmuşlar ve Esvedü'l-Ansi el-Kezzab ile birlikte hareket eden mürtedlerle olan savaşa katılmışlardır. Böylece Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ın zamanında İslam dini Yemen'de iyice yerleşmiştir.¹

Mekke-i Mükەرreme

Mekke-i Mükەرreme hicretin 8. yılında fethedildikten sonra fiili olarak İslam devletinin kontrolü altına girmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye vali olarak Attâb b. Üseyd b. Ebi' Âys (r.a.a.) tayin etmiş² ve kendisi hem Rasûlullah (s.a.v.) döneminde hem de Hz. Ebû Bekir(r.a.a.)'ın halifeliğinde Mekke'de bu görevine devam etmiştir. Daha sonraları Hz. Ömer (r.a.a.)'ın halifeliğinin başlarında hayatını kaybetmiştir.³

Rasûlullah (s.a.v.) ile Attâb (r.a.a.) arasında Mekke'nin yönetim işleri ve diğer bazı şer'î meseleler hakkında bir takım yazışmalar gerçekleşmiştir.⁴

Tâif

Tâif, Huneyn gazasının ardından Müslümanların muhasara etmelerine rağmen feth edilememiş, ancak daha sonraları ahalisinin rızası ile Müslüman olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Ebû'l-Âs (r.a.a.)'ı Tâif'e vali tayin etmiş⁵ ve Efendimiz (s.a.v.) o Tâif'te iken vefât etmiştir.

Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer (r.a.a.) kendisinin valiliğini devam ettirmiş,

¹ Belâzûrî, *Fütühu'l-Büldân*, s. 111-113; el-Ya'kûbî Tarihî, 2/132; Taberî, *Târih*, 3/270; İbn el-Esir, *el-Kâmil fî'l-Târih*, 2/378.

² Taberî, *Târih*, 3/126; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/446; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/451.

³ ez-Zehabî, *el-Iber fî Haberi Men Gaber*, 1/13.

⁴ Muhammed Hamidullah *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü Li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l Hilâfeti'r-Râşide*, s. 286.

⁵ İbn Habîb, *el-Muhabber*, s.127; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/40; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/46.

ancak Hz. Ömer (r.a.a.)'dan talepte bulunarak kendisini bu görevden almasını istemiştir. Hz. Ömer (r.a.a.) ise onu Basra ve Bahreyn'e nakletmiştir.

Hicaz'ın diğer şehir ve köylerine de Rasûlullah (s.a.v.) valiler tayin etmiş, örneğin Vâdi'l-Kurâ¹ ve Teyma'da² Efendimiz'in (s.a.v.) valisi bulunmuştur.³

Bunlara ek olarak Rasûlullah (s.a.v.) ashabından bazısını kabilelere ve insanlara din işlerini öğretmeleri ve zenginlerden zekât toplayarak fakirlere dağıtmaları için gönderiyordu. Aynı zamanda bu emirler gönderildikleri kabilelerde insanlara namaz kıldırımdan da sorumlu idiler. Emirlerin kabilelerdeki görevleri valilerin şehir ve beldelerdeki görevleri ile aynı idi. Şehirlerdeki valilerin yerine getirdiği namaz kıldırma, hâkimlik yapma, insanlara dini öğretme ve genelde valilerin sahip olduğu diğer yetkilerin aynısını yerine getiriyorlardı.

Rasûlullah (s.a.v.) valilerini Necid, Hicaz ve Arap diyarındaki diğer farklı kabilelere göndermişti. Bu kabileler için göndereceği vali veya elçileri çoğunlukla bizzat o kabileden Müslüman olanlardan seçiyordu. Böylece bu sahabeler kendi beldeleri ve kabilelerinde düzen ve adaletin tesis edilmesinde önemli bir rol oynuyorlardı.

Bahreyn

Bahreyn, Peygamberimiz'in (s.a.v.) hayatının sonlarına doğru İslam devletinin bir parçası haline gelmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Bahreyn'e birkaç vali göndermişti. Zira Bahreyn tarafında birçok şehir bulunuyordu.⁴ Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde Bahreyn'e gönderilen valilerin en meşhuru büyük sahabe Alâa b. Hadramî (r.a.a.)'tır.⁵ Rasûlullah (s.a.v.) onunla birlikte Ebû Hureyre (r.a.a.) gibi bazı sahabey-i kiramı gönderdi. ¹²²² Alâ (r.a.a.) ile

¹ Vadi'l-Kurâ; Medine, Şam ve Teyma üçgeni arasında yer alan ve günümüzde Vâdi'l-Ulâ diye isimlendirilen, Medine'ye ٣٣٠ km. uzaklıkta bir vadidir.

² Teymâ; Şam ve Vâdi'l-Kurâ arasında, Şam'ın hac yolu üzerinde küçük bir belde olup, halen aynı isimle bilinmektedir. Medine'ye 430 km.

³ İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 126.

⁴ Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 90.

⁵ ez-Zehebi, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/262; *el-İber*, 1/19.

Efendimiz (s.a.v.) arasında valilik işler ile ilgili birçok yazışmalar gerçekleşmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.) Bahreyn'de bulunan Mecûsilerden alınan cizyenin Medine-i Münevvere'ye getirilmesi için ashabından bazısını Alâ (r.a.a.)'a gönderirdi. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.a.) gönderilen bu elçilerden biridir.¹ Alâ (r.a.a.) Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hayatı boyunca Bahreyn'de vali olarak kalmıştır. ¹²²⁴ Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) kendisinin valiliğini devam ettirdiği gibi, onun vefâtından sonra Hz. Ömer (r.a.a.) da vali olarak devam etmiştir.

Umman

Rasûlullah (s.a.v.) Umman hükümdarları olan Cülendi oğlu Ceyfer ve Abbâd'a Amr b. Âs (r.a.a.) ile bir mektup göndererek, kendilerine Müslüman olmayı teklif etmiş onlar da Müslüman olmuştu.²

Peygamberimiz (s.a.v.) bu iki hükümdar ile birlikte Umman'a Amr b.Âs (r.a.a.)'ı vali olarak tayin etti.

Amr (r.a.a.) Umman'daki resmi görevini yerine getirmekle birlikte insanları İslam dinine davet etmeye başlamıştı. Amr (r.a.a.)'ın kendisine İslam dini hakkında birçok sorular soran Umman piskoposları ve ruhbanları ile uzunca konuşmaları bulunmaktadır.³

Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) Umman şehirlerine birkaç emir göndermiş ve bu emirler ile Efendimiz (s.a.v.) arasında bir takım yazışmalar olmuştu.⁴ Peygamberimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra Umman'da bir riddet (dinden dönme) olayı meydana gelmiş, Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) Cülendi oğulları Ceyfer ve Abbâd (r.a.a.)'ın yardımıyla bu isyanı bastırmıştır.⁵ Ardından Umman asırlar boyunca İslam devletinin bir vilayeti olarak kalmış ve Efendimiz (s.a.v.) sonrasında gerçekleşen İslam fetihlerinde Umman kabileleri büyük katkılar

¹ İbn Sellâm, *el-Emvâl*, s.41.

² Halife b. Hayyât *Tarihi*, s. 97; es -Süheyli, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 4/250.

³ İbn Kudâme, *Minhâcü'l-Kâsîdîn fî Fadli'l-Hulefâ'r-Râşidîn*, s. 21.

⁴ Muhammed Hamidullah *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyet ü Li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l Hilâfeti'r-Râşide*, s. 164..

⁵ Taberî, *Târih*, 3/261.

sağlamıştır.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) İslam devletinin sancağı altında bulunan belde ve şehirlere çok önem gösterdiği görmekteyiz. Efendimiz (s.a.v.) buralara vali, emir, öğretici, hoca ve vaizler göndermekte ve bunları namaz kıldırarak, insanlara din işlerini öğretmek, zenginlerden zekât toplamak ve fakirlere dağıtmak, Müslüman olmayanlardan cizye toplamak ve bu cizyeyi şer'î olarak harcanması gereken yerlere harcamak veya Medine-i Münevvere'ye Rasûlullah'a (s.a.v.) göndermek gibi birtakım görevlerle yetkilendirmekteydi.

Aynı zamanda Muaz b. Cebel (r.a.a.) ve Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) gibi sahabeler arasında hâkimlik yapanlar valiler de vardı. Aynı zamanda bu sahabeler, hem İslam'ı öğrenmek isteyenler hem de ehl-i kitap âlimleri tarafından kendilerine yöneltilen soruları da cevaplıyorlardı.

Muaz b. Cebel ve Amr b. Âs, Umman'da bu gibi durumlarla karşılaşmışlardı. Bazen bu görevlerin tamamını bir kişide toplar, bazen de birkaç kişiye bölüştürürdü. Namaz kıldırma ve zekât toplama görevini bazen aynı kişiye verirken bazen de farklı iki emire dağıtırdı. Hakimlik görevini bazen o beldenin valisine verirken, bazen de vali ile birlikte bir hakim gönderilirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ile bu valiler arasında vilayet konuları, Müslümanların idari işleri ve şer'î hükümler hakkında birçok yazışmalar olmuştur.

Bazı valiler topladıkları zekâtları Medine'ye Rasûlullah'a (s.a.v.) gönderir ve bu zekâtlar yerlerine ulaştırılırdı. Peygamberimiz'i (s.a.v.) valilerini takip eder ve onlarla yazışır.¹

Peygamberimiz (s.a.v.) gelişen olaylara göre valilerine talimatlar gönderir ve iyimser olmayı severdi. Valilerinden birine “*Bana bir mektup gönderdiğinizde güzel şeylerle ve güzel bir isimle gönderin.*” yazmıştır.² Efendimiz (s.a.v.) valilerine gönderdiği mektuplarda devamlı olarak onları ihanetten nehy eder ve emanete riayetmelerini emrederdi.³

¹ Muhammed Hamidullah *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü Li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l Hilâfeti'r-Râşide*, s. 211.

² A.g.e., s. 332.

³ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Haraç*, s. 121.

Rasûlullah (s.a.v.) valilerine insanlara dinini öğretme ve onlara kolaylık sağlama konularına odaklanmalarını emrederdi. Muaz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'arî (r.anhüma)'yi Yemen'e gönderirken “*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, müjdeleyin.*” Bir başka seferinde: “*Sizler ancak kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, nefret ettiriciler olarak gönderilmediniz,*” buyurmuştu.¹

Rasûlullah (s.a.v.) beldelerin yönetimi ve devletin farklı bölgelerinin tertibi hususunda ümmet için bir temel oluşturmuştur. Şüphe yok ki tepedeki yönetimler nihai kararlar almadan önce sorumluluğa ortak olan diğer kadrolarla devamlı istişarede bulunmaya ihtiyaç duyarlar. Modern idari düşünce sisteminde de belirli idari kararlar alınmadan önce istişare yapmanın önemi anlaşılmış bulunmaktadır. Yüksek idari yönetimlerde istişarenin önemi ve sonuçları ile ilgili birçok farklı çalışma gerçekleştirilmiştir.

İslam devletinin başkanı olan Rasûlullah (s.a.v.) ashabı ile çok fazla istişare ederdi. Yüce Allah *Şûrâ* suresinde bu ilkeye vurguda bulunmuşve şu ayet-i kerimleri inzal buyurmuştur:

“Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.” (Şûrâ Sûresi 42/38)

“O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.” (Âl-i İmrân 2/159)

Gelen rivayetlerden Rasûlullah'ın (s.a.v.) önemli kararları almadan önce kendisi ile birlikte bulunan sahabe ile çokça istişare yaptığı, hatta sahabelerden bazılarının Rasûlullah'ın istişare arkadaşları adıyla tanındığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde İslam âleminin başına gelen musibet ve hataların büyük çoğunluğu, karar alan kişilerin işi bilen ve tecrübeli kimselere danışmaksızın kendi görüşleri ile hareket etmelerine dayanmaktadır. Bu açıdan Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetinden uzaklaşmıştır. Bu nedenle alınan kararlar başarısız olm ve yönetimler aciz kalmış, sorunlar ise büyümüştür.

Adalet ve Eşitlik

Adalet, Müslümanların genel ve özel tüm durumları, özellikle de başkaları ile ilgili olan hallerinde hükmeden önemli bir İslami ve insani ilke olup, her zaman ve her yerde sistemlerin elde etmeye çalıştığı değerli bir fazilettir. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurmaktadır;

¹ İbn Teymiye, *es-Siyâsetü's-Şer'iyye*, 137; Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, 5/108.

"Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (Nahl Suresi 16/90)

"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür." (Nisa Suresi 4/58)

"İşte onun için sen (tevhide) dâvet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır.." (Şûrâ Sûrei 42/15)

Kur'ân-ı Kerim insanoğlunu zulümden şiddetle sakındırmış ve Allahu zülcelâl, İbrahim süresinde şöyle buyurmuştur:

"(Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. - Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. - Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: «Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım» diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) «Daha önce, sizin için bir zevâl olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?» (İbrahim Sûresi 14/42-44)

Adalet, düşmanlar da dâhil olmak üzere herkese karşı uygulanması istenilen bir erdemdir. Bu konuda yüce Allah *Mâide* suresinde:

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir." (*Mâide Sûresi 5/8*) buyurmaktadır.

Şüphesiz ki adalet sadece yargı organlarına ait bir şey değildir. Bilakis her Müslümanın uygulaması gereken bir olgu olup, özellikle de idari çalışanların görevlerinden biridir. Yönetimden sorumlu kimselerin, çalışanlarına, yaptığı görevle alakalı kişilere ve yaptığı görevden faydalananlara karşı adil olması ve adaletli davranması gerekir.

Kamu işleri ile ilgilenen veya kendi hesabına çalışan makam mevki sahipleri şöyle dursun, adalet, bir aile yönetimi veya kendi özel çalışmalarında bile her insanın uyması gereken bir prensip ve davranıştır.

Cahillerden biri Rasûlullah'ın (s.a.v.) Huneyn ganimetlerinin dağıtımında adaletli davranmadığını iddia etti. Rasûlullah (s.a.v.) insanların en âdili ve en temiz, iş ve kul haklarında herkese karşı güzel bir örnek olduğu için böylesine büyük ve insafsız bir suçlama karşısında kızdı. O başkalarından zulmü kabul etmezken - hâşâ - kendisi nasıl zulmederdi.

Efendimiz (s.a.v.) daima zulmü engellemiş ve “Zulümden sakınınız! Zira zulüm karanlıklardır.” buyurmuştur.¹

Rasûlullah (s.a.v.) adaletin icra edilmesini ve hadlerin (cezaların) güçlü zayıf herkese karşı uygulanmasını emreder, rehavete kapılmayı yasaklardı. Bu konuda buyurmuştur ki; “Sizden öncekilerin helak olma sebebi ancak şu idi; Onlardan makam mevki sahibi birisi çaldığında onu bırakırlar, zayıf birisi çaldığında ise had (cezasını) uygularlardı. Allah'a yemin olsun ki eğer Muhammed'in kızı Fâtıma çalsaydı elbet onun elini keserdim.”²

Rasûlullah (s.a.v.) insanlar arasında hüküm verme işini bizzat kendi üstlenmişti.³ Adaleti sağlamaya çalışır, hasımların birbirini aldatmasından korkar, hâkim kararıyla bile olsa başkalarının haklarının çiğnenmesinden sakındırırdı.

Peygamberimiz (s.a.v.) Hücre-i saadetinin önünde tartışıldığını duydu. Yanlarına çıktı ve şöyle buyurdu; “Ben de sizin gibi bir beşerim. Bana sizden hasımlar geldiğinde, belki bazınız kendini diğerinden daha iyi anlatabilir. Ben de onun haklı olduğunu zanneder ve hükmederim. Her kim için bir Müslümanın hakkını diğerine vermekle hükmetmişsem, o hak onun için cehennemden bir parçadır. O halde onu ister alsın, ister bıraksın!”⁴

Rasûlullah (s.a.v.) tüm insanlar arasında hükmeder ve Müslüman olsun kâfir olsun bütün hakları sahibine ulaştırmaya çalışırdı. Gerek hâkimlere ve gerekse dava sahiplerine ahlaki kuralları izah eder, yalan yere davada bulunmaktan veya kendisine ait olmayan şeyleri elde etmek için yemin etmekten sakındırırdı. Abdullah b. Mesud (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet edilmektedir: “Her kim bir Müslümanın malını elde edebilmek için yalan yere yemin

¹ *Sahîh-i Buhârî*, 3/99; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 22/92.

² *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 3733.

³ Konu hakkında daha geniş bilgi için Bkz.; el-Kurtubî, Abdullah Muhammed b. Farac el-Mâlikî, *Akdîyetü Rasûlillah*, Matâbi'u Katar el-Vataniyye, Doha, Katar.

⁴ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 2458.

ederse, Allah ile kendisine kızgın olduğu halde karşılaşır.”¹ Bu konuda Allahu Teâlâ Âl-i İmran suresinde şöyle buyurmaktadır;

“Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.” (Âl-i İmran Sûresi 3/77)

Hac suresindeki bir başka ayet-i kerimede ise yalan söylemeyi şirk ile bir tutmuştur:

“Durum böyle. Her kim, Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.” (Hac Sûresi 22/30)

Ayrıca Rasûlullah’ın (s.a.v.) hasımlar arasında eşit davranmak, kendi isteği doğrultusunda hüküm vermemek ve şer’î düzen içerisinde yargılamada bulunma konusundaki talimatları gayet açıktır. Bu hususta, “İddia sahibi delil getirmekle yükümlüdür. Yemin ise inkâr edene aittir.” sözü meşhurdur.² Ayrıca boş davaların önünü kesmek için “Eğer insanlara Sadece dava açmakla istedikleri verilseydi, elbette birileri haksız yere birilerinin kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi.” buyurmuştur.³

Ayrıca Kur’ân-ı Kerim’de Talak suresinde şahitliğin önemine vurgu yapılmış ve şahitliğin yerine getirilmesi adaletin nedenlerinden biri sayılmıştır:

“İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah’a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.” (Talak Sûresi 65/2)

Kur’ân-ı Kerim, insanların nefislerine hatta kişinin kendi nefesine bile zor gelse de, arzu ve isteklere bakılmaksızın adaletin sağlanmasını emretmiş, yüce Allah Nisa suresinde şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz)

¹ Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Husumât, Hadis No: 2416.

² Sahih-i Buhârî, Kitâbü's-Şehâdât, 3/146.

³ Sahih-i Müslim, 5/138.

zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa Sûresi 4/135)

Yine Kur’ânı Kerim’de düşmanlara karşı bile adaletli olmak emredilmiş, Cenâb-ı Allah, *Mâide* suresinde şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah’a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.” (Mâide Sûresi 4/8)

Bir Hadis-i kutside; “Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Sizin aranızda da yasakladım. O halde birbirinize zulmetmeyin!” buyurmaktadır. ¹²⁴²

Yüce Allah'ın *Sâd* Sûresi 26. ayetinde

“Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah’ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.” buyurduğu gibi, İslam prensipleri, yargı ve yargı çalışanlarının nezahet ve adaletini sağlamak, kişisel arzular doğrultusunda veya cehalet ile hükmetmekten sakındırmak için konulmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), hâkimleri aldatmaktan nehy etmiş ve şöyle buyurmuştur; “*Hakimler üç sınıftır. İki sınıf hâkim cehennemdedir, bir sınıf ise cennettedir. Gerçeği bildiği halde hakkın dışında hükmeden kimse cehennemdedir. Bilmediği halde hakemlik yaparak insanların haklarını helak eden kimse cehennemdedir. Doğruyu bilerek onunla hükmeden hakim cennettedir.*”¹

Ayrıca İslam dini kadı ve hâkimlere etkide bulunarak, insanların haklarını yok saydığı ve zulme götürdüğü için rüşveti haram kılmış, bu konuda Rasûlullah (s.a.v.); “*Allah rüşvet verene, rüşvet alana ve rüşvet için aralarında aracılık edene lanet etsin.*” buyurmuştur.²

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) döneminde Müslüman toplumunda hukuk ve yargı, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında bir ayrım

¹ Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî, Kitâbü'l-Ahkâm*, Hadis No: 1322, 3/612.

² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/164, 5/279; Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Ahkâm*, Hadis No:1336, 3/622; İbn Mace, *Sünen, Kitâbü'l-Ahkâm*; Dârimî, *Sünen, Kazalar*.

gözetilmeksizin genel ve herkesi kapsayıcı şekilde uygulanırdı. Adalet hem Müslümanlar hem de diğer dinlere mensup insanların tamamı için gerekmede olup, bu konuda yüce Allah *Mâide* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah âdil olanları sever.” (Mâide Sûresi 5/42)

Rasûlullah (s.a.v.) adaleti sağlamak için gerekli olan çalışmalara, Medine'den uzak olan bölgelere hâkimler tayin etmek suretiyle başlamıştır. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıklarda hükmetmeleri içinsahabelerden bazısını buralara göndermiştir. Bu hâkimlerden en meşhurlarından biri Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'tır. Rasûlullah (s.a.v.) kendisini Yemen'de bazı bölgelere hâkim olarak göndermiş, veda haccı esnasında geri dönmüştür. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hz. Ali (r.a.a.) ile Peygamberimiz (s.a.v.) arasında yargılama esasları ile ilgili birtakım görüşmeler geçmiş ve Rasûlullah (s.a.v.) kendisine *“Huzurunda iki hasım bulunduğunda diğerinin kelamını dinlemeden birisi hakkında hüküm verme.”* buyurmuştur.¹

Rasûlullah (s.a.v.) Muaz b. Cebel (r.a.a.)'ı Yemen'e gönderdiğinde kendisinin görevlerinden biri de insanlar arasında hüküm vermektir. Yolculuğa çıkmadan önce görüştüklerinde Rasûlullah (s.a.v.) kendisine, *“ Hangi şeyle hükmedeceksin?”* diye sordu. *“Allah'ın kitabı ve Peygamber'inin sünneti ile”* diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.); *“Eğer onlarda bulamazsan?”* diye sorduğunda, *“Rasûlullah (s.a.v.)'ın sünneti ile”* dedi. *“Eğer orada da bulamazsan?”* diye sorduğunda *“Kendi görüşümle içtihat ederim.”* dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) *“Allah Rasûl'ünün elçisini Allah'ın ve Rasûl'ünün rızasına muvafık düşüren Allah'a hamd olsun.”* buyurdu.²

Rasûlullah'ın (s.a.v.) İslam devletine tâbi olup da bir vali ve adaleti sağlayacak bir hâkim tayin edilmemiş hiçbir bölge kalmamıştır. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.a.) tarafından yargılama hakkında Ebû Musa el-Eşarî (r.a.a.)'a gönderilen mektup belki de en meşhur evrensel anayasa bağlamındadır.³

Şüphesiz Hz. Ömer (r.a.a.) yargı ve adalet hakkında bu mektupta yazdıklarını Efendimiz (s.a.v.)'den öğrenmiştir. Bu mektupta Hz. Ömer (r.a.a.)'ın kullandığı bazı ifadeler şunlardır:

¹ el-Mâverdî, *el-Ahkamü's-Sultaniyye*, s. 67.

² el-Mâverdî, *el-Ahkamü's-Sultaniyye*, s. 67.

³ İbn Kayyim, *İ'lâmü'l-Muvakkî'in an Rabbi'l-Âlemîn*, Hz. Ömer'in Ebû Musa el-Eşarî'ye Mektubunun Şerhi (450 sayfadan fazla), 1/86- 406 ve 2/1-165.

Şunu bil ki, muhakeme etme işi son derece önemli bir mükellefiyet ve uyulması gereken bir sünnettir. Sana arz edilen meseleyi iyice anla. Zira yerine getirilmeyecek bir hakikati söylemenin faydası yoktur. Huzurunda, meclisinde ve adlî kararlarında insanlara eşit muamelede bulun. Aralarında fark gözetme ki, zayıf olanlar adaletinden ümit kesmesinler. Yüksek derecede olanlar da adaletsizliğe (zulme) tamah etmesin. Kayrılmayı düşünmesinler.

Delil getirerek ispat etmek davacıya aittir. İnkâr edene ise yemin etmek düşer. Müslümanlar arasında sulh caizdir; ancak haramı helal, helali de haram kılacak bir sulha izin yoktur. Bir gün önce verdiği kararın hatalı olduğunu anladıktan sonra, onu bırakarak aklının ve izanının gösterdiği doğru karara dönmekten hiçbir şey seni alıkoymasın. Çünkü hak daha öncedir. Hakka rücu devamlı batılta kalmaktan daha hayırlıdır.

Hakkında Allah'ın kitabı ve Rasûlullah'ın sünnetinde bir şey bulamadığın, tereddüde düştüğün, emin bir şekilde karar veremediğin hususları tekrar tekrar düşün, anlamaya çalış. Sonra da emsallerini ve benzer vakaları araştır, meseleleri benzerleriyle mukayese ederek karar ver. Ortada olmayan bir hak için, delil getirmek isteyen iddiacıya bir vâde tayin et. Eğer bu zaman içerisinde delilini getirirse hakkını alır, yoksa davası reddedilir. Bu davranış, karanlığı daha aydınlatıcı ve mazeretler için daha yeterlidir.

Had cezasına çarptırılmış olanlar ile yalancı şahitlik yaptıkları tespit edilenler ve yakınlığı veyahut da akraba olduğu sanılanlar dışında bütün Müslümanların birbirleri hakkında şهادetleri geçerlidir, adaletlerine güvenilir. Şüphesiz ki, Allahu Teâlâ, olayları gizli kalan kısımlarının hesabının görülmesini kendi üzerine almıştır. Deliller ve yeminlerle sizden mesuliyeti gidermiştir. Gazaptan, can sıkıntısından, davalıların rencide etmekten, davalar esnasında acayip davranışlardan sakın. Zira hakkın ikame edildiği yerlerde, hak ve haklılar ortaya çıktığı için, Allah ecrini büyük ve namını güzel yapar. Vesselam.”¹

Şüphesiz, her hangi bir insani toplum içerisinde İslam dininin ve va'd ettiği hayat tarzının düzen ve intizamı, hakları teminat altına alan yargısal bir referans, hakları sahiplerine iade etmeye ve yargı kararlarının uygulanmasında zulmü ortadan kaldırmaya yardım edecek maddî bir gücün yanı sıra, önünde herkesin eşit olduğu net bir kanun ve hukuk sisteminin olmasına bağlıdır. Böyle bir sistem, herkese güven verir ve insanlara, hukuka dayalı, insan hayatına değer verilen, hırsızlıktan uzak, mallara, canlara ve namuslara tecavüz edilmeyen adil bir düzen içerisinde yaşama imkânı sağlar.

Rasûlullah (s.a.v.) kendi hükmü ve idaresi altında bulunan Medine ve Arap yarımadasının diğer bölgelerinde ilahî talimatlar ve nebevî uygulamalar çerçevesinde, adalete dayalı Müslüman bir toplum oluşturmuştur. Bu

¹ İbn Kayyim, *İ'lâmü'l-Muvakki'in an Rabbi'l-Âlemîn*, 1/85-86; el-Hevvârî, *el-İdâre: el-Usûl ve'l Üsûsü'l-İlmiyye*, s.176.

Müslüman topluluk sonradan gelecek diğer İslam devletlerine, kendisine uyulduğunda iman ve emniyetlerini artıran, uzaklaşıldığında ise hukukun karanlıklara gömülüp kaybolduğu bir meşale olmuştur.

İslam uleması ve fakihler, bu alanda, ümmetin evlatlarının çoğunun bilmediği, yönetici ve karar sahiplerinin ise görmezden gelerek hem kendilerine hem diğer insanlara zarar verdikleri, siyasî, idarî, hukukî, şerî ve adlî bilimsel bir miras bırakmış ve birçok eserler yazmışlardır.¹

Emniyet Ve Barışın Temini

Güvenliğin sağlanması tüm beşeri toplumlarda zaruri olan insani bir ihtiyaçtır. Rasûlullah'ın (s.a.v.) gönderildiği dönemde Arap ülkeleri güvenlik yönünden tam bir karışıklık içerisinde yaşıyorlardı. Her zaman güçlü zayıfı eziyordu ve karışıklık toplumun içine işlemişti. İnsanlar işbirliği için yeminleşerek belirli bir güç oluşturmamak ne yolculuğa çıkabiliyor ne de kendilerini koruyabiliyorlardı. Ortada insanları diğerlerinin tecavüzlerinden koruyan herhangi bir düzen, hukuk veya kanun bulunmuyordu. Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetleri güvenliğin önemi ve rızıkla ilişkisi konusuna değinmiş ve yüce Allah bazı ayeti kerimelerde şöyle buyurmuştur:

"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler." (Kureyş Sûresi 106/1-4)

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kaldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.." (Nur Sûresi 24/ 55)

"Onların yurdu ile, içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, kolayca görünen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık. Oralarda geceleri, gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın, dedik." (Sebe Sûresi 34/18)

¹ Bkz.; Muhammed Fethi Osman, *Min Usuli'l Fikeri's-Siyâsiyyi'l-İslamî*.

“Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir..” (Âl-i İmran Sûresi 3/97)

“Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: «Rabbim! Bu şehri (Mekke’yi) emniyetli kıl, Benî ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!».” (İbrahim Sûresi 14/35)

Allahu Zülcelal hazretleri *Bakara* ve *Enâm* surelerinde de bu manaya işaret ederek şöyle buyurmuştur;

“Biz, Beyt’i (Kâbe’yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim’in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail’e: Tavaif edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim’i temiz tutun, diye emretmiştik..” (Bakara Sûresi 2/125)

“İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarıdır ve onlar doğru yolu bulanlardır..” (Enâm Sûresi 6/82)

Allahu Teâla, güvenliğin önemine geçmiş ümmetlerin hayatı ve peygamberlerin kıssalarında da yer vermiş ve Salih (a.s.)’ın kavmi hakkında şöyle buyurmuştur;

“Siz burada, konfor ve güven içinde kendi rahatınıza bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?” (Şuarâ 26/146)

A’raf suresinde ise Mevla Teâla geçmiş beldeler ve ümmetler hakkında genel ifadeyle;

“Yoksa o ülkelerin halkı geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? -. Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? - Allah’ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah’ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz..” (A’raf Sûresi 7/ 97-99) buyurmuştur.

Nahl suresinde ise Allah şöyle bir temsil getirir: “Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.” (Nahl Sûresi 16/112)

Rasûlullah (s.a.v.) ashabına birçok defa bu dinin güvenlik ile özdeşleşeceğini müjdelemiştir. Bu bağlamda Adıyy b. Hâtem’e “Allah’a yemin olsun ki, bir kadının devesi üzerinde Kadisiye’den çıkarak Beytullah’ı ziyarete geleceğini ve

Allah'tan başka hiç kimseden korkmayacağını işiteceğin günler çok yakındır.”¹ demiş, bir başka yerde ise; “Muhakkak Allah bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki, bir binekli Sana'dan Hadramevt'e kadar tek başına yolculuk yapacak, Allah'tan ve koyunları için kurttan başka hiçbir şeyden korkmayacaktır,” buyurmuştur.²

İnsanlar arasında güvenlik ve barış, İslam'ın en önemli hedeflerinden biridir. Dolayısıyla korkularla ve korku müsebbipleriyle savaşılmaması gerekmektedir. Bu nedenle Rasûlullah'ın (s.a.v.) başkanlık ettiği İslam devleti güvenliği sağlamayı hedeflemekteydi.

Yargı ve yargı organları ile kanunlar, adaletin, güvenliğin ve barışın sağlanması için malları ve canları korumaktadır. Bu konuda bazı ayet-i kerimelere yer verelim;

“İşte bu yüzdendir ki İsrailoğulları'na şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler..” (Mâide Sûresi 5/32)

(Ey İsrailoğulları!) Birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmişsiniz..” (Bakara Sûresi 2/84)

“Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur;.” (Furkan Sûresi 25/68)

“Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu velî de kısısta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır..” (İsrâ Sûresi 17/33)

Rasûlullah (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde ve hutbelerinde insanlar arasında barış, güvenlik ve hakların korunması konularını devamlı vurgulardı. Biatlerde de bunu dile getirmiş olup, Ubâde b. Sâmit (r.a.a.)'tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Rasûlü (s.a.v.) ile bir topluluk içinde biat ettik. Bize; Allahu Teâlâ'ya hiçbir şeyi

¹ Taberî, *Târih*, 3/150; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 142; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/581.

² *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Megâzî*, 5/238.

ortak koşmayacaksınız, hırsızlık etmeyeceksiniz, zina yapmayacaksınız, çocuklarınızı öldürmeyeceksiniz, dillerinizle yalan söyleyerek iftira etmeyeceksiniz ve herhangi bir iyilik hususunda bana asi olmayacaksınız. Eğer sözünüzde durursanız sizin için Cennet vardır. Eğer size bunlardan bir şey isâbet eder de onu yaparsanız, bunun için keffaret ve (tevbe ile) temizlenme vardır. Eğer onlardan bir şeyi örtbas ederseniz sizin işiniz Allahu Teâlâ'ya aittir, dilerse azap eder, dilerse affeder.”¹

Efendimiz'in (s.a.v.) veda haccında Arefe günü söylediğı meşhur sözlerden bir kısmı şöyledir:

“Agâh olun! Bildiğiniz hürmeti en büyük ay hangisidir?” Sahabe-i kiram “Bu ay değil mi?” dediler. Efendimiz (s.a.v.) “Bildiğiniz hürmeti en büyük belde hangisidir?” diye sordu. “Bu belde değil mi?” dediler. “Peki, bildiğiniz hürmeti en büyük gün hangisi?” diye sorduğunda ise “Bugün değil mi?” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) “Muhakkak Allah, hak ile olan dışında, bu günün, bu beldenin ve bu ayın haramlığı gibi sizin kanlarınızı, mallarınızı ve namuslarınızı birbirinize haram kılmıştır.” buyurdu ve üç defa; “Peki, tebliğ ettim mi?” diye sordu. Sahabe her seferinde “Evet,” diye cevap verdiler. Bunun üzerine; “Sakın ha sizler benden sonra birbirinizin boynunu vurup da kâfirler olmayın.” buyurdu.²

Rasûlullah (s.a.v.) insan hayatında güvenliğin önemine vurgu yaparak *“Sizden her kim kendi evinde ve yurdunda emniyet ve afiyetle olarak sabaha çıkarsa ve yanında günlük yiyeceğı bulunursa, sanki dünya bütünüyle ona ayrılıp verilmiş gibi olur.”* buyurmuştur.³ Bir başka hadis-i şerifinde; *“Bir Müslümanın Müslüman kardeşini korkutması helal olmaz.”⁴* demiş ve *“Ey Allah'ım, ayıplarımı ört ve korkularımdan emin eyle,”* diye dua etmiştir.⁵

Medine'deki İslam devleti, gerek Müslümanlar gerekse diğerlerine karşı güvenlik ve barışın sağlanması için kendisine düşen gerekli rolü oynamıştır. Rasûlullah'ın (s.a.v.) Medine'deki ahali ve diğer kabilelerle yapmış olduğı “Medine Anlaşmasının” temeli; ortak savunma ve barışın sağlanması ve gerek Medine'ye doğrudan saldıranlar, gerekse dolaylı olarak Medine ahalisine korku vermek isteyenlere yardım edilmemesi yönündeydi.⁶

¹ Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l-Hudud, 7/18, Hadis No: 6784-6801.

² *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l-Hudud, Hadis No: 6785; İbn Hazm el-Muhallâ, Kitâbu'l-Hacc, 4/84.

³ Tirmizî, *Sünen*, Zühd Babı, Hadis No: 2346, 4/574.

⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/262.

⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/25.

⁶ Bu kitapta “Medine Anlaşması” bölümüne bakınız..

Rasûlullah (s.a.v.) Medine ahalisinin ve bu şehre gelenlerin güvenliğini bizzat kendisi takip eder ve Ureyne kabilesine olan kişilere yaptığı gibi yeryüzünde fesada neden olan, kan döken, güvenlik ve barışı ihlal eden mücrimlerin şer’î cezalarını bizzat kendisi verirdi.

İmam Buhârî, Sahih’inde “Hadler ve Cezâlar”¹ isimli bir bölüm ayırmış ve bu bölümde birkaç konu başlığı (Bâb) açmıştır. “İtibarlı ve İtibarsız Kimselere Had Uygulama Bâbı”² ve “Hadlerde Şefaatin Keraheti Bâbı”³ gibi bâblar bunlardan bazılarıdır.

Hz. Aişe (r.a.a.) anlatıyor: “*Hırsızlık yapan Mahzumlu kadının durumu Kureyş'lileri fazlasıyla üzdü. Bu kadın hakkında Rasûlullah (s.a.v.) nezdinde kim müessir bir şefaatte bulunabilir?*” diye adam aradılar. “*Bu işe, sadece Rasûlallah (s.a.v.)'in çok sevdiği Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) cüret edebilir,*” dediler. Üsâme (r.a.a.), Rasûlullah'a (s.a.v.) şefaath talebinde bulundu. Efendimiz; “*Ey Usâme! Allah'ın hududundan bir hadd hususunda şefaath talep ediyorsun?*” diye çıkıştı. Sonra kalkıp cemaate şu hitapta bulundu:

“*Sizden öncekileri helâk eden şey şudur: İçlerinden şerefli birisi hırsızlık yaptı mı onu terk edip (ceza vermezlerdi). Aralarında kimsesiz zayıf birisi hırsızlık yapınca derhal ona hadd tatbik ederlerdi. Allah'a yemin olsun! Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapmış olsa mutlaka onun da elini keserdim.*”⁴

Yüce Allah Kur’ân’ı Kerim’de hırsızın elinin kesilmesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur;

“*Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.*” (Mâide Sûresi 5/38-39)

İmam Buhârî, Sahih’inde “*Hırsız erkek ile hırsız kadının irtikâb ettikleri suça bir karşılık ve Allah tarafından insanlara ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesin.*”

¹ Sahih-i Buhârî, 8/13.

² Sahih-i Buhârî, 8/16.

³ Sahih-i Buhârî, 8/16.

⁴ Sahih-i Buhârî, Kitâbu'l-Hudûd, İkâmetü'l-Had ale's-Şerif ve'l-Vadi', 8/16.

Allah azîz ve hakîmdir. (Mâide: 38 Bâbı” adlı bir konu başlığı belirlemiştir.¹

Rasûlullah (s.a.v.) Mahzûmî kadına hırsızlık cezasını uygulamış, kadının itibarı, Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'ın şefaati ve Mekke eşrafının cezanın uygulanmaması konusundaki talepleri onu engellememiştir.

Rivayetlerden Efendimiz'in (s.a.v.), hayatında birkaç defa hırsızlık cezası uyguladığı bilinmektedir.²

Hırsızlık cezası insanların mallarının güvenliğinde önemli bir rol oynamakta ve hırsızları had cezası ile korkutmaktadır. Böylece hırsızlık gitgide azalmış ve Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında neredeyse tamamen ortadan kaybolmuştur.

Dünya üzerinde hırsızlara had cezasının uygulandığı her ülke ya da toplumda hırsızlığın azaldığı ve insanların mallarının güvende olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Aynı zamanda adam öldürmenin cezası, kan sahiplerinin affetmesi durumu dışında katilin ölüm ile cezalandırılmasıdır. Bu konuda hüküm Allah'ın kitabında açıkça verilmişve yüce Allah *İsrâ* suresinde şöyle buyurmuştur;

“Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu velî de kısısta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır..” (İsrâ Sûresi 17/33)

Bu konuda emir gayet açıktır. Kısas cezası; kendi canlarının da tehdit altında olduğundan ve arkasından kısas yapılacağını bildiklerinden insanları öldürme ve kan akıtma konusunda bir kez daha düşündürmektedir. Dolayısıyla kısas cezası;

“Ey akıl sahipleri! Kısısta sizin için hayat vardır. Böylece korunmayı umabilirsiniz.” (Bakara Sûresi 2/179) ayet-i kerimesinde de belirtildiği gibi insanların kanlarını ve canlarını korumaktadır. Toplum asayişinibozma haddinin de meşru olduğu bilinmekte ve bu konuda Kur’ân-ı Kerimde şöyle geçmektedir;

“Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Bâb 13, 8/16.

² *Sahîh-i Buhârî*, 8/15-18.

kesilmesi, yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır. Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Mâide Sûresi 5/33-34)

Rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine hasta olarak gelen bir grup bedeviye ikramda bulunmuştu. Bunlar Rasûlullah'a (s.a.v.) gelen Ukl kabilesinin heyeti idi. Medine'nin havasından dolayı hastalandılar. Rasûlallah (s.a.v.), onlara (hazineye ait) develerin ve çobanın (bulunduğu yeri) tavsiye etti.

Oraya gittiler, develerin sütlerinden ve idrarlarından içtiler, sıhhat buldular ve güçlerini topladılar. Ardından çobanı öldürüp develeri sürdüler. Haber Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştı. Rasûlallah (s.a.v.) derhal arkadaşlarından takipçi çıkardı ve yakalanıp getirildiler. Gözlerinin oyulmasını, ellerinin ve ayaklarının kesilmesini, Harra'nın bir kenarına atılmalarını ve o şekilde ölüme terk edilmelerini emretti. Ebû Kalâbe der ki; Onlar çalmış, öldürmüş, Allah ve Rasûlü ile harp etmişlerdi.¹

Peygamberimiz (s.a.v.) insanların güvenliğe ve korkudan emin olmaya olan ihtiyaçlarını bilmişti. Bu nedenle Mekke'yi feth ettiği gün düşmanlarına eman vermiş ve Ebû Süfyan'ın evine girenin güvende olacağını, evinin kapısını kapatanın ve Mescid-i Haram'a gelenlerin güvende olacağını ilan ettirmişti.²

Efendimiz (s.a.v.) güvenliğin insan hayatındaki önemini farkındaydı. Bu nedenle fetih sonrasında insanlara yaptığı ilk konuşmalarında kan dökmenin haram oluşundan bahsetmişti.³ Medine-i Münevvere'de İslam devleti ilk ortaya çıktığından beri güvenlik konusu bütün insanları kapsamaktaydı. Herkes için barış ve emniyet, Rasûlullah s.a.v.)'in devletinin ilk kurulduğu günden beri hedefleri arasında bulunuyordu.

Barış ve güvenlik demek; suçların engellenmesi, suçlulara cezaların uygulanması, hakların korunması, adaletin sağlanması ve güvenli ortamın oluşturulmasından ibaret olup, din, tevhit ve rızıktan sonra insanoğlunun ihtiyaç duyduğu en önemli ihtiyacdır. Tüm bu olgular yüce Allah tarafından mucizevî bir dille şöyle dile getirmiştir:

"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler." (Kureyş Suresi 106/1-4)

¹ *Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Hudûd*, 8/19.

² Bu kitapta Mekke'nin Fethi bölümüne bakınız.

³ Bkz.; İbn Hişâm , *Siyer*, 4/415.

Bu mucizevî Rabbanî kelim içerisinde tevhit, rızık ve güvenlik birlikte dile getirilmiş ve aynı anda mekân, düzen ve dine işaret edilerek, Beytullah ve Müslümanların kıblesi ile bağlantılı anlatılmıştır.

Âdâb Ve Sosyal Ahlakın Oluşturulması¹

Genel olarak beşeri toplumlarının tamamı, özellikle de Arap toplumunun ahlakı bozulmuştu. Birbirlerine kötü davranmaktaydılar.² Rasûlullah (s.a.v.) İslam dinini ve şariatını yayma çabaları ile birlikte Mekke toplumunu içeriden değiştirmek için zorlu ve ciddi uğraşlar veriyordu. Bu doğrultuda edebî, ahlaki ve insanî ilişkilerine dayanan, genel olarak toplum bireyleri arasında karşılıklı ilişkilerin hâkim olduğu bir yapı oluşturmaya çalışıyordu. En yakın akrabaları ve onların atalarıyla çocuklarından başlayarak bu dini, toplumsal ve ahlaki bağları oluşturmaya çalıştı, ancak Kureyş kabilesi direniş gösterdi. İslam davetini engellemeye çalıştı ve karşısında saf tuttu. Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı ile savaştı ve onlara eziyet etti. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.) edep, ahlak ve İslam toplumu oluşturmak için başka bir yer aramaya başladı.

Medine'ye hicret, güvenli ve insani bir Müslüman toplumun kuruluşunun başlangıcı oldu. Muhacirler gruplar halinde göç ettiler, kaynaştılar, birleştiler ve Ensâr ile kardeş oldular. Böylece insanların doğasındaki müspet maden keşfedilerek ve işletilerek kardeş toplum oluşturma model de ortaya çıkmış oldu. Allah-u Zülcelâl *Haşr* suresinde bu konuda şöyle buyurmaktadır;

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (*Haşr* Sûresi 59/9)

Bu kaynaşma ve kardeşlik, onların ardından sahabe-i kiramın ve ümmetin nesillerine aktarılmıştır.

“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı

¹ Bu konuda yapılan en güzel çalışma belki de İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde “Kitâbü'l-edebe” bölümünde yer verdiği ve ahlak, akrabalık, müsamahakâr olma, komşu ilişkileri, fakirler, yakınlar ve buna benzer başlıklar için bkz: *Sahih-i Buhârî*, 7/125

² Konuyla ilgili daha fazla bilgi için : Ahmed b. Abdulaziz b. Kasım el-Haddâd'ın üç bölümden oluşan *Ahlâku'n-Nebîyyi Fi'l-Kur'âni ve's-Sünne* isimli eserine Bkz.; Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut, İkinci Baskı, 1419

kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!” (Haşr Sûresi 59/9-10)

Nefsin kötü duygulardan arındırılması ve ahlaki yapının oluşturulması Rasûlullah'ın (s.a.v.) İslam davetinin en önemli konularından biriydi. Bu konuya dikkat çeken ayet-i kerimeler şöyle sıralanabilir;

“Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik..” (Bakara Sûresi 2/151)

“Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler..” (Âl-i İmran Sûresi 3/164)

“Çünkü ümmilere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (Cuma Sûresi 62/2)

“Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.” (Bakara Sûresi 2/129)

İslam şeriatının bir kısım kuralları, gerek aile fertleri gerekse toplum bireyleri arasında güzel ilişkiler kurulması için getirilmiştir.¹ Efendimiz (s.a.v.) bu konuda “İyilik güzel ahlaktır.”² ve “Sizin en hayırlınız ahlakı en güzel olanınızdır.”³ buyurmuştur. İslam dini babaların evlatları, evlatların da babalarıyla iyi geçinmesi konusuna özel vurgu yapmıştır. Anne-babaya iyilik yapmayı emreden ilahî direktifin hedefi, nesiller arasındaki ilişkileri düzelterip sağlam temeller üzerine oturtmak, karşılıklı merhamet duygusunu yerleştirmek ve iletişim kanallarını açık tutmaktır.

Anne babaya iyilik etmek, Allah'a ibadet ile birlikte zikredilmiş ve yüce Allah *İsrâ* suresinde şöyle buyurmuştur:

“Rabbim, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine «of!» bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: «Rabbim! Küçüklüğümde onlar Benî nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de

¹ Bkz.; el-Hülî, Muhammed Abdülaziz, *el-Edebü'n-Nebevî, 'İzâtün Baliğa ve Hikemün Âliya*, Darü'l-Kalem, Beyrut, 1406 h.

² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/250.

³ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Edeb*, Bâbu Husnû'l-Hulk ve's-Sehâ vemâ Yukrihu mine'l-Buhl, (Güzel ahlak cömertlik ve cimriliğin keraheti babı), 7/82

sen onlara (öyle) rahmet et!» diyerek dua et.” (İsrâ Sûresi 17/23-24)

Kur’ân-ı Kerim’de yakın akrabaya iyilik etme ve onlarla iyi geçinme *İsrâ* sûresindeki,

“*Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.*” (İsrâ Sûresi 17/23-24) ayet-i kerimesi ile dile getirilmiştir. Allahu Teâlâ Kalem suresinde “*Muhakkak ki sen en büyük ahlak üzereisin*” ayet-i kerimesinde de belirttiği gibi, Efendimiz (s.a.v.) en yüksek ahlaka sahip olup, Ahzâb suresinde; “*Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*” (Ahzâb Sûresi 33/21) buyurarak Efendimiz (s.a.v.)’i örnek almayı emretmiş, kendisi de bu konuda; “*Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim,*” buyurmuştur.¹

Efendimiz (s.a.v.) çok mütevazı idi. Hastaları ziyaret eder, cenazelere katılır, davet edildiği yere icabet eder, insanların ayağa kalkmasından hoşlanmaz ve büyük küçük herkese karşı alçak gönüllü davranırdı. Dışarıdan bir kişi geldiğinde Efendimiz (s.a.v.)’i ashabıyla otururken diğerlerinden ayıramazdı. Kendisi cömert idi, ikramda bulunurdu ve çokça affederdi. İnsanlara da cömert olmayı, ikramda bulunmayı, affetmeyi ve onlara ilişmemeyi emrederdi. Cesaretli, yumuşak huylu ve ince kalpliydi, güzel kokular sürünürdü. Ashabından da bunları yapmalarını isterdi. Tüm bunların başında en önemlisi Allahu Teâlâ’ya karşı çok edepli ve hayâlî idi. Tevhid inancı, Allah’a karşı hüsn ü zan ve tevekkül, takva, rızık dağıtımına rıza, rahmetini umma, insanların içerisindeyken ve yalnızken, gizli ve açık durumlarda Allah’tan korkma, devamlı zikir ve şükür kanatlarıyla üns vadilerinde dolaşma gibi hasletlere sahip idi.

Cenâb-ı Hak bu manaları bazı ayet-i kerimelerde şöyle ifade buyurmuştur:

“*Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber’e aittir. O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah’tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resûlüne itaat edin. Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.*” (Enfal Sûresi 8/2-3)

“*Öyle ise siz Benî (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!*” (Bakara Sûresi 2/152)

¹ Elbânî, bu hadisi şerifin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz.; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/381.

"Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? Oysa, sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır." (Nuh Sûresi 71/13-14)

"Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'an'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın." (Yunus Sûresi 10/61)

Efendimiz (s.a.v.) Allah'a karşı güzel edepli olmayı hatırlatarak; *"Allah'tan olması gerektiği gibi haya ediniz. Başınızı ve içindeki (lisanınızı), karnınızı ve altındakini muhafaza ediniz. Ölümü ve belaları hatırlayınız."* buyurmuştur.¹

Bir başka hadis-i şerifinde ise; *"Allah insanlar tarafından haya edilmeye en layık olanıdır."* buyurmaktadır.² Allah'a yönelmek, bağışlanmak istemek, ona dönmek ve yüce Allah'ın Zâriyât suresinde;

"O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım.." (Zâriyât: 50) buyurduğu üzere Allah'a fîrar etmek, Nahl suresinde;

"Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.." (Nahl Sûresi 16/53) buyurduğu ve Bakara suresinde; *"Öyle ise siz Beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (Bakara Sûresi 152) buyurduğu üzere tüm nimetlerin ondan geldiğini hatırlamak ve Nahl suresindeki; "Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.." (Nahl Sûresi 16/97) ayet-i kerimesinde dile getirildiği gibi Allah'ın mahlûkatına olan keremi, fazlı, ihsanı ve murakabesini hatırlamak, Allah'a karşı olan güzel edeplerdendir.*

Bir başka güzel edep ise Araf suresinde; *"Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.."* (A'raf Sûresi 7/204) buyrulduğu üzere Allah'ın kelâmı Kur'ân'ı Kerim'e karşı edepli olmaktır.

İslam ümmeti, Rasûlullah'ın (s.a.v.) gerek hayatında gerekse vefâtından sonra Allahu Zülcelal'in Hucurât süresinde buyurduğu şu edepleri daima uygulaya gelmişlerdir:

"1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. 2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir. 3. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takvâ ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır. 4. (Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağırانların çoğu akli ermez

¹ İmam Ahmed, Müsned, 1/387.

² Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Gusl, 1/73.

kimselerdir. 5. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Hucurât Sûresi 49/1-5)

Kur’ân-ı Kerim şu ayeti kerimelerde ise Allah Rasûlü (s.a.v.)’in ashabına onun emirlerine ittiba etmeyi ve isyandan kaçınmayı emretmiştir;

“(Ey müminler!) Peygamber’i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.” (Nur Sûresi 24/63)

“Allah’ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamber’ine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın azabı çetindir..” (Haşr Sûresi 59/7)

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa Sûresi 4/65)

Yine yüce Allah Nur suresinde, Rasûlullah'a (s.a.v.) karşı güzel edepli olmak gerektiğini vurgulamış ve önemli bir konuda birlikteyken Peygamberimiz (s.a.v.)’den izin almadan ayrılmamalarını emretmiştir:

“Müminler, ancak Allah’a ve Resûlüne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Resûlüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah’a ve Resûlüne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah’tan bağış dile; Allah mağfîret edicidir, merhametlidir.- (Ey müminler!) Peygamber’i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.” (Nur Sûresi 24/ 62-63)

Bir başka ayeti kerimede ise Rasûlullah (s.a.v.)’i dinlemek ve itaat etmekle emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

“51. Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Resûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak «İşittik ve itaat ettik» demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. 52. Her kim Allah’a ve Resûlüne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve O’ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir. 53. (Münafıklar), sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah’a yemin ettiler. De ki: Yemin etmeyin. İtaatiniz malûmdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. 54. De ki: Allah’a itaat edin; Peygamber’e de itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz şunu bilin ki, Peygamber’in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen, sadece açık seçik duyurmaktır.” (Nur Sûresi 24/51-54)

Efendimiz (s.a.v.) buyururdu: *“Her kim cehennemden uzaklaştırılmak ve cennete girmek isterse; kendisi Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed 'in (s.a.v.) Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet etmiş olarak ölüm gelip onu bulsun ve insanlara hoşlandıkları şekliyle muamele etsin.”*¹

Rasûlullah (s.a.v.) dünyadan elini eteğini çekmiş olup, ashabına da bunu emrederdi. Temizliğe teşvik eden, yemesinde, içmesinde, giyinmesinde, tüm işlerinde ve görünümünde başkalarının hislerine hürmet eden yüksek niteliklere sahipti. Sevgi ve selamın yayılmasını emrederdi. *“Kıyamet gününde kurulacak olan meclislerde bana en sevgili ve en yakın olanınızı size haber vereyim mi? Ahlakı en güzel olanınız, insanlara kucak açanlar, sevenler ve sevilenlerdir.”*² *“Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki; İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Sizlere uyguladığınızda birbirinizi seveceğiniz bir şeyi göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız.”*³ buyurmuştur. Efendimiz (s.a.v.) çocuklarınyanından geçerken onlara da selam verirdi.

Allahu Teâlâ Nur suresinin şu ayeti kerimesinde Efendimiz (s.a.v.)'den izin almayı ve selamı yaymayı emrederek şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farketirip (izin alıp) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız..” (Nur Sûresi 24/27)

Kur’ân-ı Kerim toplumun ahlaki yapısının oluşturulması hususunda tevazu ve selamı yaymanın önemine vurgu yapmış ve Yüce Rabbimiz bu konuda şu ayet-i kerimleri inzal buyurmuştur;

“Rahmân 'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) «Selam!» derler (geçerler);.” (Furkan Sûresi 25/63)

“Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin. 38. Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin nezdinde sevimlidir.” (İsrâ Sûresi 17/37-38)

“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez. Yürüyüşünde tabîi ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.” (Lokman Sûresi 31/18-19)

Rasûlullah (s.a.v.) yumuşak huylu olmanın aile ve toplum içerisinde kaynaşma nedenlerinden biri olduğunu ifade ederek *“Muhakkak Allah bütün işlerde yumuşak huyluluğu sever.”*⁴ ve *“Bir şey de yumuşak huyluluk varsa onu ancak süsler.”*⁵ buyurmuştur. Efendimiz (s.a.v.), rıfk ve yumuşak huyluluğu ashabına karşı

¹ Bkz.; Ebû Bekir el-Cezâ'irî, *Minhâcü'l-Müslim*, s.103.

² Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Menâkıb, Bâbu Fedâ'ili's-Sahab*, 4/218; İmamı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/193.

³ Sahih-i Müslim, *Kitâbü'l-İman*, 1/53.

⁴ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Edeb*, 7/8.

⁵ Sahih-i Müslim, *Kitâbü'l-Birr*, 8/22; İmamı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/58-112.

tatbik etmiş olup, bu konuda Allahu Zülcelâl Kur'ân'ı Kerim'de şöyle buyurmuştur;

“O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever..” (Âl-i İmran Sûresi 3/159)

Yumuşak huylu olmakla birlikte Peygamberimiz (s.a.v.) ümmetine karşı çok fazla sevgi duyan ve düşkün olan birisi idi.

“Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.” (Tevbe Sûresi 9/128)

“Sakin onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.” (Hicr Sûresi 15/88)

“Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir.” (Şuarâ Sûresi 26/215)

Kendisi tam bir merhamet, cömertlik ve güzel ahlak timsali idi. Hz. Hatice (r.a.a.) annemiz ilk vahyin inişi sonrasındaki Rasûlullah’ın (s.a.v.) tedirginliğini yatıştırdıktan sonra kendisinin yüksek ahlakını hatırlatarak şöyle demiştir: *“Sen rahat ol, üzülme. Allah’a yemin ederim ki, Allah seni asla utandırmayacak, ele güne rezil etmeyecektir. Çünkü sen, akrabalık bağlarını gözetirsin. Hep doğru söylersin. Emanete hıyanet etmezsin. Sıkıntılara katlanmasını bilirsin, güçsüzlerin elindentutarsın. Misafir ağırlamayı seversin. Zor durumda kalan mağdurların hakkını korumak için onlara yardım edersin.”*¹

Hz. Hatice validemizin bu sözlerinden güzel ahlaklı olmanın ve hayırlı hasletlere sahip olmanın belalardan kurtuluş konusunda etkili olduğu anlaşılmaktadır.² Rasûlullah (s.a.v.) fetih günü Mekke’ye girdiğinde son derece mütevazı ve başı öne eğik idi, övünmemişti ve kibirlenmemişti.³ Zayıf kadınlar ve çocukların yanında bile durur, onları dinler, konuşur ve ihtiyaçlarını giderirdi.⁴

Enes b. Mâlik (r.a.a.)’ın rivayet ettiği hadis-i şerif belki de bu konuda

¹ *Sahih-i Buhârî*, Bu hadis Sahih-i Buhârî’nin üçüncühadisi şerifidir. 1/3.

² Ahmed b. Abdülaziz el-Haddâd, *Ahlâku’n-Nebîyyi Fi’l- Kur’âni Ve’s-Sünne*, 1/77.

³ Bu Kitâbın “Mekke’nin fethi” bölümüne bakınız.

⁴ Bkz.; *Sahih-i Müslim*, Bâbu Kurbı’n-Nebî mine’n-Nâs.

bize daha fazla ışık tutacaktır: Rasûlullah (s.a.v.) hastaları ziyaret eder, cenazelere katılır, merkebe biner, kölelerin bile davetine icabet ederdi. Benî Kurayza gazvesinde hurma lifinden yapılmış bir iple bağlı ve yine hurma ipinden yapılmış bir eğerin üzerinde merkebe binmişti.¹ Arkasına daima bir başka kimseyi ya da çocuğu alırdı. Çoğunlukla arkasına Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'ı bazen de hanımlarından birini terikesine alırdı.² “*Muhakkak Allahu Teâla bana birbirinize karşı tevazulu olmanızı ve böbürlenmemenizi emretti.*” buyurmuştu.³

Yolculuk esnasında ashabı ile birlikte çalışır, odun toplar ve diğer kimseler gibi bazı işleri görürdü. Mescid-i Nebevinin yapımçalışmalarına katılmıştı. “*Ailesinin işini yapardı.*”⁴ hadis-i şerifinde de anlatıldığı gibi ev işlerinde ailelerine yardım ederdi. Hayalî olmak kendisinin seçkin vasıflarından biri olup bu konuda yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Siz, bir yemeğe çağırılmadıkça, zamanını gözetmeksizin, Peygamber’in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbe dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber’i üzmemekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber’in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah’ın Resûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah)tır.” (Ahzâb Sûresi 33/53).

Ashabını dünya ve ahiret arasında itidalli olmaya davet eder, dünya hayatı ile ziynetinin insanın en önemli konusu olmaması hususunda uyarırdı. Bu konuda yüce Allah şu ayeti kerimeleri indirmiştir;

“Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah’ın katındadır.” (Âl-i İmrân Sûresi 3/14)

“De ki: Allah’ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.” (A’râf Sûresi 7/32)

¹ Tirmizî, *es-Sünen, Kitâbü'l-Cenâiz*, Bâb 32, Hadis No: 1017, 3/337.

² Buhârî, *Kitâbü'l-Edeb*, “Bâbu Kavli’r-Racül caaleniya’llâhu Fidâke”, 7/116.

³ İbn Mace, *Sünen, Bâbu’l-Hayâ*, Hadis No: 4179, 2/1399.

⁴ Sahih-i Buhârî, *Kitâbü'l-Edeb*, “Keyfe yekûnu’r-Racül fî Ehlihî, (Erkeklerin ailesine davranışı)”, 7/83.

“Allah’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcıyarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.” (Kasas Sûresi 28/77)

“Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah’ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur. - Onlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! Derler - İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah’ın hesabı çok süratlidir.” (Bakara Sûresi 2/200-202)

Rasûlullah (s.a.v.) kendisinin ashabına olan sevgisini bilmelerini isterdi. Bir gün Muaz b. Cebel (r.a.a.)'a hitaben “Vallahi ben seni seviyorum ve her namazın arkasından; “Ey Allah'ım senin zikrin, şükürün ve güzel ibadetin hususunda bana yardım et,” diye dua etmeyi bırakmamı sana tavsiye ediyorum,” demiş, bir başka seferinde; “Her kim bir kardeşini severse bunu ona bildirsin.”¹ buyurmuştur. Rasûlullah (s.a.v.) insanlar arasında sevgiye neden olacak ziyaretleşme, hediyeleşme² ve gülümseme³ gibi konuları teşvik ederdi.

“Kardeşinin yüzüne gülümsemek sadakadır.”⁴ buyururdu. Ashabına birbirlerinin selamından bir fazlası ile cevap vermeyi öğretmişti;

“Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın; yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır.” (Nisa Sûresi 4/86)

İmam Buhârî, Sahih’inin Kitabü'l-İstîzân bölümünde “Selamın yayılması İslamdandır,”⁵ başlıklı bir bap oluşturmuş, Kitabü'l-İman bölümünde ise “Selam İslamdandır.” adında bir başka bâba yer vermiştir. Tirmizî ise Sahih’inde, “Selamın fazileti hakkında hadisi şerifler.” başlıklı bir bâb oluşturmuştur.⁶

Kur’ân-ı Kerim, insanların kendilerini diğer hemcinslerinden farklı görmesini yasaklamış, hepsinin tek bir asla dayandığını dile getirmiş ve insanların birbirleriyle alay etmesini yasaklayarak şöyle buyurmuştur;

¹ Bkz.; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/30.

² Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Birr*, s.34; Hediyelerin kabulü ve hediyeye teşvik hakkındaki hadisler / Hadis No: 1953, 4/338.

³ Bkz.; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/245.

⁴ Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Birr*, s.36; İyilikler hakkındaki hadisler, Hadis No: 1956, 4/340; Abdullah Necip Sâlim, Siyeri Nebevi’de geçen tebessüm hakkındaki rivayetlerin toplandığı *İbtisâmâtün Nebeviyye* isimli kitabı, Dârü İkra ed-Devliyye, Kahire, 1427 h.

⁵ Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, 7/128.

⁶ *Sahih-i Buhârî*, 1/12; *Sahih-i Müslim*, s.72 Bkz.; *Kitâbü'l-İstîzân*, 5/52.

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir. - Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyle çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.- Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişienden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât Sûresi 49/11-13)

Yine aynı surede ;

“Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah’tan korkun ki esirgenesiniz..” (Hucurât Sûresi 49/10) buyurularak tüm müminlerin kardeş olduğuna vurgu yapılmıştır. Devamında ise herhangi bir anlaşmazlık olduğunda müminlerin aralarının düzeltilmesinin, taşkınlık yapana karşı durmanın ve sulh için çalışmaya devam etmenin gerektiği dile getirilerek şöyle buyurulmuştur;

“Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever..” (Hucurât Sûresi 49/9)

Rasûlullah (s.a.v.) gıybet etmeyi¹ ve insanların birbirini hakir görmelerini yasaklamış ve “Kişiye şer olarak Müslüman kardeşini küçük görmesi yeter.”² buyurmuştur. Yüce Allah bu konuda Lokman suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez..” (Lokman Sûresi 31/18)

Rasûlullah (s.a.v.) insanları affetmeyi ve ayıplarını görmezden gelmeyi emretmiştir. Bu konuda şu ayet-i kerimeler nazil olmuştur:

“İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyin. Allah’ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir..” (Nur Sûresi 24/22)

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah’a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şûrâ Sûresi 42/40)

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.” (Fussilet Sûresi 41/34)

“Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer

¹ Bkz. Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Birr*, Gıybet hakkındaki hadisler, 4/329.

² Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Birr*, Bâb:18, Müslümanın müslümana şefkati hakkında hadisler, Hadis No: 1927,4/325; İmamı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/491.

kadar olan cennete koşun!” O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever. “(Âl-i İmran Sûresi 3/133-134)

Tüm bu eşitlik, başkalarına değer verme ve anlaşmazlık yaşayanların arasını düzeltme gibi prensiplerin gayesi, birlik olmuş ve birbirine bağlanmış ve kenetlenmiş İslami ve ahlaki bir toplum oluşturulmaktır.

“Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen (in fısıldaşması) müstesna. Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz..” (Nisa Sûresi 4/114)

Allahu Teâlâ Peygamber'ine merhametli olmayı emir ve tavsiye etmiş, Müslümanlara birbirlerine nasihat etmelerini emrederek şöyle buyurmuştur:

“Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine acımayı öğütleyenlerden olmaktadır..” (Beled Sûresi 90/17)

Efendimiz (s.a.v.) *“Allah ancak merhametli kullarına rahmet eder.”*¹ ve *“Yeryüzündekilere merhamet edin ki gökyüzündekiler de size rahmet etsin”*² buyurmuş, *“Müminlerin birbirlerini sevmeye, birlerine merhamet etmeye, birbirlerine karşı şefkat göstermedekimisali, bir organı mustarip olduğunda, diğer bütün organlarının da - geceyi uykusuz ve sıtma ile geçirip- aynı ıstırapı paylaştığı bir ceset gibidir.”*³ buyurarak Müslümanlar arasında bulunması ve İslam toplumuna yayılması gereken genel merhamet duygusuna vurguda bulunmuştur.

Namaz, Rasûlullah (s.a.v.) katında en önemli ibadetlerden biriydi. Buna rağmen namazdayken çocuklara merhametli davranırdı. İmam-ı Buhârî'nin Ebû Katâde (r.a.a.)'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *“Ben namazı uzatmak istediğim halde namazaduruyorum. Ancak bir çocuğun ağlamasını işitiyorum ve ağlaması nedeniyle annesinin eziyet çekeceğini bildiğimden namazı kısa tutuyorum.”*⁴

¹ *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Cenâiz*, Bâb No:33, Efendimiz (s.a.v.)'in “Mevtâ, ailesinin kendisine ağlaması nedeniyle azab olur” hadisi, 2/81.

² Tirmizî, *Sünen, Kitâbü'l-Birr*, Bâb No:17, 4/324.

³ *Sahih-i Müslim, Kitâbü'l-Birr*, Müslümanlara merhamet, müminlerin birbirine şefkati ve merhameti hakkında hadisler, 8/20.

⁴ *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Ezan*, Bâb No:65, Namazı kısa tutma Bâbı, 1/172; İmam-ı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/205.

Köle ve azatlılarına karşı çok merhametliydi. Köleleri azat etmeyi en büyük ibadetlerden saymış ve bazı farklı konularda kefarete olarak tayin etmişti.

Bütün dinlerde ve sistemlerde sonuna kadar açık olmasına rağmen Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in tebliğ ve temsil ettiği İslam dini, kölelik kapılarını daraltmış ve kölelere iyi davranılmasını tavsiye ederek şöyle buyurmuştur:

“Köleleriniz Allah'ın elinizin altına koyduğu kardeşlerinizdir. Her kimin eli altında bir kardeşi bulunursa ona yediğinden yedirsın ve giydiğinden giydirsın. Onlara güç yetiremeyeceği ek işler yüklemeyiniz. Eğer yüklerseniz onlara yardım ediniz. Sizden biriniz kölesine “Kölem, cariye” demesin; fakat “ oğlum ve kızım “ desin.”¹

Bu merhamet ve insani edep duygusu sadece Müslümanlar veya insanlarla sınırlı kalmamış, bilakis İslam hukuku bunu hayvanlara karşıda uygulamış, onlara merhamet edilmesi, yedirilmesi, içirilmesi, eziyet edilmemesi ve acımasızca ya da gereksiz yere öldürülmesini yasaklamıştır. Efendimiz (s.a.v.) *“Her ciğer sahibi hayvanın yedirilmesinde ecir vardır.”² “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz”³ “Bir kadın bir kedi yüzünden cehenneme girmiştir. Onu hapsetmişti de açlıktan ölmüştü ve bu yüzden cehenneme girdi. Hapsettiğinde onu ne yedirmiş ve içirmişti ne de bırakmıştı ki yeryüzündeki haşerelerden yesin.”⁴ “Allah'ın laneti canlı bir şeyi hedef edinene olsun.”* ifadelerini buyurmuştur.⁵

Hayvan hakları hususunda verilen tüm bu talimatlar, İslam'ın bu konuda modern dünyayı asırlar önce geçtiğini göstermektedir. Allahu Teâlâ rahmetinin bir eseri olarak kendisine ibadet eden ve koyduğu şeriata uyan kullarına, gerek insan gerekse tüm canlılara merhametli olmayı emretmiştir.

İslam dini; insanlara yardımda bulunma, muhtaçların yanında durma ve kadın erkek herkesin sıkıntılarını giderme konularını ele almış ve Yüce Rabbimiz ilgili ayetlerde şöyle buyurmuştur:

¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/247; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-İman, Cahiliye dönemindeki günahlar, 1/13.

² Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Müsâkât, Su içmenin fazileti, 3/77.

³ Bu hadis Ebû Hureyre (r.a.a)'dan rivayetle hem Buhârî, hem Müslim'de geçmektedir. Bkz.; Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Edeb, Çocuğa merhamet etmek, onu öpmek ve sarılmak, 7/75; Bkz.; Sahih-i Müslim, Hadis No: 4282.

⁴ Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Müsâkât, 3/77; Sahih-i Müslim, Kedi ve benzeri hayvanlara eziyet etmenin haramoluşu, 8/35.

⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/216; Sahih-i Müslim, Kitâbü'l -İyd, Hayvanlara eziyetten nehiy, 6/73.

"İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir. - Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Yapmış olduklarına, dilleri, elleri ve ayaklarının, aleyhlerinde şahitlik edeceği gün onlar için çok büyük bir azap vardır. - O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam, gerçeği açıklayan, hakkın ta kendisi olduğunu anlayacaklardır." (Nur Sûresi 24/22-25)

Kur'ân-ı Kerim, komşularla iyi geçinmeyi ve onlara iyilikte bulunmayı¹ emretmiş, yüce Allah Nisâ suresinde şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşla, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez." (Nisâ Sûresi 4/36)

Efendimiz (s.a.v.) ise *"Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa komşusuna eziyet etmesin."*² *"Cebail bana komşuhakkında o kadar tavsiyelerde bulundu ki, neredeyse mirasçı olacak zannettim."*³ ifadelerinde bulunmuştur. Bir başka seferinde *"Vallahi mümin olamaz, vallahi mümin olamaz."* demiş, *"Kim mü'min olamaz ey Allah'ın Rasûlü!"* diye sorulduğunda; *"Komşusu kendisinin eziyetinden emin olmayan kimse."* buyurmuştur.⁴

Bu konudaki emir sadece Müslümanlarla sınırlı kalmamış, bilakis diğer dinlere mensup olup aralarında ahit bulunan komşulara da iyi davranmak gayet açık bir şekilde şu ayeti kerimede emredilmiştir:

"Allah sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. - Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır." (Mümtehhine Sûresi 60/8-9)

Rasûlullah (s.a.v.) savaştıkları düşman esirlerine karşı iyi davranılmasını emretmiş ve bu konuda İnsan sûresinde şöyle buyurulmuştur;

"Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. - Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz." (İnsan Sûresi 76/8-9)

¹ *Sahih-i Buhârî*, Komşu Hakkında Tavsiyeler, 7/78. Bu Hadis hem Buhârî, hem Müslim'de geçmektedir.

² *Sahih-i Buhârî*, "Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa komşusuna eziyet etmesin hadisi" 7/78. Bu Hadis hem Buhârî, hem Müslim'de geçmektedir.

³ *Sahih-i Buhârî*, Komşu Hakkında Tavsiyeler, 7/78, Bu Hadis hem Buhârî, hem Müslim'de geçmektedir.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, "Komşusu kendisinin eziyetinden emin olmayan kimse imanının olmaması" 7/78, Bu Hadis hem Buhârî, hem Müslim'de geçmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) Bedir esirlerine ve diğer müşrik esirlere iyi davranılmasını emretmiş, Müslümanlar bu esirlere yediklerinden yedirmiş ve onlara çok iyi davranmışlar, onların bu davranışı esirlere çok tesir etmiş ve Müslüman olmalarına neden olmuştur.¹

Ümmetin sahip olduğu en güzel ahlaklardan biri de iyilikte bulunma ve cömertliktir.² Her alanda cömertlik bu ümmetin özelliği olarak bilinmektedir. Birçok yerde namaz ile birlikte dile getirilen zekât ve sadakalar mali açıdan cömertliğin bir göstergesidir. Bu konuda Yüce Rabbimiz şu ayet-i kerimeleri inzal buyurmuştur:

“Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. - Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. - Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. - Ancak şunlar öyle değildir: - Namaz kılanlar, ki onlar namazlarında devamlıdır (ihmal göstermezler;) - Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar; - Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar.” (Meâric Sûresi 70/19-26)

“Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız). - Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez. -) Doğru yolu göstermek bize aittir. Şüphesiz ahiret de dünya da bizindir.” (Leyl Sûresi 92/5-13)

“(Yâ Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.” (Bakara Sûresi 2/272)

“Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir. (Bakara Sûresi 2/254)

Efendimiz (s.a.v.) ise bu konuda *“Allah cömerttir ve cömertliği sever”* buyurmaktadır.³

İnsanları haset, buğz ve mal için savaşmaktan engellemek adına *“Cimrilikten sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiştir. Cimrilik onları mal için kan dökmeye ve haramları helal saymaya sevk etmiştir.”*⁴ buyurmaktadır.

Toplum ve ümmetin cömertlik ve kerem üzerine bina edilmesi için verilmiş

¹ Bu Kitâbın “Bedir Savaşı” bölümüne bakınız.

² *Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Edeb*, Güzel ahlak, cömertlik ve cimriliğin keraheti, 7/81.

³ Tirmizî, *Sahih-i Tirmizî Kitabü'l Edeb*, Hadis No: 2799.

⁴ *Sahih-i Müslim, Kitabü'l-Birr*, Zulmün haram oluşu, 8/18; İmamı Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/160.

olan bu değerli tavsiyeleri Efendimiz (s.a.v.) kendi hayatı ve yaşayışında uygulamaktaydı. Öyle ki kendisi yeryüzündeki insanların en cömerti olarak tanınmıştı. Ayrıca Efendimiz (s.a.v.) az da olsa sadaka vermeye teşvik eder ve “Bir yarım hurma ile olsa da cehennemden sakınınız!”¹ buyururdu.

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında Müslümanlar, muhtaç Müslümanlara sadaka verme, infak etme, ordularını donatma ve misafirlere ikram etme hususlarında yarışarlardı. Tebûk Gazvesi ordusunu teçhiz eden Osman b. Affan (r.a.a.) bu sahabelerin başında gelir.²

Ahde vefâ, Rasûlullah (s.a.v.) ve genel olarak Müslümanların dostlarına ve düşmanlarına karşı hayatları boyunca uyguladığı en önemli ahlaki hasletlerden biridir. Kur’ân-ı Kerimde bu konuda;

”İyilik (ve hayır), yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman eden, Sevdiği malını Allah'ı hoşnud etmek için Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, Namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, Sözleştiği zaman sözlerine duran, Hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, Savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır imanlarında samimi olanlar ve işte onlardır Allah'ı sayıp günahlardan korunan takvâlîler!” (Bakara Sûresi 2/177) buyrulmaktadır.

Mâide suresinde ise yüce rabbimiz şu ifadelere yer vermiştir;

“Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder..” (Mâide Sûresi 5/1)

Emaneti sahibine teslim etmek, İslam’ın ahlaki temellerinden biri olup, bu konuda Ahzâb suresinde;

“Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.” (Ahzâb Sûresi 33/72) buyrulmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.) peygamberliğinin öncesinde ve sonrasında bu konuda darb-ı mesel haline gelmiş olan “Sâdık” ve “Emîn” sıfatları ile tanınır olmuştur.

¹ Sahih-i Buhârî, Kitabu'z-Zekat, “Bir avuç hurma ile de olsa ateşten sakının” hadisi, 2/114.

² Bu kitapta “Tebûk savaşı” bölümüne bakınız.

Sadakat kendisinin davranış biçimi ve ahlakı olup, Yüce Rabbimiz *Zümer* suresinde Rasûlullah (s.a.v.)'i;

“Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır..”
(*Zümer Sûresi 39/33*) diye nitelemiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), insanları sadakate teşvik eder, sadakat ile emreder ve insanları sadakat üzere terbiye ederdi. Bir hadis-i şerifte *“Doğruluğa sarılın! Hiç şüphe yok ki doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik (doğru sözlü) diye yazılır. Yalancılık kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında kezzâb (çok yalancı) diye yazılır.”*¹ buyurmuş, bir başka hadis-i şerifte ise *“Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman yerine getirmez ve ona güvenildiği zaman hıyanet eder.”*² buyurmuştur.

İslam dini aile ve sosyal ahlak konularına da çok fazla önem göstermiş ve muhtemel anlaşmazlık noktaları ve ilişki durumlarını ele almıştır. Bu bağlamda karı koca ilişkileri, boşanma ve beraberinde getirdiği sorunlar, nafaka, mehir, velayet, çocukların eğitimi, bakımı ve sorumluluğu gibi konular İslam şeriatında yer bulmuş, medeni haller ve aile hukuku çerçevesinde uygulamaya tâbi tutulmuştur.

İslam dini bu konuda her açıdan kimsenin kimseye zulmetmeyeceği ve hakkına tecavüz edemeyeceği açık kurallar ve uyulması gereken birtakım sınırlar koymuştur.

İslam şeriatı Müslümanlara bu ilâhî kanun ve nizamları aşmayı yasaklamıştır. Bahse konu bu hüküm ve sınırların yer aldığı *Bakara* suresinin 226-237. ayet-i kerimeleri her açıdan ne kadar dikkatli bir düzen bulunduğunu bize göstermektedir.

“226. Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler dört ay beklerler. Eğer (bu müddet içinde) kadınlarına dönerlerse, şüphesiz Allah çokça bağışlayan ve esirgeyendir.

227. Eğer (müddeti içinde dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah işitir ve bilir.

228. Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Kadınların da ödevlerine denk belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azîzdır, hakîmdir.

229. Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helâl olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah’ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah’ın

¹ *Sahih-i Müslim*, Kitabü'l-Birr Ve's Sıle, Yalanın çirkinliği, 8/29.

² *Sahih-i Buhârî*, Kitabü'l İman, Münafıkların alameti, 1/14; *Sahih-i Müslim*, Kitabü'l-Münafığın alameti, l-İman, 1/36.

sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidiye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.

230. Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki taraf da) Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Allah bunları bilmek, öğrenmek isteyenler için açıklar.

231. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. Allah'ın âyetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, (size verdiği hidayeti), size öğüt vermek üzere indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Bilesiniz ki Allah, her şeyi bilir.

232. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. İşte bununla içinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Bu öğüdü tutmanız kendiniz için en iyisi ve en temizidir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

233. Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların orfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) vâris üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (sütanne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür.

234. Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.

235. (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin, meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafûrdur, halîmdir.

236. Nikâhtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluğu yoktur. Bu durumda onlara müt'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir müt'a vermek iyiler için bir borçtur.

237. Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi hali müstesna, affetmeniz (mehirden vazgeçmeniz), takvâya daha uygundur. Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla görür.

Evlilikle ilgili daha birçok konu hakkında muhtelif birtakım kaideler getirilmiş ve eşlere birbirleriyleiyi geçinmeleri emredilmiştir.

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları

sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.” (Nisâ Sûresi 4/19)

Kur’ân-ı Kerim’de bir sureye “*Nisâ Suresi*” ismi verilerek kadınların toplum nazarındaki itibarları yükseltilmiştir. İslam dini anne sıfatı ile temsil edilen kadını insanların en değerlisi ve iyiliğe en fazla layık olanı olarak tasvir etmiş, evlilik hayatının mahabbet, şefkat en yüksek anlamda sevginin göstergesi olan sükunet ile devam etmesini emretmiştir. Bu konuda Rabbimiz *Rum* suresinde;

"Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır. (Rum Sûresi 30/21) buyurmuş, erkekler hanımlarına sevgi göstermekle, kadınlar da kocalarına itaat etmekle emrolunmuştur.¹

İslam şeriatının hükümleri, evlilik çerçevesi dışında cinsel birliktelik ve buna götüren yolları, babasız çocukları meydana getirmesi, evlilik bağıni zayıflatması, kadınların kocalarına kocalarının da kadınlarına karşı davranışlarını bozması ve bedeni açıdan birtakım cinsel hastalıklara yol açması gibi hikmetlere binaen haram kılmış, zina büyük günahlardan sayılmış ve hatta kadın olsun erkek olsun insan Allah'ın helal kıldığı eşleri ve mahremlerinin haricine bakmamakla ve gözünü kapamakla emrolunmuştur.

(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır. - Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” (Nur Sûresi 24/30-31)

Bu ayet-i kerimeler, insanı haram olan ilişkilere götürecek davranışlardan uzak tutmak için hanımın kocasından kocanın da hanımından başkasına bakıp göz atmayacağı davranış ve ahlaki ilkelerini içermekte olup, karı koca arasında güven oluşumu için bir ön korunma ve tedavi niteliğindedir.

¹ el-Kimdânî, *Fennü Teâmüli'n-Nebiyi Fi'l-Hayati'z-Zevciyye*, s. 60.

Rasûlullah (s.a.v.) bir yandan Müslüman toplumu en güzel ahlak üzere bina ederken, diğer yandan ahlaki açıdan kötü davranışları da yasaklıyordu. Yasaklanan bu davranışlardan biri de insanlara zulmetmektir. Yüce rabbimiz *Furkan* suresinde şöyle buyurmaktadır;

“(Bunun üzerine ötekilere hitaben şöyle denir:) İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azabınızı) geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız!” (*Furkân Sûresi* 25/19)

Efendimiz (s.a.v.) ise “*Mazlumun bedduasından sakınınız. Zira onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur buyurmuştur.*”¹

Allahu Teâla *Nisâ* suresinde; “Yoksa onlar Allah'ın lütfundan insanlara ihsan ettiği nimetlere karşı haset mi ediyorlar? Evet biz Âl-i İbrâhime de kitap ve hikmet verdik, hem de büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik.” (*Nisâ Sûresi* 24/54) buyurarak haset etmeyi yasaklamış, Rasûlullah da (s.a.v.) “*Bizi kandıran bizden değildir.*” diyerek insanları aldatmaktan nehyetmiştir.² *Mâûn* suresindeki ayetlerle Allahu Teâlâ riyayı yasaklamıştır.

“Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar.” (*Mâûn Sûresi* 107/ 4-7)

Rasûlullah (s.a.v.) riyayı yasaklama sadedinde şöyle buyurmuştur: “*Benden sonra sizin üzerinize en çok korktuğum şey küçük şirktir.*” “*Küçük şirk nedir ey Allah'ın Rasûlü*” diye sorulduğunda “*Riyâdır.*” buyurmuştur.³ En tehlikeli hasletler olan gurur ve kendisiyle böbürlenmeyi yasaklayan Rasûlullah (s.a.v.) “*Üç şey vardır ki helak edicidir. İtaat edilen cimrilik duygusu, peşinden gidilen kişisel arzular ve kişinin kendi ile böbürlenmesi.*” buyurmuştur.⁴

Hiz. Peygamber (s.a.v.) insanın malına, ibadetine, gücüne, şerefine veya ameline güvenmemesini ve bunlardan hiçbirine aldanmamasını emretmiş “*Sizden hiç birinizi ameli kurtaramayacaktır.*” buyurmuştur. “*Seni demi kurtaramayacak ey Allah'ın Rasûlü?*” diye sorduklarında “*Beni de kurtaramayacak, ancak Allah'ın rahmetiyle muamele etmesi müstesna.*” demiştir.⁵

¹ Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Mezâlim, 3/99.

² Sahih-i Müslim, Kitâbü'l-İman, 1/69.

³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/428.

⁴ Bkz.; Ebû Bekir el-Cezâ'îrî, *Minhâcü'l-Müslim*, s.170; Bkz.; İbn Kudâme el-Makdisî, *Muhtasaru Minhâcü'l-Kâsîdîn*, s. 234.

⁵ Sahih-i Müslim, Kitabu Sıfati'l-Kiyâmeti Vel'-Cenneti Ve'n-Nâr, 8/139.

Ayrıca peygamber Efendimiz (s.a.v.), tembelliği hoş görmez, tembellikten Allah'a sığınarak; “*Ey Allah'ım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, yaşlılıktan ve cimrilikten sana sığınırım.*” diye dua ederdi.¹

İslamın beşeri toplumlara sunduğu en önemli noktalardan biri de, vaktin iyi değerlendirilerek düzene konulması, gündüzün çalışma temposu ile gecenin sükûnetinin ayırt edilmesi, vakitlerin faydalı işlerle değerlendirilmesi ve faydasız şeylere vakit harcanmaması noktalarıdır. Namaz vakitlerinin dikkatlice taksim edilmesi ve belirlenmesi, İslam dininin insanın hayatı ve maddesi mahiyetinde olan zamana verdiği önemi göstermektedir. Namaz vakitleri gün içerisinde ibadet, çalışma ve ihtiyaç duyulan dinlenme vakti doğrultusunda dikkatlice dağıtılmıştır. Bu vakit tanzimi Cenâb-ı Hakk'ın insan üzerinde ki hakkı olan ibadet vakitlerini kapsadığı gibi nefsin insanın kendi üzerindeki haklarının eda edildiği zamanları gösterir.

Aklı olan herkes, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) döneminde ve yaşamı boyunca koyulan şer'î kurallar ve ahlaki uygulamaların, toplumun birbirine bağlanması, kaynaşması ve hem Rasûlullah'ın (s.a.v.) hem de Allahu Teâlâ'nın koyduğu şer'î kurallara olan sevgisinde etki sahibi olduğunu anlayacaktır.

Bu etki halen daha varlığını sürdürmekte ve bereketi ümmet ve insanlık adına günümüze kadar devam etmektedir.

ASKERİ YAPI²

Rasûlullah (s.a.v.) İslam davetini inşa etmeye Mekke'de başladı ve peygamberliğinin tmakriben 3. yılından sonra İslam davetini alenen devam ettirdi. Kureyş tarafından birçok eziyete maruz kaldı. Ashabı ise çok şiddetli işkenceler gördü. Yâsir ve Sümeyye (r.a.a.) gibi bazıları da şehit edildi.

Rasûlullah (s.a.v.) onları teselli eder, dua eder, sabretmelerini tavsiye eder, zafer ve kurtuluş ile müjdeler ve savaşmayı yasakladı.

¹ *Sahih-i Müslim, Kitabu Sıfati'l-Kiyâmeti Vel'-Cenneti Ve'n-Nâr*, 8/139.

² Rasûlullah (s.a.v.)'in hayatının askeri yönü hakkında birçok kitap yazılmıştır: Mahmut Şit Hattâb'ın “*el-Mustalahâtü'l-Askeriyye fi'l-Kur'ân*”, ve “*er-Rasûli'l-Kâid*” iki kitabı; Muhammed Dâhir Vetir'in “*Fennü'l-Harb Fi Ahdi'r-Rasûl*” çalışması da bulunmaktadır.

Ömer b. Hattab (r.a.a.) ve Hz. Hamza'nın Müslüman olmasıyla Müslümanlar güçlendi. Ancak yine de savaş emri verilmedi. Hem Rasûlullah (s.a.v.) hem de Müslümanların çektiği eziyetler son bulmadı. Hatta Kureyşliler Efendimiz (s.a.v.)'i hicret gecesi öldürmeye çalıştı, ancak Allah'ın yardımıyla kurtuldu.

Rasûlullah (s.a.v.) beraberindeki Muhacirlerle birlikte Medine'ye hicret ettikten ve Ensâr'a katıldıktan sonra Müslümanların sayısı ve gücü arttı. Tüm sahabe-i kiram Hz. Peygamber'in (s.a.s.) emrine âmâde olmalarına rağmen yine de ilk aşamada savaşma emri verilmedi. Bu durum Ensâr-ı kiramın lisanından İkinci Akabe biatı sırasında şöylece dile getirilmiştir; *“Seni gönderen Allah'ayemin olsun ki; eğer dilersen yarın Mina ehline kılıçlarımızla baskın yaparız.”* Rasûlullah (s.a.v.) ise cevaben *“Bununla emrolunmadık, siz şimdilik kafilenize dönünüz,”* buyurdu.¹

Muhacir ve Ensâr'ın büyük çoğunluğu isyancılara karşı koyma kabiliyetine sahip yiğit savaşçılardan oluşuyordu. Sayıları gitgide artmış, kuvvet kazanmış, Rasûlullah'ın (s.a.v.) emriyle savaşa hazır halde bekliyorlardı. Ardından kendilerini zulme karşı korumak ve sahabe-i kiramın sahip olduğu bu gücün daha artarak gelişmesi adına serbest bırakılması için, kendilerine Kur'ân ayetleri ile savaş izni verilmiş ve yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur;

“Kendileriyle savaşılana (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir. - Onlar, başka değil, sırf «Rabbimiz Allah'tır» dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir. - Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirse namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır.” (Hac Sûresi 22/39-41)

Bundan sonra da “*kıtâl* suresi” ismiyle bilinen *Enfâl* suresi nazil oldu. Bu surede cihad ile ilgili önemli kurallar yer aldı. Sonrasında peşinden İslami gücün geliştirilmesi ve teçhizatın tamamlanması ile ilgili ayet-i kerimeler takip etti:

“Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/448; Bu kitabın İkinci Akabe biatı bölümüne bakınız.

beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız..” (Enfal Sûresi 8/60)

Bazı ayet-i kerimelerde ise şehitlerin Allah katındaki yeri dile getirilmiş ve *Âl-i İmran* suresinde yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.” (Âl-i İmran Sûresi 3/169-170)

Diğer bazı ayet-i kerimeler taşkınlık yapmaksızın cihad etmenin önemine vurgu yapmış ve *Bakara* suresinde şöyle buyrulmuştur:

“Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez. 191. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir. 192. Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah gafûr ve rahîmdir. 193. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur. 194. Haram ay haram aya karşılıktır. Hüriyetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah müttakilerle beraberdir.” (Bakara Sûresi 2/190-194)

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatı boyunca müşrikler ve kâfirlerle savaş konusunda birçok hüküm ardı ardına gelmiştir. Cihad ile ilgili hükümler İslam âlimleri nezdinde yerini almış ve bu konuda birçok kitaplar yazılmış, cihat ile ilgili bablar oluşturulmuştur.¹

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında ordunun oluşumu basit, ancak güçlü ve düzenli idi. Çoğunlukla bireylerin kişisel silahları ve teçhizatı ile oluşuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) kuvvetlerinin ve ordusunun hazırlanmasında en ince metotları uygulamıştır. Medine'den etrafa gönderdiği seriyyeler aracılığıyla sahabenin eğitim, çalışma ve ciddiyetinin devamını sağladı. Bu seriyyelerin komutanları belirli hedef, yol ve komutalar çerçevesinde askeri faaliyetlerde bulunuyorlardı. Seriyyelerden bazısı bilgi edinme amaçlı, bazısı savaş, bazıları

¹ Bkz.; Korkis Avvâd, *Masâdirü't-Türâsi'l-Askeri inde'l-Arab*, , Bağdat, 1402 h., 3 Cilt.

ise düşmanlara baskı ve haberleşmelerini kesmek için gönderiliyordu. Bu seriyyeler farklı amaçlarla gönderilmiş olsalar da tamamı hedef odaklı idi.

Seriyyeler; Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabının askeri yeteneklerinin güçlendirilmesi ve eğitilmelerinde de etkili olmuş, savaş, komutanlık ve zorluklara dayanma kabiliyetlerinin artmasına neden olmuş, onları kendilerini feda etmeye ve şehadete hazırlamıştır.

Ashab-ı kiram Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve Mekke'nin fethine kadar devam eden diğer tüm savaşlarda müşrikler ve işbirlikçilerine karşı mücadele ettiler. Hainlikleri nedeniyle Medine'den çıkarılınca kadar Yahudilere karşı savaştilar. Hayber'i fethettiler. Mû'te ve Tebük savaşları ile birlikte Müslümanlar Arap yarımadasının dışına çıkmaya başladılar. Böylece askeri kuvvetler Rasûlullah (s.a.v.)'ın hayatında aşama aşama gelişmiş oldu. Onun vefâtından sonra Hulefâ-i Râşidîn eliyle Allah'ın vadini gerçekleştirmek üzere İslam ordusunu eğiten ve idaresini üstlenen ashabının komutasında gerçekleşen büyük fetihler vasıtasıyla insanlık tarihinin akışı değişti. Böylece Allahu Teâlâ'nın *Nur* suresindeki şu va'di gerçekleşmiş oldu:

“Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.” (Nûr Sûresi 24/55)

Rasûlullah'ın (s.a.v.) devletinin askeri düzeninin en önemli noktaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Rasûlullah (s.a.v.) ordusunu bizzat kendisi komuta eder, savaşlarda ortaya atılır ve gerektiğinde en ön saflarda bulunurdu. Bizzat kendisi cihad ederken bedenen yaralanmış ve diğer askerler gibi tehlikeye maruz kalmıştı. Diğer askerlerle birlikte yorulur, onları teselli eder ve yaralarını sarardı. Kibirilenmez ve böbürlenmezdi. Basit yaşar, askerlerine merhametli davranırdı.
- Askeri misyonlar için ordu komutanlıklarına, İslam'a girme

bakımından ya da yaş bakımından önde olanları değil savaş sanat ve taktiğini iyi bilen uzman ve tecrübeli kişileri seçmiştir.

- İçlerinde daha hayırlı kimseler bulunmasına rağmen, bazı kimseleri daha uyanık ve dikkatli olması ve savaşmayı daha iyi bilmesi nedeniyle komutan tayin ederdi.¹
- Müslümanlardan hiç kimseyi orduya katılmaya mecbur etmez ve zorlamazdı. Bununla birlikte ashabına mallarıyla ve canlarıyla cihat etmeyi sevdendirirdi. Bu konuda kendisi de bizzat örnek olurdu. Ashabına Allahu Teâlâ'nın mücahitlere ve özellikle de şehitlere olan vaatlerini anlatırdı. Rasûlullah'ın (s.a.v.) ordusu, yeryüzünde maneviyatı en yüksek, hedefleri en düzgün, mahlûkata ve canlılara en fazla merhametli ve görevini yerine getirmekte en istekli ordu idi.
- Rasûlullah'ın (s.a.v.) ordusunda bulunanların tamamı kendisiyle birlikte cihad etmeye iman eden gönüllülerden oluşuyordu. Savaş karşılığında bir maaş veya dünyevi ücret beklemiyorlardı. Seriyeler ve ordularla birlikte askeri yolculuklara katılmak için gerekli olan mal ve silahı hazırlamaktan bizzat kendileri sorumluydu. Mevlânın rızasını arıyorlar ve güçleri yettiğinde görevlerini yerine getiriyorlardı. Kimisi binekli, kimisi de yaya idi. Kimisi okçu kimisi ise sancak taşıyordu. Bazıları gözcü veya sucu, bazıları ise çobanlık yapıyor ve birbirlerini tamamlıyorlardı. Hepsi İslam düşmanları ile savaşmak için çalışıyor ve Allah yolunda ve O'nun rızasını talep ederek kendilerini feda etmeye hazır bekliyorlardı. Savaştan kaçmak veya çatışma esnasında geriye dönmek büyük günahlardan sayılıyor ve yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyuruyordu:

“Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!” (Enfal Sûresi 8/16)

Ordunun mali kaynağının sağlanması çoğunlukla kişilere aitti. Allahu

¹ Bkz.; İbn Teymiye, *es-Siyâsetü's-Ser'iyye Fî Islâhi'r-Râi Ve'r-Raiyye*, s. 25.

Teâlâ mücahitlere infak edilmesini, cihat hususunda canları ile birlikte mallarını da ortaya koymayı teşvik etmiş ve *Saff* suresinde:

“Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah’a ve Resûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır..” (Saff Sûresi 61/10-11) buyurmuştur. Bu nedenle Tebük gazvesi sırasında Osman b. Affan (r.a.a.)’ın yaptığı gibi¹ ve savaşlardan birinde çok fazla infak etmesi nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.)’ın “Talhatü'l-Cûd” diye isimlendirdiği Talha b. Ubeydullah (r.a.a.) gibi bazı sahabeler, Allah yolunda cihad edenlere çok fazla infak etmeleriyle meşhur olmuşlardı.

Kadınlar, mali hazırlıklar, para yardımı, askerlere su verme ve yaralı tedavi etme gibi konularda erkeklere katılmışlardır.²

Müslümanların düşmanlardan elde ettiği mallar belirli bir yol ve sistemle dağıtılırdı. Ganimet; Müslümanların savaşarak zafer elde ettiği ve zorla aldığı mallara deniliyordu. Fey’ ise Müslümanların atlarla veya yaya olarak savaşmadan alınan yerlerden elde edilen mallara denilmekteydi.³

Müslümanların düşmanlarından elde ettiği ganimetlerin dağıtımı koşusunda şeriatın hükümleri gayet açıktır. Ganimetlerin bir kısmı savaşanlara verilirdi. Dağıtım, düşmanı öldüren bir kimsenin, öldürdüğü kişinin savaş malzemelerini alması ile başlanırdı.⁴ Ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) ganimetin beşte birini Allah ve Rasûlü için ayırır, sonrasında ümmetin maslahatına binaen uygun gördüğü yerlere harcardı.

Ganimetin dağıtımı hususunda Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmaktadır:

“Eğer Allah’a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir..” (Enfal Sûresi, 8/41)

“Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yeyin. Ve Allah’tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir..” (Enfal Sûresi 8/69)

¹ Bu kitabın “Tebük Savaşı” bölümüne bakınız.

² Abdülaziz es-Sellûmî, *Divânü'l-Cünd*, s. 373.

³ Yahya b. Âdem, *el-Harâc*, s. 17.

⁴ Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l-Humus, 4/51; Beşte bir almayanların “Seleb” alması ve savaşta bir düşmanı öldürenin silahını alması hadisi, 4/57

Feyy hakkında ise Mevla Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“O Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah’ın izniyledir ve O’nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir. - Allah’ın, onlardan (mallarından) Peygamber’ine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir. - Allah’ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamber’ine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın azabı çetindir. (Haşr Sûresi 59/5-10)

Haraç, Hz. Ömer zamanında ve ondan sonra fey’ gibi işlem görmüş, Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünneti doğrultusunda, halifenin gözetimi altında, kendi çıkarlarından tamamen uzak bir şekilde, tüm Müslümanları ilgilendiren ve faydasına olan yerlerde adalet ve nizam ile ümmetin çıkarları için dağıtılmıştır.¹ Hulefâ-i Raşidin dönemi ve sonrasında ümmetin bu konuda uyguladığı hükümler hakkında birçok kitaplar yazılmıştır.²

Rasûlullah (s.a.v.) silah ve talime çok önem verir, silah satın alır ve kullanırdı. Savaşlarda kılıç, mızrak, ok ve yay kullanmış, zırh ve miğfer giymiştir.

Bu konuda Efendimiz (s.a.v.); *“Muhakkak Allah Benim rızkımı mızrağımın gölgesinde yarattı. Zillet ve alçaklık ise bana muhalefet edenlerin üzerine yazılmıştır,”*³ buyurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) savaş sanatına önem vermiş ve *“Muhakkak Allah (c.c.) bir ok ile üç kişiyi cennete koyar. Sanatıyla hayrı murat koşuluyla oku yapan kişi, atan kimseye oku veren ve oku atan.”*⁴

Allahu Teâla silah yapımını⁵ ve savaş teçhizatının hazırlanmasını şu ayet-i kerime ile emretmiştir:

“Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah’ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka

¹ İbn Kesîr *Tefsiri*, 2, 1845-1846.

² Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, Yahyâ b. Âdem, *Kitabü'l-Harâc*; İbn Receb el-Hanbelî, *el-İstihrâc li-Ahkâmî'l-Harâc*; el-Mâverdî, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*.

³ *Sahih-i Buhârî*, *Fethu'l-Bârî*, 12/56.

⁴ Dârimî, *Sünen*, 2/24.

⁵ Bkz.; Abdülaziz el-Ömerî, *el-Hiref ve's-Sinâ'ati fi'l-Hicâz fi'l-Asr'n-Nebevi*, s. 207

sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.” (Enfal Sûresi 60)

Bazı küçük sahabeler okları düzeltiyorlar ve hazırlıyorlardı. Onlardan birine yaşının kaç olduğu sorulduğunda “*Ben ok düzeltiyor ve tüy takıyorum.*” diye cevap vermişti.¹ Bazıları ise ok imal ediyor ve tasadduk etmek üzere mescide getiriyordu.²

Peygamberimiz'in (s.a.v.) ashabı onun talimatlarına binaen devamlı silah talimi yapıyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) onların bu çalışmalarını, özellikle de ok atışlarını izliyordu. Bazı günler gün boyunca ok atışı talimi yapıyorlardı.³

Efendimiz (s.a.v.), atış talimlerinin önemini beyan ederek; “*Her eğlence batıldır, ancak kişinin yayıyla ok atması, atını terbiye etmesi ve hanımıyla oynaması müstesna. Her kim ok atmayı öğrendikten sonra onu terk ederse öğrendiği şeye nankörlük etmiş olur.*” buyurmuştur.⁴

Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde askeri düzen ordu ve silah gibi askeri hazırlıkların, askeri mühendislik faaliyetleri ve buna bağlı askeri yapılar ve farklı tahkimatları kapsadığını söyleyebiliriz.

Medine'de Ensâr-ı kirama bağlı birkaç kale bulunuyordu. Fâriğ kalesi⁵ ve diğer kaleler Medine'yi hedef alan saldırılarda, savaşçılar ve özellikle de kadınlar ve çocukların korunmasında rol oynuyordu. Medine'de Rasûllah (s.a.v.) zamanında düşmanlara karşı korunmak için kapsamlı bir sur bulunmuyordu. Bu nedenle Medine'nin korunması kale ve yüksek evlere bağlı idi. Medine'de yaşayan Yahudilerin birkaç tane kalesi bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşa girdiklerinde ellerindeki güçlü kalelere rağmen Allahu Teâlâ Peygamber'ine yardım etmiş ve bu kaleleri fethetme imkânı vermişti. Yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını

¹ Taberî, *Târih*, 3/187.

² es-Sehâvî, *el-Kavlü't-Tam Fi Fadli'r-Ramy Bi's-Sihâm*, s. 93.

³ es-Sehâvî, *el-Kavlü't-Tam Fi Fadli'r-Ramy Bi's-Sihâm*, s. 82; Abdülaziz Bkz.; Abdülaziz el-Ömerî, *el-Hiref Ve's-Sinâ'âtü fi'l-Hicâz fi'l-Asrı'n-Nebevi*, s. 218.

⁴ Dârimî, *Sünen*, 2/205; Tirmizî, *Sünen*, 4/174; İbn Kayyim, *el-Fürûsiyye*, s. 20.

⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/228; Fîrûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-Mutâbe*, s. 39. Bu kaleler hakkında detaylı bilgi için Bkz.; Ahmed b. Abdulhamid el-Abbâsî, *Umdetü'l-Ahbâr*, s.232- 437; Abdülaziz Ka'ki, *Me'âlimü'l-Medineti'l-Münevvere Beyne'l-İmâre ve't-Târih*. Üçüncübölüm, “Surlar, kapılar, kaleler ve kuleler” 1/175.

sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın.” (Haşr Sûresi 59/2).

“Allah, ehl-i kitaptan, onlara (müşrik ordularına) yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü; bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz.” (Ahzâb Sûresi 33/26)

Kureyş ve beraberindeki ordular Medine-i Münevvere'ye saldırdıklarında Ras'ulullah (s.a.v.) onlardan daha önce davranarak Selman'ı Farisi (r.a.a.)'ın tavsiyesi doğrultusunda Medine'nin etrafının hendekle çevirmişti.

Efendimiz (s.a.v.) mekânın coğrafi çalışmasını bizzat kendisi yapmış, düşman ordularının Medine'ye girmesini engelleyecek şekilde Medine çevresinde hendek kazılarak bir kemer oluşturulması için kazı yapılacak noktaları kendisi belirlemiştir.¹

¹ Bu kitabın “Hendek savaşı” bölümüne Bkz.. Dr. Abdülaziz Bkz.; Abdülaziz el-Ömerî, *el-Hiref Ve's-Sinâ'âti fi'l-Hicâz fi'l-Asrı'n-Nebevi*, s. 191.

İSLAM DEVLETİ VE EVRENSEL BARIŞ

Rasûlullah'ın (s.a.v.) devleti, Müslüman olsun zimmi olsun sancağının altına giren herkese barış ortamı sunmuş, haddi aşanlara karşı Allah'ın adaletini, emanını ve himayesini sağlamıştır. İslam devleti gitgide gelişmiş, tüm Arap yarımadasına hâkim olmuş, hatta Arap yarımadasının dışında bulunan Arap kabileleri ve diğer komşu devletlerle ilişkiler kurmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.) peygamberliğinin öncesinde ve sonrasında komşusu olan dünya güçlerini tanıyordu. Efendimiz'in (s.a.v.) ashabının hicret etmesi için Habeşistan'ı seçmesi, Habeşistan'ın ahalisini, sistemini ve krallığını çok iyi tanıdığını göstermektedir. Bu nedenle ashabından Habeşistan'a hicret etmelerini istemiştir. Kendilerine “*Orada yanında kimsenin zulme uğramadığı bir kral vardır*” ifadesinde kullanmıştır.¹

Efendimiz'in (s.a.v.) hicret öncesinde Mekke'de, gerek hac mevsiminde ve gerekse pazar ve panayırarda, Arap ülkelerinden gelen farklı kabilelere kendisini ve davasını tebliğ ettiği bilinmektedir.² Bu durum Efendimiz'in (s.a.v.) dış ilişkilerini göstermektedir.

Hicretten sonra ise Farisilerin (İranlıların) Kisrâsı ve Rumların Kayseri gibi farklı devlet ve kabilelerinin kral, komutan ve liderlerine mektuplar yazmıştır. Bu mektuplarda açıkça peygamberliğini ve Müslüman olanlara esenlik dilediğini ifade etmiş, mektupların başında “*Selam hidayete tâbi olanların üzerine olsun.*” demiştir. Selam kelimesi Efendimiz'in (s.a.v.) sözlerinin başında geliyordu. Efendimiz (s.a.v.) *Enbiyâ* suresinde “*Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*” ayet-i kerimesinde buyrulduğu üzere, peygamberliğinin evrenselliğini destekler nitelikte bu dinin gecenin ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacağını ashabına devamlı olarak haber veriyordu. Peygamberimiz'in (s.a.v.) kral ve liderlere yazdığı mektupları³ okuyan kimse; bu geniş ufku ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) tüm insanlar için beşeriyetin barışına ne kadar istekli olduğunu anlayacaktır.⁴

Allahu Teâla ve Rasûlü (s.a.v.)'in kurmuş olduğu şeriat ve nizam, İslam dinine girmemiş olsalar bile, Müslümanlara karşı haddi aşmamak ve insanları

¹ Bu kitabın Habeşistan'a hicret bölümüne bakınız.

² Peygamberimiz (s.a.v.)'in kendini kabilelere tanıtması bölümüne bakınız.

³ Bu kitabın Peygamberimiz (s.a.v.)'in kral ve liderlere gönderdiği mektuplar bölümüne bakınız.

⁴ Bkz.; İbn el-Cevzî Ebû'l-Ferac Abdurrahman b. Ali, *Resâil ve Rûsûlû Rasûlillah ile 'l-Mülûki ve 'l-Eşrâf*, (Tahkik; Sa'dettin Muhammed Abdurrahim Darü Dımaşk, 1425 h.; Salah Abdülfettah el-Hâlidî, *er-Rasûlû'l-Mübelliğ*, Darü'l-Kalem, Dımeşk, 1418 h., 9/12

İslam'a kulak vermekten engellemek koşuluyla herkes için barışın sigortasıdır. İslam dini Rasûlullah (s.a.v.) zamanında uluslararası bir hukuk haline gelmiştir.¹

Genel olarak dünyaya ve İslam dini ile olan ilişkisine baktığımızda, barış ve peygamberliğin tüm insanlara tebliğ üzerine kurulmuş olduğunu görürüz. İslam dini beşeri toplumlardan soyutlanmamış ve içli dışlı olmaya önem göstermiş,² İslam'ın kendisine ulaştığı kimselere hayır, ahlak ve barış götürmüştür.³

Ayrıca insanlara, tüm haklarının korunduğu bir ortamda farklı dine mensup kimselerle birlikte yaşama imkânı sunmuştur. Bu durumda İslam devletinin çatısı altında bulunan Müslümanlardan zekât, zimmilerden ise cizye alınmıştır. Zekât ve cizye vermek istememek kanun ve nizama aykırı sayılmış, zulmün engellenmesi, çevre bölgelerde ve komşu halklarla iktisadi köprülerin kurulması ve devam ettirilmesi, ticaret kabilelerinin yollarının korunması, karşılıklı çıkar değişimi ve birlikte yaşayabilmek için devlet, topluluk ve kabilelerle sözleşme ve antlaşmaların yapılması konularında işbirliğine gidilmiştir. Farklı şartlarda yapılan anlaşmalara bağlı kalarakuygulanması dini ve beşeri açıdan gerekli sayılmıştır.⁴ Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından yapılan bu antlaşma ve sözleşmeler hakkında birçok kitap yazılmıştır.⁵

¹ Bkz.; Abdulvehhâb Kelziye, *eş-Şerü'd-Devlî fî Ahdi'r-Rasûl*, Daru'l-İlm Li'l-Melâyîn, Beyrut, 1984 m.

² Bkz.; Abdulvehhâb Kelziye, aynı Kaynak, s.6.

³ Bkz.; Abdulvehhâb Kelziye, aynı Kaynak, s. 86.

⁴ Bkz.; Abdulvehhâb Kelziye, Aynı Kaynak, s. 86.

⁵ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l Hilâfeti'r-Râşide*, Darü'l-Liva, 1. Baskı, Riyad, 1400 h

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN VEFÂTI¹

Rasûlullah (s.a.v.) insanlara Allah'a ibadeti, ahirete hazırlığı ve Allah'a kavuşmayı öğretmek için gelmişti. Ashabına devamlı ölüm ve ahireti hatırlatıyordu. Ölüm ve zorlukları Kur'ân'ı Kerim'de elliden fazla yerde geçmektedir. Peygamberliğin başından ve Kur'ân inmeye başladığından beri Allahu Teâla Peygamberimiz'e (s.a.v.); “*Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.*” (Duha Sûresi 93/4-5) ayet-i kerimesi ile hatırlatmada bulunuyordu. Ayetler bunu açıkça ilan etmiş ve yüce Rabbimiz Zümer suresinde şöyle buyurmuştur:

“*Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda davallaşacaksınız..*” (Zümer Sûresi 39/30-31)

Bir başka ayet-i kerime ise O'nun ardından davetinin son bulacağını zannettiklerinden Rasûlullah (s.a.v.)'ın vefâtını bekleyen Kureyş kâfirlerine cevap veriyor ve şöyle diyor:

“*Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar?*” (Enbiyâ Sûresi 21/34)

Bu durum tüm beşer ve mahlûkat hakkında genel bir ilke olup, bununla ilgili ayet-i kerimeler de şöyle sıralanabilir:

“*Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz..*” (Enbiyâ Sûresi 21/35)

“*Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak..*” (Rahman Sûresi 55/26-27)

“Allah ile beraber başka hiçbir ilaha yalvarma! Ondan başka ilah yoktur. O'nun vechi (zâtı) hariç, her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz.” (Kasas Sûresi 28/88)

“*Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa «Bu Allah'tan» derler; başlarına bir kötülük gelince de «Bu senden» derler. «Hepsi Allah'tandır» de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf*

¹ Sahih-i Buhârî, *Kitabü'l-Megâzî*, Bâbu Maradu'n-Nebî ve Vefâtuhû; İbn Ebi Şeybe, *Kitabü'l-Megâzî*, (Mâ Cae fi Vefâti'n-Nebî), s. 409. Peygamberimiz (s.a.v.)'in vefâtı hakkında birçok kitap yazılmış olup, bu konuda en son kitap yazarlardan ikisi *Vefâtü'l-Habîb* isimli eseriyle Ahmed Câd ve *Zühûlü'l-Ukûl bi-Vefâti'r-Rasûl* isimli eseriyle de Ebû Tûrâb ez-Zâhirî'dir.

anlamıyorlar!” (Nisa Sûresi 4/78)

Rasûlullah (s.a.v.) Muaz b. Cebel (r.a.a.)'ı Yemen'e sefere gönderirken ona; “*Belki de bu yıldan sonra Benî bulamayacaksın, kabrimi ve mescidimi ziyaret edeceksin.*” buyurmuş, Muaz (r.a.a.) da ağlamıştı.¹

Aynı zamanda Rasûlullah (s.a.v.) kendisini Rabbine kavuşmaya hazırlamış, bu nedenle Kur’ân-ı Kerim, ümmeti, Rasûlullah (s.a.v.)'den ayrılmaya ve sonrasında İslam dini üzere sebat etmeye hazırlamak üzere şöyle buyurmuştur:

“*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah’a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.* (Âl-i İmran Sûresi 3/144)

Bu ayet-i kerime Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettiğinde Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ın delillerinden biri olmuş, bu ayeti okuyarak insanları yatıştırmış ve dinlerinde sebat etmelerine yardımcı olmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.) kızı Fâtıma'ya “*Muhakkak Cibril bana her yıl Kur’ân’ı bir defa mukabele ederdi, bu sene ise iki defa mukâbele etti. Bundan ecelim yaklaştığını anlıyorum.*” buyurdu.”²

Hiz. Aişe (r.a.a.)'a validemizden şöyle rivayet edilmiştir; “Allah Rasûlü (s.a.v.) vefât etmeden önce “*Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana hamd ederim, senden bağışlanmayı diler ve sana tevbe ederim.*” duasını çokça söylerdi. Ben de “*Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kelimeleri çok fazla söylediğini görüyorum.*” Dedim. Rasûlullah (s.a.v.) “*Yüce rabbim bana ümmetimde bir alamet göreceğimi haber vermişti. Ben de bu alameti gördüğümde onu söyleyeceğim.*” buyurdu:

“*Allah’ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O’nu tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir..*” (Nasr Sûresi 110/1-3)³

Böylece Cenâb-ı Hakk’ın emrine uyarak bolca istiğfar ediyordu.

¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/210; Elbânî, *es-Silsile*'de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. No:2497.

² *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 3624; *Sahîh-i Müslim* ???

³ *Sahîh-i Müslim*, *Kitabu's-Salât*, Bâbu Yukâlu fi'r-Rükû' ve's-sücûd, 2/50; Bkz.; İbn Kesîr *Tefsiri*, *Nasr Suresi*, 2/2043

Rasûlullah (s.a.v.) normalde dirileri ziyaret etmeye istekli iken, son günlerinde Müslüman ölülerin kabirlerini de ziyaret eder olmuştı ve kendilerine veda eder gibi Uhud şehitlerinin kabirlerini ziyaret etmişti.¹

Rasûlullah (s.a.v.) Bakî' kabristanını da çokça ziyaret eder ve oradakilere dua ederdi.¹³⁵⁹

RASÛLULLAH' (S.A.V.)'İN HASTALANMASI

Hiz. Peygamber (s.a.v.) vefâtından takriben yirmi beş gün önce Safer ayının sonlarına doğru hastalandı. Sabrediyor, sevabını Allah'tan bekliyor ve şikâyet etmiyordu. Bir münasebet vesilesi ile hastalığı ortaya çıkmıştı. Efendimiz (s.a.v.), Bakî' kabristanını ziyaretten dönmüştü, Hiz. Aîşe annemiz ise o sırada baş ağrısı çekiyordu.

Hiz. Aîşe (r.a.a.) der ki; "Rasûlallah (s.a.v.), Bakî' kabristanından dönünce, beni de başı ağrır bir halde bulmuştu. Ben; "Vay başım!" diyordum. Rasûlallah (s.a.v.) "Vallahi yâ Aîşe! Vay başım, diye ben demeliyim!" buyurdu. Sonra; "Bu sana zarar vermez. Eğer benden önce ölseydin, seni yıkar, kefenler, cenaze namazını kılar ve defnederdim." Ben de şöyle dedim; "Vallahi, ben sanki senin ne yapacağını görür gibiyim. Eğer ben böyle olsaydım, sen benim odama döner, orada hanımlarından biriyle yataydın." Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi.²

Hanımları arasında dolanırken ölümüyle sonuçlanan rahatsızlığı başladı. Rasûlullah'ın (s.a.v.) Meymune'nin evinde iken ağrısı şiddetlendi. O, hanımlarından, hastayken Aîşe'nin odasında kalmasına izin vermelerini istedi; ona izin verdiler.³

Ümmü Fadl binti Hâris şöyle rivayet etmektedir: Peygamberimiz'i (s.a.v.) akşam namazını kıldırırken "Mürselât" suresini okurken duydum. Ondan sonra Allah ruhunu kabzedinceye kadar bir daha bize namaz kıldırmadı.⁴ Belki Ümmü Fadl (r.a.a.)'ın rivayet ettiği bu hadis Hiz. Aîşe validemizin de dediği gibi Rasûlullah'ın (s.a.v.) sancılarının arttığı gecenin akşam namazına işaret

¹ İbrahim el-Ali, *Sahihu's-Sîre*, s. 554; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 418

² *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l-Maraz*, 7/8; Diğer bir rivayet için Bkz.; *Kitabü'l-Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı, 5/142; Bkz.; *Kitabü'l-Ahkâm, İstihlaf* Babı, 8/125.

³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/643; Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, Hadis No:4442

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı, 5/137.

etmektedir. Ancak bazı ulemanın rivayet ettiği gibi vefâtından iki hafta önceki pazartesi gecesinin akşam namazı da olabilir.¹ 1363

Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hastalığının Şiddetlenmesi

Rasûlullah (s.a.v.) vefât etmeden önce dokuz hanımı ile evli bulunuyordu. En fazla Hz. Aişe (r.a.a.)'a validemizin yanında rahat ediyordu. Rasûlullah (s.a.v.) hastalık halinde günlük olarak evden eve bekletilmekten sıkıntı çekmesine rağmen geceleme hususunda hanımlarının haklarını ihlal etmemek istiyordu. Ancak hastalığı iyice şiddetlenince “*Bugün kimin evindeyim, Yarın nerede olacağım.*” diyerek Aişe (r.a.a.)'a validemizin gününü sorar oldu. Bunun üzerine diğer hanımları, dilediği evde kalmasına izin verdiler. Efendimiz (s.a.v.) vefât edinceye kadar Hz. Aişe annemizin odasında kaldı.² Bazı rivayetler Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığı esnasında Aişe (r.a.a.)'a validemizinevine nasıl nakledildiğini izah etmektedir.³

Hz. Aişe validemiz, tam bir sadakat ve sefâyla, Fâtıma validemizin Rasûlullah (s.a.v.) nezdinde ne kadar büyük bir yere sahip olduğunu ve kimseye vermediği bilgileri ona verdiğini bizlere şöyle nakletmektedir:

“Fâtıma yürüyerek geldi. Yürümesi aynı Peygamberimiz'in (s.a.v.) yürümesi gibiydi. Efendimiz (s.a.v.) “*Merhaba kızım.*” buyurdu ve onu sağ tarafına ya da sol tarafına oturttu. Sonra ona bir şeyler fısıldadı ve Fâtıma ağladı. Ben ona “*Niye ağladın diye sordum.*” Ardından Rasûlullah (s.a.v.) bir şeyler daha fısıldadı bu defa Fâtıma güldü. Ben, “*Bu günkü kadar hüzne yakın bir sevinç görmedim.*” dedim ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) ne dediğini ona sordum. Fâtıma “*Rasûlullah'ın (s.a.v.) sırrını ifşa edemem.*” dedi.

Peygamberimiz vefât ettikten sonra tekrar sordum. Fâtıma cevaben; “*Bana Cibril (a.s.),'ın kendisiyle her yıl bir defa Kur'ân-ı Kerim'i mukabele ettiğini, ancak bu sene iki defa mukabele ettiğini, bunu ecelinin yaklaşması olarak yorumladığını.*” söyledi. Ardından “*Bana ehl-i beyten ilk kavuşacak kişi sensin.*” dedi ben de ağladım. Sonra

¹ Buhârî Rivayeti, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/260.

² *Sahih-i Buhârî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı, 5/142.

³ *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l-Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hastalığı ve Vefâtı, 5/142.

“Cennet ehli hanımların veya mümin hanımların efendisi olmaya razı olmaz mısın?” diye sordu ben de güldüm.¹

Rivayet edilen bu olay açıkça Fâtıma (r.a.a.) validemizin Rasûlullah'ın (s.a.v.) bilmesi ve haber vermesi suretiyle cennet ehli kadınlarının efendisi olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda Sahih-i Buhârî'nin Kitâbü'l-Menâkıb ve diğer birçok yerde rivayet edildiğine göre Fâtıma validemizin fazileti ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın Fâtıma validemize mahsus kıldığı imtiyazlar hakkında konuşarak Rasûlullah (s.a.v.)'den nakil yapan bizzat Hz. Aişe-i Sıddîka validemizdir. Bu olay müminlerin anneleri ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) diğer ehl-i beyti arasında sağlam ve gerçek bir bağ bulunduğunun en büyük delillerinden biridir. Hz.Fâtıma ve Hz. Ali (r.anhümâ)'nın fazileti hakkında varit olan hadislerin büyük çoğunluğu Hz. Aişe validemiz tarafından rivayet edilmiştir.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hastalığını Hz. Aişe validemizin hücreinde geçirmek istemesinin, orada rahat etmesinin yanında belki de daha birçok hikmeti bulunmaktadır. Zira o Rasûlullah (s.a.v.)'ın sözlerini diğer müminlerin annelerinin çoğundan fazla ezberliyordu. Dolayısıyla son günlerindeki tüm sözlerini ezberleyip nakletti.

Hz. Fâtıma validemize mahsus olan durumlardan biri de Efendimiz'in (s.a.v.) ağrıları şiddetlendiğinde Fâtıma validemiz “*Vah babamın acıları!*” diye haykırmış, Efendimiz (s.a.v.) ise “*Bugünden sonra babana hiçbir sıkıntı yoktur.*” buyurmuştur.²

Hz. Aişe validemizden rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) hastalığı esnasında “*Sahabelerimden bazısının yanımda olmasını ne kadar isterdim.*” dedi. Biz de “*Ey Allah'ın Rasûlü Ebûbekir'i sana çağıralım mı?*” diye sorduğumuzda sakinleşti. Sana “*Ömer'i çağıralım mı?*” diye sorduğumuzda sükut etti. “*Sana Osman'ı çağıralım mı?*” diye sorduğumuzda evet dedi. Sonra Peygamberimiz (s.a.v.) onunla yalnız kaldı ve konuşmaya başladı. Konuştukça Osman (r.a.a.)'ın yüzü değişti.³

¹ Sahih-i Buhârî, Kitâbü'l-Enbiyâ, Hadis No: 3623-3624-3625; Sahih-i Müslim, Kitâbü Fedâ'ili's-Sahâbe, Hadis No: 2450-99; Tirmizî, Sünen, Kitâbü'l-Menâkıb, Hadis No: 3964.

² Sahih-i Buhârî, 5/144.

³ İbn Mâce, es-Sünen, el-Mukaddime, s.113; İbn Sa'd, Tabakât, 3/66; El-Elbânî bu hadise sahih demiştir. Bkz.; Ahmed Câd, Vefâtü'l-Habîb, s.76.

Hız. Osman b. Affan (r.a.a.)'in evine öldürmek maksadıyla girildiğı gün şöyle dediğı rivayet edilmektedir; “*Rasûlullah (s.a.v.) benden bir ahit aldı. Ben bu ahit hakkında sabrediyorum. Bugün o ahdin doğruluğunu gördüler.*”

Hız. Aişe (r.a.a.)'a validemizden rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; “*Ey Osman! Eğer bir gün bu iş sana verilirse ve münafıklar Allah'ın sana giydirdiğı gömleğı senden çıkartmak isterlerse sakın onu çıkartma.*” Efendimiz (s.a.v.) bu sözü üç defa söylemiştir.¹

Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) şöyle anlatıyor: “Rasûllah (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaşınca ben ve diğer insanlar Medine'ye döndük. Rasûllah (s.a.v.)'in yanına girdiğimde ben sustum, o da konuşmadı. Elleriyle ellerimi tutup kaldırdı, bana dua ettiğini anladım.”² Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'in o esnada peygamber Efendimiz (s.a.v.) hastalanmadan önce Belka' ordusunun komutanlığına getirildiğı bilinmektedir.

Abdullah İbni Mesud (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir;

“Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına girdim. Kendisi sıtma sancısı çekiyordu. Ellerinden tuttum ve “*Ey Allah'ın Rasûlü! Sen çok şiddetli sıtma sancısı çekiyorsun.*” dedim. Efendimiz (s.a.v.) “*Evet ben sizden iki kişinin çektiğı kadar sıtma sancısı çekiyorum.*” buyurdu. Ben de “*O halde senin için iki ecir vardır değil mi?*” dedim. Evet, dedi ve “*Kendisine hastalık isâbet eden hiçbir Müslüman yoktur ki, Allah o hastalığı sebebiyle onun günahlarını ağacın yapraklarının düştüğü gibi yok etmesin.*” buyurdu.³

Peygamberimiz'in (s.a.v.) hastalığı sırasında, Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) Ensâr-ı kirâmın oturduğu meclislerden birine uğradı. Ensâr-ı kiramağlıyordu. Hız. Ebûbekir niye ağlıyorsunuz diye sordu. Onlar da “*Rasûlullah (s.a.v.) ile olan meclisimizi hatırladık.*” dediler.

Hız. Abbas (r.a.a.) Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına giderek bu durumu haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.) bir şal ve başında siyah sarık ile ashabının yanına çıktı. Minberin yanına oturdu, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu; “*Ey insanlar! İnsanlar çoğalıyor, ancak Ensâr yemekteki tuz gibi kalıncaya kadar azalacak. Sizden her kim birilerine zarar veya fayda vermeye muktedir olacağı bir*

¹ Tirmizî, *Sahih-i Tirmizî, Kitabü'l-Menâkıb*, 3705.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/651; Tirmizî, *Kitabü'l-Menâkıb*, 38/17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21248.

³ *Sahih-i Buhârî*, Şiddetli hastalık, Hadis No: 5647; Belaların en şiddetlisinin peygamberlere olması, Hadis No: 5648, 927.

yere getirilirse Ensâr'ın iyilerine iyilikle muamele etsin, kötülüklerini de affetsin."¹

Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığı esnasında verdiği hutbelerden biri de İbn Abbas (r.a.a.) tarafından şöyle rivayet edilmektedir; Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettiği hastalığında başında sarığıyla yanımıza çıktı. Minbere oturdu Allah'a hamd ve sena etti. Ardından şöyle buyurdu:

*“İnsanlar içerisinde nefsi ve malı hususunda bana Ebû Bekir b. Ebi Kuhâfe'den daha emin kimse yoktur. Eğer insanlar içerisinde bir dost edinecek olsaydım elbette Ebûbekir'i dost edinirdim. Ancak İslam dostluğu daha faziletlidir. Bu mescide açılan tüm kapıları bana kapatın, ancak Ebû Bekir'in kapısı müstesna.”*²

İbn Abbas (r.a.a.) tarafından yapılan bu rivayetin Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) ile ehlibeyt arasında anlaşmazlık bulunduğunu iddia edenlere cevap niteliği taşıdığına hiçbir şüphe yoktur. Ehlibeyt âlimlerinden biri olan İbn Abbâs (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) yaptığı son konuşmalarından birinde Ebû Bekir (r.a.a.)'ın faziletinden bahsettiğini söylemektedir.

Ebû Said el-Hudrî (r.a.a.)'tan şöyle rivayet edilmektedir; Peygamberimiz (s.a.v.) bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu:

“Muhakkak Allah bir kula dünya ile kendi katı arasında tercih hakkı verdi. O da Allah katındakini tercih etti.” Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.a.) ağlamaya başladı. Ben de kendi kendime eğer Allah bir kula dünya ile kendi katındaki arasında tercih hakkı vermiş de o kul Allah katındakini tercih etmişse bu yaşlı adam niye ağlıyor. Halbuki o kul Rasûlullah (s.a.v.) idi. Ebû Bekir (r.a.a.) bunu bizden daha iyi anlamıştı. Sonrasında Efendimiz (s.a.v.) şöyle devam etti:

*“Ey Ebû Bekir ağlama. Dostluğu ve malı hususunda insanların bana en emin olanı Ebû Bekir'dir. Eğer ümmetimden bir dost edinecek olsaydım elbette Ebû Bekir'i dost edinirdim. Ancak İslam kardeşliği ve dostluğu daha evladır. Mescide açılan tüm kapılar kapatılsın ancak Ebûbekir'in kapısı müstesna.”*³

Rivayet edildiğine göre Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) kelamını anlayınca ağladı ve *“Ey Allah'ın Rasûlü, bilakis biz sana babalarımızı, analarımızı, canlarımızı ve mallarımızı feda ederiz.”* dedi. Sonra çöktü ve bir süre

¹ *Sahih-i Buhârî*, 4/277 ; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/650.

² *Sahih-i Buhârî*, 4/277 ; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/650. *Sahih-i Müslim*'in rivayeti için Bkz.;

³ *Sahih-i Buhârî*, Havha ve'l-Memer fi'l-Mescid, Hadis No:466 ; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 649.

kalkamadı.¹ Bu rivayet, yapılan konuşmanın Rasûlullah'ın (s.a.v.) son hutbesi olduğunun delilidir.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hutbesinden ve yaptığı imadan Ebû Bekir (r.a.a.) Efendimiz'in (s.a.v.) vedasını ve ecelinin yaklaştığını anlamış, bu nedenle ağlamış ve gücü yettiğinde kendini Rasûlullah (s.a.v.) için feda etmeye hazır olduğunu ilan etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) ise ona aynı hislerle cevap vermiş, onu övmüş ve kimsenin nail olamadığı faziletleri ona vermiştir. Onu Rasûlullah (s.a.v.)'ın mescidine doğrudan giren tek kapı arkadaşı olarak bırakmıştır. Bu durum Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra insanlara namaz kıldırarak İmamü'l-Müslimin olacağına işaret etmektedir ki öyle de olmuştur.

Ağrıları arttığında ehlibeyt Rasûlullah'ın (s.a.v.) başına toplandı² ve istişare yaptılar. Habeşistan'dan getirilen bir ilacı Rasûlullah'a (s.a.v.) uygulamaya karar verdiler. (Bu ilaç ağzın yan tarafından sürülüyordu) İlaç Zatü'l-Cenb için iyi geldiği öngörülüyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ilacını sürmemelerini işaret etti. Ancak onlar hastanın ilacı istememesi kabilinden anladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) olaya şahit olanların tamamına ilacın sürülmesini emretti. *“Evde bu ilaç sürülmeyen kimse kalmayacak ben de bakacağım. Ancak Abbas müstesna, zira o izlemedi buyurdu.”*³ Rasûlullah (s.a.v.) kendisine karşı yapılan hataların başkalarına yapılanlardan çok daha büyük olması ve kıyamet gününde önlerine çıkarak Rasûlullah'a (s.a.v.) aykırı fiilleri nedeniyle hesaba çekilmelerinden korktuğu için, onları temizlemek adına kısasa kısas uygulamayı murat etmişti. Rasûlullah (s.a.v.) onlara acıyarak, kısas yoluyla günahlarından kurtulmalarını istemişti. Yoksa bazılarının zannettiği gibi intikam almamıştı.⁴

Ağrıları iyice ağırlaşınca, *“Ağızlarındaki bağları açılmamış yedi kırıbadan üzerime*

¹ Darimi, el- Mukaddime, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Vefâtı babı, 1/36.

² Bkz.; Ahmed Câd, Vefâtü'l-Habîb, s. 64.

³ *Sahîh-i Buhârî*, Kitabü'l-Megâzî, Hadis No: 4458.

⁴ Bkz.; ez-Zürkani, *Şerhü'l-Mevâhibi'l-Ledüniyye Bi'l-Minahil Muhammediyye*, 3/379; Parantez içi Buhârî'nin Hz. Aîşe (r.a.a.)'tan rivayetidir. No:4442.

Not: Resûl-i Ekrem (as): “Bana ilaç vermeyiniz.” demekle tedaviyi reddetmiş değildir. Devayı ve ilaç diye verilen şeyi reddetmiştir. Yoksa birçok haberlerde vârid olduğu üzere tedaviyi emretmiş ve bizzat iltizam eylemiştir. Bu vâkıada Rasûl-i Ekrem (as) ilaç diye verilen şeyin ne olduğunu ve kimin salık verdiğini sormuştu. Aile halkının da üd-i hindi ile birkaç damla zeytinyağı olduğunu ve Esmâ Binti Umeys'in tarif ettiğini ve zâtü'l-cenb için iyi olduğunu söylemeleri üzerine Rasûl-i Ekrem, hastalığın zâtü'l-cenb olmadığını ve bunun bir daha ağzına konulmasını tenbih etmişti. Fakat aile halkı bu tenbihe rağmen Rasûlallah'ın dalgınlığından istifade ederek tekrarlamaları üzerine, ayıldığında bu defa artık işlenen cürmün misliyle cezası olmak üzere bütün ev halkının Peygamber'in gözü önünde bu ilaçtan almalarını emretti. Ve bu emir istisnasız yerine getirildi.

su dökün, belki (iyileşir), insanlara bir vasiyette bulunurum!” buyurdular. Hz. Hafsa'ya ait bir leğene oturttuk. Sonra bu kırbalardan üzerine su dökmeye başladık. (Bir müddet sonra) “*yeterince döktünüz*” diye işaret edinceye kadar dökmeye devam ettik. Sonra (iyileşerek) halka çıkıp namaz kıldırdı ve bir hitabede bulundu.”¹

Hz. Aişe (r.a.a.)'a validemiz şöyle rivayet etmiştir: “*Rasûlullah (s.a.v.) hastalığı esnasında yüzüne bir örtü atıyor, sıcakladığında ise yeniden yüzünü açıyordu.*”²

Gerek hastalık anında gerekse sağlıklı zamanında kendisine okuması ve üflemesi Peygamberimizin 'in (s.a.v.) sünneti idi.

Hz. Aişe validemizden şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) herhangi bir rahatsızlığı olduğunda muavvizeteyn (*Felak* ve *Nas*) surelerini kendine okur ve eliyle meshederdi. Vefât ettiği hastalığında ben ona daha önce okuduğu muavvizeteyn surelerini okuyup üfledim ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) elinden tuttum.³

Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hayber günü Yahudi bir kadının pişirdiği ve Efendimiz (s.a.v.)'i öldürmek istediği koyundan yemiş olduğu zehirden rahatsızlandığı rivayet edilmiştir. Müminlerin annesi Hz. Aişe validemiz şöyle buyurmuştur: Rasûlullah (s.a.v.) Vefât ettiği hastalığında şöyle buyurdu; “*Ey Aişe, halen daha Hayber günü yediğim yemeğin acısını hissediyorum veya bu zehir nedeniyle damarlarımın koptuğunu hissediyorum.*”⁴

Son günlerinde Rasûlullah (s.a.v.)'ın acıları şiddetlendi. Ehl-i beyti ve ashabı kendisine selam vermek ve durumundan emin olmak için başında toplanırlardı. Odasına giremeyenler girenlerden haber sorarlardı. Vefât ettiği hastalığında Hz. Ali (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanından çıkmış etraftaki insanlar “*Ey Ebû'l Hasen Rasûlullah nasıl oldu?*” diye sormuşlardı. Hz. Ali cevaben; “*Allah'a hamdolsun biraz iyileşdi.*” dedi. Hz. Abbas (r.a.a.) Hz. Ali (r.a.a.)'ın elinden tutarak üç defa “*Sen*” deyip “*Vallahi günaha girdin! Çünkü ben Rasûlullah'ın (s.a.v.) bu hastalığında vefât edeceğini görüyorum. Ben Abdülmuttalib oğullarının yüzünde ölüm alametini tanırım. Sen bizi Rasûlullah'a (s.a.v.) götür de ona bu işin kime kalacağını soralım. Eğer bize kalacaksa bunu bilmiş oluruz. Eğer bizden başkasına kalacaksa, söyleriz de bize*

¹ Hz. Aişe (r.a.a.)'tan rivayet, *Sahih-i Buhârî*, No:4444

² *Sahih-i Buhârî*, No:4442.

³ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 44 39.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı bâbı No:4428.

tavsiyelerde bulunur.” dedi. Hz. Ali (r.a.a.) ise, “Vallahi eğer biz bunu Rasûlullah'a (s.a.v.) sorarsak ve bizi men ederse bu iş bize bir daha ebediyen verilmez. Ben asla bunu Rasûlullah'a (s.a.v.) sormam.” diye cevap verdi.¹

Bu rivayet Peygamberimizin amcası Hz. Abbas (r.a.a.)'ın Peygamberimiz'in (s.a.v.) durumunu ve vefâtının yaklaştığını hissettiğini, ayrıca Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra ehl-i beytin başına gelebilecek şeylerden korktuğunu göstermektedir. Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra hilafetin kime kalacağını bilmediklerini teyit etmektedir. Hz. Abbas (r.a.a.) hilafet meselesini sormak istemekte, ancak Hz. Ali (r.a.a.) bunu Rasûlullah'a (s.a.v.) sormayı uygun görmemektedir.

Sonuç olarak her ikisi de bu konuda kesin bir bilgiye sahip bulunmamaktadır. Efendimiz'in (s.a.v.) kendisinden sonra uygulanmak üzere insanlara bir şeyler yazmak istediği, ancak yanındakilerin bu konuda anlaşmazlık yaşadığı başka hadislerde rivayet edilmektedir.

İbn Abbâs (r.a.a.)'tan şöyle rivayet edilmektedir: “Rasûlullah (s.a.v.)'ın durumu ağırlaşmıştı. Bazı sahabeler de oradaydı. Rasûlullah (s.a.v.) “*Gelin size bir şey yazayım, böylece benden sonra sapmazsınız!*” buyurdu. Ehl-i beyt ihtilaf ettiler ve anlaşmazlığa düştüler. Kimi; Ona kâğıt kalem verilmesini, böylece Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra bu yazılı belge sayesinde sapıtılmamasını, bazıları ise aksini söylüyordu! İhtilaflar büyüyüp de yüksek sesle tartışmalar başlayınca, Rasûlullah (s.a.v.); “*Kalkın, gidin buradan!*” diyerek odadan çıkmalarını istedi. Ubeydullah der ki; İbn Abbâs sık sık bu olayı anlatır ve “*O yazının yazılmasının engellenmesi ve yüksek sesle tartışılması ne büyük felaket oldu!*” derdi.²

Bir başka nakilde İbn Abbâs (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir: “Perşembe günü! Ne perşembe günüydü... Rasûlullah'ın (s.a.v.) sancıları iyice artmıştı. Bir ara, “*Bana kâğıt kalem getirin, bendensonra sapmamanız için bir şey yazayım size!*” buyurdu. Oradaki sahabeler bunu duyunca Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzurunda tartışıp çekişmeye başladılar, aslında bu pek yakışıksızdı. “*Ne oluyor, Allah Rasûlû sayıklıyor mu?*” dediler.

¹ *Sahih-i Buhârî*, Kab b. Malik (r.a.a.)'ın rivayeti, Hadis No: 4447; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s654.

² *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4432.

Rasûlullah (s.a.v.)'ın ne yapmak istediğini anlamaya çalıştılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) “*Beni yalnız bırakın!*” dedi ve “*Benim bulunduğum durum sizin yöneltmek istediğiniz şeyden daha hayırlıdır.!*” buyurdu. Sonra da; “*Size üç tavsiyem var. Müşrikleri Arap Yarımadasından sürün, heyetleri benim kabul ettiğim gibi kabul edin.*” Üçüncüsüne gelince, Rasûlullah (s.a.v.) ya sustu, ya da ben onu unuttum!¹

Ehl-i beyt âlimlerinden biri olan İbn Abbâs (r.a.a.)'ın yaptığı bu rivayetten Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yapmak istediği vasiyetler açıkça anlaşılmaktadır. Hilafet meselesi ise bu vasiyetlerin konusu içinde bulunmamaktadır. Rasûlullah (s.a.v.) bu vasiyetlerinde ne Hz. Ali ne de Hz. Ebû Bekir (r.anhüma) için şahsi olarak bir tayinde bulunmamıştır. Eğer Hz. Ai (r.a.a.) veya bir başkası için böyle bir şey yazacak olsaydı elbette bunu hastalığının son anlarına bırakmaz, konunun önemine binaen hastalığından önce birçok defa dile getirirdi.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) insanlara birçok defa hutbe irad ettiği, ancak bu hutbeler esnasında bu konuda herhangi bir şey söylemediği veya işaret etmediği bilinmektedir. Hâlbuki Rasûlullah (s.a.v.) en azından Hz. Ali (r.a.a.) veya bir başkası hakkında kendisinin vasiyette bulunacağını iddia edenlerin dediği kadar böyle bir vasiyette bulunmayı isteseydi, elbette çok kolay bir şekilde yapabilirdi.

Hz. Aişe (r.a.a.)'a şöyle anlatmaktadır: “*Rasûlullah (s.a.v.) hastalığı sırasında; ‘Bana Ebû Bekir'i ve kardeşini çağır.’ dedi. Onlara bir yazı yazayım. Korkuyorum, çünkü yarın biri kalkıp da, ben daha üstünüm diyebilir. Hâlbuki Allah da, müminler de Ebû Bekir'den başkasına razı olmaz.*”² Bununla birlikte Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) hakkında böyle bir şey yapmadığı sâbittir.

Bu hadis-i şerif ve daha önce dile getirdiğimiz Buhârî'den rivayet edilen İbn Abbâs (r.a.a.)'ın hadisini bir noktada şöyle toplayabiliriz. Rasûlullah (s.a.v.) bir şeyler yazmak istemiş, fakat etrafındakiler bu konuda anlaşmazlığa düşmüş ve sonrasında Efendimiz (s.a.v.) yazmaktan vazgeçmiştir. Efendimiz (s.a.v.) vasiyet edecek olsaydı belki de Ebû Bekir (r.a.a.)'ın adını yazmaya niyetliydi. Zira kendisine vekâleten insanlara namaz kıldirmayı emretmesi bunun güçlü bir göstergesidir. Ancak ümmet-i Muhammed, Efendimiz'in (s.a.v.) ne Hz. Ebû

¹ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 4431.

² *Sahîh-i Müslim, Kitâbü Fedâ'ili's-Sahâbe*, Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.)'ın Fazileti Babında, Ahmed b. Hanbel, *Fedailü's-Sahabe*, 203-204; *el-Müsne'd*, 6/36; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/181.

Bekir (r.a.a.) ne de bir başkası hakkında herhangi bir şey vasiyet etmediğini bilmektedir.

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vefât etmeden önce ashab-ı kirama bir rivayete göre üç gün, diğer bir rivayete göre ise on yedi vakit namaz kıldırıldığı bilinmekte olup, bu namazların ilki yatsı namazıdır.

Hiz. Aîşe (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir:

“ Rasûlullah (s.a.v.) ağırlaşmıştı. “*Halk namazını kıldı mı?*” diye sordu. Biz: “*Hayır! Ey Allah'ın Resûlü, onlar sizi bekliyorlar!*” dedik. “*Leğene Benim için su koyun!*” diye emretti. Hiz. Aîşe (r.a.a.) der ki: “Hemen dediğini yaptık, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat üzerine baygınlık çöktü. Sonra kendine geldi ve tekrar “*Cemaat namaz kıldı mı?*” diye sordu. “*Hayır!*” dedik, “*Onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü!*”.

Halk mescide çekilmiş, Rasûlullah (s.a.v.)'ı yatsı namazı için bekliyorlardı. Peygamberimiz'in (s.a.v.) Hiz. Ebû Bekir'e adam göndererek halka namaz kıldırmasını söyledi. İnce duygulu bir kimse olan Ebû Bekir (r.a.a.) o günlerde ashaba namaz kıldırıldı.”¹

İmamı Ahmed b. Hanbel'den gelen bir başka rivayette Enes b. Mâlik (r.a.a.) şöyle anlatmaktadır:

“Hiz. Peygamber (s.a.v.), kendisinden sonra ümmetinin dalâlete düşmemesi için bir şeyler yazdırmak üzere benden yazı malzemesi getirmemi emretmişti. Fakat gidip gelinceye dek son nefeslerini verir korkusuyla: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Ben sizin söylediklerinizi ezberler ve unutmam.*” dedim. Bunun üzerine Hiz. Peygamber (s.a.v.); “*Sizlere namazı, zekâtı ve bir de ellerinizin altındaki köleleri vasiyet ediyorum,*” buyurdular.”²

Ümmü Seleme validemiz, “*Sözlerinin Rasûlullah'ın (s.a.v.) lisanından dökülmediğini, bilakis göğsünden hırıltı şeklinde çıktığını.*” rivayet etmektedir.”³

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/652; Osman el-Hamîs, *Künüzü's-Sire*, s. 421.

² Bkz.; Zehebî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 557; Bkz.; Ebû Türâb ez-Zâhirî, *Zühûlü'l-Ukûl bi-Vefâti'r-Rasûl*, s. 33; Hiz. Aîşe ((r.a.a.)'ın rivayeti için n Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l-Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı bâbı, 5/140.

³ en-Nesâî, (Hadisin tehrici için: Ebû Türâb ez-Zâhirî'nin :*Zühûlü'l-Ukûl bi-Vefâti'r-Rasûl*, adlı kitabına bakınız s. 33.

Cabir b. Abdullah (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir; “Sizden biriniz ancak Rabbine hüsnüzan eder olduğu halde ölsün.”¹

Peygamberimiz'in (s.a.v.) Hayatının Son Günü

Rasûlullah (s.a.v.) yaz mevsiminde hicretin 11. yılı Rebiülevvel ayının 12. günü olan ve miladi 8 Haziran 633 tarihine denk gelen pazartesi günü öğleden önce kuşluk vakti vefât etmiştir.²

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz hasta iken, hücresi mescidin içinde sayılabilecek kadar hemen yakında iken Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri üç gün boyunca mescide gelememişti. Vefât ettiği Pazartesi gününün sabahında Rasûlullah (s.a.v.) ashabının hali, birlikleri ve Hz. Ebû Bekir'in arkasında cemaatle namaz için saf tutmalarından emin olmak istedi.

İmam Buhârî, Enes b. Mâlik (r.a.a.)’tan şöyle bir rivayette bulunmuştur:

*“Hz. Ebû Bekir, Pazartesi sabahı Müslümanlara sabah namazını kıldırıyordu. Peygamber (s.a.v.) efendimiz kaldığı Hz. Aişe validemizin hüccresinin perdesini aralayarak ashabına baktı ve gülümsedi. Hz. Ebû Bekir gelip cemaate namaz kıldıracağını zannetti ve mihraptan geri çekildi. Peygamber efendimiz'in (s.a.v.) cemaate namaz kıldırma için geleceğini zannetmişti. Ashab-ı kiram Peygamber Efendimizin bu iyi halini görünce sevinçlerinden az kalsın akılları başlarından gidecekti. Ama namazlarını tamamlamaları için onlara işaret verdi. Ve perdeyi tekrar geri bıraktı ve hüccresine döndü.”*³

Bu namaz ashab-ı kiramın Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte olduğu son namaz olup, sonrasında aralarından sadece bazıları Efendimiz (s.a.v.)’i tekrar görmüştür. Ebû Bbekir (r.a.a.) Peygamberimiz'i (s.a.v.) tekrar görenlerden biriydi. Zira kendisi Efendimiz'e (s.a.v.) ev komşusu olması nedeniyle hastalığı esnasında yakınında bulunuyordu. Ancak ikinci hanımının yaşadığı diğer evi Medine'nin etrafında Süh denilen yerde bulunduğundan ayrılıyordu.

¹ Bkz.; Zehebi, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 557; Mehdi Rızkullah, *es-Sîretü'n-Nebeviyye, fî Dav'i'l-Masâdiri'l-Asliyye*, s. 689

² Ebû Tûrâb ez-Zâhirî, *Zühûlü'l-Ukûl Bi-Vefâti'r-Rasûl*, 42; Abdusselam et-Termânî, *Ezminetü't-Tarihi'l-İslami*, s. 29

³ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l-Megâzî, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı babı, 5/141.; Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/653.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât ettiği gün Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.) Peygamberimiz 'den (s.a.v.) Sünh mevkisinde bulunan evini ziyaret ederek durumlarını kontrol etmek için izin istemişti ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefâtı sırasında burada bulunuyordu.¹

Enes (r.a.a.)'ın rivayet ettiği Peygamberimiz (s.a.v.) ile kızı Fâtıma arasında geçen olay belki de Efendimiz'in (s.a.v.) vefât ettiği gün meydana gelmişti. Şöyle ki, Peygamberimiz (s.a.v.) ağırlaşp, Hz. Fâtıma validemiz; “*Vah babamın ızdırabı!*” diye serzenişte bulununca “*Bugünden sonra babana ızdırap yok ey kızım.*” buyurmuştur.²

Efendimiz (s.a.v.) belki de bu sözü hayatının son gününde söylemiş ve bundan sonra dünya ehlinde olmayacağını ifade etmiştir.

Hz. Aişe validemiz hastalığı esnasında birkaç defa ve özellikle de vefât ettiği gün ağrıları şiddetlenince Peygamberimiz'e (s.a.v.) okuyup üflemiştir.³

Yine sahabeden bazıları muhtemelen Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât ettiği gün kendisine söylediği bazı şeyleri duymuşlardır. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.a.) Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet etmiştir; “*Hicaz ahalisinin Yahudilerini ve Necran'lıları Arap yarımadasından çıkarın ve bilin ki insanların en şerlileri peygamberlerin kabirlerini mescit edilenlerdir.*”⁴ Başkaları bu sözünden sonra bir şeyler duymuş olsa da Ebû Ubeyde (r.a.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.)'den duyduğu son sözler bunlardır.

Bu rivayetten Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.a.)'ın Peygamberimiz'i (s.a.v.) son gören kişilerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu rivayette Efendimiz'in (s.a.v.) İslam devletinin istikrarına önem gösterdiği, bu aşamada tehdit teşkil etmeleri nedeniyle Yahudi ve Hristiyanların Arap yarımadasından çıkarılmalarını istediği anlaşılmaktadır. Yine Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabının peygamberlerin kabirlerini mescit edinmelerini şiddetle engellediği

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/654; Ebû Tûrâb ez-Zâhiri, *Zühûlü'l-Ukûl bi-Vefâti'r-Rasûl*, s. 37; Bkz.; *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 4452; es-Sünah, Medine'nin kenarında Allah Rasûlü (s.a.v.)'in mescidinden takriben bir buçuk km. uzaklıkta bir yerin adıdır. Medine civarında meşhur olan Bathan vadisinin yakınlarında Hazreçlilerden Hâris oğullarının bahçelerinin bulunduğu yerdir.

² *Sahîh-i Buhârî*, *Kitabü'l Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hastalığı ve Vefâtı babı, Hadis No: 4462.

³ *Sahîh-i Buhârî*, *Kitabü'l Megâzî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hastalığı ve Vefâtı babı, Hadis No: 4439.

⁴ İmamı Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/195; el-Heysemi, *Mecmaü'z-Zevâid*'de ravilerin sağlam olduğunu söylemektedir. 5/325.

görülmektedir. Zira bu en büyük şirklerden biriydi. Kabirlerin mescit haline getirilmesi peygamberler hakkında bile caiz olmuyorsa, peygamberlerin ehl-i beyti ve ashabı hakkında hayli hayli caiz değildir. Efendimiz (s.a.v.) bu sözlerinin ümmete en son nasihatleri olmasını arzu etmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) Yahudi ve Hristiyanlardan eski ümmetlerin yaptıkları gibi ümmetinin kabrini mescit edinmesinden korkuyordu. Sahih-i Buhârî'de Hz. Aişe ve İbn Abbâs (r. anhuma)'nın yaptıkları şu rivayet bunu teyit etmektedir;

Rasûlullah'ın (s.a.v.) hastalığı ağırlaşınca yüzüne örtüyü kapatıyor, hararetlendiğinde ise yüzünden geri açıyor ve *“Allah'ın laneti Yahudi ve Hristiyanlara olsun ki peygamberlerin kabirlerini mescit edindiler.”*¹ diyerek bu yaptıklarını yasaklıyordu. Hz. Aişe validemizin naklettiği, *“Eğer mescit edinmeselerdi elbette kabrinin yerini yerini belirlerdi.”* rivayeti de bunu desteklemektedir.²

Dolayısıyla kim olursa olsun bir insanın kabrini mescit edinenler Allah Rasûl'üne isyan etmiş ve emrine aykırı davranmış olur.

Misvak

Rasûlullah (s.a.v.) hayatı boyunca misvak kullanmak hususunda hassasiyet göstermiştir. Her abdest alırken ve her namazda misvak kullanır, ashabına da kullanmayı emreder, teşvik eder, gerektiğinde evinde iken yanında misvak taşırdı.

Vefât ettiği gün Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına giren son kişilerden biri de Abdurrahman b. Ebû Bek-i Sıddîk (r.a.a.) idi. Abdurrahman (r.a.a.) Hz. Aişe validemizin kardeşi olması hasebiyle mahremi olduğu için hücrelerine girebiliyordu. Hz. Aişe annemiz Abdurrahman b. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın hücre-i saadete girişi ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatının son demlerinde misvak kullanımını bizlere şöylece aktarmaktadır:

“Abdurrahman b. Ebû Bekir (r.a.a.) Peygamber'in (s.a.v.) yanına girdi. O sırada Peygamberimiz (s.a.v.) göğsüme yaslanıyordu. Abdurrahman'ın elinde

¹ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4441.

² Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4441.

yaş bir misvak vardı ve dişlerini misvaklıyordu. Rasûlullah (s.a.v.) misvağı baktı. Ben misvağı aldım çiğnedim. Misvağı yumuşattım ve temizledim. Sonra Peygamberimize verdim. Rasûlullah (s.a.v.)'i o günkünden daha güzel misvak tutarken görmemiştim. Rasûlullah (s.a.v.) dişlerini pakladıktan sonra elini veya parmağını yukarı kaldırdı ve üç defa “*Allahümme'r-rafike'l-a'lâ*” dedi ve gözlerini yumdu. Hz. Aişe (r.a.a.)'a Rasûlullah (s.a.v.) Benim kucağında vefât etti derdi.¹

Hz. Aişe validemiz bu misvak vesilesiyle tükürüğünün Rasûlullah'ın (s.a.v.) tükürüğü ile birleşmesi nedeniyle övünür ve “*Dünyadaki son, ahiretteki ilk gününde yüce Allah Benim tükürüğümü Peygamberimiz'in (s.a.v.) tükürüğü ile birleştirdi,*” derdi.²

Rasûlüullah (s.a.v.)'i vefât etmeden önce bir ses kısıklığı tuttu. Hz. Aişe (r.a.a.)'a bu esnada Efendimiz sallallahu sellem'in söylediklerini anlamış ve şöyle aktarmıştır; Peygamber'in (s.a.v.) vefât ettiği hastalığında kendisini ses kısıklığı tutmuşken, onu şöyle derken işittim;

"Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, siddikler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır!" (Nisa Sûresi 4/69)

O zaman bunu hayır/iyi zannettim.³

Efendimiz (s.a.v.) sağlığı zamanında hiçbir Peygamber'in cennetteki yeri kendisine gösterilerek muhayyer bırakmadıkça ruhunun kabz edilmediğini söylerdi. Hz. Aişe validemiz der ki; “*Allah Rasûlü (s.a.v.) hastalandığında bir müddet bayıldıktan sonra ayıldı, başını tavana dikti ve “Allah'umme'r refika'l a'lâ” dedi.*⁴ İşte o zaman bizi tercih etmedi.”

Hz. Aişe validemiz şöyle anlatmaktadır; Rasûlullah'ın (s.a.v.) söylediği son kelime “*Allah'umme'r refika'l-a'lâ*” sözü olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.) başı Aişe validemizin kucağındayken ruhunu teslim etmiş, Aişe validemiz bu konuda “*Rasûlullah (s.a.v.) kollarımın arasında vefât etti. Peygamber (s.a.v.) den sonra artık hiç kimseninölüm acısını kerih görmüyorum.*” demiştir⁵.

Efendimiz'in (s.a.v.) son demlerinde sırtını Aişe (r.a.a.)'a validemize yasladığı bilinmektedir. Hz. Aişe validemiz:

“Vefât etmeden önce sırtını bana yaslamışken Rasûlullah'a (s.a.v.) kulak verdiğimde şöyle diyordu: *Allah'ım Beni bağışla, merhamet et ve Beni refik-ı a'lâ'ya*

¹ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4438-4449-4450; Bkz.; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/654.

² *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4451.

³ *Sahih-i Buhârî*, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalığı ve Vefâtı babı, Hadis No: 4435; *Sahih-i Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe*,

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Başkasının misvağı ile misvaklanma, Hadis No: 4463; Bkz.; Hadis No:890; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/655.

⁵ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4440-4449

ulaştır,” demiştir.¹

Bir başka hadis-i şerifte Hz. Aişe validemiz Efendimiz (s.a.v.)'i göğsüne yasladığını söylemiş², diğer bir hadis-i şerifte ise Efendimiz'in (s.a.v.) başını Hz. Aişe validemizin dizine koyduğu rivayet edilmiştir. Bu iki rivayet arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Sahih-i Buhârî, Hz. Aişe (r.a.a.)'a validemizden şöyle rivayet etmektedir:

*“Peygamberimiz (s.a.v.) sağlığında iken hiçbir Peygamber'in cennetten makamını görüp ardından dirilmedikçe veya muhayyer bırakılmadıkçavefât etmediğini söylerdi. Efendimiz (s.a.v.) kendisi hastalanıp ruhunu teslim etme vakti geldiğinde başı Aişe validemizin dizinde iken bayılmış, sonrasında ayılarak gözlerini evin tavanına dikmiş ve “Fi'r-Rafîk” buyurmuştur.”*³

Hz. Aişe validemizden bir başka rivayette, Efendimiz'in (s.a.v.) elinde bir cezve ya da içinde su bulunan başka bir şey olduğu, ellerini suya sokarak yüzüne sürdüğü ve “*lâ ilâhe illallah, muhakkak ölümün sarhoşlukları var.*” buyurduğu, sonrasında elini yukarı kaldırdığı ve “*fi'r-refîki'l-a'lâ*” (Yüce dostu, Allah'ı arzuluyorum.) buyurduğu, ruhunu teslim ederek elinin düştüğü rivayet edilmiştir.⁴

Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât etmeden önce mübarek bedeninin görünüşü güzel ve değişmemişti. Yaklaşık iki haftadır hasta olmasına rağmen bedeninin sureti güzelliğini koruyordu. Parlaklığı ve güzelliği hastalıktan etkilenmemişti.⁵ Aynı zamanda Efendimiz (s.a.v.)'de yaşlılık alametleri görülmemiş, saçları ağarmamış ve bedeni zayıf düşmemişti. Enes b. Mâlik (r.a.a.); “*Rasûlullah'ın (s.a.v.), saçında ve sakalından yirmi tane bile beyaz tüy yokken vefât etti.*” diye rivayet etmiştir.⁶

Hz. Aişe validemiz daha çok gençti. Daha önce ölüm görmemişti ve bu konuda bir deneyimi yoktu. Vefât etmesiyle birlikte Efendimiz'in (s.a.v.) başı düştüğünde ağzından soğuk bir nokta Hz. Aişe validemizin gerdanına ve göğsüne, ardından yatağa düştü.

¹ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4459.

² Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4463.

³ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4437.

⁴ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4449; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/655.

⁵ Ahmed Câd, *Vefâtü'l-Habîb*, s. 117.

⁶ Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 12043.

H. Aîe validemiz der ki:

“Ben daha önce hiç ölüm görmemiştim ki, nasıl olduğunu bileyim. Ömer ve Muğire b. Şube içeri girmek için izin istediler. Ben de onlara izin verdim ve perdeyi çektim. Ömer (r.a.a.): “Ey Aîe! Allah'ın Peygamber'inin durumu nasıl?” diye sordu. Ben de, bir süredir baygın dedim. Yüzünü açtı “Vah başım! İşte gerçek gam bu!” dedi. Sonra yüzünü kapattı. Muğire ise hiç konuşmadı. Hz. Ömer kapının eşiğine kadar gelince Muğire “Allah Rasûlü (s.a.v.) vefât etti ey Ömer!” dedi. Hz. Ömer “Yalan söylüyorsun, Allah Rasûlü ölmedi, münafıklarla savaşmayı emredinceye kadar da ölmeyecek. Sen fitne çıkarmaya çalışıyorsun,” diye cevap verdi.”¹

Ebû Bekir (r.a.a.) Rasûlullah'a (s.a.v.) insanların en yakını idi. Efendimiz (s.a.v.) onu insanlara namaz kıldırmak üzere kendi yerine tayin etmişti. Aşab-ı kiram da onu namazlarda imam olması ve diğerkonularda Efendimiz'in (s.a.v.) vekili saymışlardı. Peygamberimiz'in (s.a.v.) vefât ettiği esnada Ebû Bekir (r.a.a.) Medine dışında Sünah denilen yerde diğerkhanımının yanında bulunuyordu. Burası Medine'ye bir buçuk km. uzaklıkta idi. Efendimiz (s.a.v.) vefât ettiğinde insanlar hemen Ebû Bekir (r.a.a.)'a haber ulaştırarak onu çağırđılar.Atına atlayıp hızlıca geldi ve hiç kimseyle konuşmadan kızı Aîe (r.a.a.)'nın hücreesine girdi. Peygamberimiz'in (s.a.v.) yüzünden örtüyü kaldırdı, baktı ve;

“Biz Allah'a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz.” (Bakara Sûresi 2/156) ayet-i kerimesini okuyup, “Allah'ın Rasûlü vefât etti,” dedi. Sonra başucuna geldi mübarek başından öptü ve “Vah Benim peygamberim!” dedi. Ardından başını tekrar öptü, “Vah Benim tertemizim!” dedi. Sonra tekrar öptü ve “Vah Benim arkadaşım! Allah'ın Rasûlü vefât etti.” dedi.”²

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.); *“Vallahi, Allah'ın sana yazmış olduğu, senin de tattığın ölümden başka ikinci bir ölümün olmayacak.”*³ dedi. İmam Buhârî, Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.)'i öptüğüne birkaç farklı hadis-i şerifte işaret etmektedir.⁴

Rasûlullah'ın (s.a.v.) mescidinde durum gayet zordu. İnsanlar

¹ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4495.

² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/31; Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4450; Tirmizî, *Muhtasaru's-Şemâ'ili'n-Nebeviyye*, s. 196.

³ *Sahih-i Buhârî*, Ölünün yanına girme babı, Hadis No: 4452 /*Kitabü'l-Megâzî*, 5/143.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No,5/143.

Peygamberimiz'in (s.a.v.) sağlık durumunu sormak ve emin olmak için mescide toplanıyorlardı. Efendimiz'e (s.a.v.) olan aşırı sevgilerinden bazıları mescitten ayrılamıyordu. Hz. Ömer (r.a.a.) Efendimiz'in (s.a.v.) vefât ettiğini kabul etmiyor, konuşuyor, bağırıyor ve tehditlerde bulunuyordu.¹ Allahu Teâla tüm münafıkları yok etmedikçe Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât etmeyeceğini söylüyordu.

Hz. Ebû Bekr-i Sıddık (r.a.a.) Aişe validemizin hücrelerinden mescide ıktı. Ashab-ı kiram onu gördüğünde Hz. Ömer (r.a.a.)'ı bırakarak anlatacaklarını dinlemek için Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a yöneldiler. Bu sırada Hz. Ömer (r.a.a.) halen daha konuşuyordu. O esnada orada olan İbn Abbas (r.a.a.) olanları şöyle aktarmaktadır:

Hz. Ömer (r.a.a.) konuşurken Ebû Bekr-i Sıddık (r.a.a.) ıktı ve “*Ey Ömer otur!*” dedi. Hz. Ömer oturmak istemedi. Ashâb-ı kirâm Ömer (r.a.a.)'ı bırakıp Hz. Ebû Bekir'e yöneldiler. O ise şunları söyledi: “*Her kim Muhammed'e ibadet ediyorsa bilsin ki Muhammed (s.a.v.) vefât etmiştir. Ancak her kim Allah'a ibadet ediyorsa Allah diridir ve ölmez. Yüce Allah Âl-i İmran suresinde;*

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürölürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah’a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır..” (Âl-i İmran Sûresi 3/144) buyurmuştur.”

İbn Abbâs (r.a.a.) der ki:

“Vallahi Hz. Ebûbekir okuyuncaya kadar insanlar yüce Allah'ın böyle bir ayet indirdiğini sanki bilmiyorlardı. Sanki hepsi ilk defa ondan duydular ve daha önce hiçbir beşer onlara bu ayeti okumadı.”

Said b. Müseyyeb (r.a.a.) ise Hz. Ömer (r.a.a.)'ın şöyle dediğini anlatmaktadır:

“Vallahi o gün Ebûbekir'in okuduğunu duyduğumda dondum kaldım, ayaklarım Benî taşımaz oldu. Onu işittiğimde yere düştüm, zira Peygamber (s.a.v.) vefât etmişti.”²

¹ Bkz.;Sahih-i Buhârî, Hadis No:4454; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 4/655.

² Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4497; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 410; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 4/657.

Ebû Bekir (r.a.a.)'ın fıkıh ve hikmeti gayet belirgindi. Din hususunda önemli bir mevki ve yere sahipti. Ashab-ı kiramın içinde Kur'ân'ı Kerim'i en iyi anlayan ve yorumlayandı. Ebû Bekr-i Sıddîk(r.a.a.)'ın bu ayeti okuduğunu duyanların çoğu sakinleştiler. Sanki ayet o anda inmişti. Ashab-ı kiram bu ayeti okuya okuya mescitten çıkıp Medine'nin yollarına dağıldılar. Sanki ayet-i kerîme onları dağıtmak için indirilmişti.¹

Hz. Ali (r.a.a.)'ın, yaşadığı şaşkınlığın şiddetinden oturup kaldığı ve hareket edemediği, Hz. Osman (r.a.a.)'ın ise dizlerinin tutulduğu ve hiçbir şey konuşmadan gidip geldiği rivayet edilmektedir.²

Efendimiz'in (s.a.v.) çok sevdiği kızı Fâtıma (r.a.a.)a validemiz hayatta kalan tek kızı idi. Bu nedenle kendisinin acısı çok daha büyük ve ağır idi. Daha öncesinde Efendimiz (s.a.v.) vefâtının yaklaştığını Fâtıma validemize haber vermişti. Enes b. Mâlik (r.a.a.) Fâtıma validemizin Rasûlullah'ın (s.a.v.) hastalığı iyice ağırlaştığında vefât edeceğini anlayınca “*Vah babamın ızdırabı!*” dediğini Efendimiz'in (s.a.v.) ise, “*Bugünden sonra babana ızdırap yok ey kızım!*” diye cevap verdiğini nakletmektedir. Vefât ettiğinde ise: “*Ey Rabbi duasını kabul eden babacığım! Ey Firdevs cenneti makamı olan babacığım. Ey Cibril arkadaşı olan babacığım!*” diye ağlamıştır. Rasûlullah (s.a.v.) defnedilince Fâtıma validemiz: “*Ey Enes! Rasûlullah'ın (s.a.v.) üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?*” demiştir.³

Efendimiz'in (s.a.v.) hizmetçisi olan Enes b. Mâlik (r.a.a.) ise Rasûlullah'a (s.a.v.) çokça bağlı ve tutkun idi. Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtı ile çektiği acıyı kendisi bizlere şöyle aktarmaktadır: “*Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye girdiği gün her şeyi aydınlattı. Biz Efendimiz (s.a.v.)'i defnederken ellerimizi çektiğimizde kalplerimiz bizi inkâr ediyordu.*”⁴

Rasûlullah'ı (s.a.v.) tanıyan ve seven herkes vefâtı ile sarsılmıştı. Efendimiz'in (s.a.v.) bakıcısı olan Ümmü Eymen Medine'ye hicret etmişti, Efendimiz (s.a.v.) kendisini daima ziyaret eder, halini hatırını sorardı.

¹ el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, s. 391.

² Bkz.; Süheylî, *er-Ravdu'l-Ünüf*, 4/468.

³ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 4462.

⁴ Tirmizî, *Kitâbü'l-Menâkıb*, Allah Rasûl'ünün son peygamber oluşu, 3622; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/122-240.

Peygamberimiz (s.a.v.) vefât edince Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) Ümmü Eymen'i ziyaret etmek istedi Hz. Ömer (r.a.a.)'a *“Benimle gel, Ümmü Eymen'i ziyaret edelim.”* dedi. Yanına gittiklerinde ise Ümmü Eymen ağlamaya başladı ve *“Allah katındakiler Rasûlü için daha hayırlıdır, seni ağlatan nedir?”* diye sorduklarında; *“Vallahi ben Allah katındakilerin Rasûlullah için daha hayırlı olduğunu bilmediğimden ağlamıyorum. Ben ancak gökten gelen vahyin kesildiği için ağlıyorum.”* diye cevap verdi. Böylece onları da hüznülendirdi ve ağlamaya başladılar.¹

Aslında Ümmü Eymen (r.a.a.)'nın bu düşünceleri yeryüzündeki tüm Müslümanların hisleriydi. Müslümanlar vahiy ve talimatlara ihtiyaç duyuyorlar, gökle yer arasında yüce Rabbimiz ile kulları arasında bir bağ ve vesileye muhtaç bulunuyorlardı. Efendimiz (s.a.v.) insanların arasında onlara merhametli ve şefaate bir öğretici, terbiyeci ve yönlendirici idi. Efendimiz'in (s.a.v.) vefât etmesiyle bu doğrudan bağ koptu. Tüm ashab-ı kiramın gözleri Rasûlullah (s.a.v.)'i arıyor ve birbirlerine taziyede bulunuyorlardı. Bilal b. Rabah (r.a.a.) Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra ezan okuyup *“Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah dediğinde”* mescid bir ağlama sesi ve feryat ile çalkalandı. Defnedildikten sonra ise Hz. Bilal (r.a.a.) bir daha ezan okumadı.²

Sehl b. Sa'd (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'in: *“Benden sonra insanlar birbirine Benim hakkımda taziyede bulunacaklar,”* dediğini, insanların ise buna bir anlam veremediğini, ancak Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra gerçekten de Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtı nedeniyle birbirlerine taziyede bulunduklarını rivayet etmiştir.³

Aynı zamanda ashab-ı kiram, Rasûlullah (s.a.v.)'in; *“Sizden birinize bir musibet geldiğinde Benimle musibetlenmesini hatırlasın. Zira bu musibetlerin en büyüğüdür.”* sözünün manasını da anlamışlardı.⁴

Muhammed el-Gazâli haberin Medine'de yayılışını şöyle anlatmaktadır:

“Kaldırılması zor haber hüznü evden yayılmaya başlamış ve kulakları çınlatmıştı. Bu haberin ağırlığı altında nefisler bitap düşmüş, bakışlar ve gözler devran eder olmuştu. Müminler Medine'nin ufuklarının karardığını hissettiler. Sevdiklerini kaybetmenin hüznü

¹ *Sahîh-i Müslim*, Ümmü Eymenin Fazileti Babı, No:2454 ; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, el-Megâzî, s. 413.

² el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, 3/392.

³ el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, 9/38 Bkz.; Ahmed Câd, *Vefâtü'l-Habîb*, s. 156

⁴ El-Elbânî bu hadisin silsilesinin sahih olduğunu söylemiştir, s. 1106.

müminleri bir şaşkınlık içerisinde bırakmıştı ve ne yapacaklarını bilmiyorlardı.”¹

Genel olarak Müslümanlar özellikle de Medine ahalisi çok şiddetli bir hüznün içerisindeydi. Yüce Allah'ın, *Duha* suresindeki ayetlerini hatırlıyorlardı. “*Elbette senin için her zaman, işin sonu, başından dahahayırlıdır. Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, ta ki sen de O'ndan ve verdiğiinden razı olacaksın.*” Ancak Allah'a kavuşmanın Rasûlullah (s.a.v.) için bir nimet olduğuna ve Firdevs cenneti ile Kevser havuzunun Efendimiz'in (s.a.v.) makamı olduğuna inanıyorlardı. Ümmet tamamen büyük bir hüznün ve keder içine düşmüştü. Hz. Aişe (r.a.a.) şöyle anlatmaktadır:

“Rasûlullah (s.a.v.) vefât edince Araplar dinden döndü, Yahudi ve Hristiyanlar başlarını kaldırdılar, münafıklar ise ortaya çıktılar. Müslümanlar yağmurlu bir kış gecesinde yolunu kaybetmiş sürü gibi oldular. Ancak Allah Müslümanları Ebû Bekir (r.a.a.)'ın eliyle topladı.”²

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) ne dinar ne de dirhem bırakmadığı rivayetlerde sâbittir. İmam Buhârî, Amr b. Hâris (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir: “*Rasûlullah (s.a.v.) ne dinar veya dirhem ne de köle veya cariye bırakmamıştı. Ancak kendisinden bindiği beyaz katırı, silahı ve Allah yolunda sadaka olarak verdiği bir yer kalmıştı.*”³

Buhârî, ve Müslimde Hz. Aişe (r.a.a.)'nın şu rivayeti yer almaktadır:

“Rasûlullah (s.a.v.) demirden zırhını rehin bırakarak bir Yahudiden vadeli yiyecek satın almıştı.”⁴

Yine Hz. Aişe validemiz: “*Peygamberimiz (s.a.v.) otuz sa' arpa (yaklaşık 100 kilo) karşılığında zırhı rehin iken vefât etmiştir.*” diye rivayet etmektedir.⁵

Efendimiz (s.a.v.) hayatta iken “*Dünya ile benim misalim, gündüz vakti bir ağacın altında bir süre gölgelenen, ardından bırakıp yoluna devam eden binekli bir yolcu gibidir.*” buyurmaktaydı.⁶

¹ Muhammed el-Gazâlî, *Fıkhu's Sîre*, s. 519.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/665.

³ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 4461; Bkz.; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Aişe (r.a.a.) rivayeti; Bkz.; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/445

⁴ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 2068-2916-4467.

⁵ Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*; Bkz.; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/445.

⁶ Sahih-i Buhârî, Kitabu'r-Rakâik, Önceden infak edilen malın kendine ait oluşu, 7/176.

Varislerine bırakmak için mal toplamaya ve biriktirmeye çalışmıyordu. Hz. Abdullah'ın Hâris b. Süveyd (r.a.a.)'tan gelen rivayetine göre ashabını mal biriktirmekten men etmiş ve “Sizler varislerinizin malını mı yoksa kendi malınızı mı daha çok seviyorsunuz?” diye sormuştu. Ashabı kiram “Ey Allah'ın Rasûlü, içimizde kendi malı daha sevgili olmayan kimse yoktur.” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) “Önceden infak ederek gönderdiği kendi malı, geri bıraktığı ise varislerinin malıdır.” buyurdu.¹

Bir başka hadis-i şerifinde Efendimiz (s.a.v.); “Bizim mirasımız yoktur, bıraktığımız şeyler sadakadır. Muhammed'in ailesi bu ganimet malından (Humus) yiyecektir.” buyurmuştur². Bilindiği gibi sadaka Efendimiz'e (s.a.v.) ve ehl-i beyte helal değildi ve onlar ancak ganimetin beşte birinden yerlerdi.

Müslüman şairler Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından günümüze Efendimiz'in (s.a.v.) mersiyesi hakkında birçok kasideler yazmışlardır. Belki de bu şairlerin en başında Efendimiz'in (s.a.v.) şairi Hassân b. Sâbit el-Ensârî (r.a.a.) gelmektedir. Kendisi Efendimiz'in (s.a.v.) hayatında ona methiyeler yazdığı gibi vefât ettikten sonra da mersiye yazmış ve Efendimiz'e (s.a.v.) mersiye yazma konusunda şairlere kapıyı ilk o açmıştır.

Kendisi İbn Hişâm'ın naklettiği “Min Uyûni's-Şiir” kasidesinde Rasûlullah'a (s.a.v.) ağlamaktadır.³

Efendimiz'in (s.a.v.) Kefenlenmesi, Cenaze Namazı Ve Defni

Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettiğinde üzerinde kalınca bir elbisesi vardı. Ebû Bürde (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir; “Hz. Aişe bizlere Yemen yapımı kalın gömlek, bir fistan (peştmal,çarşaf) çıkardı.” Bir rivayete göre Aişe validemiz; “Rasûlullah (s.a.v.)'ın ruhu bu elbisler içinde kabz olundu” dedi.⁴ Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra ashabın erkekleri Efendimiz (s.a.v.)'i techiz etmek üzere toplandığında,

¹ Sahih-i Buhârî, Hadis No: 2068-2916-4467.

² Sahih-i Buhârî, Hadis No: 2578; Bkz.; Haraç, İmare ve Fey babı, Efendimiz (s.a.v.)'in “Bizim mirasımız yoktur, bıraktıklarımız sadakadır” sözü.

³ İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Hassân b. Sâbit'in Allah Rasûlü (s.a.v.)'e mersiyesi, 4/666-669.

⁴ Sahih-i Buhârî, Efendimiz (s.a.v.)'in zırhı, asası, kılıcı ve maşrabası, 3108; Sahih-i Müslim, Kitabü'z-Zîne, Giyimde Tevazu, 2080/34.

Hiz. AîŖe validemizin hücreŖini terk ederek çıktığı konusunda Ŗüphe yoktur. Sahabe-i kiramın çoğu Rasûlullah'ın (s.a.v.) tertemiz bedeninin bulunduğu hücrenin dıŖında bekliyorlardı. Bir kısmı ise Efendimiz'in (s.a.v.) vefât haberini diğer Müslümanlara ulaŖtırıyorlardı. Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtına en çok üzülen, en çok eksiklik hissedenden Ŗüphesiz ki en yakını olan kızı Fâtıma (r.a.a.) validemiz olduğundan, ehl-i beyt onun evinde toplanmıŖlardı. Toplananların en baŖında amcası Abbas b. Abdülmuttalib, Ali b. Ebû Talib, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah ve diğer önde gelen sahabeler bulunuyordu.¹ Hiz. Safiye validemizin de hüzünden eliyle elbisesini parçaladığı bilinmektedir.²

Sahabe-i kiramın tamamının evleri küçüktü. Aynı anda birçok kiŖinin bu evlerde toplanması çok zordu. Ensâr ve Muhacirlerden bazıları Ebû Bekir (r.a.a.)'ın evinde toplandılar. Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedeninin bulunduğu hücrenin kapısı kapatıldı ve vefât ettiği Pazartesi gününün kalan kısmını bu hücrede geçirdi. Bu sırada ashab-ı kiram, Efendimiz'in (s.a.v.) halifesini seçmekle meŖgul oldular. O kadar ki, belki de Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedeni techiz edilmeden ve defnedilmeden önce hilafet konusu ile meŖgul oldular. Zira Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedeni var oldukça ve toprak ile buluşmadıkça kendilerini onun emri altında hissediyorlar, Efendimiz (s.a.v.) defnedilmeden önce hilafet meselesinin yoluna koyulması gerektiğini düşünüyorlardı. Böylece insanlar Ebû Bekir (r.a.a.)'a biat etmeye başladılar.³

Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtının ertesi Salı günü amcası Abbas b. Abdülmuttalib, Ali b. Ebû Talib, Hiz. Abbas'ın (r.a.a.) çocukları Fadl ve Kusem, Üsâme b. Zeyd ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) azatlısı Salih'le birlikte ehl-i beyt Hiz. AîŖe (r.a.a.)'a validemizin hücreŖinde toplandılar.⁴ Ardından Hazreç kabilesinin Avf oğullarından olan ve Bedir savaŖına katılmıŖ bulunan Evs b. Havli el-Ensâri (r.a.a.) insanların arkasından seslendi; “*Ey Ali! Seni Allah'a ısmarlarız! Allah Rasûl'ünden biz de pay sahibi olalım.*” diye seslenerek kendisinin de bir parçası olduğu Ensâr'ın Efendimiz'in (s.a.v.) yıkaniŖına katılmasını istiyordu. Hiz. Ali (r.a.a.) ona içeri gir dedi ve o da girdi.⁵

¹ İbn HiŖâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/650.

² İbn Ebi Ŗeybe, *el-Megâzî*, s. 414.

³ Bu kitabın Akabe Biati bölümüne Bkz.; İbn HiŖâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/655.

⁴ İbn Ebi Ŗeybe, *el-Megâzî*, s. 414.

⁵ İbn HiŖâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/662

Hız. Ebû Bekir'ın (r.a.a.) Efendimiz'i (s.a.v.) kendi sülalesinin evlatlarının yıkamasını emrettiğı rivayet edilmektedir.¹

Tabii ki bu doğal ve kendiliğinden olan bir şeydi. Zira Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.) emretmese bile bu konumda ehlibeyt ashabı kiramdan önce geliyordu. Tercih edilen rivayete göre Efendimiz'i (s.a.v.) yıkamak için hücre içindeki yatağın üzerine koydular. Yine cenaze namazını bu yatağın üzerinde iken kıldılar.

Efendimiz'in (s.a.v.) elbisesini çıkarmadan yıkadılar. Hz. Aişe validemiz şöyle rivayet etmektedir; Peygamberimiz'i (s.a.v.) yıkamak istediklerinde “*Ne yapacağımızı bilmiyoruz, Rasûlullah (s.a.v.)'ın elbisesini kendi ölülerimizin soyduğumuz gibi soyalım mı, yoksa elbisesi ile birlikte mi yıkayalım?*” dediler. İhtilafa düştüklerinde Allah (c.c.) onlara bir uyku verdi ve içlerinden çenesi göğsünde düşmeyen kalmadı. Ardından evin bir tarafından kim olduğunu bilmedikleri bir kimse konuştu ve Efendimiz'i (s.a.v.) elbisesiyle yıkamalarını söyledi. Ardından kalktılar ve Efendimiz (s.a.v.)'i üzerinde gömleğı ile birlikte yıkadılar. Gömleğı üzerinden su döküyorlar ve ellerini değdirmeden gömlekle ovalıyorlardı. Hz. Aişe validemiz, “*Eğer sözüm dinlenecek olsaydı hanımlarından başkasının yıkamasına izin vermezdim.*” buyurmuştur.²

Efendimiz'in (s.a.v.) hanımlarının, mübarek bedenine tamamen bakmalarının caiz olması nedeniyle Hz. Aişe validemiz böyle düşünmüştür.

Ölülerin elbisesinin içinde temizlenmesi gereken şeylerin bulunduğu bilinmesine rağmen Efendimiz (s.a.v.)'de bu gibi şeyler görülmemiştir. Hz. Ali (r.a.a.)'ın diğer ölülere yapıldığı gibi Efendimiz'i (s.a.v.) temizlemek istediğı, ancak tertemiz bulduğı; “*Anam babam sana feda olsun! Diriyken de ölüyken de tertemizsin.*” dediğı rivayet edilmektedir.³ Efendimiz (s.a.v.) su ve sidr ile yıkanmıştır.⁴

Hız. Ali (r.a.a.), gömleğı ile birlikte Efendimiz'i (s.a.v.) göğsüne yaslamıştı. Hız. Abbas ve oğulları Fadl ile Kusem Hız. Ali (r.a.a.) ile birlikte Efendimiz'in

¹ Tirmizî, *Sünen, Şemâil*, Efendimiz (s.a.v.)'in Vefâtı, 200; El-Elbânî bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Rivayetindipnotuna Bkz..

² Ebû Dâvûd, *Sünen*: Yıkanırken ölünün örtülmesi, Lafzı Ebû Dâvûd 'a aittir. 3141; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/662.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/520; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/280.

⁴ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/520 / İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/280.

(s.a.v.) mübarek bedenini çeviriyorlardı. Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın azatlısı Salih su döküyorlar, Hz. Ali (r.a.a.) ise elinde gömlek olmadan yıkıyor ve ovalıyordu.¹

Ardından Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedeni iki kat beyaz elbise ve Yemen işi çizgili bir kumaşa sarıldı.² Bu kumaşın pamuktan (kürsüf) olduğu da rivayet edilmektedir. Hz. Aişe (r.a.a.) validemizden Rasûlullah'ın (s.a.v.) üç kat beyaz suhûli kumaşı ile kefenlendiği rivayet edilmektedir.³ Peygamberimiz (s.a.v.) Sa'd b. Hayseme isimli kuyudan hayatında iken kendisinin içtiği kırba ile yıkanmıştır. Bu rivayet bu suyun pak ve tertemiz olduğuna, diğer sulardan ayrı bir yere sahip olduğuna delildir.⁴

Yine Hz. Aişe validemiz Rasûlullah'ın (s.a.v.) pamuktan yapılmış beyaz suhûli kumaşı ile üç kat kefenlendiğini ve kefeninde gömlek ya da sarık bulunmadığını rivayet etmiştir.⁵ Bir başka rivayette ise kefenin altında, üzerinde bulunan gömleğin bırakıldığı söylenmiştir.⁶

Rasûlullah (s.a.v.) kefenlendikten sonra yatağının üzerine konuldu. Ashab-ı kiram Efendimiz'e (s.a.v.) cenaze namazı konusunda istişarede bulundular. Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.) Efendimiz'in (s.a.v.) vefât ettiği mekândan çıkarılmaması görüşünü savundu.

“Ey Allah Rasûlü'nün arkadaşı! Rasûlullah'ın da mı namaz kılınacak?” diye sordular. Hz. Ebûbekir “Evet” diye cevap verdi. “Peki nasıl?” dediler. “Bir kısım insanlar girerler. Tekbir getirir, cenaze namazını kılar, dua eder sonra çıkarlar. Sonra bir başka grup girer onlar da tekbir getirir cenaze namazını kılar dua eder ve çıkarlar. Böylece herkes girmiş olur.” Bunun üzerine, “Ey Allah Rasûlü'nün arkadaşı! Rasûlullah (s.a.v.) defnedilecek mi?” diye sordular. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) “Evet” diye cevap verdi. “Peki nereye?” diye sorduklarında: “Allah'ın onun ruhunu kabzettiği mekanda defnedilecek, zira Allahonun ruhunu ancak temiz olan bir mekanda kabzetmiştir.” dedi. Bunun üzerine ashab-ı kiram onu tasdik ettiler.⁷

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/662.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663.

³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/281; Bkz.; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Efendimiz (s.a.v.)'in kefeni, 4/522.

⁴ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 416.

⁵ *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l-Cenâiz*, Gömleksiz kefen babı, Hadis No: 1271-1272; *Sahih-i Müslim*, *Kitabü'l-Cenâiz*, Ölünün kefenlenmesi, 941/45.

⁶ Bkz. Ebû Dâvûd, *Sünen: Kitabü'l-Cenâiz*, Ölünün kefenlenmesi, s. 353

⁷ Tirmizî, *Şemâ'il*, 378; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/275.

Sonrasında ashab-ı kiram parça parça, grup grup Efendimiz'e (s.a.v.) cenaze namazı kıldılar. Erkekler bittikten sonra kadınlar, sonrasında ise çocuklar alındı. Rasûlullah'a (s.a.v.) cenaze namazı kılınırken kimse imam olmadı.¹ Namaz kılanlar Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedenini kendilerine imam edindiler.

Hiç şüphesiz ki bu iş iyi bir tertip ve düzen gerektiriyordu. Herkes Rasûlullah'a (s.a.v.) cenaze namazı kılmak istiyordu, ancak mekân çok dardı. Bu nedenle bir düzene ihtiyaç vardı. Burada yaşın öncelikli rol aldığı düşünülmektedir. Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın *“Rasûlullah (s.a.v.)'i daha öncesinde unuttuğum şu sözü söylerken duymuştum; Yüce Allah peygamberlerin ruhunu ancak defnedilmesini istedikleri yerde kabzeder. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.)'i yatağının yerine defedin,”* dediği rivayet edilmiştir.²

Peygamberlerin kabrinin bulunacağı yerin sevgisi bazen Allah tarafından bazen de o mekânın şerefinden gelir. Ancak her halükarda Efendimiz'in (s.a.v.) kabrinin yeri hakkında bu ikisi tevafuk etmiştir.

Aynı zamanda Efendimiz (s.a.v.) hicret etmek için Medine'yi seçmiştir. Sahabeden herhangi birinin Efendimiz'in (s.a.v.) kabrinin yeri hakkında Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın görüşüne muhalefet ettiği işitilmemiştir.

Rasûlullah Efendimiz'in (s.a.v.) kabrinin kazılması hakkında; Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra birçok sahabe hayatını kaybetmiş, bunların kabirleri kimi zaman kabrin duvarında yarık açılması suretiyle lahit yapılmış, kimi zaman Medine ahalisinin yaptığı gibi kabrin ortasında çukur oluşturulmuştur. Kabri açan kişi nasıl kazıyorsa ona uyuluyordu. Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettiğinde sahabe-i kiram lahit veya kabrin ortasında çukur kazılması konusunda ihtilaf ettiler ve sesleri yükseldi. Hz. Ömer (r.a.a.) *“Ne diri iken ne de vefât ettikten sonra Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanında tartışılmaz.”* dedi veya buna benzer bir şeyler söyledi. Her iki kabir çeşidini kazanları çağırdılar. Lahit kabir kazan kimse geldi ve Rasûlullah (s.a.v.) için lahit kabir yaptı. Efendimiz (s.a.v.) oraya defnedildi.³

Rivayet edildiğine göre, Medine ahalisi için lahit kabir kazan kimse Ebû

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/289; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 412.

² Tirmizî, *Kitabu'l-Cenâiz*, 108; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663 ; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 411.

³ Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 414.

Talha Zeyd b. Sehl el -Ensârî (r.a.a.) idi. Çukur kazan ise Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.a.) idi. Her ikisini çağırarak için Abbas b. Abdülmuttalib (r.a.a.) gönderildi. Önce Ebû Talha el-Ensârî (r.a.a.) geldi ve Rasûlallah (s.a.v.) için lahit kabir kazdı.¹ Bu nedenle Müslümanlar özellikle de sahabe-i kiram kendileri için lahit kabir yapılmasını istemişlerdir. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.a.) vefât ettiği hastalığında “*Rasûlullah'a (s.a.v.) yapıldığı gibi bana lahit kabir kazın ve benim üzerime kerpiç taşlarını dikey olarak koyunuz.*” dediği rivayet edilmektedir.² Lahit kabir stili sahabe-i kiramın duasına muvafık düşmüştür.³

Zira sahabeden kabir kazan iki kişiyi çağırdıktan sonra, “*Allah'ım Rasûl'ün için birini seç.*”⁴ diye dua etmişlerdi ve Allah'u Teâlâ, Rasûl'üne lahit kabri takrir buyurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) hicri 11 Rebiülevvel'in 14. günü, miladi 14 Haziran 633 günü Salıyı Çarşambaya bağlayan gece yarısında, kadın erkek, büyük küçük herkes cenaze namazını kılincaya kadar kabrinin yanında bekletildi.

Sonra kabrin üzerinden yatak çekildi ve Efendimiz (s.a.v.) kabre indirildi. Efendimiz'in (s.a.v.) mübarek bedenini Hz. Ali (r.a.a.), amcası Abbas'ın oğulları Kusem ve Fadl, bir de azatlısı Şakran yüklenmiştir.⁵ Riveyete göre Rasûlullah (s.a.v.)'in azatlısı Şakran Rasûlullah'ın (s.a.v.) oturacağı yere serdiği sonra da üzerine giydiği kadife hırkasını Efendimiz'in (s.a.v.) kabrine koymuş ve onu almak istemelerinden korkarak, “*Vallahi senden sonra bunu kimse giymeyecek.*”⁶ demiştir.

Efendimiz (s.a.v.)'i kabre indirirken Evs b. Havli el-Ensârî (r.a.a.) da yardımcı olmuştur. Efendimiz (s.a.v.) kabre konulduğunda günümüzde de yapıldığı gibi toprağı engellemesi için üzerine dikey kerpiç taşları konulmuştur. Rasûlullah'a (s.a.v.) yapılanı takliden bu işlemin günümüzde dahi yapıldığına şahit olmaktayız. Dikey kerpiç taşları konulduktan ve çamur ile sıvandıktan sonra Rasûlullah'ın (s.a.v.) kabri o gece toprak ile kapatılmıştır.

Hz. Aişe (r.a.a.)'a validemiz şöyle demiştir: “*Biz çarşamba gecesi, gece*

¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663.

² *Sahîh-i Müslim*, Kitabü'l-Cenâiz, Lahit yapılması ve kerpiç taşlarını dikey konması.

³ Bkz.; *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l Cenâiz*, Lahit ve çukur kabir, 2/96.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/663

⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/275; Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 414-415.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/664; Tirmizî, *Kitabü'l-Cenâiz*, Kabirde ölünün altına koyulan tekeltise, s. 1047; Bkz.; *Sahih-i Müslim*, Kitabü'l-Cenâiz, Kabre kadife hırka konulması, 968/91.

yarısında kürek seslerini duyuncaya kadar Rasûlullah (s.a.v.)'in defnedildiğini anlamadık.”¹

Bir sonraki gün Hz. Bilal sabah ezanını okuyordu. “*Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah.*” deyince ağladı. Sahabe-i kiram da onunla birlikte ağladı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in arkasından ne kadar hüznlendikleri görüldü.²

Efendimiz'in (s.a.v.) kabri Hz. Aişe (r.anha) annemizin hücresinde, olduğu gibi herhangi bir işaret ya da yükselti bulunmadan bırakıldı.³Böylece Hz. Aişe (r.a.a.) validemizden rivayetle Rasûlullah'ın (s.a.v.) şifa bulmadığı hastalığında söylediği; “*Allah'ın laneti Yahudi ve Hristiyanlara olsun. Onlar ki peygamberlerin kabirlerini mescitler edindiler.*” hadisi şerifine muvafık düşmüş oldu. Eğer kabrinin mescit haline getirilmesinden korkulmasaydı elbette Efendimiz'in (s.a.v.) kabri belirgin hale getirilirdi.⁴

Hz. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) da Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına defnedilmiş, ardından Hz. Ömer (r.a.a.) vefât ettiğinde aynı hücreye onlarla beraber defnolunmak için izin istemiş, Hz. Aişe (r.anha) da kendisine izin vermiştir. Bu olayın uzunca bir kıssası bulunmaktadır.⁵

Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın kabri, Efendimiz'in (s.a.v.) kabrinin yanında, Hz. Ömer (r.a.a.)'ın kabri ise Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın kabrinin yanındadır. Üç kabir de kibleye yöneliktir. Hz. Ebûbekir (r.a.a.)'ın başı Efendimiz'in (s.a.v.) omzu hizasında, Hz. Ömer (r.a.a.)'ın başı ise Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın omzu hizasındadır.

Ebû Bekir (r.a.a.) Peygamberimiz'in (s.a.v.) halefi, Hz. Ömer (r.a.a.) ise Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın halefi, her ikisi Rasûlallah (s.a.v.)'in hayatta iken oldukları gibi hücre-i şerifedeki arkadaşlarıdır.⁶ Kabirleri yerden dört parmak yukarda bulunmaktadır.⁷

¹ Bkz.; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 4/664.

² en-Nedvî, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, s. 414.

³ *Sahih-i Buhârî*, Ebû Bekir b. Ayyaş ve Süfyan es-Semmâr'dan rivayet, Efendimiz (s.a.v.)'in kabrini üçgen olarak görmesi ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in kabri hakkındaki hadisler, Hadis No: 1390.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, *Kitabü'l-Cenâiz*, Peygamberimiz (s.a.v.), Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) ve Ömer (r.a.a.)'ın kabirleri hakkındahadisler, Hadis No: 1390.

⁵ Bkz.; Ömer b. Şebbe, *Tarihu'l-Medîne* 3/944; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/368.

⁶ Hz. Ömer (r.a.a.)'ın Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yanında defnedilmek için Aişe validemizden nasıl izin istediğineBkz.; *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 1390

⁷ el- Kastallânî, *el -Mevâhibü'l-Ledünniyye*, 3/401.

Gerek hastalığı esnasında gerekse vefâtında Rasûlullah (s.a.v.) ile en fazla ünsiyet kuranlar kadınlardan Aîşe (r.anha) validemiz, Efendimiz'in (s.a.v.) diğer hanımları ve Hz. Fâtıma (r.a.a.) validemizdir. Erkeklerden ise Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.), Ömer (r.a.a.), ehl-i beytten Hz. Ali ve Hz. Abbas (r.a.a.) ve çocukları, Enes b. Mâlik (r.a.a.) ve Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) gibi sahabelerdir. Bu nedenle Hz. Aîşe (r.a.a.)'a bize kimsenin nakletmediği birçok haber ve tavsiyeleri rivayet etmiştir. Efendimiz'in (s.a.v.) hanımlarının, ümmetin, Rasûlullah'ın (s.a.v.) tavsiyelerine ihtiyaç duydukları noktalarda özellikle de vefât ettiği hastalığında ümmete büyük katkı sağladıkları anlaşılmaktadır.

Belki de Rasûlullah'ın (s.a.v.), Hz. Aîşe validemizin hücrelerinde hastalanması, onun dizlerinde vefât etmesi ve son günlerinde onun yanında olması, O'nun nezdindeki fazileti ve yerinin bir göstergesidir. Efendimiz (s.a.v.) Aîşe validemizi diğerlerinden daha iyi tanımakta, ehl-i beytin güvenilir şahsiyeti olduğunu ve ümmetin ona güvendiğini bilmektedir. Hz. Aîşe validemiz hafızası güçlü genç birkadın olduğundan Rasûlullah (s.a.v.)'den vuku bulan tüm fiilleri ve sözleri ezberlemekteydi. Böylece Rasûlullah'ın (s.a.v.) hastalık günlerini Hz. Aîşe validemizin yanında geçirmesinin hikmeti de anlaşılmaktadır. Efendimiz'in (s.a.v.) Hz. Aîşe validemizin yanında diğer hanımlarında bulamadığı rahatı bulması ve kalbinde buna özel bir sevgi beslemesinin yanında, ayrıca Aîşe validemiz, Efendimiz'in (s.a.v.) tüm fiillerinin ve sözlerinin farkında olup, bunları ezberlemiştir.

Dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in hastalığı ve vefâtı ile ilgili rivayetlerin ve tavsiyelerin büyük çoğunluğu Hz. Aîşe (r.a.a.) validemiz aracılığıyla nakledilmiş olup, bu durum her akıl sahibi nezdinde kendisinin faziletinin ve ilminin bir göstergesidir. Efendimiz'in (s.a.v.) Hz. Aîşe (r.a.a.)'nın hücrelerinde bulunması, Ebû Bekir (r.a.a.)'a hücreye her zaman girme ve Efendimiz (s.a.v.) ile diğer insanlardan daha fazla iletişim kurma imkânı sağlamıştır.

Hz. Ali (r.a.a.) ve diğer ehl-i beyt Rasûlullah (s.a.v.) ile komşu olup, devamlı iletişim halinde bulunmakta ve durumunu sormaktaydılar. Ehl-i beyt, Ebû Bekir (r.a.a.)'ın ailesi ve Muhacir ile Ensârdan diğer bazıları Rasûlullah'ın (s.a.v.) arkadaşları olarak hep bir arada bulunuyorlardı. Başkalarıyla olmayan hısımlıklarına ek olarak, ayrıca aralarında bir sevgi, merhamet ve kaynaşma

bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'ın techizi ve yıkanmasına en layık olan elbette akrabalarının çocukları, yani Abdülmuttalib oğulları ve torunlarıydı. Kendileri bu gibi bir durumda diğer sahabelere nispetle herhangi bir kusur göstermeksizin son derece layıkıyla ve güvenlikle bu işi üstlenmişlerdi. Efendimiz'in (s.a.v.) amcasının oğlu Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) amcası Abbas (r.a.a.), onun oğulları ve Efendimiz'in (s.a.v.) azatlılarının tamamı Rasûlullah'ın (s.a.v.) mübarek bedeninin techizine doğrudan ve fiili olarak katılmışlar, Ensâr da bu göreve sembolik olarak ortak olmuştur.

Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'a Biat

Rasûlullah (s.a.v.) namazlarda Müslümanların imamı, İslam devletinin başkanı, komutanı ve kurucusu idi. Hem Efendimiz'in (s.a.v.) hem de ümmetin tüm dikkati İslam devletinin ve düzeninin devam etmesi, hukukun korunması ve dinin ayakta tutulması yönündeydi. Rasûlullah (s.a.v.) peygamberliği tebliğ etmek ve tüm insanlara adalet ve güvenliği sağlamak için dünyanın farklı bölgelerine uzanmayı hedeflemekteydi. Biçin öncelikle Arap ülkelerine komşu olan Fars diyarı ve Rum ile başlamıştı. Bu bağlamda Efendimiz (s.a.v.) vefât etmeden hemen önce Üsâme b. Zeyd (r.a.a.)'ın ordusunu hazırlamış ve Şam taraflarına gitme talimatı vermişti.¹⁴⁶⁶ Bu durum Rasûlullah'ın (s.a.v.) emir ve tavsiyelerini uygulamayı üstlenecek Allah'ın şeriatını ayakta tutacak İslam devleti ve davetinin dünyanın farklı bölgelerine uzanmasını sağlayacak bir devlet başkanının var olması zarureti göstermekteydi.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) bütün arzusunun bu yönde olmasına rağmen, kendisinden sonra halifeliği üstlenecek herhangi bir kimseyi bizzat tayin etmemiştir.¹

Ancak bu iş için Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'ı tercih ettiğine dair birçok işaret bulunmaktadır. Muhacirlerle beraber Medine ahalisi olan Ensâr-ı kiram İslam Devleti'nin birinci dereceden direğini teşkil ediyorlardı. Her biri kendi grubuyla devletin yetkisi, yönetimi ve farklı bir takım işlerde Rasûlullah'a

¹ Bkz.; Sahih-i Buhârî, Hadis No: 2740-2741; Bu kitabın “Efendimiz (s.a.v.)'in Vefâtı” bölümüne Bkz..

(s.a.v.) yardım edilmesi hususunda, grubun bireyleri arasında farklı görev ve yerleri bulunmakla birlikte önemli bir yer tutuyorlardı.

Dinin ve din ile beraber gelen düzenin farklı bölgelere taşınmaya devam edilmesi ve Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra geriye dönülmemesini emreden ayet-i kerimelerin varlığı herkes tarafından bilinmekteydi.¹

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah’a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır..” (Âl-i İmran Sûresi 3/144)

Evet, şükreden insanlardan oluşan sahabe-i kiram, ökçesini çevirip geriye dönen mürtetler ve benzerlerinin kökünü kazımaya hazır bir sistem kurmak için Hz. Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)’ı tercih etmişlerdi. Ayet-i kerimenin manası bu konumda daha iyi anlaşılmış, güç ve düzen korunmuş, yüce Allah’ın Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.) ve Muhacirler ile Ensâr’dan oluşan yardımcılarını başlarına musallat ettiği mürtetlere karşı Rasûlullah (s.a.v.)’ın devletini savunma hazırlıkları tamamlanmıştı.

Sakîfe Hadisesi

Rasûlullah’ın (s.a.v.) vefât ettiği Pazartesi günü, Efendimiz (s.a.v.) hicret etmeden önce Medine ahalisi olan Ensâr’ı kiram Sa’d b. Ubâde’nin yanında toplandılar. Sa’d b. Ubâde, Ensâr’ın liderlerindendive Sakîfe-i Benî Sâide’de toplanmışlardı. Bu sırada Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) ve diğer ehl-i beyt Fâtıma (r.anha) validemizin evinde idiler. Hz. Ömer (r.a.a.) ise bazı Muhacir ve Ensâr ile birlikte Ebû Bekir (r.a.a.)’ın yanında bulunuyordu.² Herkes düşünceliydi ve durum çok zordu. Ensâr kendilerini Medine’nin ahalisi olarak görüyor ve hicretten sonra Medine’yi Rasûlullah’a (s.a.v.) teslim ettiklerini, Efendimiz (s.a.v.) vefât ettikten sonra yeni bir düzen sağlanması gerektiğini düşünüyorlardı. Hatta belki de bazıları Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra riyaset makamının yeniden Medine ahalisine verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ensâr-ı kiram ve Muhacirlerin büyük çoğunluğu ise durumun

¹ Bkz.; Sahih-i Buhârî, Kitabu-Fedaili’s-Sahabe, Hadis No: 3668.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 4/657; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 424.

değiştğini, İslam devleti ve düzeninin Medine'yi aşarak genişlediğini, Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra aynı tertip ve düzen ile devam edeceğini, hicretten önceki durumuna bakılmaması gerektiğini düşünüyorlardı.

Devlet başkanlığına kabiliyetten çok olanlar düzeni, tertibi ve şeriatı en iyi bilenlerdi ki bunlar hem Mekke hem de Medine'de Rasûlullah'a (s.a.v.) arkadaşlık etmiş olan ve daha önce iman etmiş bulunan, bizzat Efendimiz (s.a.v.)'den dini öğrenmiş olan Muhacirler idi. Muhacirlerin başında Ebû Bekir (r.a.a.) geliyordu. Muhacirler, Efendimiz (s.a.v.) sonrasında halifelîği devralmaya en layık kimseler idiler. Bu durumu Muhacirler ve Medine ahalisinden Ensâr-ı kiramın bazıları anlamışlardı.

Bu nedenle Ensâr'ın bir kısmı Sakîfe-i Benî Sâide'de toplandıklarını Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (r.nhümâ)'ya haber verdiler ve hoşlarına gitmeyecek bir karar alınmadan önce bu toplantıya katılmalarını istediler.

Bu durum Ensâr'ın toplantıda Muhacirlerin yaşlılarının da bulunmasını istediklerinin açık bir göstergesidir. Hz. Ömer (r.a.a.), Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a *“Haydi bizimle gel, Ensâr'dan kardeşlerimizin yanına gidelim ve ne yaptıklarına bakalım dedi.”*¹

Yolda Aclan oğullarından Uveymir b. Sâide el-Ensârî ve Maan b. Adiyy adlarında Ensâr'dan iki kişi ile karşılaştılar. Bunlar; *“Ey Muhacirler! Sizin bu toplantıya katılmanıza gerek yok, Siz kendi kararınızı alın.”* dediler.²

Olayın Muhacir ve Ensâr arasında bir yarışma olmadığı açıktı. Bilakis bu iki sınıf arasında büyük bir saygı ve ihtiram bulunuyordu. Yüce Allah bu iki sınıfı *Tevbe* suresinde şöyle nitelemişti;

“(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tâbi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” (Tevbe Sûresi 9/100)

H. Ebû Bekir ve Ömer (r.anhumâ)'ya toplantıyı haber veren Ensâr'dan biriydi. *“Toplantıya katılmanıza gerek yok, Siz kendi kararınızı alın.”* diyenler de Ensâr-ı kiramdandı. Hz. Ömer *“Haydi, Ensâr'dan kardeşlerimizin yanına gidelim.”* demişti.

¹ Bkz.. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/657.

² Ömer b. Hattap (r.a.a) Hadisi, İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 424; Bkz.; *er-Ravdu'l-Ünüf*, 4/472.

Her biri kendisini diğerrinin kardeşi görüyordu. Aralarında ne bir çekişme ne de riyaset sevgisi vardı. Ancak doğruya ve en iyiye ulaşmak için içtihat ediyorlardı. Her ne kadar bazıları sahabe-i kiramın diğerrlerinin görüşlerini kerih gördüğünü söylesele de bu görüş bir şüpheden ibarettir ve sahabe-i kiramın tasarruflarında böyle bir şey asla düşünülemez.

Hız. Ömer (r.a.a.) hilafetinin sonlarına doğru belki de böyle bir görüşün ortaya çıktığını hissetmiş olmalı ki, bizzat kendisi Sakîfe-i Benî Sâide'de meydana gelenle uzunca bir hadiste anlatmıştır. İbn Abbâs (r.a.a.)'dan şöyle nakledilmiştir:

“Ben Abdurrahman ibn Avf'ın evinde kalıyordum. Bu sırada biz Ömer b. Hattab (r.a.a.) ile birlikte Mina'da idik. Ben Abdurrahman ibn Avf'a Kur'ân okutuyordum. Abdurrahman'ın evine geldiğimde onu bulamadım. Emiru'l-Mü'minin Ömer b. Hattâb (r.a.a.)'ın yanında olduğunu söylediler. O gelinceye kadar bekledim. Geldiğinde; *“Bu gün öyle bir kızdı ki, daha önce hiç böyle kızdığını görmemiştım.”* Niye, diye sorduğumda; Ensârdan iki kişinin Hız. Ebû Bekir'in hilafeti konusunda konuştuklarının haberi ona ulaştı. *“Ey Mü'minlerin emiri! Filan kişi hakkında ne düşünürsün.”* O kişi: *“Eğer Ömer ölürse, ben muhakkak filan kimseye (Talha ibn Ubeydullah) biât ederim. Vallahi Ebû Bekir'e yapılan biat istişaresiz, ansızın birdenbire yapılıp tamam oldu.”* diye konuşarak bir fitne çıkarmak istedi. Hız. Ömer (r.a.a.) bu sözü işitince insanlara bir konuşma yapmak istedi. Ben de, *“Ey Mü'minlerin emiri! Böyle yapma! Zira hac mevsimi, insanların aşâğılık ve kavgacı takımını bir araya getirmiştir. Sen konuşmak için kalktığında bir de bakarsın ki, senin meclisinde en kalabalık onlar olur. Korkarım ki, sen bir söz söylersin, bu grup da senin ne dediğini iyi kavrayamadan, sözün konulması gereken yere koyamadan bu sözlele uçuşturup yayarlar. Medine'ye gelene kadar sabret. Zira orası hicret ve sünnet yurdudur. Orada insanların bilginlele ve eşraflı ile baş başa kalır, söyleyeceğini tam yerinde söylemiş olursun, onlar da sözünü iyi koruyup onu yerine korlar.”* dedim.

İbn Abbâs (r.a.a.) der ki; Medine'ye vardığımızda Cuma günü olunca güneş ortadan meylettiği zaman bizlele mescide gidişte acele davrandık.

Mescide vardığımda Amr b. Nüfeyl'in torunu Saîd b. Zeyd'i, Minber'in sağ direği yanında oturur buldum, benden önce gelmişti. Ben de Benim dizim onun dizine degecek şekilde karşısına oturdum. Çok geçmeden Ömer (r.a.a.) göründü. Onu görünce Said'e: *“Ömer bu gün şu minberde, şimdiye kadar kendinden*

önce hiç kimsenin söylemediği şeyleri ifade eden bir hutbe okuyacak!” dedim. Said bunu kabul etmeyip: “Hiç kimsenin söylememiş olduğu bir şeyi söyleyeceğini nereden biliyorsun?” dedi.

Hiz. Ömer minber üzerine oturup müezzinler de ezanları okuyup sükut ettikleri zaman ayağa kalktı. Allah’a hamdve layık olduğu yüce sıfatlarla övdükten sonra sözün bundan sonrasına gelince, deyip şunları söyledi:

“Şüphesiz ki, Allah, Muhammed’i hak peygamber olarak aramıza gönderdi ve ona vahiy indirdi. Onunla helalleri ve haramları belirledi. Sonra Allah onun ruhunu kabzetti. Kaldırmak istediğini kaldırdı. Bırakmak istediğini de bıraktı. Bazılarını tuttuk. Bazılarını ise kaçırdık. Allah’ın kitabından okumakta olduğumuz şeyler içinde: ‘Babalarınızdan yüz çevirmeyiniz! Şu muhakkaktır ki, sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz, sizin küfrünüz, nankörlüğünüzdür!’ sözleri de vardı. Allah’ın indirdiği şeyler içinde Recm âyeti de vardı. Bunun içindir ki, Rasûlullah (s.a.v.) recm etti, ondan sonra biz de recmettik. Muhammed 'in (s.a.v.) nefsi yedinde olan Allah'a yemin olsun ki; bizler o ayeti okuduk, akledip anladık ve iyice ezberledik. Eğer Ömer Kur’ân’da bulunmayanı mushafa yazdı denecek olmasaydı onu elimle yazardım. Recim Allah'ın emrettiği gibi üç yerde yapılır. Aşıkâre hamilelik, sahibinin itirafı ve adil şahitler.

Bazılarının Ebû Bekir'in halifeliği hakkında ‘Ebû Bekir’e yapılan biat ancak istişaresiz, birden bire olmuş ve tamamlanmıştır’, dediği haberibana ulaştı. Dikkat ediniz! Hakikaten o iş böyle çabuk olmuştur. Lakin Allah, o işin hayrını vermiş ve şerrinden ümmeti korumuştur.İçinizden hiçbir kimse kendisine süratle gidilmekte, develerin boyunlarının kopmasında Ebû Bekir gibi olamaz.

Şu da bir hakikattirki, Allah, Peygamber'ini vefât ettirdiği zaman bizim de haberimizden şunlar meydana gelmişti; Ensâr cemaati Sâide oğulları sakifesinde toplandılar ve Sa’d b. Ubâde'ye biat ettiler. Ben, Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde b. Cerrah onlara ulaşmak isteyerek yola koyulup gittik. Onlara yaklaştığımız zaman, bizleri onlardan iki salih adam Üveymir ibn Sâide ile Maan b. Adiy karşıladılar da topluluğun üzerine meyledip ittifak ettikleri görüşü (Sa’d ibn Ubâde’ye bey’ati) bize zikrettiler ve; “*Ey muhacirler topluluğu! Sizler nereye gitmek istiyorsunuz?*” dediler. Biz de Onlara ; “*Ensâr kardeşlerimizin*

yanına gitmek istiyoruz.” dedik. Onlar da bize; “*Ensâr topluluğuna yaklaşmayınız, siz kendi işinizin hükmünü veriniz*” dediler. Ben de onlara; “*Vallahi bizler muhakkak onların yanına gideceğiz.*” Dedim ve yürüdük, nihâyet Sâide oğullarının meşveret ettikleri sakifede Ensâr cemaatinin yanınavardık. Bir de baktık ki, onların arasında bir örtüye bürünüp sarınmış hastalık halinde olan Sa’d b. Ubâde’ye biat ediyorlar. Onların yanına vardığımızda hatipleri; “*Ey Kureyş! Bizden bir emir olsun, sizden de bir emir.*” dedi. Habbâb b. Münzir kalkıp; “*Ben Ensâr'ın görüşü alınan kişisi ve (meyvesi çokluğundan dalı kırılmasın diye) destek verilen hurmasıym. (fikri destekleneniyim.) Ey Muhacir topluluğu bizden bir emir sizden bir emir olacak,*” dedi. Ebû Bekir bana;

“*Ey Ömer! Yavaş ol (yumuşak ve sükunetli davran)!*” dedi ve kendisi konuşmaya başladı:

“*Ey Ensâr topluluğu ! Allah’a yemin ederim ki, bizler sizin faziletinizi, İslam yolunda verdiğiniz sınavı, bizim üzerimize vacip olan hakkınızı inkar etmiyoruz. Fakat şu halifelik işi Kureyş’ten olan şu Muhacirler topluluğundan başkasında asla tanınmayacaktır. Bu Kureyş topluluğu nesep ve yurt bakımlarından Arapların ortası, yani en adaletlisi ve en üstünüdür. Ben sizler için şu iki adamdan birine bîat etmenizi teklif edip buna razı olmuşumdur. Şimdi bu ikisinden istediğinize bîat ediniz; Bundan sonra Ebû Bekir, kendisi aramızda oturmakta bulunduğu halde benim elimi ve Ebû Ubeyde b. Cerrah’ın elini tuttu. Ben onun söylediklerinden bu hareketinden başkasını kerih görmedim. Vallahi Benim öne geçirilip de boynumun vurulmasını yani bir günahdan dolayı benim boynumun öne geçirilip de vurulmaya yaklaştırılması, bana içlerinde Ebû Bekir’in mevcut bulunduğu bir kavme emirlik yapmamdan daha sevimlidir.”*

Sonra Ömer (r.a.a.):

“*Ey Ensâr Topluluğu! Ey müslümanlar. Muhakkak Allah'ın Rasûlü'nün işine en layık olanın, mağaradayken ikinin ikincisi olandır. Ebû Bekirin önceliği herkesçe malumdur.*”

Uzat ya Ebâ Bekr, sana bîat edeyim, dedim. O da elini uzattı. Ensâr'dan biri benden önce davrandı ve elini tuttu. Ardından ben de tuttum ve ona bîat ettim. Benden sonra muhacirler ve sonra Ensâr Ebû Bekr’e bîat ettiler. Biz böylece

Sa'd b. Ubâde'ye karşı çabuk davranıp galebe sağlamış olduk. Onlardan bir sözcü; “Sizler Sa'd b. Ubâde'yi öldürdünüz.” dedi. Bu sözcüye karşı ben; “Allah Sa'd b. Ubâde'yi öldürsün.” dedim. Evet dediğiniz gibi hakikaten o iş böyle çabuk olmuştur. Lakin Allah, o işin hayrını vermiş ve şerrinden ümmeti korumuştur. Artık bundan böyle Müslümanların istişaresi ve rızaları olmaksızın her kim bir adama biat edecek olursa ikisinin de öldürülecekleri korkusundan, biat olunmayacaktır.”¹

Sakife-i Benî Sâide'de geçen konuşmalardan Ensâr'ın Muhacir'e hürmet gösterdiği, Muhacir'in de Ensâr'a saygı duyduğu ve karşılıklı görüşlerini aldıkları anlaşılmaktadır. Gerek Hz. Ebûbekir gerekse Hz. Ömer (r.a.a.) halifelik hususunda çekimser davranmış,² her biri mevcut düzene tâbi olmaya çalışmıştır.

İslam Devleti'nin ve düzenin güçlü olmasında tüm Müslümanların, özellikle de İslam devletini Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte kuran Muhacir ve Ensâr'ın çıkarı bulunmaktadır. Aynı şekilde bu konuşmalardan Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) Ensâr-ı kiramı dinlemek istediği, sözlerine onları överek başladığı, Ensâr'dan bazılarının kendilerinden bir emir Muhacirler'den de bir emir olmasını önerdiği, Hz. Ömer (r.a.a.)'ın ise bunu reddettiği anlaşılmaktadır.³

Bir başka rivayette ise şöyle geçmektedir:

“O gün Hz. Ebûbekir ve Ömer (r.a.a.) Ensâr-ı kiramın yanına gittiler. Hz. Ebû Bekir (r.a.a.), “Ey Ensâr topluluğu! Bizler sizin hakkınızı inkâr etmiyoruz, zaten hiçbirimiz sizin hakkınızı inkar etmez. Bizler ancak sizin bizimle birlikte olduğunuz yerlerde hayra ulaştık. Ancak Araplar Kureyş'ten başka kimseye razı olmaz ve emri altına girmezler. Zira Kureyş Araplar içerisinde lisanı en fasih, yüzleri en güzel, evleri en ortada ve karakterleri Araplara en uygun olandır. Haydi gelin Ömer'e biat edin!” Onlar “Hayır,” dediler. Hz. Ömer (r.a.a.) Niye, diye sordu. Onlar da; “Bencillik yapmandan korkuyoruz.” dediler. Hz. Ömer (r.a.a.); “Ben yaşadıkça böyle bir şey olmayacak.” diye cevap verdi ve “O halde Ebû Bekir'e biat edin.” dedi. Hz. Ebû Bekir (r.a.a.), Ömer (r.a.a.)'a dönerek; “Sen benden daha

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 422-425; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/659.

² Bkz.; Sahih-i Buhârî, Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.)'ın fazileti, Hadis No: 3668.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/393

kuvvetlisin.” diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.a.) ise, “Sen benden daha faziletlisin.” dedi ve bu konuşma aralarında iki üç defa geçti. Sonunda Hz. Ömer (r.a.a.), “Senin faziletinin yanında benim kuvvetim sana destek olacaktır.” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a biat ettiler. İnsanlar Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) ile birlikte biat etmek için Ebû Ubeyde b. Cerrah (r.a.a.)'a gelince “Aranızda üçün üçüncüsü varken bana mı geliyorsunuz?” dedi. İbn Avn der ki; “Ben Muhammed'e üçün üçüncüsü kimdir?” dedim. Ebû Ubeyde yüce Allah'ın;

“Eğer siz Peygamber'e yardımcı olmazsanız, Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi yine yardım eder. Hani kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: “Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir,” diyordu. Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin dâvasını alçalttı. Allah'ın dini ise zaten yücedir. Çünkü Allah azîzdur, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).” (Tevbe Sûresi 9/40) ayet-i kerimesini okudu.¹

Ashab-ı kiramın birbirlerinin görüşlerini almaları, faziletlerini itiraf etmeleri ve farklı görüşleri dinleyerek münakaşada bulunmaları gayet doğaldır. Doğal olarak bu toplantı, öncesinde herhangi bir tertibat veya koordinasyon olmaksızın gerçekleşmiştir. Toplantıda bulunan herkes kendiliğinden ve sadık bir niyetle kamu maslahatını sağlamaya çalışmış ve doğruyu aramıştır. Bu nedenle Hz. Ömer (r.a.a.) konuya şer’î açıdan yaklaşmış ve insan topluluğuna; “*Rasûlullah'ın (s.a.v.) Ebûbekir'e insanlara namaz kıldırmasını emrettiğini bilmiyor musunuz?*” diye sormuştur. Onlar da “Evet biliyoruz.” demişler. “*O halde hanginiz kendisini Ebûbekir'in önünde namaz kaldırmaya layık görüyor.*” diye sormuştur. Onlar da “*Ebûbekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız.*” diye cevap vermişlerdir.²

Bundan sonra Ensâr'dan bir hatip ayağa kalkmış ve şöyle demiştir;

“Bildiğiniz gibi Rasûlullah (s.a.v.) Muhacirlerden idi, halifesi de Muhacirlerden olacaktır. Bizler ise Rasûlullah (s.a.v.)'ın yardımcıları idik. Şimdi de onun yardımcısı olduğumuz gibi halifesinin de yardımcıları olacağız.”³

Ensâr'dan bir kimse koştu ve Hz. Ömer b. Hattab (r.a.a.)'dan önce Hz. Ebû

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 428-429.

² İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 425; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/178. İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/490.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/490.

Bekir (r.a.a.) ile biat etti.¹ Ardından Sakîfe-i Benî Sâide'de bulunan herkes peş peşe kendisinin talebi olmaksızın Ebû Bekir (r.a.a.)'a biat ettiler. Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Ömer b. Hattab (r.anhümâ) dışında orada bulunanların hepsi Ensâr-ı kiramdan idi. Sakîfe-i Benî Sâide'de gerçekleşen bu biat oraya özel olmuş ve o an orada bulunmayanlar kınanmamıştır. Bu olay Rasûlullah'ın (s.a.v.) vefât ettiği Rebiülevvel ayının 12. günü olan Pazartesi günü gerçekleşmiştir.

Orada biat edenlerin Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) hakkında halife olması için Rasûlullah'ın (s.a.v.) vasiyet ettiğine dair en ufak bir haberleri olsaydı münakaşada bulunmayacakları ve herhangi bir delil ya da görüş sunmadan doğrudan biat edecekleri hususunda hiç şüphe yoktur. Aynı şekilde Hz. Ali (r.a.a.) hakkında bir vasiyet bulunsaydı aralarında Efendimiz'in (s.a.v.) sözlerini en iyi anlayan sahabeler varken bunu gizlemezler ve görmezden gelmezlerdi. Zira onlar Rasûlullah (s.a.v.)'ın öğrencileri olup, onun terbiyesinden geçmişler, onunla beraber canlarını ve silahlarını taşımışlardır.

“Müminler içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir..” (Ahzâb Sûresi 33/23)

Eğer var olsaydı böyle bir vasiyeti nasıl görmezden gelebilirlerdi. Aynı şekilde Hz. Ali (r.a.a.) böyle bir vasiyeti dile getirmemiş ve herhangi bir talepte bulunmamıştır. Zira kendisi ashab-ı kiramın en yiğidi iken Allah'ın emri hakkında herhangi bir kınayıcının kınamasından hiç korkar mıydı!

Bu önemli biat yeterli olmamıştı. Genel bir biat yapılmasına ihtiyaç vardı. Ertesi gün yani Salı günü sabah namazından sonra Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a genel biat yapıldı. Bu kendisinin halifelik makamına tayini anlamına geliyordu.

Zaten öncesinde Ensâr-ı kirâmın çoğu ve Muhacir'lerden sözü ve görüşü geçerli olan bazı kimseler kendisini tercih etmiş ve halife seçmişlerdi. Zira o insanların önünde Halife olmadan önce Rasûlullah (s.a.v.) ashabına namaz kıldırma hususunda kendisini vekil tayin etmişti. Biat sırasında Hz. Ömer (r.a.a.) kalktı ve ashab-ı kirama bir şeyler söyledi. İbn İshâk, Enes b. Mâlik

¹ Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 425.

(r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir; Sakife'de Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a biat edilip ertesi gün olunca Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) minbere oturdu. Hz. Ömer (r.a.a.) kalktı Ebû Bekir (r.a.a.)'tan önce bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ettikten ve layığıınca övgüde bulunduktan sonra şöyle dedi;

“Ey insanlar! Ben dün sizlere Allah'ın kitabında görmediğim ve Rasûlullah (s.a.v.)'den herhangi bir söz almadığım bir konuşma yapmışım. Ancak ben Rasûlullah'ın (s.a.v.) bizlerin işlerini düzene soktuğunu gördüm. Zira o, sizlere Allah'ın kendisi ile Rasûl'ünü hidayet ettiği kitabını bıraktı. Eğer siz o kitaba sarılırsanız yüce Allah sizleri de Rasûl'ünü hidayet ettiğine hidayet edecektir. Muhakkak Allah halifelik işini sizin en hayırlınızda toplamıştır. O Rasûlullah'ın (s.a.v.) arkadaşı ve mağaradaki ikinin ikincisidir. Haydi, kalkın ve ona biat edin.” Böylece ashab-ı kiram kalktılar ve Sakife biatından sonra bir kez daha genel olarak biat ettiler.¹

Bu genel biata hazır bulunanların tamamı iştirak etmiş ve ne Hz. Ali (r.a.a.) ne de diğer ehl-i beyt (r.anhum) tarafından herhangi bir itiraz vuku bulduğu kayıtlara geçmemiştir. Hep beraber Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a biat edilmesi nedeniyle diğer insanlardan daha fazla sevinmişler ve huzur bulmuşlardır. Genel olarak devlet işlerinde, özellikle de mürtetlerle mücadele hususunda Hz. Ebû Bekir (r.a.a.)'ın başyardımcıları olmuşlardır.

Hz. Ebûbekir (r.a.a.)'a biat tamamlandığında, ümmete sunacağı talimatları ve siyaseti ile halifelik işlerinde uygulayacağı metot hakkında kendisi ashab-ı kirama resmi bildirge niteliğinde olan bir hutbe irat etmiştir. Allaha hamd edip layığıyla övgüde bulunduktan sonra şöyle buyurmuştur;

“ Ey Müslümanlar! Sizin en hayırlınız olmadığım halde, sizi idare etmek için seçildim. İyilik yaparsam bana yardım ediniz. Kötülük yaparsam Benî doğrultunuz. Doğruluk emanet, yalancılık da hıyanettir. Sizin yanınızda zayıf olanlar, haklarını alıncaya kadar Benim yanımda güçlüdürler. Yanınızdaki güçlülerde, onlar üzerindeki haklarınızı alıncaya kadar yanımda güçsüzdürler. Hangi İslam toplumu Allah yolunda cihadı terk ederse, Allah ona zillet ve aşağılık verir. Hangi Müslüman toplum arasında fuhuş yapılırsa, Allah onlara vereceği bela ve cazayı genelleştirir. Allah'a ve rasûlüne itaat ettiğim müddetçe, bana itaat edin. Şayet ben Allah'a ve onun elçisine isyan edersem, artık bana itaat yoktur.”²

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, s. 429; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/66 ; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/183; Taberî, *Târih*, 2/235.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/661; Taberî, *Târih*, 2/238; İbn Kesîr *Tarihi*, 5/248.

Hız. Ebû Bekir (r.a.a.) sözlerine tevazu ile, kendi nefsinı temize çıkarmadığını ve diğer sahabelerden hayırlı olmadığını ilan etmekle başlamıştı. Hâlbuki bildiğimiz gibi kendisi sahabelerin en hayırlısı idi. Lakin İslam ahlakı mütevazı olmayı ve kendi nefsinı değil de sadece Allah'ı övmeyi emrediyordu.

Aynı zamanda Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) adalet ve eşitlik ilkesini dile getirmiş, insanlara İslam devleti devlete ait kurumlar ve şariat karşısında haklarını tam bir adaletle elde edeceklerini söylemiştir. Cihat ve kuvvet kullanarak fethetme ilkesine vurguda bulunmuş Rasûlullah'ın (s.a.v.) metodunu dile getirmiş ve Müslümanların yapacağı hibelerin devletin güçlenme sebeplerinden biri olduğunu belirtmiştir.

İnsanların fuhşiyattan ve özellikle de alenen işlenmesinden nehy etmiş, fuhşiyatın zararlarından ve ümmet içerisinde bir takım yeni hastalıkların çıkmasına neden olacağından bahsetmiştir. Eğer Hz. Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.) beşeriyetin bugünkü durumunu ve fuhuş nedeniyle ortaya çıkan hastalıkları ve özellikle de toplumsal hastalıkları görseydi elbette fuhşiyata karşı çok daha sert siyasetler ortaya koyar, fuhşiyatı ümmet içerisinde yaymaya çalışanlara karşı daha fazla mücadele verirdi.

Ayrıca Hz. Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.) kendisinin Allah'ın kitabı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünneti üzere işleri idare edeceğini, eğer bu çerçevede hareket ederse kendisine itaat etmenin vacip olduğunu, aksi takdirde itaat edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bu hutbe; içerisindeki değerler, manalar, siyaset, devlet ve uygulanmakta olan düzene dair iç ve dış planların ortaya çıkarılması için araştırmacılar tarafından üzerinde çok fazla araştırma ve analiz yapılmasını gerektiren, geleceğe yönelik bir çalışma ve siyaset planını teşkil etmektedir.¹

Hız. Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.)'ın Tercih Edilme Nedenleri

Hiç şüphe yoktur ki Ebû Bekir Sıddık (r.a.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra ümmetin en faziletlisi ve Rasûlullah (s.a.v.)'i en fazla tasdik eden kimsedir.

¹ Ebûbekir Sıddık (r.a.a.)'ın hutbesinin en önemli noktaları için Bkz.; Ali Muhammed es-Sallâbî, *Sîretü Ebi Bek'ri's-Sıddık*, s.168-178.

Efendimiz'e (s.a.v.) hicret arkadaşlığı etmiştir. Sahabe-i kiram bu arkadaşlığın Kur'ân'ı Kerim'de şöyle geçtiğini bilmekteydiler:

“Eğer siz ona (Resûlullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir..” (Tevbe Sûresi 9/40)¹

Efendimiz (s.a.v.) gerek hastalığı esnasında gerekse öncesinde en fazla Hz. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'a güvenirdi. Efendimiz (s.a.v.) her ne kadar Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) hakkında doğrudan vasiyette bulunmamış ise de, Ebû Bekir (r.a.a.)'ı tercih ettiğini gösteren birçok açık işaret bulunmaktaydı. Halife seçimi konusunu daha sonra ümmetin daimi olarak böyle uygulaması için Müslümanların istişaresine bırakmıştı.

Ayrıca Efendimiz (s.a.v.) hakkı ve saadeti bulmak isteyenler için istişarenin siyasi bir ahlak ve uygulanması gereken bir sistem olduğu gösteriyordu. Hz. Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.) hakkındaki açık göstergelerden bazıları şunlardır;

- Efendimiz (s.a.v.) Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a uyulmasını emretmiş ve hem Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.) hem de Hz. Ömer (r.a.a.)'ın kendisinden sonra geleceğine işaret etmiştir. Huzeyfe b. el-Yemani (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir: Biz Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber oturuyorduk. “Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilmiyorum. O halde benden sonra gelen iki kişiye uyunuz. ” buyuyarak Ebû Bekir ve Ömer (r.a.a.)'ya işaret etti. Devamında da “*Ammâr'ın hidayeti ile hidayetlenin. İbn Mesud size bir şey söylediğinde ise onu tasdik edin.*” buyurdu.²
- Efendimiz (s.a.v.) vefât ettiği hastalığında namaza çıkamayacak kadar aciz düşünce Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın insanlara namaz kıldırmasını emretmiştir. Sahih-i Müslim'de Hz. Aişe (r.a.a.)'a

¹ Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, 428-429.

² Bkz.; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, No:516, 427-428.

validemizden şöyle rivayet edilmektedir; Rasûlullah (s.a.v.) Benim evime geldiğinde “Ebûbekir'e haber verin insanlara namaz kıldırın.” buyurdu. Ben “Ey Allah'ın Rasûlü! Babam Ebûbekir ince kalpli bir adamdır. Kur'ân okuduğunda göz yaşlarına hakim olamaz. Ebûbekir'den başkasına emir etseydin ya.” dedim ve bunu iki üç defa tekrarladım. Efendimiz (s.a.v.) insanlara “Ebûbekir namaz kıldırın, çünkü sizler Yusuf'un arkadaşları gibisiniz.” buyurdu.¹⁴⁸⁴

Hiz. Aîşe validemizin, Efendimiz'e (s.a.v.) bu şekilde söylemesi babası için korkmasına dayanmaktaydı. İbn Hişâm'ın yaptığı rivayetinde Hiz. Aîşe validemiz; “Ey Allah'ın peygamberi! Muhakkak babam Ebûbekir ince kalpli, zayıf sesli ve Kur'ân okuduğunda fazlaca ağlayan bir adamdır.” demiş, Efendimiz (s.a.v.) ise “Ona emredin, insanlarnamaz kıldırın.” buyurmuştur. Hiz. Aîşe der ki; ben sözümü tekrarladığımda Efendimiz (s.a.v.) “Sizler Yusuf'un arkadaşları gibisiniz. Ona emredin insanlara namaz kıldırın.” buyurdu.

Hiz. Aîşe şöyle der; “Vallahi ben bu sözü ancak Ebûbekir'den vazgeçmesini istediğim için söylüyordum. Zira insanlar Rasûlullah'ın (s.a.v.) makamına geçen kimseyi sevmeyeceklerdir. Her yerde onun hakkında ileri geri konuşacaklardır. Bu nedenle babam Ebû Bekir'den vazgeçmesini istedim.”¹

Efendimiz'in (s.a.v.) mescide açılan tüm kapıların kapanmasını, ancak Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'ın kapısının açık kalmasını emrettiği son hutbesinde Hiz. Ebû Bekir (r.a.a.)'a yaptığı övgüler gayet açıktır.²

Ebû Said el-Hudri (r.a.a.)'tan şöyle rivayet edilmektedir: Peygamberimiz (s.a.v.) bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu:

“Muhakkak Allah bir kula dünya ile kendi katı arasında tercih hakkı verdi. O da Allah katındakini tercih etti. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.a.) ağlamaya başladı. Ben de kendi kendime eğer Allah bir kula dünya ile kendi katındaki arasında tercih hakkı vermiş de o kul Allah katında neyi tercih etmiş ve bu yaşlı adam niye ağlıyor. Halbuki o kul Allah Rasûlü'dür (s.a.v.), Ebû Bekir (r.a.a.) bunu bizden daha iyi anlamıştı. Sonrasında Efendimiz (s.a.v.) şöyle devam etti: Ey Ebû Bekir, ağlama. Dostluğu ve malı hususunda insanların bana en emin olanı Ebû Bekir'dir. Eğer ümmetimden bir dost edinecek olsaydım elbette Ebû Bekir'i dost edinirdim. Ancak İslam kardeşliği ve dostluğu daha ecladır.. Mescide açılan tüm kapılar

¹ İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 4/652; Sahih-i Müslim, s. 222.

² Bkz.; Sahih-i Buhârî, Kitabü Fedâ'ili's-Sahabe, Ebû Bekir'in dışındakilerin kapısını kapatın hadisi, 4/190.

*kapatılsın ancak Ebû Bekir'in kapısı müstesna.*¹

Son derece açık gerekçelerden de anlaşıldığı gibi İbn Abbâs (r.a.a.) Ömer b. Hattab (r.a.a.) şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Ey müslümanlar topluluğu! Muhakkak Allah'ın Peygamberi 'in (s.a.v.) halifeliği işine insanların en layık olanı mağarada ikinin ikincisi olan, herkesten önce Müslüman olmuş ve yaşı daha büyük olan Ebûbekir'dir.²

- Ashabı kiram Rasûlullah (s.a.v.) hayattayken ümmetin enfaziletlisi hakkında soruyorlar ve münakaşada bulunuyorlar, ardından Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın en faziletli olduğunu söylüyorlardı. İbn Ömer (r.anhümâ) şöyle rivayet etmektedir: Rasûlullah (s.a.v.) zamanında biz Ebû bekiBr'in, sonra Ömer b. Hattab, sonra da Osman b. Affan (r.a.a.)'ümün hayırlı olduğunu düşünürdük.³
- Hz. Aişe (r.a.a.)'a validemizden şöyle rivayet edilmektedir; “Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığı ağırlaşınca Abdurrahman b. Ebû Bekir (r.a.a.)'a “Bana kâğıt ve kalem getir, benden sonra ihtilafa düşmeyesiniz diye Ebû Bekir hakkında bir şeyler yazayım,” buyurmuştur. Abdurrahman (r.a.a.) getirmek için gittiğinde “*Allah ve müminler senin üzerine başkasının halife olmasını istemezler ey Ebûbekir,*” buyurmuştur.⁴
- Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın halife olmayı pek istemediği bilinmektedir. Zatü's-Selâsil savaşında Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a refakat eden Rafî et-Taî (r.a.a.) şöyle demektedir: Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a kendisine biat edilmeden öncesini sordum. Ensâr-ı kirâmdan bazılarının aralarında geçen konuşmayı, Ömer b. Hattab (r.a.a.)'ın Ensâr'a yaptığı konuşmayı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) hastalığı esnasında kendisinin imamlığı hakkında verdiği emri onlara anlattığını, bu nedenle kendisine biat ettiklerini ve kendisinin de

¹ Bkz.; *Sahîh-i Buhârî, Kitabü Fedâ'ili's-Sahâbe*, Eğer bir dost edinseydim Ebû Bekir'i dost edinirdim hadisi; *Sahih-i Müslim*. 7/110.

² İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/493; İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, bu rivayeti Ebû Ubeyde (r.a.)'dan nakletmiştir, *el-Megâzî*, s.429.

³ *Sahîh-i Buhârî*, Hadis No: 3655.

⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/47; *Sahîh-i Müslim*, 7/110.

bunu kabul ettiğini, ancak sonrasında riddet olaylarıyla fitne çıkmasından korktuğunu söylemiştir.¹

- Efendimiz'in (s.a.v.), kendisinden sonra Ebû Bekir (r.a.a.)'ın halife olacağı şeklinde tabir ettiği bazı rüyalar bulunmaktadır.

İmam Buhârî, Abdullah b. Amr (r.a.a.)'dan şöyle rivayet etmektedir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu; *“Bana rüyada şöyle gösterildi. Sanki kendim bir kuyu başında bulunuyor ve deve kovası ile su çekiyordum. Derken Ebû Bekir geldi, o da bir yahut iki kova su çekti. Allah Tebareke ve Teâla ona mağfiret buyursun! O nisbeten zayıf bir şekilde su çekti. Sonra Ömer geldi ve su çekmeye başladı. Kova da daha büyük bir kova hâline dönüştü. Artık ben insanlardan onun yaptığını yapabilecek bir yiğit görmedim. Nihâyet bütün insanlar suya kandılar ve develeri ağıllarına kapadılar.”*²

Rivayete göre bir kadın Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek bir hususta kendisiyle konuştu. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine tekrar gelmesini emretti. Bunun üzerine kadın: *“Ya seni bulamazsam!”* dedi. Kadın bu sözüyle sanki ölümü kastetmişti, Rasûlullah (s.a.v.) *“Eğer Benî bulamazsan, Ebû Bekir'e uğra!”* diye cevap verdi.”³

Burada Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ın Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ı en fazla öven sahabelerden biri olduğunu dile getirmeniz gerekir. İmam Buhârî, Sahih’inde İbn Abbâs (r.a.a.)'tan şöyle rivayet etmektedir;

*“Ben Ömer b. Hattab'a dua eden bir topluluğun arasında bulunuyordum. Hz. Ömer şehit edilmişti ve yatağın üzerinde yatıyordu. Birden arkamdan bir adam geldi, dirseğini omzuma koydu ve şöyle dedi; Allah sana rahmet etsin, Ben Allah'ın seni arkadaşınla beraber eylesini temenni ederim. Çünkü ben Rasûlullah'ın (s.a.v.) “Ben, Ebûbekir ve Ömer hiç ayrılmadık. Ben, Ebûbekir ve Ömer ne yaptıysak birlikte yaptık. Ben, Ebûbekir ve Ömer her gittiğimiz yere birlikte gittik.” dediğini ne kadar çok işitmişimdir. Bu nedenle Allah'ın seni onlarla beraber eylesini temenni ederim.” dedi. Döndüm bir de baktım ki o Ali b. Ebû Talib idi.”*⁴

Ali b. Ebû Talib (r.a.a.), Hz. Ebû Bekir (r.a.a.) ve onun hilafetini övmekte, aynı şekilde Ömer b. Hattab (r.a.a.)'ın hilafetinden de övgüyle bahsetmektedir. Hz. Ali (r.a.a.) Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ı tenkit etmeye çalışanlara ve Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın Hz. Ali hakkında vasiyeti görmezden geldiğini iddia edenlere

¹ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/395.

² *Sahih-i Buhârî*, Hadis No.: 3682.

³ *Sahih-i Buhârî*, Hadis No: 3659.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, No: 3721.

bizzat kendisi karşı çıkmıştır. Abdullah b. Hayr (r.a.a.) şöyle rivayet etmektedir; Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ı şöyle derken işittim:

“Rasûlullah (s.a.v.) peygamberlerden en güzel hal üzere ruhu kabz edilendir. Ardından Ebû Bekir (r.a.a.) halife seçilmiş ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) ameliyle ve sünneti ile amel etmiştir. Ebû Bekir (r.a.a.) da en hayırlı hal üzere ruhunu teslim etmiştir. Zaten kendisi Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra bu ümmetin en hayırlısı idi. Ardından Hz. Ömer (r.a.a.) halife seçilmiş ve her ikisinin ameli ve sünneti ile amel etmiştir. Sonra o da en hayırlı hal üzere vefât etmiştir. Zaten kendisi Peygamberimiz (s.a.v.) ve Ebûbekir (r.a.a.)'dan sonra ümmetin en hayırlısı idi.”¹

Ali b. Ebû Talib (r.a.a.)'ın oğlu olan Muhammed b. Hanefiyye şöyle rivayet etmiştir: Babama, “Rasûlullah (s.a.v.)'den sonra insanların en hayırlısı kimdir?” diye sordum. “Ebûbekir (r.a.a.)” diye cevap verdi. “Sonra kimdir?” diye sordum. “Ömer (r.a.a.)'dır” dedi. Sonra da Osman demesinden korktum da “Sonra da sen mi?” dedim. “Ben ancak Müslümanlardan normal bir kimseyim.” diye cevap verdi.²

Hz. Ebûbekir (r.a.a.)'ın fazileti hakkında Hz. Ali (r.a.a.)'tan yapılan rivayetler Efendimiz'in (s.a.v.) vefâtından bir gün sonra, Salı sabahı mescitte yapılan genel bir biatte Hz. Ali (r.a.a.), Hz. Abbas ve diğer ehl-i beytin Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a biat ettiğini, şüphe yer kalmayacak şekilde göstermektedir.

Bilinmektedir ki Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) hiçbir zaman Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'dan ayrılmamış, arkasında namaz kılmaktan geri durmamış, mürtetlerle yapılan Zil-Kıssa Savaşı'na kendisiyle birlikte çıkmıştır.³

Rasûlullah (s.a.v.) ümmetine herhangi bir emir belirlemeksizin ahirete göçmüştür. Ancak Efendimiz (s.a.v.) görüş ve itibar sahibi kişilerin istişare ve tercih yapması konusunda uyulması gereken birtakım kurallar koymuştur.⁴ Ümmet-i Muhammed ise bunu anlamış ve Ömer b. Hattab (r.a.a.) bu kurallara tâbi olmuştur. Şöyle ki; Sahih-i Buhârî ve Müslim de İbn Ömer (r.a.a.)'ın şu rivayeti geçmektedir; Hz. Ömer (r.a.a.) bıçaklandığında kendisine: “Ey

¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Megâzî*, No:520, s. 440.

² *Sahîh -i Buhârî*, No: 3715.

³ İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/7398.

⁴ Şer'i siyaset ve saltanat hükümleri ile ilgili kitaplar biat olaylarının birçok detaylarına yer vermiştir. Şu kitaplar bunlara örnek olarak gösterilebilir; İbn Teymiye, *es-Siyâsetü's-Şeriyye*, İbn Kayyim, *et-Turuku'l-Hükmiyye*; Mâverdi, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ', *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*.

müminlerin emiri! Bir halife tayin etmeyecek misin?” diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Bir halife tayin edersem benden daha hayırlı olan kimse (Ebûbekir) de bir halife tayin etmişti. Eğer bunu terk edersem benden daha hayırlı olan bir kimse (Rasûlullah (s.a.v.) de terk etmişti.” İbn Ömer (r.a.a.) der ki; “Allah Rasûlü (s.a.v.)'in adını anınca onun halife tayin etmeyeceğini anladım.”¹

Hiz. Ali (r.a.a.) kendisinden halife tayin etmesi talep edilince şöyle buyurmuştur: “Allah Rasûlü (s.a.v.) bir halife tayin etmedi ki ben tayin edeyim. Ancak Allah insanlara hayrı murad ederse Peygamber'inden sonra hayırlı bir kimse üzerine insanları topladığı gibi benden sonra hayırlı bir kimse üzerine de onları toplar.”²

İbn Kesîr (r.a.a.); Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) ve Zübeyr b. Avvâm (r.a.a.)'hın Ebûbekir Sıddîk (r.a.a.)'a diğer Müslümanlarla birlikte ilk gün biat etmiş olduklarını ve diğer Müslümanlardan bu konuda geri kalmadıklarını teyit etmektedir. Buna delil olarak Hiz. Ali (r.a.a.)'ın Rasûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın arkasında namaz kılmasını göstermiştir. Zira Hiz. Ali (r.a.a.) Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın arkasında namaz kılmaktan hiç geri durmamıştır. Ayrıca mürtetlerle savaştıkları Zil-Kıssa gazvesine onunla birlikte katılmıştır.³ Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ali (r.a.a.) hakkında yüce Allah'ın;

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldurmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir..” (Mâide Sûresi 5/54) ayeti kerimesi ne kadar doğru söylemektedir. Zira onlar birbirlerini seviyor ve birlikte Allah yolunda cihad ediyorlardı.

Hiz. Ali b. Ebû Talib (r.a.a.) altı ay sonra, yani Hiz. Fâtıma (r.a.a.) validemiz vefât ettikten sonra bir kez daha Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'a biat etmiştir. Bu biati kendisinden razı olduğunu, aralarının iyi olduğunu ve aksi yönde yayılan haberlerin asılsız olduğunu göstermek için yapmıştır.

¹ Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim, Kitabü'l-Hükkam, Halife tayin etme babı, 8/126; Bkz.; Ömer b. Şebbe, Târihu'l-Medîne, 3/889; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l- Kübrâ, 3/335.

² Tahriri için Bkz.; İbn Kesîr, es-Sîretü 'n-Nebeviyye, 4 /401; İbn Hişâm, es-Sîretü 'n-Nebeviyye, 4 653.

³ İbn Kesîr, es-Sîretü 'n-Nebeviyye, 4/7398.

HÂTİME

Allahu Teâlâ müminlere Hz. Peygamber (s.a.v.)'i göndermekle yardımda bulunmuş ve onu âlemlere rahmet kılmıştır. Yüce Allah ona tâbi olmayı kendisine ibadet saymıştır. Efendimiz (s.a.v.) iman eden ehl-i beyti ve diğer ashabı ile birlikte kendi döneminde ortaya çıkan tüm olayları yaşamış, bu olaylardan etkilenmişler ve ümmeti Muhammed'e aktarmışlardır. Rasûlullah (s.a.v.) öyle bir Hayat yaşamıştır ki, Allahu Teâlâ onun adını kıyamete kadar hiçbir beşere nasip olmadığı kadar yükseltmiştir. Krallar gelmiş geçmiş unutulmuş, devletler kurulmuş ve yıkılmış, asırlar gelmiş geçmiş, gidenlerin adı kalmamış, ancak Rasûlullah (s.a.v.) bir örnek olarak halen kalplerde yaşamaktadır. Rasûlullah'ın (s.a.v.) hayatından başka hiç kimseden öğrenilmeyen tam bir açıklık ve güvenle sergilediği ince noktalar öğrenilmiştir. Müslümanlar onu kendi nefislerinden önde görmektedirler. Onun sevgisi her Müslümana gerekli, tüm hayatı kitaplarda yazılı ve Müslümanlarca bilinmektedir. Onun sadakati ve üstün vasıfları Müslüman olmayanların bile ona saygı göstermesine neden olmuştur. Herkes görmektedir ki, o en merhametli, en güzide, en temiz, en adil ve en basiretli insan olarak tam bir beşeriyet örneğidir. Bugüne kadar onun hayatı, yaşayışı ve vasıfları hakkında birçok kitaplar yazılmış, kıyamete kadar da yazılmaya devam edecek, ancak onun benzeri hiçbir beşer bulunamayacaktır.

Rasûlullah (s.a.v.)'ın yaşayışı çok mübarekti. Bir peygamber hayatıydı, devlet yürüyüşüydü, ümmet topluluğuydu. Barış ahababı, cihat ashabı idi. Her şeye karşı azametli ve yüce, her insan ve canlıya karşı şefkatli ve duygusal idi. Rasûlullah'ın (s.a.v.) şahsiyeti ve vasıflarını bilmek, ona inen vahiy hidayet ve zamanla olan ilişkilerini öğrenmek isteyen herkesin onun hayatını incelemesi gerekiyordu. O Allah'ı ve ahiret gününü murat eden ve Allah'ı çok zikredenler için çokgüzel bir önderdi.

O bir nur, bir hidayet, basîret ve güzel bir örnek idi. Allah'tan bizi onun zümresinde haşretmesini ve şefaati ile rızıklandırmasını, havzının başında bizi toplamasını ve ondan uzak etmemesini niyaz ederiz.

Nimet veren ve salih amellere muvaffak kılan Allah'a hamdolsun.

Kaynakça

I-Ana Kaynak Eserler

el-Abbâsî, Ahmed b. Abdulhamid, *Umdetü'l-Ahbâr* fî Medineti'l-Muhtâr, Tahkîk: Muhammed et-Tayyib el-Ansârî ve Hamed el-Câsir, el-Mektebetü'l-İlmiye bi'l-Medineti'l-Münevvere, 4.b., Medine, Tarihîsiz.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî (öl.463 h.), *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*,

İbn Abdilhakem, el-Kâsim Abdurrahman b. Abdillâh (öl.257 h.), *Fütûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, Leiden 1920.

İbn Asâkir, Ebû el-Kâsım Alî b. el-Hasen (öl.571 h.), *Târîhu Medîneti Dımaşk*, (*Târîhu Dımaşk*), Dımaşk Zâhiriyye nüshalarının Kahire, Merakeş ve İstanbul'dakilerle eksikleri giderilerek eserin tıpkıbasımı yapılmıştır. Mektebetü'd-Dâr, Medine 1995.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm (öl.256 h.), *Sahîhu'l-Buhârî*, (*el-Câmi'u's-sahîh*), Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad, ve Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut 1990.

el-Bekrî, Abdullah b. Abdülaziz el-Endelüsî (öl.487 h.), *Mucemü Me'sta'cem min esmâ'i'l-Bilâd ve'l-mevâzi'*, Tahkîk: Mustafa es-Sekkâ, Alemü'l-Kütüb yayınevi, Beyrut 1983.

el-Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (öl.279 h.), *Fütûhu'l-Büldân*, (Tahkîk: Rıdvân Muhammed Rıdvân) Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, 1978.

el-Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî (öl.279 h.), *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3.Kısım, Tahkîk: Abdülaziz ed-Dûrî, ve 4. Kısım, Tahkîk: İhsan Abbas, Beyrut 1978-1979.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn (öl.458 h.), *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, Tahkîk: Abdülmu'tî Kaleci, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, 1985.

İbn el-Cevzi, Cemâlüddîn Ebi'l-Ferac Abdurrahman b. Ali (öl.597 h.), *el-Vefâ'u-bî Ahvâli'l-Mustafâ*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut Tarihsiz.

İbn el-Cevzi, Cemâlüddîn Ebû'l-Ferac Abdurrahman b. Ali (öl.597 h.), *Resâ'ilü ve Rüsülü Rasûlillah ile'l-Mülûki ve'l-Eşrâf*, (Tahkik: Muhammed Abdurrahîm, Dar Sa'dettin yayınevi, Dımaşk, 2005.

İbn Cülcül, Ebû Dâvûd Süleymân b. Hassân el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-Etbbâ' ve'l-*

Hükemâ', Tahkîk: Fuad Seyyid, El-Ma'hedü'l-İlimi'l-Farensî Matbaası, Kahire 1955.

ed-Dârimî, Ebû Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl b. Behrâm (öl.255 h.), *es-Sünen (Sünenü'd-Dârimî)*, Tahkîk: Muhammed Ahmed Dehmân, Dımşak 1349 h.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (öl.275 h.), *es-Sünen*,

İbn el-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî (öl.630 h.), *el-Kâmil fî't-Târîh*, Dârü Sâdır, Beyrut, 1965.

İbn el-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî (öl.630 h.), *Üsdü'l-Gâbe fî ma'rifeti's-Sahâbe*, Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

el-Ezdî, Muhammed b. Abdullah el-Ezdî (öl.231 h.), *Fütühu's-Şâm*, Tahkîk: Abdulmun'im Abdullah Âmir, Müessestü's-Sicilli'l-Arab, Kahire 1970.

el-Ezrakî, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed (öl.250 h.), *Ahbâru Mekke*, Tahkîk: Rüşdî es-Sâlih Melhes, Dârü's-Sekâfe, Beyrut, 1979.

Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Yakûb (öl.816 h.), *Min Hedyi'n-Nebîyyi'l-Müsemma Sifrü's-Se'âde*, Tahkîk: Ahmed Abdirrahîm es-Sâyih ve Ömer Hamza, Merkezü'l-Kitâbi Li'n-Neşr yayınevi,, 1. b., Kahire 1997. Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakûb (öl.816 h.), *el-Meğanimü'l-Mutâbe fî Me'âlimi Tâbe*,

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî el-Bağdâdî (öl.245 h.), *el-Muhabber*, Neşer eden: nşr. Ilse Lichtenstädt, Dârü'l-Âfâk yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî el-Bağdâdî (öl.245 h.), *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, Tahkîk: Hürşîd Ahmed Âlim Fârik, Haydrabâd, 1965.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, (öl.852 h.), *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tetkîk eden Abdür-ra'ûf Sa'd, Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriye, Kahire 1978.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, (öl.852 h.), *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, Matbaatü's-Se'âde, Kahire, 1328 h.(1910).

el-Hâkim, Ebû Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*, Mektebetü'l-Matbû'âtî'l-İslamiyye yayınevi, Kahire 1970.

İbn Haldûn, Abdurrahmân b. Muhammed (öl.808 h.), *el-Mukaddime*, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyyin yayınevi, Beyrut, 1978.

el-Halebî, Ali b. Burhâniddîn (öl.975 h.), *es-Sîretü'l-Halebiyye fî Sîreti'l-Emîni , 'l-Me'mûn (İnsânü'l-Uyûn)*, Dârü'l-Ma'rife yayınevi, Beyrut 1980.

Halîfe b. Hayyât, Ebî Hübeyre el-Leysî el-Ufurî (öl.240 h.), *Târihü Halife b. Hayyât*, Tahkîk: Ekrem Ziyâ el-Ömerî, 2.b., Müessetü'r-Risâle yayınevi, Beyrut 1978.

el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebi Abdillâh Yâkût b. Abdillâh, *Mu'cemü'l-Büldân*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

İbn Hanbel, Ebû Abdullâh Ahmed (öl.241 h.), *el-Müsned*, el-Mektebü'l-İslâmî yayınevi, Beyrut 1978.

İbn Hanbel, Ebû Abdullâh Ahmed (öl.241 h.), *Fezâ'ilü 's-Sahâbe*, Tahkîk: Vasiyu'llâh b. Muhammed Abbas, 1.b., Müessetü'r-Risâle yayınevi, Beyrut 1983.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm (öl.456 h.), *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 1.b., Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, 1983.

el-Hemdânî, el-Hasen b. Ahmed b. Ya'kûb (öl. 334 h.), *Sifatü Cezireti'l-Arab*,

el-Heysemî, Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâ'id*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, 1988.

el-Hımyerî, Muhammed b. Abdilmün'im (öl.900 h.), *er-Ravdu'l-Mi'târ Fi Haberi'l-Aktâr*, Tahkîk: İhsan Abbas, 2.b., Mektebetü Lübnan yayınevi, Beyrut 1984.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm el-Meâfirî (öl.218 h.), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Tahkîk: Mustafa es-Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî ve Abdülhafız Şelebî, el-Künûz el-Edebiye yayınevi, Kahire Tarihsiz.

İbn Hudeyde, Cemâleddin Ebî Abdillâh Muhmmmed b. Ali el-Ensârî(öl.783 h.), *el-Misbâhu 'l-Mudî' fî Küttâbi 'n-Nebiiyî '-Ümmiyyî ve Rüsülühi ilâ Mülûki 'l-Ard min Arabî ve Acem*, Tetkik: Ahmed Ferid el-Mezîdî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye yayınevi, Beyrut 2005.

el-Huzâ'i, Ebû'l Hasen Ali b. Muhammed et-Tilmsânî, *Tahrîcü'd-Dilâlâtî's-Sem'iyye alâ Mâ Kâne fî Ahdi Rasûlillah mine'l-Hirefi ve's-Sanâyi' ve'l-Amâlâtî's-Şer'iyye*, Tahkîk: Ahmed Mahmud Ebû Selame, el-Meclisü'l-Alâ li's-Şu'ûnî'l-İslamiyye Yayınları, Kahire 1981.

İbn İshâk , Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî (öl.151 h.), *Siretü İbni İshâk el-müsemmâtü bi-Kitâbi'l-Mübtede'i ve'l-meb'asi ve'l-megâzî*, Tahkîk: Muhammed Hamîdullah, 2.b., Hayra Hizmet Vakfı Neşriyatı Yayınları, Konya 1981.

el-Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (öl.923 h.), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*, Tahkîk: Me'mûn Muhyiddin el-Cennân, 1.b., Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut 1996.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî ed-Dımaşkî (öl.751 h.), *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-'İbâd*, el-Mektebetü'l-İlmiye, Beyrut, Tarihsiz.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî ed-Dımaşkî (öl.751 h.) *İ'lâmü'l-Muvakki'in an Rabbi'l-'Âlemîn*, Tahkîk: Muhammed Muhyi'ddin Abdulhamid, Dârü'l-Fikri'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî ed-Dımaşkî (öl.751 h.), *et-Turuku'l-Hükmiyye fî's-Siyâseti's-Şer'iyye*; Tahkîk: Muhammed Hâmid el-Fıkî, Dârü'l-Fikri'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

İbni Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî ed-Dımaşkî (öl.751 h.), *el-Fürûsiyye*,

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî ed-Dımaşkî (öl.751 h.), *et-Tıbbü'n-Nebevî*, Tahkîk: Abdülganî Abdülhâlik ve Başkaları, Mektebetü'r-Riyâdî'l-Hadîse, Riyad. Tarihsiz.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl ed-Dımaşkî (öl.774 h.): *Haccetü'l-Vedâ'*, Tahkîk: Halid Ebû Salih, 1.b., Dârü'l-Vatan yayınevi, Riyad, 1996.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl ed-Dımaşkî (öl.774 h.): *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Tahkîk: Mustafa Abdülvâhid, Dârü'l-Ma'rife yayınevi, Beyrut, 1976.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl ed-Dımaşkî (öl.774 h.): *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Dârü'l-Künûz İşbiliya yayınevi, Riyad, 2009.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl ed-Dımaşkî (öl.774 h.): *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3.b., Mektebetü'l-Ma'ârif yayınevi, Beyrut 1978.

el-Kindî, Muhammed b. Yûsuf b. Ya'kûb (350 h.), *Ahbâru Vülâti Mısr*,

İbn Kudâme, Ahmed b. Abdirrahman el-Makdisî (öl 681 h.), *Muhtasaru Minhâci'l-Kâsıdîn*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye yayınevi, Beyrut 1995.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed (öl.620 h.), *Minhâcü'l-Kâsıdîn fî Fadli'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*,

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed (öl.620 h.), *el-Muğnî*,

el-Kureşî, Yahyâ b. Âdem (öl.303 h.), *Kitâbü'l-Harâc*, Dârü'l-Ma'rife yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Farac el-Mâliki, *Akdıyetü Rasûlillah*, Matâbi'u Katar el-Vataniyye, Doha, Katar, Tarihsiz.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî (öl.276 h.), *el-Me'ârif*, Tahkîk: Muhammed İsmail es-Sâvî, 2.b., Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut, 1970.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (öl.275 h.), *es-Sünen*, (*Sünenü İbni Mâce*), Tahkîk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Kahire 1953.

el-Makrîzî, Ahmed b. Alî (öl.845 h.), *el -Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr fî Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâr*, Matba'atü't-Tevfîk, Kahire 1898.

el-Makrîzî, Ahmed b. Alî (öl.845 h.), *el-Kavlu'l-İbrîzî*, Matba'atü't-Tevfîk, Kahire 1898.

Mâlik İbn Enes, İmam (öl.179 h.), *el-Muvatta*, Gözden geçiren: Faruk Sa'd, 8.b., Dârü'l-Afâkı'l-Cedîde, Beyrut, 1981.

el-Mâverdi, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed (öl.450 h.), *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

el-Müsennâ, Ebû Ubeyde Ma'mer (öl.209 h.), *Ezvâcü'n-Nebî* (s.a.s), Tahkîk: Yusuf Ali Bedeyvî, Dârü Mektebeti't-Terbiye yayınevi, Betrut 1990.

el-Mes'ûdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Hüseyin (öl.345 h.), *Mürûcü'z -Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, Düzenleyen: Yusuf Es'ad Dağır, 2. Baskı, Dârü'l-Endülüs, Beyrut, 1973.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâburî (öl.261 h.), *el-Câmi'u's-Sahîh*, Dârü'l-Afâkı'l-Cedîde, Beyrut, Tarihsiz.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâburî

(öl.261 h.), *Fedâ'ilü's-Sahabeti min Sahihi Müslim*,

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Alî (öl.303 h.), *Kitâbü'l-Vefât, Vefâtü'r-Resûl (sas)*, Tahkîk: Dârü'l-Feth, eş-Şârîka, 1995.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (öl.303 h.), *es-Sünen (Sünenü'n-Nesâ'î)*, Celâlü'ddîn es-Süyûtî'nin şerhi ve İmâm es-Sindî'nin hâşiyesiyle birlikte yayımlanmıştır. Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut 1981.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (öl.303 h.), *Hasâ'isu Emîri'l-Mü'minîn Ali ibni Ebî Tâlib*,

en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref (öl.676 h.), *(el-Minhâc) Şerhu Sahihi Müslim ibni'l-Haccâc*, Tahkîk: Ali Abdulhamîd Ebû'l-Hayr ve arkadaşları, 3.b., Dârü'l-Hayr yayınevi, Dımaşk,1996.

Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî (öl.430 h.), *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ'*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî yayınevi, Beyrut 1995.

en-Nüveyrî, Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb (öl.733 h.), *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, Tahkîk: Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim ve arkadaşları, el-Hey'etü'l-Mısıriyye Lil-Kütâb, Kahire 1975.

İbn Receb, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Receb el-Hanbelî (öl.795 h.), *el-İstihrâc li-Ahkâmî'l-Harac*; Dârü'l-Ma'rife yayınevi, Beyrut 1979.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, (öl.230 h.) *es-Sîretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakât*, 1.b., ez-Zehrâ Lil-İlâm yayınevi, Kahire 1989.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî (öl.230 h.), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dârü Sâdır, Beyrut. Tarihsiz.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî (öl.230 h.), *Sünenü'n-Nebî (s.a.s) ve Eyyâmuhû*, Tahkîk: Abdüsselâm b. Muhammed b. Ömer Allûş, el-Mektebü'l-İslâmî yayınevi, Beyrut 1995.

es-Sehâvî, Muhammed b. Abdîrrahmân b. Muhammed (öl.902 h.), *el-Kavlü't-Tâm fî Fadli'r-Ramy Bi's-Sihâm*, Yazmanın mikrofîlmi el-Câmî'tü'l-İslamiye kütüphanesinde 1741 numara altında kayıtlıdır., Medine.

İbn Sellâm, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (öl.230 h.), *Kitabü'l-Emvâl*, Tahkîk: Muhammed Halil Herrâs, 2.b., Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriye, Kahire 1975.

es-Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr (öl.562 h.), *el-Ensâb*, Tahkîk: Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî, 1.b., Beyrut 1980.

es-Semhûdî, Nûrüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed (öl.911 h.), *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*, Tahkîk: Muhammed Muhyi'ddin Abdulhamid, Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut 1980.

İbnü Seyyidinnâs, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillâh b. Yahyâ (öl.734 h.), *'Uyûnû'l-eser fî fûnûni'l-Megâzî ve's-Şemâ'ili ve's-siyer*, Tahkîk: Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî Heyeti, 2.b., Dârü'l-Âfâkî'l-Cedîde, Beyrut 1980

es-Süheyli, Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî (öl.581 h.), *er-Ravdu'l-Unûf fî Tefsîri's-Sîreti li'bni Hişâm*, Tahkîk: Taha Adurra'ûf Sa'd, Dârü'l-Ma'rife yayınevi, Beyrut, 1978.

es-Süyûtî, Ebû'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr (öl.911 h.), *el-Hasâ'isu'l-Kübrâ (Kifâyetü't-Tâlibi'l-Lebîb fî Hasâ'isi'l-Habîb)*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

es-Süyûtî, Ebû'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî (öl.911 h.), *Hüsnü'l-Muhâdara fî Tarihi Mısr Ve'l Kahire*, Tahkîk: Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim, Dârü İhyâ'i'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Kahire 1967.

es-Süyûtî, Ebû'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî (öl.911 h.), *Târîhu'l-Hulefâ*, Tahkîk: Muhammed Muhyi'ddin Abdulhamid, 3.b., Mektebetü'lüMedenî yayınevi, Kahire 1963.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (öl.942 h.), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, Tahkîk: Mustafa Abdülvâhid ve Arkadaşları, el-Meclisü'l-Alâ li's-Şu'ûni'l-İslamiyye Yayınları, Kahire 1972-1979.

İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî (öl.264 h.), *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere*, Tahkîk: Fehîm Şeltût, Medine-i Münevvere, (Cidde) 1979.

eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî (öl.1250 h.), *Fethu'l-Kadir*

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, *el-Musannef*, Tashîh: Abdulhâlık el-Afgânî, Dârü'l-Furkân, Keraçi, 1986.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, *el-Megâzî*, Tahkîk: Abdülaziz b. İbrahim el-Ömerî, Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad, 1999.

et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Tahkîk: Târik b. İvazullah ve Abdülmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî, Dârü'l-Haremeyn yayınevi, Kahire 1995.

et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*,

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (öl.310 h.), *Târîhu'l-Umemi ve'l-Mülûk*, Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut, Tarihsiz. (*Taberî Târîhi*,) اختصاراً

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (öl.310 h.), *Tefsîrû't-Taberî, veya Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*,

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (öl.310 h.), Taberî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*,

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (öl.279 h.), *es-Sünen (el-Câmi'u's-Sahîh)*, Tahkîk: Ahmed Mahmud Şâkir, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (öl.279 h.), *Muhtasaru's-Şemâ'ili'n-Nebeviyye*, İhtisâr ve Tahkîk: eden: Muhammed Nâsır el-Elbânî, el-Mektebetü'l-İslamiyye yayınevi, Amman, ve Mektebetü'l-Ma'ârif yayınevi, Riyad, 2002.

İbn Tağrîberdî, Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf el-Atâbekî (öl.874 h.), *en-Nücûmü'z-Zâhire fî mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, Mısır Kültür Bakanlığı yayınları, Tarihsiz.

İbn Teymiye, Takıyyüddîn Ahmed b. Abdisselâm (öl.728 h.), *es-Siyâsetü's-Şer'iyye fî Islâhi'r-Râ'i ve'r-Ra'iyye*,4.b., Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

İbn Teymiye, Takıyyüddîn Ahmed b. Abdisselâm (öl.728 h.), *Mecmû'atü'l-fetâvâ*, Hazırlayan: Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım ve oğlu Muhammed yardımıyla, 2.b., Mektebetü İbn-i Teymiye, Kahire 1979.

İbn Ebi Usaybi'a, Ebü'l-Abbâs Muvaffakuddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. el-Kâsım b. Halîfe, *Uyûnü'l-Enbâ' fî Tabakâti'l-Etubbâ*, Tahkîk: Nizâr Rıza, Mektebetü'l-Hayât yayınevi, Beyrut,1965.

el-Vâkîdî, Muhammed b. Ömer (öl. 207 h.), *el-Megâzî*, Tahkîk: Marsden Jones, 'Âlem el-Kütüb yayınevi, Beyrut. Tarhisiz.

Yahyâ b. Âdem, bakınız: (el-Kureşî).

el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb (öl. 282 h.), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Dârü Sâdır yayınevi, Beyrut 1960.

Ebû Ya'lâ el-Ferrâ', Muhammed b. el-Hüseyn el-Hanbelî (öl. 458 h.), *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, Tahkîk: Muhammed Hâmid el-Fıkî, 3.b., Dârü'l-Fıkr yayınevi, Beyrut 1973.

Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm (öl. 182 h.), *Kitâbü'l-Harac*, Tahkîk: Kusayyuddin el-Hatîb, 5.b., el-Matba'atü's-Selefiye, Kahire 1976.

ez-Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ *Tâcü'l-Arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, 1.b., el-Matbaatü'l-Hayriye Yayınları, Kahire 1306 h.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân (öl.847 h.), *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, Tahkîk: Şu'ayb el-Arna'ût, 2.b., Müessetü'r-Risâle yayınevi, Beyrut 1982.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî (öl.847 h.), *es-Sîretü'n-Nebeviyye (min Kitâbi Târîhi'l-İslâm)*, Tahkîk: Hüsamüeddin el-Kudsî, Dârü ve Mektebetü'l-Hilâl yayınevi, Beyrut.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî (öl.847 h.), *el-İber fî Haberi men Gaber*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî (öl.847 h.), *et-Tıbbü'n-Nebevi*;

İbn Zenceveyh, Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Ezdî (öl.251 h.), *Kitâbü'l-Emvâl*, Tahkîk: Şâkir Zîb Feyyâz, Kral Faysal İslam Araştırmaları Merkezi, Riyad 1986.

ez-Zübeyrî, Ebû Abdillâh Mus'ab b. Abdillâh b. Mus'ab (öl.236 h.), *Nesebü Kureys*, neşreden: E. Lévi-Provençal, 3.b.,Kahire 1982.

ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâkî (öl.1122 h.), *Şerhü'l-Mevâhibi'l-Ledüniyye*, Tahkîk: Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, 1996.

II- Araştırmalar (Kitap ve makale)

Abdullah Necip Sâlim, *İbtisâmâtün Nebeviyye*, Dârü İkra ed-Devliyye, Kahire, 1427 h.

Abdulehad Davud, *Muhammedün Kemâ Verede Fi Kitâbı'l-Yahûd ve'n-Nasâra*, çeviri, Muhammed Faruk ez-Zeyn, 1. Baskı, Mektebetü'l-Ubeykân yayınevi, Riyad, 1998.

Abdulhalim b. İbrahim el-Abdullatif, *Hadîsü'l-İfk*, Nâdi'l-Kasîmi'l-Edebî, Büreyde, 1990.

Abdalmünim Abdülhamid Sultan, , *Tarihu Ummân ve'l-Halic fî Sadri'l-İslam*, Merkezü İskenderiye yayınevi, İskenderiye 2007.

Abdurrahman Abdulvâhid eş-Şucâ', *el-Yemen fî's-Sadri'l-İslam*,

Ahmed Abdülgani en-Necûlî el-Cemel, *Hicretü'r-Rasûli ve Sahâbetihi fî'l-Kur'âni ve's-Sünne*, Dârü'l-Vefâ yayınevi, el-Mansûra, Mısır,.1998.

Ahmed Câd, *Vefâtü'l-Habîbi ve Mâ Kâne Fî el-Eyyâmi'l-Ahîreti min Hayâti'r-Rasûl*, Dârü'l-Gadd yayınevi, Kahire 2003.

el-Âlûsî, Mahmud Şükrî, *Bülûğu'l-Ereb fî Marifeti Ahvâli'l-Arab*, gözden geçiren Muhammed Behcet el-Eserî, 2.b., Kahire, 1924.

Armstrong, Karen, *Sîretü'n-Nebi Muhammed* (Türkçesi: Hz. Muhammed, Bir Batılının Gözünden Son Peygamberin Hayatı),

el-Avde, Süleyman b. Hamed *el-Hicretü'l-Ülâ fî'l-İslam*, Fıkhu'l-Merviyât, 1.b., Dârü Tayyibe yayınevi, Riyad, 1999.

el-A'zamî, Mustafa, *Küttâbu'n-Nebî*, el-Mektebû'l-İslamî yayınevi, 1.b, Beyrut, 1981.

Başmeyil, Muhammed Ahmed, *Al-Arap fî eş-Şâm kable'l-İslam*, 1.b., Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut, 1973.

Bamdehic, Muhammed b. İzah ,*Gazvetü Uhud*, *Dirâsetün Davaviyye*, Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad 1999.

Bell, Sir Harold İdris, *Mısır Mine'l-İskenderi'l-Ekber Hatte'l-Fethi'l-Arabî*, Tercüme eden: Abdullatif Ahmed Ali, Dârü'n-Nahdati'l-Arabiyye yayınevi, Kahire,1973.

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *'Ala Tarîki'l-Hicre, Rihlât Fi Kalbi'l-Hicâz*, Dârü Mekke

yayınevi, Mekke 1978.

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Mu'cemü'l-Me'âlimi'l-Coğrafiyye fi's-Sîreti'n-Nebeviyye*,2.b., Dârü Mekke yayınevi, Mekke 1982.

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Evdıyetü Mekketi'l-Mikerreme*, Dârü Mekke yayınevi, Mekke 1985,

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Mu'cemü'l-Emâkini'l-Vâride fi's-Sîre*,

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Me'âlimü Mekketi't-Târihiyye ve'l-Eseriyye*, Dârü Mekke yayınevi, Mekke 1980.

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Mu'cemü Kabâ'ili'l-Hicâz*, Dârü Mekke yayınevi, Mekke 1979,

el-Bilâdî, Âtik b. Gays, *Mu'cemü Me'âlimü'l-Hicâz*, Dârü Mekke yayınevi, Mekke 1982.

el-Cezâ'irî, Ebû Bekir, *Hâzâ el-Habîbü Yâ Muhip*, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikem, Medine-i Münevver,2001.

el-Cezâ'irî, Ebû Bekir, *Minhâcü'l-Müslim*, Dârü's-Selâm yayınevi, Riyâd 2003.

Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Tarîhi'l-Arabi Kable'l-İslam*, Dârü'l-İlm Li'l-Melâyyîn, Beyrut, 1976.

Corci Zeydan, *el-Arabu Kable'l-İslam*, Müracaat ve Talik Hüseyin Mü'nis, Dârü'l-Hilal yayınevi, Kahire, Târîhsiz,

Dermenghem, Emile, *Hayatü Muhammed*, Mütercim: Muhammed Adil Zuayter, 2. b., el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât yayınları, 1988. (Dârü İhyâ'i el-kütübi'l-Arabiye yayınevi, Kahire 1949)

ed-Demlûcî, Faruk, *Târîhu'l-Edyân,El-Uluhiye ve Tarihu'l-Âlihe*, El-Ehliye Yayınevi, Beyrut 2003.

Durant, Will (William James), *Kıssatü'l-Hadâra*,(eş-Şarku'-Ednâ),Terüme eden: Muhammed Bedrân, 1.cüz,2.cilt,2.b., Kahire 1961.

ed-Dir', Muhammed Hayr, *Nebiyyü'l-İslam, Şahsiyyetühû, Hayâtühû, Risâletühû*, Dârül-Fikr yayınevi, Dımaşk (Şam), 2002.

Esed Rüstem, *er-Rûm fî Siyâsetihim ve Hadâretihim ve Dinihim ve Sekâfetihim*, Dârü'l-Mekşûf, Beyrut 1955.

Ebû Bekir, Ali eş-Şeyh Ahmed, *Me'âlimü'l-Hicreteyn ilâ Ardi'l-Habeşe*, 1. b., Mektebtü't-Tevbe yayınevi, Riyad, 1993.

Faruk Hamâde, *el-Alâkâtü'l-İslamiyyetü'n-Nasrâniyye fî'l-Ahdi'n-Nebevî*, Dârü'l-Kalem yayınevi, 1.b., Dimaşk, 2005.

Faruk Hamâde, Faruk, *el-Vasıyyetü'n-Nebeviyye li'l-Ümmeti'l-İslamiyye Fi Hâcecetü'l-Vedâ*, Dârü'l-Kalem yayınevi, Dimaşk , 2001, 1422 h.

el-Fünsiyân, Suud b. Abdullah, *Gazvetü'l-Ahzâb fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1. Baskı, Dârü İşbiliya, Riyad,1418 h.

el-Feyyûmî, Muhammed İbrahim, *F'l-Fikri'd-Dîniyyi'l-Câhilî*, Dârü'l-Ma'ârif yayınevi, Kahire 1982.

el-Gazâlî, Muhammed, *Fıkhü's Sîre*, 7.b. Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse, kahire 1976.

Gustave Le Bon, *Hadâratü'l-Arab*, Tercüme eden: Adil Zuayter, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî yayınevi, 3.b., Beyrut 1979. (Türkçe çevrisi: *Arapların Medeniyeti*, Çevirmen: Haktan Birsell, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2014).

Gabbân, Muhammed b. Abdullah (es-Suphi), *Şühedâü Gazveti Bedri'l-Kübrâ*, el-Cem'ıyyetü't-Târihiyyetü's-Suûdiyye yayınları, 14. b., Riyad 2003.

Gabbân, Muhammed Abdullah es-Subhî, *Merviyâtü Vesâiki'l-Mektûbe Mine'n-Nebiyyi ve İleyhi, Cem'an ve Dirâseten*, El-Câmi'atü'l-İslamiye,. Davet ve Usûlu'd-Din Fakültesi tarih bölümünde doktora tezi, Medine-i Münevvere, (1997). (2009 yılında Medine'de Basılmıştır)

Halid Seyyid Ali, *Resâilü'n-Nebî ile'l-Mülûk ve'l-Ümerâ ve'l-Kabâ'il*, Dârü't-Türâs, Küveyt,1987.

el-Haddâd, Ahmed b. Abdulaziz b. Kasım, *Ahlâku'n-Nebiyyi Fi'l-Kur'âni ve's-Sünne*, Darü'l-Garbi'l-İslami yayınevi, Beyrut, 2.b.,1996.

el-Harbî, Muahmmmed b. Ahmed, *İkra' Bism-i Rabbike*, 1.b., Câzân Edebiyat Kulübü yayınevi, Câzân 2002.

el-Hamed, Muhammed b. İbrahim, *el-Hivâr fî's-Sireti'n-Nebeviyye*, Küveyt, Vakıflar Bakanlığı Yayınları,2013.

Hamidullah, Muhammed, *e-Vesâ'iku's-Siyâsiyyetü li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, Darü'l-Livâ yayınevi, 1.b, Riyad , 1400 h

el-Hamîs ,Osman b. Muhammed, *Künüzü's-Sîre*, Girâs yayınevi, 3.b., Küveyt, 2008.

İbn Hamîs, Abdullah, *Mu'cemü'l-Yemâme*, 2.b., Dârü'l-Yemâme yayınevi, Riyad,1980.

el-Hâlidî, Salah Abdülfettah, *er-Rasûlü'l-Mübelliğ*, Darü'l-Kalem, Dimaşk, 1418 h.,

Hart, Michael, *A 'zamu Mi'eti Raculin fi 't-Târîh*, Tercüme eden Enis Mansur, el-Mektebü'l-Mısırî yayınevi, Kahire 1979.

Hart, Michael H., *el-Mi'etü 'l-Evâil*,

Hattâb, Mahmut Şît, *er-Rasûlü'l-Kâ'id*, 2. b., Dârü Mektebeti'l-Hayât yayınevi, Bağdat 1966.

Hattâb, Mahmut Şît, *el-Mustalahâtü'l-Askeriyye fi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 1.b., Dârü'l-Feth, Beyrut,1386.

el-Hatrâvî, Muhammed el-Iyd, *el-Medinetü fi 'l-Asrı 'l-Câhilî*, Müessestü Ulûmi'l-Kur'ân yayınları, Cidde 1982.

el-Hevvârî, Seyyid, *el-İdâre ve el-Usûl Ve'l Üsüsü'l-İlmiyye*, Dârü'l-Ma'ârif yayınları, Kahire 1976.

el-Hûlî, Muhammed Abdülaziz, *el-Edebü'n-Nebevî, 'Izâtün Baliğa ve Hikemün Âliya*,1.b., Dârü'l-Kalem yayınevi, Beyrut, 1986.

Hüseyin Mü'nis, *et-Târihu 's-Sıhhiyyü Li'r-Rasûl*, Silsiletü Ikra', Dârü'l-Ma'ârif yayınları, Kahire, 2000.

İbrahim el-Ali, *Sahîhu 's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Dârü'n-Nefâ'is yayınevi, Amman, 1995.

İbrahim Enîs ve Diğerleri, *El-Mu'cemü'l-Vasît*, Mecm'ü'l-Luğati'l-Arabiyye yayınları, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul. Tarihsiz.

İbrahim Halil Ahmed, *Muhammed Fi't-Tevrâti ve'l-İncîl ve'l-Kur'ân*, Dârü'l-Menâr yayınevi, 1989.

İmadeddin Halil, *Dirâsetün fi 's-Sîre*, Müessestü'r-Risâle, 15.b., Beyrut 2001.

İncilü Barnaba, İngilizce'den çeviren: Dr. Halil Saâde, Tanıtma yazan: Ahmed

Hicazi es-Sekkâ, 1.b., Dârü'l-Emel yayınevi, İrbid, Ürdün, 2005.

Ka'kî, Abdülaziz Abdurrahman, *el-Mecmû'atü'l-Musavvere li Eşheri Me'âlimi'l-Medineti'l-Münevvere*, 1.b., Medine, 1999.

Ka'ki, Abdülaziz Abdurrahman, *Me'âlimü'l Medineti'l-Münevvere Beyne'l-İmâre ve't-Târih*, 1.b., 3.kısım, "Surlar, kapılar, kaleler ve kuleler", Medine 2006.

Karîbî, İbrahim b. İbrahim, *Merviyyât Gazveti Benî'l-Mustalık*, el-Câmiatü'l-İslâmiyye bi'l- Medineti'l-Münevvere, Tarihsiz;

Kehhale, Ömer Rıza, *Mu'cemü Kabâili'l-Arab el-Kadîme ve'l-Hadîse*, Müessestü'r-Risâle yayınevi, Beyrut,1978.

Kelziye, Abdulvehhâb, *eş-Şerü'd-Devlî fî Ahdi'r-Rasûl*, Dârü'l-İlm Li'l-Melâyîn yayınevi, Beyrut, 1984.

el-Kemdânî, Edib, *Fennü Te'âmüli'n-Nebiyyi fî'l-Hayati'z-Zevciyye*, 1. b., Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye yayınevi, Dımaşk,2005

el-Kettânî, Abdulhayy, *Nizâmü'l-Hükûmti'n-Nevebiyye el-Müsemma et-Terâtîbü'l-İdâriyye*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye yayınevi, Beyrut, Tarihsiz.

Korkis Avvâd, *Masâdirü't-Türâsi'l-Askerî inde'l-Arab*, 1.b., el-Mucemma'u'l-İlmî'l-Irakî yayınları, Bağdat,1982.

el-Kürdi, Râcih Abdulhamid, *Şuâ'ün Mine's-Sireti'n-Nebeviyye fî'l-Ahdi'l-Mekki*, 1. b., Dârü'l- Furkân yayınevi, Amman, 1985.

el-Lahhâm, Hanân: *Hedyü's Sireti'n-Nebeviyyeti fî't Tağyîri'l-İctimâ'î*, Dârü'l-Fikr yayınevi, Beyrut ve Dımaşk, 2. b., 2001.

Mahmud Şakir, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3.b., el-Mektebü'l-İslami yayınevi, Beyrut 1985.

Mehdi Rızkullah, *es-Siretü'n-Nebeviyye fî Davi'l-Masâdiri'l-Asliyye*, Merkezü'l-Meliki Faysal, 1.b., Riyad 1992.

Mehdi Rızkullah, *Safvetü's-Sîreti'n-Nebeviyye fî Sireti Hayrı'l-Beriyye*, Dârü İmâmi'd-Dave, Riyad 2007.

Mu'addî, el-Hüseynî el-Hüseynî, *er-Resûl (s.a.s) fî Uyûnin Garbiyyetin Munsife*, 1.b., Dârü'i-Kitâbi'l-Arabi yayınevi, Kahir2006.

Muhammed İbrahim Muhammed, *el-Cânibü'l-İ'lâmî fî Hutabi'r-Rasûl*, el-Mektebü'l-İslâmî yayınevi, Beyrut, 1986.

Muhammed Umâre, , *el-İslam ve Felsefetü'l-Hükm*, 2.baskı, Beyrut 1979.

Muhammed Fethi Osman, *Min Usuli'l-Fikeri's-Siyâsiyyi'l-İslâmî*, Müessestü'r-Risâle yayınevi, Beyrut, 1984.

Mevlevî, S. A. Hüseyinî, *el-İdâretü'l Arabiyye*,.Tercüme eden: İbrahim el-Adevi, Mektebetü'l-Âdâb, Kahire.(1958).

Mesud Yahya Ağa,, *el-İktâ'u'l-İslami Fi'l-Asri'n-Nebevî*,. Suudi Arabistan Tarih Cemiyeti yayınları, Riyad, 2.b., 2006.

en-Neccâr, Abdulvehhâb, *Kıyasu'l-Enbiyâ*, Mektebetü Dârü't-Tülas, Kahire, 1985.

En-Nedvetü el-Âlemiye li's-Şebâbi'l-İslâmî (Dünya Müslüman Gençlik Teşkilâtı), *el-Mevsû'atü'l-Müeyyessere fî'l-Edyâni ve'l-Mezâhibi'l-Muâsıra*, 3.b., Riyad 1998.

en-Nedvî, Ebu'l-Hasan, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*,

Norman H. Baynes, *el-İmparatoriyyetü'l-Bizantiyye*, Tercüme eden: Hüseyin Mü'nis ve Mahmud Yusuf Zâyid, Kahire 1950.

el-Ömerî, Abdulaziz, *Mebâdi'ü't-Tahtîti ve'l-İdâre fî's-Sîreti'n Nebeviyye*, 1.b., Sefir Matbaası, Riyad 2007.

el-Ömerî, Abdulaziz, *el-Vilâyetü ale'l-Büldân fî Asrı'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*, 1.b., Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad 2001.

el-Ömerî, Abdulaziz, *el-Hıref ve's-Sinâ'âti fî'l-Hicâz fî'l-Asrı'n-Nebevi (Asrı'r-Rasûl s.a.s)*, 3.b., Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad 2000.

el-Ömerî, Abdulaziz,, *el-Fütûhu'l-İslamiyye Abre'l-Usûr*, 2.b., Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad 1999.

el-Ömerî, Büreyk b. Muhammed Ebû Mayîle, *Gazvetü Mu'te ve's-Serâyâ ve'l-Bu'û'sü'n-Nebeviyyeti's-Şemâliyye*. İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmiati'l-İslâmiyye yayınları,1.b., Medine 2004.

el-Ömerî, Büreyk b. Muhammed Ebû Mâyile, *es-Serâya ve'l-Bü'ûsü'n-Nebeviyye Havle'l-Medineti ve Mekke, Dirâsetün Nakdiyye*, Dârü İbni'l-Cevzi yayınevi, Demmâm 1996.

el-Ömeri, Ekrem Ziya, *el-Hayâtü'l-İktisadiyye fî'l-Asrı'n Nübüvve*, Dârü İşbiliya yayınevi, Riyad, 1997.

el-Ömeri, Ekrem Ziya,, *es-Sîretü 'n-Nebeviyyetü's Sahîha*, Mektebetü'-Ulûm ve'l-Hikem, 3.b., Medine 2005.

el-Ömeri, Ekrem Ziya, *el-Mücteme'u'l Medenî fî Ahdi'n-Nübüvve*, el-Câmi'atü'l-İslamiye Yayınları, 1.b.,Medine 1983.

Rauf Çelebi, *el-Mücteme'ü'l-Arabî Kable'l-İslam*, Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse yayınevi, Kahire, 1977.

er-Reşîd, Nâsır, *Sûku Ukâz fî'l-Cahiliyyeti ve'l-İslam, Târîhuhu, ve Neşetühu ve Mevki'ühu*, 1.b., Dârü'l-Ensâr yayınevi, Kahire, 1977.

er-Rifâ'î, Salih b. Hâmid, *el-Ehâdîsü'l-Vâridetü fî Fadâili'l-Medine, Cem'an ve Dirâseten*, Mücemma'u Tıbbâtü'l-Mushaf, 1. b., Medine 1992.

Runciman, Steven, *el-Hadâratü'l- Bizantiyye*, Arapçaya çeviren:Abdülaziz Tefvîk Cavid, an-Nahdatu'l-Mısriyye yayınevi, Kahire,1961,

Salih Ahmed el-Ali, *Muhâdarât fî Târîhi'l-Arab, ed-Devletü'l-Arabiyye Kable'l-İslam*, Matbaatü'l-Ma'ârif, Bağdat 1960.

es-Se'âlibî, Abdulaziz, *Mu'cizü Muhammedin Rasûlillah, er-Risâletü'l-Muhammediyye ile'l-Ümemi Kâffe*, Dârü'l-Garbi'l-İslami yayınları, 3. b., Beyrut, 1986.

es-Seâlibî, Abdülaziz, *Muhâdarât fî Târîhi'l-Mezâhibi ve'l-Edyân*,

Subhi es-Salih, *en-Nüzümü'l-İslâmiyye, Neş'etühâ ve Tetavvuruhâ*, 5. baskı, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyyin yayınevi, Beyrut, 1980.

es-Sallâbî, Ali Muhammed, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, 3.b., Dârü İbni Kesîr yayınevi, Dımaşk, 2005.

es-Sallâbî, Ali Muhammed, *Sîretü Ebi Bek'ri's-Sıddîk*,.Dârü'l-İmân yayınevi, İskenderiye 2002.

es-Sakkâ, Ahmed Ahmed Ali, *Gusnu'r-Rabb Fi Sifri Eşiyâ en-Nebi*,
Suad Mâhir, *Mesâcidün fi's-Sireti'n-Nebeviyye*, el-Heyetü's-Mısriyyetü'l-Âmme
li'l-Kitâb Yayınları, Kahire 1987.

es-Sellûmî, Abdülaziz, *Divânü'l-Cünd*, 1.b., Mektebetü't-Tâlibi'l-Câmi'i yayınevi,
Mekke 1986.

es-Sindî, Abdülkadir Habibullah, *ez-Zehebü'l-Mesbûk fî Tahkiki Rivâyâti
Gazveti Tebûk*, Mektebetü'l-Muallâ yayınevi, Küveyt 1986.

Sirrû'l-Hatm Osman Ali, *Tedrisü'es-Sireti'n-Nebeviyye fî Menâhici et-Târih el-
Medresiyye*, Dârü'l-Ulûm yayınevi, Riyad, 1982.

es-Süveykit, Süleyman b. Abdullah, *Mihnetü'l-Müslimîn fi'l-Ahdi'l-Mekkî*,
Mektebetü't-Tevbe yayınevi, Riyad 1992.

eş-Şâmi, Salih Ahmed, *Min Me'îni's-Sîre*, 1.b., el-Mektebü'l-İslami yayınevi,
Beyrut 1985.

Şevkî Ebû Halil, *el-Hendek, Gazvetü'l-Ahzâb*, Dârü'l-Fikr yayınevi, Dımaşk,
1986.

Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî, Alasru'l-Câhili*, Dârü'l-Ma'ârif yayınları,
Kahire 1996.

eş-Şü'aybî, Ahmed Kâid, *Vesikatü'l-Medine, el-Mazmûn ve'd-Dilâle*, Kitâbu'l-
Ümme Serisi, Katar-Evkâf Bakanlığı yayınları, ed-Devha, Katar, 2005.

eş-Şinkîti, Ahmet b. Muhammed el-Emin, *el-Bu'ûs ve'l-Gazavâti'n-Nebeviyye*,
Dârü'l-Âfâkı'l-Arabiye yayınevi, Kahire 2006.

Ebû Şehbeh, Muhammed, *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'ân ve's-Sünne*,
Daru'l-Kalem yayınevi, Dımaşk, 2003.

Ebû Şehbe, Muhammed, *el-Medhalü li Dirâseti'l-Kur'âni'l Kerim*,

Tahmaz, Abdülhamid Tahmaz, *Sîretü'n-Nebi*,

et-Termânini, Abdusselam, *Ezminetü't-Târîhi'l-İslami*, 1.cüz, 1. cilt, Küveyt
1982.

et-Tarhûnî, *Sahihu's-Sireti'n-Nebeviyye, elmüsemmati es-Siretü'z-
Zehebiye*, 1.b., Dârü İbni Teymiye yayınevi, Riyad 1990.

Sâbir Tu'aime, *et-Târîhu 'l-Yahudiyyi 'l-Âm*, 1.b., (Dârü'l-Cîl, 1 Beyrut 1975).

el-Utûm, Ali, *Tecrübetü Mû'te*, Mektebetü'r-Risâleti'l-Hasdîse yayınevi, Amman, Ürdün, 1986.

el-Ubeydî, Abdulcebbar Mensî, *Tâ'if ve Devru Kabîleti Sakîf el-Arabiyye*, 2.b., Dârü'r-Rifâ'i Yayınevi, Riyad, 1983.

el-'Uteybî, Muhammed b. 'Avvâz, *Necrân fi Asrı'n-Nübüvveti vel-Hilâfeti'r-Râşide*, İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesine sunulan yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Riyad 2010.

Vetir, Muhammed Dâhir, *Fennü'l-Harb Fi Ahdi'r-Rasûl*, Dârü'l-Fikr yayınevi, Dımaşk, 1985.

el-Vezzan, Adnan b. Muhammed, (*Mevsû'atü*) *Hukuki'l-İnsânı fi'l-İslam ve Simâtühâ fi'l-Memleketi'l-Arabiyye's-Suûdiye*, 1.b., 5. Cilt, Müessetü'r-Risâle yayınevi, Beyrut 2005.

el-Vekil, Muhammed es-Seyyid, *el-Hareketü'l-İlmiyyetü fi Asrı'r-Rasûl ve Hulefâ'ihî*, 1. b., Dârü'l-Müctema' yayınevi, Cidde, 1986.

ez-Zâhirî, Ebû Tûrâb, *Zühûlü'l-Ukûl bi-Vefâti'r-Rasûl*, Dârü'l-Kıble yayınevi, Cidde 1984.

ez-Zâhirî, Ebû Tûrâb, *Eshâbu's-Suffe*, Dârü'l-Kıble, Cidde 1983.

Yabancı Dille Araştırmalar:

Jewish Encyclopedia, Volum 9P,

Gospel of Barnaba

R. Goltheril: Goltheril “Achri stristian Bahira legend. "Zcits Chrif Fur Assyriologie, 13 (1898) pp. 189-242:14.(1898) pp 203-268, 151900. pp. 56-102, 16. (1903) pp 125-166.

ÖNSÖZ

Kısaltmalar

SİYER ÇALIŞMALARININ AMAÇ VE FAYDALARI

Rasûlullah'ın Siyerini Araştırmak, Muhabbetini Kazanmaya Vesiledir

SİYER-İ NEBEVİYİ ARAŞTIRMA KEYFİYETİ

Hız. Peygamber'in Siyerinin Özellikleri

CAHİLİYE ÇAĞINDA ARAPLARIN DURUMU

- Dini Yönleri

- Sosyal Hayat

CAHİLİYE ÇAĞINDA DÜNYADAKİ DİNİ DURUM

- Yahudilik

- Hristiyanlık

- Mecûsîlik

- Budizm

CAHİLİYE ÇAĞINDA SİYASİ DURUM

Arapların Siyasi Durumları

Bedeviler

Mekke ve Medine

DÜNYA VE PEYGAMBER BEKLENTİSİ

Yahudiler

Hristiyanlar

Hız. Hacer ve Hız. İsmail'in Kovulması

ÇAĞIMIZ BATI AYDINLARI VE Hız. PEYGAMBER HAKKINDAKİ

GÖRÜŞLERİ

PEYGAMBER ÇAĞI (ASR-I SAADET)

Hız. Peygamber'in Vatanı

Hız. Muhammed Mustafa'nın Nesebi

Peygamberimizin Doğumu

Yüce Allah'ın (c.c.) Barındırdığı Yetim

Hız. Peygamber'in Gençliği

Olgunluk Çağı

Hız. Hatice ile Evlenmesi

KÂBE'NİN İNŞA EDİLMESİ HADİSESİ

Peygamberlik Öncesi İrhâsât (meydana gelen Hârikulâde Olaylar, olağanüstü bazı hadiseler)

Peygamberlik

Vahiy

Vahyin Gelişi

DAVETİN BAŞLAMASI

MÜŞRİKLERİN RASÛLULLAH'A YAPTIKLARI EZİYETLER

ZULÜM GÖREN İLK MÜSLÜMANLAR VE ŞEHİTLER

Habeşistan'a ilk Hicret

Habeşistan'a İkinci Hicret

Zalim Boykot

H. Hatice'nin Vefatı

Ebû Talib'in Vefatı

İsrâ ve Mirac Hadisesi (H. 9. yıl)

İSLAM'IN KABİLELERE ARZ EDİLMESİ

ENSÂR İLE İLK BULUŞMA

BİRİNCİ AKABE BİATI

İKİNCİ AKABE BİATI

Sahâbelerin Hicreti

Ehl-i Suffe

H. Peygamber (s.a.v.)'in Hicreti

H. Ebû Bekir ve Ailesinin Hicretteki Rolü

H. Ali'nin Fedakarlığı ve H. Peygamber (s.a.v.)'in

Emanetlerini Yerini Getirmesi

Medine Yolu

Medine'ye Varış

Medine Ve Sakinleri

MESCİD-İ NEBEVİ'NİN İNŞASI

Kardeşlik Akdi

Efendimiz'in (s.a.v.) H. Aişe Validemiz (r.a.a.) İle Evlenmesi

MEDİNE VE MEDİNE TOPLUMUNUN GELİŞMESİ

İsminin Değiştirilmesi

Medine Sevgisi Harem Kılınması

Nüfus Gelişimi

Manevi Gelişim

Eğitimde Gelişme

Sosyal Gelişim

SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Ekonomik Gelişme

Ticari Gelişme

Zirai Gelişim

Madencilik Gelişimi

Sanayi Gelişim

Demircilik:

Dericilik ve Kunduracılık

Dokumacılık ve Dikiş

Hasırcılık

Hayvancılığın Gelişimi Ve Hayvan Yetiştirilmesi

Çobanlık

Odunculuk Ve Kerestecilik

İşçilik
MEDİNE ANLAŞMASI
Savaş İzni
RAMAZAN ORUCU
KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ
Seriyye Ve Gazaların Başlaması
İLK SERİYYELER
İlk Seriyyelerin En Önemlileri
Sîfü'l-Bahr'e Gönderilen Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.a.)
Seriyyesi

Ubeyde b. Hâris b. Abdülmuttalib (r.a.a.) Seriyyesi
Abdullah b. Cahş (r.a.a.)'ın Nahle'ye Seriyyesi
İLK GAZVELER
Ebvâ Gazvesi
Uşeyre Gazvesi

Sefvân Gazvesi (Birinci Bedir Gazvesi)
Bedir Savaşı (Hicretin İkinci Yılı 17 Ramazan)
BEDİR VE UHUD SAVAŞLARI ARASI
Benî Kaynukâ Gazvesi
Hz. Ali (r.a.a.) ve Fâtıma (r.a.a.) Validemizin Evlenmesi
Uhud Savaşı (Hicret'in Üçüncü Yılı, Şevval Ayı)
Recî' Ashabı
Ma'ûne Kuyusu Olayı
Nadîroğulları Gazvesi (Hicri Dördüncü Yıl, Rebiülevvel Ayı)
Ahzâb (Hendek) Savaşı
Benî Mustalık (Müreysi) Gazvesi (Hicri Altıncı Yıl, Şaban
Ayı)
İfk Hadisesi

Hudeybiye Gazvesi (Hicri Altıncı Yıl, Şevval Ayı)
Rasûlullah'ın (s.a.v.) Dünya Liderlerine Mektupları
Rum (Bizans) Kralına Mektubu
Farsların Kısırâsına Mektubu
HİCRETİN DOKUZUNCU YILI
Efendimiz (s.a.v.)'in Mısır'da Kıptilerin Hükümdarı Mukavkıs'a
Mektubu

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Habeşistan Kralına Mektubu
Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Yemâme'den Hevze b. Ali el-
Hanefi'ye Mektubu
Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Bahreyn'de Münzir b. Sâvî el-
Abdi'ye Mektubu

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Ferve b. Amr el-Cüzâmî'ye Mektubu
Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Umman Meliklerine Mektubu

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Hâris b. Ebî Şemir el-
Gassânî'ye Mektubu
Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Cebele b. Eyhem el-Gassânî'ye
Mektubu
Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Yuhanna b. Ru'be ve Eyle
Liderlerine Mektubu
HAYBER'İN FETHİ (Hicri Yedinci Yıl, Rebiülevvel Ayı)
KAZA UMRESİ
MÜ'TE GAZVESİ (Hicretin Sekizinci Yılı, Cemaziyelevvel
Ayı)
MEKKE'NİN FETHİ (Hicri Sekizinci Yıl, Yirmi Ramazan
Ayı)
HUNEYN VE TAİF GAZVELERİ (Hicretin Sekizinci Yılı,
Şevval Ayı)
TEBÛK GAZVESİ (Hicri Dokuzuncu Yıl, Recep Ayı)
Ebû Bekir (r.a.a.)'ın İnsanları Hacca Götürmesi (Hicri
Dokuzuncu Yıl)
KABİLELERE AİT HEYETLER
Devs Heyeti (Tufeyl b. Amr)
Abdü'l-Kays Heyeti
Sakif Heyeti
Benî Temim Heyeti
Benî Âmir Heyeti
Benî Hanife Heyeti
YEMEN HEYETLERİ
Eş'arîlerin Heyeti
Murad Heyeti (Ferve b. Mesik)
Hemdan Heyeti
Kinde Heyeti
Ezd Heyeti (Cüreş)
Hâris b. Ka'b Heyeti
HRİSTİYAN ARAPLARIN HEYETLERİ
Benî Dâr Heyeti
Tağlib Heyeti
Tayy Heyeti
Ferve b. Amr el-Cüzâmî Heyeti
Gassân Heyeti
Adiy b. Hâtem-i Tayy Heyeti
NECRAN HRİSTİYANLARININ HEYETİ
Putların Yıkılması
Uzzâ'yı Yıkma İçin Gönderilen Halit b. Velid (r.a.a.)
Seriyyesi
Süvâ'ı Yıkma İçin Gönderilen Amr b. As (r.a.a.) Seriyyesi

Menat Putunu Yıkmak İçin Gönderilen Sa'd b. Zeyd el-Eşheli
(r.a.a.) Seriiyesi
Tayy'da Bulunan Fülüs Putunu Yıkmaya Gönderilen Ali b. Ebû
Talib (r.a.a.) Seriiyesi
Devs'te Bulunan Zü'l-Keffeyn Putunun Yıkılması İçin Tufeyl
b. Amr (r.a.a.) Seriiyesi
Zü'l-Hulasa Putunu Yıkmaya Gönderilen Cerir b. Abdullah el-
Becelî (r.a.a.) Seriiyesi
VEDA HACCI

VEDA HACCI HAKKINDA BAZI NOTLAR
GADİR-İ HUM HADİSESİ
Üsâme b. Zeyd (r.a.a.) Ordusunun Gönderilmesi
İSLAM DEVLETİNİN KURULUŞU
DEVLET TEŞKİLATI VE VİLAYETLER
ASR-I SAADETTE BİLİNER EN ÖNEMLİ VİLAYETLER
Yemen Vilayeti
Mekke-i Mükerreme
Tâif
Bahreyn
Umman

Adalet ve Eşitlik
Emniyet Ve Barışın Temini
Âdâb Ve Sosyal Ahlakın Oluşturulması
ASKERİ YAPI
İSLAM DEVLETİ VE EVRENSEL BARIŞ
Hz. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN VEFÂTİ
RASÛLULLAH' (S.A.V.)'İN HASTALANMASI
Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hastalığının Şiddetlenmesi
Peygamberimiz'in (s.a.v.) Hayatının Son Günü
Misvak
Efendimiz'in (s.a.v.) Kefenlenmesi, Cenaze Namazı Ve Defni
Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a.a.)'a Biat
Sakîfe Hadisesi
Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.a.)'ın Tercih Edilme Nedenleri
HÂTİME
KAYNAKLAR